

**T. C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ VE TÜRKİYE’DE
GÜVENLİKLEŞTİRME SİYASETİ 1923-2003**

DOKTORA TEZİ

Nebi MİŞ

Enstitü Anabilim Dalı: Kamu Yönetimi

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Tuncay KARDAŞ

Ortak Danışman : Doç. Dr. Burhanettin DURAN

NİSAN 2012

T. C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ VE
TÜRKİYE'DE GÜVENLİKLEŞTİRME SİYASETİ
1923-2003

DOKTORA TEZİ

Nebi MİŞ

Enstitü Anabilim Dalı: Kamu Yönetimi

07/05
Bu tez .../.../2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Durmuş

Doç. Dr. Burhaneddin Durmuş

Yrd. Doç. Dr. Tuncay Karadas

Doç. Dr. Çiğdem Çiğdem

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

- Kabul
 Red
 Düzeltme

- Kabul
 Red
 Düzeltme

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Mustafa Küllü

Yrd. Doç. Dr. Bayram Bezzici

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

- Kabul
 Red
 Düzeltme

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. İrfan Hoşlak

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Nebi Miş

08.04.2012

ÖNSÖZ

28 Şubat 1997’de gerçekleştirilen “postmodern darbe”nin üzerinden bir yıl geçmeden üniversitede lisans eğitimine başladım ve bu sürecin tüm yansımalarını büyük bir merakla çeşitli biçimlerde gözlemlemeye çalıştım. Hatta ne olup bittiğini anlamak için söz konusu dönemde çıkan farklı kesimleri temsil eden gazeteleri ve yayınları çevremdeki arkadaşların dikkatini de çekecek şekilde ve epeyce bir zaman ayırarak takip ettim. Sonradan birçoğunu atsam da kendimce önemli bulduğum yazı ve haberleri de arşivleyecek kadar süreçle ilgiliydim. 28 Şubat’ın ardından bu sürecin üniversiteye yansımalarını hem öğrenciler hem de üniversitede ders veren akademisyenler açısından bir lisans öğrencisinin gözüyle ve görebildiği kadarı ile izledim. Örneğin bu süreçte “irtica” söylemi ve paranoyası üzerinden insanların kimlik değiştirmesine ya da gizlemesine de tanık oldum, bu süreçte kendisine “irtica” isnat edilen ancak bunun olumsuz sonuçlarını görse de duruşundan taviz vermeyen kişileri de gördüm. Ancak söz konusu dönemde, hem üniversite çevresinde hem toplumsal kesimde gözlemlediklerim ve anlatılanlar, 28 Şubat sürecinde oluşturulan paranoya ve irtica söyleminin insanların çalıştıkları işte yükselmesinde, atanmasında ve yeni işe girmesinde, üniversiteden sonra iş bulmasında önemli bir şekilde “işlev gördüğü” şeklindeydi. Yani aslında “28 Şubat süreci”yle oluşturulan *tehdit söylemi* ve *korku politikası* her ne kadar “rejim sorunu” üzerinden çerçevelense de sonuçları çok farklı alanlarda işlev görmektedir.

Yüksek lisans ve doktora ders döneminde aldığım dersler, okumalarım ve çevremle yaptığım tartışmalar ise Cumhuriyet dönemi *tehdit söylemi* ve *paranoyasının* aslında tıpkı 28 Şubat sürecinde olduğu gibi *korku politikaları* üzerinden, devlet sahipliğini uhdesinde gören aktörlerin konumlarını ve iktidar pozisyonlarını devam ettirmek, ayrıca kendilerine destek veren işadamı, sanayici, aydın gibi kesimlerin çıkar alanlarını korumak, en nihayetinde de toplumu şekillendirmek ve denetim altında tutmak için bir “yönetim mantalitesi” olarak kullandığına yönelik sorgulamalarımı artırdı. Bu anlamda, bu tezin danışmanları da olan, değerli hocalarım Doç. Dr. Burhanettin Duran ve Yrd. Doç. Dr. Tuncay Kardaş’ın yol göstericiliğinde tüm Cumhuriyet dönemi tehdit söyleminin *güvenlikleştirme politikaları* çerçevesinde nasıl işlev gördüğünü tez konusu yapmam kolaylaştı.

Doktora tezinin savunma aşamasına gelmesiyle birlikte önsözde teşekkür edilecek ne kadar çok insanın olduğu da açığa çıktı. Ancak yine teşekkür listesi yazılırken birçok kişiyi unutmama korkusu ya da nasıl ve hangi kelimelerle teşekkür edileceği de endişelendirdi. Tüm bu kaygılarla, her ne kadar bazılarını yine unutacak olsam da, bu tezin mümkün hale gelmesinde ilk teşekkür etmem gereken tezin danışmanları olan hocalarım Burhanettin Duran ve Tuncay Kardeş'tir. Burhanettin Duran tezin ortak danışmanı olmasının yanında, akademik hayata başlamamda, akademik hayat içerisinde nasıl yol almam konusunda etkili olan ve örnek aldığım ve her zaman yol gösterici olan kişidir. Tez sürecinde başka üniversiteye geçmesinden kaynaklanan bir çok resmi prosedür ve zorluk olmasına rağmen ve tezin uzun yazım sürecinde bana güvenerek ortak danışman olarak devam ettiği için kendisine minnettarım. Tuncay Kardeş, bu konuyu seçmemde, teze cesaretle başlamamda, tezin şekillenmesinde ve bu haliyle ortaya çıkmasında çok büyük katkıları ve yol göstericiliği oldu. Bir tez danışmanının ötesinde her alanda yardımlarını esirgemeyerek, zorlandığım alanlarda sürekli cesaretlendirdi. Bu anlamda burada ifade edilemeyecek boyutta, hayatın her alanında yol gösterici olduğu için kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır.

Doktora sürecinde bir yıl boyunca Belçika, Katholieke Universiteit Leuven'de bulunmamı sağlayan Prof. Luc Reyckers'e teşekkür etmem gerekiyor. Özellikle tezin teorik altyapısını oluşturan güvenlik ve güvenlikleştirme konusunu daha iyi öğrenmem ve anlamam için bir yıl boyunca derslerine devam ettim ve bu süre boyunca bana hangi metinleri okumam gerektiği konusunda yol gösterici oldu. Doktora ders döneminde Türkiye siyasi hayatı üzerine farklı düşünmeyi sağlayan derslerine devam ettiğim ve özellikle askeri darbeler konusunda çokça yararlandığım ve tezin izleme jürisinde bulunan değerli hocam Prof. Dr. Davut Dursun'a teşekkür ediyorum. Özellikle, tezi savunduğum dönemde bulunduğu konumdan dolayı çok yoğun olmasına rağmen, teze vakit ayırıp tez savunma jürisinde bulunarak eleştiri ve değerlendirmeleri ile katkıda bulunduğu için ayrıca minnettarım.

Çalışmanın Schmittyen yönünün şekillenmesinde özellikle Carl Schmitt konusunda Türkiye'de uzman olan birkaç kişiden biri olan ve bu anlamda hem çalışmalarından yararlandığım hem de sorduğum sorulara verdiği cevap ve yönlendirmelerle katkısı olan Yrd. Doç. Dr. Bünyamin Bezci'yi burada anmam gerekiyor. Tez jürisinde de bulunarak

değerlendirmeleri için de ayrıca müteşekkirim. Yazma fili teknik bir yön barındırdığı için ayrıca zordur, bu anlamda akademik bir metnin nasıl yazılacağı konusunda yüksek lisanstan bu yana yazdığım metinlere eleştirileri ile yazma disiplini konusunda katkı sağlayan, her alanda yardımlarını esirgemeyen ve yol gösterici olan Prof. Dr. Kemal İnat'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Yine tezin savunma jürisinde bulunan Yrd. Doç. Dr. İrfan Haşlak, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Küçük, Doç. Dr. Cenap Çakmak eleştiri ve değerlendirmeleri ile katkıda buldukları için teşekkür ediyorum. Tezin hem bölümlerini okuyarak hem de çeşitli tartışmalarla teze zenginlik katan ve çalışmada doğrudan katkıları olan ve ayrıca arkadaşlıkları ile mutlu olduğum Murat Yeşiltaş, Ali Balcı ve Yıldırım Turan'a teşekkür ediyorum. Yine sevgili arkadaşım İsmail Numan Telci'yi hem tez yazım sürecinde her alandaki yardımlarından dolayı hem de her ne zaman hangi konuda sıkışsam ve yardıma ihtiyacım olsa koştugu için ayrıca zikretmem ve teşekkür etmem gerekiyor. Tezin düzeltmelerinde bölümleri okuyarak yardımcı olan fakülte ve bölümümüzün araştırma görevlilerinden Esra Dil ve Elif Madakbaş'a yardımları için teşekkür ediyorum. Yine tezin şekil şartları ile ilgili uzun zaman alan ve can sıkıcı yönünü oluşturan düzeltmelerde yardımları için ve aynı bölümde bulunmaktan mutlu olduğum Yrd. Doç. Dr. Özer Köseoğlu ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa Lütfi Şen'e teşekkür ediyorum.

Yine tezin araştırma ve yazma sürecinde araştırma görevlisi olduğum bölümde çok rahat bir akademik çalışma hayatı ve akademik özgürlüğe imkân sağladığı için Prof. Dr. Bilal Eryılmaz'a, diğer bölüm yöneticilerine ve çok değerli hocalarıma ne kadar teşekkür etsem azdır. Ayrıca çalıştığım bölümde iş yükünü paylaştığımız araştırma görevlisi arkadaşlarıma hepsine ayrı ayrı teşekkür etmem gerekiyor. Burada isimlerini tek tek sayamadıklarım ve unuttuklarım mutlaka olmuştur. Onlara da ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Ayrıca yüksek lisans ve doktora döneminde en zor günlerimde sağladığı destek ile ilmi araştırmaları ve çalışmaları kolaylaştıran Türkiye Milli Kültür Vakfı ve İlim Yayma Vakfı'na sağladıkları katkılardan ve desteklerinden dolayı teşekkür borçluyum.

Bu tezi, annem okuyamayacak olsa da eğer basılı halini görse evin en müstesna yerinde muhafaza edeceğinden ve zaman zaman yerinde durup durmadığını kontrol edeceğinden eminim. Babam doktora tezinin içeriğinden çok ne olduğu konusundaki

konuşmalarımızda, çok heyecan duysa da baştan sona bu tezi okuyamayacağını biliyorum. Annem ve babamla çok uzun dönemdir ayrı şehirlerde yaşadığımız için az olan görüşme imkânlarımız bu tezin yazım sürecinde gittikçe daha da azaldığı için onların üzerimdeki hakları hiçbir şekilde ifade edilemeyecek derecede arttı. Hayatları boyunca evlatlarını her şeyin üstünde tutan, fedakâr ve karşılıksız iyilikleri için anne ve babama bu vesile ile sonsuz minnet duygularımı ifade etmek isterim.

Nebi MIŞ

Mayıs 2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ	1
Şekil 1: Analiz Düzeyi ve Analiz Birimi	4
BÖLÜM 1: TEORİK ÇERÇEVE: GÜVENLİKLEŞTİRME KURAMI	11
1.1. Teorik Kısımın Ele Alınışı	11
1.2. Güvenlik Kavramı: Tarihsel Arka Plan ve Kavramsal Haritalandırma	11
1.2.1. Tarihsel Arka Plan	11
1.2.2. Güvenlik Kavramı ve Kavramsal Haritalandırma	15
1.3. Güvenlik Siyaseti ve Devlet.....	18
1.4. Eleştirel Güvenlik Yaklaşımı	22
1.5. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Yaklaşımı	27
1.5.1. Kopenhag Okulu'nun Kuramsal Gelişimi	27
1.6. Güvenlikleştirme Kuramı ve Temel Varsayımları.....	33
1.6.1. Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi	35
1.6.2. Güvenlikleştirme Kuramı ve Temel Bileşenleri.....	40
1.6.3. Söz Edimi (Speech Act) Olarak Güvenlikleştirme.....	45
1.6.4. Kolaylaştırıcı Koşullar (Facilitation Conditions) ve Alımlayıcı Kitle (Audience).....	53
1.6.5. Güvenlikleştirme Analiz Birimleri	57
1.6.7. Meşruluk Sağlama ve Güvenlikleştirme.....	59
1.6.8. Güvenlikleştirme Siyaseti ve İşlev Gördüğü Rejimin Niteliği	60
1.7. Siyasal İnşa Olarak Güvenlikleştirme: Schmittyen Bir Yaklaşım	63
BÖLÜM 2: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ GÜVENLİKLEŞTİRME SİYASETİ.....	77
2.1. Siyasetin Güvenlikleştirilmesi	77
2.1.1. Giriş: Tehdit Üretimi ve Siyasete Güvensizliğin İnşası	77
2.2.1. Erken Cumhuriyet Döneminde Tehdit Üretiminin Araçları: Güvenlikleştirici Söylemler, Aktörler ve Alımlayıcı Kitlenin Hazırlanması Sorunu	90
2.2.2. Şeyh Sait Ayaklanması: Güvenlikleştirici Söylemlerin Meşruiyet Alanı ve Kolaylaştırıcı Koşullar.....	108

2.2.3. Güvenlikleştirmenin Başarılı Olması: Takriri Sükûn Kanunu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırka'nın Kapatılması	114
2.3. Serbest Cumhuriyet Fırkası: Tanımlanmış ve Sınırlanmış Alanda Siyaset	124
2.3.1. Alımlayıcı Kitlenin Hazırlanması	132
2.3.2. İzmir Olayları: Kolaylaştırıcı Koşullar	135
2.3.3. Dönemin Fonksiyonel Aktörleri ve Güvenlikleştirici Söylemleri	138
2.3.4. Güvenlikleştirici Aktörler: Meclis'te Serbest Fırka'ya Yönelik Suçlamalar	145
2.3.5. Güvenlikleştirme Söylemlerinin Başarılı Olması: Serbest Fırka'nın Kapatılması	152
2.3.6. Güvenlikleştirmenin Kurumsallaştırılması ve İçselleştirilmesi Çabaları	156
2.3.7. Güvenlikleştirmenin Meşruiyet Alanı: Menemen Olayı	158
BÖLÜM 3: DEMOKRAT PARTİ: SİYASAL RAKİPTEN “KAMUSAL DÜŞMAN”A GİDEN SÜREÇ	163
3.1. “Kamusal Düşman” ve Siyasallığın Dışlanması	163
3.2. Demokrat Parti'nin Kuruluşu: Kontrol için Güvenlikleştirme Söylemleri	165
3.3. Demokrat Partinin Güvenlikleştirilmesi: Süreçler, Güvenlikleştiren Aktörler ve Söylemleri	180
3.4. Güvenlikleştirici Aktörlerin Güvenlikleştirme Söylemleri	185
3.4.1 İrtica ve Dinin Siyasete Alet Edilmesi Temelli Güvenlikleştirme Söylemleri	185
3.4.2 Otoriterlik Bağlamındaki Güvenlikleştirme Söylemleri	197
3.5. Alımlayıcı Kitlenin (Audience) Mobilizasyonu	205
3.6. Fonksiyonel Aktörler: Basının Güvenlikleştirme Adımlarındaki İşlevi	210
3.6. Ordunun Güvenlikleştirme Sürecinde Aktör Olarak Ortaya Çıkışı	217
3.7. Güvenlikleştirmenin Başarılı Olması ve Meşruluk Söylemlerinin İnşası	220
BÖLÜM 4: SİYASİ ALANIN MİLİTARİZASYONU OLARAK GÜVENLİKLEŞTİRME	231
4.1. Siyasetin Güvenlikleştirilmesinde Kurumsallaşma: Olağanüstü Yönetimlerin Olağanlaşması ve Sürekliliği	231
4.2. Ordunun Egemen Özne Olarak Siyasalın Sınırlarını Belirlemesi	238
4.3. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi: Toplumsal ve Siyasal Güvenlikleştirme	252
4.4. Toplumsal Güvenlikleştirme ve Toplumsal Güvenlik İkilemi	254
4.5. Güvenlikleştirici Aktörler, Söylemler ve Süreçler	260
4.6. Toplumsal Güvenlikleştirmenin Siyasal Sektöre Taşınması	272
4.7. Fonksiyonel Aktör Olarak Basının İşlevi	279
4.8. Toplumsal ve Siyasal Güvenlikleştirme Siyasetinin Başarılı Olması	281

BÖLÜM 5: BÜROKRATİKLEŞME OLARAK GÜVENLİKLEŞTİRME: REFAH PARTİSİ’NİN KAPATILMASI.....	285
5.1. Giriş: Siyasetin Güvenleştirilmesinde Sürekliliğin Sağlanması	285
5.2. Bürokratikleşme Olarak Güvenleştirme	288
5.3. 1990’larda Siyasetin Güvenleştirilmesinin Çerçevesini Belirleyen Unsurlar ...	291
5.3.1. Siyasetin Miltarisasyonunun Yeniden Dizaynı ve Güvenleştirme Siyaseti	291
5.3.2. Siyasetin Yargısallaşması (Judicialisation of Politics) ve Güvenleştirme Siyaseti.....	304
5.4. Refah Partisi’nin Kapatılması: Süreçler, Aktörler, Söylemler.....	311
5.4.1. Güvenleştirme Adımlarını Mümkün Kılan Bağlam ve Kolaylaştırıcı Koşullar	311
5.4.2. Güvenleştirici ve Fonksiyonel Aktörler ve Söylemler	318
5.4.3. Alımlayıcı Kitle’nin İknası: İrtica Brifingleri.....	322
5.4.4. Güvenleştirmenin Başarılı Olması: RP’nin Kapatılması.....	325
SONUÇ: GENEL DEĞERLENDİRME	328
KAYNAKÇA	339
ÖZGEÇMİŞ.....	396

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AK Parti (AKP): Adalet ve Kalkınma Partisi

AMK: Anayasa Mahkemesi Kararları

AMKD: Anayasa Mahkemesi Dergisi

ANAP: Anavatan Partisi

AP: Adalet Partisi

BKMY: Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi

CHF: Cumhuriyet Halk Fırkası

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

DSP: Demokratik Sol Parti

RP: Refah Partisi

DYP: Doğruyol Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MM: Millet Meclisi

MNP: Milli Nizam Partisi

MSP: Milli Selamet Partisi

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik İşbirliği Teşkilatı)

ODTÜ: Ortadoğu Teknik Üniversitesi

OYAK: Ordu Yardımlaşma Kurumu

OYAK: Ordu Yardımlaşma Kurumu

RTÜK: Radyo Televizyon Üst Kurulu

SCF: Serbest Cumhuriyet Fırkası

SPY: Siyasi Partiler Yasası

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCF: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TESK: Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu
TİP: Türkiye İşçi Partisi
TİSK: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜRK-İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSİAD: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Genişletilmiş Güvenlik Kavramları	177
Tablo 2. Güvenikleştirme Türleri (Strands of Securitization).....	633

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Analiz Düzeyi ve Analiz Birimi.....	4
Şekil 2. Güvenlik Lehçesi (Dialects of Security).....	33
Şekil 3. Sorunların Güvenlikleştirme Süreci	388

Tezin Başlığı: Güvenlikleştirme Teorisi ve Türkiye’de Güvenlikleştirme Siyaseti 1923-2003	
Tezin Yazarı: Nebi MİŞ	Danışmanlar: Doç. Dr. Burhanettin Duran, (Ortak Danışman) Yrd. Doç. Dr. Tuncay Kardeş
Kabul Tarihi: 07.05.2012	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + (tez) 396
Anabilimdalı: Kamu Yönetimi	Bilim Dalı: Siyaset ve Sosyal Bilimler
<p>Bu çalışma Türkiye Cumhuriyet tarihinde “rejimin güvenliği” üzerinden üretilen tehdit söyleminin gerçek bir tehditten daha çok söylem yoluyla siyasal işlevler için “yönetim tekniği” olarak nasıl kullanıldığını tarihsel süreklilik içinde ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.</p> <p>Tüm Cumhuriyet döneminde, “devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü” ve “Cumhuriyet rejiminin korunması” gibi söylemlerden “dış düşman-iç düşman” tanımlamalarına kadar genişleyebilen ve normal siyasi süreçleri kısıtlama-askıya alma işlevini başarıyla yerine getiren, ayrıca sosyo-politik muhalefetin üzerinde de baskı unsuruna dönüşebilen söylemsel mekanizma vardır. Cumhuriyet dönemi siyasal kriz dönemlerinde devlet tarafından kullanılan tehdit temelli söylemlerin kendi içindeki tutarlılığı ve devamlılığı bize geliştirilip açıklanması gereken bir yapı sunar. Bu anlamda bu tezin temel soruları şunlardır:</p> <p>Cumhuriyetin kurulmasının ardından korku ve güvensizlik üretimi Türk siyasetini nasıl etkilemiş ve şekillendirmiştir? Türkiye’de çok sayıda siyasal partinin güvensizlik söylemi üzerinden kapatılmasını gerektiren ideolojik çerçeve nasıl çözümlenmelidir? Ordunun siyasal alandaki konumunu kurumsallaştıran ve bunun sonucunda da ordunun egemen bir özne olarak ayrıcalıklı konumunu sürdüren siyasal ve söylemsel dinamikler nelerdir? Siyasal aktörlerin sivil ve askeri bürokrasi karşısında edilgen hale gelmesinin söylemsel ve siyasal imkânı nedir? En genel anlamda da toplumun muhalif olmak konumundan güvenlikleştirme siyaseti karşısında suskunluğunu ya da en azından pasif pozisyonunu nasıl açıklamak gerekir?</p> <p>Tüm Cumhuriyet dönemi boyunca normal siyasi süreçler içerisinde kalarak çözülebilecek bir sorunun nasıl, kim tarafından, niçin, hangi söylemler kullanılarak ve hangi şartlar altında güvenlik sorunu haline getirildiği; <i>güvenlikleştirme kuramının</i> sağladığı kavramsal ve kuramsal çerçeve ile açıklanmıştır.</p> <p>Tezin ilk bölümünde, tezin teorik çerçevesi olan güvenlikleştirme kuramı ele alınmıştır. İkinci bölüm, “siyasetin güvenlikleştirilmesi” çerçevesinde erken Cumhuriyet dönemi güvenlikleştirme siyaseti; üçüncü bölüm, Demokrat Parti’nin kapatılması üzerinden dönemin güvenlikleştirme siyaseti sonucunda askeri darbenin mümkünlik koşullarının nasıl oluşturulduğu; dördüncü bölüm, ordunun egemen bir özne olarak siyasal alanı militaristleştirme üzerinden nasıl güvenlikleştirdiği ile ilgilidir. Son bölüm ise 1990’larda güvenlikleştirme siyasetinin çerçevesini belirleyen unsurları ele almakta ve RP’nin kapatılması üzerinden dönemin güvenlikleştirme siyasetini analiz etmektedir.</p>	
Anahtar kelimeler: Güvenlikleştirme teorisi, güvenlikleştirme siyaseti, siyasetin güvenlikleştirilmesi, siyasetin militarizasyonu, bürokratikleşmesi, yargısallaşması, siyasetin güvensizliği ve tehdit üretimi, TPCF, SCF, CHP, DP, AP RP	

Title of the Thesis: Securitization Theory and Politics of Securitization in Turkey: 1923-2003	
Author: Nebi MİŞ	Supervisors: Assoc. Prof. Dr. Burhanettin Duran (Co-Advisor) Asist.Prof.Dr. Tuncay Kardaş (Primary Advisor)
Date: 07.05.2012	Nu. of pages: ix (Introduction) + (thesis) 396
Department: Public Administration	Subfield:--
<p>The dissertation aims at unveiling how discourse of threat in terms of “security of the regime” is used for political purposes as a “technique of government”. It comes into meaning that discourse of threat is a by-product of other discourses in use rather than mirroring “real threats” in language and this work deals with this issue in a historically comparative context.</p> <p>This thesis finds that there exist distinguishing discourses in the Republican period such as “the indivisible unity of the state and the nation” and “preservation of Republican regime” which promote and demarcate the universe of “internal enemy-external enemy”. In order to analyze such discourses, we have to study the related discursive formations. The main contention of the present thesis is that such discourses through securitization pave the way for an oppressive socio-political aura and limitation on ‘normal’ political processes. The thesis also finds that permanency and coherence of these discourses (based on the threat manufacture and used by the state specifically in times of political crises) represent a structure which needs to be interpreted. This thesis examines this structure. Its main points and questions are:</p> <p>How has the production of threat discourse affected and given shape to Turkish political life since the establishment of the Republican regime? How should ideological framework be analyzed in relation to the closure of political parties? What is the role of securitization in this process? What are the political and discursive dynamics that institutionalize and sustain privileged standpoints for the military that has acted as a hegemonic subject in Turkey’s political life? What is the political and discursive possibility of the passive subject-positions taken up by the political actors in comparison to the condition of civil and military bureaucracy? What is the appropriate way for explaining why oppositional segments of the society have been silent and passive towards politics?</p> <p>In this dissertation, conceptual and theoretical framework of <i>securitization</i> is used for explaining why, how, by whom and under which conditions a problem is reproduced as a security problem which could normally be solved as part of an ordinary agenda of the political process.</p> <p>First chapter of the dissertation explains the theoretical framework of securitization while the second part deals with the politics of securitization in the early Republican period. The third part seeks to reveal the discursive conditions that paved way for the military interventions as a result of securitization discourses in relation to the closure of the Democrat Party while fourth part is related to how political realm is militarized and securitized by the military playing the role of a hegemonic subject. Final chapter studies the issue of securitization politics in 1990s and determinants of its framework, and then securitization politics is analyzed over the Welfare Party closure case.</p>	
Keywords: Securitization theory, Securitization politics, politics of securitization, militarization, bureaucratization, judicialization, insecurity of politics, manufacture of threat, TCF, SCF, CHP, DP, AP, RP	

GİRİŞ

Amaç ve Önem

Bu tezin temel sorunsalı, Türkiye Cumhuriyet tarihinde “rejimin güvenliği” üzerinden üretilen *tehdit* söyleminin gerçek bir tehditten daha çok söylem yoluyla siyasal işlevler için “yönetim tekniği” olarak nasıl kullanıldığını tarihsel süreklilik içinde ortaya çıkarmaktır. Türkiye siyasi hayatında devlet güvenliğiyle ilgili söylemlerin kadim bir mazisi vardır. Özellikle Cumhuriyet dönemi siyasal kriz dönemlerinde devlet tarafından kullanılan bu söylemlerin kendi içindeki tutarlılığı ve devamlılığı bize genelleştirilip açıklanması gereken bir yapı sunar. Karşımızda “devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü” ve “Cumhuriyet rejiminin korunması” gibi söylemlerden “dış düşman-iç düşman” tanımlamalarına kadar genişleyebilen ve normal siyasi süreçleri kısıtlama-askıya alma işlevini başarıyla yerine getiren, ayrıca sosyo-politik muhalefetin üzerinde de baskı unsuruna dönüşebilen bir söylemsel mekanizma vardır. Bu söylemsel müdahaleler, siyasetin odağına “devlet ve rejim güvenliği sorunu”nu yerleştirerek, hem söz konusu sorunu çözüm tartışmasından soyutlar hem de diğer önemli ekonomik, siyasal ve kültürel sorunların siyasal alanda geri plana itilmesine ve güvenlik alanına dâhil edilmesine neden olur.

“Devlet ve rejimin güvenliği” söyleminin kaynağı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş süreci “aceleye” getirildiğinden ve halkın bu kuruluş sürecinde herhangi bir dahil olmadığından, Cumhuriyetin kurucu kadrosunun, iktidar ve yönetim konusunda sahip oldukları endişe ve güvensizlikle doğrudan ilgilidir. Güvensizliğin kaynağında yatan temel unsur ise yeni kurulan Cumhuriyetin bekasının sağlanıp sağlanamayacağı korkusudur. Bu korkunun sonucunda da Cumhuriyetin bekası için “harici ve dâhili düşmanlara karşı” her an teyakkuzda olunması siyaseti sürekli canlı tutulacaktır. Dolayısıyla, “harici ve dâhili düşman” söylemi çoğu zaman “tehdit üretimi” sonucunda toplumun “seferberlik” halinde tutulmasına ve sürecin “olağanüstü şartlar” bağlamında değerlendirilmesine yol açacaktır. “Olağanüstü şartlar” ise, “olağandışı” uygulamalara “meşruiyet” yolunun açılarak, rejim krizinin sürekli canlı/gündemde tutulmasıyla doğrudan ilgilidir. Bu süreçlerin sonucunda da tüm Cumhuriyet sonrası dönemde rejimin bekası sürekli *korku politikaları* üzerinden yürütülmeye çalışılmıştır. Bu korku

politikalarının doğurduğu siyasi alan, partilerin kapatılması, siyasal aktörlerin siyasetten yasaklanması gibi dramatik sonuçlar doğurmuş ve nihayetinde toplum üzerinde bir baskı mekanizması kurularak demokratik siyasetin gelişmesi engellenmiştir. Devlet güvenliğiyle ilgili söylemler, mevcut siyasi sorunları “siyasetlesizleştirme”, “militaristleştirme” ve “bürokratikleştirme” mekanizmaları ve araçları ile *güvenlikleştirme* amaçlıdır.

Cumhuriyet dönemi kriz ve güvenlik söylemleri sistemli ve akademik düzeyde çalışılmamıştır. Bu çalışma eksikliğin en önemli sebebi devlet güvenliğiyle ilgili söylemlerin açıklanmasında başvurabileceğimiz herhangi bir siyaset bilimi çerçevesinin olmayışıdır. Siyaset biliminin önerdiği kavramların Türkiye Cumhuriyeti kriz söyleminin açıklanmasındaki yetersizliklerini aşmak ve belirli bir analiz çerçevesine oturtmak için aslında daha çok Uluslararası İlişkiler disiplini içinde üretilmiş, ancak sonradan sosyal bilimlerde birçok olgunun açıklanmasında kullanılan ve aynı zamanda yeni bir kuramsal açılım olan, *güvenlikleştirme kuramı* bize yararlı bir çerçeve sağlamaktadır. Bu bağlamda, son dönemlerdeki disiplinler arası etkileşimin bir sonucu olan ve siyaset felsefesi ve söz edimleri kuramından yararlanan ve özellikle uluslararası ilişkiler disiplinindeki son dönem kuramsal açılımların sonucu ortaya çıkan *güvenlikleştirme kuramı*, Türkiye Cumhuriyeti kriz söylemini açıklayabilecek araçları sunmaktadır. Önerdiği metodolojik yaklaşımla *güvenlikleştirme kuramı*, Türkiye siyasal hayatında üretilen tehdit söylemini tarihsel süreklilik içinde *aktör, edim, bağlam, siyaset* temelinde açıklamak için elverişli bir araçsal çerçeve sunmaktadır. Ancak, Uluslararası İlişkiler disiplini merkezinde üretilen bir kuramın, iç siyasete ait olgu ve olayları açıklamada tek başına yetersiz kalabileceği eleştirilerini baştan önlemek için, bu tez özellikle kuramın köklerinin de dayandığı Carl Schmitt’in “Siyasal Kavramı”nda çerçevesini çizdiği hususları öne çıkaracaktır. Bu bağlamda tezin temel soruları şunlar olacaktır:

Cumhuriyetin kurulmasının ardından korku ve güvensizlik üretimi Türk siyasetini nasıl etkilemiş ve şekillendirmiştir? Türkiye’de çok sayıda siyasal partinin güvensizlik söylemi üzerinden kapatılmasını gerektiren ideolojik çerçeve nasıl çözümlenmelidir? Ordunun siyasal alandaki konumunu kurumsallaştıran ve bunun sonucunda da ordunun egemen bir özne olarak ayrıcalıklı konumunu sürdüren siyasal ve söylemsel dinamikler

nelerdir? Siyasal aktörlerin sivil ve askeri bürokrasi karşısında edilgen hale gelmesinin söylemsel ve siyasal imkânı nedir? En genel anlamda da toplumun muhalif olmak konumundan güvenlikleştirme siyaseti karşısında suskunluğunu ya da en azından pasif pozisyonunu nasıl açıklamak gerekir. Bu sorulara tezin önerdiği cevap şu olacaktır: Normal siyasi süreçler içerisinde kalarak çözülebilecek bir sorunun nasıl, kim tarafından, niçin, hangi söylemleri kullanarak ve hangi şartlar altında güvenlik sorunu olarak tanımlandığının tüm Cumhuriyet dönemi boyunca güvenlikleştirme kuramının da sağladığı araçsal çerçeveden yararlanarak ele alınması ile bu sorulara cevap vermek mümkündür.

Yöntem

Türkiye siyasi hayatını güvenlikleştirme siyaseti bağlamında açıklamaya çalışmanın en önemli yanlarından biri, tüm Cumhuriyet tarihi boyunca güvenlikleştirme adımlarında *aktör, söylem, bağlam ve siyasetteki sürekliliğin* ortaya çıkarılması sorunsalıdır. Güvenlikleştirme sürecini analiz etmek, bir sorunun nasıl güvenlik sorunu olarak ortaya çıktığını tanımlamak ile başlar. Alımlayıcı kitle sorunun güvenlik sorunu olarak sunulmasında nasıl pozisyon almıştır ve alımlayıcı kitlenin dikkati bu sorun üzerine hangi mekanizmalarla nasıl yoğunlaştırılmıştır. Sorun siyasal veya kurumsal olarak halkı ilgilendirecek düzeye nasıl yükseltilmiştir. Sorunun sadece güvenlik sorunu olarak tanımlanması yetmez, aynı zamanda söz konusu sorun nasıl, kim tarafından ve niçin güvenlik sorunu olarak tanımlandığının da analiz edilmesi gerekmektedir. Ya da bir dönemde güvenlik sorunu olarak tanımlanan bir olgu niçin başka bir dönemde güvenlik sorunu olarak tanımlanmamıştır?

Bu anlamda, bu tezde güvenlikleştirme kuramının araçsal çerçevesinin kullanılması, aynı zamanda tüm Cumhuriyet tarihi boyunca tehdit üretiminde söylemi dile getiren aktörler (güvenlikleştirici ve fonksiyonel), söylemin etki ettiği alımlayıcı kitle (audience), söylemin üretildiği bağlamın da (context) analizine imkân verecek şekilde düzenlenecektir. Güvenlikleştirme siyasetinin analizinde yöntem olarak, hem Kopenhag Okulu'nun yaklaşımı hem de bu yaklaşımı genişleten ikinci kuşak güvenlikleştirme kuramı çalışanlarının ortaya koyduğu çerçeve izlenecektir. Dolayısıyla, Balzacq'ın (2005, 2009; 2011a; 2011b) güvenlikleştirme teorisinin

uygulanmasına yönelik olarak birçok uygulama ve tartışmayı da dikkate alarak (bkz. Wevaer, 19995, Buzan ve dig. 1998; Williams 2003, 2011; Sritzel, 2007; Balzacq, 2005, 2009; 2011a; 2011b, Vuori, 2008, 2011; Salter, 2008, 2011) önerdiği yöntem bu çalışma için yol gösterici olacaktır.

Şekil 1: Analiz Düzeyi ve Analiz Birimi

		Analiz Birimleri (Units)
Analiz Düzeyi (Levels)	Amiller, Failler (Agents)	1. Güvenikleştirici Aktör, Fonksiyonel Aktör, Alımlayıcı Kitle, 2. İktidar İlişkileri ve Konumları (Power-Position/Relations) 3. Kişisel ve Toplumsal Kimlikler 4. Referans Objesi ve Referans Nesnesi (tehdit eden ve tehdit edilen)
	Edimler (Acts)	1. Action-Type (güvenlik gramerinin seçimi) 2. Yapay/bilinçli edimler (Heuristic artefacts) 3. Dispositif (pratikler ve araçlar kümesi) 4. Siyasalar
	Bağlam (Context)	1. Uzak (Distal) Bağlam 2. Yakın (Proximate) Bağlam

Siyasal alanın güvenikleştirilmesinde dile getirilen tehdit söyleminin bu tez çerçevesinde ele alınışı tablodaki genel çerçeveye uygun olacaktır. Yani seçilen konular analiz düzeyi bakımından amiller (agent), edimler (acts) ve bağlam (context) temelinde ele alınacaktır (Wevaer, 19995, Buzan ve dig. 1998; Williams 2003, 2011; Sritzel, 2007; Balzacq, 2005, 2009; 2011a; 2011b, Vuori, 2008, 2011; Salter, 2008, 2011). Amiller (agents) düzeyinde ele alırken, analiz bileşenleri aktörler, yapı ve şartlar arasındaki ilişkiye odaklandığı için, güvenlik sorununun ortaya çıkması ya da dizayn edilmesinde ve söyleme dönüştürülmesinde etkili olan güvenikleştirici aktör, fonksiyonel aktör ve alımlayıcı kitle olgusunu, aktörlerin iktidar pozisyonu ve toplumsal konumu ve kimliklerini de dikkate alan bir yöntem izlenecektir. Ayrıca referans öznesi ve nesnesinin (referent subject- referent object - tehdit eden ve tehdit edilen) tarihsel süreklilik içindeki konumu da her dönemin analizinde belirginleştirilecektir.

Analizi edimler (acts) düzeyinde ele alırken, analiz bileşeni olarak söylemin dile getirilmesinde güvenlik gramerinin nasıl kullanıldığı, hangi söylemlerin seçildiği ve söz konusu söylemin hangi dönem, niçin tercih edildiği özellikle söz edimleri kuramına da (Searle, 2000) başvurularak analiz edilecektir. Alımlayıcı kitlenin

(audience) mobilizasyonu ve iknası için kolaylaştırıcı koşullar ve söylemlerin *genel* (universal pragmatics) ya da *pragmatik* anlamda nasıl kullanıldığı da dikkate alınacaktır. Özellikle güvenlikleştirme adımlarının başarıya ulaşması için *iç koşullar* (internalist) ya da *dış koşulların* (externalist) hangi dönem daha işlevsel olduğu da konuların ele alınışında değinilecek diğer bir husustur. Analiz bileşeni olarak edimler düzeyinde diğer önemli bir unsur, güvenlikleştirme siyasetini mümkün kılan yasal ve kurumsal düzenlemeler gibi dönemin yasal, siyasal ve toplumsal pratiklerine de (dispositif) değinilecektir. Bu düzeyde son olarak güvenlikleştirme siyasetinin çerçevesini belirleyen genel siyasaların da neler olduğu gösterilecektir. Bağlam (context) düzeyinde ise analiz bileşeni olarak söylemlerin tarihsel koşulları ve söylemin yakın ve uzak bağlamı göz önünde bulundurulacaktır. Örnek güvenlikleştirme söylemleri seçilirken tarihsel koşullara gönderimde bulunan örnekler analizin bir parçasını oluşturacaktır.

Güvenlikleştirme teorisi üzerinden yapılan alan çalışmalarında genel olarak, söylem analizi (discourse analysis), süreç analizi (process-tracing) içerik analizi (content analysis) ve etnoğrafik araştırma (ethnographic research) teknikleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada, analiz tekniği olarak söylem analizi kullanılacak ancak, söylem analizi de süreç analizi ile desteklenecektir. Örneğin erken Cumhuriyet dönemi, tüm Cumhuriyet dönemi güvenlikleştirme siyasetinin oluşturulmaya başladığı dönem olduğu dikkate alındığında bu dönemin güvenlikleştirme siyasetinin ele alınması daha geniş ve ayrıntılı olarak ele alınmış ve süreç analizi ile desteklenmiştir. Özellikle güvenlikleştirme söylemlerinin bağlamsal yönü dikkate alındığında söylemin üretildiği dönemin kendi özelliklerinin belirginleştirilmesi için süreçler çoğu dönemde ayrıntılandırılmıştır.

Yöntemde üzerinde durulması gereken diğer bir konu kaynakların nasıl kullanıldığı hususudur. Güvenlik tehditlerinin belirlenmesi daha çok söylem yoluyla gerçekleştiği dikkate alındığında, bu tez çerçevesinde en önemli unsurlardan birisi analiz edilen her dönemdeki güvenlikleştirici aktörlerin söylemlerine ulaşmaktır. Bu bağlamda, özellikle her dönemin güvenlikleştirme siyasetini analiz ederken, söz konusu dönemin Meclis tutanakları incelenmiş ve özellikle siyasal aktörlerin güvenlikleştirme söylemleri daha çok Meclis tutanaklarından seçilmiştir. Ayrıca güvenlikleştirici aktörlerin söylemlerine

dönemin gazetelerinden ya da söz konusu dönemi ele alan çalışmalardaki orijinal olarak kullanılan metinlerden yararlanılmıştır. Erken Cumhuriyet döneminin basına yansıyan güvenlikleştirme söylemleri ele alınırken direkt gazetelerin kendisine ulaşılmamıştır. Ancak söz konusu dönemde faaliyet gösteren siyasal partilerin basına yansıyan konuşma ve demeçleri sonradan yapılan çalışmalarda ayrıntılı ve aslına uygun olarak, aynı zamanda da gazetede basılan biçimi ile aktarıldığı için bu dönemdeki hem güvenlikleştirici aktörlerin hem de fonksiyonel aktörlerin söylemlerinde bu kaynaklara başvurulmuştur. Ayrıca bu söylemlerin bağlamı ve süreci dönem üzerine yapılan çalışmalar ve hatırat türündeki kitaplara başvurarak çapraz kontrole tabi tutulmuştur.

Özellikle 1950 sonrası güvenlikleştirici aktörlerin söylemleri Meclis tutanaklarının yanında basına yansıdığı şekliyle de kullanılmıştır. 1950 sonrası basına yansıyan söylemler daha çok doğrudan ilgili gazetenin sayısından ulaşılmış ya da yine söz konusu dönemdeki basında çıkan yazıları aslına uygun olarak iktibas eden resmi yayınlar ya da derlemelerden yararlanılmıştır. Her dönemin söylemlerinin hangi bağlamda ve süreçte kullanıldığını ortaya çıkarmak için hatıratlardan, derleme röportajlardan, dönemin önemli gazetecilerinin dönemi anlatan kitaplarından ya da akademik olarak ortaya konulmuş çalışmalardan yararlanılmıştır. Sonuç olarak her dönemin güvenlikleştirme siyasetini ortaya çıkarmada ve analiz etmede gerekli olan hem birincil kaynaklara hem de diğer ikincil kaynaklara geniş bir şekilde ulaşılmıştır.

Her dönemin güvenlikleştirme siyasetinin ayrıca hangi sınırlamalar ve kapsamda ele alınacağı ve burada çerçevesi çizilene ek olarak hangi yöntemin nasıl kullanıldığı her bölümün girişinde açıklanmıştır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Türkiye’de güvenlikleştirme siyaseti, *siyasete güvensizlik*, *militarizasyon* ve *bürokratikleşme* süreçleri ile yakından ilişkilidir. Bu anlamda Türk devlet kimliğinde güvenlikleştirme pratiklerinin kurulması bu olgularla paralel olarak ilerler. Dönemsel olarak bu süreçler birbirini tamamlayıcı olarak aynı anda var olmakla birlikte belirli dönemlerde bunlardan birinin daha baskın olduğu kolayca gözlemlenebilir. Dolayısıyla tezin bölümlerinin oluşturulması ve bölümlerin sınırlarının belirlenmesi bu iddia

üzerine inşa edilmiştir. Tezin dönem olarak 1923-2003 yılları arasını belirlemesinde 2003 yılının seçilmesi, hem AB ile ilişkilerin getirdiği konjonktürel durum hem de AK Parti'nin Kasım 2002'de kazandığı seçim zaferi, her ne kadar AK Parti döneminde de iç tehdit algılaması devam etse de, güvenlikleştirme söylemine paralel olarak güvenlikdışılaştırma (desecuritization) söylemlerinin de yoğunluk kazanmasıdır.

Bu tez beş bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümü, bu çalışmanın teorik çerçevesi Kopenhag Ekolü'nün geliştirdiği güvenlikleştirme kuramı üzerine kurulduğu için, bu kuramın ortaya çıktığı güvenlik çalışmalarının serüvenini ve bu kavramsallaştırmaya kadar güvenlik kavramının geçirdiği evrelere çok kısa ve ana hatları ile değinilmiştir. Ardından güvenlik siyasetinin devlet ve aktör bağlamında güvenlik mantalitesinin nasıl oluştuğuna yönelik bazı hususlara ve Kopenhag Ekolü'nün de görüşlerinin çerçevesini belirleyen eleştirel güvenlik yaklaşımına (Booth 2005, Kardaş, 2006) değinilmiştir. Güvenlikleştirme kuramı açısından güvenlikleştirme siyasetinin nasıl işlediği ile ilgili hususlar teorinin varsayımları temelinde ele alınmıştır ve özellikle teorinin üzerine yöneltile eleştiriler ve teorinin alanını genişleten çalışmaların temel varsayımlarına odaklanılmıştır. Türkiye siyasetini açıklarken izlenecek yöntem göre, teorik çerçevenin analiz birimleri olan amiller (agent), edimler (acts) ve bağlam (context)'in çerçevesi çizilmiştir. Teorik tartışmanın önemli bir kısmı, Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme yaklaşımının izlerinin bulunduğu Carl Schmitt'in "*siyasal kavramı*"nı tartışmaya ayrılmıştır. Bunun nedeni özellikle güvenlikleştirme siyasetinin Türkiye'de gördüğü işlevin Schmittyen siyasal anlayışa uygun olduğu iddiasıdır. Bu teorik kısım ele alınırken *bilinçli olarak* örnekler, teorik katkılar ve açılımlar konuların ele alınışına bırakılmıştır. İlk bölümde kuramsal çerçevesinin ayrıntılı tutulmasının en önemli nedeni, güvenlikleştirme kuramının yeni bir kuram olmasından dolayı literatürde burada yapıldığı şekliyle kuramı etraflı bir şekilde ele alan çalışmanın olmayışıdır.

İkinci bölüm, erken Cumhuriyet dönemi güvenlikleştirme siyasetine ayrılmıştır. Bu bölümün başında Türkiye'de güvenlikleştirme siyasetinin tüm Cumhuriyet boyunca hangi amaçlar için, nasıl ve hangi aktörler tarafından kullanıldığı tartışılmıştır. Özellikle "irtica" söylemi temelindeki güvenlikleştirme siyasetinin çerçevesinin nasıl çizildiği ve siyasal kurum ve aktörler üzerinden bu söylemin nasıl bir "yönetim

mantalitesi” (Kardaş, 2006) üzerinden işlev gördüğü ortaya konmaya çalışılmıştır. Erken Cumhuriyet döneminde güvenlikleştirme siyasetinin nasıl oluştuğu, kurulmasının üzerinden çok geçmeden kapatılan iki siyasal partiyi (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası) merkeze koyarak analiz edilmiştir. Özellikle, bu dönemdeki güvenlikleştirme söylemlerinin tüm Cumhuriyet dönemi güvenlikleştirme siyasetine kurucu bir etkisi olduğu dikkate alındığında bu bölüm geniş tutulmuş ve özellikle söylem analizi, süreçlere de yoğunlaşarak, süreç analizi ile desteklenmiştir. Özellikle, erken Cumhuriyet dönemi güvenlikleştirme adımlarının başarıya ulaşması ile ilgili olarak güvenlikleştirme kuramının alımlayıcı kitlenin iknası ile ilgili varsayımları sorunsallaştırılmış ve Türkiye özelinde alımlayıcı kitle olgusu yeniden ele alınarak, aynı zamanda teorinin bu alandaki tartışmalarına teorik bir katkı sağlanmıştır.

Üçüncü bölümde, Demokrat Parti'nin askeri darbe sonucu siyasi alandan tasviyesi temelinde 27 Mayıs 1960'a kadar olan dönemin güvenlikleştirme siyaseti ele alınmıştır. Özellikle, bu bölümde güvenlikleştirme siyasetinin Schmittyen temelleri üzerinde daha çok durulmuş ve Demokrat Parti'nin bir “kamusal düşman” olarak nasıl güvenlikleştirildiği gösterilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde, teoride, güvenlikleştirme siyasetinin başarısı için göz ardı edilen alımlayıcı kitlenin mobilizasyonu ile ilgili hususların güvenlikleştirme siyasetinin başarısına etkisi üzerinde durulmuştur (Kardaş ve Miş, 2011). Özellikle 1950 sonrası Türkiye siyasal hayatında güvenlikleştirme süreçlerinin başarısında belirli bir alımlayıcı kitle kümesinin söylemi destekleyecek şekilde mobilize edildiği iddiası üzerinden ortaya konan hususlar, teorinin bu yöndeki yeterince dikkate alınmayan kısmına bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu bölümde, Türkiye'de siyasal alanın güvenlikleştirilmesinde önemli bir fonksiyonel aktör olan basın işlevine ayrı bir başlık ayrılarak basının güvenlikleştirme süreçlerindeki rolü teori bağlamında analize tabi tutulmuştur. Ayrıca bu dönemde ordunun siyasal alanının daraltılmasına yönelik yeni bir aktör olarak ortaya çıkmasının güvenlikleştirme siyaseti açısından anlamı ve önemi açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde, siyasi alanın militarizasyonu bağlamında güvenlikleştirme siyaseti ele alınmıştır. Bu bölümde öne çıkarılan husus, özellikle 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ardından Türkiye'de Schmittyen anlamda ordunun egemen bir özne olarak

istisna olanı belirlediği ve bu sürecin “sürekli olağanüstülüğü”, olağan hale getirdiğidir. Bu anlamda, güvenlikleştirme siyasetinin sürekli olağanüstü süreçlerde dizayn edildiği dikkate alındığında güvenlikleştirme kuramının özellikle alımlayıcı kitlenin inknası varsayımı ile ilgili hususlar yeniden ele alınmıştır. Ordunun egemen bir özne olarak bu dönemlerde güvenlikleştirme siyasetinin çerçevesini nasıl belirlediği bu bölümün önemli bir kısmını oluşturmuştur. Askerin egemen bir özne olarak 12 Eylül askeri darbesinin mümkünlük koşullarını nasıl oluşturduğunu, siyasetin güvenlikleştirilmesi çerçevesinde ele alırken, siyasal güvenlikleştirmenin toplumsal güvenlik/güvenlikleştirme üzerine inşa edildiği iddiası merkeze yerleştirilmiş ve güvenlikleştirme kuramının araçsal analiz düzeyi ve bileşeni bu iddianın çerçevesinde kurgulanmıştır. Dolayısıyla, 12 Eylül’e giden süreçte siyasetin güvenlikleştirilmesi olgusu, toplumsal güvenlikleştirme üzerine inşa edilen siyasal güvenlikleştirme ve bu güvenlikleştirme süreçlerinin dinamiğini etkileyen toplumsal güvenlik ikilemi temelinde ele alınmıştır.

Beşinci ve son bölümün temel iddiası, 1990’larda siyasetin güvenlikleştirilmesinin çerçevesini belirleyen temel unsurun bürokratikleşme süreçleri ile üretilen pratiklerin sonucu olduğudur. Bu dönemde birçok siyasi partinin ve siyasal aktörün “bölücülük” ya da “irtica” tehdidi merkezli gerekçelerle Anayasa Mahkemesi tarafından siyasi alandan yasaklandığı göz önünde bulundurulduğunda, dönemin güvenlikleştirme siyasetinin merkezine siyasetin yargısallaşması (judicialisation of politics) olgusunu koymak gerekmektedir. Bunun çerçevesini de, güvenlik bürokrasisi merkezli üretilen güvenlikleştirme siyasetinin, ideolojik örtüşme çerçevesinde yargı bürokrasisi tarafından önce iddianame sonra mahkeme gerekçesi olarak kullanıldığı bürokratik süreçler belirlemektedir. Dolayısıyla bu dönemin güvenlikleştirme siyasetinin analizi bürokratik pratikler üzerinden inşa edilen süreçler üzerine yoğunlaşmıştır. Bu pratiklerin de en iyi test edileceği alan Refah Partisi’nin kapatılmasıdır.

Bu çalışmanın diğer Cumhuriyet dönemi çalışmalarından farkı aynı zamanda literatüre kuramsal ve ampirik düzeydeki katkısıyla da ortaya çıkmaktadır: *Kuramsal*: Dünyada ve Türkiye’de güvenlikleştirme çalışmaları dar ve kısıtlı tematik çerçevelere indirgenmiş, çalışmalar genel siyasal ve tarihsel çerçevelerin dışında bırakılmıştır. Bu tez, bu konuda yani siyasal ve tarihsel güvenlikleştirme konusunda bir ilk olma amacı

taşımaktadır. *Ampirik*: Tezdeki güvenlikleştirme siyaseti analizi Türkiye’de demokratik siyasetin konsolide olamamasının nedenlerinin açıklanmasında farklı ve yeni bir yaklaşım önermektedir.

BÖLÜM 1: TEORİK ÇERÇEVE: GÜVENLİKLEŞTİRME KURAMI

1.1. Teorik Kısımın Ele Alınışı

Bu bölümde ilk olarak, bu çalışmanın teorik çerçevesi Kopenhag Okulu'nun geliştirdiği güvenlikleştirme kuramı üzerine kurulduğu için, bu kuramın ortaya çıktığı güvenlik çalışmalarının serüvenini ve bu kavramsallaştırmaya kadar güvenlik kavramının geçirdiği evrelere çok kısa ve ana hatları ile değinilecektir. Ardından güvenlik siyasetinin devlet ve aktör bağlamında güvenlik mantalitesinin nasıl oluştuğuna yönelik bazı hususların altı çizilecek ve bu bağlamda Kopenhag Okulu'nun da görüşlerinin çerçevesini belirleyen eleştirel güvenlik yaklaşımına değinilecektir.

Güvenlikleştirme kuramı bu bölümde ayrıntılı olarak ele alınacak bu bağlamda güvenlikleştirme siyasetinin nasıl işlediği ile ilgili hususlar teorinin varsayımları temelinde ayrıntılandırılacaktır. Özellikle teorinin üzerine yöneltilen eleştiriler ve teorinin alanını genişleten çalışmaların temel varsayımlarına da değinilecek ve Türkiye siyasetini açıklarken izlenecek yöntemlere göre, teorik çerçevenin analiz birimleri olan [amiller (agent), edimler (acts) ve bağlam (context)] belirginleştirilecektir. Teorik tartışmanın önemli bir kısmı, Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme yaklaşımının izlerinin bulunduğu Carl Schmitt'in "*siyasal kavramı*"nı tartışmaya ayrılmıştır. Bunun nedeni özellikle güvenlikleştirme siyasetinin Türkiye'de gördüğü işlevin Schmittyen siyasal anlayışa uygun olduğu iddiasıdır. Bu teorik kısım ele alınırken *bilinçli olarak* örnekler, teorik katkılar ve açılımlar konuların ele alınışına bırakılmıştır.

1.2. Güvenlik Kavramı: Tarihsel Arka Plan ve Kavramsal Haritalandırma

1.2.1. Tarihsel Arka Plan

Soğuk Savaş döneminde, uluslararası ilişkilerin altında incelenen güvenlik çalışmaları, askeri tehdit merkezli olmuş ve askeri güç bağlamı öne çıkmıştır¹ (Baldwin, 1995:

¹Walt, güvenlik çalışmalarının kesin bir sınırını çizmenin zor olduğunu belirtse de bu çalışmaların odağına "savaş" olgusunun yerleştirilmesi gerektiğinin altını çizer ve "askeri kuvvetin kontrolü, kullanımı ve tehdit çalışmaları"nı bu alanın tanımlanmasında referans olması gerektiğini belirtir. Ancak askeri tehditlerin devletin karşı karşıya kaldığı tek tehlike olmadığını, dolayısıyla güvenlik çalışmalarının "silahların kontrolü, diplomasi kriz yönetimi" gibi devlet aygıtlarını içerdiğini belirterek birçok yazarın "çevresel tehlike, AIDS, uyuşturucu ve benzeri" konuları da içeren genişletilmiş güvenlik kavramını önerdiklerini belirtir (Walt, 1991: 212-213).

119). Ancak bu dönemde, güvenlik çalışmaları tek bir soru etrafında da şekillenmemiş, Baldwin'e göre alanın araştırma gündeminde dört farklı güvenlik teması işlenmiştir. Devletlerin güvenliğinin sadece askeri yönünün yeterli olmasının yanında ekonomik kalkınma ve istikrar gibi diğer alanlarında yeterli olması gerektiği üzerinde durulmuştur. İkinci olarak, silahlanma yarışının güvenlik için abartılmasına karşı ulusal güvenliğin askeri ve askeri olamayan tekniklerle birlikte sürdürülmesi, güvenlik ikileminin farkına varılması askeri politikalar hususunda ihtiyatlılık ve dikkatli olma hususuna vurgu yapılmıştır. Son olarak, demokratik siyasi süreçler, sivil özgürlükler ve ekonomi gibi alanlarda ulusal güvenlik ve iç politika arasındaki ilişkiye daha çok önem atfedilmiştir (Baldwin, 1995: 122).

Walt (1991: 216-217) güvenlik çalışmalarının Rönesans'ını 1970'lerin ortasından başlatır ve güvenlik çalışmalarındaki bir takım yeni kavramsal ve metodolojik gelişmeler bu dönemi öncesinden ayırdığını belirtir.¹ 1980'lerde yaşanan bazı gelişmeler² güvenlik çalışmalarında yeni arayışlar ortaya çıkmıştır.³ Ullman, (1983: 129-133) devletlerin sadece askeri güvenliğe konsantre olduğu durumlarda ve dolayısıyla diğer tehditleri görmezden geldiğinde aslında bu durumun toplam güvenliği azalttığını ve devletlere daha çok zarar verdiğini, ikinci olarak, uluslararası ilişkilerin askerleşmesinin küresel güvensizliği artırdığını belirtir. Güvenliği, amaç olarak değil daha çok sonuç temelinde tanımlanması gerektiğini belirten Ullman, güvenlik tehdidini iki temelde ele alır. İlk olarak, güvenlik tehdidi, bir devlette yaşayanların yaşam kalitelerinin belirgin bir şekilde düşmesidir. Bu bir savaş olabileceği gibi, isyan ya da salgın bir hastalık olabilir. İkinci olarak ise, bir devletteki

¹Bunlardan ilki, ilgili arşiv materyallerine ulaşımın kolaylaşmasıyla tarihçilerin ulusal güvenlik politikasını ayrıntılı olarak inceleme olanağı bulmalarıdır. İkinci olarak tarihin kullanımı "caydırıcılık teorisine" karşı geniş çaplı bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. Üçüncü olarak, arşiv kayıtlarına artan ulaşım ile birlikte ortaya çıkan yeni bilgilerle, tarihçilere nükleer silahlar politikasındaki mevcut mitleri yıkmaya imkanını ortaya çıkarmıştır.

²1979 İran Devrimi, aynı yıl Afganistan'ın SSCB tarafından işgal edilmesi, SSCB ve ABD'nin Avrupa'ya orta menzilli füze sistemlerini yerleştirilmesi, Reagan tarafından 1983 yılında başlatılan yıldız savaşları çerçevesinde oluşturulan Stratejik Savunma Girişimi gibi konseptlerin oluşturulmasıyla nükleer silahlanma yarışının tekrar gündeme gelmesidir.

³Bunun sonucunda yapılan tartışmalarla birlikte güvenliğin yeniden tanımlanması ve güvenlik gündeminin genişletilmesi ihtiyacı gündeme gelmiştir. 1983 yılında yayınlanan Richard H. Ullman'ın *Redefining Security* ve Barry Buzan'ın *People, State and Fear* başlıklı güvenliğin yeniden tanımlanması ve gündeminin genişletilmesiyle ilgili çalışmalar güvenlik anlayışında yeni bir çığır açmıştır.

özel ve hükümet dışı birimlerin (bireyler, gruplar, kurumlar) ve hükümetlerin politika seçeneklerini daraltan tehdit olarak tanımlar.

Buzan'ın önce 1983'te yayınladığı ve daha sonradan geliştirdiği ve 1991'de tekrar bastığı *People State and Fear* başlıklı kitabı ise güvenlik çalışmalarında çığır açıcı bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Buzan güvenlik çalışmalarında bireyler, sosyal gruplar ve ulusların refahı ve kalkınmasına yönelik tehditleri de kapsayan bir güvenlik gündemini önererek güvenliğin sadece devletlerarasındaki askeri ilişkilere odaklanan bir gündemden uzaklaştırılmasını savunur. Bu bağlamda “askeri, siyasi, toplumsal, ekonomik ve çevresel” olmak üzere beş farklı güvenlik sektöründen söz eder.¹ Mathews'in 1989'deki *Redefining Security* başlıklı makalesinde “küresel gelişmelerin, kaynak, çevre ve demografik sorunları da içeren geniş bir ulusal güvenlik tanımlaması ihtiyacını doğurduğunu” (1989: 162) belirtmesiyle birlikte, güvenlik kavramının üstünlüğüne odaklanan gelenekçiler arasında tartışma yaratmış, “eğer mülkiyet, refah ve yaşamı tehdit eden her olay ve gücü ulusal güvenlik için bir tehdit olarak değerlendirirsek kısa süre içinde tüm kavramları tüketiriz” (Deudney 1990: 465) eleştirisi yapılmıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte en çok ses getiren çalışma Walt'ın *The Renaissance of Security Studies* başlıklı makalesidir. Walt, güvenlik çalışmalarını araştırma programının çoğu zaman temel siyasi problemler üzerine yapılan tartışmalar tarafından belirlendiğini ulusal liderler tarafından kontrol edilebilen olgulara işaret etme eğilimde olduğunu belirtir. Ancak askeri gücün güvenlik çalışmalarının temel odak noktası olduğunun altını çizer. Bununla birlikte askeri gücün ulusal güvenliğin tek kaynağı olmadığını bazı zamanlar silahların kontrolü, diplomasi, kriz yönetimi, gibi devlet aygıtlarının da güvenlik çalışmalarının konusu olduğunu belirtir. Dolayısıyla askeri olmayan olgular da devletleri ve bireyleri tehdit edebilir (Walt, 1991: 212-213).²

¹Buzan daha çok Avrupa güvenliği temelinden hareketle Avrupa'nın askeri sorunlarının ötesinde oluşmaya başlayan tehditler çerçevesinde güvenliğin genişletilmesini savunurken, Soğuk Savaşın sonuna doğru Mathews (1989) ve Myers'in (1989) çalışmaları da Amerikan ulusal güvenlik gündemine çevresel kaygıları yerleştirmiştir.

² Buzan ve Brown'a atıfla bu yazarların “AIDS uyuşturucu ve benzeri konuları da içeren genişletilmiş bir güvenlik kavramı” önerdiğini belirten Walt (1991:213), bu teklifin güvenlik çalışmalarının geniş bir

Sonuçta Soğuk Savaş'ın bitmesi güvenlik çalışmalarında esaslı tartışmaların başlamasına neden olmuştur. Bu tartışmalar güvenliğin tanımından, referans nesnesine, çalışmalarda kullanılan metodolojiye kadar geniş bir alanı kaplamıştır (Bilgin, Booth ve Jones, 1998: 141). Geleneksel güvenlik çalışmalarının dünyada oluşan güvenlik ile ilgili sorunları yeterince yansıtamadığı ve bu güvensizlikleri açıklamada yeterince çözüm üretilmediği tartışmaları ile birlikte birçok farklı yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1990'lı yıllardaki bu tartışmalar “yeni güvenlik”¹ yaklaşımının oluşmasına yol açmış ve güvenliğin sadece askeri sorunlarla sınırlı kalmaması gerektiği üzerinde durulmuştur.²

Sonuç olarak 1990'lardan sonra uluslararası güvenlik çalışmaları pek çok alt disipline ayrılmıştır. Böylece birçok yeni teorileştirme ve farklı yaklaşımlarda ortaya çıkmıştır. Kimlik ve güvenlik üzerine odaklanan inşacı yaklaşımlar (constructivist) (Guzzini ve Leander 2006), güvenlik kültürü üzerinden yürüyen eleştirel inşacı yaklaşımlar (critical constructivist) (Weldes ve Saco 1996, Weldes 1999) ve post-sömürgeci anlayışlar (post-colonial) (Barkawi ve Laffey 2006), feminist kuram üzerinden yürüyen güvenlik çalışmaları (Enloe 1990, Tickner 1992) ve post yapısalcı güvenlik anlayışlarıdır (post-structuralist) (Walker 1990, Dillon 1995, Campbell 1992, 1998) Aberystwyth ekolünün geliştirdiği eleştirel güvenlik çalışmaları (critical security studies) (Booth 1991, Booth ve Vale 1995, Booth 1997, 2005, 2008) yine eleştirel

şekilde yayılma riskini ortaya çıkardığını savunur. Ona göre bu mantıkla hareket edildiğinde kirlilik, hastalık, çocuk istismarı ve ya ekonomik durgunluk gibi sorunlar da güvenliğe tehdit olarak düşünülebilir. Böylesi bir durumda güvenliğinin tanımı muğlaklaşır ve tutarlılıktan uzaklaşır, böylece önemli sorunlara çözüm üretilemez. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile Güvenlik kavramının yeniden tanımlanması ve sorgulanmasına yönelik olarak yoğunlaşan tartışmalarla ilgili güvenlik çalışmalarının etkisinin azalmayacağını belirtir. Walta'a göre (1991: 222) üç nedenden dolayı alanın öneminde bir düşüş olasılığı bulunmamaktaydı. Bunlardan ilki, askeri güç uluslararası politikanın temel unsuru olarak devam etmektedir. İkincisi, güvenlik çalışmaları kurumsallaştığından yeni uzmanlık alanları yaratılacaktır. Üçüncüsü ise, Soğuk Savaş'ın sona ermesi yeni politik sorunlar ve araştırma konularını ortaya çıkaracaktır. Walt'ın bu düşüncesi bir anlamda güvenlik gündeminin genişletilmesini savunanlara paraleldir.

¹Krause ve Williams'in (1996) *Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods* başlıklı makalesi ile Bilgin, Booth ve Jones'in 1999 tarihli *Security Studies: the Next Stage* başlıklı çalışmaları bu anlamda öne çıkanlardır.

² Bu tartışmalara paralel olarak güvenlik çalışmalarının geleceği ile ilgili bir takım yazarlar alanın askeri konularla sınırlı olmasını ve uluslararası ilişkilerin alt disiplini olmasını savunurken, kimileri de alanın sınırlarının belirsizleştiği endişesinden hareketle uluslararası ilişkiler ile güvenlik çalışmalarının yeniden ele alınması gerekliliğini savunmuş (Bets 1997, Baldwin 1995) bazıları da alanın askeri sorunların dışındaki alanları da kapsayacak şekilde genişlemesini savunmuşlardır.

güvenlik (Williams ve Krause 1996, 1997) ve eleştirel güvenlik içinde değerlendirilen Kopenhag Ekolü (Waever, Buzan, Kelstrup ve Lemaitre 1993, Waever 1995, Buzan Waever ve de Wilde 1998) ve Paris Okulu (Bigo 2000,2002) bu dönemde güvenlik yaklaşımlarında yeni tartışmaları başlatmışlardır. Yine bunlara ek olarak Alternatif ve Ortak Güvenlik, Üçüncü Dünya Güvenlik Okulu (Smith 1999), Barış Araştırmaları (Terriff, Croft James ve Morgan 1999) da geleneksel akım dışında değerlendirilen yaklaşımlardır.¹

1.2.2. Güvenlik Kavramı ve Kavramsal Haritalandırma

Brauch (2008: 28) “bireysel ya da toplumsal bir siyasi değer olarak” güvenliğin bağımsız bir anlamından bahsetmenin zor olduğunu ve güvenliğin “her zaman bir bağlam ve belirli bir bireysel ya da toplumsal değer sistemi ve bunların hayata geçirilmesi ile ilgili” olduğunu belirtir. Bu anlamda da bireylere konulara ve toplumsal adetlerle değişen şartlara uyarlanan bir kavram olduğunun altını çizer. Tarihsel sürekliliği içerisinde “güvenlik kavramı” birçok açıdan ele alınmış ve farklı anlam düzeylerinde kullanılmıştır. Tanımı üzerinde bir konsensüse varmak zor olan güvenlik kavramı bu anlamda “özünde tartışmalı bir kavram” olarak değerlendirilir ve “değer yüklü” olduğu vurgulanır. Bunun için Buzan (1991: 16) kesin bir tanımın oluşturulmasını reddetmekte, kesin bir tanım yapmayı özünde tartışmalı kavramların sosyal bilimdeki işlevini yanlış anlamak olarak değerlendirmektedir. Buzan aynı zamanda güvenliği az gelişmiş bir kavram olarak nitelendirerek 1980 öncesi güvenliğin kavramsal yönünü analiz eden çalışmaların eksikliğine değinmektedir (Buzan 1991: 3-4). Ken Booth (1991: 317-318) ise, Buzan’ın bu yaklaşımına karşı çıkmakta Buzan bu kavramı söz konusu güne kadar en geniş anlamda teorik olarak

¹Ayrıca, Weaver güvenlik çalışmalarının teorik yaklaşım bakımından Avrupa ve ABD olarak iki farklı grupta ele alınması gerektiğini belirtir. Ona göre Avrupa güvenlik yaklaşımları uluslararası ilişkiler teorilerinden daha bağımsız bir şekilde yürürken, ABD merkezli güvenlik çalışmaları Uluslararası ilişkiler teorilerinin yaklaşımları üzerinden yürümektedir. Bu bağlamda Weaver 1990 sonrası ABD-Avrupa güvenlik teorileri ayrımını da, Avrupa’daki güvenlik okullarını, gelenekselcilik/realizm, eleştirel güvenlik çalışmaları (Aberystwyth/Welsh Okulu), Kopenhag Okulu, Dider Bigo ve onun yolunu takip edenlerin sosyolojik çalışmaları ve risk toplumu (Paris Okulu), radikal post-modernler, feministler vd. olarak sınıflandırırken, ABD’deki güvenlik okullarını ise saldırgan (offensive) realizim, savunmacı (defensive) realizim, post-klasikler gibi diğer realistler, uluslararası ilişkiler kökenli inşacı yaklaşımlar, uluslar arası düzende güç ve kurumlar olarak ayırma tabi tutmaktadır (Weaver, 2004: 3-6).

analiz eden birisi olmasına rağmen kavramı tartışmasız bir hale getirmek için çaba harcamakla suçlar ve böyle bir sonucun tatmin edici olmadığını belirtir. “Eğer bir isim veremsek ona ulaşmayı ümit edebilir miyiz?” Güvenlik kavramının tartışmalı bir kavram olduğu üzerinde ve güvenliğin temel değerlere yönelik tehditlerden özgür olunması anlamına geldiği konusunda bir konsensüs bulunmakla birlikte analizlerin temel odağının “bireysel” “ulusal” ve “uluslararası güvenlik mi olması gerektiği konusunda farklılaşmaktadır.

Soğuk Savaş döneminde güvenlik realist paradigmadan tanımlandığı için “askeri güç kavramı” özel bir öneme sahiptir. Ancak 1980’lerden sonra devleti öncelikli tutan ve askeri gücü önceleyen geleneksel güvenlik yaklaşımına karşı bir hoşnutsuzluk oluşmuştur. Geleneksel güvenlik düşüncesine doyulan bu hoşnutsuzluk güvenlik kavramının genişletilmesi veya güncelleştirilmesi çağrılarını da beraberinde getirmiştir. Bu çağrıların yapılmasına etki eden faktörlerden ilki, geleneksel askeri güvenlikteki sorunlar ve bu sorunlara odaklanılan bir yapıda güvenlik artışının sağlanamaması iken; ikincisi diğer konu alanlarının güvenlik gündemine dahil edilme talepleridir (Booth, 1991: 317).

Booth (1991: 318) geleneksel güvenlik düşüncesini üç unsurun karakterize ettiğini belirterek bunları, askeri tehditlerin öne çıkarılması ve güçlü karşı koyma gerekliliğinin vurgulanmayışı, statüko eğilimli olması ve devletleri merkeze koyması olarak sıralar. Booth, 1991’de yazdığı ve çığır açan “güvenlik ve özgürleşme” (security and emancipation) başlıklı makalesinde birçok insanın ve ulusların yaşamlarına ve refahlarına yönelik günlük tehditlerin geleneksel askeri tehditten farklı olduğunu belirtir. Dolayısıyla bu tehditler aslında bir komşu ülkenin ordusundan değil, ekonomik çöküş, politik baskı kıtlık, aşırı nüfus artışı, etnik ayrılıklar, doğanın tahribatı, terörizm suç ve hastalıklar gibi diğer sorunlardan ileri geldiğini belirtir. Bu durum kendi hükümetlerinin politikaları ve yetersizliklerinden kaynaklanır ve burada öncelikli güvenlik tehdidi düşman değil kendi hükümetleridir. Bunlara ek olarak devletlerin yürüttüğü rejimlere yönelik güvenlik tehdidi dışsaldan çok içseldir. Booth bu anlamda birçok hükümetin kendi askeri kuvvetlerince devrildiğini örnek verir. (Booth, 1991: 318). Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminin güvenliği iki kutup arasındaki ilişkinin seyri üzerinden tanımlandığı için bu “dar” güvenlik anlayışı diğer güvenlik sorunlarını bir

anlamda gündemin önüne taşıyamamıştır. Soğuk Savaş sonrası güvenlik çalışmalarında ilk adım eski güvenlik anlayışının yeni dönemi açıklamakta yetersiz olduğu gerçeğinin kabul edilmesiydi. İkinci önemli bir yaklaşım ise, mevcut durumda dünya insanların karşı karşıya kaldıkları güvensizlikleri anlamak ve Soğuk Savaş sonrası yaklaşımların da bu yetersizlikleri gidermek için yapılması gerekenleri tartışmaktı. Üçüncü adım ise, güvenlik kelimesinin sihrinin ardına gizlenerek demokratik tartışmaların dışında bırakılan güvenlik gündeminin oluşturulması ve uygulamalarının benimsenmesi süreçlerinin aslında siyasi seçimler içerdiğini ortaya koymak yani “devlet merkezli” güvenlikten “yurttaş merkezli” güvenliğe geçiş sürecidir (Bilgin, 2008: 60; Bilgin, 2010).

Güvenlik merkezlerinin çeşitlenmesi ve özellikle 1990’larla birlikte eleştirel güvenlik yaklaşımının yerleşmesi ile birlikte güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması ile ilgili yeni eğilimler ortaya çıkmıştır. Brauch (2008) güvenliğin yeniden kavramsallaştırılmasındaki eğilimleri a) güvenlik kavramının genişlemesi, derinleşmesi sektörleşmesi, b) gösterilenin devletten insanlar ya da insanlığa (insan güvenliği) kayması, c) yeni güvenlik tehlikelerinin (tehdit, çatışma alanları, hassasiyet ve riskler) algılanması ve yeni güvenlik kaygılarının güvenlikleştirilmesi d) yeni güvenlik riskleri ile karşı karşıya kalan ve “beka ikilemi” arz eden yeni çevre sorunları, doğal afetler gibi askeri olmayan sorunlar olarak sıralar.

Tablo 1. Genişletilmiş Güvenlik Kavramları

Güvenlik Kavramları	Gösterilen –referans nesnelere (kimin güvenliği)	Risk altındaki değer (neyin güvenliği)	Tehdit kaynağı/ları (kimden neden korunma)
Ulusal güvenlik [siyasi ve askeri boyut]	Devlet	Egemenlik, toprak bütünlüğü	Diğer devletler, terör ve terörizm (devlet dışı aktörler)
Toplumsal güvenlik [boyutu]	Milletler toplumsal gruplar	Ulusal birlik, kimlik	(Devletler) milletler, göçmenler, yabancı kültürler
İnsan güvenliği	Bireyler, insanlık	Beka, hayat kalitesi	Devlet, küreselleşme, küresel çevre sorunları, doğa, terörizm
Çevresel güvenlik [boyutu]	Ekosistem	Sürdürülebilirlik	İnsanlık
Cinsiyet güvenliği	Cinsiyet ilişkileri, yerli halk, azınlıklar, çocuklar, yaşlılar	Eşitlik, adalet, kimlik, dayanışma, sosyal temsil (social representations)	Ataerkillik, totaliter kurumlar (hükümetler, dinler, elitler, kültür) hoşgörüsüzlük (intolerance), şiddet

Kaynak: (Brauch, 2008: 29)

Özellikle eleştirel güvenlik alanında Kopenhag Okul'unun güvenlik alanına bir çok sektörü dahil etmesi yeni güvenlik çalışmalarında devletin dışındaki güvenlik alanlarının öne çıkmasını beraberinde getirmiştir. Ayrıca bu sektörlerdeki (askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve ekonomik) güvenlik anlayışları da gün geçtikçe değiştirmektedir.¹ Bu bağlamda klasik devlet merkezli çerçeveden askeri güvenlik gündemine farklı referans konularının ve devletin yanı sıra devlet dışı aktörlerin yer aldığı bir çerçeveye doğru güvenlikleştirme konuları genişlemiştir (Buzan 2008: 559). Yeni güvenlik yaklaşımı, güvenlik gündeminin, askeri konular dışındaki insan devlet ve üzerinde yaşanılan gezegenin güvenliğini hususlarını da içerecek şekilde genişletilmesidir. Burada yeni güvenlikle kastedilen güvenlik anlayışının “daha geniş bir tehdit yelpazesini içerecek şekilde” genişletilmesi olarak algılansa da “yeni güvenlik anlayışı” sadece gündemin genişletilmesi değildir. Bilgin'e göre bir felsefe olarak “yeni güvenlik”, güvenlik anlayış ve uygulamalarının merkezine insanın ihtiyaçlarını yerleştirmeyi hedefleyen topyekun bir yenilenme girişimidir (Bilgin 2008: 16; Bilgin, 2003) Gelişmekte olan devletlerin birçoğunda yurttaşların güvenliğine yönelik başlıca tehdit bizzat kendi devletleridir. Bu devletler ulusal güvenlik siyasetini toplum üzerinde hâkimiyet kurmak ve bu hâkimiyeti perçinlemekte bir araç olarak kullanmaktadırlar. Dolayısıyla güvenlik siyaset ilişkisi bu bağlamda öne çıkmaktadır.

1.3. Güvenlik Siyaseti ve Devlet

Buzan (1991) “güvenlik üzerine düşünürken mantıksal olarak özgürleşmeye güç ve düzenin temel temalarından daha fazla öncelik verilmesi” gerektiğini belirtir. Ardından güvenliği “tehdidin olmayışı”, özgürleşmeyi ise, “insanların yapmak istediği şeyleri seçmesini engelleyen fiziksel ve insanı kısıtlamaları kaldırmak” olarak tanımlar. Gerçek güvenliği sağlayan unsurun “güç ve düzen olmadığına” aksine “özgürleşme” olduğuna vurgu yapar. Bu açıdan bakıldığında “özgürleşme teorik olarak güvenlidir” sonucuna varır. Burada aslında temel belirleyici olan unsur güvenlik ya da

¹ Örneğin Buzan askeri güvenliğin değişen gündemini 1945'de biten klasik Avrupa büyük güç dönemi, Soğuk Savaş, Soğuk Savaş sonrası dönem ve 11 Eylül 2001 sonrası dönem olarak incelediği çalışmasında, teröre karşı savaş ya da güvenlikleştirmenin küreselleşmesi sonucunda güvenlikleştirmenin de referans nesnelere değişimini göstermiştir.

özgürleşmeyi benimseyen devletin pozisyonudur. Devlet ya da bireyin güvenliği konusunda “kimin güvenliği”nin önce geldiği sorusu güvenlik konusunun merkezini oluşturmaktadır (Buzan, 1991: 319) Bu anlamda Buzan “kimin güvenliği sorusunun cevabını tanımlamayan güvenlik kavramı bir anlam ifade etmez” tespitiyle güvenliği sağlanacak olan nesnenin belirlenmesinin kaçınılmazlığına vurgu yapar (Buzan, 1991). Wyn Jones (1998:166) ise güvenliğin siyasi hayatın içindeki çatışmanın rolleri ve siyasetin doğası hakkındaki derin varsayımların parçasını oluşturduğunu ileri sürer. Kolodziej (2005: 22) güvenliğin politikanın özel bir şekli olduğunu vurgulayarak, aslında tüm güvenlik sorunlarının siyasal sorunlar olduğunu belirtir. Aktörlerin birbirinden istedikleri kuvvet kullanımı ya da tehdidi yoluyla gerçekleşiyorsa güvenlik siyasal tartışmanın önemli bir unsuru olarak ortaya çıkar. “Güvenlik politikanın özel bir şeklidir”. Sonuçta her güvenlik yaklaşımı, güven altına alınacak nesneyi belirledikten sonra, kendisine karşı tedbir alınacak olan güvenlik tehditlerini ortaya koyar, güvenliği sağlayacak nesne veya aktör açıklar ve en sondada güvenliğin nasıl sağlanacağına dair politikalara işaret eder. (Kardaş, 2006: 126)

Güvenlik çalışmalarında bu sorulara verilen cevaplar güvenlik yaklaşımlarına göre farklılaşmaktadır. Realist anlayışta güvenlik ilişkilerinin merkezine devlet yerleştirilir. Yani kim için güvenlik sorusunun cevabı devlettir. Modern devleti korumak ve *devletin bekasını* sağlamak asıl görevdir (Krause, 1998: 301). Devletin tek aktör olduğu bu anlayışta rasyonel karar vericiler ve kurumlar kendi çıkarlarını savunurlar. Güvenlik uluslararası sistem düzeyinde ele alındığı için bu sistemin üyeleri arasındaki ilişkiler anarşiktir (Terrif, Croft vd.1999: 30-38). Devletler bekalarını ve güvenliklerini sağlamak için güçlerini artırmak zorundadırlar. Realizmin bu devlet egemen görüşüne karşı yapılan eleştirilere neorealizmin öncüsü olarak kabul edilen Waltz karşı çıkar, ona göre devletin rolünün azaldığına yönelik eleştiriler gerçekliği yansıtmamaktadır. Çünkü güvenlik devletin diğer faaliyetlerinin de ön şartı olduğu için güvenliği sağlayamayan devletlerin diğer davranışları ve politikaları da anlamsızlaşır (Waltz 1979: 126). Realistlere göre devletler bireylerin güvenliğini devletin güvenliği bağlamında ele alırlar. Yani devlet bütünsel olarak güvenliği sağladığında birey doğrudan güvende olacaktır. Milli güvenlik kavramı güvenlikle aynı anlama gelecek şekilde tasavvur edilir. Dolayısıyla milli güvenlik askeri güçle sağlanır. Devletler

uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı sürekli güç mücadelesi içinde olacaklarından dolayı sistem güvensizlik üretir. Bu güvensizlik, devletlerin birbirlerine karşı niyetlerine yönelik en kötü senaryoları varsayacakları ve kendi çıkarlarını tanımlarken kendi kendine yetme çerçevesinde tanımlayacakları güvensiz bir yapı çerçevesinde güvenlik ikilemi oluşur (Terrif, Croft vd.1999: 29-69; Smith, 2005: 30-32; Kardaş, 2006: 126-133)

Geleneksel güvenlik anlayışında askeri gücün rolünün belirlenmesi dışsal olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda askerler ulusal güvenlikten sorumludurlar ve devlete dıştan gelecek saldırılara karşı konumlandırılmıştır. Geleneksel güvenlik çalışmaları ulusal güvenliği devletin askeri olarak savunmasını territoryal bağlamda ve askeri istikrarın öngörülmesi olarak tanımlar (Weaver, 2002: 43-48). Geleneksel güvenlik anlayışında iç ve dış ayrımı belirgin bir şekilde tanımlanmıştır. Uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı devletlerarasında çatışma her zaman bir olasılık dâhilindedir. Rasyonel dış politika davranışı, askeri gücü ve kapasiteyi artırmaktır (Terrif, Croft vd.1999: 29-44) Dolayısıyla askeri kuvvet kullanımı devletler ve toplumlar üzerinde uzun dönemli etkiler yapabilir (Walt, 1991: 212). Devletin güvenliği askeri gücün oluşturulması ve kullanılması ile yakın anlama gelecek şekilde kullanılır (McSweeney, 1999: 219). Sonuç olarak, geleneksel yaklaşım güvenliği ve güvenliğin nesnelere hep önceden belirlenmiş olarak ele alır. Bu yaklaşım tehditlerin ontolojik olarak güvenliğin nesnelereinden bağımsız oluştuğu varsayımına dayanır. “Tehditler vardır, oradadır”. Araştırmacının burada görevi önceden belirlenmiş kimliğe sahip varlıklara yönelik tehditleri tespit edip değerlendirmek ve risk analizleri yapmaktır. Devlet merkezli güvenlik anlayışında devletin güvenliğine odaklanıldığından ve bireyin güvenliği analiz dışında tutulduğundan devletten bireye gelen tehditler göz ardı edilmiştir (Bilgin, 2003: 197)

Güvenlik çalışmalarında, teoriden daha çok bir yaklaşım olarak kabul edilebilecek, sosyal konstrüktivist (sosyal inşacı) anlayışa göre, devletler tek aktör değildir. Devletin yanında karar alma sürecini etkileyen uluslararası örgütler, askeri ve bürokratik elitler, siyasi stratejik kültür ve devletin kimliği karar alma mekanizmasını etkileyen faktörlerdir. Dolayısı ile bu yaklaşım “olguların açıklanmasında insan davranışlarını, karşılıklı etkileşimleri, bunlardan doğan ve değişken olan normları, kuralları ve bilgisel

yorumları ön planda alan” bir yaklaşımdır (Kardaş, 2006: 133). Buna göre güvenlik politikalarının temeli, maddi değil sosyaldır. Went’e göre, güvenlik politikacıların ve analistlerin keşfetmesi için mevcut olan bir şeyden daha çok, özneler arası bir anlayışla yeniden üretilen sosyal bir alandır. Sosyal yapılar ortak bilgi, maddi kaynak ve eylemlerden oluştuğundan bu yapılar da ortak anlayışlar ve bilgi paylaşımları ve beklentilerin bir ürünüdür (Went, 1992: 391-425; Smith, 2005: 38). Realizmin aksine konstruktivizmde milli çıkarların siyasi ve sosyo-kültürel inşa sürecinin sonucunda oluştuğu kabul edilir. Went’e atıfla Kardaş (2006: 134) sosyal konstruktivist güvenliği “insanlar arasında karşılıklı etkileşim sonucu kurulan kültür ve kolektif kimlik (ben ve öteki-dost-düşman) kodlarının ürettiği kavramların ve değerlendirmelerin ışığında tanımlanan, tüketilen olmaktan ziyade üretilen bir olgu olarak” kabul edildiğini belirtir. Konstruktivist güvenlik yaklaşımında askeri yapı göz ardı edilmez, ancak milli güvenlik belirlenirken “kimlik” ve “kültür” önemli bir etkidir. Bu bağlamda, politika yapıcılar için güvenlik ve güvensizliği üretme ve toplum içinde özel bir alanın oluşturulması için kültür ve kimlik önemli bir işlev görür. (Smith, 2005: 38). Dolayısıyla siyaset yapıcıları ve liderler tarafından güvenlik söylemini seçmek basit bir seçim değildir. Bu söylem aktörün karar alma alanına etki etmek ve sınırlandırmak için seçilebilir, Çünkü aktör kendi politikalarına yardımcı olacak şekilde güvenliği tanımlaması gerekmektedir. Bu yolla, ortak bir anlayışının yaratılması yoluyla özel bir güvenlik söyleminin oluşturulması amaçlanır.

Güvenlik yaklaşımlarından bir diğeri eleştirel güvenlik yaklaşımıdır, ancak tezin teorik çerçevesinde ve Kopenhag Okulu’nun güvenikleştirme kuramında önemli bir yer tuttuğu için bu yaklaşıma ayrı bir başlık altında değinilecektir. Bu temel güvenlik anlayışlarının yanında feminist güvenlik anlayışı, post yapısalcı –post modernist güvenlik anlayışı ve insan güvenliği yaklaşımı da güvenlik konusunda farklı bakış açıları getiren diğer önemli yaklaşımlardır. Feminist düşünürler, şiddetin meşrulaştırılması süreçlerinde erkek egemen yapıya işaret ederler. Ulusal güvenlik kavramının devleti dış saldırılardan korumaktan daha çok hâkim erkek egemen düzeni koruduğunu belirtirler (Smith, 2005: 46-48). Postmodernist ve post-yapısalcı güvenlik yaklaşımında ise, söylem analizi ve dilin kullanımı önemlidir. Söylem ve yorum mantığı güvenliğin anlaşılmasında temel faktörlerden biridir. Post-yapısalcı güvenlik

anlayışının önemli yazarlarından olan Campbell, Amerikan dış politikasının ABD'nin kimliğini üretmesi sürecine odaklandığı çalışmasında tehdidin oluşumunda iç-dış, dost-düşman, ayırımından hareketle kimliğin oluşturulması üzerinde durur. Örneğin “dış politikanın kendi adına yürütülenlerin kimliğini oluşturması gibi güvenlik işlevleri de hizmet ettiği öznelliğe delil sağlar”. Bu bağlamda, dış politikanın da bir parçasını oluşturan güvenlik aynı zamanda siyasi düzeni oluşturan bir söyleme karşılık gelmektedir (Campbell, 1992). İnsan güvenliği kavramı ise, devlet güvenliğinden daha çok toplum güvenliğine odaklanmakta ve tehdidin küresel olduğunu, sınırlarla ilgili olmadığını gün geçtikçe günlük hayatta insanların, birçok alanda kendini güvensiz hissettiğine vurgu yapmaktadır (Smith, 2005: 51-55).

1.4. Eleştirel Güvenlik Yaklaşımı

Eleştirel teorinin özü eleştirel bir toplum kuramını geliştirmeye dayanır. Toplumsal dinamiklerin değerlendirilmesinde eleştirel bir perspektifle iktidar ilişkilerini gizleyen ve meşrulaştıran ve dolayısıyla gerçekliğin sistematik biçimde tahrif edilmiş yorumları olan ideolojinin eleştirisi üzerine yoğunlaşmıştır. Bilgiye dayanan iddialar tarihsel ve bağlamsal olduğu için eleştirel teori gerçekliğin tarihsel ve söylemsel kurulma süreçlerini analiz eder. Toplumsal ilişkilerin tarihsel ve siyasal bağlamlarını anlamak için kavram ve kategorilendirmeler yaparak eleştirel bilgi düzeyleri hazırlar. Eleştirel kuram toplumsal ilişkileri ve iktidar ilişkilerini verili olarak ele almaz, bu ilişkilerin kökenlerini sorgulayarak değişim süreçlerini inceler. Gerçekliğin tarihsel ve söylemsel kurulma yollarına odaklanarak bunu gerçekliği algılayışımızdaki söylemsel etkilere bağlı olarak ele alır (bkz. Keyman 2000: 127-213)

Eleştirel teori sosyal bilimlerde birçok alanı etkilemiştir. Bu bağlamda post modernist ya da post yapısalcı yaklaşımlar da bu teorinin bakış açısından beslenmiştir. Eleştirel güvenlik çalışmaları, Frankfurt Okulu, eleştirel teori ve post yapısalcı eleştirel teori arasında bölünmüştür (Booth, 1997: 109; Wyn Jones 1999: 165-166).¹ Eleştirel güvenlik yaklaşımı “güvenlik nedir” ve “kimin içindir” temelindeki iki soru

¹ Bilgin, bu yaklaşımı daha çok yapısalcı uluslararası ilişkiler kuramına dayandırmaktadır (Bilgin, 2003: 197). 1998 yılında Bilgin, Booth ve Jones'in güvenlik çalışmalarının sonraki safhasının ne olacağını tartıştıkları çalışmada, eleştirel güvenlik çalışmalarının daha kuruluş safhasında (embryonic stage) olduğunu belirtirler (Bilgin, Booth ve Jones, 1998: 152).

çerçevesinde varsayımlarını geliştirmektedir. İlk soru temelinde güvenlik “bizim onunla kastettiğimiz şeydir”. İkinci soru ise, güvenliğine kastedilen nesnenin ne olduğudur (Bilgin, Booth ve Jones, 1998: 153-154, Booth, 1997: 140).

Eleştirel güvenlik anlayışında devletler farklı niteliklere sahip olmaları ve güvensizlik sorununun çözümünden ziyade parçası olmaları sebebiyle analizin temelinde yer almaları gerekir. Bu açıdan bakıldığında devlet bir taraftan kendi halkları için güvenlik sağlayıcı olarak görülebilirken diğer taraftan tehdit kaynağı da olabilmektedir. Dolayısıyla eleştirel güvenlikçiler güvenliğin analiz merkezine bireyin yerleştirilmesi gerektiğini savunurlar (Krause ve Williams, 1997: 33-59).¹ Eleştirel güvenlikçilerden Buzan’a göre, devletin işleyişine dair unsurlar olan yasama yürütme, yargı birimleri ve normları, fiziksel özellikleri bakımından nüfusu ve ülkesi ve düşünsel unsurlar olan milleti ve ideolojisi bakımından devlet kurucu unsur özellikleri itibarıyla güvenlik öznesidir (Buzan, 1991: 57-111). Booth, eleştirel güvenlik çalışması ile amaçlanan hedefi, yaygın güvenlik anlayışlarının güvenlik kavramsallaştırmalarına bir meydan okuma olduğunu belirtir. Ayrıca güvenliğin aşağıdan yukarıya, bireyden en üst insan topluluğuna kadar farklı bağlamlarda yeniden düşünülmesi gerektiğinin altını çizer. Bu güvenlik anlayışında, bireyden tüm insan topluluklarına kadar çok katmanlı bir toplum yapısını geniş ve kapsamlı bir şekilde teorik ve pratik olarak incelemek amaçlanır. “Eleştirel” kelimesi, objektif gerçekliği bulmak yerine hâkim yapı, süreç, ideoloji dışında, ön plandaki tavır ve inançlar hakkında daha derin anlayışlar geliştirmek anlamındadır (Booth, 2005: 15-16). Booth’un bu tanımını Kardaş (2006: 144) biraz daha açık hale getirerek eleştirel olmayı “toplumda atıl vaziyette bulunan ancak potansiyel olarak değişimi ve gelişimi gerektirecek aktörleri ve faktörleri keşfetme süreci” olarak tanımlar. Eleştirel yaklaşımın ardından siyasetin somut konularıyla ilgilenerken güvenliğin ve özgürleşmenin önündeki engelleri kaldırmak için yeniden yapılandırmaya odaklanılması gerekir.

Eleştirel güvenlik anlayışı, geleneksel/realist güvenlik anlayışının eleştirisi üzerine yoğunlaşmıştır (Krause ve Williams 1997: 33-59). Realist geleneksel yaklaşımın

¹ Bu düşünce güvenliğin sadece bireysel temelli incelendiği anlamına gelmemektedir. Eleştirel güvenlik yaklaşımları devlet topluluk ve dünya güvenliğini de inceleme konusu yaparlar (Bilgin, 2003).

devlet egemen ve tehdit merkezli dar güvenlik anlayışı mevcut güvenlik kaygılarını açıklayamamaktadır. Çünkü insanların ve ulusların yaşamlarına ve refahlarına etki eden günlük tehditler geleneksel güvenlik anlayışının iddia ettiği kadar farklıdır. Dünyanın çok büyük bölümünde insanların çıkarı ve toplumların çıkarına yönelik tehditler bir başka devletin tehdidinden daha çok devletlerin bizzat hükümet ve yönetim yapılarından kaynaklanan siyasi baskı, ekonomik çöküş, kıtlık, aşırı nüfus artışı, etnik ayrılıklar, doğanın tahribatı, terörizm, suç ve hastalıklar gibi diğer sorunlardan kaynaklanmaktadır. Birçok konuda insanlar komşularının askeri tehdidinden değil, kendi hükümetlerinin politikaları ve yetersizlikleri tarafından tehdit edilmektedir. Dolayısı ile dünyadaki birçok insana yönelik tehdit düşman değil kendi devletleridir. Yine birçok devletin yürüttüğü rejimlere yönelik güvenlik tehdidi dış faktörlerden daha çok iç faktörler üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda birçok hükümet dış ülkelerden değil kendi askeri orduları tarafından devrilmektedir (Booth, 1991: 318). Bu gerçekliğin ortaya çıkardığı durumda eleştirel güvenlik bireyleri ve toplumları yapısal ve yerel engellerden ve yanlışlardan kurtarmayı amaçlamalı ve insancıl bir bakış açısıyla özgürleştirici pratikleri geliştirmelidir. Eleştirel güvenlik yaklaşımında, güvenliğe yönelik tehditlerin nesnelere varlığının dışında ve önceden belirlenmemiştir. Yani güvenliğin nesnesi önceden belirlenmiş bir kimliğe sahip değildir. Dolayısıyla bu yaklaşıma göre “güvensizlikler ve güvensizliğin nesnelere” karşılıklı olarak birbirlerini üretirler (Weldes ve diğ., 1999: 10). Bu anlamda güvenlik objektif bir durum değil aksine siyasi ve sosyal süreçlerin özel bir çıktısıdır (Williams 2003: 513). Ancak güvenliğin üretilmesi çoğu zaman güçlü güvenlik aktörleri tarafından sosyal ve özneler arası bir üretimle belirlenmektedir.

Eleştirel kuramcılarının en çok üzerinde durdukları konu “gerçekliğin özneler tarafından nasıl algılandığı ve temsil edildiğidir”. Yani tehdidin ne olduğunun araştırmasını yapmaktan öte tehdidin özneler tarafından nasıl algılandığı ve temsil edildiği önemlidir. Özneler, güvenlik nesnelere kendilerince taşıdıkları anlamlar çerçevesinde bakarken, bu anlamların algılanışının kültürel olduklarını söylemek mümkündür. Buradan hareketle, tehditlerin onu algılayanın sosyal ve kültürel çevresinde üretilmiş sosyal ve kültürel değerler oldukları söylenebilir. Weldes’in yaklaşımı ile “güvensizliğin kendisi ben ve ötekinin oluşturduğu kimlik inşa sürecinin bir ürünüdür”

(Weldes vd., 1999: 10). Topluluklar kimliklerine yönelik tehditleri güvensizlik olarak algıladıklarında aynı zamanda güvensizliğin nesnesi olarak kendi kimliklerini inşa ederek sürdürürler (Bilgin, 2003: 199). Bundan dolayı bu kuramcılar tehditlerin oluşumunda anlamlandırılmasında “söylemin oynadığı rolün” üzerinde yoğunlaşırlar. Ancak dışarıda bir gerçekliğin var olduğunu tartışma konusu yapmazlar dolayısıyla tehditleri yok saymazlar. Bilgin, Wendt’e atıfla, kişilerin nesnelere o nesnelere onlar için taşıdığı anlam temelinde yaklaştıklarını belirtir. Bu anlamların özü kültürel olduğu için dünyanın anlaşılmasında kullanılan biçimler ve kategoriler söylemler yolu ile üretilir (Bilgin, 2003: 198-199).

Eleştirel güvenlik yaklaşımı her ne kadar güvenlik anlayışında devleti sorunlaştırır da, devletin güvenlik sağlayıcı olarak önemini teslim eder. Knudsen (2001: 355-368), eleştirel güvenlik çalışmalarının konu edindiği, kıtlık ve buna bağlı açlık sıkıntısı, salgın hastalıklar, göç, kötü çevre koşulları ve kimliğe bağlı çatışmalar yüzünden insan toplulukları ve bireylerin tehdit altında bulunduğunu ve güvensizlik sorunu yaşadıklarını kabul eder. Dolayısıyla yeni güvenlik çalışmalarının devletin dışındaki güvensizlik alanlarını konu edinebilir. Ancak, devletin geleneksel güvenlik anlayışını bir kenara bırakmaması gerektiğini ve güvenlik çalışmalarının merkezinde olmaya devam etmesi gerektiğini belirtir. Knudsen (2001: 363), buna gerekçe olarak devletin önemli altı özelliğini sıralar. Buna göre, devlet tehdit olgusunu tanımlama yetkisini elinde bulduran en büyük birimdir, seçkinler iktidarını örtülü şekilde devlet üzerinden kullanır, kolektif kimlik ve kültürün oluştuğu yegâne örgütsel birim devlettir, yasal sınırlar çerçevesinde toplumun genelini ilgilendiren meselelerle ilgili karar verme yeteneğine sahip temel aktör devlettir, bir coğrafi alan ve toprak parçası üzerinde yönetim yetkisine sahip ve vergi toplama fonksiyonunu ve aynı zamanda meşruiyet yetkisini elinde bulduran yegâne organdır. Bu özellikleri sıraladıktan sonra Knudsen, devleti güvenlik öznesi olarak tartışma alanına dâhil ederken, tarihsel bir varlık olan devlet kurumunu değil, devlet kurumunu elinde bulduran toplumsal sınıf ve grupları sorunsallaştırmak gerektiği sonucuna varır.

Sonuç olarak eleştirel güvenlik teorisinin temel iddiaların altı ilke etrafında toplamak mümkündür (Krause ve Williams 1996: 243; Krause, 1998: 316 ve 317; Kardaş, 2005: 29-30) Bunlardan ilki, dünya politikasında temel aktörlerin devlet olup olmadığı sosyal

olarak inşa edilir ve karmaşık tarihsel süreçlerin üretimi sosyal, siyasi maddi ve düşünsel boyutlar içerir. İkincisi, ortak siyasal anlayış oluşturan siyasi pratikler yoluyla özneler yeniden inşa edilmektedir; bu inşa süreci, öznelerin bir kimlik ve ilgi alanı oluşturmaya imkân sağlar. Dünya politikası değişmez ve statik değildir, bu politikalar sosyal bir inşa süreci olduğu için dünya siyasetinin yapıları tanımlanmamıştır. Üçüncüsü, dünya gerçekliğinin açıklanması ve yapılanması sosyal aktörler ve gözlemcileri içeren toplumsal ve sosyal bir süreç olduğu için dünya politikasının pratikleri ve yapıları konusundaki bildiklerimiz nesnel değildir. Dördüncüsü, sosyal bilimler için uygun metodoloji doğal bilimlerdekinden farklıdır. Yorumlayıcı metotlar aktörlerin sosyal dünyadaki yerlerinin anlaşılmasını olduğu kadar araştırmanın merkezi bir odağını oluşturan ve birbiriyle ilgili olan sosyal yapılar ve pratikler arasındaki ilişkinin anlaşılmasını da açıklar. Beşincisi, teorinin amacı geleceğe yönelik bir beklenti oluşturmak ya da genellenebilir nedensel iddialarla tarih üstü bir anlayış inşa etmekten daha çok uygun hedefler için bağlamsal anlayışlar ve pratik bilgiler üretmektedir.

Eleştirel güvenlikte, siyaset güvenlik ilişkisinde bir sorun güvenlik problemi olarak ele alındığında hangi sonuçlar ortaya çıkardığı, güvenlik söylemlerinin sosyal ilişkileri nasıl tanımladığı sorusu keşfedilmeye çalışılır (Huysmans 1998-232-3). Güvenlik politikaları ait olduğu aracın özel bir politikasıdır. Tehdit söylemi ve güvenlik pratikleri siyasi önemlerini belirginleştirmeye yönelik ve insanların belirli bir siyasi topluluğa bağlanma kapasitesini hızlandırmak içindir. Tehdit somutlaştırıldığı ölçüde de siyasi iktidarın pozisyonun yerleşmesine ya da karşı çıkılmasına bir gerekçe oluşturulur (Huysmans, 2000: 2007) Bu bağlamda, güvenlik söylemi, değişimi engellemek için kullanılır. Siyasi iktidarın aktörleri ya da mevcut siyasi iktidarın devamından yana olan aktörler “güvenlik” kelimesini telaffuz etmek yolu ile meseleleri güvenlik alanına dâhil ederler (Weaver, 1995: 55). Güvenliği söylem analizi üzerine bina eden ve “konuşma edimi” (speech act) olarak inceleyen ve güvenikleştirme kuramının da içinden çıktığı yaklaşım Kopenhag Okulu’dur.

1.5. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Yaklaşımı

1.5.1. Kopenhag Okulu'nun Kuramsal Gelişimi

Kopenhag Ekolü realist güvenlik anlayışının eleştirisi üzerinden güvenlik anlayışı geliştiren bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Weaver Okul'un geçmişinin 1970'ler ve 1980'lerdeki siyaset ve güvenlik çalışmalarındaki geniş ve dar güvenlik kavramları tartışmasına dayandığını belirtir (Weaver, 2004: 8) Ancak Okul'un temeli 1985'te Kopenhag Üniversitesi'nde Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi'nin kurulmasıyla atılmıştır. Bu merkez kuruluş aşamasında daha çok Avrupa güvenliği üzerine odaklanmış ve Avrupa'nın güvenliğini de daha çok askeri olmayan boyutlar üzerinden ele almıştır (Huysmans, 1998: 479-480). Okul askeri olmayan tehditleri ve devlet merkezli güvenlik anlayışını sorgulayarak geniş güvenlik anlayışı içeren (toplumsal gruplar, bireyler, devlet, hatta tüm insanlık) yaklaşımı gündeme alması güvenlik çalışmalarında ana akım güvenlik yaklaşımının göz ardı ettiği, yeni güvenlik referans nesnelere odaklanmayı gerektirmiştir (Huysmans, 1998: 487).¹

Okul'un teorileşme serüveninin ilk aşaması 1993'e kadar yaptığı çalışmalar olduğu kabul edilirse (bkz. dipnot), ikinci aşama ise, Okul'un 1993'te grup üyelerinin katılımıyla *Identity Migration and the New Security Agenda in Europe* (Waever ve diğ., 1993) başlıklı derleme kitabının yayınlanmasıdır. Bu çalışmada grup, devlet

¹Okul'un temsilcileri ilk olarak *European Security- Problems of Research on Non-Military Aspect* (Jhan, Lemaitre ve Weaver, 1987) başlıklı raporu yayınlamışlardır. Geniş ve dar anlamda güvenlik yaklaşımının tartışıldığı bu çalışmada grup ne geniş ne de dar güvenlik anlayışını benimser. Grubun bu bakış açısı bir anlamda Avrupa güvenliği yaklaşımında ortaya çıkar. Onlara göre, Avrupa'nın güvenliği "askeri düzen kavramından daha geniş sosyal düzen kavramından daha dar" bir çerçevede incelenmelidir. Bu bağlamda, eğer "hayat sağlık, refah", gibi sorunlar Avrupa güvenliği için problem oluşturursa, yani askeri olmayan sorunlar askeri konularla bağlantısı çerçevesinde devletleri ilgilendirirse güvenlik sorunu olarak ele alınabilir (Açıkmeşe, 2008: 152-154) Bu çalışmanın ardından grup *European Polyphony: Perspectives Beyond East-West Confrontation* (Waver, Lemaitre ve Tromer, 1989) adlı kitabı yayınlar ve bir önceki çalışmasındaki varsayımları genişletir ve test eder.

Okul'un güvenliği sektörler ve bölgesel güvenlik kompleksleri olarak ilk defa ele aldığı ve tüm grup üyelerinin katılımıyla *The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era* (Buzan, Kelstrup, Lemaitre, Tromer ve Waever: 1990) başlıklı çalışma bir anlamda grup üyelerinin daha önceden bireysel çalışmalarında geliştirdikleri yaklaşımları ortak olarak benimsemeleri sürecini başlatmıştır. Çünkü Kopenhag Okulu'nun temelini oluşturan "güvenlikleştirme", "sektörel analiz" ve "bölgesel güvenlik kompleksleri" yaklaşımı grubun ortak çalışmasının değil bireysel çalışmalarının ürünüdür. Güvenlikleştirme Weaver (1989, 1995 ve 1997), "sektörel yaklaşım" ve "bölgesel güvenlik kompleksleri" ise Buzan (1983 ve 1991) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışmada Okul üyeleri, Buzan'ın geliştirdiği güvenlikte beş sektör yaklaşımı olan, askeri güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevre güvenliğini benimsemişlerdir (bkz. Açıkmeşe, 2008)

egemen anlayıştan vazgeçerek devlet ve toplumların her zaman örtüşmeyeceği gerçeğinden hareketle devletlere ek olarak toplumların da güvenlik tehditleri ile karşılaşabileceğini benimsemiştir. Güvenliğin geniş ve dar anlamda anlaşılması tartışmasında Huysmans'a (1998: 482-483) göre Okul iki açıdan geniş güvenlik gündemi ile ilgilenir. Bunlardan ilki, 1980'lerin ikinci yarısında Avrupa'da güvenliğin dar askeri konular ötesinde tartışılmaya başlanmasıdır. Ancak Okul bu tartışmada daha çok güvenliği teorik bir çerçeveye oturtma temelinde yaklaşarak, güvenlik politikaları ve çalışmalarının sistematik ve tutarlı bir açıklama modeline yoğunlaşır. Bu tartışmada ikinci olarak, güvenlik çalışmaları genel olarak ABD merkezli olduğu için kendilerini Avrupa temelli tartışmalara yakın görürler ve bu anlamda teorik tartışmada güvenlik sektörü, güvenlik kompleksi ve güvenikleştirme bağlamında bir bakış açısı ile yaşanan tartışmaya katkı sağlarlar.

Okul bu tartışmalarda güvenliğe daha sınırlı yaklaşarak daha çok Avrupa'nın güvenliğini tehdit eden konular üzerinde durmuştur. Bu bakımdan "askeri olmayan güvenlik sorunu" daha çok tarihsel özel bir perspektifle Avrupa güvenliği üzerinde siyasi ve bilimsel bir tartışmanın yürütülerek güvenlik problemlerini siyasi amaçlar için de kullanılması üzerinden yürütürler. Dolayısıyla, Okul temsilcilerinin güvenlik yaklaşımı Avrupa'da yürüten tartışmaların da bir sonucudur. Örneğin Soğuk Savaş'ın hemen ardından yazdıkları ilk çalışmada toplumsal güvenlik üzerine yoğunlaşmışlar ve toplumsal ve devlet güvenliği dinamiği arasındaki ilişkiye eleştirel bir bakış açısı getirmişlerdir (Waever ve diğ., 1993). Askeri ve askeri olmayan güvenlik anlayışı arasındaki ayrımın nasıl yapılabileceği sorusuna okul temsilcileri, güvenliğin siyasi boyutunu öne çıkararak cevap verirler. Onlara göre silah teknolojisindeki gelişmeler ve askeri boyut önemli olsa da savaş olasılığını tanımlayamazlar. Bu bağlamda bu gelişmelerin siyasi alana transfer edilerek, politik bir sorun olarak ele alınması durumunda güvenlik sorunu inşa edilmeye başlanır. Sonuçta güvenlik askeri tehditlerden daha çok "sübjektif" bir temelde oluşturulur (Huysmans, 1998: 487).

Kopenhag okulunun yeni bir evreye geçtiği dönem *Security: A New Framework for Analysis* (Buzan, Waever ve Wilde, 1998) başlıklı kitaptır. Bu kitapla birlikte Kopenhag okulunun daha önceki çalışmalarındaki teorik yaklaşımların eksiklikleri giderilmiştir. Örneğin güvenlik sektörleri arasındaki ilişkinin kavramasal bir çerçevede

açıklanarak nasıl güvenlik tehditleri ürettiği sorunu bu çalışmada “konuşma edimi” yaklaşımı çerçevesinde tüm yönleri ile ele alınmıştır (Huysmans, 1998: 487). Okul daha önceki çalışmalarında güvenlik kavramının analizinde tehditlerin inşa edilmesini Wolfers’e (1952: 50) atıfla “kazanılmış değerlere tehdit” ve “bu değerlere saldırı olabileceği korkusu” (objektif-subjektif güvenlik algısı) temelinde “gerçek tehdit” ve “algılanan tehdit” çerçevesinde ele almıştı. Grup üyelerinden Weaver’in 1995’te geliştirdiği “güvenlikleştirme” yaklaşımında daha önceki “tehdit algılaması”na yönelik bakış açısı değişmiştir (Weaver 1995). Bu bağlamda, tehditlerin oluşumunda “algılama” yaklaşımından “konuşma edimi” yaklaşımına geçilmiştir. Ancak bu geçiş önceki yaklaşımların bir tarafa bırakıldığı anlamına gelmemektedir (Huysmans, 1998: 487).

Okul’un üç ana yaklaşımından biri olan “bölgesel güvenlik kompleksleri” 2003 yılında yayınlanan *Regions and Powers: The Structure for International Security* başlıklı çalışma ile ayrıntılı bir şekilde teorik bir yaklaşım olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada dünya dokuz güvenlik bölgesine¹ ayrılarak bu alanlardaki güvenlik sorunları güvenlikleştirme perspektifinden incelenmiştir (Buzan ve Weaver 2003). Bu teori ilk kez Barry Buzan tarafından ele alınmış (Buzan, 1983, 199) zaman içerisinde geliştirilerek okulun ortak yaklaşımı haline gelmiştir. Okul önceleri bu yaklaşımı genelde Avrupa Merkezli bir teori olarak geliştirmiş, 1998 ve 2003 yıllarında yayımladıkları yeni çalışmalarda bu alanı genişleterek güvenliğin tüm sektör ve alanlarını kapsar bir hale getirmişlerdir (Buzan ve diğ., 1998, Buzan ve Weaver 2003).²

¹Bu dokuz güvenlik bölgesi, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Avrupa, Sovyet Sonrası ortaya çıkan bölge, Ortadoğu, Güney Afrika, orta Afrika, güney Asya, Doğu Asya’dır.

²Bölgesel güvenlik analizinde Okul, coğrafi yakınlık hususunu öne çıkarır. Çünkü coğrafi yakınlık siyasi ve askeri anlamda daha kolay ve hızlı güvensizlik üretir. Kopenhag Okulu bu yaklaşımı geliştirirken ulusal ve küresel düzeyde yapılan güvenlik yaklaşımlarının eksikliklerini de göz önüne alarak bu tip bir güvenlik yaklaşımının daha rasyonel olduğunu ileri sürer. Okul zaman içinde bölgesel güvenlik anlayışını genişletmiştir. Huysmans’a göre bunun nedeni, siyasi ve askeri konulardaki devlet merkezli yaklaşımın sosyal inşacı bakış açıları ile geliştirilerek sektörel güvenlik anlayışının yaklaşıma dahil edilmesidir (Huysmans, 1998: 487-488). Okul bu değişimi 1998’deki çalışmasında tartışarak eski ve yeni bölgesel güvenlik kompleksi olgusunu tanımlayarak bir anlamda geldikleri yeni durumu açıklığa kavuştururlar. İlk çalışmalarında güvenlik kompleksi “önemli derecede güvenlik algısı ve endişesi bakımından birbirine bağlı olan devlet kümelerinin biri olmadan diğerinin ulusal güvenliklerin makul bir şekilde analiz edilemeyeceği ve çözülemeyeceği gerçeğinden hareketle” tanımlanır (Buzan ve diğ., 1998:198). Yeni tanımlamada ise, dost düşman ilişkileri ve güç dağılımı ile şekillenen özel bölgesel

Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarına getirdiği en önemli katkılardan birisi, insan topluluklarının güvenliğinin etkilendiği beş ana sektörü güvenlikleştirme teorisine uyarlamasıdır. Okul'un burada öne çıkardığı husus askeri tehditlerin toplumlar için tek güvensizlik kaynağı olmadığıdır. Diğer sektörlerdeki güvensizlikler de bir tehdit kaynağı olarak hem kendi başına hem de askeri sektöre taşınarak bir güvensizlik kaynağı oluşturmaktadır. Güvenliği sektör temelinde incelemenin önemli bir katkısı, sektörler arasındaki özel ilişki tiplerinin tanımlanarak birbirinden etkileşimini de ortaya koymaktır. Bu sektörler, askeri güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevresel güveniktir (Buzan ve diğ., 1998: 7).

Askeri güvenlik bağlamında güvenlikleştirme, dış tehditlere yoğunlaştığında, “bir taraftan aktörlerin ellerinde tuttıkları saldırma ve savunmaya yönelik gerçek imkan ve kabiliyetler ile diğer taraftan birbirlerinin imkan ve kabiliyetleri ile niyetlerine yönelik algılamaları arasında iki aşamalı bir etkileşim haline gelir”. Bu bağlamda askeri güvenlikleştirme bir taraftan savaşla doğrudan ilgili iken diğer taraftan rekabete dayalı silahların denetimi ve silahsızlanmaya kadar geniş bir alanı kapsar (Buzan ve diğ., 1998: 8; Buzan, 2008: 553). Diğer siyasi unsurlar olsa bile askeri sektörde referans öznesi genellikle devlettir. Silahlı güçler kendi bekalarını sürdürmek için tehditlerin seviyesini, güvenliği tehdit edilen objenin statüsüne yükseltebilirler. Bunu çoğu zaman kendi hükümetleri ve onun politikalarına karşı gerçekleştirmiş oldukları askeri darbelerin meşruiyetini sağlamak için de yapabilirler. (Buzan ve diğ., 1998: 22). Devletlerin askeri yetenekleri arasındaki etkileşim, siyasi ilişkilerden büyük ölçüde etkilenir. Bu bağlamda elitler ve halklar diğer devletlerin askeri yeteneklerini tehdit olarak değerlendirmeye başladıklarında devletlerarası ilişkiler askeri güvenlik ikilemini ortaya çıkarır. Bunun sonucunda da askeri ilişkiler güvenlikleştirildiği zaman, gündem ilgili aktörlerin güç araçları, bu araçları kullanmaya yönelik stratejileri ve olanakların değişiminin hızı ve yönü tarafından belirlenir (Buzan, 2008: 554).

güvenlik kompleksi, güvenlik sorunları gerçekçi bir biçimde biri diğerinden bağımsız olarak çözümlenemez ya da analiz edilemeyecek derecede güvenlikleştirme ve güvenlik-dışılaştırma süreçleri birbirine bağlı olan birimlerden oluşan küme” olarak tanımlanmaktadır (Buzan ve diğ., 1998: 201; bkz. Açıkmeşe, 2008).

Ekonomik güvenlik, devletin ekonomik gücünü ve refahını makul bir düzeyde sürdürebilmesi için kaynaklara, finansmana ve pazarlara ulaşımı ile ilgilidir (Buzan ve diğ., 1998: 8). Ekonomik sektörde referans nesnesi ve varoluşsal tehditleri tespit etmek oldukça zor olmakla birlikte, referans nesnesi, sistemin unsurları olarak toplumsal varlık ve birey, küresel ekonomik sistem, ülke, uluslararası ekonomik/finansal kuruluşlar ve şirketlerdir. Varoluşsal tehdit ise, sistemin, kuruluşun ve bireyin olağan koşullarını bozan beklenmedik ve sıra dışı bir sorun olabilir. Şirketler yaygın olarak iflas ve bazen illegal ya da beklenmedik bir şekilde kuralların değişmesi yoluyla tehdit edilebilir. Sistem düzeyinde bakıldığında piyasaların işleyişindeki istikrar ekonomik güvenlikle özdeşleştirilir. Ekonomik güvenlik en önemli konu, global düzeyde malların, paranın, hizmetlerin ve insanların dolaşımındaki istikrardır (Buzan ve diğ., 1998: 95-119)

Çevresel güvenlik, insan yaşamının ve faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için gezegenin biyosferinin korunması ile ilgilidir. Çevresel güvenlik referans öznesi oldukça geniştir. İnsan ve hayvan türlerinin bekasının devamı, ekosistemin korunması, iklim değişiklikleri bu bağlamda öne çıkan hususlardır. Aynı zamanda, enerji güvenliği, yiyecek sağlığı, kıtlık, nüfus artış oranı, nükleer silahların çevresel etkisi, su kaynaklarının korunması gibi hususlarda çevresel güvenlik doğrudan ilgilidir (Buzan ve diğ., 1998: 71-95)

Siyasi güvenlik, devletlerin örgütsel istikrarı, hükümet sistemleri ve onlara meşruiyet sağlayan ideolojilere ilişkindir (Buzan ve diğ., 1998: 8). Siyasi sektörde varoluşsal tehdit prensip olarak devletin egemenliği bazen de ideolojisidir. Egemenlik hayati olarak tanınmayı, meşruiyeti ya da yönetici otoriteyi sorgulayan herhangi bir şeyle tehdit edilebilir. Siyasi sektör en geniş güvenlik alanı olarak öne çıkarılmış ve tüm güvenlik alanlarının siyasi olduğu vurgulanmıştır. Tüm tehditler ve bu tehditlere karşı geliştirilen savunma yöntemleri siyasi olarak inşa edilir ve tanımlanır. Bu anlamda güvenlikleştirme de siyasi bir edimdir. Diğer sektörlerde güvenlikten bahsedileceği zaman bu aynı zamanda siyasi olarak ele alınmak zorundadır. Kopenhag Okulu'na göre, göre siyasi sektörde, siyasi tehditler devletin örgütsel yapısının istikrarıyla doğrudan ilgilidir. Amaç, hükümeti devirmek yoluyla özel bir politika üzerinde hükümete baskı yapmaktan, ayrıkçılığı kışkırtmak, devletin siyasi yapısını bozarak

askeri müdahaleye zemin hazırlamaya kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Siyasi tehditle aynı zamanda devletin kimliği, kurumsal ideolojisi hedef alınır (Buzan ve diğ., 1998: 8, 22,141-162).

Toplumsal güvenlik, din, kültür, toplumsal kimlik ve geleneklerin korunması ve sürdürülmesi ile ilgilidir (Buzan ve diğ., 1998: 8). Daha da netleştirecek olursak toplumsal güvenliğin konusu, kültürün, topluluğun, ulusun ve toplumsal cinsiyet ve dinin varlığını devam ettirmesine ilişkin korkular, ayrıca, bireylerin kendi kimliğini tehdit ettiği düşünülen göç ve rakip kimliklerle ilgili korkulardır. Toplumsal güvenlikte güvenlik birimi genel olarak “ulus” üzerinde yoğunlaşmış, temel birim ise kimliktir. Herhangi bir topluluk bir gelişmeyi veya potansiyel bir durumu kendi varlığına yönelik bir tehdit olarak algıladığında toplumsal güvensizlik oluşmuş olur. Toplumsal güvenlik bağlamında kimliğe yönelik tehdit ifade edildiği zaman dil politikası, eğitim reformu veya kültürel çabalar özel bir anlam ifade eder (Buzan ve diğ., 1998: 8, 22-23; Weaver, 2008, 581-584).

Toplumsal güvenlikte, ulusal kimlik diğer kimliklere nazaran daha etkili bir konumda ele alınmaktadır. Çünkü siyasi üst yapılar bu ulusal kimliğin üzerine kurulduğu varsayılır. Ulusal kimlik, belirli bir bağlam üzerine oturtulduğu için ve diğer unsurların da bu çerçevede değerlendirildiği için kolaylıkla güvenikleştirilmekte, dolayısıyla herhangi bir çatışma anında diğer tüm kimlikleri de etkilemektedir (Buzan ve diğ., 1998: 119-120). Bireysel kimlik bağlamında da toplumsal güvenliğin öne çıkan bir yanı bulunmaktadır. Weaver’a göre (2008: 583), “sosyal yer değiştirmelerin, statü değişikliklerinin ve bireysel güvensizliklerin çok olduğu durumlarda kimliğin siyasallaşması ve ardından güvenikleştirilmesi kolaylaşacaktır”. Weaver bu tespiti yaptıktan sonra, bir unsurun daha altını çizer, Ona göre, hangi tür kimlik politikasının kim adına ve en nihayetinde de hangi yönde (sağ radikalleşme, sol radikalleşme, dini milliyetçi ve ayrılıkçı v.b) uygulandığı konusu muğlâktır. Sonuçta, güvenikleştirme bir kimliğin oluşturulmasına ve yeniden oluşturulmasına katkı sağlar (Weaver, 2008: 583).

Toplumsal güvenliğin gündemini, göç, halklar arasındaki yatay (kültürel ve dil bağlamında) ve dikey rekabet (entegrasyon yada bölgeselci proje), veba, savaş, açıklık

doğal afetler gibi sorunlar sonucunda nüfusun azalması gibi konular oluşturur (Buzan ve diğ., 1998: 121; Weaver, 2008: 584). Weaver (2008: 587) toplumsal güvenliğin gündeminin son gelinen noktada genişlediğini savunur. Toplumsal cinsiyet, din ve işlevsel güvenlik olarak yeni üç önemli konunun hem toplumsal güvenlikle ilgili olduğunu ancak beş temel sektör yanında bunlarında ayrı birer sektörler olarak ele alınabilecek konular olduğunu belirtir. Toplumsal sektörde referans nesnelere, büyük grup ve bireylerin belirli değerler etrafında bağlılıklarını sağlayarak “biz”in tehdit edildiği yönünde bir argümanın ortaya konulmasıdır. Mevcut dünya sisteminde referans nesnelere başlıcaları uluslar medeniyetler, dinler, ırklardır. Soğuk Savaş’ın bitmesi etnik-ulusal güvenlik konularını güvenlik gündemine dahil etmiştir. 11 Eylül sonrası dönemde dini çatışma imajı medeniyetler çatışması tezi ile güçlendirilerek güvenlik gündeminde din önemli hale gelmiştir. Özellikle yine 11 Eylül sonrası dönemde göç olgusunun kontrol altına alınması tartışmaları, göç terör bağlantısı ile güvenikleştirilerek olağanüstü ve istisnai önlemler uygulamaya konulmuştur ve güvenlik gündeminin ön sıralarına yerleşmiştir. Sonuç olarak, Weaver’e göre, toplumsal güvenlikte siyasi gündemi önceden ele alarak kimlik gruplarının endişesini gidermek gerekmektedir. Çünkü güvensizlik artan ilgi ve endişenin nesnesi olarak kendi kendini tehdit edici bir yapıya sürüklenmektedir. Dolayısıyla, tepkiler ortaya çıkmadan panik politikalar önlenmelidir (Weaver, 2008: 590-593).

Şekil 1. Güvenlik Lehçesi (Dialects of Security)

Sektör	Referans Nesnesi	Beka (Survival)
Toplumsal	Ulus	Kimlik
Askeri/siyasi	Devlet	Egemenlik
Ekonomik	Firma	...
Çevresel	‘Doğa’	Sürdürülebilirlik

Kaynak: (Weaver, 2003: 17; Weaver, 1996: 109).

1.6. Güvenikleştirme Kuramı ve Temel Varsayımları

Kopenhag okulunun güvenlik yaklaşımının özünü güvenikleştirme kuramı oluşturmaktadır. Bu kuram okulun tüm diğer yaklaşımlarının açıklanmasında da

anahtar kavramdır. Siyaset teorisi ve sosyal inşacılık yaklaşımlarını kullanan ve söz edimi yaklaşımları üzerine inşa edilen bu kuram, artık günümüzde çok geniş alanlardaki sorunların açıklanmasında bir model olarak kullanılmaktadır. Weaver (2003: 21) güvenlikleştirme teorisinin 2003 yılında ulaştığı noktayı “oldukça iyi görünüyor” söylemi ile nitelendirerek, güvenlikleştirme teorisini kısmen ya da tamamen kullanan bir çok ampirik çalışmanın olmasını “teorinin yeterince temel fikrinin ve yeterli ölçüde kavramsallaştırmalarının” bulunduğu işaret olarak kabul eder. Teorinin birçok eleştiri almasını da, teorinin güçlü temellere oturmasına bağlar. Eğer teori yeterince anlaşılır değilse “onu eleştirmeyin” diye uyarır. Bu bağlamda güvenlikleştirme teorisi ve Kopenhag Okulu’nun yaklaşımları birçok farklı açıdan eleştiriye uğramıştır (McSweeny, 1998, 1999; M. Williams, 1998; M.C. Williams, 1998, 2003; Hansen, 2000, 2011; Bigo, 2000; Huysmans, 1998, 2002, 2006; Knudsen 2001; Aradau 2004; Balzacq 2005, 2006; Stritzel, 2007, McDonald, 2008; Vuori, 2008; Açıkmeşe, 2008). Bu eleştirilerle birlikte güvenlikleştirme kuramı bir çok ampirik çalışmaya uygulanmıştır. Bunların başlıcaları, göç ve azınlık hakları (Huysmans, 1995, 2000; Roe, 2004; Sasse, 2005; Matti, 2006; Ibrahim, 2005; Boswell, 2007. Balzacq 2008), Ceyhan ve Tsoukala 2002) terörizm ve ulus ötesi suçlar (Emmers, 2003; Karyotis, 2004; Kelstrup, 2004; Balzag, 2008, Abrahamsen 2005), sağlık ve AIDS ile ilgili konular (Elbe, 2006; Kelle, 2007; Sjöstedt 2008; Davies, 2008), kalkınma ve insan güvenliği (Buur, Jensen ve Stepputat 2007; Floyd 2007), demokratik olmayan ülkelerdeki uygulamalarla ilgili konular (K. Williams 2003; Vuori 2008), belirli özel konularla bağlantılı çeşitli bölgesel ve küresel uygulamalar örneğin insani yardım kuruluşları (Vaughn, 2009) Kırgızistanve toplumsal güvenlik (Wilkinson 2007), Cezayir’de rejim ve İslam’ın güvenlikleştirilmesi (Holm, 2004), Kanada’da kamu politikalarının güvenlikleştirilmesi (Murphy, 2007),Malezya’da azınlıkların eğitim sistemi, (Hughes 2007) ve özellikle 11 Eylül sonrası İslam dinin tehdit olarak algılanması ile ilgili konular (Kaya, 2010; Cesari, 2009; Archer, 2009; Bilici, 2010) öne çıkanlardır.

Türkiye ile ilgili güvenlikleştirme çalışmalarına baktığımız zaman güvenlikleştirme teorisinin uygulamalarında eksiklikler olsa ve teorinin çok genel varsayımları kullanılsa da bir takım çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmalardan dış politika

ile ilgili olarak, güvenlikleştirilmiş bir alan olarak Kıbrıs'ın dış politika bağlamında ele alınması (Kaliber, 2005) ve Suriye ve İran'ın Türkiye ile ilişkilerinin güvenlik dışılaştırmasını (Aras ve Karakaya Polat, 2008) dış politika bağlamında inceleyen uygulamalardır. Bilgi'nin Türkiye'deki güvenlik yaklaşımını güvenlikdışılaştırmadan daha çok güvenliği konuşma bağlamındaki makalesi (Bilgin, 2007) ve laikliği güvenlik politikası çerçevesinde incelediği çalışmalar (Bilgin 2008a ve 2008b) güvenlikleştirme siyaset bağlamı çalışmalarıdır. Kardeş'in (2006) "bir yönetim mantalitesi olarak güvenlik" başlıklı doktora tezi, Savvides'in (2000) Türk modernleşmesini güvenlikleştirme ve meşruiyet krizi bağlamında ele alan çalışması, Cebeci'nin (2009) Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki demokratikleşmeye etkisini güvenlikdışılaştırma bağlamında incelediği makalesi, Tank'ın (2009) asker siyaset ilişkisini güvenlikdışılaştırma açısından ele aldığı doktora tezi, Özcan'ın (2006) Türk siyasal rejiminin güvenlikleştirilmesine yönelik çalışması Türkiye'de güvenlikleştirme-demokratikleştirme bağlamında yapılan çalışmalarıdır. Ayrıca, Kürt Sorunu (Kaliber and Tocci 2010), 2007 Ak Parti Politikaları bağlamında Kürt sorunu ve İslam (Karakaya Polat, 2008, 2009), başörtüsü (Tok, 2009) ve Türkiye'nin güvenliği bağlamında tarih ve coğrafyanın güvenlikleştirilmesi (Aydın, 2003) de Türkiye'de, güvenlikleştirme bağlamında ele alınan diğer konulardır. Özellikle Türkiye bağlamında yapılan güvenlikleştirme kuramını kullanan çalışmalar, Kaliber (2005) ve Özcan (2006) dışında, genelde güvenlikleştirme teorisinin kavramsal çerçevesini kullanan çalışmalarıdır. Dolayısıyla kuramın sağladığı araçsal çerçeve ve temel varsayımlarını tam yetkinle kullanan çalışma yok gibidir. Bilgin (2007; 2008a, 2008b) çalışmaları ise güvenlikleştirme teorisini kullanmaktan daha çok eleştirel güvenlik bağlamında ve Aberystwyth Ekolü'nü takip eden çalışmalarıdır.

1.6.1. Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi

Güvenlikleştirme teorisi, belirli bir kamusal sorunun nasıl ve niçin güvenlik sorununa dönüştüğü konusunun anlaşılması için bize bir alan sağlar. Herhangi bir kamusal sorun siyasal alanın dışından (non-politicized), siyasal alana (politicized), oradan da güvenlik alanına (securitized) uzanan geniş bir spektruma yerleştirilebilir. Sorun siyasal alanın dışında iken devlet bu sorunla ilgili değildir ve bu sorun kamusal tartışmanın ve kararların konusu değildir. Sorunun siyasal alana dâhil olması yani siyasallaşması

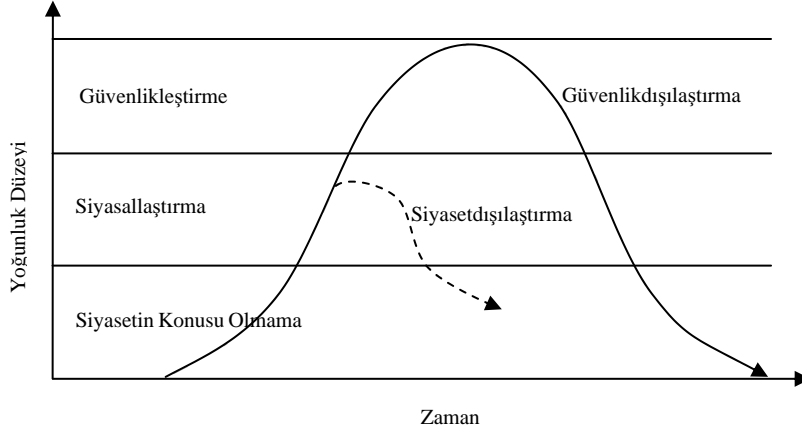
kamu politikasının bir parçası haline gelmesiyle olur. Burada siyasallaşan sorunla ilgili hükümet bir seçim yapar ve bu seçimin sonucuna göre karar alır, soruna kaynak aktarır ve böylece sorun toplumsal kesimleri de ilgilendirir. Sorun güvenlik alanına dahil olması ise, “sorunların acil ve istisnai/olağanüstü önlemler gerektiren olağan siyasi prosedürlerin sınırları dışındaki, filleri meşru kılan ve varoluşsal tehditmiş gibi sunulmasıyla” olur (Buzan ve diğ., 1998: 23-24; Weaver, 2003: 12). Booth’un (1997: 111) tanımlaması ile “bir sorun devletin güvenlik gündemine yerleştirildiği an o soruna öncelik verilmek zorunluluğu doğar”. Dolayısıyla güvenlik idealleştirilen bir durum değildir. Çünkü anti demokratik sonuçlara yol açtığından sorunların bir an önce siyasal alana tekrar dâhil edilmesi gerekmektedir. Diğer bir ifade ile güvenliğin genişlemesini savunanların belirttiği “daha çok güvenlik daha iyidir” anlayışı demokratik idealler açısından sorunludur. Dolayısıyla güvenlik, normal siyaset sınırları içinde sorunlar ele alınamadığından negatif bir olgudur (Weaver, 2003: 12). Güvenikleştirme bir bakıma siyasallaşmanın aşırı ucu olsa da, başka bir anlamda siyasallaşmanın karşıtıdır. Siyasallaşma bir sorunu açığa çıkarma görünür hale getirme anlamındadır, yani bir seçim meselesidir, üzerine karar verilen durum bir sorumluluğu da gerektirir. Güvenlik birçok ülkede ulusal güvenlik bağlamında idealleştirildiği için, iktidarı elinde bulunduranlar “tehdit” tanımlamasını iç politik amaçlar için kullanarak demokratik alanı daraltarak, kısıtlamalar ve kontroller için hak iddiasında bulunurlar. Hâlbuki siyasetin amacı, olağanüstü “özel tehditlerin” öne çıkarılmaksızın siyasal süreçlerin rutin kurallarında işlemesidir (Buzan ve diğ., 1998: 28-29).

Şartlara bağlı olarak spektruma yerleştirilen sorunlar herhangi bir düzeyde sonlanabilir. Bu yerleşimde ülkeden ülkeye ve zamandan zamana göre değişebilir. Örneğin bir ülkede din ya da kültür siyasallaşırken (sırasıyla, İran ve eski SSCB) başka bir ülkede (ABD, İngiltere) herhangi bir sorun oluşturmaz (Buzan ve diğ., 1998: 24). Ya da 11 Eylül öncesi ve sonrasında İslam dininin bazı ülkelerde algılanışının değişmesi de zaman faktörü ile açıklanabilir (bkz. Cesari, 2009; Kaya, 2010; Bilici, 2010). İdeal olan, sorunların güvenlikleştirme konumuna yükselmeden siyasal alanda depolitize olmasıdır.

Güvenikleştirilmiş sorunlar, normal siyaset alanına tekrar dâhil edilmeden ya da güvenlik dışına alınmadan önce uzun bir süre güvenlik gündeminde kalabilir. (Buzan

ve diğ., 1998: 27, 39). Sorunlar kendiliğinden güvenliğe tehdit teşkil etmezler, aktörler onları güvenikleştirmeyi seçerler. Bu anlamda güvenlik siyasetinin belirlenmesi de siyasal bir olgudur. Kopenhag okuluna göre ideal olan durum, sorunların güvenlik dışına çıkarılması stratejisinin yaygınlaşmasını savunmaktadır (Bilgin, 2010: 81-82) Bu anlamda, güvenlikdışlaştırma (desecuritization) daha önce tehdit olarak kabul edilen bir şeyin artık tehdit olarak kabul edilmemesidir (Weaver, 2003: 12; Weaver, 1995: 56). Eğer sorun politikacıların dikkatini uzun süre çekmez ise daha sonra sorun siyasal alanın dışına kanalize olur. Siyasallaştırma ya da güvenikleştirme her zaman iktidar yoluyla olmayabilir. Diğer bazı sosyal gruplar da bir takım konuları gündeme taşıyarak, ilgili konuyu diğer konuları/sorunların önüne alabilirler (Buzan ve diğ., 1998: 27, 39). Herhangi bir *sorunun ortaya çıkmasının* ardından, devlet bu sorunu *bekası için tehdit* olarak algıladığı zaman, artık devlet o soruna *öncelik* verir. Öncelik verilen gelişmeyi *güvenlik sorunu* olarak tanımlarsa bu sorununla mücadele etmek için kendisinin *özel haklara* sahip olduğunu iddia eder. Bu sürecin ardından *bekası için tehdit olan sorunu* bertaraf etmek için *olağanüstü yöntemlerle* ve *acilen* yani *öncelikli olarak* mücadele etmesi konusunda *alımlayıcı kitleyi* de *ikna* ederse burada *güvenikleştirme* süreci oluşmuş demektir. Biraz daha somutlaştırmak gerekirse, güvenikleştirici aktör (a securitizing actor), referans nesnesinin (referent object) bekası için herhangi bir olayı varoluşsal tehdit (existential threats) olarak sunarsa, (bu konuşma edimi yoluyla olur-speech act) burada söz konusu olay güvenlik sorunu olarak etiketlenir/tanımlanır. Güvenlik sorunu olarak tanımlanan gelişme alımlayıcı kitle (audience) tarafından da, benimsenirse, artık bu sorun için olağanüstü önlemlerin (extraordinary measures) alınması yolu açılmıştır. Olağanüstü önlemlerin alınması normal siyasetin kurallarının askıya alınması sürecini doğurur. Normal siyasi süreçlerin işlememesi ise, demokratik gelişmelerin yaşanmasının önüne set çeker, demokrasinin kurallarının işlemesi çeşitli gerekçelerle sürekli ertelenir. Güvenikleştirme olarak adlandırılan bu süreç ileriki sayfalarda ayrıntılandırılacaktır.

Şekil 2. Sorunların Güvenikleştirme Süreci

Kaynak: (Atland ve Bruusgaard, 2009: 336).

Güvenlikdışılaştırma kavramı güvenikleştirme yaklaşımının bir çıktısıdır. Çünkü geleneksel güvenlik anlayışında güvenlik ve güvensizlik (insecurity) ters yönlü bir ilişki içindedir. Güvenlik arttığında güvensizlik azalır ya da tam tersidir. Ancak güvenikleştirme perspektifinden bakıldığında ikisi de güvenlik çerçevesi bağlamında inşa edilmiştir ve tehdit-güvenlik kaygısının bir sonucudur. Yani güvenikleştirme perspektifinden bakıldığında, güvensizlik (insecurity) tehdit olduğu zaman ona karşı bir savunmanın olmaması durumu; güvenlik, tehditle birlikte ona karşı savunmanın olmasıdır. Güvenliğin konusu olmama ise (a-security) güvenlikdışılaştırma ya da hiç güvenikleştirmenin olmaması yani herhangi bir tehdit durumunun olmamasıdır (Weaver, 2003: 12-13; Weaver, 1995: 56; Buzen ve diğ. 1998)

Bu bakış açısından güvenlik sorununa bakıldığında Kopenhag Okulu ve Aberystwyth Ekolü'nün güvenliğe nasıl yaklaşılması gerektiği konusuna da değinmek gerekir. Kopenhag Okulu açık bir biçimde güvenliği olumlu bir durum olarak değerlendirmez. Dolayısıyla güvenikleştirmeyi kaçınılması gereken bir süreç olarak görür. Eğer bir sorun güvenlik sorunu olarak tanımlanmışsa, onun doğasından kaynaklanan bir otorite ortaya çıkar, ortaya çıkan bu otorite, özgürlüklerin kısıtlanması, şiddet içeren yöntemlerin meşrulaştırılması gibi araçların uygulanması sonucunu doğurabilir.

Kopenhag Okulu'nun bu anlamda önerdiği, sorunların güvenlik gündeminden çıkarılarak (desecuritization) “normal” politik süreçlerde tartışmak ve çözüm bulmaktır. Güvenliği genişletmekten daha çok minimize etmeye çalışmak amaç olmalıdır (Williams, 2003: 523).

Sorunların güvenlik gündeminden çıkarılmasının (desecuritization-güvenlikdışılaştırma) Kopenhag Okulu için tercih edilir bir yöntem ya da strateji olmasının önemli unsurlarından biri yönetici elitlerin (establishment) “güvenliği konuşma” tekelini ellerinde bulundurmasıyla da ilgilidir. Çünkü güvenlik konuşma edimini tekelinde bulunduran yönetici elitler, güvenliğin alternatif açıklama modellerinin konuşulup tartışılmasını da istemezler. Çünkü onlar için her an istenmeyen bir gelişme ortaya çıkması muhtemel olduğu için bu durumda kontrolü ellerinden bırakmak istemeyeceklerdir. Sorunlar demokratik tartışmaların ötesinde güvenlik temelinde ele alınması yani güvenikleştirilmesi aynı zamanda sorunların askeri sorunlar olarak görülmesini de beraberinde getireceğinden çözüm için askeri yöntemler konuşulmaya başlanır (Weaver, 1995; 1998; Bilgin, 2007: 557).

Aberystwyth Ekolü ve Kopenhag Okulu güvenlik sorunlarının ortaya çıkardığı sonuçların demokratik süreçlerin önünü tıkadığı noktasında paralel düşünceler de ortaya çıkan bu olumsuz durumun engellenmesi noktasında farklı bir yöntem izlerler. Aberystwyth Ekolü'ne göre, sorunların güvenlik dışına çıkarılması çözüm değildir. Yapılması gereken “güvenliğin siyasiliğinin farkına varılması”dır (Bilgin, 2007: 557). Aberystwyth Ekolü bu tezini üç temel argümana dayandırır. Bunlardan ilki, eğer sorunlar güvenlik meselesi olmaktan çıkarılırsa, güvenlik, insanların güvenliğine duyarlılık göstermeyen güvenlik elitlerinin tekeline bırakılmış olur. Siyasiliğini ortaya koymak ise, güvenlik politikalarının sorgulanmasını gerektirir. İkinci gerekçe, “etik-politik”tir. Geleneksel olarak güvenlik devlet ve devletin kaygıları ile ilgili olmuş olsa da, bu hep böyle kalacak değildir. Güvenliği insanların endişesini içerecek şekilde ele alma yoluna gidilerek ve tartışma, müzakere ve diyalog süreci yaratılarak ortak bir zeminde güvenlik kaygıları ele alınabilir. Burada analistin görevi ise, “sesi duyulmayanların sesinin duyulmasına yardım etmek” olmalıdır. Üçüncü argüman analitiktir. Yani “sorunu güvenlik dışına çıkarmak mı, yoksa siyasi boyutunu ortaya koymak mı” insanların ve devletlerin güvensizlik sorununu gidermek için çaredir. Bu

husus ancak, sorunun “ampirik, tarihsel, söylemsel olarak” ele alınması ile anlaşılabilir. Örneğin HIV/AIDS’in küresel güvenlik sorunu olarak ele alınması olumlu sonuçlar verirken, göç sorununun güvenlik söylemine yerleştirilmesiyle “tehlikeli yabancılar” olgusunu ortaya çıkarmıştır (Bilgin, 2010: 81-85; Bilgin, 2007: 556-557). Bu anlamda Aberystwyth Ekolü’nün eleştirildiği nokta bir sorun hem güvenlik hem de siyasi sorun olmaz. Çünkü güvenlik, genelde güvenlik elitlerinin gözetiminde çoğu zaman siyasi alanın ötesinde ele alınır.

Güvenlikleştirme yaklaşımı güvenlik çalışmalarına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Geleneksel güvenlik anlayışında güvenliğin ana aktörleri ve politikalarının sınırları genelde bellidir. Yani tehdidin var olması ve onun ciddiyeti temelinde alınacak karşı önlemlerin niteliği bellidir. Güvenlikleştirme yaklaşımı ise, güvenlik çalışmaları alanında güvenlik aktörünün temel işlevlerinin yanında ikincil yönlerinin de ortaya çıkarılmasını benimsemiştir. Bu bağlamda, güvenlik sorunlarının aktörler tarafından nasıl üretildiği, güvenliğine kastedilen obje için (referent object) varoluşsal tehdidin kimler tarafından dile getirildiği ve varoluşsal tehde karşı olağanüstü önlemleri kullanma süreçleri güvenlikleştirme çalışmalarının merkezini oluşturur (Laustsen ve Weaver, 2000: 708)

1.6.2. Güvenlikleştirme Kuramı ve Temel Bileşenleri

Güvenlikleştirme yaklaşımı, “dil kuramının yardımı ile” siyaset teorisinin unsurlarından yararlanarak ve sosyal inşacılık perspektifini kullanarak , “yeni ve kapsayıcı bir çerçeve oluşturmayı” amaçlamıştır (Weaver 1995: 55; Waver, 2003: 9). Bu amacı gerçekleştirmek için, “güvenliğin ve güvenlikleştirme sürecinin tartışmalı doğasının analitik soruşturmasının nesnesi yapılabileceği” ve “geleneksel güvenlik çalışmalarının tek boyutlu ve devlet merkezci yapısının aşılabileceği” varsayımından hareket etmiştir (Kaliber, 2005: 36). Güvenlik “bir güvenlik sorunu ve bu soruna karşı alınan önlemlerin varlığını ortaya koyan bir durum”, güvensizlik ise, “güvenlik probleminin olduğu ve buna karşı bir cevabın olmadığı bir durum” olarak alındığında her iki durumda da sorun benzerdir (Weaver, 1995: 56). Bir sorunun ne zaman güvenlik sorunu oluşturduğuna yönelik olarak Kopenhag Okulu, güvenliğin de “bizatihi kendisinin yeniden siyasallaştırıldığı” yeni bir “güvenlik ve siyaset” gündemi

önerirler. Önerilen bu gündemde güvenliğin yeniden inşası süreci güvenlikleştirme olarak adlandırılır. Güvenlikleştirmenin anlaşılabilmesi için Weaver (1995: 57-58) araştırma stratejisinin başlıca sorularını ortaya koyar:

“Elitler meseleleri ve gelişmeleri ne zaman, neden ve nasıl güvenlik sorunları olarak adlandırılır; ne zaman neden ve nasıl bu çabalarında başarılı veya başarısız olurlar; meselelerin güvenlikleştirilmesi ya da tersine güvenlik gündeminden çıkarılması hatta güvensizleştirilmesi için başka gruplarca ne gibi adımlar atılır?”

“Güvenlik beka ile ilgilidir” (Waever, 2003: 9). Yani “varlığa kastedilen tehditler karşısında acil ve olağüstü önlemlerle beka sağlanmasına ilişkindir”. Tehdidin varlığı olağüstü önlemlerin kullanılmasını gerektirdiğinden, güvenliğe başvurmak güç kullanımını meşrulaştırmanın bir aracıdır. Başka bir deyişle mevcudiyete yönelik tehdidin varlığı bu tehditle mücadele için olağüstü önlemlerin alınmasını meşrulaştırır. Fakat bu daha çok mevcudiyete yönelik tehdidi önlemek için devleti harekete geçirmenin ya da özel bir güç kullanmanın bir yolunu açmak içindir. Geleneksel olarak bir devlet yetkilisi “güvenlik”ten bahsettiği zaman olağüstü ve acil bir durumdan bahsetmiş olur. Böylece tehditle ilgili bir gelişmeyi önleme gerekliliği güç kullanımı hakkı iddiasını ortaya çıkarır (Buzan ve diğ., 1998: 21; Waever, 2003: 9).

Kopenhag Okulu güvenlikleştirme yaklaşımına bir iktidar perspektifi katmasından dolayı güvenlikleştirme pratikleri söz konusu ülkedeki “iktidar tahakküm ilişkileri”ni yeniden ele alabilme imkânı verir (Kaliber (2005: 36). Ulusal güvenlik söylemi çerçevesinde oluşan güvenlikleştirme pratikleri “icad edilmiş öteki”ne (imagined other) yönelik derin bir düşmanlık hissi yaratarak söz konusu “öteki” üzerinde hegemonya oluşturulmasında bir araç olarak kullanılır. Ya da siyasal entegrasyonun istikrara kavuşmasına ve ideolojik pratiklerin yerleştirilmesine yönelik olarak güvenlikleştirici aktörler tarafından bilinçli bir tercihin sonucu olarak kullanılabilir (Pasha, 1996).

Wolfers’in (1952: 481-502) objektif-subjektif (nesnel-öznel) güvenlik yaklaşımında, nesnel güvenlik “kazanılmış değerlere yönelik tehdidin olmayışı”; öznel güvenlik ise, “değerlere karşı herhangi bir tehdit korkusunun olmaması” olarak tanımlanmıştı. Nesnel güvenlikte algılamanın ötesinde gerçekten belirli bir politikanın üretileceği bir tehdit vardır. Sübjektif güvenlikte ise, güvenlik algılamasında devlet yöneticilerin

algılamaları ve düşünceleri çerçevesinde bir değerlendirmenin sonucunda tehdit algılaması üretilir. Bu bağlamda Williams (2003: 513) güvenlikleştirme teorisinde güvenlik tehditlerini, “nesnel şartların sonucunda oluşan bir durumdan daha çok, özel sosyal süreçlerin bir çıktısı olarak” ele alır. Kaliber (2005: 36) bu durumu “meseleleri güvenlik alanına havale eden tehdit temsilleri” olarak nitelendirir. Bu tip güvenlik yaklaşımında “bir konuyu güvenlik sorunu olarak tasnif eden herhangi biri, siyasi bir karar vermiş olur” (Williams, 2003: 513). Sonuçta da herhangi bir konu güvenlikleştirildiği zaman önemli sonuçlar doğuracağından, güvenlikleştirme ediminde bulunanların eylemlerinden dolayı sorumlu tutulacakları “apaçık bir siyasi seçim ve tasarruf” ortaya çıkar (Buzan ve diğ., 1998: 212; Kaliber, 2005: 36).

Devlet seçkinlerinin bilinçli ve özel bir tercihi olan “güvenlikleştirme “bir karara, kuralların bertaraf edilmesine ve normal siyasetin askıya alınmasına işaret eder” (Williams 2003: 518). Normal siyasetin askıya alınması sorunların “kamusal tartışmaların dışına taşınması” anlamına gelmektedir (Williams 2003: 515). Roe, Williams’ın “normal siyaset” sözünün “konuşma, tartışma, müzakere (discussion, debate, deliberation)” süreçlerinin olduğu alan olarak ele alırken, bunun karşısına acil/panik (emergency/panic politics) siyasetini yerleştirir. Bu siyasetin çerçevesini de “susturma, gizlilik ve bastırma (silence, secrecy, suppression)” siyasetinin belirlediğine işaret eder (Roe, 2006: 426). Burada kararın alınması, kişilerin algılamasına bağlıdır. Örneğin bir sorunun diğerinden daha önemli olduğu iddia edilerek o soruna öncelik verilebilmesi kişinin algılamasına dönük kararının bir sonucudur. Kuralların dışına çıkılarak normal siyasetin askıya alınması ise, tehdit algılamasının bir sonucudur. Bir sorunun güvenlik tehdidi olarak sunulması için, bu “tehdit karşısında önlem almaya yetkili aktörler tarafından o sorunun herhangi bir öznenin varlığına yöneltilen ve bu nedenle de söz konusu aktörler tarafından rutin siyasi süreçlerin dışına taşınan acil ve meşruiyet kazanmış önlemler alınmasını öngören bir sorun olarak” tanımlanması gerekir (Buzan ve diğ., 1998: 24)

Bu durumda, gizlilik, vergi uygulama, zorunlu askerlik, toplumun enerji ve kaynaklarını bir amca yönlendirme haklarının sınırlandırılması gibi politikalar acil ve olağanüstü bir kararın sonucudur. Bu durumda güvenlikleştirme, “tam bir tanım ve kriteri önemli yeterli derecede siyasi etkiye sahip varoluşsal tehdidin öznel arası

yaratılmasıyla” meydana gelir. Çünkü gerçek varoluşsal bir tehdidin bulunmasından daha çok böyle sunulduğu için sorun güvenlik sorunu haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında güvenikleştirme, sorunların “olağanüstü önlemler gerektiren, olağan siyasi prosedürlerin sınırları dışındaki eylemleri meşrulaştıran ve varoluşsal tehditlermiş gibi sunulan” bir mekanizmadır (Buzan ve diğ., 1998: 249). Kaliber (2005: 37) bu bakımdan güvenikleştirmenin bu yönünü “disipline edici” bir pratik olarak tanımlar.

Güvenikleştirici aktör (securitizing actor) sorunu varoluşsal tehdit olarak ele aldığı anda güvenikleştirme gerçekleş midir? Güvenikleştirme, güvenikleştirici aktör ile alımlayıcı kitle (audience) arasında söz edimi (speech act) yoluyla gerçekleşen ilişkinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ancak referans nesnesi (referent object-güvenliği tehdit edilen obje) için bir şeyin varoluşsal tehdit olarak sunulması söylemin güvenikleştirilmesi için yeterli değildir. Bu sadece “güvenikleştirme adımı”dır. Bir güvenlik sorunu ancak alımlayıcı kitle tarafından o sorun güvenlik sorunu olarak kabul edilirse güvenikleştirmeden söz edilebilir. Yani güvenikleştirmenin olabilmesi için alımlayıcı kitle varoluşsal olarak tehdit olarak sunulan duruma ikna olmalıdır. Sorun güvenlik sorunu olarak görüldüğünde alımlayıcı kitle, güvenikleştirici aktörün sunumlarını yeterince tehdit olarak kabul ettiğinde bunun üstesinden gelmek için olağanüstü önlemlerin kullanılması noktasında rıza göstermelidir (Buzan, Wæver ve Wilde, 1998: 25). Güvenikleştirmede en önemli aşama, tehditle mücadele için kaynakların mobilizasyonudur. Bu aşama daha çok olağanüstü önlemlerin alındığı aşamadır. Kopenhag Okulu daha önceden de değinildiği gibi sorunların çözümünü sorunları güvenlik gündeminden çıkararak ve normal politik süreçler aracılığıyla dile getirerek çözülmesini savunur. Sorunların güvenikleştirilmesi genellikle bir çeşit siyaset yapmanın farklı bir yolu olduğundan güvenikleştirme ile siyasi sorunlar özel bir alanda ele alınarak, devlet çıkarları için devlet dışı aktörlerin çıkarı ikinci plana itilir. Çoğu zaman, devletin ya da ulusun bekası tehlikede olduğu söylemi merkeze yerleştirildiği için sorunlara çözüm bulmak ya da çözüm yolları aramak gittikçe zorlaşır. Çünkü siyaset teorisinin genel varsayımı sorunlar normal siyasetin sınırları içinde ele alındığı zaman çözüm ve çıkış yolları aranır, ancak, normal siyasetin ötesinde sorunlar güvenikleştirildiği zaman tartışma alanı daralır ya da bu alan yok

edilir. Tartışmayı sürdürecektir siyasal aktörler, sorunların tartışma bağlamı “özel güvenlik söylemi” ile dramatize edildiği için siyasal pozisyonların meşruluk sahasını da kabul ettirmek gittikçe güçleşir. Artık sorunların çözümü için olağanüstü süreçler, uygulandıkça yeni ortaya çıkan durum olağanlaşacaktır (Gromes, Thorsten ve Bonacker, 2007).

Güvenlikleştirme ile sorunların siyasal alanın dışına itilmesi öncelikli amaç olsa da güvenlikleştirici aktörün kimliği bunun tam aksine sorunu siyasal mesele haline getirir. Bu bir anlamda, güvenlikleştirmenin siyasallaşmanın uç bir biçimde tanımlanmasının da gerekçesidir. Bu aynı zamanda iktidarı kullananların güvenlikleştirmeyi “belirli ve kendi çıkarlarına hizmet eden amaçlar doğrultusunda” yürürlüğe koymalarının bir sonucudur:

“Güvenlikleştirme pratikleri, çoğu kez siyasal tartışma ve eleştiri süreçlerinin önünü tıkadığı ve meşruiyet alanının sınırlarının belirlenmesini müsebbiplerinin tekeline bıraktığı için güvenlikleştirici seçkinlerin süre giden iktidar ilişkileri içindeki ayrıcalıklı konumlarını sürdürmelerine olanak tanır. Bu nedenle denetimi, gücü ve sahip olunan ayrıcalıklı konumu idame ettirme aracı olarak güvenlikleştirme verili bir siyasal iktidar tahakküm ilişkilerinin sürdürülmesine içkindir. Tam da bu yüzden devlet toplum ilişkilerinin hiyerarşik ve/veya otoriter bir nitelik arz ettiği ülkelerde yapının yeniden üretildiği süreçlerin dışında düşünülemez (Kaliber, 2005: 39).”

Özellikle Türkiye gibi, “belirli bir siyasal düzenin topluma dayatılarak” benimsetildiği yönetimlerde “güvenlikleştirme ve bürokratikleşme” işlevsel olarak kullanılır. Bu iki kavramın “ulusal savunma ve güvenlik, ulusal birlik ve bütünlük, jeostratejik önem ve yaşamsal tehdit gibi” söylemlerin üretilmesinde bir birini güçlendirici bir etkiye sahip olduğunun altı çizilmesi gerekir. Kaliber, (2005: 34) Türkiye gibi ülkelerde “siyasal alanın meşruiyet sınırlarının belirlenmesinde ve güçlü bürokratik kurulu düzen karşısında hükümetlerin siyaset üretme yeteneklerinin budanmasında” bürokratikleşme ve güvenlikleştirmenin son derece işlevsel olduğunu belirterek bu bağlamda bu iki kavram arasındaki ilişkisellik ile ilgili bazı hususları vurgular:

“[Ö]zünde siyasal meselelerin bürokratikleştirilmesi (ancak bürokratik uzmanlık ve yetkinlikle çözümlenebilecekleri yargısıyla hareket edilmesi), hem devletin güvenlikleştirme pratiklerinin sorgulanmasını güçleştirmekte ve hem de alternatif söylemlerin marjinalleştirilmesine hizmet etmektedir. Bu nedenle bürokratikleştirme ve güvenlikleştirme, eş anlamlı olarak birbirlerini tetikleyen ve son kertede demokratik siyasetin önünü tıkanan süreçler olarak düşünülebilir” (Kaliber, 2005: 34).

Güvenlikleştirmenin uygulamada başarılı olması için “devletin varlığına ve ülkenin bölünmez bütünlüğüne” dönük söylemlerin belirli bir etki oluşturacak şekilde

kullanılması gerekir. Bu tip söylemler yaygın olarak kullanıldığında diğer görüşler marjinalleştirilecek ve yaygın söylemin hilafına ortaya çıkan her görüş “devletin varlığına ve ülkenin bölünmez bütünlüğüne” karşı oluşan tehditlere hizmet ettiği ile suçlanacaktır. Bu durum aslında, güvenlikleştirme kuramında tam olarak çerçevesi çizilmese de özellikle Türkiye bağlamında “özel bir retorik” diline işaret etmektedir. Yani güvenlikleştirme söylemine karşı yükselecek itirazlarda kullanılan gerekçelerde hemen “gerici ve bölücü çevrelere hizmet ediyor” gerekçesiyle yeni bir güvenlikleştirme dilini kuracaktır. Daha açık bir ifade ile birbirini destekleyen ve pekiştiren çift katmanlı bir güvenlikleştirme söylemi ortaya çıkmaktadır. Güvenlikleştirici aktörlerin kendi özel tehdit algılamaları, devlet rejimi bağlamında devlet ve toplum tasavvuru etrafında şekillendiği için kullandığı söylemler de çoğu zaman devlet iktidarının yanında kendi iktidarını da pekiştirmektedir. Yani daha da somutlaştırmak gerekirse, Türkiye’de rejimin güvenliği söylemini dillendiren güvenlikleştirici aktörler, bir anlamda devlet mekanizmalarında kurmuş olduğu kendi iktidarının da tehdit altında olduğunu düşündüğü için zamanla tehdit algılaması “kendi yaşam alanı” üzerinden devam eder hale gelmektedir.

Güvenlikleştirme kuramı araçsal olarak, sadece güvenlik sorunu için varoluşsal tehdidin tanımlamasını yapmaz, aynı zamanda güvenlikleştirme adımına öncü olan aktörü, sorunun güvenlik sorunu olması için olayların açıklanmasını kabul edecek alımlayıcı kitle ihtiyacını ve hangi karşılıkların alınacağını da açıklar (Collins, 2005: 570). Bu bakımdan alımlayıcı kitle, konuşma edimi, güvenlikleştirmenin başarılı ya da başarısız olma durumları, güvenlikleştirmenin başarılı olabilmesi için gerekli olan kolaylaştırıcı koşullar, kavramlarına biraz daha ayrıntılı bakmak gerekmektedir.

1.6.3. Söz Edimi (Speech Act) Olarak Güvenlikleştirme

Kopenhag okulunda güvenlikleştirme yaklaşımını ele almanın yolu dil felsefesindeki söz edimi kuramından geçer. Kopenhag Okulu’na göre güvenlikleştirme öznelerarası bir anlayışın inşa edildiği başarılı bir *söz edimidir*. (Buzan ve Weaver, 2003: 491). Bu açıdan bakıldığında, teorinin merkezinde söz ediminin önemli bir yer tuttuğu aşikârdır (Stritzel, 2007: 358). Okula’a göre “güvenlikleştirmeyi anlamının yolu siyasi

göstergeleri ve söylemi ele almaktır” (Buzan ve diğ., 1998: 25). Okulun söz edimi olarak güvenliğe yaklaşımı (Weaver, 1995: 55):

“Güvenlik kendinden daha gerçek olan bir şeye ait bir gösterge (sign) değildir; telaffuz etmek eylemin kendisidir. Eylem söylemek yolu ile gerçekleşir (bahse girmek, söz vermek ya da bir gemiye isim vermek gibi). Devlet yetkilisi güvenlik kelimesini telaffuz ettiği anda belirli bir gelişmeyi özel bir alana kaydırır ve bu gelişmeyi engellemek için her yöntemi kullanma hakkını talep eder.”

Kopenhag Okulu, güvenlikleştirme kuramında dil felsefesinin yardımı ile söz edimleri kuramından yararlanmakla birlikte, buna ek olarak siyaset teorisi ve sosyal inşacılık anlayışlarından da yararlanarak “kendine has özellikleri olan bir söz edimi perspektifi” geliştirmiştir. Okulun söz edimi yaklaşımı John L. Austin ve Jacques Derrida’nın görüşlerinin bir sentezidir. Bu bağlamda, güvenlikleştirme teorisi, bir yandan, “söz edimleri kuramından yararlanan ve bu kuramı siyaset teorisi unsurları ile harmanlayan özel bir tür söz edimi” iken; aynı zamanda “epistemolojik olarak söylem analizinden yararlanan ve güvenliğin sosyal inşa olduğunu vurgulayan bir edimsellik anlayışı”nın sonucudur (Açıkmeşe, 2008: 175).

Austin tarafından oluşturulmasının ardından öğrencisi olan Searle’nin geliştirdiği söz edimleri kuramı (speech act), dil felsefesinde kullanılmakla birlikte, hukuk, siyaset ve uluslararası ilişkiler alanlarının birçok dalında yararlanılmıştır. “Anlam problemi konusunda kullanım bilimsel (pragmatic) bir çözüm önerisi içeren” bu kuram, “bir şey söylemenin bir edim (act) gerçekleştirmekle özdeş olduğu” varsayımından hareket etmektedir (Ricoeur, 2000: 15). Söz edimleri kuramının dilin ana işlevinin olguları betimlemek olduğuna dayanan eğiliminin aksine, Austin tarafından benimsenen eğilim, dilin kullanımı yönü vurgulanarak, dilin betimleme dışı işlevi temelinde dilsel davranış üzerinde durulmaktadır (Searle, 2000: 10-12). Yine diğer eğilimlerin aksine Austin, dilin, iletişim etkinliği içinde kullanılan, “performe edilen” bir güç olduğunu vurgulamış, “doğrulanabilirlik ölçütünün karşısına, edimsel sözcelemeler (performative utterances) için başarı ölçütlerini (felicities condition)” koymuştur (Ricoeur, 2000: 15). Austin bir bildirim görevinin sadece olguları doğru ya da yanlış bir şekilde etmek olduğunun belirtilmesine rağmen bunun her zaman böyle gerçekleşmediği üzerinde durdu. Bu anlamda tümceleri, olgu bildiren ve edim ortaya koyan tümceler olarak ikiye ayırdı. Dolayısıyla, edim içeren tümcelerin, doğru ya da yanlış betimlemeler olmadığını bu tümcelerin telaffuzu ile birlikte bir gerçeklik

yaratılmış olduğunu belirtti.¹ Yani performe edilen bir önerme, “bildirdiği şeyi kuran, yaptığını söylediği şeyi yapan, bir şeyi başaran, bir iş bitiren ya da bunu hedefleyen bir önermedir” (Direk, 2010: 221). Austin söz edimleri arasındaki ayrımın anlamsız olduğunu belirterek tüm sözcelemelerin edimsel olduğunu belirtir (Searle, 2000: 290).

Austin’e göre, edimsel sözcelemelerin geçerli olabilmesi için sağlanması gereken altı yerindelik/başarı ölçütü (*felicities condition*) bulunmaktadır. Belirli koşullarda, belirli kişilerce belirli sözlerin söylendiği bir işlem mevcut olması gerekir. Koşullar ve prosedür için uygun koşullar ve kişiler olmalıdır. Prosedüre katılan kişiler, bunu doğru bir biçimde yerine getirmelidir. Yine bu kişiler, işlemi eksiksiz biçimde yerine getirmelidir. Katılanlar, prosedürün gerektirdiği duygu, düşünce ve niyetlere sahip kişiler olmalıdır. Katılanlar, niyetli oldukları şeyi, sonuçta gerçekleştirmelidirler (Ricoeur, 2000: 15). Austin’e göre eğer bu altı kuraldan bir ya da daha fazlası ihlal edilirse edimsel sözcelemenin başarısız olduğuna hükmedilir. Austin bir şey söylerken gerçekleştirilen edimleri üçe ayırır. “Bir şey söylerken gerçekleştirilen edim” olarak tanımlanan ve seslendirme, dillendirme, anlamlandırma edimlerini içeren, “düz söz edimi” (*locutionary act*); “iletişim sırasında konuşanın dinleyene bir şey söylerken gerçekleştirdiği edim” olarak tanımlanan ve bildirme, uyarma, emir, randevu verme, soru sorma, söz verme, bilgi verme gibi edimleri içeren “edimsöz edimi” (*perlocutionary act*) ve üçüncü olarak, bir düz söz ediminde bulunarak belli bir edimsöz edimini gerçekleştirmesi sonucu dinleyenin veya başkalarının duyguları, düşünceleri, eylemleri üzerinde isteyerek ya da istemeyerek bir takım etkiler yaratma edimi olarak tanımlanan ve sevdirmeye, üzme, korkutma, eğlendirme, kızdırma gibi edimler içeren “etkisöz edimi”dir (*illocutionary act*) (Ricoeur, 2000: 15; Searle, 2000: 18-26).

Austin çizgisinin dışında Kopenhag Okulu’nun güvenikleştirme yaklaşımı “söylem/metin analizine dayalı bir sosyal inşa süreci” olarak Derrida’nın izlerini de taşır. Bu anlamda Derrida’nın “metnin dışında bir şey yoktur” anlayışı Okul’un

¹ Örneğin, bir geminin denize indirilmesi töreninde gemiye ad vermek için bir şampanya şişesi geminin pruvasına vurulup bu gemiye “Queen Elizabeth” adını veriyorum sözcelememesi ile gemiye ad verilmektedir. Dolayısıyla bir gerçeklik yaratılmış olmaktadır.

temsilcilerinin çalışmalarında izleri bulunur. Weaver, Derrida'nın genel felsefesinin söz edimi kuramı ve söylem analizi ile bağlantısına şu şekilde ifade eder (Weaver, 2004: 11'den aktaran Açıkmeşe, 2008:173; Stritzel 2007: 361):

“[Derrida'nın yaklaşımı] bir metni içinde bulunduğu şartlar ile şekillendirmek yerine, metnin içindekini çalışmanın ve bunun da kendi anlamını üretmesinin merkezietine işaret eder; çünkü “içinde bulunulan şartlar” orijinal anlamın ancak içinde bulunulan ortam dâhilinde ortaya çıkacağını öngören geleneksel alıcı-verici iletişimini vurgulayan muğlak bir kavramdır.”

Kopenhag Okulu'na göre, “kavramın anlamı onun nasıl kullanıldığı ile doğrudan ilgilidir ve analitik ya da felsefi olarak en iyisinin ne olduğunu tanımlayabileceğimiz bir şey değildir”. Dolayısıyla herhangi bir sorunu anlamlandırmak, insanların bilinçli bir şekilde kavramsal anlamın ne olduğu düşünmesinde değil fakat onu dolaylı olarak hangi bağlamda nasıl kullandığına ya da kullanmadığı ile ilgilidir. Okul bu bağlamda, güvenlik alanında metin analizi ile bir şeyin güvenlik sorunları olarak ele alınabileceğini belirtir. Çünkü bir sorunun diğerinden daha önemli olduğu iddia edilerek o soruna öncelik verilebilir. Bu tamamen sorunun nasıl algılandığı ile ilgili bir nedendir (Buzan ve diğ.,1998: 24).

Özet olarak, güvenlikleştirme söz ediminde öncelikle, bir sorun varlığa dair bir tehdit olarak sunulur. Bu, elitlerin sorunu güvenlik sorunu olarak ilan etmesiyle başlar (Weaver, 1995: 57). Ardından, tehdit olarak sunulan sorun aciliyet arz ettiği için rutin siyasi süreçlerin ötesinde olağandışı önlemler alınmasını gerektirir. Bu gereklilik varlığa yönelik tehdidin sunulmasıyla onunla mücadele etmek için meşruiyet sağlayacaktır (Buzan ve diğ., 1998: 21; Waever, 2003: 9). Son olarak da alımlayıcı kitlenin olağandışı önlemlerin alınmasına ikna olarak bu önlemlere rıza göstermesi gerekir (Buzan ve diğ., 1998: 25). Bu süreç, güvenlikleştirme yaklaşımında başarılı güvenlikleştirme olarak adlandırılır (Buzan ve diğ. 1998: 26). Ancak güvenlikleştirme her zaman başarıya ulaşmaz. Ancak başarıya ulaşmayan güvenlikleştirme adımları da kamusal alanda bir takım amaçlara hizmet eder ve sonuçlar doğurur. Bu süreç ileriki sayfalarda ayrıntılandırılacaktır.

Kopenhag Okulu'nun söz edimi kuramı ikinci jenerasyon olarak adlandırılan güvenlikleştirme çalışanları tarafından farklı yönlerden eleştiriye tabi tutularak

geliştirilmiştir. Balzacq (2005: 177) Weaver'in güvenlikleştirme yaklaşımındaki söz edimini sadece edimsel söz edimi etrafında kurmasını eleştirir. Ona göre, bu yaklaşım Kopenag Okulu'nun teorik modeline olumsuz etki etmektedir. Güvenlikleştirme yaklaşımı kendi kendine gönderimde bulunan (self-referential) pratiklerdir. Dolayısıyla özneler arası (intersubjective) bir süreç olarak güvenlikleştirme modeline aslında aykırı bir durum ortaya çıkmakta ve bu durum "kendi kendine gönderimde bulunan pratikler" yaklaşımını tahrip etmektedir. Sonuç olarak güvenlikleştirme aslında bu çıkmazdan edimsel söz edimi ve etki söz ediminin birlikte ele alınmasıyla kurtulabilir. Balzacq, (2005: 172) Kopenhag Okulu'nun yaklaşımının aksine güvenlikleştirmenin stratejik pratikler içinde (pragmatik) oluştuğunu varsayar. Bu pratikler, içinde bulunulan bağlam, alımlayıcı kitlenin pisko-kültürel yapıları ve söz ediminde bulunan ile dinleyenin etkileşiminin sonucunda ortaya çıkan iktidar ilişkilerin şekillendirdiği şartların bir parçasıdır. Bu stratejik ve pragmatik eylem söylemi, bazı özellikleri itibariyle söz ediminden farklıdır. Eğer stratejik eylem söylemi, belirli bir amaca ulaşmak için ikna ve çeşitli yapay söylemler (metaforlar, duygular, klişeler, jestler, hatta yalanlar) düzeyinde etkili ise, kültür bağlam ve aktörlerin gücü ne olursa olsun bunun değeri işlevseldir. Balzacq burada konuşma edimini "evrensel pragmatik"; stratejik edimi "pragmatik"¹ olarak ele alarak, ilkinin belirli temel prensipler ve kurallar etrafında iletişimsel eylem temelinde işlediğini, ikincisini ise, daha çok amaca ulaşmak için dilin çeşitli fonksiyonlarını kullanmakla ilgili olduğunu altını çizer. Konuşma ediminin başarısı iletişimsel eylem kuramına uygun olarak hareket edip etmeme ile doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla güvenlik politikasının açıklanmasında yeterli değildir. Bu bağlamda, pragmatik söylem tekniklerinde, güvenlikleştirici aktör sunulan duruma uygun olarak kamuoyunun duyguları kışkırtma ya da yatıştırma süreçlerinde etkili olabilmektedir. Balzacq (2005: 193), güvenlikleştirmenin güçler arasında uyumlu bir bağlantı ile oluştuğunu, dolayısıyla kendi kendine gönderimde bulunan bir süreç olmadığını belirtir. Bunun nedeni de, her güvenlikleştirmenin

¹Pragmatik kavramının söz edimleri kuramında ifade ettiği anlamı vurgulamak gerekmektedir. Bu anlamda, pragmatik, dilin bağlam (context) içerisindeki kullanımını açıklayan sistematik bir yöntem olarak söz edimi (speech acts) kuramında kullanılan bir yöntemdir. Yani bir anlamda dilin semantik anlamının ötesinde dilsel bağlam içerisinde inceler. Anlamın bağlam içerisinde incelenmesi bir anlamda niyetlenen edimsöz gücünü (intended illocutionary) anlamına ulaşmak içindir. Yani örtük (implicit) anlamların açığa çıkarılması ile ilgilidir.

(bkz. More, <http://www.universalteacher.org.uk/lang/pragmatics.pdf>)

geçmişte meydana gelen önemli olaylar dizisi ve bu olayların arasındaki etkileşimler arasında ortaya çıkan tarihsel süreçlerden meydana gelmesidir. Çünkü bu durum güvenikleştirme için etkili bir gerekçe oluşturur.

Güvenikleştirme karmaşık nedenlerin sonucunda ortaya çıktığından dolayı, güvenikleştirmenin ortaya çıkmasını tek başına konuşma edimi ile açıklamak süreç üzerinde etki eden diğer önemli unsurların gözden kaçırılması sonucunu doğurur. Sadece konuşma edimi temelinde inşa edilen güvenikleştirmenin, güvenikleştirme adımı açısından problemlidir. Dil, sadece anlam üzerinden bir sonuç ürettiği için, güvenikleştirme açısından konuşma ediminin öne çıkarılması bazı alanlarda sorunludur (McDonald, 2008: 568). Bunlardan ilki, görüntü ve görsellik üzerinden inşa edilen güvenikleştirmedir. İkincisi ise, bürokratik pratiklerin ve fiziksel eylemlerin güvenikleştirme adımlarından dışlanmasıdır. Birçok yazar görüntü ve görselliğin güvenikleştirilmenin inşa edilmesinde merkezi önemine değinmişlerdir. Örneğin Williams (2003) 11 Eylül'de Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı ile birlikte televizyon görüntüsünün Amerika'nın tehdit ve güvenlik algılamasında baskın bir yer edindiğine değinir. Möller (2007), yine 11 Eylül sonrası Irak'taki görüntülerin Amerikan toplumunun güvenlik algısının üretilmesinde ki etkisine değinir. Hansen (2011) İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in karikatürlerinin Danimarka gazetelerinde çizilmesinin oluşturduğu görsel sunumun güvenikleştirme yönüne değinmiştir.

Güvenikleştirme çerçevesinin klasik uyarlanmasında siyasi liderlerin tehdit söylemi ve dizaynı üzerinde durulurken; görsel simgelemede güvenikleştirici aktör artist ve medyadır. Görsellik sunumunun güvenikleştirme çerçevesine dâhil edilmesi durumunda, devlet elitlerinin merkezi öneminin sorgulanması gerektiğini belirten McDonald (2008: 569) "amaçlanmış (intentionality) rolün" bu durumda çok önemli olduğunu belirtir. Güvenikleştirmenin varoluşsal tehdit karşısında alınacak olan acil önlemlerin "meşrulaştırma yönü" (Buzan ve diğ., 1998: 21; Weaver, 1995: 63) düşünüldüğünde, Kopenhag Okulu'nun güvenikleştirme yaklaşımının "son derece bilinçli bir stratejik eylemin" sonucu olduğunun altını çizer. Bu açıdan bakıldığında görsel imajın sunumunda stratejik aktörlerin konumunun acil önlemlerle ilgili yönünün tam uymayabileceğini belirtir. Çünkü görselliğin anlamı belirsizlik içerdiği için onun

vermek istediği anlamdan uzaklaştırmadan kontrol etmek zordur (McDonald, 2008: 570).

Kopenhag okulunun sınırlılıklarını diğer önemli unsuru olan bürokratik pratiklerin ve fiziksel eylemlerin güvenlikleştirme adımlarından dışlanması hususu Paris Okulu'un güvenlik yaklaşımının önemli unsurlarından biridir. Okulun temsilcilerinden Dider Bigo (2002: 65) güvenliğin konuşma ediminin dışında, “sık sık uygulanan bir dizi rutinleşmiş pratiklerle” birçok sorun alanında inşa edilebileceğini ve uygulanabileceğini belirtir. Bu durumda güvenlik pratikleri özel bir alanda var olur. Güvenlik profesyonelleri olarak adlandırılan özel bilgiye sahip güvenlik aktörlerince dizayn edilir. Böyle bir durumda konuşma edimi uygun değildir ve söylem için dış ve iç koşullara da bağlı değildir. Güvenlik pratikleri bu bilgiye sahip olanlar tarafından üstlenilerek uygulanır. Bigo'ya göre güvenliği konuşacak aktörün düşman figürü üzerinde bir söylem üretmek için kapasiteye sahip olması gerekmektedir ve oluşturulan tehdit üzerinde kendi tanımlamasını dayatmalıdır. Güvenlik söyleminin başarılı olması, gerçekte var olan şeylerin özel bir okuması ile güçlendirilen ve desteklenen bir söylemin üretilmesi kapasitesinde olduğu kadar, aynı zamanda aktörün konumu ve sahip olduğu sembolik değer ile de doğrudan ilgilidir. Güvenlikle ilgili güvenlik görevlilerinin ve bürokratlar tarafından yerine getirilen sınır kontrolleri ve gözetim pratikleri bu duruma örnektir. Bu gibi durumlarda konuşma ediminden daha çok, profesyonellerin kendi ağlarında oluşturmuş olduğu güvensizlik yaklaşımları etkilidir (Bigo, 2002: 75–76)

Konuşma edimi üzerinde en önemli eleştirilerden birisi Hansen (2000)'in yaptığıdır. Hansen'e göre, “sessizlik olarak güvenlik” (security as a silence), güvensizlik dile getirilmediği zaman ortaya çıkar. Eğer sorun güvenlik problemi olarak ele alınmaz ise, tehdidin varlığına karşı önlem de geliştirilemez. Hansen, Pakistan'daki kadınlara yönelik namus cinayetleri üzerinden ve kadınlara karşı şiddet konusunu inceleyerek güvenlikleştirme yaklaşımının bazı eksik noktalarına vurgu yapar. Burada sorun güvenlik söyleminde bulunan güvenlikleştirici aktörlerin konumundan kaynaklanmaktadır. Eğer güvenlik söyleminde bulunan aktörler diğer marjinal ya da daha güçsüz aktörlerin sesini bastırırsa güvenlik sorunu olan bir konu gündeme gelemeyecektir. Ya da güçlü aktörlerin bakış açısından bir değerlendirilmeye tabi

tutulacaktır. Bu bağlamda, Hansen Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme yaklaşımında ki güvenlikleştirici aktör olarak “devlet siyasi liderleri,” “kurumsallaşmış güçler” (Weaver, 1995: 57; Buzan ve diğ., 1998: 32-33) yaklaşımını problemler bulur (Hansen, 2000; McDonald, 2008: 574). Eğer, söylemde bulunan marjinal aktörün söylediklerine gereken dikkat gösterilmezse onun söylediği şey marjinalleştirilir ve görmezden gelinir.

Kopenhag Okulu için konuşma edimi ve alımlayıcı kitle arasındaki ilişkinin sınırları tam çizilmemiştir. Okul, zaten konuşma edimi yaklaşımını çalışmalarında sürekli olarak yenilemeye ve bir takım özelliklerini belirginleştirmeye çalışmışlardır. Weaver (2003) bu anlamda teorinin tüm yönlerini tartıştığı çalışmasında, “teorinin güçlü, zayıf ve daha da geliştirilmesi” başlığı altında ilk olarak teorinin “içsel problemlerinin devam ettiğini”nin altını çizer. Bu bağlamda, “alımlayıcı kitle” ve “olağandışı önlemler” kavramlarının daha iyi tanımlanmaya ihtiyacı olduğunu belirterek, teoremin Batılı demokratik siyaset üzerine çokça yoğunlaştığı için mevcut durumunun riskler taşıyabileceğini vurgular. Örneğin alımlayıcı kitlenin “belirli bir halk” ya da “belirli bir insan topluluğu” olması zorunlu değildir. “Parti elitleri” gibi ikna edilmeye gereksinim duyulan gruplar da olabilir. Olağan ve olağanüstü önlemler ve arasındaki ayrımında tam olarak netleşmediğini belirten Weaver, bu anlamda daha çok güvenlikdışılaştırma” ve “başarısız güvenlikleştirme” ile ilgili ampirik çalışmanın yapılmasının gerekliliğine değinmiştir (Weaver, 2003: 26). Gelinen noktada Okul konuşma edimi ve alımlayıcı kitle arasındaki ilişkide, söz edimlerinin başarısı için “kolaylaştırıcı koşullar” kavramını geliştirmiş ve “ampirik açıdan güvenlikleştirmenin analizi için daha somut bir çerçeve” oluşturmaya çalışmıştır (Sritzel, 2007: 363-364). Özellikle bu tez çerçevesinde Türkiye siyasal hayatında güvenlikleştirme siyaseti ele alınırken, teorinin eksik yönleri de tartışılacak özellikle, alımlayıcı kitlenin iknası, alımlayıcı kitlenin mobilizasyonu ve olağanüstü dönemlerin sürekliliğinde güvenlikleştirme siyasetinin nasıl üretildiği ile ilgili hususlar teoriye yeni katkılar sunacaktır.

1.6.4. Kolaylaştırıcı Koşullar (Facilitation Conditions) ve Alımlayıcı Kitle (Audience)

Kolaylaştırıcı koşullar kavramı ile Austin'in söz edimleri kuramının "yerindelik koşulları" kavramından hareket edilse de, Okul'un geliştirdiği, kolaylaştırıcı koşullar Austin'in yerindelik kavramı gibi objektif şartlar taşımaz (Sritzel, 2007: 364). Özneler arasındaki ilişki eşit ve simetrik olmadığından dolayı başarılı bir güvenlikleştirme, aktörün konumuna göre değişiklik göstermektedir. Güvenlik daha çok "inşa edilmiş bir alan olarak" tanımlandığı için bu alanda aktörler güç konumlarına göre yerleştirilmiştir. Hiç bir aktör alımlayıcı kitleyi, güvenlik ediminin gerekliliği konusunda zorlayamaz ve kabul etmesini garanti edemez. Dolayısıyla, aktörler "sabit bir analiz noktası" belirleyemez. Ancak, güvenlikleştirme pratiklerine bakılarak, güvenlikleştirme konusunda kimin az ya da çok imtiyazlı olduğu tespit edilebilir. Bu bağlamda "güvenikleştirme çalışmak bir kavramın güç siyasetini çalışmaktır" (Buzan, Wæver ve Wilde, 1998: 31-32). Sonuç olarak, güvenlikleştirme "inşa edilmiş bir alan" olduğundan bazı toplumsal aktörler ve şahısların diğerlerine göre güvenliği inşa etmede daha ayrıcalıklıdır. Yani bazı güvenlik sektörlerinde aktörün otoritesinden kaynaklanan bir güvenlik realitesi oluşturma gücü vardır (Williams, 2003; Balzacq, 2005; Vuori, 2008: 70).

Güvenikleştirme çalışmalarının amacı, giderek yükselen bir kesinlikte, güvenlikleştirmeyi kimin yaptığını (aktör), hangi konularda (tehditler), kim adına (referent object), niçin, hangi sonuçları meydana getirerek, hangi şartlar altında yapıldığını ve başarılı olup olmadığını açıklamaktır. Güvenlik sorunlarını ortaya çıkaran standartları objektif olarak belirlemek zordur. Ancak güvenlik argümanlarının varsayımlarına, özelliklerine, gelecekle ilgili argümanlarına bakılabilir. Güvenlik teorisi siyasetçilere ve halka güvenlik problemini neyin ürettiğini söylese de, güvenlik nicel olarak ölçülebilen bir olgu değildir. Güvenliğin niteliğinin belirlenmesi siyasetin konusudur. Ancak, bu açıklamalar, tehdidin kendi özelliklerinin çalışılmasını engellemez. Bu özellikler, güvenlik konuşma ediminin kolaylaştırıcı koşulları arasında öncelikli bir yere sahiptir. "Kolaylaştırıcı koşullar, konuşma ediminin başarılı olduğu koşullardır". Ancak bu her zaman konuşma ediminin başarılı olacağı anlamına gelmez

(Buzan ve diğ.,1998: 32). Kopenhag Okulu başarılı bir güvenlikleştirmenin iç ve dış koşullarını belirlemiştir.

İç koşullar, güvenlik grameri olarak adlandırılmaktadır. İç koşullarda güvenlik söylemi içinde “varoluşsal tehditler, çıkış yolunun bulunmayışı veya muhtemel bir çıkışın olmayışı” gibi dramatik ifadeler bulunmalıdır. Bu ifadelerin bulunması alımlayıcı kitlenin daha kolay ikna edilmesi içindir (Buzan ve diğ., 1998: 32). Aktör her zaman güvenlikleştirme için kesin kavramsallaştırmalar ve ifadeler kullanmaz bunlara yakın ya da bu kavramları refere edebilecek ifadeleri kullanır (Eriksson ve Noren, 2002). Söz ediminin başarısı için öngörülen dış koşullar iki şekilde ele alınmıştır. Bunlardan ilki, “söz ediminde bulunan güvenlikleştirici aktörün sosyal konumu” ile ilgilidir. Güvenlikleştiren aktör alımlayıcı kitle üzerinde güvenlikleştirme iddiasını benimsemeye yeterli derecede etkiye sahip olabilecek otoriter bir konuma sahip olmalıdır. Bu anlamda bu otoritenin resmi otorite olması şart değildir. İkinci dış koşul ise, tehdit ile ilgili tarihsel koşullardır. (Weaver, 2003: 14; Buzan ve diğ., 1998: 32-33).

Kopenhag Okulu’na göre başarılı bir güvenlikleştirme için, güvenlikleştirici aktörün tehdidi tanımlaması yetmez. Buna ek olarak alımlayıcı kitlenin de güvenlikleştirici aktörün tehdit tanımlamasını kabul ederek acil ve olağanüstü önlemlerin alınması konusunda ikna olması gerekmektedir. Bu anlamda konuşma edimi, güvenlikleştirici aktör ile alımlayıcı kitle arasında bir müzakere işlevi görür (Buzan ve diğ.,1998: 26, 31) Yani Kopenhag Okulu için güvenlikleştirmenin başarılı olması için dinleyici kitlenin iknası olmazsa olmaz şart olarak sunulsa da okul bu konuda da yeterince açıklama sunmamıştır. Ancak Okul’a göre kabul mutlaka medeni bir şekilde olmayabilir, özgür bir tartışma ortamı sağlanmadan düzen, rıza ya da baskıya bağlı olarak gerçekleşebilir. Ama yine de Okul’a göre güvenlikleştirme sadece baskı sonucunda olmayacağından mevcut durumunun az da olsa tartışılmaya ihtiyacı vardır (Buzan ve diğ.,1998: 23; Williams, 2003: 523).

Belirli bir alımlayıcı kitle belirli bir sorunun güvenlik sorunu olduğu yönünde aktörle aynı düşüncüyü paylaşmasına rağmen alımlayıcı kitle olağanüstü önlemlerin alınması için aktörle mutabık olmayabilir. Roe’ya göre (2008: 618-621) böyle bir sonucun

çıkması başarısız bir güvenlikleştirme girişimi olarak değerlendirilemez. Çünkü bu durumda alımlayıcı kitle sorunun güvenlik sorunu olarak ele alınmasını reddetmemektedir. Fakat bu durum aynı zamanda başarılı bir güvenlikleştirme olarak da ele alınamaz. Çünkü sorun öznelar arasında aynı sonucu üretebilecek bir yaklaşımı geliştirmemiştir. Böyle bir durum için Roe, güvenlikleştirmenin tanımlama aşaması (stage of identificiation) ve mobilizasyon aşaması (stage of mobilization) olarak ikili bir ayrıma gitmektedir.¹ Bu ayrıma da Collins (2005)'e atıfla açıklamaktadır.

Collins'e göre, (2005: 572-573) güvenlikleştirici aktörler, alımlayıcı kitleyi varoluşsal tehdidin varlığına ikna ettiğinde olağanüstü önlemlerin uygulamaya geçmesi olağandır. Alımlayıcı kitle, elitlerin açıklamalarını kabul ettiğinde güvenlik sorunu meydana geldiği halde olağanüstü önlemlerin uygulanmasında mutabık olmayabilir. Çünkü sorunun siyasi süreçler yoluyla çözülebileceğine inanmaktadır. Sorun hala siyasi alandadır ve sonuçta da güvenlikleştirilmemiştir. Yani olağanüstü önlemlerin uygulanması için ön şart sorunun güvenlik sorunu olarak tanımlanmış olması gerekmektedir. Ama sorun güvenlik problemi elitler tarafından tanımlandıktan sonra o konuda acil önlemin alınıp alınmaması süreci ikinci bir adımı gerektirmektedir. Yani alımlayıcı kitle sonradan devreye girmektedir.

Kopenhag Okulu'nun alımlayıcı kitle konusundaki görüşleri muğlaklıklar içermektedir. (Weaver, 2003: 26). Waever'e göre "ilke olarak alımlayıcı kitle halk ya da insanlar olmak zorunda değildir". Yine Hansen'e (2000: 289) göre, alımlayıcı kitle tüm nüfusu içine alan bir kavram olmak zorunda değildir. Örneğin, demokratik olmayan ülkelerde güç elitleri ile sınırlı olabilir. Gromes ve Bonocker'e (2007: 7) göre, demokratik sistemlerde olağanüstü önlemlerin alınmasına karar verecek olan

¹Roe, bu tezini şu örnek üzerinden kurar: Örneğin 2003 yılında ABD'nin Irak'a müdahalesi sürecinde İngiliz hükümetinin savaş konusundaki tutumu bu anlamda iyi bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğuna yönelik tehdit söylemi aslında hem güvenlikleştirici aktör (Tony Blair Hükümeti) hem de alımlayıcı kitle (geniş İngiliz halk kitleleri) arasında kurulmuş olmasına rağmen, ancak bu durum Tony Blair Hükümeti'nin Irak'a dönük olarak alacağı acil önlemleri meşrulaştırmaya yetmemiştir. Genel halk kitleleri Saddam Hüseyin rejiminin dünya güvenliği için tehdit olduğu hususunu genel olarak kabul etmektedir (tespit aşaması-stage of identificiation), ancak Irak'ta Saddam yönetimine karşı askeri kuvvet kullanma konusunda hükümetle aynı fikirde değildir (mobilizasyon aşaması-stage of mobilization). Burada acil önlemlerin hayata geçirilmesi için parlamentoda hem iktidardaki İşçi Partisi milletvekillerinin hem de muhalefet partilerinin aynı görüşte olması gerekmektedir. Ancak Blair Hükümeti Aralık 1998'de halkın onayı olmadan (dolayısıyla parlamentonun) (Roe, 2008), Irak'a ABD'nin müdahalesine katılmıştır.

alımlayıcı kitle, halk adına karar veren parlamentodur. Ancak otoriter sistemlerde, ilgili alımlayıcı kitle, cunta, kriz komitesi ve diktatör olabilir. Balzacq'a (2005: 185) göre, alımlayıcı kitle, "istenen hedeflere ulaşılmasında doğrudan nedensel bağa sahip olan birim" olabilir. Vuori, (2008: 72) alımlayıcı kitle ile ilgili daha geniş bir perspektif sunar. Alımlayıcı kitle her zaman halkın tamamı olmaz, merkeze göre farklılaşmış bir grup olabilir, ya da alımlayıcı kitle sosyo-politik şartların üretmiş olduğu sosyal ve kültürel ortama bağlı olabilir. Güvenlikleştirme ediminin farklı türlerinde güvenlikleştirmenin hizmet ettiği amacın fonksiyonuna göre alımlayıcı kitle değişebilir. Bazı güvenlikleştirme edimi, biz ve öteki anlayışını yeniden üreterek, sistemin sürekliliğine hizmet eder. Burada güvenlikleştirmenin alımlayıcı kitlesi oldukça genel ve kapsamlı olabilir. Bazı kriz zamanlarında güvenlikleştirme süreci elitler arası alımlayıcı kitleye kısıtlanabilir. Bu durumlarda güvenlikleştirme argümanı belirli bir söylem çerçevesinde direk alımlayıcı kitleye dönük olabilir. Dolayısı ile alımlayıcı kitle her bir ampirik analiz için spesifik olarak tanımlanabilir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin Cumhuriyet tarihi boyunca geçirdiği süreçlere benzer olan ülkelerde "normal siyaset" in sınırları tam çizilmediği için ve güç elitleri tarafından muhalefet çoğu zaman bastırıldığından dolayı güvenlikleştirme yaklaşımı doğrudan sonuç verirken, ancak güvenlikleştirme süreçlerinin analizinde dikkatli olunması gerekir. Özellikle askerin siyaset üzerindeki belirleyiciliği, gizlilik kurallarının istisnadan daha çok kural haline gelmesi ve "devlet sırrı" söylemi güvenlikleştirici aktörün kimliği konusunda ve güvenlikleştirmenin başarıya ulaşma şartları konusunda analize zorluklarla karşılaşabilir. Ya da güvenlikleştirme söylemlerinin alımlayıcı kitle üzerindeki etkisini ölçmek zordur. Çünkü bir taraftan alımlayıcı kitlenin halktan farklı olduğu bir durumla karşılaşılacağı için, diğer taraftan da alımlayıcı kitlenin halk olması durumunda halkın rızasından daha çok, kabullenmenin zorla ya da suskunlukla ortaya çıkması bu sonucu ortaya çıkarmaktadır. İleriki bölümlerde Türkiye siyasal hayatının güvenlikleştirme kuramı bağlamında ele alınmasında, alımlayıcı kitle olgusu tartışılacak ve özellikle kuramın bu alandaki eksiklikleri test edilerek Okul'un alımlayıcı kitle konusuna yeni teorik yaklaşımlar sunulacaktır.

1.6.5. Güvenikleştirme Analiz Birimleri

Güvenlik için söz edimi yaklaşımında, güvenlik içine dâhil olan üç anahtar kavramdan bahsetmek gerekmektedir. Bunlardan ilki, “varlığı/bekası tehdit edilen ve meşru beka iddiasına sahip objeler” olarak tanımlanan “referans nesnelere”dir (referent object-güvenliğine kastedilen obje). İkincisi, “bir objenin varlığına yöneltilen olağanüstü bir tehdit bulunduğunu ilan ederek sorunları güvenikleştiren birim” olarak tanımlayabileceğimiz, “güvenikleştirici aktörler”dir (securitizing actor). Üçüncüsü ise, sektörlerin dinamiklerini etkileyen aktör olarak ele alabileceğimiz “fonksiyonel aktörler”dir. Fonksiyonel aktör, güvenikleştirici aktörün kararlarına önemli derecede etki eden aktörlerdir (Weaver 2003:11-12; Buzan ve diğ.,1998: 35- 36).

Güvenliğine kastedilen obje geleneksel olarak devlet ve daha gizli biçimde de ulustur. Devlet için beka “egemenlik”, bir ulus için “kimlik” ile ilgilidir. Güvenlik eylemi genellikle bir topluluğun adına ve ona referans için alınır (Buzan ve diğ.,1998: 36). Özellikle kimlik üzerinden tanımlanan beka sorununda, toplumsal kimlik olgusu da ön plana çıkar. Böylece, toplumsal güvenlik, kolektif kimlik oluşumunun dinamiğini, yapısını ve kökenini ve kimlik ile çıkar arasındaki ilişkiyi dikkate alır (Krause ve Williams 1996:243). Sosyal kimlik en temelde “bir şeyin” güvenliğini toplumsal kimlik yoluyla tanımlamak için “biz” duygusunun oluşturulmasına imkân verir, bu açıdan bakıldığında devletlerin kimliği basit bir şekilde değil, tehditlerin güvenikleştirilmesi ve bu tehditler için uygun karşılıkların verilerek güvenikleştirilmiş tüm pratiklerin toplamından inşa edilir (Weaver, 2008)

Güvenliğine kastedilen objenin ne olduğunun belirlenmesinde “kapsam ve boyut” önemli bir etkidir. Bu bağlamda Okul, sistemin mikro ucunda olan bireyler ve küçük grupların kendileri ile ilgili güvenlik meşruiyetini sağlamalarının zorluğuna dikkati çekerler. Çünkü kendi güvenlikleri için kendileri konuşacağından, çok az kişi bunları dinleyecektir. Aynı zamanda sistem düzeyi içinde güvenlik meşruiyetinin sağlanmasında güçlükler bulunmaktadır. Sistemin bu ucunda geniş kitleler olacağı için bu kitleleri ikna etmek zorlaşacaktır (Buzan ve diğ.,1998: 36).

Weaver’e göre, güvenlik “sadece spesifik bir konumdan kurumsal bir sesle seçkinler” tarafından dile getirilir” (Weaver, 1995: 57). “Bir devlet, belirli bir gelişmeyi bir

güvenlik meselesi olarak adlandırdığında son kertede her zaman ve onun seçkinlerince tanımlanacak olan özel bir hak iddia edilir” (Weaver 1995: 57). Kaliber (2005: 38) bu durumu aktörün kimliği bağlamında, “söylemsel edimsel bir süreç ve/veya politik bir müdahale olarak” güvenlikleştirmenin “bir yönetim teknolojisi olarak” araçsallaştırılması olarak niteler.

Her ne kadar teori güvenlikleştirici aktörleri çok detaylı incelemese de genel olarak, siyasi liderler, bürokratlar, hükümet üyeleri, lobiler, baskı grupları ve bunlar adına konuşma edimini gerçekleştirecek aktörler olarak tanımlanmıştır (Buzan, Wæver ve Wilde,1998: 40). Güvenlikleştirici aktör, bir anlamda alımlayıcı kitle üzerinde etki ederek başarılı bir güvenlikleştirme gerçekleştirme kapasitesi olan aktörler olarak da genellenebilir (Hansen, 2000: 289). Güvenlikleştirme adımına karar veren aktör bazı durumlarda halk içinden bir takım gruplar, halkın yönlendirilmesi ve harekete geçirilmesi için güvenlikleştirme adımı için aktör görevini görse de, güvenlikleştirme adımı için başat aktör hükümetlerdir. Hükümetlerin ayrıcalıklı bir durumda olması diğer aktörlere nazaran alımlayıcı kitleyi etkilemesinde hükümetlere üstün bir avantaj sağlar. Yani diğer aktörleri de yönlendirir ve etkiler. Bu durum otoriter rejimlerde özellikle bilginin yayılması sürecinde yönetici eliti kontrol için açık bir alan sağlar. Medyanın hükümet tarafından kontrol edilmesi, güvenlikleştirici elitin güvenlikleştirme adımının alımlayıcı kitle tarafından sorunun eleştiri süzgecinden geçirmeden kabul etmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda, eğer mevcut ise, alternatif aktörlerin sorunlar üzerindeki görüşlerinin açıklanmasında da çok az bir fırsat sunar. Ticaret birlikleri gibi bazı örgütler insanları etkilemede ayrıcalıklı bir konuma sahip olabilir¹ (Collins, 2005: 570-573).

Kopenhag Okulu güvenlik anlayışı “devlet egemen” güvenlik anlayışından daha çok “devlet merkezli” bir güvenlik yaklaşımına sahiptir. Çünkü devletin güvenliği kadar

¹Sivil toplum ve güvenlikleştirme üzerine yapılan çalışmalarda (Gromes ve Bonocker 2007; Bonocker, Braun ve Groth 2009, Kaliber ve Tocci, 2010) sivil toplumların güvenlikleştirme ile ilgili konuları incelendiğinde sivil toplumun önemli bir güvenlikleştirici aktör olarak rol oynadığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, sivil toplumun güvenlikleştirme süreçlerinde oynadığı rolle ilgili Gromes ve Bonocker (2007: 11) bazı hususların altını çizerek. Sivil toplum, varoluşsal tehdit için olağanüstü önlemlerin alınmasını iddia edebilirler. Yine alımlayıcı kitlenin bir parçası olarak “panik siyaseti”ni destekleyebilirler ya da karşı çıkma çağrısı yapabilirler. Acil önlemlerin uygulanmasında “kötü sivil toplum” ya da “sivil toplum özelliği göstermeyen toplum olarak” rol oynayabilir.

toplumlarında güvenliğini de güvenlik konusu yapmışlardır. Onlara göre “güvenlik rekabet halindeki aktörlerin alanıdır”. Ancak, tehdit edilen aktör bağlamında devletin ayrıcalıklı bir yeri vardır (Açıkmeşe, 2008: 198). Okul, bununla birlikte, devletin yanında toplumun, bireyin de güvenliği tehdit edilen objeler olarak ele almış hatta “güvenlikleştirici aktörler tehdit edilen obje olarak her şeyi inşa edebilirler” yaklaşımını benimsemiştir. Okul ilke düzeyinde her şeyin güvenliğinin tehdit edilebileceğini belirtmiş, ancak pratikte ise başarılı güvenlikleştirilen aktörlerin çoğunun sınırlı topluluklar (limited collectivities)¹ ve devletler olduğuna işaret etmiştir (Buzan, Wæver ve Wilde,1998: 36-37).

1.6.7. Meşruluk Sağlama ve Güvenlikleştirme

Weaver (1995: 55) güvenlikleştirmeyi, bir sorunun güvenlik sorunu olarak tanımlanması varoluşsal bir tehdidin, özeneler arası bir kurulumu yoluyla, (aktör ve alımlayıcı kitle), aktörler tarafından olağanüstü önlemlerinin alındığı sürecin “meşrulaştırılması” olarak tanımlarken, güvenlikleştirmenin meşruluk sağlama yönüne dikkat çeker. Huysmans (2000: 2007) güvenlik politikalarının ait olduğu aracın özel bir politikası bağlamında tehdit söylemi ve güvenlik pratiklerinin siyasi önemlerini belirginleştirmeye yönelik ve insanların belirli bir siyasi topluluğa bağlanma kapasitesini hızlandırmak amacını taşıdığını belirtir. Dolayısıyla, tehdit somutlaştırıldığı ölçüde siyasi iktidarın pozisyonun yerleşmesine ya da karşı çıkılmasına bir gerekçe oluşturduğunun altını çizer. Bu bağlamda örneğin, ulusal güvenlik söylemi hatta ideolojisi istisnasız tüm tarihsel örneklerde toplumsal kültürel farklılığı bastırmaya yarayan ideolojik meşruiyet aygıtlardan birisi olmuştur (Walker, 1990: 5).

Meşruiyet hem demokratik hem de demokratik olmayan kurumlarda, siyasal kurumların ve hükümetlerin düzeni sağlamaları ve bekayı sağlamak için, bu ister zorlama ister ikna etme ile olur, önemli bir araçtır (Wiberg, 1988: 120’den aktaran Vuori, 2008: 68). Demokratik devletler özellikle iç meselelerini bir güvenlik tehdidi olarak tanımlayarak güvenlikleştirdiklerinde meşruiyet krizi ile ortaya çıkan durum

¹ Okul sınırlı topluluklara Huntington’un öngördüğü anlamda medeniyetleri örnek verir (Buzan, Wæver ve Wilde,1998: 36)

demokratik süreçlerin altını oymaktadır. Çünkü bu tip bir güvenlikleştirme devletin iç kırılganlıkları ve özellikle askeri kurumlara iç siyasette ağırlıklı bir rol verilmesinden kaynaklanmaktadır (Savvides, 2000: 56)

1.6.8. Güvenlikleştirme Siyaseti ve İşlev Gördüğü Rejimin Niteliği

Kopenhag Okul'u güvenlikleştirme kuramı, genel olarak liberal demokratik siyasetin işlediği yerlerde (Buzan, Wæver ve Wilde, 1998: 24) açıklayıcı bir model olarak sunulsa da aslında demokratik olmayan ya da demokratikleşme sürecindeki siyasal sistemlerde de açıklayıcı olmaktadır (Aradau, 2006). Bu bağlamda Okul temsilcileri bu yönde yapılan eleştirilere referans vererek bir anlamda eleştirileri kabul etmişlerdir (Weaver, 2003; Buzan ve Wæver 2009). Otoriter sistemlerde "normal siyasetin" işleyişi, muhalefetin bastırılmasından, ordunun etkili olması gibi nedenlerden sorunlu olduğu için çoğu zaman güvenlikleştirici aktörlerin belirlenmesi ve güvenlikleştirmenin ampirik olarak başarılı olup olmadığını belirlemekle ilgili zorluklar bulunmaktadır. Ancak, güvenlikleştirme yoluyla meşruiyet alanlarının nasıl oluştuğu, resmi programların analizi, hukuk ve yönetmeliklerin incelenmesi ve analiz edilmesi yoluyla belirlenebilir (Holm, 2004: 219-220). Bu sistemlerde, meşruiyet argümanları genelde siyasi düzenin ideolojik dayanaklarını güçlendirmek için kullanılır. Güvenlikleştirmenin meşruiyet argümanları, önemli ölçüde kurumların yapısının doğasını tanımlar ve problemlerin ifade edilmesinde ve çözüm önerilerinde kullanılacak dili belirler. Toplum tarafından kabullenilmeyen meşrulaştırma fonksiyonu meşruiyet argümanına hizmet etmez. Ama yine de bu meşrulaştırma girişimleri siyasi süreçlerin sonuçlarına etki etmede önemli rollere sahiptir. Güvenlikleştirme söylemleri çok güçlü olduğu durumlarda onun etkileri hemen yok olmaz. Özellikle otoriter söylemlerle güvenlik inşası otoriter sistemlerde de güvenlik realiteleri oluşturur (Vuori, 2008: 71; 2011).

Güvenlikleştirme siyasi ve sosyal bir edimdir ve belirli şartlar tarafından uygunluk gerekir. Ne dil anlamında ne de sosyal olarak güvenlikleştirmenin gerçekleşme şartları tam olarak belirlenmemiştir. Güvenlikleştirmenin başarısı baştan garanti edilemez. Hem dilsel hem de sosyal uygunluk şartları gerekli olsa da fakat hiçbiri başarılı bir güvenlikleştirme için yeteli değildir. Wæver, (1995: 55) güvenlikleştirmenin tek

formunu gelecekte yapılacak edimleri meşrulaştırma olarak ele alır. Ancak Vuori (2008: 76-99, 2011) buna ek olarak güvenlikleştirmenin dört farklı yönünden bahseder. Bunlardan ilki, güvenlikleştirme herhangi bir sorunu güvenlik ajandasına yerleştirmek içindir. İkincisi, güvenlikleştirme ediminin caydırıcılık etkisi yoluyla tehdidin önlenmesi için olabilir. Üçüncüsü, geçmişteki edimleri meşrulaştırmak içindir ya da sorunun güvenlik statüsünü yeniden üretmek içindir. Dördüncüsü, güvenlikleştirme kontrol içindir.

Güvenlikleştirme çeşitli siyasi amaçları gerçekleştirme için kullanılabilir. Bu durumda, güvenlikleştirme konuşma ediminin her bir aşaması, ya da güvenlikleştirme adımı, başlangıçta iddia, uyarma ve talep gibi farklı konuşma edimlerinden oluşur. Hazırlayıcı ve diğer şartlar ise farklılaşabilir. Ayrıca güvenlikleştirici aktörler de çeşitli olabilir. Konuşma edimini gerçekleştiren güvenlikleştirici aktör her zaman devlette iktidar olmayabilir. Resmi otoritenin dışındaki insanlarda belirli bir amacı gerçekleştirmek için yeterli bir sosyal sermayenin sağlanmasına yönelik (kamuoyunun oluşturulması için) güvenlikleştirme konuşma ediminde bulunabilirler (bkz. Bourdieu, 1991). Böyle bir amaçla, herhangi bir sorunu karar vericilerin gündemine yerleştirebilirler. Yani konuşma ediminin burada amacı, tehdidin aciliyetine alımlayıcı kitleyi ikna ederek bir takım sorunları, gündemdeki diğer sorunların önüne geçmesini sağlamak ve karar vericilerin gündemine yerleştirmektir. Bu tip bir güvenlikleştirmede güvenlikleştirici aktör, akademisyenler, siyasetçiler, gazeteciler gibi gruplardan oluşabilir. Alımlayıcı kitle de karar vericiler ya da devletin kurumlarından oluşabilir (Vuori, 2008: 76-79)

Weaver (1995: 55) tarafından, benimsenen gelecek edimleri meşrulaştırmak için olan güvenlikleştirmede alımlayıcı kitle, aktörün eylemlerinin siyasal meşruiyetini değerlendiren konumdadır (seçmenler, gazeteciler çıkar grupları vb.). Güvenlikleştirici aktör siyasi olarak karar vericilerden ya da karar vericiler adına hareket eden aktörlerden sorumludur. Bu tip bir güvenlikleştirmenin amacı, yapılan işlerin temize çıkarılmasının sağlanmasıdır. Eğer meşruiyet sağlanmazsa bir sonraki yapılacak olan eylemler için şartların oluşması güçleşecek, insanların ikna edilmesi zorlaşacaktır. Böyle bir durum oluştuğunda yeni sürecin senaryosu farklılaşacak ve sonuçta olağanlaşacaktır.

Güvenlik söylemi, meşruluk sağlamada ya da iddia edilen tehdidin bertaraf edilmesi için belirli bir eylemin yapılmasını amaçlayamayabilir. Fakat güvenlikleştirme ediminin caydırıcılık etkisi yoluyla tehdidin önlenmesi söylemini kullanabilir. Burada güvenlikleştirme, gelecekte ki muhtemel edimler için uyarı işlevi görür. Dolayısıyla gelecekte güvenlik aktörünün olmasını istemediği durumlar önceden engellenmiş olur. Bu durumda, belirli özel bir prosedürün uygulamaya konulmasına ihtiyaç duyulmayabilir. Burada güvenleştirici aktör resmi bir pozisyona sahip olmak zorundadır veya resmi pozisyona sahip olan aktörleri *de facto* olarak kontrol edebilmelidir. Bu durumda, güvenlikleştirme bilfiil tehdidin kendisiyle hedeflenir ki burada alımlayıcı kitle diğer devletler, ayrılıkçı gruplar ya da protestocular gibi tehdit olarak sunulan unsurların kendisidir (Vuori, 2008: 79-83, 2011).

Güvenleştirme bazı durumlarda geçmişte yapılan eylemlerin meşruiyetini sağlamak için kullanılır. Güvenleştirmeyi yeniden üretmek ve belirli bir algı oluşturularak mevcut durumun devam etmesi sağlanır. Günlük politikaların çoğu zaman ötesine gidilerek belirli meşruiyet alanları yaratılır. Alımlayıcı kitle siyasal meşruiyetin değerlendiricilerdir. Edimsel amaç burada, normalde meşru olarak algılanmayabilecek durumların belirlenip ona göre hareket noktası oluşturmaktır. Güvenleştirmenin yeniden üretilmesinde insanlara önceki durumlar hatırlatılır. Buna ek olarak yeni güvenleştirmeler için geçmişten gerekçe devşirilir. Edimsel hareket noktası iddia ve uyarı ile birlikte belirli açıklamaları da içermesi gerekmektedir (Vuori, 2008: 83-88, 2011).

Güvenlik kontrolün bir aracı olarak kullanıldığında gelecek için güçlü önlemler ve katı disiplinin tanımlanması ve öncelenmesinde kullanılabilir. Bu güvenleştirme yönteminde amaç, güvenleştirici aktörün direktiflerine uymak için edimsel bir etki oluşturmaktır. Alımlayıcı kitle burada güvenleştirici aktörün otoritesi altındadır. Örneğin parti üyeleri, devletin vatandaşları bu kategoride sayılabilir. Burada alımlayıcı kitleye güvenleştirici aktörün yapılmasını istediği ve istemediği eylemlerin gösterilmesi de amaçlanır. Güvenleştirici aktörün resmi yetkisinin yanında direktifleri için nedenlerinin de olması gerekir (Vuori, 2008: 88-93).

Tablo 2. Güvenlikleştirme Türleri (Strands of Securitization)

Güvenlikleştirme kümesi	Konuşma edimi başlangıç dizilişi	Edimsel nokta (Illocutionary point)	Etkisel amaç (Perlocutionary Aim)	Etki ettiği süreç (Temporality)	Etki derecesi/kuvveti (Degree of strength)
Sorununun gündeme gelmesi	İddia, uyarı, öneri	Directive (Yönlendirici)	İkna	Geleceğe dönük	Bir iddiaya sahip olmak zorundadır.
Gelecekteki edimleri meşruiyet sağlama	İddia, uyarı, talep	Directive (Yöneltilici)	Meşruiyet	Geleceğe dönük	Bir iddiaya sahip olmak zorundadır.
Caydırma (deterrence)	İddia, uyarı, bildirim	Declarative (beyan,bildirge)	Korkutma/caydırma	Geleceğe dönük	Açıklama deklarasyon, resmi otorite gerektiriyor
Geçmişteki eylemleri meşruiyet sağlama ve güvenlik statüsünün yeniden üretilmesi	İddia, uyarı, açıklama	Assertive (zorlayıcı)	Meşruiyet	Geçmişe dönük	Bir iddiaya sahip olmak zorundadır.
Kontrol	İddia, uyarı, gerektirmek	Directive (Yöneltilici)	İtaat/disipline etme	Geleceğe dönük	İnanđırıcılık resmi otorite ve bir neden

Kaynak: (Vuori, 2008: 76).

1.7. Siyasal İnşa Olarak Güvenlikleştirme: Schmittyen Bir Yaklaşım

Türkiye politik yaşamında güvenlikleştirme siyasetinin açıklanmasında, Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme yaklaşımının izlerinin bulunduğu ve Carl Schmitt'in "siyasal kavramı"nda çerçevesini çizdiği "dost-düşman", "acil önlemlerin alınması" (olağanüstü hal kavramı) yaklaşımına ve "egemenliğin kararcı teorisi" gibi hususlar önemlidir. Özellikle bu çalışmanın odak noktasını devletin iç siyasal alandaki kimlikleri güvenlikleştirdiği yönünü dikkate aldığımızda Schmittyen yaklaşımın Türkiye'de siyasal alanın güvenlikleştirilmesinin açıklanmasında yeni bir bakış açısı getireceği düşünölmektedir. Bu anlamda burada güvenlikleştirme ve Schmitt'in siyasal kavramında çerçevesini çizdiği hususların belirginleştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu başlık altındaki teorik tartışma özellikle Türkiye'deki siyasal alanın güvenlikleştirilmesinin çerçevesi göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Özellikle güvenlikleştirme teorisi ve Schmitt'in "siyasal kavramı" arasındaki bağ bugüne kadar geniş bir şekilde ve ayrıntılı bir bakış açısıyla ele alınmadığı düşünöldüğünde bu

tartışma ayrıca önemlidir. Ancak, teorik tartışmanın örneklerine, yine önceki teorik tartışmalar da olduğu gibi, konunun ele alınışı çerçevesinde sonraki bölümlerde değinilecektir.

“Konuşma ediminin özel bir türü olarak” güvenlikleştirme ele alındığında Kopenhag Okulu’nun bu yaklaşımının temelleri Alman hukuk filozofu ve siyaset teorisyeni Carl Schmitt’in “*siyasal kavramı*”nda çerçevesini çizdiği “dost-düşman”, “acil önlemlerin alınması” (olağanüstü hal kavramı) yaklaşımına ve “egemenliğin kararcı teorisi” gibi kavramsallaştırmalara dayanmaktadır. “Varoluşsal tehdit” yaklaşımı, Schmitt’in “düşmanlık” ve “dışlama” olarak tanımlanan siyasal anlayışının içinde izleri görülebilir. Yine güvenlikleştirme teorisinde sorunların “kamusal tartışmaların ötesinde” ve “normal siyasetin dışında” ele alınması tanımlamasının kavramsal köklerini Schmitt’in “acilin siyaseti” ve “karar alma” yaklaşımlarında bulmak mümkündür (Williams, 2003:515; Huysmans, 1998). Güvenlik söylemleri aynı zamanda kimlik temelinde tehdidin siyasal bağlamda yeniden dizayn edilmesi ile “ben” ve “öteki” üretilmesi işlevini gördüğünden (Hansen 2011: 10; Hansen, 2006) hareketle bu durumu Schmittyen yaklaşımla temellendirmek mümkündür. Güvenlikleştirme, kararların alınmasında tartışma, itiraz, yeniden düzenleme gibi demokratik süreçlerin özelliklerini dışladığından aciliyeti *kurumsallaştırır*. Her ne kadar bu durum başarılı bir güvenlikleştirme de alımlayıcı kitlenin onayının şart olduğu durumlarda bir müzakere gibi algılandığı varsayılsa da, özellikle Aradau’nun demokrasi-güvenlikleştirme karşıtlığında kullandığı tezlerinde olduğu gibi, aslında aciliyet bir anlamda halkın onayı için ikna sürecinin kolaylaştırılması ile ilgilidir. Güvenlikleştirme aynı zamanda istisnailiğin kurumsallaşması için önemli bir role sahiptir (Aradau, 2004:391-392).

Williams’a (2003: 518-519) göre, Schmitt’in güvenlikleştirme yaklaşımı üzerindeki etkisinin en iyi görülebileceği yer “toplumsal güvenlik” yaklaşımındadır. Toplumsal güvenlik yaklaşımında “kimlik” güvenliğin üretilmesinde referans objesi olduğu için “biz” ve öteki” kavramsallaştırması kolayca ortaya çıkar. Toplumun tek bir kimlik etrafında tanımlanması Kopenhag Okulu’na göre, diğer kimliklerin dışlanması ve ötekine karşı toleransın azalmasıyla, kimlik grupları arasında güvenlikleştirme dinamiklerinin ortaya çıkması hızlanır. Williams, Schmittyen mirasın güvenlikleştirme

teorisine katkısını burada biraz daha belirginleştirir. Kurumsal bir sesle, varoluşsal tehdit olarak bir kimliğin tekçi bir bakış açısıyla güvenlikleştirilmesi, söz konusu kimliğin “baskı altına alınması”, “reddedilmesi” ve o kimliğe karşı “bir meydan okuma” ile sonuçlanan bir süreç ortaya çıkar. İşte burada “bir siyasal dışlama ile” Schmitt’in dost-düşman temellendirmesi ortaya çıkar. Bu durum alımlayıcı kitle tarafından da içselleştirildiği zaman başarılı bir güvenlikleştirme ortaya çıkmış olur. Ayrıca, bir devlet içindeki bir kimlik grubunun, o devletin düzeniyle çatışma içine girerek devletin karar alma mekanizmalarını işlemez hale getirmesi Schmitt’in “kararcı teorisi” bağlamında bu durum, devletin egemenliğine bir meydan okuma olacaktır (Williams, 2003:519-521)

Schmitt (2002: 41) “modern devlet teorisinin bütün temel kavramlarını dünyevileştirilmiş ilahiyat” kavramları temelinde “devlet”, “egemenlik” ve “meşruiyet” çerçevesinde ele alır. “Devlet kavramı siyasal kavramını gerektirir” ancak, Schmitt için *siyasal* kavramı *siyaset* anlamına gelmez. Schmitt bu yaklaşım temelini, devlet “belli bir insan varlığı” olarak tanımlanmasından hareketle yapar. Siyasal olanı belli bir varlığa bağlamak makul olmaz. Dolayısıyla siyasal olanın kendi ayırıcılığına varmak gerekir. Siyasal kavramının tanımı ancak, özgül siyasal kategorilerin keşfi ve tanımı ile mümkün olabilir. Bu bağlamda, siyasal kavramı, “özgül anlamda her türden siyasal eyleme kaynaklık eden kendine özgü nihai ayrımlarla tanımlanmak zorundadır” (Schmitt, 2005: 46-47). Schmitt başka alanlardaki nihai ayrımları örnek göstererek siyasal olanın ayrımına varmanın yararlı olacağını düşünür. Örneğin, ahlak alanındaki nihai ayrım iyi ve kötü; estetikte güzel ve çirkin; ekonomide yararlı ve zararlı ya da kar getirmeyendir. Buradan hareketle “siyasal eylem ve saikleri açıklamada kullanılacak özgül siyasal ayrım dost-düşman ayrımıdır” (Schmitt, 2005: 47). Dost düşman ayrımı nihai bir tanım olmadığı gibi içeriğe ilişkin kesin bir çerçeve sunmaz ancak kavramsal bir ölçüt sunar:

“Siyasi düşmanın ahlaki açıdan kötü, estetik açıdan çirkin ya da ekonomik anlamda rakip olması gerekmez; hatta siyasal düşmanla iş yapmak avantajlı bile gözükebilir. Önemli olan siyasal düşmanın öteki, yabancı olmasıdır. Siyasal düşmanın varoluşsal anlamda en yoğun haliyle başka bir varlık ve yabancı olması yeterlidir. Bu yabancılığın sonucunda siyasal düşmanla uçbir noktada, ne önceden kararlaştırılmış genel bir normla, ne de “çatışmanın bir parçası olmayan”, bu nedenle de ‘tarafsız bir üçüncü kişinin kararıyla çözülmeyecek çatışmaların yaşanması mümkündür.’ (...) düşman sadece, gerçek bir olasılık olarak insanlardan oluşan bir bütün karşısında mücadele eden benzer bir bütündür.

İnsanlardan oluşan bir bütünlük, hele ki tüm bir halka dayandırılan bütünlük, kendine kamusal bir nitelik taşıdığından düşman da sadece kamusal bir düşmandır.”

Schmitt için siyasal olanın ayırımında kullandığı dost düşman ayrımı “özel alan” ile ilgili bir husus değildir. Yani kişisel olarak düşmanın bizden nefret etmesi ya da bizim ondan nefret etmemiz şart değildir. Bu bağlamda Schmitt’in düşman tanımlamasının belirleyici özelliği onun “kamusal düşman” olmasıdır. Aslında, Schmitt’in dost-düşman ayırımında kullandığı kriter Platon’unun Devlet kitabında açıkladığı iki türlü savaş konusundaki düşüncelerinden esinlenmedir. Yani “soydaşlar” ve “yabancılar” arasındaki savaş. Schmitt “kriz anlarında” huzur ve bekasının sağlanması için devletin iç düşman yaratma yoluna gittiğini belirtir. İç düşman ilan edilen gruplar hukuk dışına itilerek hukukun sağladığı güvencelerden de mahrum bırakılır (Kaya, 2010: 61-62). Bezci’ye göre (2006: 38), Schmitt siyasal ayrımı yaparken, iç ve dış siyasal alanı tam olarak ayırt etmemiştir. Siyasal olandan bahsedildiğinde aslında bu hayatın tüm alanlarını kapsamaktadır.

Schmitt için siyasal olanı biraz daha netleştirirsek, siyasal, kendine özgü bir etkinlik alanından daha çok dinsel, etnik, kültürel, ekonomik olarak insanların birbiriyle bağlarının ya da ayrışmalarının yoğunluğunun belirlenebildiği bir alandır. Bu alanda yaşanan etnik, dini, ekonomik, ahlaki karşıtlıklar dost-düşman olarak insanları ayırabilecek kadar güçlü ise siyasal bir karşıtlıktan söz edilebilir. Bu karşıtlıklar çeşitli gruplaşmalar temelinde siyasal birliğin oluşması için şarttır. Schmitt için “[s]iyasal olan her halükarda daima kriz anına odaklanmış gruplaşmalardır”. Dolayısıyla kriz anında ortaya çıkmış bu gruplaşma, siyasal birliği ortaya çıkaracak olan, yani “tayin edici” bir siyasal gruplaşmadır (Schmitt, 2005: 58). Siyasal birliğin oluşmasında bu “tayin edici” özellik dost-düşman ayırımının neticesinde ortaya çıkan hâkim grubun karar verme davranışları açısından önemlidir. Zira eğer dost ve düşman ayrımı sonucunda ortaya çıkan “karşıtlık” grubun kendi çıkar ve ilkelerini savunacak kadar güçlü değilse bu durum siyasal açıdan karşıtlığın yeterince ve belirleyici bir şekilde ortaya çıkmadığının işaretidir. Bu açıdan bakıldığında, dost ve düşman ayırımının ortaya çıkmasının Schmitt açısından önemi daha iyi anlaşılır:

“Eğer halkın içinden çıkan bir sınıfın ya da başka bir grubun siyasal gücü ancak dışı karşı yürütülecek bir savaşın önlenmesine yetiyorsa, ancak aynı güç devlet iktidarını ele geçirme, kendiliğinden dost-düşman ayrımı yapma ve gerektiğinde savaşıma yeteneğine ya da iradesine sahip değilse, siyasal birlik yıkılmış demektir (Schmitt: 2005: 57-58).”

Williams, Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme yaklaşımının Schmittyen temellerini kurarken, siyasal aktörün siyasal olanı dost-düşman ayrımı bağlamında nasıl algıladığının önemine değinir. Bu bağlamda Schmitt'in siyasal olanla ilgili, "siyasal karşıtlık en yoğun ve uç karşıtlıktır; en uç noktadaki dost-düşman karşıtlığına yaklaşan her somut karşılık da o oranda siyasallaşır" (Schmitt, 2005: 50) ve "[h]er hangi bir dinsel, ahlaki, ekonomik, etnik ya da başka bir karşıtlık, insanları dost düşman olmak üzere etkili biçimde ayırmayı başaracak denli güçlü ise, politik bir karşıtlığa dönüşür" (Schmitt, 2005: 57) saptamalarının, Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme yaklaşımının teorik çerçevesini çizdiğini belirtir (Williams, 2003:516).

Schmitt'in bir sorunun "siyasal" olup olmadığı ile ilgili tanımlamasında kullandığı yaklaşım, Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme yaklaşımını tanımlarken kullandığı yaklaşımla paraleldir. Bir sorunun güvenlikleştirme kapasitesi, o sorunla ilgili "varoluşsal bir tehdidin" sunulup kabul edilmesiyle ilgilidir. Bu geleneksel güvenlik yaklaşımındaki "ulusal güvenlik" tanımlamasında kullanılan "devletin bekası" sorunu ile doğrudan alakalıdır (Williams, 2003: 516). Güvenlik problemlerinin karakteristik özellikleri olan, "varoluşsal tehdit", "maksimum tehlike durumu", buna karşı koymak için "aciliyet" vurgusu ve ardından "iktidarın olağanüstü önlemlerin alınmasını meşruluğunu sağlama iddiası"; "tehdidin egemenliğe zarar verici olarak görülmesi" gibi durumlar, "ötekine" karşı "biz" in korunması ile ilgilidir (Waeber, 1995: 51-52). İşte güvenlikleştirme yaklaşımının bu kavramsal özellikleri Schmitt'in siyasal kavramından dost-düşman ayrımı bağlamından mülhemdir (Williams, 2003: 516).

Aslında Schmittyen anlamda "siyasal olanla" ilgili alana biraz daha yakından bakmak gerekiyor. Çünkü mevcut çağdaş düşünürler de demokratikleşme ve demokrasinin geleceği açısından Schmitt'in düşüncelerini tartışmışlar, siyasetin analizini yaparken Schmitt'in düşüncelerine atıf yapmışlardır. Bu bağlamda, Hannah Arendt ve Jürgen Habermas başta olmak üzere bazı kuramcılar, siyasal "bir özgürlük ve kamusal müzakere alanı" olarak görmesine karşın Chantal Mouffe gibi diğer bir cepheyi temsil eden kuramcılar ise, siyasal "iktidarın, çatışmanın ve antagonizmanın alanı" olarak görürler. Mouffe'in siyasal ele alma biçimi Schmittyen anlayışa uygundur. Mouffe'a göre, "[s]iyasal sorunlar, uzmanlar tarafından çözülecek teknik sorunlar değildir. Adamakıllı siyasal sorunlar daima uzlaşmaz kararlar arasından bir seçim yapmayı

gerektiren kararlar içerir” (Mouffe, 2010: 17). Habermasyan siyasal liberal anlayışın Schmitt’i reddetmesinin “demokratik projenin ruhuna aykırı” olduğunu belirten Mouffe, Schmitt’in dost-düşman (biz ve onlar) ayrımının siyasal anlamda başlangıç noktası olarak alınması gerektiğini belirtmektedir. Ancak der Mouffe, “demokratik bir siyasal cemaat içerisinde çoğulculuğa yer olmadığı konusunda fazlasıyla katı olan Schmitt’den ayrılmamız gerekir”. Mouffe (2010: 22-23) “Schmitt’le birlikte Schmitt’e karşı düşünmeyi” önerir:

“Her kimliğin ilişkisel olduğunu ve bir farklılığın olumlanmasının her hangi bir kimliğin varlığının önkoşulu, yani kimliğin ‘dış’ını kuran bir ‘öteki’ algısı olduğunu anladığımız anda, Schmitt’in antoganizmanın her daim var olan olanaklılığı hakkındaki vurgusunu daha iyi kavrayabileceğimiz ve toplumsal ilişkilerin antoganizmanın gelişmesine olanak sağlayan bir alan olduğunu daha iyi görebileceğimiz bir konuma erişeceğimizi düşünüyorum. Kolektif kimlikler alanında, her zaman ‘onlar’ın sınırlarının belirlenmesiyle var olabilecek bir ‘biz’in yaratılmasıyla uğraşırız.”

“Düşmanicat etmek”, siyasal birlik için şarttır. Yani belirli bir kimliğin yaratılması için karşısına dışlayıcı bir şekilde farklı bir kimliğin konulması gerekmektedir. Schmitt’in *Siyasal Kavramı* ve Derrida’nın *Dostluk Politikaları* temelinde dost-düşman kavramsallaştırması bağlamında kimliğin üretilmesine değinen Direk (2010:229) Schmitt’i siyasal birliğin kurulması temelinde kaygılandıran şeyin “kimliği belli bir düşmanın kaybolması” hususu olduğunu belirtir. Bu bağlamda Derrida’dan “[d]üşmanın bulunmadığı kimliği tespit edilebilir olmaktan çıktığı yerde potansiyel düşmanların komplo hazırlıkları içinde oldukları projeksiyonu yapılı” cümlesini aktarır (Direk 2010:229). Yani düşman korkusu siyasalın devamı için şarttır. Bu, Schmittyen anlamda ulus devletin kurulabilmesi için “siyasal birliğin iç ve dış düşman tehdidine atıfla kurulması yapısal bir zorunluluktur” (Direk 2010:233).

Bezci, (2006: 44-45) Schmitt’in dost düşman ayrımını, “hem birlik hem de ayrışmanın, hem ortaklık hem de dışlamanın yoğunluk derecesi” etrafında tanımlamasından hareketle, siyasal birliğin sağlanmasına içerden ve dışarıdan bakılabileceğini belirtir. Siyasal birlik içerde belirli bir “homojen yapı” oluşturmak için bir iddia etrafında, dışarıda kalanları dışlayabilmekte ve ayrımcı olabilmektedir. Bu bir anlamda siyasal birliğin sağlanması için ötekinin dışlanmasına yönelik bir “toplumsal değer”in üretilmesidir. Aslında Schmitt’in dost kavramından daha çok düşman kavramı etrafında tezlerini ortaya koyması “dışlayıcılık” bağlamında düşmanlık kavramsallaştırmasının daha işlevsel olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bezci

(2006: 46, 48), Leo Strauss'un Schmitt'i bu çerçevede nasıl anladığını aktarır: “Her insan topluluğu dostlardan oluşur. Ama o dostlar zaten bir düşmana sahip oldukları için dost olmuşlardır.” Bu bağlamda dost kavramının düşman üzerinden tanımlanması, düşmanın siyasal birliği “inşa edici” özelliğini de ortaya çıkarmaktadır. Düşmanın bu inşa edici özelliği kimliğin kurulmasında da etkili olmaktadır.

Schmitt düşüncesinde diğer önemli bir özellik, onun siyasal kavramı bağlamında dost düşman ayrımının “egemenliğin kararcı teorisi” ile ilişkisinin güvenlikleştirme teorisi ile bağlantısıdır (Williams, 2003: 516). Schmitt'e göre, “egemen olağanüstü hale [istisnai duruma]¹ karar verendir” (Schmitt, 2002: 4) Bu anlamda Schmitt için egemen olan Tanrı halk millet ya da bir sosyal sınıf değildir. Egemen olan toplumda olup bitenlerin ya da verili durumun “istisnai olduğuna karar verendir (Vergin, 2003: 96). Schmitt'in egemenlik kuramı dost-düşman ayrımında düşmanın kim olduğuna karar verecek mercinin tanımlanması bağlamında önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, Schmitt egemenliği, çatışma durumunda belirleyici olan dost-düşman ayrımı temelindeki yeniden gruplaşmayı yöneten karar merkezi olarak tanımlamaktadır. Direk'in (2010: 233) ifadesiyle, dost ve düşmanı ayırt etmede egemenin Schmittyen anlamda gördüğü iş “halkı onun parçalı kimliğinde bulunabilen belli bir ögeyi belirleyici kılarak kimliklendirmesidir”. Bu bağlamda egemenin düşmanı tam olarak nasıl belirlediği anlam kazanmaktadır. Direk, bu sorunun cevabı aranırken kimlik tartışması yapmaktan daha çok, Walter Benjamin'in “Şiddetin Eleştirisi Üzerine” başlıklı çalışmasında yaptığı gibi, “devletin ve onun düşman olarak konumlandığı her kimse onun amaçlarına ve kullandığı araçların karakterine” bakmanın daha işlevsel olduğunu belirtir. Dolayısıyla düşmanın kim olduğunun belirlenmesinde egemen asli kurucu unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Schmitt (2002: 14) egemenlik kavramının soyut olarak tartışılmasının (“egemenlik en üstün ve asli hükmedici güçtür”) pratikte ve teorik açıdan faydasız olduğunu belirterek önemli olanın somut uygulamalar olduğunu vurgular:

¹ Parantez içindeki Türkçeleştirmeyi, Sancar'ın (2000: 93) tanımlamasını esas alarak kullandım. Çünkü “olağanüstü hal” ve “istisna hali”, bu çalışmada birbirinin yerine kullanılmaktadır.

“[B]ir anlaşmazlık durumunda kamusal çıkarı veya devletin çıkarını, kamu güvenliği ve düzenini, *le salut public*’i (kamsual selamet)¹ vb. neyin oluşturduğuna kimin karar vereceği gibi. İstisna durumuki bu durum cari hukuk düzeninde tanımlanmamıştır, ancak son derece tehlikeli, devletin varlığını son derece tehdit edecek bir durum vb. olarak tanımlanabilir ama gerçeğe uygun olarak tarif edilemez. Ancak bu durum, egemenliğin öznesine ilişkin soruyu, yani egemenliğe ilişkin soruyu güncel kılar. Ne acil bir durumun ne zaman söz konusu olduğu kesin olarak belirlenebilir, ne de böyle bir durumda nelerin meydana gelebileceği içeriksel olarak tek tek sayılabilir, hele gerçekten son derece acil bir durum ve bunun bertaraf edilmesi söz konusu olursa.”

Schmitt’in burada altını çizdiği husus devlet bir kriz anında, onunla mücadele etmek için yasal sınırlar yetmiyorsa, acil durum ilan etmesi ve özel önlemler alması normal hukuk sınırlarının dışına taşabilir. Yani bu kriz döneminde uygulanacak normlar normal hukuk içerisinde uygulanamayacak olan kurallardır. Ancak burada bir hususun vurgulanması gerekir.

Vergin’e göre (2003: 96-97), Schmitt’in bu yaklaşımından anlaşılması gereken, çağdaş hukuk devletlerinde bile iktidarın kullanımı konusunda hukuksal ve anayasal düzenin dışında egemen olan bir otoritenin varlığıdır. Schmitt hukuken egemen olmak ve siyaseten egemen olmak arasındaki farkı “bizatihi siyasetin özünden kaynaklanan” bir fark olarak sunmaktadır:

“Eğer Schmitt’in dediği doğrusa, bu şu demektir: egemenliğin ulusa ve onun temsilcisi olan parlamentoya ait olması ilkesi ve anayasal güvencelerimiz, bazı koşullarda (ki bu koşullar da, işte, Schmitt’in sözünü ettiği istisnai durum koşullarıdır) aslında bir masaldan ibarettir. Ya da bu güvenceler bu önemini büyük ölçüde kaybetmektedirler. Zira siyasal açıdan bir toplum için önemli olan, o toplumun istikametini çizen, geleceğini biçimlendiren bu istisnai hallerdir ve tabii bu hallerin gerçekten de istisnai olduğuna karar veren mercilerdir.”

Schmitt siyasal olanın analizini yaparken istisna olanın belirleyici olduğunu belirtmektedir. Schmitt olağanüstü hal kuramını *Diktatörlük* (1921) ve *Siyasal Teoloji* (1922) kitaplarında geliştirmiştir. Schmitt’in *Siyasal Teoloji* kitabı ele alınırken hukukçular ve siyaset felsefecileri genelde egemenlik kavramı üzerine yoğunlaşsalar da, Agamben esas dikkate alınması gereken hususu, Schmitt’in egemenliği olağanüstü hal üzerine kurması olduğunu belirtir. Dolayısıyla da bu hususun gözden kaçtığına altını çizer (Agamben, 2008: 51). Siyasal olanın analizini yaparken Schmitt egemenlik ile istisna hali/olağanüstü hal arasındaki temel yakınlıktan hareket etmektedir. Olağanüstü halin çerçevesi tam çizilmese de Agamben’e (2010:165) göre, olağanüstü

¹*le salut public*’i, “kamsual selamet” olarak tanımlamayı Nur Vergin’in (2003: 96) tanımlamasından esas olarak kullandım.

halin tanımı “hukuk ile siyasetin sınırında durmaktadır”. Bu bağlamda tanım, “yasal ve siyasal olanın kesişme noktasındaki muğlâk ve değişken sınırdaki” yer almaktadır ve ‘kamu hukuku ile siyasal olgu arasında bir dengesizlik noktası’ oluşturmaktadır”.¹Daha açık bir ifade ile olağanüstü hal “tıpkı iç savaş, ayaklanma ve direniş gibi ikircikli ve belirsiz bir sınır çizgisinde hukuki olan ile siyasal olan arasındaki kesişme noktasında konumlanır” (Agamben 2008: 7). Agamben (2008:7-8; 2010:165-166) bu sınırların tanımlanması gerektiğini belirtir:

“[E]ğer olağanüstü hali niteleyen istisnai önlemler siyasal kriz dönemlerinin bir ürünüyse ve tam da bu nedenle yasal yada anayasal alandan ziyade siyasal alan aracılığıyla anlaşılması gerekiyorsa, bu önlemler gerçekten de yasal bir bakış açısından anlaşılmalı paradoksal bir yasal önlemler statüsüne itilirler ve olağanüstü hal de kendisini yasal biçimi olmayacak bir şeyin yasal biçimi olarak sunar. Ve dahası, eğer bu egemen istisna, hukukun yaşamı kendi uygulamasını askıya alan o aynı harekette içermek adına yaşamla bağlarının kurulmasını sağlayan kökensel düzenek ise, bu durumda bir olağanüstü hal kuramı canlı varlık ile hukuk arasındaki bağı anlamak için gerekli bir ön koşul haline gelir. Bir yandan kamu hukuku ile siyasal olgu, diğer yandan yasal düzen ile yaşam arasındaki değişken alanın üstünü örten şalı kaldırmak, siyasal ile yasal arasındaki ve hukuk ile yaşam arasındaki bu farklılığın ya da sözde farklılığın önemini kavramak anlamına gelecektir.”

Schmitt olağanüstü halde hukuk devleti anlayışına uygun bir yetkiye yer olmadığını belirterek böyle bir durumda Anayasa, müdahaleye kimin yetkili olduğunu düzenlemiş olabilir. Ancak, yetkiler tam olarak belirlenmemişse ve çeşitli merciler arasında yetki tam paylaştırılmamışsa bu durumda egemenin kim olduğu sorusu daha açık hale gelir: “O, hem son derece acil bir durumun söz konusu olup olmadığına, hem de bunu bertaraf etmek için ne yapılması gerektiğine karar verendir” (Schmitt, 2002: 15). Egemen bu normal durumda hukuk düzeninin dışında olmakla birlikte, aynı zamanda bu düzenin parçasıdır.

Shmitt’in bu düşüncesi Agamben’e göre, olağanüstü hal kuramının egemenlik öğretisi olarak sunulmasının anlaşılmasında önemli hale gelmektedir. Çünkü olağanüstü hal ilan edebilen bir egemen, yasal düzenin sınırları içinde kalmayı garanti etmiş olacaktır. Buradaki karar “normun iptaline ilişkin olduğu için ve dolayısıyla olağanüstü hal dış

¹Sancar (2000: 92), Shmitt’in olağanüstü hal kavramını “meşruluk, devlet yasallık” bağlamında ele alan çalışmasında olağanüstü halin çerçevesini çizer: “Genel olarak ‘olağanüstü rejimler’, hem ulus üstü insan hakları hukukunda hem de çağdaş ulusal hukuk düzenlerinde, özgürlüklerin belli şartlar altında ve belli bir çerçevede olağan dönemlere göre daha fazla sınırlanmasına ve (en azından) dar anlamda yasallığın yine belli şartlarda gevşetilmesine imkan tanıyan ‘hukuksal rejimler’ olarak kabul görmektedirler”

ya da iç bir alanın denetimini temsil etmediği içindir ki, egemen normalde geçerli olan yasal düzenin dışında kalır ve yine de ona aittir, çünkü Anayasa'nın toptan askıya alınıp alınmayacağı kararının sorumluluğu ona aittir” (Agamben, 2010:168).

Schmitt, olağanüstü hal rejimini “hukuksal bir rejim olarak” görmemektedir. Bu olağanüstü dönemler daha çok hukukun ortadan kalktığı başlangıç dönemleri olduğu için bu dönemlerde egemenin “hukuku yaratmak için hukuka ihtiyacı yoktur (Sancar, 2000: 92). “Her genel norm, üzerinde uygulama alanı bulabileceği ve normatif düzenlemesine tabi olacağı hayat şartlarının geliştirilmesini talep eder (...) Hiçbir norm yoktur ki bir kaos durumunda uygulanabilsin” (Schmitt: 2002:20). Bu varsayımlardan hareketle Schmitt, (2002: 20) olağanüstü halde egemenin durumunu biraz daha netleştirir:

“Egemen, durumu kendi bütünselliği içinde yaratır ve garanti altına alır. Bu son karar onun tekelindedir. Devlet egemenliğinin özü burada yatar ve hukukun zorlama veya hükmetme tekeli olarak değil, olması gerektiği gibi karar verme tekeli olarak tanımlanır; burada geçen karar kelimesi, geliştirilebilecek olan genel anlamıyla kullanılır. Olağanüstü hal, devlet otoritesinin özünü en net şekliyle ortaya koyar. Burada karar, hukuki normdan ayrılır ve (paradoksal olarak formüle etmek gerekirse) otorite, hukuk üretmek için haklı olmak gerekmediğini kanıtlar.”

Bu şekilde olağanüstü hale karar veren veya olağanüstü halde tehdidi bertaraf etmek için gerekli önlemleri alan “kimse veya makam, herhangi bir normdan türetilmeyecek ve başka bir organ tarafından normatif bir ölçüte göre denetlenemeyecek bir karar almış olur” (Sancar,2000: 92).Agamben, Nazi Almanya'sı örneğinden hareketle, söz konusu süreçten sonra olağanüstü hallerin kurumsallaştığını belirtir. Dolayısıyla, kalıcı olarak bir olağanüstü halin yaratılması, “demokrasilerde dahil olmak üzere çağdaş devletlerin en önemli önlemlerinden biri olmuştur” tespitini yapar. Gelinen noktada olağanüstü hal çağdaş siyasetlerin de “gittikçe artan bir hükümet paradigması” haline gelme eğilimine dönüşmüştür. Agamben bu süreçte, “olağanüstü hal bir kez kural haline geldiğinde, bu geçici ve istisnai önlemin *bir hükümet etme tekniğine dönüşmesi*”nden bahseder¹(Agamben, 2010: 167). Agamben olağanüstü hal üzerine

¹ Agamben (2010:167), bu durumu Amerika'da 11 Eylül sonrası yaşananlarla örneklendirir. “ABD Başkanının 13 Kasım 2001'de açıkladığı askeri emirde tüm açıklığı ile ortaya çıkmıştır. Konu terörist faaliyetlere katıldığından şüphe duyulan yurttaş olmayanları ‘sınırsız alıkoyma’ ve askeri mahkemeler de dahil olmak üzere özel yargılamalara tabi tutmayı içeriyordu. ABD'nin 26 Ekim 2001 tarihli Yurtseverlik yasası zaten eyalet başsavcısının ulusal güvenliğe tehdit olarak gördüğü herkesi tutuklama hakkı tanımıştı. Ne var ki daha önce, bu yabancıların yedi gün içinde ya yurt dışına çıkartılması ya da

verdiği örneklerden çıkan sonuç, olağanüstü hali uygun gören aktörler, belirli bir amaca hizmet etmek ve bu amacın yerleştirilmesi için “hayali bir olağanüstü hal” ya da “kasıtlı bir olağanüstü hal” uygulamaktadırlar. Yani olağanüstü hal gittikçe bir istisna olmaktan çıkarak kural haline gelmektedir.

Direk, Schmitt’e göre istisna halinin “olguusal bir gereklilik” olduğunu belirtir. Eğer egemen “ülkenin içinde ülkeyi bölmek için çalışan, isyan eden, ona karşı ayaklanan bir düşmanın varlığına” karar verirse, ülkenin bir bölgesinde ve ya tamamında acil durum ilan edebilir. Böyle bir durumda, bireysel haklar ve demokratik yasalar askıya alınır. Güvenlik güçleri için artık müdahale alanı açılmıştır. Düşman bertaraf edilecektir, ancak bu işlevi yerine getiren güvenlik güçleri “sonradan, normal zamanda geçerli olanı hukuk normlarına tabi olarak yargılanamayacaklarını bilerek” hareket etmektedirler (Direk, 2010: 237-238)

Agamben, Jacques Derrida’nın Walter Benjamin’in “Şiddetin Eleştirisi Üzerine” (bkz. Benjamin, 2010) başlıklı denemesini okuyarak geliştirdiği “Yasanın Gücü: Otoritenin Mistik Temeli” (bkz, Derrida, 2010) konulu çalışmasından hareketle, “yasanın gücü” kavramının olağanüstü hal düzeninin açıklanmasında anahtar kavramlardan biri olduğunu belirtir. “Yasanın gücü”nden anlaşılması gereken “biçimsel olarak yasa konumunda olmayan kararlar ve önlemlerin yasa gücüne” erişmesi hususudur. Bu bağlamda da olağanüstü hal, “normun geçerli olduğu ama (gücü olmadığı için) uygulanmadığı ve yasa değerine sahip olmayan tasarıların/eylemlerin yasa gücü elde ettiği bir hukuk rejimini ifade eder” (Agamben 2010: 168-169; Agamben, 2008: 47-57). Benjamin’in Schmitt’i okuyarak vardığı sonuç, olağanüstü halin gittikçe bir istisna olmaktan çıkarak kural haline gelmesidir. Böyle bir durumda Schmitt’in olağanüstü hal tanımlamasından sapılmış olunacaktır. Agamben bu iki görüşü harmanlar: “Tartışma Schmitt’in bedeli ne olursa olsun yasalarla olan bağlantısını sürdürmeye çalıştığı, Benjamin’in ise tersine çevirerek bu bağlantıdan özgürleşmek gerektiğini söylediği bir kuralsızlık alanında cereyan etmektedir” (Agamben, 2008: 101-119; 2010: 170)

kendisine bir suç isnat edilmesi gerekiyordu. Bush’un verdiği emirde yeni olan nokta ise, hem bu bireylerin yasal konumunu ortadan kaldırması hem de yasalar tarafından ne adlandırılacak ne de sınıflandırılacak maddeler getirmesiydi.

Direk (2010: 238) Agamben'in katkısı ve itirazın "istisna hali ile askıya aldığı hukuk arasındaki ilişkinin olgusal ve olumsal olmadığını "özel bir ilişki" olduğu teziyle temellendirilebileceğini belirterek Agamben'in istisna haline bakışını özetler:

"[İ]stisna hali ile hukuk arasındaki ilişki hukukun varlığına ilişkindir, onu kurucu niteliktedir. Özel olan ilişki, zorunlu bir ilişkidir. O halde istisna hali ile hukuk devleti zamansallıkları itibarıyla birlikte bulunan, birlikte ikamet eden, birbirini tamamlayan varlıklardır. İstisna hali yalnızca hukukta kayıtlı bir imkan değildir. Bilkuvve veya bilfiil olarak gizli olarak veya açıkça bilfiil olarak, görülür veya görülmez bir biçimde her zaman mevcuttur."

Schmitt'in "dost-düşman", istisna hali" ve "egemenlik kuramı" Türkiye'deki birçok gelişmeyi açıklamada anahtar kavramlar olduğuna yönelik bazı atıflar mevcuttur (Sancar, 1997, 1998; Vergin, 2003; Bezci, 2004, 2007; Direk, 2010; Çelebi 2010). Ancak, bu değiniler özellikle güvenikleştirme siyaseti bağlamının ötesinde, daha genel olarak Türkiye siyasi alanının bazı yönlerine vurgu üzerinedir. Vergin, Schmitt'in "istisna durum diktası" ile Türkiye'deki "ara rejim halleri arasında "şaşırtıcı benzerlikler" bulunduğunu belirtir. Schmitt'in "istikrarı sağlayacak, toplumun kültürel değerlerini koruyacak ve anayasal düzeni yeniden tesis edecek bir heyetin, bir komisyonun iş başına geçmesini ve bu amaçlara ulaşınca geri çekilmesini" önermesini referans alarak, "anayasayı ortadan kaldırma potansiyeli taşıyan siyasi partilerin çok sıkı bir denetim altına alınması" düşüncesinin Türk Silahlı Kuvvetlerinin siyasi hayata müdahalesinin Schmitt'in gösterdiği hedeflere uyduğunu söyler. 27 Mayıs darbesinin nedeninin Demokrat Parti Hükümeti'nin "anayasayı çiğnemiş" olması, 12 Mart'ın nedenin ülkeyi "anarşiden" kurtarmak ve "kardeş kavgasına son vermek" örnekleri dikkate alındığında Schmitt'in düşüncelerinin açıklayıcı olduğunun altını çizer (Vergin, 2003: 99, numarasız dipnot açıklaması).

Sancar, Shmitt'in "dost-düşman" ayrımı çerçevesinde, "siyasetten söz edebilmek için 'düşman' kavramının zorunlu olduğu bir devlet anlayışında" bir düşman icat etmenin her zaman kaçınılmaz olduğunu belirtir. Dolayısıyla, böyle bir ülkede "durum hiçbir zaman 'normal' olmayacak, yoğunluğu düşmana atfedilen güce göre değişen bir 'anormallik' ya da 'olağanüstülülük' her zaman hüküm sürecektir." Türkiye'de olağanüstü rejim dönemleri düşünüldüğünde siyasal yaşama olağanüstü dönemlerin damga vurgunu belirtmek yanlış olmaz (Sancar, 1998: 96) Bu olağanüstü rejim dönemlerinin meşruiyeti ise, "devletin bekası kavramı ya da korkusu" temelinde

sağlanmışır. Eğer “devletin bekası” tehlikede ise, bu tehdidi savuşturmak için yasal sınırlar içinde kalma zorunluluğu ortadan kalkmaktadır. Tehdidin var olup olmadığını belirleme yetkisi ise, Milli Güvenlik Kurulu gibi “devletin çekirdeğini” oluşturan organlara aittir. “Tehdidin var olduğunu söylemek, aynı zamanda ‘olağanüstü’ bir durumun ortaya çıktığına karar vermek anlamına gelmektedir.” Sancar, buradaki olağanüstü durumun Schmitt’in egemenlik tanımına uygun olduğunu belirtir. Yani, “buradaki ‘olağanüstü’ durum kavramı, Anayasada öngörölmüş ‘olağanüstü hal rejimleri’nden birinin resmen ilan edilmesiyle sınırlı bir kapsama değil öлке yönetiminin ve siyasetin ‘normal’den farklı kurallara ve şartlara tabi olacağı bir tehdit ve tehlike algısı [dır]” (Sancar, 1998: 95).

Bezci ise, dost-düşman kavramsallaştırmasını, modern Cumhuriyetin siyasi birliğinin sağlanması için bir aracı olarak görölmeli gerektiğini belirtmektedir. Siyasi olan “Türk devlet geleneği açısından bakıldığında” devlet merkezli bir kavramsallaştırmadır. Bu bağlamda Bezci, Schmitt’in anlamda Türkiye’deki siyasi partilerin “yozlaşmış bir hal olarak politik davalara sahip” olarak tanımlandığını belirtir. Bezci’ye göre Dost-düşman ayrımı modern Türkiye’de “kimlik tartışmaları” çerçevesinde izlendiğinde “Türk kimliği Schmitt’in anlamda düşmanlar dışlanarak kurulmuş[tur].” Siyasi olanın belirlenmesi ile ilgili sürece baktığımızda da Schmitt’in devleti topluma öncelikle anlağışı “[m]odern Türkiye’de devletin topluma önceliği politik olanın devletleştirilmesi” çerçevesinde anlağılabilir. Yani devlet karar alma süreçlerinde yegâne belirleyicidir. Yine Schmitt’in anlamda devletin hukuku öncelikle bağlamında da Bezci, Türkiye’de devletin “hukuku aşan politik içeriğe sahip” olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Bu duruma Anayasa Mahkemesi’nin siyasi kararlarını örnek olarak göstermektedir (Bezci, 2004: 137-185).

Bundan sonraki bölümde Türkiye siyasi hayatının incelenmesi, güvenlikleştirme kuramının sağladığı araçsal çerçeveye uygun olarak sürdürülecektir. Bu bağlamda Türkiye siyasi hayatı özellikle siyasi alanın daraltılması bağlamında incelenirken güvenlikleştirme siyasetinin nasıl bir işlev gördüğü hususu merkeze yerleştirilecektir. Siyasi alanın daraltılması ile ilgili güvenlikleştirme siyasetinin nasıl işlev gördüğü genelde siyasi parti ve aktörlerin siyasi alandan dışlanması bağlamında ele alınsa da, konunun ele alınış biçimi tek tek siyasi partilere de odaklanmayacaktır. Daha çok

dönemsel olarak güvenlikleştirme siyasetinin ortaya çıkarılmasına yönelik olarak bazı siyasi partilere daha çok odaklanılacaktır. Özellikle teorinin araçsal çerçevesinin nasıl kullanılacağı, örneklerin nasıl seçildiği, sınırlandırma ve detaylandırmanın hangi bağlama yerleştirildiği ve en genel anlamda konunun ele alınışında nasıl bir yöntem izlendiği giriş kısmında ayrıntılı olarak tartışıldığı için burada tekrar ayrıntılandırılmamıştır.

BÖLÜM 2: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ GÜVENLİKLEŞTİRME SİYASETİ

2.1. Siyasetin Güvenlikleştirilmesi

2.1.1. Giriş: Tehdit Üretimi ve Siyasete Güvensizliğin İnşası

“Marazi bir hiddetle savrulan bölücülük suçlaması, kişiyi bir an, Türkiye’de muhalif eylemlerin meşruiyetinin, tüm meselenin ruhunu oluşturup oluşturmadığı konusunda tereddüde düşürecektir. Modern Türk siyasetinin tarihi, incelenen muhalefet hareketlerinin tamamının aynı ithamla suçlandıklarını gösterir. Bu makalenin kaleme alındığı günlerde, dünyada eşine az rastlanır şekilde, Türk gazetelerinin manşetleri, siyasetçilerin şeytanı tertiplerle Türk milletini ‘bölme’ye çalıştıklarını duyurarak, bu davranış kalıbına katkıda bulunuyorlardı. Diğer yandan elli yıl kadar önce, İttihat ve Terakki, aynı suçlamaları rakiplerine karşı yöneltmişti. Cumhuriyet devrinde, Terakkiperver Fırka vatana ihanete giden eylemlerin hamisi olmakla suçlandığında, iddianame benzer biçimde hazırlanmıştı. Atatürk’ün isteğiyle kurulan Serbest Fırka, benzeri saldırıların hedefi kılınca siyasi hayattan silinmişti.” (Mardin, 1966 [2005:179-180]).

“Güvenlik devleti (...) siyasetin güvensizliğinden beslenir” (İnsel ve Kıvanç, 2008: 10). Türkiye’de güvenlikleştirme siyaseti, *siyasete güvensizlik, militarizasyon ve bürokratikleşme* süreçleri ile yakından ilişkilidir. Bu anlamda Türk devlet kimliğinde güvenlikleştirme pratiklerinin kurulması bu olgularla paralel olarak ilerler. Dönemsel olarak bu süreçler birbirini tamamlayıcı olarak aynı anda var olmakla birlikte belirli dönemlerde bunlardan birinin daha baskın olduğu kolayca gözlemlenebilir. Öncelikli olarak siyasete güvensizlik, siyasal kurumlara ve siyasal aktörlere karşı bir güvensizliğin üretilmesi sonucunda “bazı konuların siyasetçilere bırakılmayacak kadar önemli” olduğu düşüncesine dayanır. Aynı zamanda siyasetçiler, oy almak için “milli menfaatleri” yeterince gözetmeyebilirler. Dolayısıyla siyasetçiler “geçici oldukları” için, onlardan “belirli alanlarda” siyaset üretmeleri beklenir. Bu algılama biçimi, devletin “üstün menfaatlerinin” gözetilmesi, devletin bir takım kurumlarına bırakılması düşüncesini üretir. Bu kurumlar da asker ve bürokratların etkin olduğu kurumlardır. Yine bu kurumlar, ulusal savunma ve güvenlik, ulusal birlik ve bütünlük, jeostratejik önem ve yaşamsal tehdit gibi konuların kendi uhdelelerinde olduğu gibi bir anlayışa sahip olan kurumlardır. Bu bağlamda, siyasal alanın meşruiyet sınırlarının belirlenmesinde ve siyasal iktidarların, iktidar alanının tanımlanmasında bu militarizasyon ve bürokratikleşme, güvenlikleştirme pratikleri çerçevesinde işlevsel

olarak kullanılır. Güvenikleştirmenin *siyasete güvensizlik, militarizasyon ve bürokratikleşme* süreçleri ile işlevsel olarak ortaya çıkması tezin ilgili bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacak ve bu süreçlerin sonucunda ortaya çıkan pratiklerin demokratikleşme süreçlerini nasıl engellediği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Tezin ilk bölümünde güvenikleştirme pratiklerinin oluşmasının temel referans kaynağı, siyaset kurumu olan muhalif partilerin ve bunları destekleyen siyasetçilerin kimliği üzerinden oluşturulan siyasete güvensizlik ve bu güvensizliğin oluşmasında kurucu rol oynayan “rejim güvenliği” temalı tehdit söylemleridir.

“Milli güvenlik devleti” anlayışını benimseyen aktörler bu yapının devam etmesini sağlayabilmek için siyasete karşı güvensizliğin sonucu olarak, sürekli “güvenlik açıkları” bularak toplumu belirli “bir norm” çerçevesinde tutmaya çalışır. (İnsel ve Kıvanç, 2008: 10; Bayramoğlu, 2009: 65). Siyasete karşı oluşturulan bu güvensizlik çoğu zaman bir ideoloji etrafında üretilir. Söz konusu ideolojinin taşıyıcıları siyaset kurumunun yerini siyasal olmayan kurumlarla doldurur. Bu bağlamda siyasetin güvensizlik halinin yerleşmesinde çeşitli söylemler kullanarak, onun karşısına yerleştirilen kurumlar, örneğin askeri kurum, alımlayıcı kitle (audience) üzerinde daha güvenilir kılınmaya çalışılır. Mahçupyan’ın (2009: 129) ifadesiyle, “askeri kurumun ve/veya askeri işlevin, bir toplumun karar alma sistemine ve yönetim mekanizmalarına egemen olmasının” yolu açılır. Özellikle Türkiye siyasal hayatında, siyasi partilerin kapatılmasının ve askeri müdahalelerin sonucunda oluşan rejimlerin ortaya koyduğu anayasal, yasal düzenlemelerle birlikte siyasetin meşruiyet sınırlarını daraltmıştır. Bunun sonucunda da Kaliber’in (2003a) yerinde tanımlamasıyla “[d]evletin ve rejimin güvenliğiyle çeliştiğine inanılan her türlü siyasal hak ve özgürlüğün kısmen ya da tümüyle ortadan kaldırılabilirdiği ve topluma vaaz edilen meşruiyet sınırlarını aşan siyasi akımların illegal tehdit unsurları olarak damgalandığı bir yönetim anlayışı yerleş[mıştır]”. Bu yönetim anlayışı “toplumsal olanla siyasal olanı birbirlerinden tümüyle soyutlamak suretiyle” siyaset bir anlamda *siysetsizleştirilmiştir*.

Siyasetin içinin boşaltılması yoluyla ortaya çıkan anlayış, siyaseti de “devletin kurumsal çıkarlarının korunmasına yönelik teknik bilgiye dayalı bir uzmanlık sahası” olarak inşa etmiştir (bkz. Heper 1992 [2011]; 2002a; 2002b [2011]). Bu algılama üzerinden kurulan devletçi anlayışın siyaseti okuma biçimi de siyasete karşı

güvensizlik üzerinden olmuştur. Siyaset güvensiz olduğu için iç ve dış düşman tanımlaması ve bu düşmanlara karşı alınacak olan tedbirleri belirleme yetkisini de müesses nizamın aktörleri kendi tekelinde görmüştür (Kaliber 2003b). Askeri ve bürokratik elitler ve bunlara yardımcı olan fonksiyonel aktörlerin dayattığı iç ve dış düşman tanımlamasına karşı çıkan her söylem “vatan haini” ya da bu anlama gelebilecek ifadelerle damgalanmıştır. Örneğin “milli birlik ve beraberliğe her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulan günler” gibi söylemler aslında istisna olmaktan daha çok olağanlaşmış bir hal aldığı için siyasetçilere karşı her an teyakkuzda olunması gereği ortaya çıkmış ve bunun sonucunda siyaset kurumu güvenleştirilmiştir.¹ Devletçi aktörler, siyaset kurumunu güvensizleştirmesine paralel olarak topluma da güvenmemiştir. Bu bağlamda yine devletçi aktörler, merkezi yeniden kendi elleriyle bir güvenlik rejimi olarak inşa etmiş ve toplumu da bu “merkezi kuşatan” potansiyel “bir tehdit” olarak algılamıştır (İnsel, 2003: 295, Kaliber, 2003a). Bozarslan’ın (2009: 227) biraz daha somutlaştırdığı ifade ile “Kemalist rejim toplumu, dışarıdan başka bedenler, içerden de ‘kusurlu hücreler’ tarafından tehdit edilen bir ‘organik beden’ olarak algı[amıştır]”.

Mardin’e (1966 [2005: 181]) göre, “Türk siyasi rejimlerinin her hangi bir döneminde “Türk milleti[ni] ‘parçalayıcı’ olarak damgalanmış faaliyetlerin” gerçekte bir işlev görmek için oluşturulmuş ve “açık siyasi hedeflere” göre amaçlanmıştır. Bu amaç, “bölücülük”ün her fırsatta, muhalefeti tasfiye amacıyla, insanlara güvensizliğin” bir bahanesi olarak gerekçelendirilmesi içindir. Aynı kanalların kullanılması ve aynı

¹Fuat Keyman (2007),1990’lı yıllardan sonra Türkiye’de, “gerek PKK terörü gerekse de İslami kimliğin siyasallaşması süreçleri temelinde yaşanan sorunların önemli bir boyutunu siyasetin, “devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü” ve “Cumhuriyet rejiminin korunması” adına, aşırı bir tarzda ve bu sorunları üreten kaynaklara gitme yolunu tercih etmek yerine, özellikle de merkez sağ ve merkez sol partiler tarafından“ güvenleştirilmesi” sorunu” olduğunu belirtir. Ancak Keyman’ın güvenleştirmeyi çok genel anlamda siyasetçiler üzerinden kurması sorunludur. Ona göre, “siyasetin güvenleştirilmesi sorunu, siyasi partilerin bu sorunları çok boyutlu yapıları ve kaynakları içinde çözümlenmek ve bu sorunlara çözüm üretmek yerine, bu çözümü, asker ve yargı bürokrasisi gibi siyaset dışı alana ve aktörlere bırakmaları sonucunda ortaya” çıkmaktadır. Yani siyasiler siyaset kurumunun çözmesi gereken hususları bilerek bu kurumlara bırakmaktadır. Bu açıdan bakıldığında askeri ve güvenlik bürokrasisinin devlet içindeki tarihsel konumunu dikkate almama gibi bir durum ortaya çıkar. Bu durumda da sorunun kaynaklandığı esas alanı göz ardı etmiş oluruz. Sonuçta bu bakış açısından Keyman’ın bu analizini yaparken hareket ettiği “Türkiye’de demokrasi tehlikede” tezinin çıkış noktası demokrasinin yerleşmesi değil, demokrasinin önündeki engelleri yeterince görememeye gider. Ancak Keyman’a itiraz noktası siyasetçilerin güvenleştirme süreçlerinde rolünü görmemezlikten gelmek anlamına da gelmemelidir.

suçlamaların sürekli tekrar edilmesi ise “icat edilmiş” bir unsur olarak, Türk siyasi hayatında muhalefet kurumuna son derece düşman bir şekilde tanımlanması sürecini doğurmuştur.

Mardin’in sözünü ettiği muhalefete yönelik suçlamaların kullanılabilme meşruiyeti Cumhuriyetin çağdaşlaşma söylemleri çerçevesinde kendine yer bulmuştur. Daha somut bir ifadeyle, Cumhuriyet’in kurulmasının ardından gerçekleştirilen çağdaşlaşma politikası, otoritenin kurulmasını ve yerleşmesini temine yönelik bir araç olarak kullanılmış ve çağdaşlaşmanın en önemli sürükleyici felsefesi laiklik, cumhuriyetçilik ve devletçilik prensipleri etrafında şekillenmiştir. Bu üç prensibin “birleştirici mayası da” devletçilik olmuştur. Burada sözü edilen devletçilik anlayışı, “toplumdaki her türlü dinamiğin devlet denetim ve gözetimi altında gerçekleştiği, her toplumsal gelişmenin devletin üstün çıkarları açısından değerlendirildiği, devlet dışı hiçbir toplumsal olgunun özerk meşruiyetinin tanınmadığı bütüncül bir siyasal dünyadır” (İnsel, 2001: 14). Bu siyasal dünyada “devletin bekası kaygısı” devletin vatandaşlarının kaygılarının üstünde tutulmuş, rejimin güvenliği ve çağdaşlaşma söylemi bu anlamda siyasal alanı daraltan ve “devletin toplum üzerinde tahakküm” kurduğu bir *yönetim* tekniği (Kardaş, 2006) olarak kullanılmıştır. Kurgulanmış bu siyasal dünyanın çerçevesini zayıflatacak ya da dışına çıkacak siyasal ve toplumsal oluşumlar bir tehdit algılamasının içine yerleştirilmiş ve bu oluşumlar güvenlik temelinde ele alınmıştır. Dursun’un (2008) tanımlamasıyla siyaset kurumu yoluyla yönetime talip olanlar, kendilerine karşı oluşan güvensizlik hali ve siyasete karşı tekrarlanan askeri müdahaleler sonucunda “güvensizlik, korku ve tedirginlik” içinde siyasal faaliyetlerini sürdürmeye çalışmıştır. Yani güvenlikleştirme kavramsallaştırması ile söyleyecek olursak, her ne kadar asimetrik olsa da, aslında burada iki yönlü bir güvensizlik sorunu ortaya çıkmıştır. Bu iki yönlü güvensizlik sürecinde, devletçi aktörlerin güvenlikleştirme söylemlerinin özünde halkı sindirme ve halktan devletin kurucu ideolojisine gelebilecek eleştirileri daha baştan önlemenin amaçlandığı ve halkı kontrol altında tutmanın araçsallaştırıldığı açıktır. Bu durum aynı zamanda güvenlikleştirme süreçlerinde *alımlayıcı kitlenin* (*audience*) rızadan çok sindirme ve korku üzerine ikna edildiğinin de açık göstergesidir.

Devletin halka karşı bu güvensiz yaklaşımı, sürekli olarak *tehdit algılaması* ve *kendini koruma refleksi* etrafında toplum ve devletin ayrışmasına yol açan bir sonuç üretmiştir. Mardin, (1966 [2005: 175-192]) ve Köker (2008: 238-239) devlet-toplum ayrışmasında bu tehdit algılamasının köklerini Cumhuriyeti kuran kadronun Osmanlı'nın son döneminde parçalanma sürecini yaşamış olmalarında aranabileceğini belirtmektedirler. Bu algılama “bölünme yıkılma korkusu”, aynı dönemlerde yaşanan “toplumun demokratik siyasi hayat için yeterince olgunlaşmadığı” inancıyla birleşmiş ve ardından da “tarihi kökleri çok derinlerde olan devlet ebed müddet” zihniyetiyle pekişmiştir. Yine bu algılama biçimi, devlet-toplum ve siyasal kurum etkileşiminde kurumsallaşmış ve Cumhuriyet sonrası siyasal düzlemde devlet iktidarının yapay ettiklerinde devleti koruma refleksi bağlamında demokrasi dışı anlayışın yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Devleti koruma aracının meşruiyet söylemi de bu bağlamda “dış düşmanlar” ve onların işbirlikçisi “iç düşmanlar” a karşı devleti koruma çerçevesinde şekillenmiştir. Devleti korumak, siyasetçilere bırakılmayacak yegâne gayelerden biridir. Çünkü siyaset doğrudan iç güvenlikle ilgili bir alan olarak algılandığı için siyaset her an denetim altında bulundurulması gerekmektedir. Dolayısıyla devletçi aktörler siyaseti özgürlüklere göre değil kısıtlama ve yasaklama temelinde kurgulamışlardır. Bozarslan (2009: 229) yerinde genelleştirmesi ile “[e]tnik, kültürel, inançsal ya da önemli siyasal farklılıkları temsil eden... grupların tanınma isteği güvenlik ve ülke bütünlüğünü tehdit eder şekilde değerlendirildi ve giderek suç haline getirildi. Dolayısıyla siyasal alan ‘tehlikedeki vatan’ kutsallığı ile özdeşleşti, ‘iç düşmanlar’la her tür uzlaşma da cumhuriyete ve Kemalist dogmaya bir meydan okuma gibi görüldü.”

Bu “iç düşman” ve “dış düşman” tanımlaması, Cumhuriyet'in kurulmasının ardından şekillenen modernleştirici paradigma ile doğrudan ilgilidir. Çünkü, Cumhuriyetin modernleştirici paradigması “biz” ve “öteki” düşüncesi temelinde “dışlayıcı pratikler”in hakim olduğu bir devlet kimliği oluşturma mekanizması çerçevesinde oluşmuştur (bkz. Schmitt, 2005). “Biz” ve öteki” söylemi etrafında şekillenen “dışlayıcı pratikler” temsilini birçok alanda göstermekle birlikte en yoğun olarak

gözlemlendiği yer devletin laik kimliği temelindedir.¹ Çünkü diğer dışlayıcı pratiklerin de çıkış noktası genelde “dini alan” üzerindedir. Aynı zaman da dışlayıcı pratiklerin en iyi işlev gördüğü alan, toplumun kimliği göz önüne alındığında dini olanla ilgilidir. Örneğin Mardin’in (1973[2004: 65]) “merkez- çevre” tanımlamasında merkezin temsil ettiği Cumhuriyetçi ideoloji ötekisini kurarken “yerel, dinsel ve etnik grupları Türkiye’nin karanlık çağlarından kalma gereksiz kalıntılar” olarak tanımlayıp bu çerçeveye giren toplumsallıkları reddetmişlerdir. Reddedilen toplumsallıkların içerisinde “dini olan” en başta mücadele edilmesi gereken unsurlardır. Bu anlamda devletin laik kimliği bu mücadele alanının meşruluk dilini yaratmıştır. Bu mücadele, devletin otoriter siyaseti temelinde “Cumhuriyet tasarımına direnen toplumsal güçlerin bastırılması, yabancılaştırılması ve marjinalleştirilmesi” (Turam, 2011: 64) yoluyla yürütülmüş ve bu durum, toplumun bölünmesinin getirdiği sonuçla “biz” ve “öteki” “dost- düşman” üretimine (bkz. Schmitt, 2005) hizmet etmiştir. Daha somut olarak ifade edecek olursak, ulus devlet olarak Türkiye’nin inşası sürekli “ötekiler”, “düşmanlar” üretilerek yapılmıştır.² Bu durum Cizre’nin (2009: 177) “Cumhuriyetçi modernleşme politikası bizatihi güvenlik-merkezli bir kontrol stratejisine dayana geldi” tespiti ile de paralellik gösteren bir durumdur. Dolayısıyla dost ve düşman mantalitesinde üretilen siyaset anlayışının hakim olduğu devletçi iktidar konumlanması, devletin ve rejimin bekası temelindeki meşruiyetçi söylemle, toplumsal kimliği parçalı hale getirerek toplumsal güvenikleştirme temeli üzerine siyasal güvenikleştirmeyi kolayca inşa etmiş, böylece ulus devletin inşası Kemalist öğeler etrafında şekillenmiştir. Bu dost-düşman tanımlaması etrafında kimlikleri belirleyici kılan güvenikleştirici ve fonksiyonel aktörler, (askeri ve bürokratik elitler ile bunlara eklenen aydın kesimi) kendi konumlarını da bu anlamda garanti altına almışlardır.

¹Burada, devletin dışlayıcı kimliğinin merkezini dini olan üzerinden laiklik düşüncesi temelinde kurgularken etnik temelde ki bölücülük sorunu bağlamında Kürt Sorunu’nun göz ardı edildiği anlamı çıkmaması gerekir. Aslında dost-düşman antagonizmasında/karşıtlığında, Türk Siyasal hayatında kullanılan “ilerici” “gerici” tanımlamaları diğer karşıtlıkları da çoğu zaman kapsayıcı bir şekilde kullanılmıştır. Kemalist ideoloji de bilinçli olarak, kendi iktidar alanını tehdit eden gelişmeleri engellemek için “irtica”yı boş gösteren olarak yeni gelişmelere göre sürekli yeniden üretmiştir.

² Bu çatışmacı söylem temelinde tez içinde kullandığım “biz ve öteki” kavramsallaştırması, Cumhuriyet döneminde kullanılan, “ilerici-gerici”, “dinci-laik”, “Alevi- Suni”, “Türk-Kürt” vb. ayrımlar ve bu ayrımlar yerine kullanılan diğer karşıtlıkları içerecek şekilde de kullanılmaktadır.

Ulus devlet inşası söyleminde dışlayıcı pratiklerin gördüğü işleve daha yakından bakıldığında Schmittyen anlamdaki siyasalın işlevinin izleri de daha kolay ortaya çıkar. Dışlayıcı pratikler “ötekini” kurarken *kamusal düşmanı* da icat etmiş, ancak bu kamusal düşmanın oluşturulması ise, sadece ulusun inşası olgusuna hizmet etmemiş aynı zamanda aktörlerin kendi konumları için de işlevsel olarak hizmet görmüştür. Heper’in (1992, [2011]; 1985 [2010]) devlet seçkinleri ve siyasi seçkinler ayrımında ele aldığı devlet seçkinlerinin (askeri ve bürokratik elit) modernleştirici reformların yegâne koruyucusu olarak kendilerini görmesi, bu sürece hizmet etmiştir. Çünkü devletçi seçkinler, modernleştirici paradigmaya muhalif olduklarını düşündükleri toplumsal güçleri ve bunların temsilcisi olduğunu iddia eden siyasi seçkinleri güvenlikleştirmişlerdir. Oluşan bu ikili yapı karşılıklı güvensizliği üreterek toplumsal kutuplaşmaları üretmiş ve çatışmacı bir söylem, Türkiye siyasal hayatına hakim olmuştur. Toplumsal kutuplaşmalar karşılıklı birbirinin güvensizliğini de üreterek *toplumsal güvenlik ikilemi*’ne (societal security dilemma) (bkz. Roe, 1999; 2001a, 2001b, 2002; 2005) yol açmış böylesi bir yapının ürettiği ortamda siyasal güvenlikleştirme kolayca üretilebilmiştir.

Bu anlamda, devletin laik kimliği üzerinden yürüyen çatışmacı söylem devletin toplum üzerindeki iktidarını ve hegemonyasını sağlamanın bir aracı olarak kullanılmıştır (Kardaş, 2009). Devlet, laiklik konusunda tarafsız olmaktan daha çok hegemonik kamusal söylemin inşa ettiği devlet ideolojisiyle (Yashin, 2002: 6; Yeğen 2002), toplumu üstten dizayn eden, “devlet gözetiminde kamusal alanlar” oluşturmayı hedeflemiş, “laik bir ulus devlet” meydana getirme yolunda çatışmacı bir kimlik yaratma politikası izlemiştir (Yavuz, 2005: 70). Bu çatışmacı kimlik oluşturma sürecinde devlet elitlerinin oluşturduğu Cumhuriyetin kamusal alanı, toplumu bu kamusal alan etrafında dönüştürme yoluna gitmiş ve söz konusu kamusal alan bir anlamda test alanı olmuştur (Savvides 2000; Çaha, 1998; Mahçupyan 1998; Türköne 1998; Keyman 1998). Devlet için “makbul vatandaş” olan ya da “makbul vatandaş’a dönüşen kimseler (Üstel, 2004) “öteki” kimliğinden sıyrılarak, testi geçmiş ve kamusal alana dahil olmuştur. Devletçi elitlerin zımnı olarak örtüşmelerinin sonucunda oluşmuş kamusal alanda, Kemalist ideolojiye ve bu ideolojinin aktörlerinin tanımladığı “ülkenin bölünmez bütünlüğü” söylemine aykırı her farklı düşünce ve görüntü de bu

test alanından geçemediği için bastırılma ve güvenlikleştirilme yoluna gitmiştir. Dinin devletten ayrılmasından daha çok, kamusal alanı “akılcı” kılarak, kamusal alanın dini sembollerden arındırılıp, dini olanın özel hayata itilmeye çalışıldığı bir laikleştirme serüveni (Parla, 1991: 110), devletin dini alanı sürekli denetim altında tutma siyasetini izlemesini gerektirmiştir. Devletin dini alanı denetlemesi ise, dini tezahürlere tahammülsüzlüğü ve bunun sonucunda da özel alanlarda yaşanan dini faaliyetleri bile “devletin laik kimliğine” tehdit unsuru olarak değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur (Turam, 2011: 51-52). Laikliğin kamusal alandaki bu tezahürü, toplumsal muhalefetin de özgürce ortaya çıkmasına ve örgütlenmesine olumsuz etki etmiştir. Toplumun yansımalarının bir ürünü ve demokratik meşruiyetin sonucunda ortaya çıkması gereken siyasi partiler de bu kamusal alanın sınırlarında kalmaya zorlanmış, çerçevenin dışına çıkanlar “tehdit söylemi” etrafında güvenlikleştirilerek siyaset yapması engellenmiştir. Örneğin siyasi partilerin söylem ve faaliyetlerinde din ve dini olanla temas eden her gelişme “dinin siyasallaşması” söylemi çerçevesinde bir tehdit algılamasına dönüştürülmüştür. Bu anlamda dinin siyasallaşması söylemi bir siyasi olguyu tanımlamaktan daha çok bir güvenlik alanını tanımlamıştır.

Laiklik temelindeki bu çatışmacı söylemin ana merkezi Kemalist laiklik anlayışı etrafında “gericilik” ve “ilericilik” tanımlaması üzerinden kurulmuştur (Başgil, 2009, Mardin, 2002, Dursun, 1995, Vergin, 2000, Mert, 1994, Kılıçbay, 1994)¹. Gericilik tanımlaması ise “irtica” söylemde ete kemiğe bürünmüştür. Türkiye’de özellikle ittihat ve Terakki’nin iktidarından itibaren “irtica” söylemi, “ileri modern muasır çağcıl vs” olanın karşıtı ve özellikle “dinle ilgili olanın tanımlanması” bağlamında kullanılmıştır. İttihat ve Terakki’nin iktidarından itibaren egemen olanların yaşam tarzlarını temsil eden fikir ve uygulamalar resmi olarak “ileri” olarak tanımlanırken, muhalif olanlar ise “geri” kategorisinde değerlendirilmiştir. İrtica Cumhuriyet tarihi boyunca “dine inanmak irticadır” bağlamında ya da “teokratik düzen taleplerine” (Özipek, 2004a, Yavuz, 2005) ilişkin olarak ötekileştirici bir amaç için kullanılmıştır. İrtica kavramı, Türkiye siyasal hayatında dışlayıcı bir karşıtlık olarak kullanılırken, tanımı bilinçli olarak muğlâk bırakılmıştır. Çünkü din referanslı birçok gelişme Kemalist ideolojiye

¹ “Gericilik” ve “ilericilik” konusunda, kavram, felsefesi ve Türkiye’ye yönelik tartışmalarla ilgili ayrıca bkz. Mert, 1998; Kılıçbay, 1998; Laçiner, 1998; İnam,1998; Somel 1998; Aydın 1998; Güler, 1998.

tehdit olmasa bile, dini alanla sorunlu olan aktörlerin bu alanı güvenleştirmesi için irtica kelimesini söylem düzeyinde dillendirmesi yetmiştir. Bu bağlamda, irtica çoğu zaman İslami olanı belirtmek için kullanılmıştır. Özellikle Cumhuriyet'in kuruluşunun ilk yıllarından itibaren irtica suçlamasına muhatap olan aktörlerin, bu kavramdan ne anlaşılması gerektiğinin tanımlanması gerektiğine yönelik itirazları hep sonuçsuz kalmıştır. Bu itirazları dillendirenler de kuşku duyulan tarafta yer almıştır. Yani itiraz etmek bile, söz konusu itirazı dile getiren aktörün tehdit algılaması içine yerleşmesi için uygun ortamı yaratmıştır.

Cizre (2005: 12) Cumhuriyet tarihi boyunca devletçi aktörlerin “toplumsal ve siyasal alanı kurmak için” “irtica tehdidini “bir promosyon” olarak kullanıldığını belirtir. Cizre'nin görüşü üzerinden gidildiğinde, promosyonu yapılan irtica tehdidinin gerçek olup olmadığı, kimler tarafından ve hangi yöntemlerle belirlendiğine bakıldığında aslında bu irtica temelinde kurgulanan “iç tehdit” söyleminin de hizmet ettiği amaç ortaya çıkmaktadır.

Bu “iç tehdit” söylemini sürekli tedavüle sokan ve gündemde kalmasını sağlayan güvenleştirmeci aktörlerin izi sürüldüğünde, bu söylemin hizmet ettiği amaç biraz daha belirgin hale gelmektedir. Bu bağlamda Özipek (2004a) irtica bağlamında tehdit söyleminin Cumhuriyet seçkinlerinin ayrıcalıklı konumlarını sürdürmek için “meşruluk ideolojisine duydukları ihtiyaçla” doğrudan ilişkili olduğunu belirtir. Bu ayrıcalıklı konuma sahip olanların başında, askeri ve bürokratik elitler, devletle organik ilişkisi olan işadamları, basın, üniversite ve aydınlar gelmektedir. Söz konusu bu egemen grubun iktidarına karşı potansiyel ya da gelişebilecek her türlü muhalefet “tehdit” söylemi etrafında bastırılma yoluna gidilmektedir. İrtica temelindeki bu tehdit söylemi çoğu zaman “dini olanın etrafında” şekillenirken dönemin ve aktörlerin amacına göre kimi zaman “komünistlik” kimi zaman da “Kürt sorunu” çerçevesinde ve etnik temelde “bölücülük” üzerinden yürütülmüştür. Cumhuriyet rejimine ve laikliğe karşı tehdit etrafında, egemenlerin iktidarını sürdürmesinin bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılan irtica söyleminden bakıldığında, Özipek'e (2004a) göre Cumhuriyet tarihi “iç ve dış düşmanlara karşı verilen mücadelenin tarihidir. İrtica bu bağlamda Alkan (1999) ifadesiyle zaman zaman “hortlayan” ve “birinci öncelikli iç düşman” ya da “bir türlü beli bükülemeyen” ve başı ezilmesi gereken “sinsi düşman”dır.

Dolayısıyla Kemalist ve devletçi aktörler genel olarak İslami kimliğini yaşamaya çalışan ya da bu kimlikle ilgili herhangi bir özneyi her zaman gizli bir İslamcı ajandaya sahip olduklarını düşündüklerinden Cumhuriyet için bu kimlikleri sürekli olarak tehdit algılamasının merkezine yerleştirmiştir (bkz. Kuru, 2011:167)

Cumhuriyet dönemi devletin laik kimliği genelde özgürleştirici bir söylem temelinde din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması söylemi etrafında ele alınmıştır. Devletin laikliği hangi amaçlara matuf ve nasıl konumlandığı daha çok ele alınsa da güvenlik boyutunun öne çıkarılarak ele alınması yeni sayılabilir. Burada söylenmek istenen laikliğin güvenliği meselesinin akademik çalışmalarda etraflı bir şekilde ele alınmaması hususudur. Diğer bağlamda, laikliğin güvenliği meselesi, yukarıda da değinildiği üzere her şeyin üzerindedir. Bu anlamda İslam'ın kamusal tezahürlerine karşı oluşturulan düşmanlık, devletin laiklik konusundaki bu hassasiyetinin de bir yansımasıdır. Bilgin'e (2008a ve 2008b) göre Türkiye'de laiklik ve güvenlik arasındaki ilişki, siyasi söylemlerde ve akademik açıklamalarda keskin bir ayrımı ifade etmesi bakımından benzerdir. Bir taraftan devletçi kurucu aktörlerin açıklamaları diğer taraftan laiklikle ilgili uygulamalar özellikle dini alandaki özgürlüğün kısıtlanması sürecini doğurmuştur. Diğer taraftan da devletin laiklikle ilgili uygulamalarına karşı bir meydan okuma ortaya çıktığında bu "ulusal güvenliğe tehdit" olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyetin kurulmasının ardından laikliğin benimsenmesinin nedeni sadece bir yaşam tarzının seçilmesinden daha çok hem iç hem de dıştan gelebilecek tehditlere karşı Cumhuriyeti koruma amaçlanmıştır. Cumhuriyetin kurucu aktörleri irticayı 1920'lerin dinamiklerinde bir güvenlik tehdidi olarak gördüklerinden dolayı, laikliği güvenliğin referans nesnesi olarak, sadece özgürleştirici bir süreçten daha çok içten ve dıştan Cumhuriyete karşı gelebilecek tehditlere karşı Cumhuriyet'i korumanın bir yöntemi ve dini alanın kontrol edilmesi için bir araç olarak düşünmüşlerdir. Bilgin'in laiklik güvenlik ilişkisinde öne çıkardığı temel husus ise, "laikliğin güvenlikliliği" (securityness of secularism) bağlamında devletin kendi güvenlik açığını kapatmak için Batı'nın bir parçası olarak yeni modern Türkiye Cumhuriyeti'ni konumlandırma düşüncesinin de bir sonucuuydu. Çünkü laik bir Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer İslam coğrafyasından farklılığı ortaya konulmuş ve böylece Batı'yla bütünleşmesi daha kolay sağlanması amaçlanmıştır. Yani bir anlamda

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu aktörleri laikliği benimseyerek Batı'ya “biz diğer İslam toplumlarından farklıyız dolayısıyla tarafımız seçtik” demektedir. Böylece Batı'nın güveni kazanılmış olacaktı (Bilgin, 2008a; 2008b).

Ancak, laikliğin güvenlikleştirme bağlamında böyle bir okuması yapıldığında ve bu okuma biçimi merkeze yerleştirildiğinde laikliğin iç siyasetteki ötekileştirici ve bir kontrol mekanizması olarak kullanılması yönünün göz ardı edilmesi gibi bir sonucunun da ortaya çıkması kaçınılmazdır. Dolayısıyla, Cumhuriyetin kurulmasından itibaren irtica ile mücadelenin bir politika haline getirilerek, devletin laik kimliği üzerinden, özelde dini alanın genelde ise toplumu kontrol etmenin bir aracı olarak kullanıldığı tezi daha açıklayıcıdır. Yavuz'un (2005: 70) tanımlaması ile “Kemalist ideoloji ‘laikliğin güvenliği’ meselesine kafayı takmıştır.” Sonuçta da İslam'la ilgili olan ve özellikle İslam'ın kamusal alandaki tezahürü, Kemalist ideoloji açısından düşman olarak görülmüş, ideolojinin merkezini oluşturan laikliğe karşı her meydan okuma, devlete tehdit olarak değerlendirilmiştir. Kemalizm'in güvenlikleştirici aktörleri de, söz konusu ideolojiye karşı gelen her gelişmeyi güvenlikleştirerek kontrol altına alma yoluna gitmiş ve güvenlikleştirilen konular normal siyasal süreçlerin dışında ele alınmıştır (Yavuz, 2005; Tank, 2005; Duran, 2010; Kardeş, 2009; Savvides, 2000; Özcan, 2006).

Yukarıda çerçevesi çizilen devletin ideolojik kimliğinin yerleşmesinde kullanılan yöntemler, araçlar, uygulanan politikaların amaçları ve ortaya çıkardığı sonuçlara bakıldığında güvenlikleştirme teorisi temelindeki yaklaşımların Türkiye siyasetini açıklamada daha işlevsel olduğu açıkça ortaya çıkar. Tezin ilk bölümünde tek parti döneminin önemli iki siyasal partisinin kapatılması sürecinde yaşanan gelişmeler burada çerçevesi çizilen argümanların oluşum sürecinin ortaya konulmasında anahtar bir öneme sahiptir. Çünkü özellikle bu iki partinin kapatılması sürecindeki söylemler tüm Cumhuriyet boyunca kullanılacak “güvenleştirici söylemlerin” referans kaynağı olması bakımından ayrıca önemlidir. Bu dönemde kullanılmaya başlanan söz konusu söylemler, stratejiler, araçlar, ve sonuç alma yöntemleri Cumhuriyet tarihi boyunca siyaset kurumuna karşı oluşturulan güvensizliğin de yerleşmesinde işlev görmüştür. Siyaset kurumuna karşı oluşan bu güvensizlik, Türkiye siyasal hayatına etki eden her yelpazedeki güvenlikleştirici aktörler tarafından kullanılmış ve bu güvensizlik “iç

düşman” algısının oluşmasında başat konuma yükselmiştir. Bu güvenlikleştirici aktörlerin kimlikleri, konumları, statüleri farklı olsa da aslında güvenlikleştirme sürecindeki söylemlerine bakıldığında hem tarihsel süreç içinde bir devamlılık, hem de söylemlerdeki paralellik şaşırtıcı derecede benzerdir.¹

Güvenlik ve güvensizlik politikaları temelinde düşmanlık söylemi etrafında aktörlerin çerçevesini çizdiği siyaset, devletçi otoritenin korunması ve yeniden üretiminde kullanılması bağlamında ulusal kimlik inşasının bir çıktısıdır. Bu çerçevede, Türk siyasal hayatında, oluşmuş, oluşturulmuş güvenlik kültürü, uzun dönemde kendi güvensizliğini, korkularını ve tehditlerini üretmiş, ortaya çıkan bu güvensizlik unsurları da bireyler nezdinde, gerçeklikten daha çok söylemler yoluyla oluşturulmuş bir algılamının tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. Yani tehditler toplumsal ve siyasal

¹ Çalışmanın ilgili bölümlerinde bu süreklilik ve benzerlikler gösterilecektir. Ancak burada örnek olması bakımından çeşitli dönemlerdeki farklı aktörlerin söylemlerinin bir kaçına değinmek anlamlı olacaktır: Mustafa Kemal’in Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nı Nutuk’ta tanımlaması: “... Efendiler, vakayi ve hadisat dahi izhar ve ispat etti ki, “ Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası” programı *en hain dimağların* mahsulüdür; bu fırka, memlekette suikastçıların tahassungahı, ümidi istinadı oldu; harici düşmanların, yeni Türk Devletini, taze Türk Cumhuriyetini mahvetmeye matuf planlarının sühuleti tatbikatına hizmete çalıştı (Nutuk, 1997: 591-592). 12 Mart muhtırası ile ilgili döneminin Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç’ın muhtıra öncesi siyaset kurumuna yaklaşımı: “Evvvela şunu söyleyeyim memlekette durum hiç iyi değil ve iyiye de gitmiyor. Bunu bende görüyor, biliyorum. Her kötülüğün başı da politikacılar. Bu politikacıların hiç birinde memleket sevgisi diye bir şey yok. *Hepsi hain. Zerre kadar memleketi düşünenine rastlamadım*” (Gürkan, 1986: 96; Dursun, 2003: 53). Türk siyasal hayatında çok uzun bir süre etkili olmuş olan Süleyman Demirel’in 28 Şubat döneminde Cumhurbaşkanı olarak dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan’a yazdığı mektupta ileri sürdüğü görüşler: “*Rejimin tehlikede olduğuna dair yaygın bir kanaat var (...)* laiklikten saptınız. Hükümetinizin girişimleri ve bazı hareketler, kamuoyunda kötü yankılar uyandırıyor. Laik, demokratik cumhuriyet hedefinden saptığınız şekilde yaygın kanılar var. Benimde inancım bu doğrultuda (Ilıcak, 1999: 59). 2000-2007 yılları arasında Cumhurbaşkanlığı yapmış olan Ahmet Necdet Sezer’in 2006 Yılında TBMM’nin açılış konuşmasında ülkenin iç güvenliğinin *irtica* yüzünden tehlikede olduğunu ve bu sürecin “son 20 yılda giderek arttığını” belirten konuşması: “Ülkemizin iç güvenliğine yönelik bir diğer tehdit, Cumhuriyet’in kuruluşundan beri var olan, bugün de etkinliğini artırarak sürdüren *irtica tehlikesidir*. Türkiye’de irticai tehdidi yeterince algılayamayanların, özellikle son 20 yılda... Türkiye’deki toplumsal ve bireysel yaşamın nereden nereye geldiğini iyi çözümlemesi gerekir. İrticai tehdidin, devletin temel niteliklerini değiştirme hedefinden sapmadığı gözlenmektedir. Bu çerçevede, Cumhuriyet’in kazanımlarının ortadan kaldırılması, laiklik kavramının çeşitli biçimlerde yorumlanarak içinin boşaltılması, irticai tabanın giderek genişletilmesi... dikkat çekmektedir. İrticai tehdide karşı savaşımın kilit taşı laikliktir. İrtica ile savaşımında, Cumhuriyetimizin laik yapısının korunması, dinin, din duygularının ve dince kutsal sayılan değerlerin siyasal amaçlı olarak kötüye kullanılmasının önlenmesi, toplumun bu yönde bilinçlendirilmesi, devrim yasalarının ödünsüz uygulanması ve devlet organlarının yetkilerini duraksamaya düşmeden etkin biçimde kullanmaları zorunludur” (AKP’ye bir ‘irtica’ uyarısı da Sezer’den”, Radikal, 2 Ekim 2000) Ak Parti’nin iktidara gelmesinin ardından bir Anayasa profesörünün seçilmiş hükümetler ve onları seçenleri kastederek söylediği “[b]unlar hükümet olmayı değil devleti ele geçirmeyi istiyorlar” (aktaran İnsel ve Kıvanç, 2008: 10) cümlesi de aslında siyasetin güvensizlik temelinde algılanması temelindeki zihniyeti açığa çıkarma ve söylemlerdeki sürekliliği gösterme bakımından önemlidir.

süreçlerle kurgulanmış ve öznel değerlendirmeler sonucunda oluşmuş bir inşa sürecinin çıktısıdır. Kişiler tehditleri tanımladığı/algıladığı şekliyle kendi kimliğini de yaratmıştır. Meydana çıkan bu kimlikler kendi karşıtlarını, “öteki”sini, düşmanlık siyasetinin oluşmasını da meydana getirmektedir. Bu bağlamda tezin bu bölümünde, Türk siyasal hayatında önemli derecede izler bırakmış ancak, kurulmalarının ardından kısa süre içinde kapatılmış Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılması süreçleri güvenlikleştirme pratikleri temelinde ve güvenlikleştirme teorisinin sağladığı araçsal çerçeve kullanılarak ele alınacaktır. Özellikle, Tüm Cumhuriyet döneminin güvenlikleştirme pratiklerinin izlerinin bu dönemde görüldüğü dikkate alındığında, diğer bölümlerin aksine, bu bölüm biraz daha detaylı ele alınmış, söylem analizi süreç analizi ile ayrıntılara da değinilerek desteklenmiştir.

2.2. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası: Erken Cumhuriyet Dönemi Siyasal Alanın Güvenlikleştirilmesinin İnşası

Cumhuriyet döneminin ilk örgütlü muhalefet partisi olarak kabul edilen Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Cumhuriyet’in ilk kurulan muhalefet partisi olarak önem taşımasının yanında partinin programının ve felsefesinin Cumhuriyet tarihi boyunca birçok siyasal partiye ilham vermesi açısından da önemlidir. Ayrıca Parti’nin kuruluş sürecinde verdiği mücadele, Parti’nin Cumhuriyet’e, yani yeni kurulan siyasal rejime karşı bir *tehdit olduğu söylemi* ve bu söylemin sonucunda kapatılması sürecinde yaşanan tartışmalar ve kapatılmasıyla ortaya çıkan dinamikler, Türkiye siyasal hayatı açısından önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Partinin kurucularının Türk Kurtuluş Savaşı’nda en önemli komutanları ve Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal’in en yakın silah arkadaşları olması göz önüne alındığında söz konusu kişilerin halk nezdinde kimliklerine yönelik bir şüphenin normalde olmayacağı açıktır. Ancak, bu kişilerin muhalefet safına geçmelerinin ardından *ihamet ve hainlikle* suçlanmalarına varan bir *tehdit söyleminin* üretilmesi, tezin sorunsalının örneklerindedir.

Daha Parti kurulmadan partinin sonradan üyeleri olacak kişilerin izlemiş olduğu siyaset onları Cumhuriyet için *tehdit* unsuru olarak gösterilmelerine sebep olmuştur. Parti üyeleri de aslında bu durumun farkındadır, *ötekileştirici ve tehdit* unsuru olarak

yer buldukları söylemlerden kurtulmak için çaba harcadıkları aşikârdır. Ancak dönemin hem siyasi aktörleri hem de güvenlikleştirmenin fonksiyonel aktörü olarak kabul edilen gazeteler, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Cumhuriyet için “tehdit unsuru” olarak gösterilmesinde önemli rol oynamışlardır.

Bu kısımda Partinin aktörler tarafından günden güne nasıl tehdit unsuru olarak gösterildiğine dair söylemler ele alınacak ve kapanma sürecine kadar parti üyeleri ve partinin politikalarına karşı gittikçe artan *ötekileştirici tehdit söylemleri* incelenecektir. Ayrıca, Cumhuriyet'in kurucu felsefesinin oluştuğu dönem olduğu dikkate alındığında, Cumhuriyet tarihi boyunca siyasal partilere karşı gelişen “güvensizliğin” bu dönemde temellerin nasıl atıldığı, kurucu aktörler ve fonksiyonel aktörlerin söylemlerine geniş bir şekilde yer verilerek gösterilmeye çalışılacaktır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası temelinde irtica tehdidi söyleminin güvenlikleştirmenin aktör tarafından Cumhuriyet'in güvenliği bağlamında referans nesnesi olarak nasıl gösterildiği ve alımlayıcı kitlenin özellikle bu dönemde halktan daha çok dönemin iktidar elitleri olarak kurgulandığı hususu belirginleştirilecektir. Şeyh Said İsyanı'nın güvenlikleştirme için kolaylaştırıcı bir etken olarak sunulması ve güvenlikleştirmenin başarılı olması için meşruiyet aracı olarak kullanılması hususuna da teorinin araçsal çerçevesi bağlamında değinilecektir. Ayrıca, Takrir-i Sükûn Kanunu'nun uygulamaya konulmasıyla “tehdit söyleminin” ve “tehdit üretiminin” (manufacture of threat) başarıya ulaşarak Parti'nin kapatılma süreci ve bu süreçle birlikte ortaya çıkan durumun sonraki parti kapatmalar için de referans olarak kullanılarak bir *yönetim tekniğine* dönüşmesine de atıfta bulunulacaktır. Daha somut bir ifadeyle güvenlikleştirmenin söylemlerin Cumhuriyet dönemi kurucu Kemalist yönetim biçiminin yerleşmesine nasıl hizmet ettiği, dönemin güvenlikleştirmen söylemlerinin nasıl kullanıldığı ve hangi sonuçların amaçlandığını göstermek bu bölümün temel amacıdır.

2.2.1. Erken Cumhuriyet Döneminde Tehdit Üretiminin Araçları: Güvenlikleştirici Söylemler, Aktörler ve Alımlayıcı Kitlenin Hazırlanması Sorunu

Herhangi bir *sorunun ortaya çıkmasının* ardından, devlet bu sorunu bekası için *tehdit* olarak algıladığı zaman, artık devlet o soruna *öncelik* verir. Öncelik verilen gelişmeyi *güvenlik sorunu* olarak tanımlarsa bu sorununla mücadele etmek için kendisinin *özel haklara* sahip olduğunu iddia eder. Bu sürecin ardından *bekası için tehdit olan sorunu*

bertaraf etmek için *olağanüstü yöntemlerle* ve *acilen* yani *öncelikli olarak* mücadele etmesi konusunda *alımlayıcı kitleyi* de *ikna* ederse burada *güvenlikleştirme* süreci oluşmuş demektir. Biraz daha somutlaştırmak gerekirse, güvenlikleştirici aktör, referans nesnesinin bekası için herhangi bir olayı varoluşsal tehdit olarak sunarsa, (bu söylem edimi yoluyla olur) burada söz konusu olay güvenlik sorunu olarak etiketlenir/tanımlanır. Güvenlik sorunu olarak tanımlanan gelişme alımlayıcı kitle tarafından da, benimsenirse artık bu sorun için olağanüstü önlemlerin alınması yolu açılmıştır. Olağanüstü önlemlerin alınması normal siyasetin kurallarının askıya alınması sürecini doğurur (Weaver 1995; Buzan ve diğ. 1998; Weaver 2000; Williams, 2003). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın güvenlikleştirilerek kapanma sürecine giden durum analiz edilirken, güvenlikleştirme yaklaşımı bağlamında aktörler, söylemler, güvenliğin referans nesnesi, kolaylaştırıcı koşullar ve kapanma sürecinde kullanılan meşruiyet alanlarıyla ilgili süreçler bu alanlardaki teorik yaklaşımlara referanslar verilecektir. Ancak, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın güvenlikleştirme sürecinde alımlayıcı kitle olgusunu ele alırken teorinin bu konudaki yaklaşımını yeniden ele almak gerekmektedir. Çünkü alımlayıcı kitlenin kim olduğu ve ikna edilip edilmediği sorunu önemli bir teorik eksiklik olarak karşımızda durmaktadır. Bu bağlamda ileriki sayfalarda da gösterileceği gibi, güvenlikleştirici aktörler Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ileri gelenleri ve partinin ideolojisini benimsemiş bürokratlardır. Ayrıca partinin görüşlerini savunan gazeteler ve bu gazetenin yazarları da fonksiyonel olarak güvenlikleştirici aktörün söylemlerini desteklemekte ve bu söylemlerle güvenlikleştirme süreçlerine hizmet etmektedirler.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın, Cumhuriyet'e tehdit olarak sunulmasında Mustafa Kemal'in kişisel görüşleri önemlidir. Mustafa Kemal'in söylemlerinin ettiği alımlayıcı kitle aslında Cumhuriyet Halk Fırkası Milletvekilleridir. Bu bağlamda bu milletvekillerinin ikna edilmesi için müzakere süreçlerine ihtiyaç yoktur. Söylemin kendisi yeterlidir. Aynı zamanda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na karşı söz konusu Milletvekilleri Meclis kürsüsünde konuşmaları kendilerini de güvenlikleştirici aktör konumuna yükselmektedirler. Konuşmaları ileriki sayfalarda incelendiğinde birçoğunun kendi eski silah arkadaşlarının niyetlerinin kötü olmadığına yönelik söylemlerinde görüleceği gibi, onları tehdit olarak sunarken kendilerinin de ikna

olmadıkları açıktır. Yani düşman olarak gördükleri eski dostları, aslında ihtiyaç duyulan “*kamusal bir düşman*”dır (Schmitt, 2005). Ancak dönemin oluşturduğu siyasal ve sosyal yapı (bağlam) (Stritzel, 2007) onları bu şekilde hareket etmeye zorlayacaktır. Güvenlikleştirmenin başarılı olması için geniş halk kitlelerinin iknası bu bağlamda şart değildir. Bir taraftan güvenlikleştirici aktör konumunda bulunan ama aynı zamanda da alımlayıcı kitle olarak tanımlayabileceğimiz siyasi ve bürokratik elitler düzeyinde partinin kimliğine karşı belirli bir kuşkunun oluşması yeterlidir. Bu durum konunun ele alınışında izlenen yöntemle ortaya konulmaya çalışılacak ve aynı zamanda güvenlikleştirme kuramının da bu alandaki eksikliği için bir test imkânı sunacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 tarihinde açılmasının ardından yaşanan köklü değişikliklerle birlikte Meclis içinde bu değişikliklere karşı mesafeli duran ya da tepki gösteren üyelerin varlığı gruplaşmaları da beraberinde getirmiştir. Bu gruplaşmalar Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi’nde Tesanüt Grubu, İstiklal Grubu, İkinci Müdafa-i Hukuk Grubu, Halk Zümresi, Islahat Grubu adları altında ortaya çıkmış, daha sonradan bu gruplar ortadan kalkmıştır. 1921’e gelindiğinde, önce 10 Mayıs 1921’de TBMM içinde Mustafa Kemal’in başkanlığında Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Grubu etrafında Birinci Grup ve ardından da Temmuz 1922’de bu Birinci Gruba karşı muhalif olanların bir araya geldiği İkinci Müdafa-i Hukuk Grubu oluşturulmuştur. Ancak bunlar siyasi parti şeklinde örgütlenmediklerinden, Cumhuriyet döneminde ilk çok partili hayata geçiş denemesi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kurulmasıyla olmuştur (Tunaya, 1995, Tunçay, 2005; Sezgin ve Şaylan, 1983; Zürcher, 1992; Ateş 1998, Yüceer, 2002). 17 Kasım 1924 tarihinde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası uzun ömürlü olamamış ve Bakanlar Kurulu Kararı ile parti programının 6. maddesinde belirtilen “[f]ırka efkar ve itikadat-ı diniyeye hürmetkardır” ifadesi dinin siyasete alet edildiği, bu durumun da “gerici” çevrelere cesaret verdiği ve “rejimi tehdit” ettiği gerekçesiyle kapatılmıştır. Aslında, 1924 Anayasası’nda “devletin dininin İslamiyet olduğu” açıkça belirtilmesine rağmen parti programındaki bu hususun Anayasaya aykırı bir hüküm olmadığı halde, “gericilik suçlaması” muhalifleri bastırmada bir “tehdit aracı” olarak kullanılmış (Karatepe, 1999: 169-170) bu süreçten sonra da Cumhuriyet dönemi Türk siyasal

hayatında parti kapatmalarında “tehdit söylemi” sürekli kullanılan bir *güvenlikleştirici* söylem haline gelmiştir. Bu güvenlikleştirici söylemler, daha parti kurulmadan, sonradan partinin üyeleri olacak olan aktörlerin faaliyetlerinden *şüphe duyulması* ile başlamıştır. Partinin kurulmasının ardından da parti üyelerinin ya da diğer toplumsal muhalefetin faaliyetleri de parti ile ilişkilendirilerek Cumhuriyet için bir tehdit söylemi etrafında hedef haline getirilmiştir.

29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilanından sonra Halk Fırkası içinde, Cumhuriyet’in ilanına olmasa bile, Cumhuriyet’in ilan ediliş tarzına karşı bir muhalefet oluştu. Çünkü Cumhuriyet’in ilanının, Rauf (Orbay), Refet (Bele), Adnan (Adıvar) ve Ali Fuat (Cebesoy) gibi Milli Mücadelenin önderliğini yapmış kişilerle konuşulmadan bir “oldu-bitti”ye getirilmesi bu kişilerde bir şaşkınlık yaratmıştı (Zürcher, 1992: 49-50). Bu kişiler, Cumhuriyet’in kendisine karşı olmadıklarını, yapılış şekline karşı olduklarının birçok kez yinelemelerine rağmen bu kişilere karşı *bilinçli bir güvensizlik* oluşturulmuştur. Bu güvensizliği oluşturmanın öncelikli amacı söz konusu aktörlerin kimliklerine karşı *Cumhuriyete karşı* söylemi etrafında bir ötekileştirmenin oluşturulması içindir. Çünkü güvenlikleştirmenin tehdit söyleminin kurulabilmesinin öncelikli yollarından biri, kimliğin ayrıştırılarak ötekileştirilmesidir. Bu kimlikler Kurtuluş Savaşı’nın çok önemli aktörleri olduğu için yapılması gereken ilk iş kimliklerine karşı bir kuşkunun oluşturulmasıdır. Bu ayrıştırmanın ilk nüveleri, Rauf Bey’in 1 Kasım 1923 tarihli *Vatan* ve *Tevhid-i Efkar* gazetelerinde yayınlanan “Cumhuriyet aceleyle getirilmişti, önce iyi düşünülüp doğru dürüst bir anayasa hazırlanmalıydı” şeklindeki Cumhuriyet’in ilan ediliş tarzına karşı çıkan demecinin ve yine Ali Fuat Bey’in gazetelere verdiği eleştirel demeçlerin, Cumhuriyet’in lehinde ve aleyhinde olacak şekilde bir çok gazetede yayınlanması (Tunçay, 2005: 74; Zürcher, 1992: 50-51) süreciyle başlamıştı. Yine, 10 Kasım’da Birinci Ordu Kumandanı Kazım (Karabekir)’in resmi bir ziyaret için İstanbul’da bulunduğu bir sırada, Cumhuriyet’ten yana olduğunu belirtmesinin ardından Mustafa Kemal’in politikalarına karşı “kişisel buyurganlığın her türlüsüne karşı” olduğunu belirtmesi de Cumhuriyet’ten daha çok dönemin politikalarına bir eleştirinin de yükseldiğinin bir kanıtı olmasına rağmen, yapılan her eleştiri Cumhuriyet’in aleyhine bir değerlendirme olarak yorumlanmaktaydı. Bu eleştirilerin ardından Halk Fırkası Meclis Grubu tarafından

Rauf Bey'in bir an önce Ankara'ya dönerek savunmasını vermesi istenmiş, Rauf'un Haydarpaşa Garı'ndan deniz subayları, esnaf birlikleri ve halifenin temsilcisi ve Refet ve Ali Fuat Bey'lerin de bulunduğu kalabalık bir grup tarafından Ankara'ya uğurlanması dikkatlerin tamamen onun üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. 22 Kasım tarihli Meclis toplantısı Rauf Bey'in İstanbul'daki faaliyetlerine ayrılmış ve Rauf Bey'den "kayıtsız şartsız olarak ve açıkça" Cumhuriyeti desteklemesi istenmiştir. Rauf Bey burada yaptığı konuşmada bir yandan Cumhuriyeti halk egemenliği bağlamında desteklediğini söylerken, diğer taraftan da halifenin kişiliğine ve makamına duyduğu saygıyı ifade etmesi de giderek onun üzerinde şüphenin artması sürecini doğurmuş (Zürcher, 1992: 52-53; Aydemir, 1993:163-164) ve günden güne bu aktörlerin kimlikleri ötekileştirilmiştir.

5 Aralık 1923 tarihinde İstanbul'daki bazı gazeteler Hintli Müslümanların liderleri olan Emir Ali ve Ağa Han'ın hilafetin korunmasına yönelik İsmet (İnönü)'ye gönderdikleri mektubu yayınlamalarının ardından, söz konusu gazetecilerin vatana ihanetle suçlanmasına yol açan süreçte yaşananlar da muhalif olarak görülen kişilere karşı *güvensizliğin pekişmesinde* ve güvenlikleştirme söylemlerinin inşa edilmesinde önemli bir dönüm noktasıdır. Bu olayın ardından 13 Aralık 1923 tarihli Meclis'in 67. birleşiminde İsmet (İnönü)'nün öncülük ettiği önerge ile Meclis'te İstiklal Mahkemeleri'nin yeniden kurularak İstanbul'a gönderilmesine karar verilmiştir (TBMM, 1339: 211: 214, 215, 216: 217). İstiklal Mahkemeleri'nin¹ yeniden kurulmasına yönelik, oylamada 156'ya karşılık 22 muhalif oyun çoğunluğu daha sonradan kurulacak olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na ait üyelerden oluşmaktaydı. Ayrıca 26 üye, her ne kadar bu önerge kabul edilmese de, İstiklal Mahkemesi'nin kararlarının Meclis tarafından onaylanması gerektiğine yönelik bir önerge vermişlerdi. Önerge mahkemenin kurulma düşüncesinin kendisinden daha çok tartışmalara sebep olmuş (TBMM, 1339: 216: 217; Tunçay, 2005: 83-84; Zürcher, 1992: 54) ve bu ortamın oluşmasının ardından 18 Şubat'ta, Rauf ve Kazım Paşa'nın halifeye bir nezaket ziyaretinde bulunması muhalif grup ile iktidar grubu arasındaki mesafenin gittikçe açılması sürecini beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler aslında

¹ İstiklal Mahkemeleri ilk olarak casusluk ve asker kaçaklarına karşı 1920'de kurulmuş ve 1 Ağustos 1922'de faaliyetine son verilmişti (Tunçay, 2005: 83).

daha Terakkiperver Cumhuriyet Partisi kurulmadan, sonradan bu partinin üyeleri olacak kişilerin Cumhuriyete karşı, “bir tehdit” olarak algılanması sürecinin de inşa edilmesi safhasıydı. Ali Fuat (Cebesoy) (1960: 108) anılarında bu durumu, “Halk Fırkası’nın müfterileri”nin onları tenkit edenleri, “kalbinizin en iç köşesinde mutlaka Cumhuriyet aleyhtarısınız haydi şunu itiraf ediniz” diyerek muhalif grubu sindirdiklerini aktarmaktadır. Ali Fuat anılarında ayrıca muhalif grubun sindirilmesinde ve hatta birçok kişinin muhalefet saflarına geçmesinin engellenmesinde “memlekette buhranlar çıkabilir” söyleminin etkili olduğunu belirtir (Cebesoy, 1960: 109). Dolayısıyla, güvensizlik, söz konusu aktörlerin faaliyetlerinden daha çok söylem (speech act) üzerinden kurulmaya başladığı kolaylıkla görülebilir.

1 Mart 1924’te Mustafa Kemal Meclis’in yeni toplantısını açış konuşmasında “[C]umhuriyet’in korunması, ve istikrara kavuşturulması, birleştirilmiş bir milli eğitim sisteminin kurulması” (Lewis 1998: 263) konularının yanında, “[m]emleketin hayatı, umumiyesinde orduyu siyasetten tecrid etmek umdesi, (...) Bunun gibi intisap ile mutmain ve mesut bulunduğumuz diyaneti İslâmiyeyi, asırlardan beri müteamel olduğu veçhile bir vasıtai siyaset mevkiinden tenziye ve îlâ etmek elzem olduğu hakikatini müşahede ediyoruz” (TBMM, 1340: 5) sözleri ile ifadesini bulan bir takım yeni köklü değişikliklerin olacağını ipuçlarını vermesi, sürecin gittikçe sertleşeceğinin de göstergesiydi. 3 Mart tarihinde de Cumhurbaşkanı’nın bu teklifleri TBMM’ye sunularak, halifeliğin kaldırılması ve Osmanlı hanedanının ileri gelen mensuplarının Türk topraklarından sürülmesi kararlaştırılmış (Lewis, 1998: 263; Tunçay, 2005: 89-91), ardından Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun kabul edilmesiyle de eğitim sistemi laikleştirilme sürecine girmiştir.

Tunçay’a (2005: 89-90) göre, bu değişikliklerden ve özellikle Hilafetin Meclis’te kaldırılmasından önce, Mustafa Kemal basın, üniversite ve ordunun desteğini alma yönüne gitmiştir. Mustafa Kemal hükümet yanlısı başyazarların yanında İstiklal Mahkemesi’nde yargılanmış eski sanıkları da İzmir’e çağırarak görüşmüştür. Tunçay söz konusu toplantıya katılan gazetecilerden Mehmet Emin Yalman’ın anılarından, Mustafa Kemal’in bu toplantıda, “milletin ses ve iradesinin bir tezahürü olarak [C]umhuriyet’in etrafında çelikten bir kale vücuda getirmeli” dediğini aktarmaktadır. Ayrıca başta Rektör İsmail Hakkı Baltacıoğlu olmak üzere Edebiyat Fakültesi Dekanı,

Hukuk Fakültesi Dekanı, Tıp Fakültesi Dekanı ve Fen Fakültesi müderrisinden oluşan Darülfünun Heyeti, Başvekil İsmet İnönü ile birlikte İzmir'e giderek Mustafa Kemal ile görüşmüşlerdir. Spesifik bir konumda olan Mustafa Kemal'in söz konusu dönemin aktörleri ile görüşmesi güvenlikleştirme pratikleri açısından önemlidir. Çünkü Mustafa Kemal'in iktidar gücü ve tarihsel kişiliği dikkate alındığında bir sorun üzerindeki söylemi belirleyici olmaktadır. Bu anlamda, görüşmek için çağırdığı aktörler, toplumun elitleri olarak güvenlikleştirici fonksiyonel aktör konumunda alımlayıcı kitleye dönük olarak Mustafa Kemal'in söylemlerinin yayılmasını sağlayacaklardır. Yani başat güvenlikleştirici aktör olan Mustafa Kemal'e göre, yanına çıkıp konuştuğu bu insanlar önce alımlayıcı kitle olarak işlev görmektedir, ardından da söylemi yaygınlaştırmada gördükleri fonksiyon açısından da güvenlikleştirici fonksiyonel aktör olarak konumlanmaktadırlar. Örneğin, Baltacıoğlu görüşmeden sonra, “yobazlık ağacının dallarının budandığını asıl kökünden sökülmesi gerektiğini söylemiştir.” Görüldüğü üzere, Mustafa Kemal'in dönemin önemli aktörlerini çağırarak onlarla görüşmesi, söz konusu aktörlerin söylemlerinde hemen etkisini göstermekte ve bu söylemler *güvenlikleştirme* süreçlerine hizmet etmektedir. Mustafa Kemal'in bu çabası, Hasan Bülent Kahraman'ın (2010: 30) Cumhuriyet'in kuruluş dönemini analizinde ifade ettiği “aydın ve bürokratik” bir zümrenin eliyle rejimin ideolojik yapısının oluşturulması çabasının da temellerinin atılmasıdır. Weaver'in (1995: 57) güvenlik “sadece spesifik bir konumdan kurumsal bir sesle seçkinler” tarafından dile getirilir” saptaması dikkate alındığında Mustafa Kemal'in “seçkinler/elitler” üzerindeki etkisi sonraki güvenlikleştirme adımları için önem arz etmektedir. Çünkü Mustafa Kemal'in tarihsel kimliği ve iktidar gücü (power position) sosyal sermayenin oluşturularak (social capital) alımlayıcı kitlenin iknasında belirleyici en önemli unsurdur. Yani güvenlikleştirme söylemini dile getirmesi yeterlidir, alımlayıcı kitlede etkisini göstermesi bakımından başka bir güvenlikleştirme aracına ihtiyacı yoktur (Balzacq, 20005, 2008 ve Stritzel, 2007)

Tunçay'a (2005:101) göre, Terakkiperver muhalefetin geçmişi Rauf Bey'in Cumhuriyet'in ilanından sonra ileri sürdüğü çekincelerle başlamıştır. Ancak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasındaki siyasal gelişme, 20 Ekim 1924 tarihinde Menteşe (Muğla) Mebusu Esat Efendi'nin Mübadele, İmar ve İskân vekili

Refet Bey'e yönettiği soru önergesinin ardından yaşananlardır. Bu olayın hemen ardından, Kazım Karabekir Paşa'nın ve ardından da bazı paşaların askerlikten istifa ederek Meclise katılması da süreci hızlandırmıştır. Mustafa Kemal Paşa yaşananları "paşalar komplosu" olarak adlandırmış (Mango, 2004: 482; Tunçay, 2005: 105; Nutuk, 1997: 566, 567) ve kendisine bağlı komutanları meclisten çekerek ordu üstündeki denetimi artırmaya çalışmıştır.

10 Kasım'da yeni kurulacak partinin alacağı adın Cumhuriyet olacağına yönelik söylentilerden dolayı Halk Fırkası'nın başına *Cumhuriyet* kelimesi ilave edilmesi bir anlamda Cumhuriyet kelimesinin yeni kurulan partiye karşı kullanılacak olmasının da bir işaretiydi.¹ Partinin kuruluş aşamasında *İstihlas*, *Millet*, *Cezri* gibi kelimelerin partiye isim olarak verilmesi tartışılrsa da partinin kurucuları "[C]umhuriyet düşmanı olduklarını daha baştan çürütmek için" partinin adını Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası olarak koymuşlardır (Mango, 2004: 484; Zürcher, 1992: 77-78; Ertunç, 2004: 89; Yüceer, 2002: 536). Ayrıca partinin kurucu aktörleri, kendilerine karşı şüphelerin giderilmesine yönelik olarak partinin kuruluş aşamasında Zürcher'in (1992: 78) tabiriyle "İslamcı tutucuların partiye katılmalarının önlenmeye çalışılmasına" karar vermişlerdi. Hatta Ali Fuat (Cebesoy) anılarında partinin laik görüntüsünü kuvvetlendirmek için Nurettin Paşa ve Raif Hoca'yı muhafazakâr olduklarından dolayı partiye almadıklarını açıklamaktadır (Cebesoy, 1960: 1999). İstifaların yaşanmasının ve yeni partinin kurulacağına ilişkin anlaşılmasının ardından iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkası grubu bir takım kararlar almıştır. Bu kararların güvenlikleştirme açısından en önemli maddesi, "gensorular bundan böyle grubun kapalı oturumlarında ve yalnızca çoğunluğun talebi halinde yapılması" hükmüydü. Zürcher'e (1992: 86-87) göre, yasama ve karar alma süreçlerinin herkese açık olan Meclis oturumlarından alınarak, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kapalı Meclis Grubu toplantılarına alınması muhalefeti tümüyle süreçlerden soyutlamak içindi. Bu durum güvenlikleştirme süreçlerinde "gizlilik" uygulamasının da ilk uygulamalarından biriydi.

¹ Halk Fırkası *Cumhuriyet* kelimesini yeni partiye kaptırmamak için fırka isminin başına daha yeni parti kurulmadan önce eklese de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın resmen kurulduğu 17 Kasım'a kadar bu adı hiç kullanmamıştır (Ertunç; 2004: 89)

Daha parti kurulmadan önce, Meclis tartışmalarında da muhalif gruba karşı ötekileştirici söylemler yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Meclis kürsüsünde Dâhiliye Vekili Recep Bey'in konuşmasında daha sonradan partinin kurucularından olacak olan Rauf Bey'e karşı “[C]umhuriyeti benimsememekle suçladığı” ifadeler aslında bir gerçeklikten daha çok *kurguya* dönük olduğu aşikârdı.

“[B]u zat İstanbul'da kıyametleri kopardı ve biliyorsunuz, acele oldu, şöyle oldu diye elinden gelen her kuvveti sarf etti ve huzurunuzda çıktığı zaman bütün onlardan hicat etti ve yemin ederek dedi ki ben Cumhuriyetçiyim, ben milletçiyim. Emniyeti tamme ile kendisine emniyetim vardı, bugünkü vaziyeti görünce *şüphem* hâsıl olmuştur (...) *ben Kütahya Mebusu Recep, İstanbul Mebusu Rauf Bey'den şüphe ediyorum.* (Bravo sesleri, alkışlar) Eğer böyle Recep gibi âciz bir arkadaşımı kendilerinin bu tarzdaki muannidane vaziyetinden mühlhem olan bu kanaatin yanlış olduğuna *ikna etmeyi* kendileri için bir mesele addederlerse, çıksınlar, kürsüden veya başka bir mahalden söylesinler ki: Böyle bir tereddüde mahal yoktur. Aksi takdirde Rauf Bey'in Cumhuriyete olan merbutiyetinden *şüphem* vardır ve bu *şüphem* devam edecektir (...) bugüne kadar boğazımıza kadar *kan içinde yoğrularak* bu davayı, bu mukaddes vatanın itilâyı kafisini temin edecek olan bu davayı bugünkü mertebeye kadar getirdik. Bugünden sonra en büyük hata, tereddütler, *şüpheler*, vuzuhsuzluklardır” (TBBM, 1340: 111-112).

Bu söyleme güvenikleştirme yaklaşımı açısından bakıldığında, ilk söylenmesi gereken, daha önceden Kurtuluş Savaşı'nın önemli aktörlerinden olan Rauf Bey'e karşı dile getirilen güvensizlik söylemi tamamen *şüphe* üzerine inşa edildiğidir. Dolayısıyla, güvenikleştirmenin söz edimi (speech act) yönü kolaylıkla bu ifadelerde görülmektedir. Güvenikleştirici adım kurulurken vatanın söz konusu güne kadar “kan içinde yoğrularak” kazanıldığı şeklindeki güvenlik grameri söylemde belirleyici olmuştur. Yani ölüm kalım mücadelesi içinde kurulan Cumhuriyet'in bekası için her türlü tereddüt ve *şüphe* gerektirecek davranış engellenebilecektir.

Rauf Bey ise “[s]izin her vakit ve her tereddüt ettiğiniz zamanda ben tekrar yemin ve kasem etmeye mecbur muyum?” sözlerine karşılık, “[m]ecbursun sesleri” arasında kendisi hakkında yapılan suçlamaları cevaplandırmıştır. Meclis sıralarından yükselen “mecbursun sesleri” bir anlamda söylemin etkisini gösterdiğine ve alımlayıcı kitlenin (audience) söylemi onayladığına da işaretir. Rauf Bey'in kendisi hakkındaki güvenikleştirme söylemlerini güvenlik alanının dışına çıkarmak için (desecuritization move) dile getirdiği söylemlere bakıldığında ise, aslında kendi söylemi (Meşrutî saltanat dediğin, milleti kasaphaneye götürüyorlardı) ile de istemeden de olsa güvenikleştirici aktörlerin söylemine hizmet etmektedir:

“[B]enim milletten müdafaai hukuk namzedi olarak, Halk Fırkası’na intisap etmek şartıyla aldığımız vekâlet dairesinde ve tam mânasıyle Cumhuriyetçi olduğumu söyledim (...) Şimdi efendiler, Rauf Cumhuriyetçi midir? Rauf Hâkimiyeti milliyenin bilâ kaydı şart tecelli ettiği bir vatanın evlâdıdır ve Türkiyelidir. Fakat bu mesele üzerinde o vakit de muhalif kaldığımız bir nokta vardı. Rauf Cumhuriyetçidir, ama Cumhuriyet mi hâkimiyeti milliyenin tekâmülüdür, yoksa hâkimiyeti milliye mi Cumhuriyetin tekâmülüdür? diye bir soru varit oluyor. Böyle bir soru varit olunca, vazıhan ifadeye mecburum ki efendiler, sultanlar kendi kendilerini madum ettiler ve milletin bihakkin tahkir ve telinine müstehak oldular. *Meşrutî saltanat dediğin, milleti kasaphaneye götürüyorlardı*, Millet onu da kahr ve tedmir etti. Şimdi ise bilâ kayıt ve şart hâkimiyeti milliye esasına müstenit bir idareyi, demokrasi denilen halk idaresi esaslarını tesis etmek için ve bu esaslar üzerine milletten vekâlet aldık” (TBBM, 1340: 112-113).

Genelde güvenikleştirme süreçlerinde özelde ise Türkiye’deki güvenikleştirme siyasetinde, tehdit algısının kurulmasında tüm Cumhuriyet boyunca güvenikleştirme süreçlerinde fonksiyonel aktör olarak adlandırılan gazetelerin çok önemli işlevler gördüğü açıktır. Çünkü haberlerin veriliş biçimi, kullanılan manşetler ve haberlerin köşe yazarlarının düşünceleri ile dolaşıma sokularak tartışılması kanaatlerin pekişmesinde ve yerleşmesinde hayati bir öneme sahiptir. Tezin ileriki bölümlerinde de gösterileceği üzere, güvenikleştirici aktörlerin söylemleri, çoğu zaman gazetelerin haberleri üzerinden kurulurken, aynı zamanda da bu aktörlerin güvenikleştirici söylemleri gazeteler tarafından desteklenen haber ve yorumlarla pekiştirilmiştir. Bu anlamda güvenikleştirme süreçlerinde gazetelerin ya da bugünkü anlamda medyanın haber ve görüntü verme biçiminin çoğu zaman çift yönlü bir işlev gördüğü aşikârdır.

17 Kasım 1924’te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın¹ resmen kurulmasının ardından gazeteler, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın eski ittihatçılarla bağlantı kuran haberler yayınlamaya başlamışlardır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulduğu gün, *Son Telgraf* gazetesi “ya İttihat Terakkinin ihyası yahut yeni Fırka’ya zahir olmak” içerikli bir haber yayınlarken, *Vakit*, önce “Eski İttihatçılar yeni İttimalar mı Aktediyorlar?” başlıklı yazı, bir gün sonra da “yeni fırka ile eski [İttihat Terakki] arasında siyasi sahada teşrik-i mesai ihtimali var mıdır?” içerikli bir haber yayınlıyordu (Tunçay, 2005: 107-108). Partinin İttihat ve Terakki ile bağlantısının sürekli vurgulanması parti kimliğine yönelik şüphenin artırılmasına ve pekiştirilmesine

¹ Partinin kurucuları arasında, Ali Fuat Paşa, Sabit (Sağiroğlu) Bey, Kazım (Karabekir) Paşa, Adnan Bey, Rauf (Orbay) Bey, İsmail Canbulat Bey bulunmaktaydı Partiye kurulmasının ardından 29 milletvekili katılmıştır (Koçak, 1997: 98-99).

yönelik tutumun bir sonucuydu. Aynı zamanda geçmiş üzerinden bir güvenlikleştirme adımı kurulmaktaydı (Vuori, 2008).

Bu haberlerin yanında, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası *Son Telgraf* gazetesine göre “[1]stürabın ve hürriyetsizliğin doğurduğu çocuk[tu]” (Aydemir, 1993; 209). Parti beyannamesinden ve programından partinin siyasal ve ekonomik alanda liberal demokrasiyi hedeflediği açıktı. Ayrıca parti programının ilk maddesinde “Türkiye Devleti halkın hakimiyetine müstenid bir Cumhuriyettir” denilerek Cumhuriyetçilik prensibi vazgeçilmez bir ilke olarak benimsenmişti (Tunçay, 2005: 387; Zürcher, 1992: 170). Parti programından anlaşılan, partinin, Halk Fırkası’nın otoriter eğilimlerine karşı Batı tipi liberal bir felsefeyi amaçladığı hususuydu (Tunçay, 2005: 108; Sezgin ve Şaylan, 1983: 2050, Yeşil, 2002: 546-551). Karpas’a (1996: 59-60) göre, partinin liberallik vurgusu samimi olmakla birlikte laik tutumu açıkça belli olan hükümete karşı dini koruma düşüncesinin de bir sonucuydu. Parti beyannamesinde ayrıca, diğer partilerle de “hakimiyet-i amme, hürriyetperverlik, cumhuriyetçilik esaslarındaki nokta-i nazarı”nda beraber hareket edecekleri belirtilmiş “ve her nevi *irtica-i hareketlere* mukavemetten çekinmeyeceğiz” denilmiştir (Tunçay, 2005: 387; Kahraman, 2010: 52). Ayrıca parti beyannamesinde söz konusu döneme kadar “asrileşme” adına gerçekleştirilen devrimlere karşı herhangi bir muhalefette ve eleştiride bulunmaz ve söz konusu devrimleri onayladığını belirtir (Ertunç, 2004: 90). Parti, liberal felsefeyi benimsediğini ve Cumhuriyetçilik ilkesi etrafında hareket edeceğini söylese ve irticadan uzak duracağını belirtse de bu taahhütler de onun “tehdit” olarak algılanmasının önüne geçememiştir. Parti daha resmi olarak kurulmadan felsefesinin tartışılmaya başlamasının ardından, 11 Kasım tarihli gazetelerde Halk Fırkası’ndan ayrılanlarla ilgili olarak, Recep Bey, “[b]izimle bizden ayrılanlar arasında en belirgin fark bizim [C]umhuriyetçiliğimiz aleyhinde hiçbir şekilde ima yoluyla bile bir fikir ve söz söylemeğe ve münakaşaya açık olmamamızdır” açıklamasını yaparken (Ateş, 1998: 112); istifa eden muhaliflerin aynı tarihte *Tanin* gazetesinde yayınlanan görüşlerine göre, Cumhuriyet Fırkası’nı “hükümetçi” olmakla eleştirerek, Fırka’nın kontrol edilemediğini belirtmektedir. Ayrıca, hükümetin icraatlarına yönelik eleştirilmesine karşı muhaliflerin susturulmasında Cumhuriyet’in bir silah olarak kullanılmasından yakınmaktadırlar:

“her davada öne sürülen [C]umhuriyet düsturu tehlikeli dakikalarda daima bir silah olarak kullanılıyor” (aktaran Ateş, 1998: 113).

Aydemir’e (1993: 211) göre, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası “[1]stirapların ve hürriyetsizliklerin doğurduğu çocuk” değil, olsa olsa “vakitsiz doğan yaşama kabiliyeti olmayan çocuk[tu]”. Aydemir (1993: 211), bu durumun gerekçesini “ülkenin kımıldaması,...içerde milli hakimiyete dayanan dışarıya karşı siyaseten hür ve ekonomik bakımdan özgürlük esasını güden, ileri bir nizam kurabilmesi için, *olağanüstü kanunlara, olağanüstü müdahalelere düzenlemelere yönelmek*” kaçınılmazdı şeklinde izah etmektedir. “*Halka rağmen fakat halk için!*” yapılan bu müdahale ve düzenlemeler bir “inkılap” demektir. Aydemir’e göre bu yöntem izlenmediği durumda “harcı alem hürriyet kavgaları, parlamento oyunları, siyasi kösteklemeler, *iç çatışmalar* içinde...o güne kadar elde edilen fütihat çeşitli demagoji dalgaları ve engellemeler içinde yıpratılıp gidebilirdi”.

Cumhuriyet’in kurucu aktörleri de benzer düşünmüş olacak ki, olağanüstü dönemler ve müdahaleler ve yöntemler Cumhuriyet tarihi boyunca süreklilik kazanacak ve kurumsallaşacaktı. Aslında Aydemir’den alıntılanan satırlar, tüm Cumhuriyet boyunca kullanılan güvenikleştirme söylemlerinin kısa bir özeti olması bakımından anlamlıdır. Bu anlamda, Aydemir’in dönemi analiz ederken kullandığı söylemler aynı zamanda söz konusu dönemi yeniden güvenikleştirirken, gelecek güvenikleştirmeler içinde toplumsal hafızanın şekillenmesinde sürekliliği sağlayıcı bir işlev görmektedir. Bu anlamda Cumhuriyet dönemi tehdit üretiminin (manufactured of threat) devamlılığı sadece aktörlerin söylemleri ile değil, söz konusu söylemlerin resmi metinler (ders kitapları) ve Aydemir’in söyleminde olduğu gibi diğer metinlerle de sürekliliğinin sağlanması ile olmaktadır.

21 Kasım’da, yani partinin kurulmasından üç gün sonra, Halk Fırkası’nın Meclis Grubu toplantısında İsmet Paşa ülkede *sıkıyönetim ilan edilmesini* istemiş ancak bu isteğinin kabul edilmemesinin ardından sağlık durumunu gerekçe göstererek istifa etmiştir. Kabinenin istifasından önce Mustafa Kemal, Halk Fırkası’nın idare heyeti ile bir toplantı yapmış ve toplantıda “dinsel gericiliğin bir *karşı-devrim tehlikesi* yarattığına” işaret etmiştir. Toplantıda ülkede sıkıyönetimin ilan edilmesine yönelik

olarak parti üyelerinin *olağanüstü halin* ilanına gerek olmadığını söylemelerinin aslında Mustafa Kemal'in beklediği bir cevap olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Mustafa Kemal “[b]enim burnuma barut ve kan kokusu geliyor inşallah ben yanılmışımdır” (Tunçay, 2005: 110-11; Mango, 2004: 485-486) sözleri ile bir *tehdit inşası* içinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Burada güvenlikleştirici aktör olan Mustafa Kemal'in “dinsel gericiliğin bir *karşı-devrim tehlikesi yarattığına*” ve “benim burnuma barut ve kan kokusu geliyor” şeklindeki *güvenlik grameri* içeren söylemleri tehdit üretimine yönelik güvenlikleştirici bir adımdır (Weaver, 1995, Buzan ve diğ 1998). Söylemin gücü özellikle “kan ve barut” kelimelerinin seçilmesiyle artırılmaya çalışılmıştır.

Kasım ayı boyunca birçok haberde Halk Fırkası milletvekilleri tarafından istifa eden milletvekillerine karşı “irtica isnad edilmiş”, “İttihat ve Terakki adına hareket ettikleri” belirtilmiştir. İttihat ve Terakki adına hareket ettiklerini belirtmek geçmiş üzerinden bir güvenlikleştirme söylemi inşa ederek güvenlik statüsünün yeniden dizaynı ile ilgilidir. Çünkü, İttihat ve Terakki Fırkası'nın Osmanlı Devleti'ni parçalayıcı politikalar (bkz. Hanioglu, 1989) izlediğine yönelik hafıza, paralel bir söylem ile Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın da aynı işlevi göreceği yönünde şekillendirilmektedir.1 Aralık tarihli *İstiklal* gazetesinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensuplarından “biri”nin¹ kaleme aldığı yazıda kendilerine karşı oluşturulan “ötekileştirme söylemlerine” cevap vermektedir. Bu yazı bir anlamda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensuplarının kendilerine yönelik güvenlik söylemini bertaraf etmek için *güvenlikdışılaştırmaya (desecuritization)* yönelik bir adımdır. Ancak, *güvenlikleştirici (securitization)* aktörlerin konumları ve ayrıca güvenlikleştirme söyleminin baskınlığı bu tip *güvenlikdışılaştırıcı* söylemlerin etkisini göstermesini engelleyecektir:

“[B]iz ne saltanatçıyız ne de hilafetçi. Bu iki müessesenin memlekete ika ettiği büyük ve elim fenalıklar hepimizin hatırımızdadır. Biz eğer o müesseseye merbut ve sadık kalsa idik, şimdi değil daha o zaman çalışırdık. Hâlbuki kanaatimiz hedefimiz [C]umhuriyettir. Memleket ancak bu şeklin devamı ile teali ve terakki edebilir. Aksi takdirde karşımızda derin bir uçurum vardır. Onun için birbirimize sen saltanatçısın, sen hilafetçisin diye gayri layık ve mazide olduğu gibi çirkin iftiralar, bihtanlar savurarak değil, bilakis samimi kanaatleri ifade ederek millet için çalışmalıyız.”

¹ Gazetede Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensubunun adı gizli tutulmuştur.

Söz konusu kişi, yazının devamında aralarında saltanatçılıkla suçlanabilecek kimsenin olmadığını belirttikten sonra, bir hususun altını çizmektedir. Ona göre, “saltanat yalnız hanedanlar tarafından değil, şahısların tahakküm ve istibdatları ile de teessüs edebilir”. Bu saptamanın ardından ise, kendilerinin hem saltanata karşı olduklarını hem de Meksika gibi ülkelerdeki Cumhuriyet şeklini de istemediklerini belirtmektedir (aktaran Ateş, 1998: 122-123). Bu suçlamalar ve karşı cevapların ardından Partiye yönelik irtica suçlamasının yönü değişir ve *Son Telgraf* gazetesinde yeni partinin sosyalist olduğu iddia edilir (aktaran Ertunç, 2004: 91). Ancak bu iddia “irtica” söylemi kadar taraftar bulmadan rafa kalkar. Çünkü bu dönemde sosyalist söylemi üzerinden kurulacak bir tehdit söylemi alımlayıcı kitlede herhangi bir etki oluşturmayacaktır. Alımlayıcı kitle sosyalizm konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı gibi, güvenlikleştirici aktörler açısından da bu söylemin göreceği işlev onların amacına hizmet etmeyecektir. Bu anlamda Türkiye siyasal hayatında sosyalizmin tehdit üretiminde kullanılması 1960’ların sonuna doğru gerçekleşecektir. Sosyalizmin toplumda herhangi bir karşılığı olmadığı halde tehdit üretiminde kullanılan bir söylem olması, aslında irtica söyleminin de işlevsel olarak kurulan bir söylem olduğunu ortaya çıkarır.

3 Aralık’ta ise Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey *Son Telgraf* gazetesine verdiği demeçte, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nı İttihat ve Terakki Partisi’nin bir devamı olarak göstermektedir. Ona göre, İttihat ve Terakki her ne kadar şeklen dağılmış ve ortadan kalkmış olsa da “birçok kimseler kalplerinde İttihat ve Terakki’nin hatırasını kuvvetle yaşamışlardır”. Galip Bey’e göre, Terakkiperverler, İttihat Terakki’yi yeni versiyonu ile canlandırmaya çalışmaktadırlar: “zaten [İ]ttihat ve [T]erakki ile Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın isimlerinde terakki kelimesi bu hususta kafi bir delildir” (aktaran Ateş, 1998: 124).

Mustafa Kemal, başlarda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’na karşı açıkça muhalefet etmese de 11 Aralık 1924 tarihinde Londra’da yayımlanan *The Times* Gazetesinin İstanbul muhabiri Maxwell Macartney’in Mustafa Kemal ile yapmış olduğu röportajın çok daraltılmış ve ayıklanmış versiyonunun *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde yayınlanmasıyla, Mustafa Kemal’in muhalefeti ortaya çıkmaya başlamıştır. Röportajda Mustafa Kemal “Hâkimiyet-i Milliye esasına müstenid ve bilhassa [C]umhuriyet idareye malik bulunan memleketlerde siyasi fırkaların mevcudiyeti tabidir. Türkiye

Cumhuriyeti’nde de yekdiğerine murakıp firkalar tevekkün edeceğine şüphe yoktur” açıklamasıyla partinin kuruluşuna yeşil ışık yakar görünse de durumun gerçekliği sonradan açıklığa kavuşacaktır. Gazetede yayınlanmayan röportajın orijinal versiyonunda Mustafa Kemal partinin kurucularının analiz edilmesi halinde bunların düşüncesinin *Cumhuriyet için tehdit* olduğunu düşünmektedir:

“Terakkiperverlerin içtenliğine şu ana kadar kani olabilmış değilim. Yayınladıkları programın gerçek hedeflerini ve tutkularını yansıttığı konusunda da tatmin olmadım. Partiyi oluşturanların kişilikleri üzerinde yapılacak bir analiz, saflarında *gerçek bir [C]umhuriyetçi olamayacak kişilerin yer aldığını gösteriyor*. Rauf Bey’in Mecliste hilafet hakkında söylediklerini veyahut gene onun [C]umhuriyetin ilanından sonra İstanbul basınına verdiği demeçleri unutmam mümkün değil. Kazım Karabekir Paşa da, [C]umhuriyetin ilanından duyduğu hoşnutsuzluğu gizleme zahmetine bile girmedi. Gene, yine partinin liderlerinden Sabit Bey, Meclis’te [C]umhuriyetin bu kadar çabuk ilan edilmesini kınadı” (Mustafa Kemal’in *The Times* muhabiri Maccartney ile mülakatı, orijinal metin, Zürcher, 1992: 182-184, Ekler A.9).

Mustafa Kemal başlarda “henüz ortamın müsait olmaması” nedeniyle çok net bir tepki ortaya koymasa da İttihat ve Terakki’ye bakışı Nutuk’taki sözlerinden net olarak anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal, Parti’nin “hain dimağların” ürünü, Cumhuriyeti yıkmak için ve Cumhuriyet “düşmanı” olarak ortaya çıktığını düşünmektedir. Dine saygılı olmasını tehlikeli bulmaktadır. Meclis’in Takrir-i Sükûn Kanunu çıkararak partiyi kapatmasını ve İstiklal Mahkemesinde “Cumhuriyet düşmanları”nın yargılanmasını ve sonuçta “asilerin imha edilmesi”ni meşru olarak değerlendirmektedir:

“Malum olduğu veçhile “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası” diye bir fırka teşkil ettiler. Bu fırkanın, gizli eller tarafından, çizilen programını da ortaya attılar. “Cumhuriyet” kelimesini telaffuzdan dahi içtinab edenlerin, Cumhuriyeti doğduğu gün *boğmak isteyenlerin*, teşkil ettikleri fırkaya “Cumhuriyet” hem de “Terakkiperver Cumhuriyet” unvanını vermeleri, nasıl ciddi ve ne dereceye kadar samimi telakki olunabilir... “Fırka efkar ve itikadı diniyeye hürmetkardır düsturunu” bayrak olarak eline alan zevattan, hüsnüniyete intizar olunabilir miydi?... Cumhuriyetçi ve terakkiperver olduklarını zannettirmek isteyenlerin; aynı bayrakla ortaya atılmaları, *dini tassubu galeyana getirerek*, milleti, [C]umhuriyetin, terakki ve teceddüdün *tamamen aleyhine teşvik etmek* değil miydi? ... Efendiler, vakayi ve hadisat dahi izhar ve ispat etti ki, “ Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası” programı *en hain dimağların mahsulüdür*; bu fırka, memlekette *suikastçıların* tahassungahı, ümidi istinadı oldu; *harici düşmanların*, yeni Türk Devletini, taze Türk Cumhuriyetini *mahvetmeye matuf planlarının* sühuleti tatbikatına hizmete çalıştı” (Nutuk, 1997: 591-592).

Güvenikleştirici bir aktör olan Mustafa Kemal’in Nutuk’taki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’na yönelik olarak kurduğu bu söylemlerin ilk yönü, geçmişteki güvenikleştirme siyasetinin meşruiyetine yöneliktir. Çünkü konuşmanın yapıldığı dönem dikkate alındığında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası başarılı bir

güvenlikleştirme sonucunda kapatılmıştır. İkinci yön, kapatılan bir parti üzerinden *güvenlikleştirme adımı* (securitization move) gerçekleştirmek aynı zamanda Türkiye siyasal hayatından sonraki süreçlerde kurulacak siyasal partilerin ve siyasal aktörlerin çerçevesini çizmek içindir. Bu anlamda söylemin gördüğü işlev, gelecek edimlerin kontrolü içindir. Bu yönüyle de burada Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası üzerinden dile getirilen “hain”, “harici düşmanlarla işbirliği”, “dini taassup” “cumhuriyeti boğmak” gibi *güvenlik gramerleri* ya da tehdit temsilleri üzerinden kurulan söylemler sonraki kurulan siyasal partilere karşı kullanılacaktır. Güvenlikleştirici aktörün konumu ve konuşmanın tarihsel önemi dikkate alındığında Nutuk’ta dile getirilen bu söylemlerin, Cumhuriyet dönemi siyasal alanın güvenlikleştirilmesi için kurucu bir söylem olduğu açıktır. Çünkü sonradan siyasal alana yönelik dile getirilecek çoğu güvenlikleştirme söylemi Mustafa Kemal’in bu sözüne atıfla inşa edilecektir. Mustafa Kemal’in tarihsel kişiliği ve söyleminin tartışılmaması ise güvenlikleştirme adımlarının başarısı için kolaylaştırıcı bir yön olacak ve güvenlikdışılaştırmaya dönük sorgulamaları peşinen engelleyecektir. Bu anlamda bu söylemler hem dönemdeki alımlayıcı kitle hem söz konusu dönemden sonraki alımlayıcı kitle için de kurgulanmıştır (Weaver, 1995; Buzan ve diğ. 1998; Balzacq, 2005; 2008; Stritzel 2007; Vuori 2008).

Aralık ayının ikinci yarısından itibaren ara seçimlerin yapılacak olması ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın Anadolu’da örgütlenmeye başlaması “korku”ları daha da artırmıştır. Gazetecilerin, bu dönemde partinin ileri gelenlerine sordukları sorular genelde, “partiye kimlerin üye olacağı”, “üyelik için gerekli şartlar”, “her başvuranın üye olup olamayacağı”, “zamanında İttihat ve Terakki Fırkası’yla ilişkisi olanların partiye gelip gelemeyeceği” ve en önemlisi de “Mustafa Kemal’in partileri konusundaki duruşunun ne olduğu” ile ilgilidir (Ateş,1998: 103-173). İstanbul Fırka Merkezi’nin açılışında parti üyelerinden Kara Vasıf Bey’e sorulan, partiye kimlerin üye olabileceğine dair soruya verdiği cevaptan aslında partinin kendisinin “tehdit” olarak algılanmaması için aşırı bir temkin içinde olduğu anlaşılmaktadır. Kara Vasıf Bey’e göre İngiliz Muhipler Cemiyeti’ne mensup olanlar, Nigehbancı, Kızılhançerci gibi komitelerle ilgisi bulunanlar, vatana ihaneti kesinleşmiş fakat aftan faydalananlar, siyasi haklarını kaybedenler, kötü şöhret sahibi olanlar, Lozan

Anlaşması tamamıyla yürürlüğe konmadıkça ve azınlıklar meselesi açıkça çözümlenmedikçe gayrimüslimler, partiye üye olmaları mümkün değildir (Yüceer, 2002: 357).

Halid Paşa'nın Meclis'te vurulmasının ardından da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın huzursuzluk yaydığına yönelik söylemler yoğunlaşmış ve parti üyeleri ile ilgili gazetelerde sorgulayıcı röportajlar da artırmıştır. *Tevhidi Efkar* gazetesinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensuplarından Vasıf Bey'le yapılmış mülakatta sorulardan birisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na giren muhafazakar görünümlü/giyimli ("müfrit muhafazakar hissi veren bazı simalar") bazı üyelerin kendilerinin yenilikçi olarak lanse ettikleri görüşleriyle ("teceddüperverlik umdeleri") çelişip çelişmediğiydi. Bu sorunun kurgulanış biçimine bile bakıldığında söz konusu döneme kadar dile getirilen güvenikleştirme adımları alımlayıcı kitlede etkisini göstermiştir. Vasıf Bey sorulan soruya karşı, öncelikle kişilerin "şekli haricisi" üzerinden kanat tesis etmenin yanlışlığına vurgu yaptıktan sonra "inkılap umdelerini ve fırkamızın programını kabul eden herkes fırkamıza girebilir" açıklamasını yapmaktadır. Programlarına uymayan bir davranış gösterildiğinde söz konusu kişiler partiden uzaklaştırılacaktır: "Sarığın altında samimi teceddüd ve terakki tarafları olabileceği gibi fesin altında sinsi mürteciler de bulunabilir" (aktaran Ateş, 1998: 132). Parti'nin bir üyesinin bu şekilde düşünme biçimi de güvenikleştirmenin başarısına örnektir. Çünkü güvenikleştirme çerçevesinin içine girebilecek kişileri partilerine almayacağını beyan etmesi güvenikleştirmenin başarılı olduğuna bir örnektir.

28 Aralık'ta yapılan Bursa'daki ara seçimleri Kurtuluş Savaşı'nın kahramanlarından kabul edilen ve "dinsel tutucu" olarak lanse edilen Sakallı Nurettin Paşa'nın iktidarın önemli adaylarından biri olan Emin Bey'e karşı kazandığı ezici çoğunluk iktidar partisinde tedirginlik yaratmıştır. Nurettin Paşa adaylığını Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'ndan koymasa da muhalif olduğu için Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na katılması beklentisi bile bu huzursuzluğun oluşmasına yetmiştir. Ancak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası yöneticileri Nurettin Paşa'nın ancak kendi parti programını benimsemesi durumunda kabul edebileceklerini söyleyerek eleştirileri hafifletme yoluna gitmişlerdir (Zürcher, 1992: 92). Açıklama yapma gereği duymaları kendi partileri üzerindeki kuşkunun yerleşmesinden korktukları için olması doğaldı. Bu

huzursuzluk ve korkuların olması güvenlikleştirme söylemlerinin etkisini gösterdiğinin işaretidir. Ancak, bu tip bir güvenlikleştirmenin başarısı, Weaveryan güvenlikleştirme bağlamında alımlayıcı kitlenin iknası üzerinden kurulamaz (Weaver, 1995, Buzan ve diğ. 1998). İleriki sayfalarda ayrıntılandırılacağı gibi ikna daha çok baskının sonucunda oluşmaktadır.

Güvenlikleştirme sürecinde fonksiyonel aktörler önemli görevler yerine getirirler. Bu anlamda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın faaliyetlerinin bir *tehdit* unsuru olarak sunulmasında dönemin gazetelerinde çıkan haberlerin yanında özellikle hükümetin yarı resmi yayın organı olarak nitelendirilen *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinin üretmiş olduğu söylemler bu duruma en iyi örneklerden biridir. Yeni Fırkayı, bu gazete ilk baştan itibaren Saltanat ve Hilafet yanlısı olarak ilan etmiş, karşısında da Cumhuriyet Halk Fırkası'nı Cumhuriyet ve Türklük yanlısı olarak nitelendirerek “biz ve öteki”, “dost ve düşman” söylemini (Schmitt, 2005) yaygınlaştırmıştır. *Hakimiyet-i Milliye*'nin 16 Nisan 1925 tarihli sayısında Mahmut (Soydan) imzası ile “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na Dair” başlıklı yazıda parti programı ile ilgili olarak “programın koyu bir zulmet ifade eden bazı maddeleri üstünde insanın düşar olmamasına imkan yoktur. Mesela fırkanın itikadat-ı diniyeye hürmetkâr olduğunu ifade eden mahud maddesi su-i tefsire çok müsaittir” denilmekteydi. Bu tespitin ardından, “İstiklal Mahkemesi'nin temas ettiği bazı meseleler, isyan sahasından gelen bazı haberler bu maddenin memlekette ne tahripkâr, ne irticakar bir tesir yaptığını göstermektedir” denilerek, alımlayıcı kitlenin partinin tehdit olduğuna dair algılamasını pekiştirmeye çalışılmaktaydı. Ayrıca İstanbul basınındaki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na dair olumlu haberlere anında bu gazetede cevap veriliyordu. Örneğin gazetenin 17 Kasım 1924 tarihli sayısında Nabizade Hamdi'nin “Zehir Menbar” başlıklı yazısında, “[b]ize kalırsa temiz ve asil İstanbul'un yanında acı bir İstanbul değil, fakat bir zehir menbaı vardır (...) Cumhuriyet idaresinin uzun felaket senelerinde millete miras kalan ıstırapları bir sene içinde bertaraf etmesi kabil olduğunu en insafsız ve garazkâr münekkitler bile inkâr edememişlerdir” denilerek partiyi savunanlara karşı dozu yüksek eleştiriler yayınlanıyordu (aktaran Yüceer, 2002: 539). Partinin kuruluş sürecinde ve kurulduktan sonra “Cumhuriyet'e karşı bir tehdit” olarak gösterilmesi söylemleri yeterli derecede etki yaptıktan sonra, Şeyh Sait

ayaklanmasının patlak vermesi güvenlikleştirici söylemlerin kolaylaştırıcı koşulları ve başarılı olması için uygun ortam oluşmuştur.

2.2.2. Şeyh Sait Ayaklanması: Güvenlikleştirici Söylemlerin Meşruiyet Alanı ve Kolaylaştırıcı Koşullar

Güvenlikleştirme, bir sorunun güvenlik sorunu olarak, varoluşsal bir tehdit söyleminin özenler arası kurulumu yoluyla, (aktör ve alımlayıcı kitle) tanımlanmasının ardından olağanüstü önlemlerinin alındığı sürecin “meşrulaştırılması” olarak ele alındığında, alınacak kararların alımlayıcı kitlede meşruluk hissi sağlaması için bir takım olaylara gönderimde bulunulması gerekir. Daha somut bir ifade ile, güvenlik politikaları ait olduğu aracın özel bir politikası bağlamında tehdit söylemi ve güvenlik pratikleri, siyasi önemleri belirginleştirmeye yönelik ve insanların belirli bir siyasi topluluğa bağlanma kapasitesini hızlandırmak amacını taşır. Dolayısıyla, tehdit somutlaştırıldığı ölçüde siyasi iktidarın pozisyonun yerleşmesine ya da karşı çıkılmasına bir gerekçe oluşturur (Weaver, 1995: 55; Walker, 1990: 5; Huysmans, 2000: 207). Güvenlikleştirmenin başarılı olması için iç ve dış koşulların varlığı güvenlikleştirmenin kolaylaştırıcı yönüne işaret eder. İç koşullarda güvenlik söylemi içerisinde “varoluşsal tehditler, çıkış yolunun bulunmayışı veya muhtemel bir çıkışın olmayışı” gibi dramatik ifadeler bulunması alımlayıcı kitlenin daha kolay ikna edilmesi içindir (Buzan ve diğ.1998: 32). Söz ediminin başarısı için öngörülen dış koşullar iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, “söz ediminde bulunan güvenlikleştirici aktörün sosyal konumu” ile ilgilidir. Sosyal konumdan kastedilen husus güvenlikleştirme ediminde bulunan aktörün alımlayıcı kitle üzerinde güvenlikleştirme iddiasını benimsetmeye yeterli derecede etkiye sahip olabilecek otoriter bir konuma sahip olmasıdır. Bu anlamda bu otoritenin resmi otorite olması şart değildir. İkinci dış koşul ise, “objektif olarak” var olduğu kabul edilebilen ve “gerçek bir olaya” referans verilen tehdit ile ilgili tarihsel koşullardır (Weaver, 2003: 14, Buzan ve diğ., 1998: 32-33).

13 Şubat 1925'te Bingöl'de başlayan ve bölgede hızla yayılan Şeyh Sait İsyanı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Cumhuriyet'e tehdit olarak algılanmasının somutlaşmasında önemli bir meşruiyet aracı olmuştur. Bu bağlamda, parti ile bağlantısı olan birçok kişinin yapıp ettikleri Şeyh Sait İsyanı'na eklenmiş ve partin

kapatılmasında söz konusu üyelerle ilgili söylemler meşruiyetin sağlanması için bir referans olarak kullanılmıştır. İsyanın başlaması haberinin ardından Parti, bu olayın ortaya çıkmasının bir sebebi olarak gösterilmeye başlanmıştır (Koçak, 1997:100). Aydemir'e (1993: 216) göre isyan bölgesinde partinin teşkilatlanması olmamasına ve parti elamanlarının isyanla ilgili bir bağlantısı tespit edilememesine rağmen, parti mensuplarına karşı bir "hücum" başlamıştı. İsyan, Zürcher'in (1992: 107) tanımlaması ile "hem Kürt ulusçuluğu hem de İslamcı tepki karakterini" taşıyordu. Lewis'e (1998: 266) göre, "Allahsız Cumhuriyeti devirmeyi ve halifeyi geri getirmeyi isteyen derviş şeyhlerin yönettiği" bir kürt ayaklanması; Tunçay'a (2005:136) göre "daha çok, dinsel bir giysi altında ulusal bir başkaldırı[dır]"; Ahmad'a (2002: 75) göre ise, "isyanda güçlü bir Kürt ulusçu ögesi" olmakla birlikte isyanın patlak verdiği ve geliştiği ortam dikkate alındığında "dini öğeler" daha ağır basmaktadır. Sonuç olarak, Cumhuriyet'in resmi söylemi, Şeyh Sait ayaklanmasının "irtica" ve "karşı- devrim" (Tunçay, 2005: 136) bağlamında Cumhuriyet'e karşı bir *tehdit* olduğu yönündedir. Bu anlamda İsmet İnönü'nün isyanla ilgili açıklaması resmi tarih tezinin üretilmesi için temel gerekçeyi oluşturur: "Şeyh Sait, harekât esnasında dini kurtarmak davasını açıktan ortaya atmış bulunuyor. 'Hilafet kalkmıştır din tehlikededir. Dini kurtarmak lazımdır'. Davaları bu. Şeyh Sait isyan hareketini, böylece bütün bir memlekete milli bir hareket olarak değil bir din hareketi olarak gösteriyor" (Cumhuriyet, 17 Şubat 1925'ten aktaran Ertunç, 2004: 96). Zaten, isyanın "irtica" ve "karşı-devrim" bağlamında değerlendirilmesi, sadece doğudaki bastırma ile sınırlı kalmaması sonucunu doğurmuş, "genel bir karşı hareketi haklı kılmak" için ülkenin diğer yerlerinde de muhalefeti bastırmada kullanılmıştır (Tunçay, 2005: 136).

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın içindeki radikal grup, özellikle Fethi Bey Hükümetini Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın programındaki "dine saygılı" ifadesinin açıkça "gericilik" olduğu halde bu partiye karşı yeterli derecede önlem almamakla suçlanmışlardır (Koçak, 1997:100). Siirt Mebusu Mahmut Bey, İsyanın nedenini Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın programına dayandırıyor ve "muhafiz fırkanın programı nifakla doludur" derken, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise, ayaklanmanın arka planında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın olduğu iddiasını ileri sürmekteydi (Yüceer, 2002: 540). Mustafa Kemal Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı

Cumhuriyet'e bir tehdit unsuru olarak görmekte ve Şeyh Sait isyanına partinin cesaret verdiğini düşünmekteydi. Bu düşüncesini daha sonradan Nutuk'ta açıklayacak ve isyanı, "Cumhuriyet rejimine, çağdaş yenileşmeye karşı cahillik, bağınazlık ve bir türlü düşmanlık ayağa kalkması" olarak açıkça tanımlayarak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı isyana umut vermekle suçlayacaktır. İstiklal Mahkemeleri'nin "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası denilen muzır teşekkül-i siyasiyi seddetti" tespitiyle bir anlamda partinin kapatılmasının meşruluğuna Şeyh Sait İsyanı'nı gerekçe gösterecekti (Nutuk, 1997: 593-594).

İsyanın başlamasının ardından, Başvekillikten istifa eden ve İstanbul Heybeli Ada'da dinlenmekte olan İsmet Paşa Ankara'ya dönmüş ve 21 Şubat'ta Mustafa Kemal ile görüşmüştür. Görüşmenin yapıldığı aynı gün akşam, Çankaya Köşkü'nde Mustafa Kemal başkanlığında Cumhuriyet Halk Fırkası başkanı İsmet Paşa, Başvekil Fethi Bey ve TBMM Başkanı Kazım Paşa'nın katıldığı bir toplantı yapılmış ve ayaklanmaya karşı alınacak önlemler görülmüştür. Aynı gece Mustafa Kemal ayrıca hükümet üyeleri ile bir araya gelerek doğu illerinde *sıkıyönetim ilan edilmesini* kararlaştırmışlardır (Koçak, 1997: 100). Aslında sıkıyönetim ilanının Meclis tarafından sonradan görüşülmesi prosedürün yerine getirilmesinden başka bir anlam taşımadığını belirtmek yanlış olmaz. Meclis'te konunun görüşülmesi sırasında yaşananlar, bu durumun açık bir göstergesiydi. Bu anlamda sıkıyönetimin ilan edilmesi hukuki olmaktan daha çok egemen olanın *istisna halini* belirlediği (Schmitt, 2005) bir durumdu.

25 Şubat 1925'te Başvekil Fethi Bey, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Başkanı Kazım Karabekir ve Umumi Kâtip Ali Fuat Paşa'yı ve Rauf Bey'i¹ davet ederek partilerinin geleceklere ile ilgili telkinlerde bulunmuştur. "Size, fırkanızı kendi kendinize dağıtmanızı tebliğ beni memur ettiler. Dağıtmanız *geleceği çok karalık görüyorum. Kan dökülecektir...* sizinle bu surette konuştuğuma çok müteessirim. Bilirsiniz ki ben, her türlü örfü muamelenin aleyhindeyim... azınlıkta kalacağım korkuyorum" (Orbay, 1993: 181; Cebesoy, 1960: 143; Aydemir, 1993: 217, Mango, 2004: 492). Mustafa Kemal, sonradan bu uyarının kendisi tarafından yapıldığını

¹ Ali Fuat Bey'in yerine davete Adnan (Adivar) Bey iştirak etmiştir (Yüceer, 2002: 540).

Nutuk'ta teyit etmiştir. Gerekçesini ise, Muhalefet partisinin “muzır ve isyan ve irticaa müşevvik vaz'ı ve mahiyetinde” olduğuyula açıklayacaktır (Nutuk, 1997: 593).

25 Şubat'ta Doğu illerinin bazılarında sıkıyönetim ilan edilmesine yönelik hükümet önergesi Meclis'e sunuldu. Meclis'in 64. birleşiminde görüşülen *sıkıyönetim ilanı* önergesi üzerine söz alan Başvekil Ali Fethi Bey, isyanın ortaya çıkışı, isyanı kimlerin kışkırttığı ve isyancıların üzerinden çıkan broşürlerde ulusal bir Kürt hükümetinin kurulmasına ve Şeriat'ın egemenliği ve Hilafetin yeniden kurulmasına yönelik isteklerin bulunduğuna ilişkin açıklamalar yapmıştır. Ali Fethi Bey konuşmasında ayrıca, isyanın niteliği ile ilgili 1912 Arnavut isyanı ve 31 Mart 1909 isyanına atıf yapmış, “[g]erek otuz bir Mart vakasının, gerekse Arnavutluk isyanının Türk Milletine, Türk vatanına vurduğu mühim darbelerden Türk Cumhuriyetini vikaye etmek için, Hükümetiniz her türlü tedabiri almaya azm eylemiştir” söylemi ile de bu isyanlar arasında paralellikler kurmuştur (TBMM, 1341, 306-309) Bu gibi geçmiş üzerinden geliştirilen güvenlikleştirici söylemler (Vuori, 2008) Cumhuriyet tarihi boyunca birçok gelişme de kullanılacak ve bir takım yeni sorunların da güvenlik gündemine alınmasında meşrulaştırıcı bir gerekçe oluşturacaktır. Konuşmasında Ali Fethi Bey, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile ilgili doğrudan herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Zaten Ali Fethi Bey'den sonra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası adına söz alan Kazım (Karabekir) Paşa da “şiddetli alkışlar” arasında hükümeti destekleyen kısa bir konuşma yapmıştır:

“Bu, mahdut mütegalibenin, haricî teşvikatla bazı emellere nail olmak için, halkı dini tahrik ile idlâl ettikleri anlaşılmıştır. Dini âlet ittihaz ederek, mevcudiyeti milliyemizi tehlikeye koyanlar, her türlü lanete lâyıktır. Hükümetimizin kanunî olan icraatına biz de bütün mevcudiyetimizle müzahiriz. Dahilî ve Haricî herhangi bir tehlike karşısında, bütün cihan bilmelidir ki, bu vatanın yekvücut evlâtları her zaman, her fedakârlığa amadedir” (TBMM, 1341: 309).

Sıkıyönetim ilanının oybirliği ile kabul edilmesinin ardından Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nda değişiklik önergesi görüşülmüştür. 24 Şubat'ta Meclis'e gönderilen önerge, “muaccelen” görüşülmesi kararlaştırılmış ve 25 Şubat'ta Meclis Genel Kurulu'nda görüşülmüştür. Yürürlük ve uygulama maddeleri hariç kanun bir maddeden müteşekkildi:

“Dini veya mukaddesatı diniyeyi siyasî gayelere esas veya âlet ittihazı maksadıyla cemiyetler teşkili memnudur. Bu kabil cemiyetleri teşkil edenler veya bu cemiyetlere dahil olanlar *haini vatan* addolunur. Dini veya mukaddesatı diniyeyi *âlet ittihaz ederek*,

şekli *devleti tebdil ve tağyir* veya emniyeti *devleti ihlâl* veya dini veya mukaddesatı diniyeyi alet ittihaz ederek her ne suretle olursa olsun ahali arasına *fesat ve nifak ilkası* için gerek münferiden ve gerek müstemian kavli veya tahriri veyahut fiilî bir şekilde veya nutuk iradı veyahut neşriyat icrası suretiyle harekette bulunanlar kezalik *haini vatan addolunur*” (TBMM, 1341: 310).

Aslında Kanunun Meclis’te görüşülmesi sırasında *acele* kabul edilmesi üzerinde durulması gereken bir husustur. Çünkü güvenlik söylemlerinde “varlığa kastedilen tehditler karşısında *acil ve olağanüstü* önlemlerin” (Waever, 2003: 9) alınması en önemli hususlardan birisidir. Bu bağlamda bu kanun Meclis’te görüşülürken “muaccelen” görüşülmesi kararlaştırılmıştır. Kanunun müzakeresine yönelik geneli üzerinde söz alan olmadığı gibi maddelerle ilgili müzakereye sıra geldiğinde Bozok Vekili Süleyman Sırrı Bey’in madde metninde geçen “ahali” kelimesi yerine “halk” tabiri kullanılsa daha iyi olur önerisi bile “Allah çıldırtacak sesleri” ile susturulmuştur. Karesi Vekili Vehbi Bey’in “Mukaddesatı diniyeden neler kastediliyorsa zapta geçsin, tavzih edilsin” önerisi ise, “hemen reye” geçilsin itirazları ile tartışma uzamadan sonlandırılmıştır (TBMM, 1341: 311). Bu bağlamda, olağanüstü halin ilan edilmesi ve ilan ediliş süreci hem Weaveryan anlamdaki güvenlikleştirmeye hem de Schmittyen anlamdaki siyasal olanın güvenlikleştirmesine uymaktadır. Ayrıca Meclis’te kararın hem iktidar hem muhalefet milletvekilleri ile oybirliği ile alınmış olması alımlayıcı kitlenin iknası bakımından da önemlidir.

İsyanın Başlamasının ardından 21 Şubat’tan itibaren yaşananlar, güvenlikleştirme siyasetinin nasıl işlediğini yeterince açık eder. *Güvenlikleştirici aktör* olan Mustafa Kemal, Çankaya köşkünde Cumhuriyet Halk Fırkası Başkanı İsmet İnönü, Başvekil Fethi Bey ve TBMM başkanı Kazım Paşa ile bir araya gelir. Mustafa Kemal önce bu üç önemli aktörü ikna eder (*alımlayıcı kitle*), sürecin nasıl işleyeceğini belirler. Ardından da Fethi Bey, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ileri gelenleri ile görüşerek partiyi kapatmalarının gerektiğini belirtir. Fethi Bey’in Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensuplarına karşı dile getirdiği güvenlik söylemine bakıldığında parti dağıtılmadığı durumda geleceğin *çok karanlık* (güvenlik grameri-iç koşul-internal) olacağını söylemesi tipik bir güvenlikleştirme adımıdır. *Çünkü olağanüstü* bir dönemden geçilmektedir ve *acilen önlem* alınması gerekmektedir. Olağanüstü süreci gerektiren unsur Şeyh Sait isyanıdır (bağlam-context-dış koşul-external). Hem Kazım Karabekir’in Meclis’teki konuşması hem de sıkıyönetim ilanının oybirliği ile alınması

özelde Şeyh Sait isyanı üzerinden yürüyen güvenlikleştirme adımının, genelde ise Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasına yönelik güvenlikleştirme siyasetinin başarıya ulaştığını gösterir (Weaver, 1995; Buzan ve diğ. 1998; Balzacq, 2005; 2008; Sritzel 2007). Sıkıyönetimin çerçevesini çizen yasa metnine bakıldığında ise, daha önceden dile getirilen güvenlikleştirme söylemlerinin izi kolaylıkla görülebilir. Bu anlamda Güvenlikleştirme siyaseti sadece söylem üzerinden değil yasal ve kurumsal düzenlemeler üzerinden de devam eder (Holm, 2004). Bu süreç sonradan Türkiye siyasal yaşamındaki siyasal alanın güvenlikleştirilmesinde genelde başvurulan bir yöntem olarak devam edecektir.

Bu gelişmelerin ardından, Mart ayında da gazetelerin bir çoğu haberlerini, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensuplarının İstiklal Mahkemelerinde tutuklanmasına ayırmış ve güvenlikleştirici söylemlerin pekişmesine hizmet etmiştir. *Son Saat* gazetesi “terakkiperverlerin Urfa ve civari temsilcisi eski mutasarrıflardan Fethi Bey İstiklal Mahkemesi'ne verildi” haberinde Fethi Bey'in “memleketin huzur ve sükununu ihlal edecek propagandada bulunduğu ezcümle kuva-yı tenkiliyyemizin miktarı hakkında malumat cem'ine çalıştığı ve asilerden Siverekli Şeyh Eyup ile muhaberede bulunduğu” gerekçesiyle bu kararın alındığı belirtiliyordu (aktaran Ateş, 1998:156). Ayrıca daha sonradan Takrir-i Sükun Kanunu'na göre kapatılmış olmasına rağmen dönemin sol ve komünist çizgideki yayın organları *Aydınlık* ve onun kitle yayın organı olan *Orak Çekiç* de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na karşı önemli bir muhalefet yürütmekte ve yayınları güvenlikleştirici söylemlere hizmet etmekteydi. “Yobazların Sarıkları Yobaz Zümresine Kefen Olmalı”, “Yobazlarıyla, Ağalarıyla, Şeyhleriyle, Halifeleriyle, Sultanlarıyla Birlikte Kahrolsun Derebeylik!”, “İrtica ve Derebeyliğe Karşı Mücadele için Köylüler, Ameleler Etrafında Teşkilatlanmalıdır”, “İngilizlerin Oynattığı İrtica Kuklası” başlıklı haberleri Şeyh Sait İsyanı'nı hedef alır gibi görünse de aslında Cumhuriyet'e karşı tehdit gördüğü diğer “irticai” unsurlara odaklandığı aşikârdı. (Öngider, 2009 315-316). Cumhuriyet'in bekasının tehlikede olduğu tezi çerçevesinde iktidar elitleri tarafından “irtica” ve “karşı devrim” söylemlerinin, dile getirilmesi ve buna ilaveten güvenlikleştirme de önemli işlev gören ve fonksiyonel aktör olarak tanımlanan basın tarafından da bu söylemlerin

desteklenmesi güvenlikleştirme söyleminin yeterli düzeye ulaşmasına ve güvenlikleştirmenin başarılı olmasına hizmet etmekteydi.

2.2.3. Güvenlikleştirmenin Başarılı Olması: Takriri Sükûn Kanunu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırka'nın Kapatılması

Kopenhag Okulu başarılı bir güvenlikleştirme, için güvenlikleştirici aktörün tehdidi tanımlamasının yetmediğini, buna ek olarak alımlayıcı kitlenin de güvenlikleştirici aktörün tehdit tanımlamasını kabul ederek acil ve olağanüstü önlemlerin alınması konusunda ikna olması gerektiğini belirtse de (Buzan ve diğ., 1998: 26, 31) bu kabul mutlaka medeni bir şekilde olmayabilir, özgür bir tartışma ortamı sağlanmadan düzen, rıza ya da baskıya bağlı olarak gerçekleşebilir (Buzan ve diğ., 1998: 23; Williams, 2003: 523). Belirli bir alımlayıcı kitle belirli bir sorunun güvenlik sorunu olduğu yönünde aktörle aynı düşüncüyü paylaşmasına rağmen alımlayıcı kitle olağanüstü önlemlerin alınması için aktörle mutabık olmayabilir. Böyle bir sonucun çıkması başarısız bir güvenlikleştirme girişimi olarak değerlendirilemez. Çünkü bu durumda alımlayıcı kitle sorunun güvenlik sorunu olarak ele alınmasını reddetmemektedir (Roe, 2008: 618-621). İlke olarak alımlayıcı kitle tüm nüfusu içine alan bir kavram olmak zorunda değildir. Örneğin, demokratik olmayan ülkelerde güç elitleri ile sınırlı olabilir (Weaver 2003: 26; Hansen, 2000: 289). Demokratik sistemlerde olağanüstü önlemlerin alınmasına karar verecek olan alımlayıcı kitle, halk adına karar veren parlamentodur. Ancak otoriter sistemlerde, ilgili alımlayıcı kitle, cunta, kriz komitesi ve diktatör olabilir (Gromes ve Bonocker, 2007: 7). Bunun yanında, alımlayıcı kitle, “istenen hedeflere ulaşılmasında doğrudan nedensel bağa sahip olan birim” olabileceği gibi (Balzacq, 2005: 185), merkeze [ve çevreye] göre farklılaşmış bir grup ya da sosyo-politik şartların üretmiş olduğu sosyal ve kültürel ortama bağlı gruplar olabilir (Vuori, 2008: 72). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın bu anlamda kapatılması başarılı güvenlikleştirmeye bir örnektir. Çünkü daha parti kurulmadan Parti'ye sonradan üye olacak kişiler üzerinden yürütülen tehdit söylemi, Parti kurulduktan sonra da devam etmiş parti üyelerinin faaliyetleri Cumhuriyet'e karşı bir *tehdit* olarak sunulmuştur. Bu tehditle mücadele olağanüstü önlemlerin alınması sürecini doğurmuş, her ne kadar bu olağanüstü önlemler direkt parti politikaları temelinde yürürlüğe konmasa da, uygulamada doğrudan partiyi hedef almıştır, sonuçta parti kapatılmıştır.

Güvenikleştirme kavramsallaştırması ile tanımlarsak, “normal siyasetin kuralları askıya alınmıştır.”

Şeyh Sait İsyanı'nın ardından çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu, söz konusu güne kadar Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası üzerinde yürütülen tehdit söyleminin başarılı olduğunun bir göstergesiydi. Kanun her ne kadar Şeyh Sait İsyanı'na yönelik olarak çıkarılsa da dönemin güvenikleştirici aktörleri isyanı bir “gericilik ve karşı devrim” (Tunçay, 2005: 136) söylemi etrafında ele almışlar ve bu durum Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması için gerekçe oluşturmuştur. İsmet Paşa bu durumu 2 Mart 1927'de TBMM'de yaptığı konuşma da teyit etmiştir: “... iki sene evvel karşısında bulunduğumuz hadisetin en mühimi Şeyh Sait İsyanı ile tebarüz eden hareket-i fiiliye değildi. Asıl tehlike memleketin umumi hayatında hasıl olan teşevvus ve tezebzüb idi” (Tunçay, 2005:145; İnönü, 1992: 250). Mardin (1973[2004: 61]) de “[y]eni parti ile ayaklanma arasında bir ilinti[nin]” olmadığını ancak yeni partinin kapatılmasında “Kürtlük” söyleminden daha çok “dini gericilik” temasının olduğunu belirtir. Dolayısıyla partinin kapatılmasında Şeyh Sait İsyanı'nın bir meşruiyetin sağlanmasına yönelik olarak kullanıldığı açıktı (ayrıca bkz. Albayrak, 1990)

Mustafa Kemal ve arkadaşları 2 Mart 1925'te Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Grup Toplantısı'nda Şeyh Sait ayaklanmasının nasıl bastırılacağına yönelik tartışmada “şiddet taraftarları ile itidal taraftarları” arasında yaşanan tartışmanın ardından Fethi Bey Başvekillikten istifa etmiş yerine, Başvekilliği 1937 yılına kadar devam edecek olan İsmet Paşa geçmiştir. Fethi Bey Doğu illerinde alınan tedbirlerin kafi olduğuna inanmakta ve “[I]üzümsüz şiddetlerle ben elimi kana boyayamam” düşüncesindeydi (Aydemir: 1993: 218; Mango, 2004: 490). Mustafa Kemal ise Fethi Bey gibi düşünmediğini Cumhuriyet Halk Fırkası'nın grup toplantısında açıklayacaktı: “Milletin elinden tutmağa lüzum vardır. İnkılâbı başlayan tamamlayacaktır” (Aydemir, 1993: 219) İsmet Paşa'nın ilk işi 4 Mart tarihinde, yeni kabinenin onaylandığı aynı gün, Meclis'e Takrir-i Sükûn Kanunu'nu sunmak oldu. Üç maddelik kanunun ilk maddesi aslında güvenikleştirici söylemin başarılı olduğunun açıkça göstergesiydi:

“İrtica ve isyana ve memleketin nizamı içtimaisini ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlâlê bais bilumum teşkilât ve tahrikât ve teşvikat ve teşebbüsât ve neşriyatı Hükümet, Reiscumhurun tasdiki ile resen ve idareten men'e mezundur. İşbu efal erbabının Hükümet İstiklâl Mahkemesine tevdi edebilir (TBMM, 1341: 131).

Takrir-i Sükûn Kanunu Meclis'e sunulduğunda Encümen mazbatasında “*müstaceliyetle müzakeresi teklif*” edilmiş ve sunulduğu gün itirazlara rağmen “*müstacelen müzakere edilmesi*” (TBMM, 1341: 129) kararlaştırılmıştır. Takrir-i Sükûn Kanunu'nun yurdun her yerinde hükümete iki yıllık bir süre için sınırsız yetkiler vermesi Muhalefet milletvekillerinin tepkisine neden olmuştur. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası adına söz alan milletvekillerinden Gümüşhane Milletvekili Zeki Bey düzenlemenin “Teşkilâtı Esasiye Kanununun mahiyeti asliyesi arasında büyük bir tezat vardır” (TBMM, 1341: 132) açıklamasını yaparken, Dersim mebusu Feridun Fikri Bey “Cumhuriyetin, hâkimiyeti milliyenin ruhuna tamamen muhalif görüyorum”. (TBMM, 1341: 134) diyerek düzenlemeye muhalefet etmiştir. Konya Mebusu Refik Bey'in bu itirazlara karşı, düzenlemenin “Cumhuriyetin muhafazası için teklif” edildiğini (TBMM, 1341: 134) belirtmesi aslında düzenlemenin sadece Şeyh Sait İsyanı'na yönelik olmadığını da göstergesiydi. Bu düzenlemenin muhalefeti bastırmak için kullanılacağına farkında olan Kazım (Karabekir) ise, hükümetin gerekli gördüğü önlemleri almasını destekleyebileceklerini söyledikten sonra, düzenlemeye karşı itirazını dile getirmiştir:

“Fakat bu muayyen hadise karşısında milletin hukuku tabiiyesini tazyike matuf olarak icraata katiyen taraftar değiliz. Huzuru âlinize getirilen kanun gayri vazih ve elâstikidir. Eğer bu kabul edilirse, buna istinaden Teşkilâtı Esasiyemizin ruhundan doğan siyasi taazzuflar ve bunların faaliyetini tahdide veyahut matbuatı tazyike teşebbüs edilirse, halk hâkimiyeti tenkis edilecek demektir. Çünkü artık milletvekillerinin sadaları dahi bu kubbe altından harice çıkamayacaktır. Bu kanunu kabul etmek, Cumhuriyet tarihi için bir şeref değildir” (TBMM, 1341: 134-135).

İktidar milletvekillerinden Konya Mebusu Refik Bey “*inkılapları hiçe indirmek ve [C]umhuriyeti yıkmak*”(güvenlik grameri)için faaliyetlerin olduğu bir dönemde “kanunların kelimeleri üzerinde” tartışırken vatanın birçok yerinde *kan döküldüğünü* (güvenlik grameri) belirterek, muhalefet milletvekillerinin kanunun Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na aykırı olduğu tezlerinin yersiz olduğuna işaret etmiştir. Aslında Refik Bey'in söylediği, olağanüstü koşullar vardır dolayısıyla mevcut hukuk kurallarının göz ardı edilebileceğidir. Refik Bey'e göre “*millet dört taraftan dahilden ve hariçten bin türlü melunâne hücumlara maruz kaldığı zaman*” (güvenlik grameri) milletvekillerinin “mevcut kavaninimizi nazarı dikkate alırsak ve mevcut kavanine nazaran tedbir ittihaz edersek, hürriyeti tahdit etmiş olacağız, kanunları çiğnemiş olacağız, kanunu esasiye muhalif harekette bulunacağız” gibi bir düşünceye sahip olmamaları gerekmektedir.

Refik Bey bu görüşünü “[v]atan meselesi mevzubahis olduğu zaman, bütün o kanunların selâmeti, milletin hayatı mevzubahis olduğu zaman”... memleketin selâmetine, memleketin hayatına ve Cumhuriyetin hayatına *suikast etmek isteyen mürtecilerin* biran evvel muhiti vatandan her ne suretle olursa olsun ref ve izaleleri için bu kanunun kabulü [gerekir]” düşüncesiyle pekiştirmektedir (TBMM: 1341: 135). Bu bağlamda, Schmitt’in siyasal olanın analizini yaparken egemenlik ve istisna hali/olağanüstü hal arasındaki ilişkiye vurgusunu burada zikrederek, bu düzenlemenin de Agamben’in olağanüstü hali “yasal ve siyasal olanın kesişme noktasındaki muğlâk ve değişken sınır” olarak tanımlamasına uygun olduğunu belirtmek gerekmektedir. Çünkü Agamben’e göre, olağanüstü hal “tıpkı iç savaş, ayaklanma ve direniş gibi ikircikli ve belirsiz bir sınır çizgisinde hukuki olan ile siyasal olan arasındaki kesişme noktasında konumlanır” (Agamben, 2008:7-8; 2010: 165-166).

Takrir-i Sükûn Kanunu’nun sadece doğudaki, isyanla olmadığı, muhalefeti bastırmak için de kullanılacağı kanunun Meclis’te tartışılmasında iktidar milletvekillerinin açıklamalarında açıkça görülüyordu. Örneğin, Muş mebusu İlyas Bey’in “Hürriyetleri, memleket aleyhine, Cumhuriyet aleyhine ve bütün millet aleyhine istimal etmesi istidadında olanlar tek olarak bu kanundan korksunlar” (TBMM, 1341: 138) açıklaması bunun göstergesiydi. Ayrıca, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın düşüncelerini savunan İstanbul basınının da susturulmaya çalışması da bunun bir işaretiydi. Müdafa-i Milliye Vekili Recep Bey mevcut durumun sebebinin “İstanbul matbuatının” yaptıklarına bağlamaktadır: “Türkiye’de devlet nüfuzunu tahrip eden ve bu en yüksek mevki müessirine kendi zulmü şerri, zulüm isnadı, teşhiz ve terhibi sayesinde çıkan bu İstanbul matbuatı öyle bir manzara ihdas etmiştir” (TBMM, 1341: 139). Recep Bey “iç düşman” konusunda da dikkatli olunması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, “dahilî tehlikeler ve dahilî mehalik... bariz ve zahir” olarak ortaya çıkmaz. İç tehdit “içinden yanan bir yangın gibidir.” Bu anlamda, “devlet müessesesini vücade getiren teşekküller, meclisler ve hükümetler” bu tehdidi zamanında farkına varamayıp tedbir alamazlarsa bu iç düşman “devletin bütün bünyesini tahrip” edecektir (TBMM, 1341: 141).

Rauf Bey ise Cumhuriyetin tehlikede olmadığına yönelik yaptığı konuşmada, bir önceki hükümetin Meclis’e sunduğu bilgilerden isyanın boyutunun çok büyük

olmadığının anlaşıldığı dolayısıyla, bastırılmasında bir güçlük yaşanmadığını ve bu kadar sıkı önlemlerin alınmasına gerek olmadığını söylemiştir (TBMM, 1341: 144-145). İsmet Paşa ise Rauf Bey'in bu düşüncesine katılmakla birlikte bunun ancak "vaziyeti, mütalâa eden ve vaziyete göre tedbir bulan bir Cumhuriyet"le (TBMM, 1341:149) mümkün olabildiğini belirtmiştir.

Bu hararetli tartışmanın ardından Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası üyelerinin olumsuz oyları ile 22'ye karşı 122 oyla kabul edilen Takrir-i Sükûn Kanunu'nun hemen ardından ve aynı oturumda Başvekil İsmet Paşa, "Meclisi Âliden iki İstiklâl Mahkemesine müsaade buyurulmasını istirham ediyorum" sözleriyle meclis gündemine yeni İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması önerisini getirmiştir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensuplarının itirazlarına rağmen Meclis'ten bu düzelleme geçmiş ve mahkemenin üyeliklerine de sertlik yanlısı milletvekilleri seçilmiştir. (TBMM; 1341: 149-154). Takrir-i Sükûn Kanunu'nun çıkarılması Türk siyasal hayatının dizayn edilmesinde kurucu bir yeri olmuş ve olağanüstülüklerin de kurumsallaşmasının yolunu açmıştır. Aydemir'in (1993: 220) değerlendirmesi aslında söz konusu Kanun hakkında yeterince ipucu verir:

"O güne kadar ve bütün milli mücadele boyunca bu kadar kapsamlı ve hükümete bu kadar yetkiler veren bir kanun çıkarılmamıştı. Kanun, geçici ve olağanüstü yargı organları olarak gene [İ]stiklal [M]ahkemelerini getiriyordu. Verdiği yetkilerle de hükümete geniş yetki hakları tanıyordu. Bu kanun, iki tarafı keskin öyle bir bıçak ki hükümet ve rejim onu, ya inkılapları yerleştirmek için olağanüstü bir dayanak olarak kullanacak yahut bizzat hükümeti sert bir diktatörlüğe sürükleyebilecekti... [Y]eni Türkiye'de çok partili rejimi ve Anayasanın ruhuna hâkim olan demokrasi havası, artık uzunca bir zaman içinde ortadan çekilecekti."

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na yönelik bu iki düzenleme ile Cumhuriyet'e tehdit söylemi başarı ile güvenikleştirilmiş, iktidara muhalif tüm unsurlar susturulmuş ve bu dönem Cumhuriyet tarihi açısından da sonraki süreçleri doğrudan etkileyen bir "yönetim tekniği"nin (Kardaş, 2006) oluşmasında referans olmuştur. Bu bağlamda Zürcher'in (1992: 114) değerlendirmesi açıklayıcıdır:

"Aşırı bir baskı döneminin habercisi olan, tarihsel önemi büyük bu kararın, iki yıl boyunca uygulanması, tüm siyasal muhalefetin ve basınını susturulmasını, Kürt etnik ve dilsel kimliklerin sert bir biçimde ezilmesini ve 1926'da Ankara ve İzmir'de yapılan yargılamalarla Kemalist çevre dışındaki tüm potansiyel iktidar rakiplerinin yok edilmesini getirdi. Bu iki yıllık dönem sona erdiğinde, Kemalistler artık kendilerini yasanın yürürlükten kalkmasına izin verecek kadar güvenlikte hissediyorlardı ancak, bu yasanın yarattığı siyasal sistem ve kültür, onu izleyen yirmi yıl boyunca aynı kalacaktı."

Bu düzenlemelerin çıkarılmasının ardından da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın faaliyetlerine yönelik gazetelerde güvenlikleştirici söylemler devam etmiştir. Parti'ye muhalif basın, isyan ile fırka arasında bir bağın kurulabilmesi için özel bir çaba sarf etmiştir. Bu söylemler bir anlamda güvenlikleştirme süreçlerinde kolaylaştırıcı etken olmuş ve partinin kapatılması sürecini hızlandırmıştır. 3 Nisan tarihinde *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile ilgili yayınlanan makalede Kazım (Karebekir) ve Feridun Bey'in çeşitli yerlerde yaptığı konuşmalar analiz edilmiştir. Analiz yazıda Terakkiperver Milletvekillerinin, iktidar partisinin "hükümet zevki ve hırsı için" basını susturduğu ve meclis kürsüsünü dahi "kuvvetin tahakkümü için kullanmaktadır" dediği aktarılmakta, ardından, Takrir-i Sükûn Kanunu'nun çıkmasından itibaren muhalefet partisinin "çirkin nümayiş"lerine devam ettiği belirtilmektedir (Aktaran, Ateş, 1998: 159-160):

"Acaba paşa hazretleri, fırkasının azalarından bazı maznunları, bekleyen fena ihtimalleri düşürerek şimdiden efkârı umumiye önünde ihtiyatlı bulunmak niyetinde midir? Bu keyfiyet ve takibat arasında "Terakkiperver" kelimesinin sık sık geçtiği günlerde, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın mesuliyetini ima etmek fena bir tabye değildir. (...) Tabii ve arizi bütün hukuk, Teşkilatı Esasiye Kanunu, Meclis ve memleket, hepsi inkılâpçılık suuru, devlet mesuliyeti ile hareket eden Cumhuriyet mevki iktidarının azim ve iradesiyle ilelebet masun kalacaktır."

7 Nisan'dan itibaren gazetelerin çoğunda Terakkiperver üyelerinin silah kaçakçılığı, partinin üyelerinin tutuklanmaları, İstiklal Mahkemelerinde yargılanmaları ile ilgili haberler yoğunluk kazanmıştır. İsyanın bastırılmasının ardından da İstiklal Mahkemeleri Terakkiperver Partisi mensuplarının irticai faaliyetleri konusunda hükümeti uarmaya devam etmişlerdir. İstiklal Mahkemeleri, ayaklanmayı kışkırtanlar arasında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın mensuplarının da olduğu gerekçesiyle birçok kişiyi tutuklayacak ve mevcut uygulamaları eleştiren birçok gazete ve dergi kapatılacaktır. Sonuçta güvenlikleştirme söylemlerini eleştirmek bir yana mevcut söylemin dışında herhangi bir görüş ortaya konulamayacaktır Meclisteki muhalefet başta olmak üzere muhalif gazetecilerin susturulması siyasi alandaki tartışmaların bastırılması sonucunu doğurmuş bunun sonucunda da *siyasi alan daralmış* ve bu durum güvenlikleştirmeye hizmet etmiştir (bkz. Ertunç, 2004: 93; Zürcher, 1992: 114-118; Tunçay, 2005: 149-155; Koçak, 1997: 99-101; Aydemir, 1993: 224, Öngider, 2009: 313-314).

Basının susturulmasının ve Parti hakkında yeterince kuşkunun oluşmasının ardından¹ 5 Mayıs'ta Ankara İstiklal Mahkemesi, Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin kapatılması istemiyle hükümete başvurmuştur. Parti 3 Haziran 1925 günü hükümet tarafından kapatılmıştır. 5 Haziran'da kapatma gerekçesi açıklanmıştır. Kapatma kararında 5 gerekçe sunulmuştur. Gerekçelerde, İstiklal Mahkemeleri'nin parti üyeleri ile ilgili kararları aktarılmış ve başka illerden alınan bilgilerinde kapatma yönünde yeterince delilin oluştuğuna vurgu yapılmıştır. Kapatmanın temel gerekçesi, partinin programının 6. maddesinde ki “[f]ırka efkar ve itikadat-ı diniyeye hürmetkardır”² hükmüdür. Dolayısıyla, gerekçe, partinin bu madde ile dini siyasete alet ettiği, bu durumun gerici çevreleri cesaretlendirdiği ve rejimin tehdit altına girdiği şeklindedir. Sonuçta böyle bir duruma hükümet izin veremeyecektir (Zürcher, 1992: 120-121; Tunçay, 2005: 154; Koçak, 1997: 99-101; Yüceer, 2002: 541-542).

Kapatma gerekçesinde dikkati çeken hususlardan biri de, Terakkiperver mensuplarının “tehdit” edici faaliyetlerinin mahkeme kararları yanında diğer başka yerlerden alınan bilgilerle de teyit edildiği hususuydu. Parti kapatılmaz ise, “”gerek telkin eden gerekse telkine maruz kalan vatandaşların hakikatin değiştirilerek tahrik olunmalarından korunması”³ mümkün olmayacaktır denilmekteydi. Bu karar, Kahraman'ın (2010: 59). nitelendirmesiyle, “her türlü mesnetten yoksun ve bütünüyle keyfi olarak, sadece partinin kapatılmasını öngörerek alınmıştır”. Yine Karaman'a (2010: 60) göre, söz konusu dönemde siyaset kavramından ne anlaşıldığının ortaya çıkması bakımından karar anlamlıdır. Çünkü siyaset farklı görüşlerin farklı partiler aracılığıyla yerine

¹ Dönemin etkili yazarlarından Vatan Gazetesi yazarı, Ahmed Emin Yalman, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapanmasının ardından hükümetin bunu meşru gösterecek haberler yapılması için gazetecilere baskı yaptığını belirtir: “Hükümet bir takım sebepler göstererek, terakkiperver Fırka'nın kapanmasına karar verince, Vatan'ın bunu haklı gösterir bir makale yazmasına lüzum gösterildi. Evvelce anlattığım gibi, bunu yapmak elimden gelmedi.... Gazetede arkadaş ve ortaklarımbu tarzda bir yazıyla ters netice alınacağına karar verdiler. Hiçbir şey yazılmamasını daha doğru buldular. İşte bunun üzerine Ankara'da bizi destekleyenler bizden el çektiler. Varlığımız tehlikeye düştü. İki vesileyle biz de Doğu İstiklal Mahkemesi'ne çağrılan gazetecilerin kafilesine katıldık. (Yalman, 1997: 1002)

² “...Fırkanın programında mevcut efkar ve itikadadı diniyeye hürmetkar olma esasını tevsi efkara ve tahrikatı irticakaraneye vesile itihaz ettikleri sabit olmuş ve Fırkanın vaz'ı hazırı hakkında Hükümetin nazarı dikkatini celbe müttefiken karar verildiğini natık mahkeme kararı Müddeiumumilikten hükümete tebliğ olunmuştur....Fırka programındaki itikadadı diniyeye hürmetkar olmak esasını memleketi dinsizlerden kurtarmak iddiayı irticakaranesine vasıtai telkinat ettikleri ve bu yüzden son irtica ve isyanın tezahüratı esnasında bir çok vahim hadisat vukua geldiği sabit olunmuştur” (Zürcher, 1992:186)

³ “Gerek telkin eden ve gerek telkine maruz kalan vatandaşları tesvil ve tahrik avakıbından muhafaza velhasıl zararı ammi tahdid için terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının faaliyetten men'i hükümetin artık müsamaha edilemeyeceği vezaif sırasına girmiştir” (Zürcher, 1992:186).

getirildiği bir mekanizma olarak düşünüldüğünde dönemin yönetici aktörleri “böyle bir muhakemeye sahip olmadığı ve halkı bütünüyle siyasetten uzak tutmak, halkı belirli bir doğruya yönlendirilecek bir ‘kitle’ olarak gördüğü ve kendi dışındaki görüşleri ‘hakikatin değiştirilmesi şeklinde” yorumlamaktadır. Bu tam da “siyasetin siyaset aracılığıyla ortadan kaldırılmasıdır”. Bu durum aslında güvenlikleştirmenin niçin siyasallaşmanın uç bir versiyonu olarak da tanımlanabildiğinin bir göstergesidir. Diğer bir ifade ile güvenlikleştirme siyasallaşmanın uç bir versiyonu olarak anlaşıldığında (Buzan ve diğ.1998) güvenlikleştirme pratikleri, güvenlikleştirici seçkinlerin süregiden iktidar ilişkileri içindeki ayrıcalıklı konumlarını sürdürmelerine olanak tanır ve bu anlamda güvenlikleştirme iktidar tahakküm ilişkilerinin sürdürülmesinde bir araç olarak işlev görür.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasıyla birlikte Türk siyasal hayatında hukukun dışına kolayca çıkma anlayışının da kökleri atılmaya başlanmıştır. Yani, güvenlikleştirme açısından baktığımızda “devletin bekası” tehlikede ise, bu tehdidi savuşturmak için yasal sınırlar içinde kalma zorunluluğu ortadan kalkmaktadır (Agamben, 2010). Tehdidin var olup olmadığını belirleme yetkisi ise, “devletin çekirdeğini” oluşturmaya başlayan organlara aittir. Bu şekilde başlayan bir kurucu felsefenin hakim olduğu sistemde “durum hiçbir zaman ‘normal’ olmayacak, yoğunluğu tehlide atfedilen öneme göre değişen bir ‘anormallik’ ya da ‘olağanüstülük’ her zaman hüküm sürecektir.”¹ Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasında kullanılan gerekçe Cumhuriyet tarihi boyunca birçok parti kapatmalarında da temel gerekçe olarak kullanılma yolunu açmıştır. Şeyh Sait ayaklanmasının ardından Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılması Koçak’a (1997:103-104) göre “tek parti diktatörlüğü kurulması” sürecinin başlaması açısından bir dönüm noktasıydı. Çünkü Takrir-i Sükun Kanunu hükümete tüm ülkede “otoriter bir yönetim sistemi” (Tunçay, 2005) kurma fırsatını sunmuştur. Fethi Okyar (1980: 531) anılarında, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasıyla, “tek parti devrinin bütün hususiyetiyle işlemeye başla[dığını] ve politik hayatın seçimden seçime

¹ Kavramsallaştırmalarda, Sancar’dan (1998: 95-96) yararlanılmıştır.

müntehib-i sanilerin sadıklara attığı önceden ellerine verilmiş isimlerin sayılmasından ibaret kal[dığını]” belirtir.

Parti kapatılmasına rağmen, milletvekillerine herhangi bir yasağın getirilmemesinden dolayı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın milletvekilleri Meclis içinde bağımsız olarak faaliyetlerini bir süre daha devam ettirmişlerdir. Ancak 15 Haziran 1926'da İzmir'de Mustafa Kemal'e yapılan suikast girişimi, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın tamamen siyasi hayattan çekilmesine yol açmıştır. Suikast girişiminin ardından gözler bir anda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası üzerinde yoğunlaşmış ve İzmir mitinginde okunan beyannamede “Terakkiperver teşkilatının başında bulunan esafil tarafından bir suikast tertip edilmiştir... Gazi Paşamızı izale edip taklib-i hükümet yapmak, Cumhuriyetimizi mahv ile irticai saltanatı iade ve bu suretle milletimizi devletimizi inkiraza sürükleyecek bir hükümet tesis etmektir” denilerek açıkça sorumluların söz konusu partiden olduğu ilan edilmiştir (Yüceer, 2002: 542). Suikast Mustafa Kemal'in kişiliğine yönelik olmasına rağmen suikast bir rejim sorunu haline getirilmiştir (Ertunç, 2004: 107). Rejim sorunu haline gelmesinin temel sebebi de, Atatürk'ün 18 Haziran'da Anadolu Ajansı'na verdiği demeçte suikastın şahsını hedef almış gibi görünmesine rağmen aslında Cumhuriyet'e yönelik olduğunu belirtmesiydi. İnönü'nün yıllar sonra kendisi ile yapılan röportajda suikastın Atatürk'ün siyasi rakiplerini tasfiye etmek için kullanıldığını ifade etmesi de sorunun rejim sorunu haline getirilerek rejimin güvenliği söyleminin kullanıldığının açık bir itirafıdır: “Şimdi benim hatırladığım, İzmir suikastı olduğu zaman ihtilaf halindeki arkadaşları ayrılıp bir fırka teşkil etmiş bulunuyorlardı. Terakkiperver Fırkası azası idiler. Onlar davaya arızı olarak sonradan katıldılar” (İpekçi, 2004: 23-24). Mustafa Kemal'in kendisine yapılan suikastı rejime yönelik olarak değerlendirmesi hemen karşılığını bulmuş, diğer aktörler de bu söylemi yaygınlaştırmakta gecikmemişlerdir. Falih Rıfkı Atay ve Ağaoğlu Ahmet gibi dönemin önemli aktörleri yorumlarıyla ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın en önemli destekleyicisi olan *Hakimiyet-i Milliye* gazetesi haberleriyle suikastla ilgili her gelişmeyi rejimin güvenliği çerçevesinde yorumlamışlardır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensuplarını da bu suikastın destekçileri olarak göstererek partinin rejim için ne derece zararlı olduğunun görüldüğüne yönelik bir propaganda içine girmişlerdir

Ankara İstiklal Mahkemesi suikastı soruşturmak üzere, İzmir'e gönderilmesinin ardından, aralarında çoğu Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası milletvekili ve İttihat Terakki'nin hayatta kalan önderleri olmak üzere 49 kişiyi yargılamıştır. Milletvekillerinin dokunulmazlığı olmasına rağmen, mahkeme bu dokunulmazlıkların bile kaldırılmasını beklememiştir (Tunçay, 2005: 166-167; Zürcher, 1992: 122; Erman, 1971: 54-73). Hatta avukat bulundurmak ya da şahit dinlemek gibi yollara da başvurulmamıştır (Aydemir, 1993: 273-284). Dönemin başbakanı İsmet İnönü de yargılamalarla ilgili olarak, mahkeme heyetinin yaptıklarını doğru bulur ve anayasada milletvekillerinin dokunulmazlığı gibi hususların “ufak tefek ayrıntılar” olduğunu söyleyerek, milletvekillerinin yargılanmasında bir sakınca olmadığını açıklar. Mahkemeye göre, milletvekillerinin suçsuzluklarını ispat etmeleri gerekir, yani mahkeme onları baştan suçlu ilan etmiştir. İzmit Milletvekili Şükrü Bey'in avukat tutma talebine Mahkeme Başkanı Ali Bey şu cevabı verir: “İstiklal Mahkemeleri, avukatların cambazlıklarına gelemes. Mahkememizin üst kademesi yoktur. Millet hüküm bekliyor. Ne söyleyecekseniz açıkça söyleyiniz. Avukatlarla geçirecek zamanımız yoktur” (Erman, 1971; 104-113; Ertunç, 2004: 109). İstiklal Mahkemeleri olağanüstü yetkilerle donatılmış, mahkemeyi kuran milletvekilleri de sonradan İstiklal Mahkemelerinden korkmaya başlamışlardır. Çünkü İstiklal Mahkemesi üyeleri duruma göre kendi kanunlarını kendi görüşlerine göre koymaya başlamışlardır. Örneğin İsyân Bölgesi İstiklal Mahkemesi üyesi Lütfi Müfit'in sözleri bu durumu yeterince açıklar: “Bizim muayyen milli gayemiz vardır. Ona varmak için ara sıra kanun üstüne de çıkarız” (aktaran, Ertunç, 2004: 114). Dolayısıyla *istisna hali* İstiklal Mahkemeleri'nin olağan yargılama süreci haline gelmiştir. Kahraman'ın (2010: 59) tespiti de bu istisna halini yeterince açıklar: [i]zleyen dönemde çıkarılan kanunlarla alınan kararları, Meclis denetimi ve onayı olmaksızın İstiklal Mahkemeleri'nin fiilen uygulanmasına imkân sağlanmıştır ve bu hüküm idam cezalarını içermiştir. İstiklal Mahkemeleri de aldığı kararları bizzat kendisi uygulayacaktır”.

Takriri Sükûn dönemi Cumhuriyet tarihi ve Türk siyasal hayatı açısından çok önemli sonuçlar ortaya çıkarmış, Karpat'ın (1996: 60) tespitiyle “yeni bir devrenin başlangıcı” olmuştur. Şeyh Sait İsyanı sonrası yapılan düzenlemelerle “diktatörlük” olarak nitelendirilen bir sürece girilmiş (Tuncay,1992; Balcı, 2009; Kahraman, 2010;

Öngider, 2009). İsyanın bastırılması gerekçe gösterilerek siyasal rejimin inşa edilmesi sürecinde yaşanabilecek muhalif unsurlar yok edilmiş, çok partili rejime geçiş düşüncesi askıya alınarak tek partili sitemin kurucu söylemleri yerleşmiştir. Güvenikleştirme söylemlerinin başarılı olmasıyla birlikte, yeni uygulamalar için ortam müsait hale gelmiş ve inkılâpların¹ *acilen* gerçekleştirilmesinin önü açılmıştır. “Ülkenin ve milletin birliği, bölücülük ve irtica tehdidi” söyleminin kullanılabilir bir gerekçe olduğu anlaşılmış (bkz. Öngider, 2009) bu ve buna benzer söylemler Cumhuriyet tarihi boyunca meydana gelen kriz dönemlerinde sonuç almaya dönük olarak güvenikleştirici aktörlerin temel söylemi haline gelmiş ve bu söylemler bir *yönetim tekniğine* (Kardaş, 2006) dönüşmüştür. Bununla birlikte, Cumhuriyet tarihinde bir takım konuların siyasi alanın dışına itilmesi süreci başlamış Cumhuriyet rejiminin güvenliği çerçevesinde “vatan tehlikede” söylemi birçok konunun siyasi alanda tabu haline getirilerek tartışılması önlenmiş ve güvenikleştirilmiş alanlar oluşturulmuştur. Böylece demokrasinin tam kurum ve kurallarıyla gelişmesi gecikmiş ve demokrasinin taşıyıcıları olan siyasi partiler temel işlevlerini *tanımlanmış ve sınırlanmış* çerçevede yerine getirmek zorunda kalmışlar, çerçevenin dışına çıkanlar ise kapatılarak faaliyetlerine son verilmiştir.

2.3. Serbest Cumhuriyet Fırkası: Tanımlanmış ve Sınırlanmış Alanda Siyaset

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile birlikte yaşananlar devletçi aktörlere göre, her ne kadar Hilafet ve çeşitli dini kurumlar kaldırılrsa da, rejimin güvenliği için yeni düzenlemelerle rejime karşı oluşacak direncin önlenmesine yönelikti. Bu yeni düzenlemeler yapılırken rejimin güvenliği için Takriri Sükûn Kanunu bir sigorta görevi görecek. Bu bağlamda, 1929 yılına gelindiğinde birçok değişim gerçekleştirilmiş ve artık Takriri Sükûn Kanunu'nun süresinin uzatılmasına gerek kalmamıştı (Tunçay, 2005 Emrence, 2004, 2006; Koçak, 2006; Mango, 1999; Shaw ve Shaw, 1994). 1930 yılına gelindiğinde ise, yeni bir siyasi partinin kurulması için yeni bir süreç başlayacak, 12 Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası Cumhuriyet'in ikinci önemli siyasi partisi olarak resmen kurulacaktır.

¹ Bu inkılâpların başlıcaları, Şer-i Mahkemelerin Kapatılması, Şapka İnkılâbı, Kılık Kıyafet Reformu, Saat, Takvim ve Ölçü Aletlerinin Değiştirilmesi, Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Borçlar Kanunu, Harf İnkılâbı'dır.

Serbest Cumhuriyet Fırkası ile ilgili literatürde “niçin bu partiye ihtiyaç duyulduğu” konusu önemli bir yer tutmakta ve resmi tarihin dışındaki metinler genelde Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın “güdümlü” ve “kontrollü” bir “demokrasi denemesi”¹ olduğu ve “yapay” olarak ortaya çıktığına vurgu yapılmaktadır² (Tunaya, 1952; Karpat, 1996; Lewis, 1998; Tunçay, 2005; Yetkin, 1997; Aşar, 1998; Emrence, 2004, 2006; Koçak, 2006; Ertunç, 2004; Zürcher, 2007, Çavdar, 1983, Timur, 1996). “Deneme” tabirine vurgu aslında halkın çok partili hayata hazır olup olmadığının test edilmesine yöneliktir. Yani partinin kurulmasında iktidara gelme seçeneği gibi bir husus düşünülmemiştir. Literatürün geneline bakıldığında “demokrasi denemesi” çokça kullanılmasına rağmen, aslında bu deneme olgusunu destekleyen yeterince verinin sunulmadığı da bir gerçekliktir. Genelde “demokrasi denemesi” kavramsallaştırması partinin kurulmasına yönelik olmaktan daha çok kapanmasının gerekçelendirilmesi üzerinden ortaya çıktığı söylenebilir. Dolayısıyla, ortaya çıkan durum alımlayıcı kitlenin test edilmesi için bir araç işlevi de görmüştür. Güvenikleştirme açısından bakıldığında, alımlayıcı kitlenin iknası sorunu, hem tek tek yaşanan kriz alanları ile ilgili, hem de sürekliliği olan bir unsurdur. Başka bir deyişle, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kapanması sürecinin alımlayıcı kitle üzerindeki etkisi (hem muhalif unsurlar, hem de geniş halk kitleleri), Serbest Fırka’nın kurulması ile yeniden test imkânı da bulmuştur. Cumhuriyet tarihinin bu anlamda okuması aslında, alımlayıcı kitlenin sürekli kontrol altında tutularak, Cumhuriyet rejiminin faziletine, resmi ideolojinin muvaffakiyetine halkı inandırmak ve rejimin güvenliğini bu anlamda garantiye almak şeklinde yapılabilir. Dolayısıyla, siyasal partilerin kapatılması süreçlerini güvenikleştirme bağlamında incelerken, güvenikleştirici ve fonksiyonel aktörlerin kurmuş olduğu güvenikleştirme söylemlerinde ki devamlılıklar ve kopuşlar, alımlayıcı kitle olgusunun önceki süreçlerde ve mevcut süreçteki politikalara tepkisi,

¹ Hilmi uran anılarında, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nı anlattığı bölümün başlığı “ilk demokrasi” şeklindedir (Uran,2007: 93)

² Paris Büyükelçisi Fethi (Okyar)Bey, tatili geçirmek için 22 Temmuz 1930’da Türkiye’ye geldiğinde, Yalova’da Mustafa Kemal ile görüşür ve Mustafa Kemal’e Fransa ve Batı üzerine bilgi aktarır. Bir hafta süren bu görüşmede Mustafa Kemal Fethi Bey’e şu sözlerle yeni bir parti kurulmasını ve partinin başına da kendisini uygun gördüğünü açıklar: “Memlekette muhalif bir fırka kurmak lazımdır, böyle bir fırka vücuda gelirse Meclis’te münakaşa daha serbest olur. Mesela siz böyle bir fırkanın başına geçerseniz, bildiklerinizi Meclis’te serbestçe söylersiniz. Bu suretle uygulamada görülen birçok hatanın da önü alınmış olur” (Yetkin, 1997: 39-44).

kolaylaştırıcı koşulların oluşmasında ve meşruiyet sağlayıcı söylemlerin kurulmasında ki benzerlikler ve farklılıkları da ortaya koymak, güvenlikleştirme süreçlerinin hizmet ettiği amacın ortaya konulabilmesi açısından önemli hale gelmektedir.

Tezin çerçevesi güvenlikleştirme bağlamında siyasal partilerin kapatılmasına odaklandığı için, söz konusu partilerin kuruluş süreçleri çalışmanın çerçevesinin dışında olmasına rağmen Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması süreci güvenlikleştirme bağlamında siyaseti açısından önem taşımaktadır. Çünkü söz konusu partinin kuruluş süreci kendisinden önce kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşundan ve sonradan çok partili hayatta kapatılmış partilerin kuruluşundan farklılıklar göstermektedir. Parti'nin kurucu aktörleri ya da kurulmasında etkili olan aktör (Mustafa Kemal) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası deneyimini göz önünde bulundurduklarından çok temkinli hareket etmektedirler. Bu düşüncenin bir yansıması olarak, Mustafa Kemal partinin ismini kendisi önermiş, partinin politikası ile ilgili çerçeve oluşturmuş ve kız kardeşi Makbule Hanım'ı da partiye girmeye teşvik etmiştir. Bunun yanında güvendiği birçok yakın arkadaşını da partiye üye olması yönünde cesaretlendirmiş, partinin faaliyetleri, kuruluş amacı, parti politikaları, kurucuları ve iktidar partisi ile ilişkisinde belirleyici olmuş, ilgili yazışmaları dikte ettirmiş, partinin kuruluş aşamasında şüpheye düşenlere karşı kendisinin teminat olduğunu açıklamış¹ hatta partinin parasının da sağlanmasında bizzat devreye girmiş ve sorumluluk üstlenmiştir (Uran, 2007:193-194; Tunçay, 2005, Yetkin, 1997; Koçak, 2006; Aydemir, 1993, Ağaoğlu, 1994, Mango, 2004, Çavdar, 1983). Mustafa Kemal bu çerçevede partiyi kontrol etmesinin kolay olacağını düşünmüş kendi istemediği gelişmelerin önüne kolayca geçmeyi hedeflemiştir. Dolayısıyla, partinin kurucularının eylem, söylem ve düşüncelerinde Cumhuriyetin kurucu felsefesine herhangi bir şüphe olmadığı açıktır. Aydemir'in (1992: 381) cümleleri ile "bir sondajla da, halkın duygularını belki daha iyi kanalize etmek" için Mustafa Kemal Parti'nin kurulmasını amaçlamış ve yeni kurulacak teşebbüs bu anlamda "bir vesayet partisi... Yani ip uçları

¹Mustafa Kemal, Fethi Bey'e gönderdiği mektupta bu teminatı şu şekilde ifade eder: "Reisicumhur bulunduğum müddetçe, Reisicumhurluğun bana verdiği yüksek ve Kanuni vazifeleri, hükümete muhalif olan ve olmayan fırkalara karşı adilane ve tarafsızca ifa edeceğime ve layık cumhuriyet esası dahilinde firkanızın, her nevi siyasi faaliyet ve cereyanlarının bir engele uğramayacağıma emniyet edebilirsiniz efendim..." (Aydemir, 1992: 386-387)

elde tutulan, kontrol hatta yönetim altında bir parti” olarak kurgulanmıştı. Çavdar’ın (1983: 2053), “[oluşan] muhalefetin şu ya da bu biçimde patlamasından korkulurdu. Bu patlamanın denetim altında tutulması en azından Cumhuriyetin ve onun simgesi olan devrimlerin bir yerde savunulması gerekiyordu” tespiti, Aydemir’in işaret ettiği hususların daha açık edilmesidir.

Koçak’ın (2006: 618) Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın niçin kurulduğuna yönelik saptaması da bu anlamda önemlidir. Ona göre, Atatürk’ün Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulmasına yönelik teşebbüsündeki temel düşünce, gerçek anlamda bir siyasi partiden daha çok, elitler düzeyinde siyasal bir muhalefetin oluşturulmasıydı. Yani siyasal parti ile toplum arasındaki mesafe korunacak, bu anlamda Serbest Cumhuriyet Fırkası, “rejimin ve yönetimin asli bir unsuru” olacaktı. Çavdar’ın (1983: 2053) partinin kurulmasındaki asıl amacı “potansiyel toplumsal muhalefetin rejimi hedef almayan bir yöne doğru itilme[si]” olarak açıklaması ve Karpat’ın (1996: 73) “[m]uhalif bir partinin kurulmasından maksat, birikmiş hoşnutsuzlukların giderilmesini sağlamak ve hükümeti, hem kusurlarını düzeltmeye hem de ekonomik vaziyete yeni çareler aramaya sevk edecek bir kontrol sistemi yaratmaktan ibaret” tespiti de bu anlamda partinin daha çok elitler üzerinden kurulduğunu açıklaması anlamında önemlidir.¹ Dolayısıyla, partinin kurulmasında rejimin istikrara kavuşturulması ve aksayan yönlerinin ortaya çıkarılmasının amaçlandığını belirtmek gerekir. Ancak, rejimin istikrara kavuşturulması düşüncesinde önemli olan “laiklik” ilkesine zarar verilmeden (Kahraman, 2010: 78) aksayan yönlerin “hakiki cumhuriyetçi”² bir anlayışla yapılmasıdır. Ahmet Ağaoğlu da Ocak 1931’de *Son Posta* gazetesinde çıkan makalesinde partinin kurulmasında ki amacı “Cumhuriyeti teyid ve takviye etmek gibi bir tasavvur olmasını kabul eylemek lazım gelir” (Ağaoğlu, 1994, Belge 23) ifadesiyle açıklamaktadır.

Tunçay (2005: 247) ise, Parti’nin kurulmasında dünyanın doğrudan ve dolaylı etkisinin olduğu tezini daha öne çıkarır. Mustafa Kemal’in dış dünyaya karşı ülkenin

¹ Kongar (1994: 157), Serbest Fırka denemesini “devletçi seçkinlerin’ güdümlü bir demokrasi yoluyla ‘gelenekçi liberal’ düşünceleri denetleme çabası” olarak değerlendirir.

² Fethi Okyar’ın Mustafa Kemal’e gönderdiği mektupta geçen ifadedir (Kuruluş süreci ve mektuplaşma için bkz, Okyar, 1987: 7-83)

görüntüsünün olumsuzluğunu giderme düşüncesinin bir sonucu olarak kendi konumu açısından da mevcut manzaradan rahatsız olduğu açıktır.¹ Mustafa Kemal aynı zamanda bu siyasi partinin kurulmasına ön ayak olurken, kendisinin Cumhuriyet Halk Fırkası'nın tarafında olduğunu öne çıkararak bir tutum içinde olması da yeni kurulan muhalefet partisinin “yapay”lığını ve belirli bir amaç doğrultusunda kurduğunu,² Cumhuriyetin güvenliğine hanel getirecek bir yapıda olmadığını açıkça ortaya çıkarmaktadır. Okyar'ın (1980: 414) anılarında aktardığı üzere, yazışmalarda kendisinden “Reisi Cumhur” ve “Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Reisi” olarak hitap edilmesini şart koşmuştur. Yine ayrıca, Serbest Cumhuriyet Fırkası Meclis içi bir muhalefet olarak da düşünülmüş ve bu yeni partiye katılacak milletvekillerinin sayısı Mustafa Kemal, İsmet İnönü ve Fethi Okyar arasında pazarlıkla belirlenmeye çalışılmıştır³ (Okyar, 1980: 416-417; Tunçay, 2005: 259). Partinin temel politikası liberal bir çizgide ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ideolojisini değil kötü uygulamalarını eleştireceği de baştan belliydi (Tunçay, 2005: 265, dipnot 29). Ayrıca, Parti programının ilk maddesinde milliyetçi, laik ve cumhuriyetçi olarak tanımlanması, fırkanın etnik ve din merkezli bir siyaseti gütmeyeceğinin açık göstergesiydi (Emrence, 2006: 79). Dolayısıyla tüm bu tarihi olgulara rağmen, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Cumhuriyet'e bir tehdit oluşturduğu ileri sürülerek kurulmasından kısa bir süre sonra kapanmak zorunda kaldığı olgusu, tezin konusu açısından daha anlamlı hale gelmektedir. O zaman şu soru önemlidir: Partiye yönelik teveccühün ötekileştirilerek Cumhuriyet'e tehdit söylemi çerçevesinde güvenikleştirilmesi hangi amaç ya da amaçlara hizmet etmiştir? Daha açık bir ifade ile partinin kurulmasından itibaren ortaya çıkan gelişmeler Cumhuriyet'e tehdit söylemi etrafında güvenlik sorunu haline

¹ Fethi Okyar'a (1980: 392-393), Mustafa Kemal'in partiyi kurma düşüncesini aktarırken söyledikleri bu anlamda açıklayıcıdır: “Bugünkü manzaramız aşağı yukarı bir *dictature* manzarasıdır (...) Hâlbuki ben cumhuriyeti kendi şahsi menfaatim için yapmadım. Hepimiz faniyiz. Ben öldükten sonra arkamda kalacak müessese, bir istibdat müessesesidir. Ben ise millete miras olarak bir istibdat müessesesi bırakmak ve tarihe o suretle geçmek istemiyorum.

² Fethi Okyar (1980: 462-465) sonradan anılarında Mustafa Kemal'in kendisine verdiği sözleri tutmadığını ve başta söyledikleri ile sonradan yaptıkları arasında büyük fark olduğunu aktaracak ve Mustafa Kemal'i sözünde durmamakla suçlayacaktır.

³ Mustafa Kemal ile görüşmesinde İnönü, Fethi Bey'in de bulunduğu bir sırada, yeni partiye 40-50 milletvekili vereceğini söylemiş ve gelecek seçimde Fethi Bey'in istediği milletvekili sayısını da öğrenmeye çalışmıştır. Fethi Bey 120, İsmet Paşa 50 olmasını istemiş, Mustafa Kemal'in önerisi ile 70 sayısında anlaşmışlardır (Okyar, 1980: 416-417). Ancak parti kurulduktan sonra yeni partiye geçen Milletvekili sayısı 15'te kalmıştır.

getirilerek rejimin yerleşmesi ve dönemin iktidar elitlerinin konumlarını sağlamlaştırmak için bir fırsat olarak kullanılmış mıdır?

Bu temel sorunun cevabı, partinin faaliyetlerine, kurucularına, üyelerine, sempatanlarına yönelik “irtica isnat edilerek”, ötekileştirme bağlamında güvenlikleştirici söylemlerin nasıl kurulduğu, güvenlikleştirici aktörlerin kimlik ve konumları ile sonuç almaya yönelik politikalarının neler olduğuna bakılarak ortaya konulabilir. Bu yapılırken, iktidar elitlerin güvenlikleştirme söylemlerinin izi sürülerek, söz konusu yeni partiye karşı, neyin, ne zaman, nasıl ve niçin, kim tarafından eleştirilebileceğinin meşruiyet kaynağının nasıl sağlandığı da ortaya çıkarılabilir. Ancak bu cevap aranırken, Koçak’ın Serbest Fırka üzerine yazılan resmi ve akademik literatürü değerlendirerek ve söz konusu literatürü arşiv belgeleri ile test ederek ulaşılmış olduğu, Serbest Fırka üzerine oluşmuş olan literatürde öne çıkan hususlardan birisinin tarihi gerçekliklerden daha çok partiye yapılan siyasi suçlamaların tarihsel bir olgu etrafında “siyasi ideolojinin yeniden üretiminde” (Koçak, 2006: 614) kullanılmış olduğuna yönelik tespiti yol gösterici olacaktır.

İleriki sayfalarda daha geniş ele alınacağı gibi, Serbest Fırka’nın güvenlikleştirme söylemleri etrafında bir tehdit algısı olarak sunulması sonucunda, rejimin güvenliği ve rejimi koruma söylemi çerçevesinde bir yandan siyasi ideoloji yeniden üretilirken diğer yandan da siyasi ideolojinin taşıyıcısı konumunda ki Cumhuriyet Halk Fırkası ve bu fırka etrafında kümelenen siyasi ve bürokratik zümre de iktidarlarını ve pozisyonlarını sağlamlaştırmışlardır. İktidarın temel ilkelerinin aynı zamanda devletin ilkeleri olması partiye karşı oluşacak her eleştiriye rejime ve devlete karşı eleştiriler olarak sunan iktidar elitleri, hangi eleştirinin Cumhuriyetin temel ilkelerine karşı olduğunu saptama yetkisini de kendileri, içinde bulunulan konjonktüre göre belirlemişlerdir. Ayrıca, partinin Cumhuriyet’e karşı bir tehdit olarak sunulmasında kullanılan söylemlerin işlevselliğinin partinin kapatılmasında ortaya çıkması, Cumhuriyetin resmi ideolojisinin “ötekileştirme” dışlama” “düşman yaratma” süreçlerinin devamlılığını da sağlamıştır. Aynı zamanda bu partinin kapatılmasında kullanılan söylemlerin dar çerçevede bir alımlayıcı kitleyi ilgilendirmesi de sonraki süreçler için “ötekileştirme söylemlerinin direk sonuç almaya dönük “bir strateji” etrafında kurgulanmasının da yolunu açmıştır. Ayrıca, ülkedeki iktidara yönelik

hoşnutsuzluğun rejim üzerine odaklanması, süreci yapay söylemler üretilerek ve halkın ilgisini özellikle Serbest Fırka'ya odaklayarak engellenmiştir. Bu anlamda, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasında eski inkılâpların yerleşmesi ve yeni birçoğunun yapılması için müsait ortam yaratılırken, Serbest Fırka'nın kapatılmasının ardından tek parti yönetimi ve resmi ideoloji yerleşmiş ve resmi ideolojinin yerleşmesi için ortam müsait hale gelmiştir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası resmen 12 Ağustos'ta kurulmuş, 21 Ağustos'ta üye yazımına başlamasından bir gün sonra yani 22 Ağustos'ta Cumhuriyet Halk Fırkası yönetimi partiye üye olacakları *şüpheli* ile karşılayarak, onları baştan suçlayıcı bir tavır takınmışlardır. Zaten Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibi Umumisi partinin kurulmasından hemen sonra 14 Ağustos'ta parti müfettişlerine gönderdiği tamimde “milletimizin menfaatlerine faydalı tenkitlere” açık olduklarını belirtmeleri kontrolün kendilerinde olduğunun da göstergesiydi. Koçak (2006: 179) bu tamimle Cumhuriyet Halk Fırkası'nın en başından milletin yararına ve zararına olan “tenkitlerin” belirlenmesi hususunun kendisinde olduğunu varsaydığını belirtir. Dolayısıyla, ileriki sayfalar da gösterileceği gibi, yeni kurulan partinin gerçek anlamda Cumhuriyet için bir *tehdit* olarak ortaya çıkması gibi bir durum söz konusu değildir. Cumhuriyet Halk Fırkası elitleri Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasının hemen ardından algılamaları ve düşünceleri çerçevesinde bir değerlendirmenin sonucunda tehdit üretmişlerdir. Üretilen bu tehdit üretimi güvenlikleştirme pratikleri yoluyla “icat edilmiş öteki”ne (imagined other) yönelik derin bir düşmanlık hissi yaratarak söz konusu “öteki” üzerinde bir baskı oluşturmak için kullanılmıştır. Burada ötekine karşı düşmanlık çerçevesinde oluşturulan ortam toplumun tümü üzerinde ideolojik pratiklerin yerleştirilmesine yönelik olarak kullanılmıştır. Bu süreç güvenlikleştirici aktörler tarafından bilinçli bir tercihin sonucudur. Çünkü erken Cumhuriyet döneminin ötekileştiriciliği “çok daha dar ve dışlayıcı bir ideolojinin içselleştirilmesi bağlamında gerçekleştiril[diğinden]” (Hanioğlu, 2011) bu ötekileştirme süreci bir güç hiyerarşisi de sağlamıştır. Oluşan bu güç hiyerarşisinde, “biz”in temsil ettiği taraf, “ötekinin” kimliğini tanımlama yetkisini de elinde bulundurduğunu varsaymış ve bu hiyerarşinin devam etmesi için *yapay tehdit söylemleri* ile güvenlikleştirilmiş alanlar yaratmıştır.

Post yapısalcı güvenlik yaklaşımını benimseyenlerin genelde kabul ettiği gibi, güvenliğe yönelik tehditler nesnelere varlığının dışında ve önceden belirlenmemiştir. Dolayısıyla, “güvensizlikler ve güvensizliğin nesnelere” karşılıklı olarak birbirlerini üretirler (Weldes ve diğ., 1999). Bu anlamda, güvenlikleştirme kuramına göre, tehdit algısı, “nesnel şartların sonucunda oluşan bir durumdan daha çok, özel sosyal süreçlerin bir çıktısı olarak” ele alınır. Sorun için tehdit temsilleri, tehdidin tam olarak tanımlanmasına gerek duymadan, kullanılır. Örneğin “mürteci unsurlar”, “irtica”, “vatan haini” gibi suçlayıcı ve belli bir algılama yüklü söylemleri tehdit temsilleri olarak kullanmak yeterlidir. Bu tanımlamayı kullanan güvenlikleştirici aktörler, sorunu güvenlik meselesi olarak tasnif etmiş ve aynı zamanda da siyasi bir karar vermişler (Pasha, 1996; Buzan ve diğ.,1998; Willams, 2003; Kaliber, 2005) Bu karar verildikten sonra ötekileştirilen ve güvenlikleştirilen kimlikler üzerinde, uygulanması gereken bir siyasi seçim ve tasarruf söz konusu olacaktır. Dolayısıyla, tehdit söylemi ve güvenlik pratikleri, siyasi önemleri belirginleştirmeye yönelik ve insanların belirli bir siyasi topluluğa bağlanma kapasitesini hızlandırmak (Huysmans 2000) ya da mevcut iktidarın daha da yerleşmesi içindir. Tehdit somutlaştırıldığı ölçüde de siyasi iktidarın pozisyonun yerleşmesine ya da söz konusu siyasi iktidara karşı çıkılmasına bir gerekçe olarak kullanılması kolaylaşır.

Güvenlikleştirmede “gerçekliğin özneler tarafından nasıl algılandığı ve temsil edildiği” önemli olduğundan tehdit söyleminin nasıl inşa edildiği stratejik önemdedir. Çünkü özneler bu tehdit söylemini benimsemeleri ve ciddiye almaları, oluşan algılama ile doğrudan ilgili olduğundan güvenlikleştirici aktörün algılamasının oluşmasında belirli bir stratejiyi uygulaması kaçınılmazdır. Dolayısıyla tehdit söylemi sonucunda oluşacak güvensizlik “ben ve öteki” çerçevesinde oluşan kimlik inşasının da bir sonucudur. Tekrar vurgulamak gerekirse, söylem düzeyinde dile getirilen her tehdit temsiline, güvenliğin nesnesi konumundaki Cumhuriyet rejimine ya da rejimin herhangi bir unsuruna karşı olduğu varsayımından hareket edilir. Bu unsurlar, Cumhuriyetle birlikte oluşturulan inkılâpların tek tek kendisi olabileceği gibi, rejimi koruma çerçevesinde konumlandırılan ve bekçilik görevini uhdesinde bulundurduğu varsayılan Cumhuriyet Halk Fırkası’nın kendisi de olabilir. Tehdit söyleminin kurulması sürecinde somut olarak, rejimin kendisinin sürekli zikredilmesi gerekmez. Rejimin güvenliği

sorunundan bahsedildiği zaman bunun muğlâk bir çerçevede konuşma edimini gerçekleştirenlerin kendi düşünce sistematiğinde oluşturdukları anlayış olması yeterlidir.¹

2.3.1. Alımlayıcı Kitlenin Hazırlanması

Tekrar Serbest Cumhuriyet Fırkası'na dönersek, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurucularının da Cumhuriyet elitleri olduğu düşünüldüğünde yapılması gereken ilk iş bu partinin kurucularının ötekileştirilmesiydi. İsmet İnönü, Atatürk'ün kendisine karşı yeni bir Cumhuriyetçi elit yaratacağı fikrinde olduğu için Cumhuriyet Halk Fırkası içinde İnönü'ye yakın olanların ilk işi Serbest Fırka'nın kimliğine yönelik bir kuşkunun oluşturulmasına yönelik olmalıydı. Yani Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nda olduğu gibi güvenlikleştirme söylemlerinin başlatıcısı Mustafa Kemal değildi. Mustafa Kemal aslında ikna edilmesi gerekendi. Bu anlamda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın güvenlikleştirme süreçleri benzerliklerinin yanında önemli farklılıklar da gösterir. Bu farklılıkların en başında güvenlikleştirici aktör olarak kabul edilen Mustafa Kemal'in iki partiye karşı farklılaşan konumudur. Bu anlamda alımlayıcı kitle olgusu da değişecektir. Konunun ele alınış biçiminde bu farklılık ortaya konulacaktır.

Serbest Fırka'ya karşı duyulan kuşku partinin resmi olarak üye yazımına başlamasından bir gün sonra Cumhuriyet Halk Fırkası Katibi Umumisi Erzincan Milletvekili Saffet Arıkan'ın 22 Ağustos 1930 tarihinde yazdığı ve 2 Eylül 1930 tarihinde Fırka Müfettişlerine ulaşan tamimde dile getirilmekteydi. Aslında bu tarihte parti ile ilgili ortaya çıkan herhangi bir olumsuz durum söz konusu değildir. Ancak alımlayıcı kitlenin yapay söylemlerle hazırlanması gerekmekte ve partinin kimliğine karşı olumsuz bir beklentinin oluşturulması amaçlanmaktadır. Tamimde kullanılan ifadelerle bakıldığında bu durumu kolayca tespit etmek mümkün olmaktadır. Bu tamimde, Serbest Cumhuriyet Fırkası üyeleri tanımlanmakta ve bu üyelere karşı alınacak önlemler belirtilmekteydi:

¹ Örneğin Serbest Fırka'nın en çok gündemde olduğu zamanda, *Son Posta* gazetesinin 6 Eylül 1930 tarihli sayısında yayımlanan "gelen gideni aratır sözü irticadır" haberi bunun en iyi örneklerinden biridir (aktaran Özipek, 2004b: 245).

“...ruhan [ruhen] mürteci insanlar da bu fırkaya [SCF’ye] müracaat ederek tetkik noksanlığı yüzünden kaydolunabilir[ler] ve emellerini propaganda edebilirler. Doğrudan doğruya memleket zararına olan bu hareketi muarızımız fırka da [SCF] terviç etmeyeceğinden ve bilhassa teşkilatımız bu gibi kara ruhluların taazzuvuna karşı şiddetle mücadele mecburiyetinde olduğundan, Serbest Cumhuriyet Fırkası’na bu gibi insanlar kaydedildikleri takdirde, zatı âlileri vasıtası ile derhal makamı acizinin haberdar edilmesi hususunun münasip bir tarzda teşkilatımız kademelerine iblağını reca [rica] ve bilvesile teyidi hürmet eylerim efendim” (Koçak, 2006: 203).¹

İktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkası’nın yönetici elitleri, daha yeni kurulmuş ve üye yazımına başlayalı bir gün geçmiş olan Serbest Fırka’ya üye olacak kişilerin kimliklerini öngörmüş ve ileride resmi görüşün temel argümanı olacak olumsuz nitelendirmeleri de dile getirmeye başlamıştır. Bu tamimde öne çıkan unsurlar, Serbest Fırka’nın Cumhuriyet ve laiklik konusunda samimi olmayacağı ve “ruhen mürteci insanlar” olarak, “memleket zararı”na propaganda faaliyetinde bulunabilecekleri hususudur. Dolayısıyla “bu gibi kara ruhlular”a karşı acilen “şiddetle mücadele” edilmesi için önlem alınmalıydı. Tamimde zararlı olarak tanımlanan kişilerin yeni fırkaya üye olması halinde Fırka Müfettişleri’nin söz konusu durumu hemen merkeze bildirmeleri gerekiyordu. Ayrıca Fırka Müfettişleri’nden istenen, söz konusu tamimin Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatına yaymalarıydı. Yani bu bir anlamda güvenleştirici aktör olan Cumhuriyet Halk Fırkası üst yönetiminin alımlayıcı kitle olarak adlandırabileceğimiz, Halk Fırkası taşra teşkilatının ikna edilmesi çabasıydı. Ardından da taşra teşkilatı halkı yeni fırkanın kimliği konusunda “tamimde tanımlanan” şekliyle bilgilendirecekti.

Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibi Umumisi Erzincan Milletvekili Saffet Arıkan 22 Ağustos 1930 tarihinde yazdığı başka bir tamimde yine benzer ifadeler kullanmıştır:

“Aldığım haberlere göre, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın teşekkülü keyfiyeti, bilhassa bir taraftan softa ruhlu *mürtecilerin* ve diğer taraftan *komünistlerin* faaliyetine yol açmıştır. Komünistlerin her fırsatı ganimet ittihaz edere[k] harekete geçmeleri tabidir. Buna karşı teyakkuzunuz şimd[i]ye kadar olduğu gibi idame ve tezyid edilmelidir. Ancak *mürtecilerin* güya şapka yerine fes, yeni Türk harfleri yerine Arap harfleri ikame olunacakmış, memlekette bi hakkın kovulan saltanat ailesi tekrar memlekete gelecekmiş; saltanata köhne müesseseleri ve aneler tekrar tesisi edilecekmiş yolunda yaptıkları propagandalar, çok dikkate şayan ve *memleketin huzur ve sükûnuna* çok vahi[m]dir. Binaenealyh bu işlere dikkatini artırmış olan hükümet mekanizmasından daha ziyade teşkilatımızın mutabassır ve müteyakkız olmasını ve bu gibi propagandaların icap eden irşadat ile derhal karşılanmasını ve faillerin aid olduğu hükümet makamına bila

¹ Metnin orijinali ve düzeltmeler Koçak’ın aktardığı şekilde kullanılmıştır

merhamet ihbar etmesini [edilmesini] ehemmiyetle reca [rica] eder, bilvesile teyidi hürmet eylerim efendim” (Koçak, 2006: 205).¹

Bu tamimde de Cumhuriyet için tehdit oluşturabilecek “softa ruhlu mürteci” unsurların yanına “komünistler” de eklenmiştir. Bu unsurlar halkın “huzur ve sükûn”unu bozacaktır. Bu anlamda bu kişilerin tehlikeli olduğuna yönelik halk “irşad” edilmeli ve tehdit oluşturduğundan şüphelenilen kişilerin “bila merhamet ihbar” edilmesi gerekmektedir.

6 Eylül 1930 tarihinde Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibi Umumiliği Fırka Müfettişleri’ne yazdığı tamimde de önceki tamimlerde geçen benzer ifadeler kullanılmaktadır. Bu tamimin yazıldığı dönem, Fethi Bey’in İzmir mitingine denk gelmektedir ve İzmir’de yaşanan olaylar üzerine gönderilmiştir. Genelgenin özü, “devrimlerin tehlikede olduğu” ve “gerekli önlemlerin valilikler tarafından alınması” hususudur. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulmasının ardından “birçok mürteci” insanın “vergiler kalkacak”, “Arap harfleri gelecek”, “fes giyilecek”, “tekkeler açılacak” gibi propagandalarla halkın “saf kısmı[nın] zehirlenmekte” olduğu aktarılmakta ve alınacak önlemlere değinilmektedir. Ardından “bu gibi muzır şeyiaların önüne geçmek üz[e]re her tarafta halkımızın irşad edilmesi” gerektiği belirtilmektedir. Belirlenen hususların dışına çıkanlara karşı uygulanacak yaptırımların da “devletin kanunları ve kuvveti pençesinden yakayı sıy[ı]ramayacakları” ifadesiyle dile getirilmiştir. Tüm bu hususların “sureti sariha ve kat’iyede bütün teşkilat kademelerine” anlatılması Fırka Müfettişlerinden istenmektedir (Koçak, 2006: 208). Daha önceki tamimde belirtilen hususların en azından halkın bir bölümünde etkili olduğu bu tamimden anlaşılmaktadır. Yine bu tamimle, bir taraftan halkın uyarılması Cumhuriyet Fırkası mensuplarından ve taşra teşkilatından istenirken aynı zamanda uyarılara uymayanları şiddetli cezaların beklediği de belirtilmektedir. Alımlayıcı kitlenin iknası demokratik olmayan toplumlarda demokratik süreçlerin sonucunda değil daha çok zorlamaların sonucunda olmaktadır. Bu anlamda demokratik olmayan toplumlarda alımlayıcı kitlenin “belirli bir halk” ya da “belirli bir insan topluluğu” olması zorunlu değildir. Başka bir ifadeyle “parti elitleri” (Weaver, 2003: 26) gibi ikna edilmeye gereksinim duyulan gruplar da olabilir.

¹ Metnin orijinali ve düzeltmeler Koçak’ın aktardığı şekilde kullanılmıştır

5 Eylül 1930 tarihinde Dâhiliye Vekâleti'nin valiliklere göndermiş olduğu tamim ise, daha önceki Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yayınlamış olduğu tamimlerde geçen ifadeler tekrar edilir ve daha ileri istekler de bulunur. İlgili tamimde, Valiliklerden gelen bilgilerden söz edilir ve buna göre, bazı kimseler, halkı devlete karşı çeşitli vaatlerle kışkırtmakta ve “kanunlara itaatsizliğe tahrik ve teşvik” etmektedir. Eğer bu şekilde “makus ve menfi istikametteki propagandalar” genişlerse memleketin idaresi “anarşiye” düşebilecektir. “Cumhuriyet Kanunlarının tamamile tatbikini temin ve hükümet otoritesini her şeyden yüksek tutmak” için hükümet memurları her türlü ve en geniş şekilde yetkilerini kullanmaları istenmektedir. “Cumhuriyet ve inkılâp kanunlarına halkın şuur ve samimi muhabbet ve itimadının idamesi” için tedbirler alınması ve gelişmelerin günü gününe bildirilmesi istenmektedir (Koçak, 2006: 209) Bu tamimde görüleceği gibi Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Serbest Fırka ile ilgili propagandası bir etki doğurmuş ve artık devletin diğer birimleri de benzer ifadelerle Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı suçlamaktadır. Suçlamalarına gerekçe olarak artık taşradan gelen bilgileri referans vermektedirler. Serbest Fırka üzerine oluşan literatürde Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ilk başta yeni kurulan partiye karşı hoşgörü gösterdiği yaklaşımı bu bağlamda sorundur. Koçak'ın (2006: 656) da tespit ettiği gibi Cumhuriyet Halk Fırkası ilk baştan itibaren Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı “tehdit olarak algılamıştır”. Dolayısıyla, dönemin Cumhuriyetçi aktörlerinin Serbest Fırka'nın faaliyetlerine karşı yaklaşımı, bu tehdit söylemini yaygınlaştırmak, yaşanan gelişmelerdeki krizleri bu tehdit söylemi için bir *meşruiyet aracı olarak* kullanmak ve partinin faaliyetlerini güvencileştirmek yoluyla siyasi hayatına son verilmesini sağlamak olmuştur.

2.3.2. İzmir Olayları: Kolaylaştırıcı Koşullar

Partinin kurulması sürecinde Cumhuriyet Halk Fırkası ve devletçi aktörlerin Serbest Fırka'ya yönelik ötekileştirici söylemleri ve tehdit temelli yaklaşımlarının test alanı Serbest Fırka liderinin 4 Eylül'de başlayan Ege Bölgesi ziyaretinden sonraki süreçte yaşananlardır. Bu gezi sırasında yaşanan gelişmeler aynı zamanda partinin tehdit olarak sunulması için kolaylaştırıcı bir işlev görmüştür. Çünkü İzmir'de yapılan mitingde ve sonrasında meydana gelen gelişmelerde yaşananlar Cumhuriyet aktörlerince halkın daha, çok partili hayata hazır olmadığı düşüncesinin pekişmesi için

rol oynamıştır. Bu gezide yaşanan her olay, güvenlikleştirme söyleminin kurulmasına gerekçe olarak sunulmuştur (bkz. Tunçay, 2005: 269). Ayrıca, Mustafa Kemal, bu geziden sonra kuşkuya düşmeye başlamıştır (Çavdar, 1983: 2059). Fethi Bey İzmir'e giderken tedirgindir. Hem basının yeni kurulan partiye karşı ötekileştirici söylemleri hem de iktidar parti elitlerinin yazışmalarında kullandıkları tanımlamalar bu tedirginliğin oluşmasında temel unsurdur. Serbest Fırka'nın Genel Sekreteri olan Ahmet Ağaoğlu (1994: 57-58) da bu tedirginliği anılarında anlatır: “Vapur ilerliyordu. Uzaktan şehir gözükmeğe başladı. Dürbünlerle baktık. Bütün sahil halkla dolmuştu! Acaba Mahmut Esat Bey'in haberi doğru olmasın? Doğrusu ikimiz de [Fethi Bey ve Ahmet Ağaoğlu] söylemeksizin içimizden endişeye düştük. Vapur yaklaşıyor (...) Hayır mı, şer mi?” Fethi Bey İzmir'de çok büyük kalabalıklar tarafından karşılanır. Bir gün sonra halka konuşacaktır. Bu sırada İzmir'de iktidar yanlısı yayın yapan *Anadolu* gazetesinin Serbest Fırka mensuplarını aşağılayıcı yayınlar yapmaktadır. Halk bu yayınlar üzerine gazete binası önünde protesto gösterisi düzenler. Gazete binasında ki protestodan sonra Cumhuriyet Halk Fırkası il merkezinin önünden geçerken Halk Fırkası Azası Sabri Bey'in ahaliye “namussuzlar” demesi üzerine Halk Fırkası il binasının camları kırılır ve olaylar olur. Halk tekrar *Anadolu* gazetesine yöneldiği sırada Fethi Bey kaldığı otelin balkonuna çıkar ve “arkadaşlar yapmayınız, Cumhuriyeti seviyorsanız muvaffakiyetimi istiyorsanız dağılınız sakın olunuz” sözleri ile halkı sakinleştirmeye çalışsa da bu sırada halk ve güvenlik güçlerinin itiş kakışı sırasında 12-14 yaşlarında ki bir çocuğun jandarma tarafından öldürülmesi ortamın giderek gerginleşmesini doğurur (Aydemir, 1995: 392; Yetkin 1997: 175-177; Emrence, 2006: 93-95; Tabak, 2002: 556-557). Çocuğun babasının, kucağındaki ölen çocuğunu Fethi Bey'in ayaklarının dibine bırakarak “İşte size bir kurban! Başkalarını da veririz! Kurtar bizi kurtar”(Ağaoğlu, 1994: 63) sözleri de sonraki süreçte partiye karşı güvenlikleştirme söylemlerinin meşruiyeti için kullanılacaktır.

İzmir'de hem Fethi Bey'in konuşması öncesi yaratılan hava, hem de İzmir'de özellikle Cumhuriyet Halk Fırkası'na mensup valinin tutumu ve yine Halk Fırkası mensuplarının yaklaşımlarının sonucunda ortaya çıkan gergin havada Fethi Bey konuşmasını yapacaktır. Bu bağlamda Fethi Bey, partisi üzerindeki “kuşku”yu gidermek için konuşmasında özellikle devrimleri övmek ve yaşanan dönüşümü

anlatma düşüncesindedir. Ancak yaşanan bir olay Fethi Bey'in tam niyetlendiği hususun aksi bir havanın oluşması sonucunu doğurur. Fethi Bey şapka inkılâbı üzerinden devrimlerin bekçisi olduğunu, başındaki şapkasını çıkararak halka anlatmak ister. Fethi Bey kısılmış sesiyle mikrofonsuz olarak, elli bin kişiye hitap etmekte, söylediği kelimeleri de yüksek sesle Nuri (Conker) Bey tekrarlamaktadır: “Fethi Bey: Bazı Kimseler!... Nuri Conker (daha yüksek sesle tekrar ederek)- Bazı kimseler!... Fethi Bey: Bizim!... Conker: Bizim!... Fethi Bey: Şapkayı atıp!.. Fethi Bey: Tekrar fesi getireceğimizi!...” Halk, Fethi Bey'in “şapkayı atıp” sözünden sonra “fesi getireceğimizi” sözünü tamamlamadan büyük uğultularla “Yaşsa Fethi Bey” nidalarıyla bağırmaya ve başlarındaki şapka ve kasketleri yere atıp ayaklarıyla çığnemeye başlarlar. Nuri (Conker) Bey yüksek bir sesle yanlış anlaşıldıklarını cümleyi tekrar edeceklerini ve dinlemeleri gerektiğini söyler. Arkasından da Fethi Bey cümlesini tamamlar: “Bazı kimseler bizim şapkayı atıp tekrar fesi getireceğimizi zannediyorlar, yanılıyorlar. Gazi'nin inkılâpları devam edecektir.” (Avşar, 1998: 118-119). Yaşanan bu olay, hem basında hem de daha sonradan Meclis'teki konuşmalarda Serbest Fırka aleyhine kullanılacaktır. İzmir'de Serbest Fırka'ya karşı “devletin” göstermiş olduğu bu olumsuz tutum, halkta tepkiye neden olmuş, önce liman işçileri, ardından incir işçilerinin greve gitmeleri ve eylemlere başlamaları askerin sert müdahalesini getirmiş ve bazı işçiler yaralanmıştır (Yetkin, 1997: 178)

Dolayısıyla, İzmir'de yaşananlar ve halkın Serbest Fırka'ya teveccühü iktidar partisinin seçkinleri tarafından kendi gelecekleri için bir tehdit unsuru olduğunu göstermesi anlamında önemlidir. Çünkü Serbest Fırka'nın yönetici kesiminde Cumhuriyet rejimine karşı herhangi olumsuz bir düşünce yoktur. Böyle olduğu halde, iktidar elitleri yaşanan her olumsuz gelişmeyi Serbest Fırka aleyhine kullanacak, kendi geleceklerine yönelik tehdit algılamasını Cumhuriyet rejimine tehdit söylemi üzerinden meşrulaştıracaklardır. Aynı zamanda daha önceden Serbest Fırka'ya yönelik oluşturulmaya çalışılan güvenlikleştirici söylemler için İzmir'de meydana gelen bu olaylar kolaylaştırıcı etken olmuştur. Ve parti'nin kapatılmasına yönelik ilk düşünceler bu olayların arkasında oluşmuş ve İsmet Paşa bir anlamda partinin kapatılması için Mustafa Kemal'den izin istemiştir: “Haysiyetim ve şerefim bahis konusudur, size dehalet diyorum. Bu anarşiyi önlemek için Fethi Bey'i derhal tevkif etmeliğimi

müsaade buyurunuz, başka çarem kalmadı” (Koçak, 2006). İzmir’de meydana gelen olaylar, iktidar yanlısı basına da beklediği fırsatı vermiş ve olayları ele alınırken kullanılan haber ve yorum dili parti üzerinde oluşan kuşkuyu pekiştirmek için bir araç olarak kullanılmıştır.

2.3.3. Dönemin Fonksiyonel Aktörleri ve Güvenlikleştirici Söylemleri

Herhangi bir konunun tehdit olarak sunulmasında fonksiyonel aktörler, güvenlikleştirici aktörün kararlarına önemli derecede etki edebilirler (Weaver 2003: 11-12; Buzan, ve diğ.,1998: 35- 36). Güvenlikleştirme süreçlerinde fonksiyonel aktörlerin en başında medya geldiği için özellikle otoriter rejimlerde, bilginin yayılması sürecinde yönetici elitlerin medya üzerinde etkisi daha fazla hissedilir. Medyanın hükümet tarafından kontrol edilmesi, güvenlikleştirici elitin güvenlikleştirme adımının alımlayıcı kitle tarafından sorunun eleştiri süzgecinden geçirmeden kabul etmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda, eğer mevcut ise, alternatif aktörlerin sorunlar üzerindeki görüşlerinin açıklanmasında da çok az bir fırsat sunar. Dolayısıyla sorunların güvenlikleştirilmesinde basın/medya aynı zamanda kendi ideolojisi temelinde iktidarın söylemlerine hizmet eder ve güvenlik söylemlerinin yayılmasına etki eder (Collins, 573:570-571). Bu bağlamda, Serbest Fırka’nın irtica temelinde rejim için bir tehdit olarak sunulmasında basın çok önemli bir işlev görmüştür. Yine altı çizilmesi gereken husus Cumhuriyet’in ilk yıllarında oluşan irtica söylemi, Cumhuriyet tarihi boyunca siyasal rejimin kendi meşruiyetini sağlamanın bir gerekçesi olarak düşman icat etme sürecinde işlevsel olmuştur. Güvenlikleştirici aktörler ve fonksiyonel aktörler değişse de düşman icat etmede kullanılan “irtica” söylemi ve kullanılan semboller çoğu zaman aynı olmuştur. Örneğin, cüppe, sarık, şeriat bayrakları, kör testere vb tehdit sembolleri (Özipek, 2004a, 2004b) ve “dış düşmanın işbirlikçisi iç düşmanlar”, “rejim düşmanları” gibi tehdit söylemleri farklı olaylarda basın tarafından benzer şekilde kullanılmıştır.

Serbest Fırka’nın da ötekileştirilmesi ve irtica temelinde bir tehdit olarak sunulmasında dönemin basınında kullanılan söylemler önemli derecede etkili olmuştur. Bu anlamda Serbest Fırka’nın kurulduğu dönemde Cumhuriyet Halk Fırkası yanlısı olan, *Hakimiyet-i Milliye*, *Cumhuriyet*, *Anadolu* ve *İnkılap* gibi gazeteler ve bu gazetelerin Falih Rıfkı (Atay), Yunus (Nadi), Ali Naci (Karacan) gibi yazarları Serbest Fırka’ya

karşı dönemin iktidarının söylemlerini meşrulaştıran haber ve yorumlar yapmışlardır (Ekinci, 2002) Bu yazarlar ve gazeteler özellikle Fethi Bey'in İzmir gezisinde ortaya çıkan havayı kullanarak, Mustafa Kemal'i etkilemeye çalışmışlardır. Çünkü Serbest Fırka'nın Mustafa Kemal'in himayesinde kurdurulduğu göz önüne alındığında yapılması gereken ilk iş Mustafa Kemal'in bu partiye karşı olumsuz bir tavır takınmasını sağlamaktır. Mustafa Kemal yeni partinin Cumhuriyet'e karşı tehdit oluşturduğuna ikna edilirse, alımlayıcı kitlenin iknası daha kolay olacaktır. Aynı zamanda Mustafa Kemal'in Serbest Fırka'nın laiklik ve Cumhuriyet rejimi için tehdit olarak ikna edilmesi diğer aktörler ve kitleler için yeterli olacaktır. Bu anlamda, özellikle İzmir olaylarında ve sonrasında iktidar yanlısı basın Serbest Fırka'ya yönelik haber ve yorum dili genelde Mustafa Kemal'in hassas olduğu konular üzerinden olmuştur.

Yeni fırkanın kurulmasını, hükümet yanlısı gazeteler, genelde "Cumhuriyet ve demokrasinin bir gereği olarak", muhalif gazeteler ise, "ülkedeki denetim eksikliğini tamamlamak üzere kurulduğu" şeklinde iki görüş etrafında açıklamışlardır (Aydın, 1998: 69). Ancak yeni kurulan partiye karşı iktidar yanlısı basın daha baştan partinin faaliyet alanını sınırlayan ve partiye karşı kuşkucu bir söylem geliştirmişlerdir. Örneğin, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yarı resmi yayın organı olan *Hakimiyeti Milliye* daha parti resmen kurulmadan önce 9 Ağustos'ta "Siyasi Bir Grup" başlığı altında, yayınladığı haberde, "[y]eni grubun gayesi, bu işleri daha mazbut bir şekilde murakaba etmek olacaktır" diyerek, yeni kurulan partinin faaliyet alanı çerçevesini çizmektedir. Bu anlamda, partiye yönelik daha kuruluş aşamasında dile getirilen bu tip güvenleştirmeye yönelik söylemler partinin gelecek edimlerini kontrol etmeye dönüktür (Vuori, 2008)

12 Ağustos'ta Fethi Bey'le *Akşam* gazetesinden Necmettin Sadık'ın yaptığı röportajda sorulan sorular daha baştan Serbest Fırka'yı mahkûm etmektedir. Yeni kurulan partinin "sağa mı sola mı müteveccih olaca[ğ]ı" sorusuna Fethi Bey "isminden de anlaşılabilceği gibi fırkamız Halk Fırkası'nın sol cenahında liberal, laik ve cumhuriyetçi bir fırka olacaktır" cevabını vermesine rağmen, Sadık'ın başka bir sorusu yeni partiye karşı yeterince önyargının ürünüdür: "Fırkanıza şimdi intisap edeceklerden bazıları bilahare sağa, yani irticaya temayül ederse ne yaparsınız?"

(aktaran, Avşar, 1998: 84). Sadak'ın bu sorusu daha önceden siyasi hayatına son verilen Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulma sürecinde, bu partinin kurucularına, çok benzer kelimelerle sorulmuştu. Yine 22 Ağustos 1930 tarihli *Yarın* gazetesinde Arif Oruç'un "Hakikat Budur" başlıklı yazısında Serbest Fırka'ya üye olabilecek kişilerin "cumhuriyetin faziletini kavrayamamış, laik olmıyan herhangi sağ fikirli adamlar" olması halinde bunlardan bir yarar gelmeyeceği belirtilmektedir. Siyasetin sağ üzerinde konumlanması bile cumhuriyete ve devrimlere karşı bir tehdit söyleminin geliştirilmesi için yeterlidir. Bu algılama güvenlikleştirici aktörler tarafından sağ siyasetçilere karşı hep kullanılacaktır.

Fethi Okyar kendi partisine karşı bu şekilde oluşan ya da oluşabilecek baştan önyargılı düşüncelere karşı 11 Ağustos tarihli *Cumhuriyet* gazetesine demeç verir: "Eğer bir gün sağ cenahta prensiplerimize mugayir bir teşekkül meydan alırsa hasm-ı canım olacak olan irtica hareketi ile mücadele edeceğim... bu takdirde laik ve cumhuriyet prensipleri ile idare olduğumuz için Cumhuriyet Halk Fırkası ile teşrik-i mesai ederim" (aktaran Avşar, 1998: 85; Koçak, 2006: 659). Görüldüğü üzere, Serbest Fırka'nın programı, kuruluş süreci ve kurucuları dikkate alındığında, şüpheye yer olamayacak şekilde Cumhuriyet için bir tehdit unsurunun ileri sürülmemesi gerekirken partiye yönelik kuşku oluşturma süreci basın üzerinden de devam eder. Yani tehdit algılaması gerçeklikten daha çok söylem üzerinden yürümektedir. Örneğin, *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinin 21 Ağustos tarihi sayısında, "... Padişahlığı, halifeliği, şarklılığı kaldıran, dini dünya işlerinden ayıran, Latin harflerini alan şapka giydiren bir fırkanın" daha solunda bir parti olamayacağı iddia edilerek (aktaran Yetkin 1997: 166; Avşar, 1998: 85), yeni fırkanın kimliğine yönelik ötekileştirme süreci başlatılmıştı. Bu bir anlamda her türlü farklılığı güvenlikleştirmeye dönük bir edimdir ve bu tarih daha partinin resmi olarak üye kaydına başladığı gündür. Başka bir deyişle, ortada tehdit olarak sunulacak yeterli bir gerekçe de yoktur. Güvenlikleştirme mantalitesi muhalefetin tehdit olacağı ön kabulüne dayanmaktadır.

Serbest Fırka'nın halk nezdinde karşılık bulacağına yönelik gerçekliğin ortaya çıkmaya başlamasıyla, iktidar yanlısı gazeteler yeni fırkaya karşı tutumlarını daha da sertleştirmişler ve muhalefetlerini partinin tabanı ve rejim üzerine odaklandırmaya başlamışlardır. 22 Ağustos'ta *Hakimiyeti Milliye* gazetesi Siirt Mebusu Mahmut'un

söylediklerini “Bir Hakikat” başlığı ile “memlekette yalnız cumhuriyetçi partilerin yaşaya[cağı]”, şeklinde haberleştirmiştir. Ardından da Mahmut’un “bu hakikati gerek dahilde gerek hariçte hala maziye bakan irticai politikalarından meded uman unsurların dikkatini tahrik için tekrara lüzum görmüyoruz”, (aktaran Avşar, 1998: 98) uyarısını aktararak, irtica üzerinden bir söylem geliştirmiştir. Aynı tarihlerde Serbest Fırka’ya yönelik bu tip haberler yoğunlaşmış ancak, 29 Ağustos’ta, *Cumhuriyet* gazetesinde Cumhuriyet Halk Fırkası, İstanbul Vilayet İdare Heyeti üyelerinden Cevdet Kerim (İncedayı)’nın Serbest Fırka üzerine söyledikleri güvenlikleştirme açısından önem arz etmektedir. Güvenlikleştirmenin yeniden üretilmesinde insanlara önceki durumlar hatırlatılması ve yeni güvenlikleştirmeler için geçmişten gerekçe devşirilmesi hususu dikkate alındığında (Vuori, 2008) Cevdet Kerim’in Serbest Fırka ile ilgili söylemleri daha anlamlı hale gelmektedir: “Serbest Cumhuriyet Fırkası’na gelince... teessürle görmekteyiz ki, memlekette Derviş Vahdeti, Serbesti, Silah ve Volkan tarzlarını andıran neşriyata kapı açmış ve lüzumsuz yere çok kısa zamanda kaldırım politikacılığı vaziyetine düşmüştür” (aktaran, Avşar, 1998: 100-101). Cevdet Kerim burada, söz konusu saptamaları ile 31 Mart olayına gönderme de bulunarak Serbest Fırka’nın akıbetine yönelik bir hatırlatmada bulunmaktadır. Daha önceden de değinildiği üzere, Terakkiper Cumhuriyet Fırkası’na yönelik olarak benzer güvenlikleştirici söylemler dile getirilirken benzer bir paralellik kurulmuştur. Şimdi aynı paralellik Serbest Fırka üzerinden de kurulmakta ve söz konusu partinin de akıbetinin Terakkiper Cumhuriyet Fırka gibi olacağına atıf yapılmaktadır. Bu gibi geçmiş üzerine de belirli olaylara referans vererek güvenlikleştirme söylemi tüm Cumhuriyet tarihi boyunca kullanılacaktır. Güvenlikleştirmenin semantik ayaklarından biri olan “kültürel anlam/bağlam” açısından bu göndermeler oldukça fonksiyoneldir.

İsmet Paşa, 30 Ağustos 1930’da Büyük Taarruz’un yıldönümünde, Sivas’a giderek demiryolunun açılışında bir konuşma yapmıştır. İsmet Paşa’nın burada yapacağı konuşma daha önceden bir beklenti oluşturmuştu. Daha sonraki 30 Ağustos’larda da devam edeceği gibi, muhalif unsurlara karşı, sert bir konuşma yapması ve Cumhuriyet rejiminin istikrarı için söyleyecekleri önemliydi. İsmet İnönü, burada yaptığı konuşma’da beklentileri boşa çıkarmadı ve ilk defa sert bir şekilde Serbest Fırka’yı eleştirdi (Yetkin 1997: 222) İnönü, Serbest Fırka’ya yönelik eleştirisini Fırka’nın

liberal söylemleri üzerine kursa da iktidar yanlısı basın fırsatı kaçırmamıştır. 2 Eylül'de Falih Rıfki, *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde “Sivas Nutku” başlıklı yazısında, İnönü eğer bu konuşmayı daha önceden yapsa Serbest Fırka'ya ihtiyaç kalmayacağını iddia etmiştir. Ona göre, İnönü'nün konuşması, “Halk Fırkası Cumhuriyetçilerinin yolunu bulandıran bütün sisleri silip süpürücü bir ışık[tı].” Bu ışık, Halk Fırkası mensuplarına “yeniden milli mücadele devrim, ruh ve heyecanı ile çalışmaya başla[ması]” için bir fırsat sunmuştu (aktaran Avşar, 1998: 102-103). Artık bu nutuktan sonra, Cumhuriyet Halk Fırkası yanlısı aktörler, gazetelerdeki yazılarında “devrim yanlılarını yeni partiye karşı ortak hareket etmeye” çağırmaya başlamışlardır. 4 Eylül tarihli *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde yine Falih Rıfki, “Bir Mektup-İnkılâp Susmamalıdır” başlıklı yazısı bunun en güzel örneğidir:

“...Biz henüz inkılâp devrindeyiz... Nezih muhalifliğe gösterilen aşırı hürmet inkılâba karşı hürmetsizlik olur... Halk Fırkası, daha doğrusu Türk inkılabı susuyor. Bu nasıl şey?...Vakit geçirmeyelim! İnkılâp için, yalnız inkılap için çalışalım! Şimdi hüküm süren sessizlik canlı bir ruhla ürpersin!” (aktaran Avşar, 1998: 103).

Falih Rıfki'nın, köşesinde yayınladığı bu yazı bir okuyucu mektubudur ve söz konusu yazar köşesinde, “Türk inkılâbını en iyi anlayan ve onun fikir kısmı üzerinde en iyi çalışan Mermi Bey'in gönderdiği bir mektup” (Avşar, 1998: 229, dipnot 345) notunu da eklemiştir. Aslında, Cumhuriyet döneminde bu tip okuyucu mektuplarının köşelere konularak siyasal partilere karşı kullanılması hep devam edecektir. Bu anlamda, fonksiyonel aktörlerin güvenlikleştirme süreçlerindeki rolleri sadece söylemleri üzerinden değil izledikleri yöntemler açısından da paralellikler gösterir.

Yine İzmir mitingi ile ilgili olarak İzmir'de yayın yapan Cumhuriyet Halk Fırkası Denizli Milletvekili Haydar Rüştü (Öktem) in sahibi olduğu *Anadolu* gazetesi Fethi Bey'i karşılayanları “para ile tutulmuş sarhoşlar” olarak nitelendirirken, aynı gazetenin başyazarı Haydar Rüştü yerel basında yeni partiye yakınlık gösterenleri “işgalde Rumlarla işbirliği yapan, Milli Mücadeleden kaçan, kimisi Yunan işgalinde onların emrinde çalışan” kişiler olarak nitelendirmekteydi. İzmir'de yaşanan gerginliklerin oluşmasında *Anadolu* gazetesinin bu ve bunun gibi Serbest Fırka'ya karşı suçlayıcı söylemleri etkili olmuştur. Yaşanan gerginlikleri *Vakit* gazetesi Serbest Fırkalarının, “Kahrolsun

Anadolu Muharrirleri! Öldüreceğiz” şeklinde haberleştirmiş, *Hakimiyeti Milliye* ise, “devlet kuvvetlerine” silahla karşılık verildiğini iddia etmiş ve yaşanan olayları “başkaldırı” olarak haberleştirmiştir (aktaran, Avşar, 1998: 111-112). Haberlerin verilmiş şekli, gerçekliğin tahrif edilerek Serbest Fırka mensuplarını tehdit unsuru olarak göstermek ve “yetkilileri yeni partiye karşı harekete geçirmek” içindir. Özellikle *Hakimiyeti Milliye* İzmir’de yaşanan olayları en başından itibaren “devlet ve Cumhuriyet Halk Fırkası”na yönelik olarak sunmuş ve Mustafa Kemal’i etkilemeye çalışmıştır.

İzmir olaylarından sonra, iktidar yanlısı basının tutumu genelde Mustafa Kemal’i Serbest Fırka’nın Cumhuriyete karşı bir tehdit oluşturduğuna ikna etmekte. Bu çaba bir anlamda da başarıya ulaşmıştır. İzmir olaylarından sonra, o güne kadar Serbest Fırka’ya karşı ılımlı bir tutum sergileyen ve Mustafa Kemal’e yakınlığıyla bilinen *Cumhuriyet* gazetesi başyazarı Yunus Nadi tutumunu değiştirmiştir. 7 Eylül’de *Cumhuriyet* gazetesinde “İzmir Hadisleri” başlıklı yazısında, Serbest Fırka lehine yapılan propagandanın “makul hudutları” aştığını ve “yapılan inkılâpların ilga edileceği” noktasına ulaştığını yazacaktı. Nadi’nin konumunu değiştirmesi serbest Fırkaya dönük olarak dile getirilen güvenlikleştirme söylemlerinin de alımlayıcı kitlede etkisini gösterdiğine örnek olarak sunulabilir. Çünkü Nadi yazısında normal siyasi süreçlerin bittiğine inanmaya başlamıştır. Bu yazıların odak noktası, Mustafa Kemal’in tarafsızlığını değiştirmesi üzerine ve bir anlamda baskıyı da içeriyordu. İktidar yanlısı gazetecilere göre, “olay çok tehlikeli bir boyut almıştı ve eğer Gazi tutumunu değiştirmez ise irtica önlenemez bir duruma gelecekti” (aktaran, Avşar, 1998: 117). Kullanılan güvenlikleştirici söylemler Mustafa Kemal nezdinde karşılığını bulmuş ve 9 Eylül tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinin *Anadolu Ajansı* kaynaklı haberinde Mustafa Kemal’in bir “tebliği” yayınlanır. Mustafa Kemal bu demecinde, kendisinin yeni fırka ile beraber olduğuna yönelik “halka ifade ve işae” edilen hususlara “tamamen ve kat’iyyen muhalif” olduğunu beyan eder. Aynı gün *Cumhuriyet* gazetesi başyazarı Yunus Nadi, Mustafa Kemal’e açık bir mektup yazarak, Mustafa Kemal’den partiler karşısında durduğu yeri netleştirmesini ister. Nadi, mektubunda, Mustafa Kemal’in başka partileri desteklese bile, “biz kendimizi, bize emanet edilen Cumhuriyet’in muhafazası ve vazifesini eksiksiz ifaya muktedir

hissediyoruz...her hal ve ihtimalde cumhuriyetin iyice korunacağından daima emin bulunarak...” (Ağaoğlu, 1994: 74) ifadesiyle Cumhuriyetin bekçisi olduklarını da ilan eder. Ancak, sonradan da ortaya çıkacağı gibi mektup daha önceden Mustafa Kemal’in bilgisi dâhilinde yazılmıştı. Mustafa Kemal, hemen ertesi gün bir mektupla, Nadi’ye cevabını vermiştir. Mustafa Kemal’in mektubundan anlaşılan, gazetelerde Serbest Fırka’ya yönelik çıkan haberlerin amacına ulaştığıdır:

“[B]u mektupta son günlerde İzmir’de vukua gelen hadiselere işaret olunarak, beni Cumhuriyet Halk Fırkası’ndan başka fırkaların mal etmeye çalıştıkları görüldüğünden bahis... Bu nokta üzerinde diğer bazı gazeteleri de okudum... Ben Cumhuriyet Halk Fırkası’nın umumi reisiyim... Bu bağı çözmek için hiçbir sebep ve icap yoktur ve olmaz” (Ağaoğlu, 1994: 75-76).

Mustafa Kemal mektubunda “İzmir’de bir gazete idare hanesine ve Cumhuriyet Halk Fırkası merkezine yapılan saldırıların da Cumhuriyet kanunlarının takiplerinden” kurtulamayacaklarını belirtir. Mustafa Kemal’in bu mektubu iktidar ve onu destekleyen basın arasında etkisini göstermiş ve bu süreçten sonra Serbest Fırka’ya yönelik suçlayıcı ifadeler ve ifadelerin tonu ağırlaşarak artmıştır. Fethi Bey’in gittiği yerlerde büyük kalabalıklar tarafından karşılanması, parti teşkilatlanmasına yönelik ülkenin çoğu yerinde başvuruların artması ve partinin iktidara yürüdüğüne yönelik algı bu süreci daha da hızlandırmıştır. 11 Eylül’de *Türk Dili*¹ gazetesi partiye üye olan vatandaşlar arasında gayri Müslimlerin olmasını, “Gazi’nin kendi eliyle kurduğu esasları yıkmak” olarak değerlendiriyordu:

“Bu teşekkül irticaı körüklemek, inkılâp rejimlerine ve devlet kanunlarına halkı itaatsizliğe sevk ve tahrik için mi vücut buluyor? Gazi’nin kendi eli[y]le kurduğu esasları yıkmak için onun büyük namından istifade etmek kadar felaketli bir oyun tasavvur olunur mu? Dünkü ıztırafları unutmuş, aramızda tek bir fert mevcut mudur ki Papazlar ve Hahamlarla teşriki mesai etmelerine imkân verilsin” (*Vakit*, 11 Eylül 1930’dan aktaran Özipek, 2004b: 248).

Bu güvenikleştirme söyleminde irtica,” “inkılap rejimine” zarar veren ve Gazi’nin kendi eliyle kurduğu esasları yıkmak için işlev gören bir güvenlik grameri işlevi görmüştür. Bu anlamda, güvenlik gramerinin bu yönü doğrudan güvenikleştirmenin metin (textual) yoluyla üretilen yönünü açıklarken, geçmiş üzerinden ve “Papaz” ve “Haham” metaforu kullanılarak üretilen söylem ise güvenikleştirmenin semantiğinin kültürel yönüne işaret etmektedir (Balzacq, 2005, 2008, Stritzel 2007)

¹*Türk Dili* gazetesinde çıkan yazıyı *Vakit* gazetesi haberleştirmiştir.

Türk siyasal hayatında özellikle partilerin irtica temelinde suçlanmaları belirli semboller üzerinde de yapılmıştır. Bu anlamda örneğin “yeşil bayrak açtılar” hükmü bir irtica unsuru olarak “irtica ile mücadele” için kullanılan en önemli söylem ve sembollerden biridir (Özipek, 2004b). Aslında “yeşil bayrak” ya da üzeri Arapça yazılı bir afişin bir yerlerde ortaya çıkması tehdit söylemlerinin kurularak güvenlikleştirme sürecinin başlaması için yeterlidir. Bu anlamda Serbest Fırka döneminde de “yeşil bayrak” haberleri yeni fırkaya karşı basında öne çıkan suçlayıcı unsurlardan biridir. Yine Cumhuriyet döneminde irtica söyleminde sıkça dile getirilen üzeri “Lailahe illallah” işlenmiş bayrakların kullanılmasıdır. Çünkü bu tip bayrakların görüldüğü yerde rejimin güvenliğini tehlikeye düşüren unsurların bulunduğu söylemi hemen üretilmektedir. Fethi Bey’in Balıkesir’i ziyareti sırasında da yaşanan bu tip bir olay iktidar yanlısı basın tarafından “irtica”nın göstergesi olarak yorumlanmıştır (Özipek, 2004b: 250-25; Emrence, 2006: 166).¹

Fonksiyonel aktörlerin, Serbest Cumhuriyet Fırkası’na yönelik, güvenlikleştirici söylemleri, eş zamanlı olarak ya da daha sonradan güvenlikleştirici aktörler tarafından da kullanılarak, Serbest Fırka’nın rejimin bekası için tehdit unsuru olarak sunulmasında etkili bir işlev görmüştür. Özellikle Meclis kürsüsünden, Serbest Fırka’ya yönelik suçlamalarda gazete isimlerine ve gazetede yazan kişilerin yazılarına referans verilerek parti aleyhine bir söylem geliştirilmesi bunun en açık göstergesidir.

2.3.4. Güvenlikleştirici Aktörler: Meclis’te Serbest Fırka’ya Yönelik Suçlamalar

Güvenlikleştirme “inşa edilmiş bir alan” olduğundan güvenliği inşa etmede aktörün otoritesinden kaynaklanan bir güvenlik realitesi oluşturma gücü vardır (Williams, 2003; Balzacq, 2005; Vuori, 2008). Güvenlikleştirme adımına karar veren aktörler

¹Cumhuriyet gazetesinde çıkan haberde Fethi Bey’in Balıkesir’e geldiği sırada onu karşılayanlar arasında “Lailahe İllallah” yazılı bayrağı taşıyan “bir takım hoca bozuntuları” da vardır. Bu olayla ilgili “Almanya’da Türk inkılâbını en iyi anlayan ve onun fikir kısmı üzerine en iyi çalışan genç idealistlerinden” biri olarak sunulan, M. Mermi 21 Eylül’de *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde “Baş Kaldıran İrtica” başlıklı bir yazı yayınladı. Yazıda Fethi Bey’i karşılayanları “kasa hırsız maymuncuğu ile, katil sustalı bıçağı ile, vatan düşmanı ecnebi pasaportu ile, şeriatçı siyaha bayrağı ile ona koşuyor” ifadeleri ile tanımlar. M. Mermi’ye göre “kara bayrak” bilinçli seçilmiştir: “İrtica kendi tarihini pek iyi biliyor. Kara bayrak Abbasilerin intikam bayrağı idi ve bu bayrakla intikamlarını almışlardı, ‘din ve peygamber düşmanı’ Emevileri devirmişlerdi. Fethi Bey’i selamlamak için inkılap Türkiyesine taşınan... bu kara bayrağın yanında görünmeyen gizli bayraklar da vardır... Türkelinde yalnız inkılâp bayrağının yeri vardır” (aktaran, Özipek, 2004b: 252)

çeşitli olsa da, güvenlikleştirme adımı için başat aktör hükümetler ve dolayısıyla iktidarı elinde bulunduranlardır. Hükümetlerin ayrıcalıklı bir durumda olması diğer aktörlere nazaran alımlayıcı kitleyi etkilemesinde hükümete üstün bir avantaj sağlar (Collins, 2005). Daha önce de vurgulandığı gibi, güvenliğin “spesifik bir konumdan kurumsal bir sesle seçkinler” tarafından dile getirilmesi (Weaver, 1995: 57) özelliği dikkate alındığında, aktörlerin güvenlik meselesi olarak adlandırdığı gelişmeler, nihayetinde söz konusu aktörlerin tanımlaması çerçevesinde ve onun iddia ettiği temel üzerinde tartışılacaktır (Weaver 1995: 57). Bu husus göz önüne alındığında, aktörün kimliği bağlamında, “söylemsel edimsel bir süreç ve/veya politik bir müdahale olarak” güvenlikleştirmenin “bir yönetim teknolojisi olarak” araçsallaştırılması (Kaliber , 2005: 38) yönü önemli hale gelmektedir. Bu durumda da güvenlikleştirmenin siyasal süreçlerin istikrara kavuşmasına ve ideolojik pratiklerin yerleştirilmesine yönelik, güvenlikleştirici aktörler tarafından bilinçli bir tercihin sonucu (Pasha, 1996; Kardaş 2006) olarak kullanılması hususunu dikkate almak gerekmektedir. Serbest Cumhuriyet Fırkası’na yönelik olarak Meclis kürsüsünden iktidar milletvekilleri tarafından yöneltilen güvenlikleştirici söylemler, hem partinin siyasal alandan dışlanması sürecini, hızlandırmış, hem de burada partiye karşı dile getirilen ifadeler ideolojik pratiklerin yerleşmesi için bir alan sağlamıştır. İktidarın verdiği gücün farkında olan iktidar milletvekilleri ve hükümet üyeleri, muhalefetin siyaset yapacağı alanı tanımlama yetkisinin elinde olduğunu varsayan bir şekilde hareket etmiş ve onların hangi hareketlerinin ya da sözlerinin Cumhuriyete tehdit olduğunun belirlenmesini kendi uhdelerinde görmüşlerdir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kurulmasının ardından ilk Meclis toplantısı 25 Eylül 1930 tarihinde yapılmış, Meclis’in bu toplantısında mali konular üzerinde durulmuştur. Cumhuriyet Halk Fırkası İzmir Milletvekili ve Maliye Vekili Şükrü Saraçoğlu hükümetin almakta olduğu mali önlemlerin aksaklıklar içermesine ilişkin sebeplerden birini “memleketin *iktisadî istiklâlîne* hasım olan düşmanların kulaktan kulağa fısıldadıkları *zehirli propagandalar*” (TBMM, 1930a: 11) olarak nitelendirmiş ve “bravo sesleri” ile bu düşüncesine destek almıştır. Meclis’in 2 Ekim 1930 tarihi toplantısında yeni hükümetin kurulmasının ardından hükümet programı üzerine tartışmalarda Serbest Fırka’ya yönelik suçlayıcı ifadeler artmıştır. Fethi Bey Meclis’in

bu toplantısında yaptığı konuşmada Serbest Fırka'nın durduğu yer hakkında ve partiye karşı dile getirilen suçlayıcı söylemlere cevap vermiştir. Fethi Bey konuşmasında, yeni kurulan fırkanın aleyhine “bazı yanlış telâkkiler mahsulü olarak fena propagandalar” işitildiğini ve İzmir’e yaptığı gezinin etkisini azaltmak ve kendi partisinin gördüğü ilgiyi küçümsemek için karşılamaya gelenlerin “bir takım serhoşlardan, serserilerden ibaret olduğuna dair raporlar” yazıldığını belirtmiştir. Fethi Bey iktidar yanlısı gazetelerin kendi partilerine karşı geliştirdiği söylemi de eleştirmiştir:

“Başta *Milliyet* gazetesi olmak üzere bazı gazeteler Fethi Beyin mütemadiyen yankesicilerle, kaçakçılarla ve asıl ve hüviyeti malûm olmıyan kimselerle teşriki mesai ettiğini yazmakta kusur etmediler. Bir taraftan komünistlerin, diğer taraftan mürtecilerin tahrikâtına alet olduğum, yolunda tenvirat baş gösterdi. Fethi Beyin ismi mahallî Hükümet memurlarının raporlarında kaçakçı, yankesicilerle bir arada geçmekte idi. O çirkin propaganda bir kartpostal şeklinde Meclis koridorlarına kadar girmiştir” (TBMM, 1930b: 36).

Fethi Bey, kendi partisine karşı yapılan bu suçlamaların Cumhuriyet Halk Fırkası'nın taşradaki teşkilâtı tarafından yapıldığını belirtmiştir. Fethi Bey'in bu saptaması, daha partinin yeni kurulduğu günlerde, Halk Fırkası Kâtibi Umumiliği tarafından, taşra teşkilatına gönderilen tamimler de belirtilen ifadeler, aynen taşra teşkilatı tarafından dolaşıma sokulduğunun da bir göstergesi olması bakımından ve güvenlikleştirici aktör ve alımlayıcı kitle arasındaki etkileşimi test etme açısından önemlidir.

Fethi Bey'in konuşmasında üzerinde durduğu diğer bir konu kendisinin ve arkadaşları için söylenen “temiz adamlardır, Cumhuriyetçidirler, kendilerinin mürtecilerle teşriki mesai edeceklerini asla düşünmüyoruz. Kendilerini tenzih ederiz” gibi açıklamalardan sonra, kendilerinin bilgisi dışında, “onların namü, hesabına” ve “malûmatı haricinde” “komünistler ve mürteciler harekete geliyorlar, (...) Tekrar fes giydirileceğinden Arap harflerinin iade olunacağımdan bahsediyorlar. İnkılâp tehlikededir” (TBMM, 1930b: 37) açıklamalarıdır. Fethi Bey bu söylemlerin niçin dolaşıma sokulduğunun farkındadır. Çünkü bu söylemler, Cumhuriyet Fırkası elitlerinin muhalefet partisinin kurulmasından duydukları rahatsızlığın bir sonucudur. Ancak, bu rahatsızlığı doğrudan dile getiremedikleri için tehdit söylemini Cumhuriyet rejimi ve laiklik üzerinden kurmaktadır. Bu söylemler ayrıca “kamusal düşman” ya da *kamusal öteki* yaratmanın da bileşenlerinden biridir. Bu söylemler tek başına ele alındığında, Schmitt'te çerçevesi çizilen “kamusal düşman” (Schmitt, 2005: 47) tanımlaması ile de ilgilidir. Ancak tarihsel süreklilik içinde Cumhuriyetçi aktörlerin bu

ve buna bezer söylemlerinin ve tanımlamalarının toplamı “ötekileştirme” neticesinde “bir iç düşman yaratma” süreçlerine hizmet edecek anlamlı bir genellemeyi ortaya çıkarır. Yani, Fethi Bey ve çevresi normal şartlarda kötü değildir. Ama partinin tüm destekleyenleri düşünüldüğünde “anlamlı” bir “kamusal düşman” ortaya çıkmaktadır. Fethi Bey, kendisine ve partisine karşı, yapılan bu suçlamaların Cumhuriyet ve laiklik temelinde olmadığını Cumhuriyet Halk Fırkası aktörlerinin kendi gelecekleri ile ilgili olduğunu şu cümlelerle açığa çıkarır:

“Eğer Fethi Bey Cumhuriyetin Türkiyemizde normal olması ve ebedileşmesi için gördüğü bütün teşviklere rağmen fırka teşkil edemezse veya fırka teşkili bazı yanlış düşünenlerin iddiaları gibi inkılâbı tehlikeye düşürecekse o halde daha uzun bir zaman için fırka teşkilinden sarfınazar etmek daha uzun bir zamanda Mecliste murakabeyi tek bir fırkaya terketmek icap eder. Maksat bu ise, bunu açıkça ifade etmek daha dürüst bir hareket olur. Halbuki hakikat böyle değildir. Benimle teşriki mesai eden arkadaşlar, bütün aşk ve imanları ile cumhuriyetçidir, lâyiktir, milliyetçidir. Bunu kuvvetle ve iftiharla söylemek isterim” (TBMM, 1930b: 37).

Fethi Bey’in bu açıklamalarına Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya, daha önceden Serbest Fırka ile ilgili valiliklere gönderdiği genelgeyi bir kez daha Meclis gündeminde ele alarak cevap vermiş ve genelgede belirttiği “bazı irtica unsurlarının fırkaya girebileceği” uyarısının gerçekleştiğini savunmuştur. Şükrü Kaya bu düşüncesini polis ve adli görevlilerden aldığı bilgilere dayanarak söylediğini belirterek Serbest Fırka’ya karşı yeni güvenikleştirici söylemleri dile getirmiştir. Şükrü Kaya’nın Dâhiliye Vekili olması göz önüne alındığında söylediği her sözün alımlayıcı kitlede yapacağı etki ayrıca önemlidir:

“Fethi Beyin hariçteki arkadaşları arasında irticala mahkûm olmuş, millete ihanette bulunmuş, hilâfet ve saltanat komitalarına girmiş adamlar vardır; bunlar Fethi Beyin Fırkasına cumhuriyetçilik lâyıklık, millicilik, için mi girdiler. Eğer bunlar Fethi Beyin Fırkasına girmişlerse emin olsunlar ki *Cumhuriyetçiliği, milliyetçiliği ve lâyıklığı yıkmak içindir (vurgular bana ait)*” (TBMM, 1930b: 48).

Şükrü Kaya, daha önceden dile getirilen Ancak Serbest Fırka yetkililerinin tekzip ettiği olayları tekrar gündeme getirmiş ve Serbest Fırka Başkanı Fethi Bey’in itirazlarına rağmen Fırka’ya karşı suçlamalara devam etmiştir:

“Fethi Beyefendi fes giyilecektir dememiştir. Fakat fes giyilecektir diye feslerini satmak isteyen adamlar vardır. Fethi Beyefendi Arap harfleri gelecek dememiştir. Ama Arap hurufatı gelmiştir, isteyenler yazsın deyen adamlar vardır. Daha bunlara benzer birçok ve birçok propagandalar vardır. Bu propagandalar memlekette dalga halinde ilerlemektedir. *Büyük bir tehlike irae etmez, fakat Hükümeti tedbir almağa mecbur, eder. Biz bu memlekette tedbirsiz hükümetlerin cezalarını çok çekmiş bir nesiliz, Otuz bir Mart hâdiseleri göz önünde iken bir Dâhiliye Vekilinin hâdisata seyirci kalması kadar büyük bir gaflet olamaz ve öyle yapan Dâhiliye Vekili burada bir saniye bile Huzurunuzda duramaz.*

Bu neşriyat ve rivayat üzerine yaptığımız tamim budur” (*vurgular bana ait*) (TBMM, 1930b: 48).

Dâhiliye Vekili Şükrü Bey’in Meclis kürsüsünde dile getirdiği alıntılanan bu cümlelerinde aslında güvenikleştirmenin unsurlarını bir arada açıkça görmek mümkündür. Cumhuriyet ve laikliğin güvenliğini tehlikeye atan “fes”, “Arap harfleri” gibi tehdit temsilleri üzerinden bir güvenikleştirme adımı gerçekleştirilmiştir. “Büyük tehlike” yaklaşmaktadır. Eğer tedbir alınmaz ise, geçmişte olduğu gibi çok acılar çekilecektir. Ayrıca, güvenikleştirme adımlarında geçmişteki bir olaya referans verilerek (31 Mart Vakası) güvenikleştirme için geçmişten gerekçe devşirilmiştir.

İktidar partisi, Serbest Fırka’ya yönelik suçlamalarını özellikle yerel seçimlerin arkasından artırmıştır. Yerel Seçimler sürecinde yaşananlar da Mustafa Kemal’in partiye karşı olan tutumunda radikal bir değişikliğin oluşmasına sebep olmuştur. Çünkü Serbest Fırka, seçimlerde önemli sayılabilecek oy almıştı. Meclis’te 15 Kasım 1930 tarihinde iç İşleri Bakanı hakkındaki gensorunun görüşülmesi sırasında bir anlamda Serbest Fırka’nın sonunun geldiği görülmüştür. Meclis görüşmelerinden önce, zaten Fethi Bey’in Mustafa Kemal ile görüşmesinin ardından Parti’nin dağılmasından başka çare kalmadığına ikna olmuştu (Ağaoğlu, 1994: 105). Söz konusu görüşmeler sırasında Mustafa Kemal de locada yerini almıştı. Burada konuşulan her konu bir yargılamaya dönüşerek bir anlamda Mustafa Kemal’in son kararında etkili olunması için kullanılacaktı.¹ Serbest Fırka’nın Milletvekillerinden sadece 3 kişi Meclis’e gelebilmişti² (Ağaoğlu, 1994:108). Bu anlamda Meclis kürsüsünden dile getirilen her söz Mustafa Kemal’i Serbest Fırka’nın Cumhuriyet’e tehdit olduğuna inandırmak içindi.

¹ Aslında Mustafa Kemal, Meclis’e gelmeden önce de özellikle yerel seçimler sürecinde Serbest Fırka’ya yönelik olumsuz propagandaların sonucunda olumsuz bir düşüncesi oluşmaya başlamıştı. Ahmet Ağaoğlu anılarında “Gazi ile can sıkıcı bir sofraya sohbeti” başlığı altında anlattığı bir olay bunun göstergesidir. “Gazi sinirlenmeğe başlamıştı. Biraz yüksek bir sesle, ‘ Efendi! Her tarafta anarşi beliriyor. Antalya’da kumandanın kafasını iskemle ile kırmışlardır. Bu kumandan çok büyük ve sabırlı adammış! Ben olsaydım bir bölük mitralyoz getirip oradakileri biçerdim (...) Efendi! Anarşi var, anarşi! Sizin haberiniz yok, gafilsiniz! Ve bununla beraber de benden tarafsız kalmaklığımı istiyorsunuz!” (Ağaoğlu, 1994: 88)

² Ahmet Ağaoğlu bu durumu anılarında, “Ne gariptir ki bizim arkadaşlarımızdan içtimaa Fethi Bey’den başka yalnız Nuri Bey’le ben gelmiştik” (Ağaoğlu, 1994: 108) diye yazacaktır.

Ali Fethi Bey ilk olarak söz almış ve bir yandan yerel seçimlerde yaşanan usulsüzlüklerle ilgili iddialarını dile getirirken aynı zamanda da partisi ile ilgili suçlamalara da cevap vermiştir:

“Reylerin arzu edilen tarafa verilmediği görüldükçe asabiyet ziyadeleşti. İsteddiği tarafa rey vermek hakkını kullanmak gibi en memduh ve en lüzumlu bir vazife ifa ettiği için en güzide şehir ve kasabalarımız halkına irtica, komünistlik ve anarşi lekeleri sürülmek istenildi. Eğer en ileri gelen şehir ve kasabalarımızda bu derece vasi mikyasta irtica hareketleri mevcut idi ise o yerlerin idare âmirleri belediye intihabatından evvel böyle bir hareketi neden sezmediler ve Hükümet merkezini neden ikaz etmediler? (...) O zamanlar Hükümetten memnun olan bu halk belediye intihabında neden birdenbire mürteci oluverdi? Hakikat bu kadar az bir zamanda bu kadar zıt iki çehre nasıl gösterebilir? Bu irtica denilen hareket nasıl teecessüm etti? Halk lâyük kanunları istemiyoruz, Halifeyi istiyoruz mu dedi? (*Gürültüler bunu da mı söylesinler sesleri*) Hayır Efendiler. Bin kere hayır. İrtica o demektir, başka ne demektir, irtica diye tefsir olunan bu hareket halkın reyini serbestçe ve istediği taraf lehine kullanmak istemesinden başka hiç bir suretle tecelli etmemiştir (*Hayır sesleri*)” (TBMM, 1930c: 16-17).

Fethi Bey’in savunmasına bakıldığında seçim sürecinde genelde Serbest Fırka’ya oy verecek kitlenin “irtica”, “anarşi”, “komünistlik” “tekkecilik” “yeşil bayrakçılık” gibi gerekçelerle suçlandığı görülmektedir. Ayrıca Serbest Fırka’nın mensuplarının “fes giymesi” , medrese tahsili görmesi” “balo davetine olumsuz cevap vermesi”, parti propagandası yaparken “Allah bizimle beraberdir” gibi dini içerikli sözlerin söylenmesi de partinin suçlanması için kullanılmıştır. Ayrıca Parti liberal fikirde olduğu ve sağ görüşte olduğu için de suçlanmıştır (TBMM, 1930c: 16-73) Partinin güvenleştirilmesine yönelik bu suçlamalarda kullanılan güvenlik gramerleri hem metinsel (textual) (anarşi, komünistlik) hem de kültürel anlam haznesi (cultural semantic) (fes, medrese tahsili, balo davetine olumsuz cevap) açısından güvenleştirmeyi kuran söylemlerdir (Stritzel 2007).

Fethi Bey’in konuşmasının ardından birçok iktidar Milletvekili söz almış ve Serbest Fırka’yı suçlayıcı ifadelerde bulunmuşlardır. Örneğin Afyon Karahisar vekili Ali Bey konuşmasına “Milletimin şimdiye kadar heder edilmiş olan *kanının tekrar akmaması için* biraz hakikate temas etmeyi ve milletimi tenvir etmeyi”(vurgular bana ait) (TBMM, 1930c: 40) bir vazife olarak gördüğünü belirtmiştir. Ali Bey konuşmasına tarihi gerçekliklere temas etme mecburiyetinden bahsederek devam etmiş ve Serbest Fırka lideri Fethi Bey’in geçmişini gündeme taşımıştır. Ona göre, Fethi Bey “Mondros Mütarekesini imzalayanlar arasında bulunarak “ihtiraslarına ma[ğ]lup” olmuş ve “Türk silâhını teslim etmek, donanmasını teslim etmek, şimendiferlerini, limanlarını teslim

etmek suret[i] ile bütün Devletin ve Türk varlığının idamını ifade eden bir mütareke name[yi]” (TBMM, 1930c: 40) imzalamıştır. Türk Kurtuluş Savaşı’nı anlatarak devam eden Ali Bey’in konuşması tam da Fethi Bey’i iktidar milletvekillerinin gözünde mahkûm etmeye yöneliktir ve Fethi Beyi’i bir anlamda “vatan hainliği ile suçlamaktadır” (Shaw ve Shaw: 1983: 454). Suçlamaların en şiddetli tarafı şunlardır:

“Mudanya Mütarekesinin de ifadesi şudur: Mudanya Mütarekesi, Mondros Mütarekesinde terk edilen silâhların hakkı hayatının iadesi demektir (*Şiddetli alkışlar*). (Fethi Beyi göstererek) işte Mondros Mütarekesinin timsali, (İsmet Paşayı göstererek) işte Mudanya Mütarekesinin timsali! (*Şiddetli alkışlar ve yaşa sesleri*). Bunun takdirini çok necip, çok asil milletimize havale ediyorum (*Tekrar ediniz sesleri, alkışlar*).(...) Efendiler çok e[i]yi hatırlarsınız ki bu mücadeleye başladığımız günden itibaren bir muhalefet karşımıza çıkmıştır (...) [Ç]ok acı olarak ifade etmek isterim, bir suikasta kadar varmıştır. Yani zaferin semeresini inkılâbın *vücudunu imha etmek istemişlerdir*. Arkadaşlar, muhalefet meydana çıktığı zaman vicdanımda çok endişe duyarım (*Bravo sesleri*). *Memleketi parçalamağa doğru gidebilir endişesi vardır*” (TBMM, 1930c: 41).

Ali Bey, Fethi Bey’in geçmişi ile ilgili Başvekil olduğu dönemlerdeki yaptıklarını da olumsuzlayan cümleleri ile konuşmasını sürdürmüş ve Şeyh Sait İsyanı’nın Fethi Bey’in Başvekilliğinin bir sonucu olarak gündeme getirmiştir.

Dâhiliye vekili Şükrü Kaya ise, Fethi Bey’in yerel seçimlerle ilgili gensorusuna cevap verdiği konuşmasında, konuşmasının tonunu gittikçe yükseltmiştir. Ona göre, Serbest Fırka’nın savunduğu hürriyet tarzı “doğrudan doğruya anarşistlerin tarzıdır” bu hürriyet tarzı dünyada mevcut değildir ve “zararlı bir mevhumdur” (TBMM, 1930c: 49). Şükrü Kaya kendilerinin takip ettiği sistemi “milli hâkimiyetin timsali olan devlet otoritesini ve onun kanunlarını her zaman ve her yerde herkese karşı hâkim kılmaktır” sözleri ile açıklayarak, bir anlamda Serbest Fırka’nın “devlet otoritesine” boyun eğmesi gerektiğini düşünmektedir. Şükrü Kaya’ya göre “irtica, komünistlik, anarşi,” Serbest Fırka için “biraz da mukadder bir şeydir” (TBMM, 1930c: 50). Hatta Serbest Fırka geleneği “inkılâbın yaptığı eserlerin bir gün birer birer zail olacağı ve bir gün birer birer ortadan kalkacağı ihtimali[ni] zihinlere yerleştir[miştir] (TBMM: 1930c: 47).

Uzun tartışmaların ardından Serbest Fırka lideri Fethi Bey bir kez daha söz almış ve Serbest Fırka’ya yöneltilen eleştirileri cevaplamıştır:

“Dâhiliye Vekili Bey her fırsatta nutuklarında ve tamimlerinde ve sairede bir fikri tekrar edip duruyorlar. Oda firkamız içinde fesliler, tekkeçiler, mürteciler ve saireler vardır (*Var sesleri*). Hayır, efendim yoktur. Efendiler, benimle teşriki mesai etmiş olan arkadaşlar arasında ne tekkeci, ne fes giymek isteyen adam, nede [A]rap harflerinin tekrar gelmesini

arzu eden adam yoktur ve olamaz (*Hangi arkadaşlarınız arasında sesleri*). Yani ocak heyetlerini teşkil eden arkadaşlar arasında böyle bir adam yoktur (...) ben mektep görmüş, öteden beri lâyük kanunları sevmiş, onlara raptıkalp etmiş bir adamım, öyle ya, sizin gibi medreseden yetişmedim ve sizden lâyük kanunlara merbutiyet ve bu kanunlara muhabbet hakkında ders almak ihtiyacında değilim” (TBMM, 1930c: 62).

Fethi Bey’in burada konuşmasındaki içerik analiz edildiğinde, “lâyük kanunları sevmiş, onlara raptıkalp etmiş” ve “sizin gibi medreseden yetişmedim” söylemleri kendini savunurken aslında güvenlikleştirici aktörlerin söylemine de hizmet eden bir açıklama şeklindedir. Bu anlamda Fethi Bey’in konuşması hem kendisine ve hem de partiye yönelik güvenlikleştirme söyleminin başarılı olduğunun da işaretlerini içinde barındırır. Örneğin Fethi Bey’in konuşmasından anlaşılan, eskiden medresede okumak bir güvensizlik sorunudur. Kendisi medrese de okumadığı için de laik kanunlara uymakta herhangi bir sorun yaşamamaktadır.

2.3.5. Güvenlikleştirme Söylemlerinin Başarılı Olması: Serbest Fırka’nın Kapatılması

Güvenlikleştirmenin anlaşılabilmesi için aktörlerinin, meseleleri ve gelişmeleri ne zaman, neden ve nasıl güvenlik sorunları olarak adlandırdıkları önemlidir. Ayrıca bu çabalarında başarılı veya başarısız olmalarına bağlı olarak konuların güvenlikleştirilmesi ve güvenlik dışına çıkarılması bağlamında ortaya çıkan sonuçlar da önemlidir (Weaver, 1995: 55). Bu anlamda, Serbest Fırka’nın kurulma düşüncesinin ortaya çıkmasından itibaren söz konusu partiye yönelik dönemin aktörlerinin güvenlikleştirme adımları başarıya ulaşmış ve kurulduğu günden itibaren yüz gün bile dolmadan parti 16 Kasım 1930 tarihinde kendi kendisini feshetmek zorunda kalmıştır. Serbest Fırka’nın güvenlikleştirilerek kapatılması sonucu siyasi alandan dışlanması başarılı bir güvenlikleştirmedir. Ancak, bu başarılı güvenlikleştirmede burada iki hususun altı çizilmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, alımlayıcı kitle ve bu kitlenin rızası sorunu; ikincisi ise, güvenlikleştirmenin söz edimi bağlamında ele alınma sürecidir.

Serbest Fırka’nın kapanmasından sorumlu olanlar “siyasal elitler”dir. Bu anlamda özellikle Salter (2008) güvenlikleştirici aktör alımlayıcı kitle arasındaki ilişkiyi analiz ederken kullandığı modellemede, erken Cumhuriyet döneminde Serbest Fırka’nın güvenlikleştirilmesini de açıklayabilecek bir takım hususlarda bulunmaktadır. Ona

göre, güvenlikleştirci aktör ve alımlayıcı kitle kendi aralarında dar bir çerçevede karşılıklı konuşarak da iknaya dayalı başarılı güvenlikleştirme gerçekleştirebilirler. Örneğin elitler kendi arasında bir sorunu tartışarak söz konusu sorunun bir güvenlik sorunu olup olmadığına karar verebilirler. Ardından da diğer alımlayıcı kitle gruplarının iknası kolaylaşır. Bu anlamda Serbest Fırka'nın yöneticileri ile Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yöneticileri aynı siyasal elit grubunun içindeki insanlardır. Dolayısıyla Serbest Fırka'nın kapanmasının öncelikle Mustafa Kemal'in iknası üzerinden kurulduğu dikkate alındığında güvenlikleştirme süreci dar bir elite kısıtlıdır. Bu anlamda Serbest Fırka'nın kapatılmasından Mustafa Kemal, Halk Fırkası liderleri ve Serbest Fırka'nın Meclis kadrosu sorumludur (Emrence, 2006: 37). Serbest Fırka'nın güvenlikleştirilmesi sürecinde, güvenlikleştirci aktörler, başta İsmet İnönü ve Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya olmak üzere Cumhuriyet Fırkası'nın meclis ileri gelenleridir. Üst düzeyden Serbest Fırka'ya yönelik güvenlikleştirci söylemlerin alımlayıcı kitlesi, başta Mustafa Kemal, Cumhuriyet Fırkası'nın daha mutedil vekilleri, Serbest Fırka vekilleri ve ardından da, Cumhuriyet Fırkası'nın taşra teşkilatı ayrıca tüm merkez ve taşradaki devlet görevlileri, güvenlik bürokratları ve en sonda da halk gelmektedir. Burada ilk ikna edilmesi gereken Mustafa Kemal'dir. Mustafa Kemal'in ikna edilebilmesi için güvenlik görevlilerinin, Serbest Fırka'nın faaliyetleri ile ilgili Cumhuriyet rejimine ve laikliğe karşı tehdit oluşturduğuna dair merkeze raporlar sunmaları gerekmektedir. Bu raporlar bir anlamda parti kurulduğu sırada Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya ve aynı zamanda Cumhuriyet Fırkası Kâtibi Umumiliği tarafından taşraya gönderilen tamimler çerçevesinde olacaktır. Burada Serbest Fırka'nın tehdit oluşturduğuna yönelik olarak halkın iknası şart değildir. Mustafa Kemal'in iknası ve bunun sonucunda da başta Serbest Fırka lideri Fethi Bey olmak üzere parti ileri gelenlerinin partinin kapatılması yönünde tercihte bulunmaları yeterlidir. Serbest Fırka'nın kapatılması sürecinde bu anlamda ikna edilmesi gereken Serbest Fırka'nın yöneticileridir. Bu bağlamda alımlayıcı kitlenin iknasının rızaya dayalı ve demokratik şekilde olması şart değildir. Belirli müzakereler sonucunda, baskı ve korkuya dayalı olarak gerçekleşebilir (Buzan ve diğ.,1998: 23; Williams, 2003; Vuori, 2008).

Mustafa Kemal, Serbest Fırka'nın sonunun yaklaştığını görünce Fethi Bey'e Serbest Fırka'nın yaşamasını sağlayacak "milli blok" önerisini getirmiş, bu sistemde her iki

parti blok halinde seçime girecek ve Mustafa Kemal de bu bloğun lideri olacaktı. Böylece “devrim ve Cumhuriyete zararlı” unsurlar ayıklanabilecekti. Fethi Bey de bu düşünceyi desteklemesine rağmen Cumhuriyet Fırkası aktörlerinin ve iktidar yanlısı basın tutumundan dolayı bu düşünce gerçekleşmemiştir. Bu müzakereden de sonuç alınamaması üzerine, 14 Kasım’da Fethi Bey Mustafa Kemal ile partinin geleceğini tekrar müzakere etmiş ancak Mustafa Kemal, Fethi Bey’e “arkadaşlarınızla konuşup ve bir karar alın” diyerek aslında sonucu bu görüşmede işaret etmiştir (Ağaoğlu, 1994: 98-105); Yetkin, 1997: 223; Avşar, 1998:175-198). Meclis’in 15 Kasım tarihli toplantısında yaşanan sert tartışmaların ardından Serbest Fırka yöneticileri toplanmış ve partinin feshine ilişkin metni hazırlayarak Mustafa Kemal’e sunmuştur:

“Hâlbuki tahakkuk eden şekle göre fırkamızın atiyen gazi hazretleri ile siyasi sahada karşı karşıya gelmek vaziyetinde kalabileceği anlaşılmıştır. Bu vaziyette kalacak siyasi bir teşekkülün mevcudiyetini Fırka müessisi sıfatı ile muhafaza ve idameyi muhal buluyorum. Bu sebeple, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın feshine karar verdim” (Avşar, 1998: 185).

Görüldüğü üzere, Serbest Fırka’nın kapatılması için Mustafa Kemal’in görüşü ve Serbest Fırka’nın yöneticilerinin kendi rızaları ile olmuştur. Ancak, burada alımlayıcı kitlenin iknası, normal sürecin sonucunda oluşmamıştır. Bu durum Serbest Fırka’nın ikinci adamı konumunda ki Ahmet Ağaoğlu’nun partinin kapanmasının ardından *Son Posta* gazetesinin Ocak 1931 tarihli sayısında ki yazısında net bir şekilde ifade edilmiştir. Ağaoğlu, partinin Cumhuriyetçi olmasına rağmen nasıl olup da “husumet ve düşmanlık dalgası” yaratılarak kapanmasına yol açıldığını şu sözlerle anlatır. Aslında Ağaoğlu’nun işaret ettiği hususlar güvenlikleştirme adımlarının nasıl işlediğini, aktör ve alımlayıcı kitle arasındaki iknanın nasıl sağlandığını ve başarılı bir güvenlikleştirmenin nasıl ortaya çıktığını göstermesi bakımından önemlidir:

“Bize dediler ki, memlekette anarşi oluyor, hilafetçiler, sultancılar, Arap harfleri taraftarları, şeriatçılar, hulasa bütün mürteciler Fırkada toplanmakta ve memleketi anarşiye doğru sürüklemektedirler!

Muhakkak bildiğim ve asla tereddüt etmediğim bir şey vardır. O da kendim ve arkadaşlarımdır! Anarşi ve irtica bize yaşanamazdı!... Fakat ısrar olundu! Küfür, tahkir, isnat yağdırdılar; vatansızlıkla, ecnebiperestlikle itham edildik.

Nihayet biz de anladık ki hakikaten bu hal böyle devam ederse memlekette anarşi çıkabilir. Zira hükümeti elinde tutanlar hükümetin bütün vasıtalarına sahip olanlar ve hükümet etrafında toplanmış nüfuz sahibi bir çok insanlar, memlekette anarşi olacak kanaatini taşırlar ve bunu kafalarında bir idefiks (sabit fikir) haline getirirlerse, hakikaten anarşi çıkmaması için hiçbir sebep kalmaz.

O halde memleket için en sağlam yol çekilmek değil miydi? ...İşte çekildik! Fırkanın bütün teşkilatını bozduk ve her şey eskisi haline geldi! Bizi dün anarşiyi tahrik etmekle

itham ederek bize küfür ve hakaret eyleyenlerin bugün bizden memnun olmaları lazım gelmez mi?" (Ağaoğlu, 1994: 225-227).

Diğer bir üzerinde durulması gereken, güvenlikleştirme sürecinde tehdit olgusunun "gerçek olan bir şeye ait bir gösterge (sign)" olmaktan daha çok "telaffuz etmek eylemin kendisi" olması hususudur. Bu bağlamda özellikle Serbest Fırka'ya yönelik güvenlikleştirici edimlerin bir gerçeklikten daha çok söylemin ürünü olduğu artık bu gün kolayca tespit edilebilmektedir. Çünkü söz konusu dönemde Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın tüm il ve ilçelerdeki üyelerinin tamamı hakkında raporlar düzenlenerek fişler hazırlanmış ve Ankara'ya gönderilmişti. Dönemin güvenlikleştirici aktörleri aslında Serbest Fırka mensupların gerçekten rejim için tehdit oluşturacak insanlardan meydana gelmediğini bilmekteydiler. Ancak bunu belgeler üzerinden de bilmelerine rağmen Serbest Fırka mensupları hakkında güvenlikleştirici söylemleri ifade etmeye devam etmişlerdir. 2000 yılı sonrası CHP arşivlerinin açılmasının ardından bu raporlarda, Serbest Fırka üyelerinin çok azının raporlarda "gerici", "dindar", "irtica yanlısı" olarak değerlendirildiği ortaya çıkmıştır. Koçak'ın (2006) "*Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*" adlı hacimli çalışmasında bu konu tam bir yetkinlikle ortaya konulmuştur. Koçak, (2006: 609), "Cumhuriyet Fırkası örgütü, Serbest Cumhuriyet Fırkası İdare Heyeti üyelerinin, kurucularının ve üyelerinin ancak yalnızca binde ikisi ile altısını 'gerici', 'dindar' 'irtica' yanlısı olarak" değerlendirildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla bugün ortaya çıkan durum, göstermiştir ki Serbest Fırka'nın Cumhuriyet rejimine tehdit olarak gösterilmesi gerçeklikten daha çok söylem yoluyla üretilen bir tehdit (linguistic manufacture of threat) algılamasının sonucudur. Aktörlerin "tehdit" söylemini "telaffuz etmeleri", Serbest Fırka'nın Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı güçlenmesini durdurmak için geliştirmeleri "özel bir alana kaydırarak", bunu engellemek için "her yöntemi kullanabilme hakkını talep" etmesiyle ilgilidir.

Serbest Fırka üzerinden Cumhuriyete tehdit söyleminin inşa edilmesinde kullanılan güvenlik gramerleri genel olarak şunlardır: "gerici", "mürteci", "irticacı", "kara ruhlu", "softa ruhlu mürteci", "saltanatçı", "fes ve Arap harfleri savunucusu", "şeriatçı", "Cumhuriyet ve rejim düşmanı", "vatan haini", "anarşi isteyen", "sağcı", "liberal", "tekkeci", "yeşil bayrakçı", "komünist", "gavur", "aşağı sınıftan insanlar", "gayri Müslimlerin partisi", "yankesiciler", "kaçakçılar", "hüviyeti malum olmayan kişiler",

“kurtuluş savaşından kaçanlar”, “düşmanlarla işbirliği yapanlar”. Ayrıca, yerel düzeyde bölgenin nüfus yapısına göre suçlayıcı ifadeler yerel özellikler de taşımaktaydı (bkz Emrence, 2006: 163-173). Örneğin Adana’da Serbest Fırka, “fellağ”ların Anadolu dahilinde iskan edilmesini savunanlar”; Batı Anadolu ve Trakya’da “Rumların mallarını geri almalarına izin verecekler”, “Ermenileri ve Rumları mülklerini geri almak için çağıracaklar”, “Serbest Cumhuriyetçiler gavuru geri getirecek” ve İstanbul’da partinin üyeleri “Rum, Ermeni, Yahudi” olarak nitelendirilmekteydi.

2.3.6. Güvenikleştirmenin Kurumsallaştırılması ve İçselleştirilmesi Çabaları

Serbest Fırka’nın güvenikleştirilerek siyasal hayatın dışına itilmesi, iktidarı kullananların “güvenikleştirmeyi “belirli ve kendi çıkarlarına hizmet eden amaçlar doğrultusunda” kullanmasıyla doğrudan ilgilidir. Aynı zamanda güvenikleştirme süreçleriyle devletin çıkarları ön plana alınarak,¹ toplumun talepleri görmezden gelinmiştir. Serbest Fırka’nın mobilizasyonunda ekonomik etkenlerin daha önemli olduğu (Emrence, 2004; 2006) dikkate alındığında bu husus açıkça ortaya çıkar. Fırka’nın çok kısa ömründe ortaya çıkan gelişmelerin, dönemin iktidar basınında ve Meclis’teki tartışmalarda ortaya çıkan resmi ideoloji, sonraki süreçte rejimin ideolojik dayanağının sürekliliğinin sağlanmasında kullanılmıştır (Koçak, 2006). Özellikle bu dönemdeki gelişmeler resmi ideolojinin yaratılmasında ders kitaplarında “resmi tarih” olarak özel bir anlatımla yer almış ve güvenikleştirmenin sürekliliği sağlanmıştır. Bu bağlamda, Türk siyasal hayatında güvenikleştirme söylemlerinin sürekliliği devletin özellikle eğitim kurumlarında alımlayıcı kitleye resmi söylemle aktarılmasıyla da sağlanmıştır. Daha somutlaştırmak gerekirse, güvenikleştirme süreçlerinin alımlayıcı kitlenin oluşturulması, topluma erken yaşlarda eğitim kurumlarında (daha sonradan askeri kurumlarda) öğretilen resmi tarihle de doğrudan ilgilidir. Örneğin, Serbest Fırka’nın kapatılmasının hemen ardından 1931 yılında Lise öğrencileri için Türk

¹ Devletin çıkarlarının ön plana alındığı hususunda en güzel örneklerden birisi serbest Fırka’nın kapatılmasının ardından Zeki Mesut’un *Hakimiye Milliye* gazetesindeki “Fırka Ahlakı” başlıklı yazısındaki şu cümlelerdir: “Bizim Memeleketimizde daha uzun müddet ancak inkılap fırkalarının yeri vardır....inkılabın ali menfaati vatandaşlardan icabında fedakarlık isterse buna tehammül etmek mecburiyetindeyiz. Hiç birimiz günlük şahsi menfaatlerimiz için inkılap esaslarının münakaşa edilmesine, zayıflamasına meydan vermek hakkını haiz değiliz (aktaran, Yükseliman, 2002: 34)

Tarihini Tetkik Cemiyeti tarafından hazırlanan tarih ders kitabının dördüncü cildi olan “*Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti*”nde Serbest Fırka’ya ilişkin olarak yazılanlar bu durumun en açık göstergesidir:

“Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın Cumhuriyetçi ve Laik olduğunu ilanına rağmen, memlekette başkaldırmaya takat bulamayarak, ötede beride sinmiş olan *mürteci unsurlar*, Halk Fırkası’ni *devirmeyi* maksatlarının birinci kademesi sayarak meydana atıldılar. Yeni bir fırkanın teşekkülünü ve bir kısım münevverlerin ona girişini, inkılâp hayatında tefrika alameti sanarak, her yerde *nifak tohumu* saçmaya koyuldular. Cumhuriyet Halk Fırkası’nın kaldırdığı tarikatlar, şeyhleri ve dervişler ile yeniden canlandılar. Yeni fırka siperi arkasında, *gizli irtica faaliyeti* başladı.

Bu faaliyetler Nakşibendî tarikatı mensuplarından Derviş Mehmet isminde bir katil serserinin, aynı tarikattan müritlerle Menemen kasabasını basması (23 Kanunu Evvel [Aralık] 1930), zavallı genç zabıt Kubilay’ı evvela kurşunla yaralamak, sonra bıçakla boynundan kesmek sureti ile şehit etmesi, bu *genç inkılâp çocuğunun* başını *yeşil bir bayrağın* direği ucuna takarak, halkı isyana teşvik eylemesi gibi ağır cinayet hareketlerine kadar vardı.

İrtica anasının yeni fırka teşebbüsünden istifadeye kalkışarak, dünyanın ve memleketin iktisadi buhranla çarpıştığı bir zamanda gaileler çıkarabilmeleri ihtimali, yeni fırkanın başında veya teşkilatında bulunan samimi Cumhuriyetçileri, Menemen hadisesinin gerçekleşmesinden evvel, ciddi endişeye düşürmüştü. Bu endişeyedir ki, ‘Serbest Cumhuriyet Fırkası’, dört aylık yaşayıştan sonra, acıklı hadiseden üç hafta kadar evvel, 17 Teşrin Sani [Kasım] 1930’da kendi kendini feshetti” (Güran, 1931 [2001: 199-200]).

Ders kitaplarının yanında, daha sonradan kaleme alınmış hatıralarda da bu güvenikleştirme sürecinin sürekliliği sağlanmış, sonraki güvenikleştirme adımlarında referans olarak kullanılmasına yol açmıştır. Örneğin, söz konusu dönemde Serbest Fırka’nın Cumhuriyet rejimine tehdit olarak sunulmasında önemli bir fonksiyonel aktör görevi görmüş olan Falih Rıfkı Atay 1962 yılında yayınlanan Çankaya kitabında Serbest Fırka ile ilgili olarak, resmi tezi seslendirmeye devam eder: “[M]uhalefet pek az zamanda her türlü irticai seferber etmişti... hemen bir seçimde *meclisi ele geçirmeyi gözlerine kestirdiler*... hepsi, bahane *hedef devrimin kendisi idi*... din pek tabi olarak, hareket sömürücülerinin başlıca *silahı* haline gelmişti (Atay, 1998: 465). “Ufku çepeçevre kaplayan karabulut” “*devrim düşmanlarının*” işbirliğini reddetmemiştir. Dolayısı ile “rahmet” olarak “su yerine taş yağ[mış]...Nihayet Serbest Fırka feshedilerek *büyük tehlike dur[muştur]*” (*vurgular bana ait*) (Atay, 1998: 465-466). Halk Fırkası müfettişliği de yapan Hilmi Uran da 1959’da yayınladığı anılarında Serbest Fırka’nın hızlı davrandığını belirterek, “halk tabakalarının ruhuna henüz sinmemiş olan körpe inkılâp hamlelerimizi de bu suretle tehlikeye koymuş bulundu” (Uran, 2007: 194) sözleri ile resmi söylemin güvenikleştirme edimlerinin sürekliliğini sağlamaktadır. Önü de anılarında Serbest Fırka’nın “inkılâplar aleyhinde bir

cereyan[1]" başlattığını belirtmekte ve partinin kapanmasını "irtica tehlikesi[ne]" bağlamaktadır (Koçak, 2006: 89). İsmet Giritli 1986 yılında yayınladığı "Atatürk ideolojisi ve karşıt akımlar" başlıklı kitabında, söz konusu tarihe kadar, Atatürk ideolojisine karşı ortaya çıkan "karşıt akımları" birbirinin devamı olarak, kalıplaşmış güvenlikleştirme söylemleri üzerinden kurarken, Serbest Cumhuriyet Fırkası ile ilgili olarak "[p]arti lideri Fethi Okyar'ın durumu görerek 17 Kasım 1930'da partisini feshetmesine rağmen Serbest Cumhuriyet Partisi'ni alet olarak kullanarak, *bütün yenilikleri ortadan kaldırmak* isteyen gericiler hızlarını alamamış ve partinin kapatılmasından sonra kanlı Menemen Olayı'nı yaratmışlardır" (Giritli, 1986: 65) ifadesi, güvenlikleştirme söylemlerinin irtica üzerinden devam ettiğinin tipik göstergesidir.

Serbest Fırka'nın kapatılmasının ardından, laikliğin ve rejimin güvenliği olgusu devletin tüm çerçevesini belirleyen bir unsur haline gelmiştir. Laikliği koruyacak yegâne unsur Cumhuriyet Halk Fırkası elitleri ve bürokratik elitler olduğu düşüncesi yerleşmiştir. Siyasal ve toplumsal muhalefetin rejim güvenliği açısından yeterince olgunlaşmadığı tezi sürekli gündemde tutulmuş, her türlü muhalif unsurlar güvensiz olarak algılanmıştır. Bu anlamda, toplumsal muhalefetin laiklik ve rejim için tehdit unsuru olmasının bertaraf edilmesi için otoriter yönetimin devamlılığı sağlanmış, siyasal ideolojinin yerleştirilmesi için tepeden inmeci bir yöntem benimsenmiştir. Toplumsal katmanlar sürekli bir tehdit unsuru barındırdığı düşüncesinden hareketle Halkevleri kurularak yeni ve rejim için güvenli bir kimlik inşa süreci devlet eliyle başlatılmıştır. Cumhuriyet Fırkası kongresinde 'altı ok'un benimsenmesiyle de rejimin ideolojik çerçevesi tanımlanmıştır. Sonuçta otoriter, devletçi, radikal laik bir yapının devam etmesi için güvenli bir ortam yaratılarak, Cumhuriyet Halk Fırkası ve bürokratik elitler devletin yegâne sahibi haline gelmiş ve ortaya çıkabilecek toplumsal ve siyasal muhalefetin önü tamamen kesilmiş, demokratik idealler uzun süre gündeme gelememiştir.

2.3.7. Güvenlikleştirmenin Meşruiyet Alanı: Menemen Olayı

Güvenlikleştirmenin meşruluğu sorunu, daha önceki bölümde ayrıntılı olarak ele alındığı gibi, güvenlikleştirme kuramının önemli bir ayağıdır. Çünkü aktör ve alımlayıcı kitle arasında güvenlikleştirmenin başarılı olmasında meşruiyet sağlama

unsuru sonraki güvenlikleştirme süreçleri açısından önemlidir. Otoriter sistemlerde, güvenlikleştirmenin meşruyet dayanakları genelde siyasi düzenin ideolojik dayanaklarını glendirmek ve toplumu belirli bir düşünceye kanalize etmek için kullanılır. Weaver (1995: 55) tarafından, benimsenen gelecek edimleri meşrulaştırmak için olan güvenlikleştirmede alımlayıcı kitle, aktörün eylemlerinin siyasi meşruyetini değerlendirici konumunda olduğundan, güvenlikleştirici aktör siyasi olarak karar vericilerden ya da karar vericiler adına hareket eden aktörlerden sorumludur. Güvenlikleştirici aktörler ortaya çıkan belirli somut bir olaya referans vererek, eğer önlem alınıp ortaya çıkan tehditler engellenmeseydi, varlığına kastedilen referans nesnesinin bekası tehlikeye düşebilirdi, gerekçesini ileri sürerler. Bu anlamda alınan önlemlerin haklılığının ortaya çıktığı hususunu gündeme taşırlar.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın güvenlikleştirilerek kapanması sürecinin meşruyet gerekçesi, partinin kapatılmasından kısa bir süre sonra 23 Aralık 1930 tarihinde meydana gelen Menemen hadisesi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Aslında Menemen hadisesinin Serbest Fırka'nın kapatılmasının gerekçesinde kullanılması geçmiş başarılı güvenlikleştirmenin meşruluğunun kurulmasına ve korunmasına yöneliktir (Vuori, 2008). Ancak gelecekte yapılacak güvenlikleştirme süreçlerinde bu anlatımın kullanılacak olması dikkate alındığında, meşruyet söylemi gelecek için de kurulmuştur (Weaver, 1995, Buzan ve diğ., 1998, Vuori 2008). Aslında, Serbest Fırka ile Menemen Hadisesi arasında doğrudan bir bağlantı olmasa da resmi tarih anlatımı ve resmi tarih tezine yakın metinler, Serbest Fırka ve Menemen hadisesini birlikte ele almışlardır. Bu metinlerin birçoğunda Parti'nin kapanmasından sonra geçen beş haftalık süre dile getirilmeden, bu iki olayı "bir anlatım kurgusu ile" (Koçak, 2006: 53) ele alarak, olayın meydana gelmesinden Serbest Fırka sorumlu tutulmuştur. Sonradan yapılan soruştırmalarda olayın Serbest Fırka ile ilgisinin olmadığı ve bu yönde ilişkilendirilme çabasının sonuçsuz kalmasına rağmen (Tunçay, 2005: 305), Türk Siyasal hayatında resmi tarih söylemi bu iki olayı bir biri ile ilişkilendirmeye devam etmiştir.

Olayın meydana gelmesinin ardından, ankaya'da Mustafa Kemal başkanlığında yapılan toplantıda olayın "siyasal kaynaklarının" araştırılması istenmiştir. Bu siyasal kaynakla kastedilen kısa süre önce kapatılan Serbest Cumhuriyet Fırkası'ydı. İsmet

İnönü, Serbest Fırka mensuplarının “manevi suçluluğunun ortaya konması” (Tunçay, 2005: 304) yönünde tavır koymuş, Bu anlamda 1 Ocak 1931 tarihli Meclis’teki konuşmasında, “Meselenin dini siyasete alet ittihaz eden safhasına” bakılması gerektiğini belirterek “bilhassa politikacıların” devletin düzeni ile ilgili konuşmalarına dikkat etmesi gerektiğini söyleyerek Serbest Fırka’nın adını kullanmadan yaptığı konuşmada muhalefetin bu tip kalkışmalara yol açtığını ve cesaret verdiğini belirtmiştir (TBMM, 1931: 3-6). Dönemin basını da Menemen hadisesini Serbest Fırka ile ilişkili gösteren haberler yapması ve bu tip haberleri, Cumhuriyet tarihi boyunca kalıplaşmış ifadelerle söz konusu olayın yıldönümlerinde sürekli gündeme getirmesi, özellikle “irtica”nın güvenlikleştirme bağlamında kullanılmasını işlevli hale getirmişti.¹

Cumhuriyet Fırkası’nın 10 Mayıs 1931 (C.H.F. Program, 1931) tarihli kongresinde İsmet İnönü yaptığı konuşmada da Serbest Fırka’nın kapatılmasının meşruiyetini yine Menemen hadisesi üzerinden kurmaya devam etmiştir. İnönü konuşmasında önce 1925 sonrası irtica hareketlerinin “dört senelik Cumhuriyet’in büyük inkilabatını” tehlikeye düşürdüğünü dile getirmiş, ardından Takriri Sükun Kanunu ile Cumhuriyet rejiminin güvenliğinin nasıl sağlandığını anlatmış hemen ardından konuyu Serbest Fırka’ya getirerek Serbest Fırka’nın faaliyetlerinin Cumhuriyet rejiminin güvenliği için ne derece zararlı olduğunu ifade etmiş ve sözü buradan Menemen hadisesine getirmiştir. İnönü, Menemen hadisesi ile Serbest Fırka arasında açıkça bir bağlantıdan söz etmese de Serbest Fırka ve irtica konusunu “ menfi ve mürteci fikirli anasının ise alenen inkılâp aleyhine vaziyet almaları” şeklinde nitelendirmiş ve ardından “[b]undan sonra gelen Menemen hadisesi, irticain kurunu vustadaki kadar ve müntakim olduğunu da

¹Olayın meydana gelmesinin ardından, Yunus Nadi *Cumhuriyet* gazetesindeki 25 Aralık tarihli, “Menemen’deki irtica hareketi” başlıklı yazısında “mefsuhs Serbest Fırkanın gafil müdürlerindeki sakat hareketleri şeametle tavsif ederken onların himayetiyle zamanın meşimesinde tekevvün etmeye başlayan fesat cenini ayan beyan fark ediyorduk... matbuat hürriyeti namına her gün kustukları hezeyanlardan tabii böyle neticeler çıkacaktı” (Aktaran Üstün, 1990:30-32), Yunus Nadi yazısında ayrıca irtica hareketleri olarak Şeyh Sait isyanı ve 31 Mart vakasına da atıf yaparak “irtica” hareketlerinin benzerliğine ve sürekliliğine temas eder. Siirt Mebusu Mahmut 30 Aralık 1930 tarihli *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde “inkılâp tehlikede değildir” başlıklı yazısında “Cumhuriyetin kudretinden” bahsetmekte ve her türlü irtica hareketine karşı koyabilecek güçte olduğunu belirttikten sonra, “daha son fırka mücadelelerinde” irtica hadiselerinin yaşandığını belirtmekte ve “Serbest Fırka’nın dünyayı dümdüz gören safdil ve samimi şefleri”nin tehlikeyi göremediklerini belirtmektedir (Aktaran Üstün, 1990: 37-39). 1960-1990 arası dönemde, *Cumhuriyet* gazetesindeki muhtelif yazarların Menemen hadisesinin yıldönümlerinde yazmış oldukları “irtica tehdidi” içerikli yazılar için (bknz. Üstün, 1990)

göstermek itibarile intihabaha şayandır” sözleri ile aslında Serbest Fırka’nın feshedilmesinin ne kadar isabetli olduğuna değinmiştir. İnönü, [“*İnkılapların müdafaası için*”], “Laik Cumhuriyetçi ve İnkılapçı fırkamızın idaresi, mukabil *tedbirleri derhal ittihaz etmek mecburiyetinde idi*” sözleri ile partinin kapatılmasını meşrulaştırmaya çalışmıştır (*vurgular bana ait*) (C.H.F. Program, 1931).

İnönü bu konuşmasında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılmasını Takriri Sükûn kanununa atıf yaparak Şeyh Sait isyanı üzerinden meşrulaştırırken, Serbest Fırka’nın da kapatılmasını Menemen hadisesi üzerinden meşrulaştırmaktadır. İnönü yaptığı konuşmada, İrticayı “fevkalada hadiset” olarak değerlendirmekte, bu gibi hadisetin “dahilden ve kısmen hariçten” tahrik edildiğini ve bunlara karşı “fevkalade tedbirlerle” devletin mücadele ettiğini belirtmektedir. Eğer bu “fevkalade tedbirler” alınmassa, “saf vatandaşları bedbinliğe ve idarenin ve kanunların kifayetinden şüpheye sevk eder”. İnönü’ye göre, böyle bir durum devlet idaresinin “zayıf ve aciz olduğu zannı[nı]” ortaya çıkarır ve böylece “fena fikirler” cesaret bulur. İnönü, alınan olağanüstü tedbirlerin¹ gerekçesini ise gelecekte benzer durumların bir daha yaşanmaması olarak açıklar, eğer bu tedbirler alınmaz ise, “anarşi ve mukabele devirleri” tekrar meydana gelir:

“Bu gibi hadiset karşısında sükûneti muhafaza edebilmek ve inkılâbın ve devletin kudretine itimadı muhafaza ederek, vaziyeti mutala edebilmek lazımdır. Yoksa böyle hadiset yeniden *fevkalade tedbirler* için sebep teşkil edebilir ve fevkalade tedbirlerin hitamile aynı *anarşi ve mukabele devirleri* tekrür eyler. Milli hayatın istikrar ve inkişafı, bir dairei faside içinde mütemadi sarsıntıdan kurtulmaz” (C.H.F. Program, 1931).

Serbest Fırka ile Menemen hadisesi arasında kurulan, bu üstü kapalı bağlantılar daha hemen aynı yıl ders kitaplarına da girmiştir. Bu bağlamda, bazı satırları yukarıda alıntılanan 1931 tarihli Lise öğrencileri için Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti tarafından hazırlanan tarih ders kitabı “*Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti*”nde (Güran, 1931[2001: 199-200]) kurgulanan Serbest Fırka Menemen hadisesi bağlantısı sonraki süreçte resmi tarih anlatımının kurucu metni haline gelmiştir. Bu metinde Menemen hadisesinin “yeni fırka teşebbüsünden istifadeye kalkışarak” meydana geldiği belirtilmekte ve Serbest Fırka mensuplarından “samimi Cumhuriyetçiler” menemen hadisesinin

¹ Olağanüstü yönetimin ayrıntısı için bkz. Zafer Üskül (1989), Asker ve Siyaset “Cumhuriyet Döneminde Sıkıyönetim Uygulamaları”, Afa Yayınları, İstanbul ss. 41-49

gerçekleşmesinden “üç hafta kadar evvel” “ciddi endişe”lerin sonucunda partiyi fes etmiştir. Metnin anlatımında, “Cumhuriyet” “laiklik”, “sinmiş mürteci unsurlar”, “memlekette başkaldırmak”, “nifak tohumu”, “Nakşibendî tarikatı”, “derviş”, “tarikat”, “mürit” , “kurşunla yaralamak”, “bıçakla boynunu kesmek”, “genç inkılap çocuğu”, “yeşil bayrak”, özellikle Cumhuriyet döneminde irtica kelimesi ile sürekli yan yana kullanılacak *güvenlikleştirme gramerleri* bolca kullanılmıştır. Bu anlatımın sonunda, Parti'nin kapatılmasının “irticanın son mezbunah saldırısı demek olan Menemen hadisesi, bu fesih kararının ne kadar vaktinde, yerinde ve isabetli olduğunu gösterdi” ifadesi güvenlikleştirmenin meşruiyet gerekçesini oluşturan bir söylemdir.¹

¹Cumhuriyet dönemi İnkılâp Tarihi, Devrim Tarihi gibi resmi tarih tezini sürdüren kitaplar da hemen hemen benzer ifadeler kullanılmıştır (Turan, 1995, Sorgun, 2004, 1995, Goloğlu, 2007)

BÖLÜM 3: DEMOKRAT PARTİ: SİYASAL RAKİPTEN “KAMUSAL DÜŞMAN”A GİDEN SÜREÇ

3.1. “Kamusal Düşman” ve Siyasallığın Dışlanması

Siyaset, *biz ve onlar* ayırımına dayanan farklı aktörlerin çıkar, inanç ve algılayışı temelinde gerçekleşen ve farklılıkların çatışmasından beslendiği bir süreç olarak ele alınsa da (Mouffe, 2010: 17), Mouffe'nin kimliklerin ilişkiselliği bağlamında farklılıkları olumlayarak, herhangi bir kimliğin varlığının önkoşulu, (yani kimliğin ‘dış’ını kuran bir ‘öteki’ algısı”nı önemli bulması açısından bakıldığında), “öteki”nin kurulmasındaki sınırın siyasal alanın içinde var olup olmadığı düşüncesi üzerinden bakıldığında Türkiye siyasal hayatında siyaset sorunludur. Mouffe'nin dediği, siyasal bakımdan, “[k]olektif kimlikler alanında, her zaman ‘onlar’ın sınırlarının belirlenmesiyle var olabilecek bir ‘biz’in yaratılması”ydı. Ancak Türkiye siyasal hayatında siyasal alanın sınırları Mouffe'nin gelişmiş kapitalist ülkeler temelinde tanımladığı siyasal alanın ötesine geçerek, Schmittyen (2005: 47) anlamda “bir siyasal dışlama ile” “dost-düşman” ayırımı temelinde *güvenlik alanına* dâhil edildiği için sorunludur. Çünkü “dost-düşman” ayırımı “kamusal düşman” düşüncesi bağlamında “biz ve onlar ayırımına” dayanan bir *siyasallığın kurulması* sürecinin ötesine geçmiş ve “öteki”leştirilmiştir. Buradaki ötekileştirme siyasalın sınırları içinde kaldığı müddetçe Mouffe'ın siyasal tanımı açısından sorun yoktur. Ancak Williams'ın (2003:519-521) temellendirmesiyle, “öteki kimliği” tekçi bir bakış açısıyla, “kurumsal bir ses tarafından” değerlendirilerek, *güvenlikleştirilmesi sonucunda* söz konusu kimlik, baskı altına alınmış, reddedilmiş ve bu kimliğe karşı bir meydan okuma ile sonuçlanan bir süreç ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda Türkiye siyasal hayatında muhalefet çoğu zaman “biz ve onlar ayırımı” sonucunda meydana gelen süreçlerin ötesine geçerek güvenlik alanına intikal eder. Bu süreçler, genelde devletçi aktörlerin rejim tartışmalarına odaklanması sonucunda meydana gelir. Bu açıdan bakıldığında, bu tez çerçevesinde, güvenlikleştirmenin “biz ve onlar” ayırımı temelindeki ötekileştirme sürecini Schmittyen siyaset üzerinden nasıl kurulduğunun önemi de ortaya çıkar (Schmitt, 2002, 2005). Çünkü hem erken Cumhuriyet döneminde hem de çok partili siyasal hayata geçildikten sonra

Türkiye’deki “devletçi aktörler/partiler”, diğer partilerle müzakerelerini siyasi alanın dışına taşıyarak bir müzakere alanından daha çok güvenlik alanına hapsedmiş ve partilerin faaliyetlerini *güvenlikleştirme söylemi* çerçevesinde *rejim ve beka sorunu* içerisine yerleştirmiş ve müzakere alanını daraltmıştır. Yani siyasi parti *rakip* olarak görülmekten daha çok *düşman* olarak görülmüş (bkz. Mardin, 2005[1966]: 181), bu durumun sonucunda da *güvenlikleştirme* sonucunda rejimin *bekası için tehdit* olarak görülen siyasi partiler de kapanmak zorunda kalmış ya da kapatılmıştır.

Erken Cumhuriyet döneminde rejimin ve Kemalizm’in kuruluş süreci ötekiler yaratılarak ve düşmanlar üretilerek oluşturulmuş ve Kemalizm’in devam etmesi için hep ötekine ve düşmana ihtiyaç duyulmuştur (bkz.Hanioğlu, 2006) Bu bağlamda hem rejimin Kemalist öğelerinin hem de bu düzenin bekçiliğini uhdesinde gören aktörlerin bekası için *tehdit üretimi* yoluyla belirli kimlik grupları güvenleleştirilmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde siyasi anlamda bu kimlik guruplarına en iyi örnek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’dır. Çok partili hayata geçilmesinin ardından da Demokrat Parti’nin siyasi yaşamına bakıldığında ötekileştirilerek güvenleleştirilen kimlik grubu olduğu ve bu sürecin devam ettiği kolaylıkla söylenebilir. Demokrat Parti’den sonra da siyasi partilere karşı güvenleleştirme söylemleri olağan hale gelecektir. Bu bağlamda, burada çerçevesi çizilen sürecin tam anlamıyla Demokrat Parti’de yaşandığı görülmektedir. Parti, resmi olarak kurulmadan önce dahi, partinin kurucuları olacak olan aktörler Cumhuriyet Halk Partisi’nde siyaset yaptıkları için önce bunların kimliğine yönelik *güvenleleştirici söylemler* dile getirilerek partinin kimliği, CHP kimliğinin (*biz*), ötesine yerleştirilerek ayrıştırılmış (*onlar*) ve ötekileştirilmiştir. Ötekileştirilen Demokrat Parti de partinin iktidara gelmesinin ardından günden güne *güvenleleştirme söylemleri* neticesinde bir askeri darbenin sonucunda *olağanüstü yöntemlere* başvurularak kapatılmıştır. Yani daha açıklayıcı bir ifade ile *biz ve öteki* temelinde kurulan siyaset bir tartışma alanı yaratarak demokrasinin gelişmesinin önünü açacağı yerde, *biz ve öteki* ayrımı siyasalın sınırlarından çıkararak *rejim sorunu* temelinde *güvenlik alanları* inşa etmiştir. Demokrat Parti’nin iktidara gelmesi Türkiye’de demokratikleşme sürecini başlatırken, güvenleleştirme sonucunda kapatılması ise Türkiye siyasal hayatında *siyasalın sınırlarının daralması* sonucunu getirmiş ve bunun

sonucunda da demokrasinin tam olarak yerleşmesini engellemiştir. Demokrat Parti'nin kapatılması aynı zaman askeri darbe sonucunda olmasından dolayı, siyasal partilerin *güvenlikleştirilmesi* erken Cumhuriyet döneminde kapatılan siyasal partilerin durumundan da farklılaşmış ve bu sürecin ardından *siyasal alanın sınırını* belirlemede ve siyasal partileri güvenlikleştirmede asker *güvenlikleştirici aktör* olarak en tepeye yerleşmiştir.

Bu bağlamda, Demokrat Parti dönemindeki güvenlikleştirme söylemleri ve bu söylemler sonucunda askeri darbenin yapılmasıyla kesintiye uğrayan siyasal yaşam, daha sonradan Türkiye siyasal hayatındaki birçok yapıya etki etmesi düşünüldüğünde bu dönemdeki güvenlikleştirme söylemleri hem kendinden öncekilerin bir devamı, hem de kendisinden sonraki güvenlikleştirme adımlarının sonuç alınmasında kullanılacak bir yöntem olarak önemlidir. Çünkü daha önceki siyasal partilerin kapatılması silahlı gücün müdahalesini gerektirmeden yapılmış, ancak 1950 yılında seçimle iktidara gelen siyaset kurumuna (Demokrat Parti) karşı geliştirilen güvenlikleştirme söylemleri silahlı gücün doğrudan müdahalesine kadar gitmiştir.

3.2. Demokrat Parti'nin Kuruluşu: Kontrol için Güvenlikleştirme Söylemleri

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın tasfiyesi ile birlikte *muhalefetin güvenlikleştirilmesi Serbest* Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması sürecinde etkili olmuş ve özellikle bu partinin kurulmasında, Kemalist elit¹ ya da Kahraman'ın (2010: 288) kavramsallaştırmasıyla “Cumhuriyetçi kurucu idare ve onun taşıyıcısı olan Tarihsel Blok” partinin aktörlerini, siyaset yapma biçimini ve siyaset yapacağı alanın sınırlarını belirleyerek Türkiye siyasal hayatında var olabilecek partiler için bir siyasal felsefenin oluşmasında *kurucu* bir etkiye sahiptir. Bu siyasal felsefe bir anlamda rejimin bekçisi konumundaki aktörlerin kapalı ya da açık onayını almak ve kendisini daha baştan Cumhuriyet için *tehdit oluşturu* söylemin (*discourse of danger*) sınırlarından uzaklaştırmaktır. Daha açık bir ifadeyle, Cumhuriyetçi elitler tarafından *ötekileştirilme*

¹ Özbudun (2011: 130) İki Amerikalı siyaset bilimciye atıfla (Ross ve Ross,1971: 31-32) Türk siyasetindeki elit faktörünü şöyle açıklar: “Kemalist rejimde, resmi elit, neredeyse karşı gelinemez bir iktidara ve bu iktidarla birlikte gelen sosyal itibara alışmıştı. Cumhuriyet Halk Partisi bürokratlaşmış; bürokratik ve siyasal iktidar, resmi görevlilerin iradesini kamuya dayatacak bir aygıt kuracak biçimde, birbiriyle büyük ölçüde kaynaşmıştı”

süreçlerinden kaçınmak yeni siyasal aktörler için en önemli husustur. Bu algılamaya biçimi de siyasal tercihlerin, söylemlerin ve politikaların *korku siyaseti (politics of fear)* üzerine kurulmasını beraberinde getirmiştir. Bu korkunun farkında olan Cumhuriyetçi elitler de Türkiyesiyasal hayatında kendilerine karşı oluşan muhalefete ve siyasal aktörlere *bilinçli bir şekilde güvenlikleştirme söylemlerini* kullanarak, *siyasetin sınırlarını* kolayca belirlemişlerdir.¹ Bu anlamda, Demokrat Parti'nin kuruluş sürecine bakıldığında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası döneminde oluşmaya başlayan ve Serbest Cumhuriyet Fırkası ile şekillenen partinin kuruluş sürecindeki endişelerin tekrar yaşandığı görülmektedir.

Özellikle Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş sürecinde partinin kurucu aktörlerinin temkinli hareket etmesi ve her gelişme için Mustafa Kemal'in görüş ve onayının alınması, kuruluş sürecinde izledikleri politikanın ötekileştirilerek Cumhuriyet için bir *tehdit üretimi* söylemiyle güvenlikleştirilmesinden korktukları içindi ve bu korkunun yersiz olmadığı kısa süre sonra anlaşılacaktı. (bkz. 2. bölüm). Demokrat Parti'nin kurulmasında da benzer endişenin yaşandığı açıktır. İleriki sayfalarda gösterileceği gibi, Demokrat Parti'ye karşı geliştirilen güvenlikleştirici söylemlerde sık sık Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'na atıf yapılması bunun bariz göstergesidir. Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı yine parti içinden bir muhalefetin oluşmaya başlamasıyla, *ötekileştirme* süreci aniden başlayacak ve sonrasında güvenlikleştirme söylemleri devreye sokulacaktır.

Bu bağlamda, Demokrat Parti'nin güvenlikleştirilerek bir askeri darbe sonucunda kapanma sürecinin güvenlikleştirme kuramı bağlamında analiz düzeyi ve analiz birimleri bağlamında ele alınmadan önce burada kısa bir tartışma yapılması gerekmektedir. Bu tartışma, bir önceki bölümde Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş aşamasının analizine paralel bir tartışmadır. Yani kuruluş sürecindeki

¹Şükrü Hanioğlu, Türk toplumunda muhalefet olgusunun her zaman merkezi iktidarlar tarafından komploculukla suçlandığını ve bunun köklerinin Tanzimat sonrasında ortaya çıktığını ve bu durumu “ciddi rejim değişikliklerinin, tarihi kopuşların dahi ortadan kaldıramadığı”nı belirtir. Bu anlamda, Tanzimat sonrasında muhalefeti nitelendirmek için kullanılan kavramların uzun bir listesini aktarır. Bunlardan bazıları, “erbab-ı fesad”, “eşhas-ı muzır”, “efkar-ı hainane erbabından”, “efkar-ı mel’anetkarane eshabından” gibi kavramlardır. Yine İttihatçılar muhalifleri “sebükmağzan” kavramıyla aşağılarken, tek parti dönemi sonrasında Recep Peker kendisi aleyhine tezahürat yapanları “basit kılıklı kalabalık” olarak tanımlayacak, yine aynı dönemde DP İzmir Mitingine katılanlar resmi hükümet bildirisinde “ayak takımı” olarak nitelendirilecektir (Hanioğlu, 2005)

Demokrat Parti'ye yönelik güvenlikleştirici ve fonksiyonel aktörlerin güvenlikleştirme söylemleri ile Demokrat Parti kurucu aktörlerinin bu süreçteki politikalarını kısaca ele almak, daha sonraki bu partiye karşı güvenlikleştirme politikalarını anlamlandırmak bakımından önemlidir. Daha açık bir ifade ile Demokrat Parti'nin kuruluşu sürecindeki bağlam ile Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşundaki yaşananlar bağlamındaki benzerlikleri, partinin kimliğine yönelik daha kurulmadan ve kuruluş aşamasında yaşanan ötekileştirme ve güvenlikleştirme söylemlerini göstermek sonraki süreçteki güvenlikleştirme aktörlerini, aktörlerin kimlik ve iktidar pozisyonlarını ve söylemlerini, bu aktörlerdeki ve söylemlerindeki sürekliliği ve sonuç alma yöntemlerini ve alımlayıcı kitlenin oluşturulma süreçlerinin analizinde anlamlıdır. Bu anlamda, burada ilk olarak, Demokrat Parti'nin resmen kurulmasından önce muhalefete karşı geliştirilen güvenlikleştirme söylemlerini farklı bir başlık altında ele alarak özellikle bu dönemde muhalif unsurlara karşı sürdürülen güvenlikleştirmenin amacı analiz edilmeye çalışılacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 29 Mayıs 1939 tarihli 5. Kurultayı'nda partili olmayanlara da milletvekili olmasına izin verilmesi parti içinde Müstakil Grup'un oluşması sürecini doğurmuş ancak bu düşünce aslında *kontrollü muhalefet düşüncesinin* bir yansıması olarak ortaya çıkmıştı (Timur, 2003: 12-13). Bu düşünce, İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1945 tarihli konuşmasında "*harp zamanların ihtiyatlı tedbirlerine lüzum gösteren darlıkları kalktıkça, Büyük Meclis az zaman içinde büyük inkılâplar geçirmiş bir memleketin sarsıntılara uğramadan daha ziyade ilerlemesini temin edecektir. Türkiye büyük Millet Meclisi'nin kudretli elinde olan millet idaresi, demokrasi yolunda gelişmesine devam edecektir*" (*vurgular bana ait*) (Toker, 1990: 56-57; Timur, 2003: 17; Akandere; 1998: 357, Karpat, 2010[1970]:205, 230; Eroğul, 2006 [1970], 122-113; Özbudun 2011: 122) açıklaması ile çok partili hayata geçilebileceğinin bir işareti olarak yorumlansa da, aslında İnönü'nün bu söylemi, Mustafa Kemal'in Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyiminde olduğu gibi *sınırlı ve kontrollü* bir muhalefet oluşumuna dayandığı sonraki gelişen süreçler göz önüne alındığında kolaylıkla söylenebilir. Konuşmanın içeriğine bakıldığında demokrasi ve millet idaresinden bahsedilse de güvenlikleştirmenin iç koşulu bağlamında ele alınan "güvenlik grameri"nin (Buzan ve diğ., 1998: 32) daha ağır bastığı görülür. Bu

anlamda, güvenlik grameri olarak gösterebileceğimiz “harp zamanları”, “ihtiyatlı tedbirler”, ve “memleketin sarsıntılara uğramadan” ifadeleri güvenlikleştirme için ileride kullanılacak söylemlerin ipuçlarını da vermekte ve demokrasi ile ilgili gelişmelerin kolayca “memleketin sarsıntılara” uğrayacağı söylemi ile “harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlerine” (olağanüstü şartlar) ihtiyaç duyularak engellenebileceğidir. Yani aslında Demokrat Parti ile ilgili ortaya çıkan literatürde İnönü’nün bu konuşması hep çok partili hayata geçileceğinin bir müjdesi olarak kurucu bir söylem olarak ele alınsa da (Timur, 2003: 17; Eroğul, 2006 [1970], 122-113; Akandere; 1998: 357; Karpat, 2010; 230; Özbudun, 2011: 122) bu tezin çerçevesinden bakıldığında aslında tam da İnönü’nün bu cümlelerindeki ifadeler yeni oluşacak süreçlerin güvenlikleştirilmesi ile ilgilidir. Çünkü söz konusu dönemdeki dış ve iç gelişmeler çok partili hayatın gerekliliğini ortaya çıkarmış ve İnönü’de bu sürecin daha çok ertelenemeyeceğinin farkındadır (Akandere; 1998; 331-470) Ancak, bu tip güvenlikleştirme söylemleri ile yeni partinin *sınırlı ve kontrollü* bir yapıda ve CHP’nin iktidarını sarsmayacak şekilde olmasının sağlanması da gerekmektedir.

Burada İnönü’nün söylediklerin güvenlikleştirme teorisi bağlamında ele alındığında, söylemde geçen *güvenlik gramerinden*, oluşacak muhalefetin baştan çerçevesinin çizilmeye çalışıldığı anlaşılabilir. Bu söylemler gelecekte güvenlikleştirme söylemlerinin *stratejik edimleri* için gereklidir. Ayrıca, güvenlikleştirici aktörün güvenlikleştirme adımındaki amacı, alımlayıcı kitlenin gelecek edimleri için etki oluşturarak, güvenlikleştirici aktörün yapılmasını istediği ve istemediği eylemlerin alımlayıcı kitleye gösterilmesidir. Vuori’nin (1998) güvenlikleştirme analizi üzerinden söyleyecek olursak, bu tip bir güvenlikleştirme söylemi bir *uyarı* ile gelecekteki gelişmeleri *kontrol için* ve resmi bir iktidar pozisyonundan ifa edilmiş ve alımlayıcı kitle güvenlikleştirici aktörün resmi yetkisinin altındadır (Vuori, 2008). Güvenlikleştirici aktör olan İsmet İnönü’nün güvenlikleştirme söyleminin alımlayıcı kitlesi, halk olmayıp Cumhuriyet Halk Fırkası’ndan ayrılmaya başlayan ve yeni parti kurma amacındaki muhalif milletvekilleridir. Güvenlikleştirici aktörün somut amacı, yeni muhalefetin yönlendirilip denetlenmesi için ve sonuçta da, Cumhuriyetin modernleştirici paradigmasının kesintiye uğramaması ve tek parti uygulamalarının meşruiyetinin sorgulanmaması bakımından önemlidir. Bu süreç, bir yandan Serbest

Cumhuriyet Fırkası deneyiminde olduğu gibi çevrenin rejime karşı hoşnutsuzluğunun görülmesini ve tepkisinin kontrollü olarak dile getirilmesine imkan vermek, diğer taraftan da bürokratik ve Kemalist seçkinlerin ülkeyi yönetmesinin devamını sağlayarak “sisteme tehdit oluşturabilecek” unsurların önlenmesini sağlamak ve *kontrol altına* almak içindi (bkz. Karaömerlioğlu, 2006: 174-191; Demirel: 2011: 46; Karatepe, 1999:197-2079; Kalaycıoğlu,1998: 33-48) Bu kontrol, Cumhuriyet ve rejime tehdit söylemleri çerçevesinde oluşturulan *korku politikaları* üzerine geliştirilen güvenlikleştirme politikaları çerçevesinde sağlanacağını söylemek (geçmişteki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın güvenlikleştirilerek kapatılması göz önünde bulundurulduğunda) gerekir. Bunun en açık göstergesi Demokrat Parti’nin kurulmasından kısa bir süre sonra halk arasında gördüğü geniş rağbet üzerine İsmet İnönü’nün CHP kurmaylarını Çankaya’da toplayarak söylediği “[b]en ihtilalci ve Kuvayi Milliyeci İsmet’im. Bu devleti yoktan bu hale getirdik. Üçbeş çapulcuya maskara ettirmeyeceğiz. Yaptığımız bir tecrübedir. Muaffak olursak ne ala, olmazsa vazgeçer, birkaç sene daha eski usulde gideriz. Sonra yeniden tecrübe ederiz” (Toker, 1990: 91) sözleridir.

İsmet İnönü’nün çok partili rejime yönelik bu söylemi hemen ertesi günkü gazetelerde güvenlikleştirmenin *fonksiyonel aktörleri* tarafından gündemde tutulacaktır ve *güvenlikleştirme adımının alımlayıcı kitleye* dönük etkisi artırılmaya ve söylem yaygınlaştırılmaya çalışılacaktır. *Son Telgraf Gazetesi*’nin 20 Mayıs 1945 tarihli sayısında Ethem İzzet Benice’nin “İnönü Konuştu” başlıklı yazısı bunun en iyi örneklerinden biridir:

“Hiç şüphe yok ki sözü ayağa düşüren başıboşluğu ve *anarşiyi tahrik eden* ve içten dıştan savruntularla *memleket düzenini, emniyet ve güvenini sarsan* herhangi bir hesapsız ve pusulasız bir serbestlik ve hürriyet telakkisi bizim için hakiki yapıcı müspet ve kalkındırıcı demokrasi değil, ancak *bozguncu ve yıkıcı bir rejim* laubaliliği ifadesi taşır. Bu itibarla merhale merhale safha safha sağlama, olguna dayanarak gerçek demokrasinin hakiki cevheriyle serpilmek milli menfaat ve gidiş istikametime hakim ve uygundur” (*vurgular bana ait*) (Son Telgraf, 20 Mayıs 1945’ten aktaran, Gürkan, 1998: 144-145; Koçak, 2010: 231).

Yine *Akşam* gazetesinin 20 Mayıs 1945 tarihli sayısında Necmeddin Sadak imzasıyla yayınlanan yazıda da yeni kurulacak parti için *demokrasinin sınırlarının* olması gerektiği vurgulanmıştır:

“Demokrasi, her millete, her zaman ve her yerde uyan değişmez bir kalıp değil, şekillerini her milletin kendine göre çizdiği, tarihi bir gelişim mahsulü bir zihniyete sahiptir. Öyle olmasaydı demokrasi diye anılan memleketlerde idare sistemleri birbirine benzerdi... Yeni, güzel idare ve kalkınma çarelerini ortaya koymak, millete bunları açıkça anlatmak, milleti bunlara inandırmak için derin bir demokrasi ve hürriyet devrimine ihtiyaç olduğunu sanmıyorum. ...demokrasi ve hürriyet güzel şeylerdir. Fakat hangi çeşidi nereye kadar?...Türkiye kendine en uygun, mükemmel şekiller mi arıyor, yoksa *büyük dış tehlikeyi* atlatabilen bu memleket *şimdi içinden mi sarsılıyor?*. Parti içinden ve parti dışından düşüncelerde, isteklerde, sözlerde, yazılarda- *dünyanın bu karışık döneminde- beliren anarşi nasıl ve hangi hedefe* doğrulacak?” (*vurgular bana ait*). (Akşam 15 Haziran 1945’ten aktaran: Gürkan, 1998: 145-146; Koçak, 2010: 232).

Benice’nin yazısında dile getirilen güvenlikleştirme söylemine bakıldığında, yeni kurulacak partinin ve demokrasinin çerçevesinin çizildiği açıktır. Bu anlamda, demokrasinin sınırları çizilirken, “anarşi”, “memleket düzenini, emniyet ve güvenini sarsan”, “bozguncu ve yıkıcı bir rejim”, “milli menfaat” gibi *güvenlik gramerlerinin* yazıda kullanılması güvenlikleştirici aktörün söylemini destekleyen güvenlikleştirici ifadelerdir. Sadak’ın yazısında da demokrasinin Türkiye’ye özgü olarak düşünülmesi gerektiği aksi takdirde *dış tehlikeyi* atlatan ülkenin *iç tehditle* sarsılacağı ifade edilmektedir. Demokrasinin *anarşi* ve *iç ve dış tehditle* birlikte ifade edilmesi ve ülkenin geleceğini *tehlikeye* düşüreceğinin dile getirilmesi de gelecekte alımlayıcı kitlenin demokrasi düşüncesine karşı bir *güvenlik* kaygısının oluşturulması bakımından önemlidir. Yani demokrasi ifadesi tehlike ile birlikte telaffuz edildiğinde alımlayıcı kitle, demokrasi ile ilgili gelişmeleri aynı zamanda güvenlik kaygısıyla izleyecektir. Bu tip bir *güvenlik gramerinin* oluşturulması (demokrasi-tehdit ikilisi), Türkiye siyasal hayatında, “demokrasi”nin çerçevesinin sınırlandırılmadığı takdirde ülkenin geleceğini tehlikeye düşüreceği ve bunun sonucunda da demokrasi ile ilişkilendirilen birçok gelişmenin aynı zamanda korku siyaseti kapsamında ele alındığı süreçler ortaya çıkacaktır. “[D]ünyanın bu karışık döneminde” söylemi bir anlamda güvenlikleştirmenin derecesini ve ciddiyetini artırmak için kolaylaştırıcı bir söylemsel etken olarak içinde bulunulan bağlamı (context) (Balzacq, 2007, 2009, 2011) tanımlamaktadır. Bu anlamda burada fonksiyonel aktörlerin söylemleri de güvenlikleştirici aktörün söylemlerine hizmet eden bir unsur olarak *güvenlikleştirme adımı*, gelecek edimlerin *kontrolü* için işlev görecektir.

İsmet Paşa’nın 19 Mayıs tarihli konuşması Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Tasarısı’nın Mecliste görüşülmeye devam ettiği bir dönemde yapılması ve özellikle bu kanun görüşülürken Cumhuriyet Halk Partisi’ne yönelik eleştirilerin arttığı bir döneme

denk gelmesi anlamlıdır. Ancak, bu kanun tasarısının görüşülmesine, İsmet Paşa'nın bu önemli konuşmasından sonra ara verilir ve 1 Haziran 1945 tarihine kadar 1945 yılına ait yedi aylık bütçe yasa tasarısı görüşmeleri yapılır. Bütçe görüşmelerinde hükümete yönelik eleştirilerin artması ve 1945 yılı bütçe yasa tasarısına beş üyenin¹red oyu vermesi yeni kurulacak partinin kurucularının da şekillenmesine yol açar (bkz. Akandere, 357-373; Eroğul, (2006[1970]: 113-115; Koçak 2010: 234-250). 2 Haziran'dan itibaren de gazetelerde Demokrat Parti adında bir partinin kurulacağına yönelik haberler yoğunlaşmış ve muhalefete yönelik güvenikleştirici söylemler de artmıştır.

Zekeriya Sertel “Ne Hürriyet ve İtilaf Ne de Serbest Fırka” başlıklı 7 Haziran tarihli *Tan* gazetesindeki yazısında, siyasi geçmişi değerlendirerek yeni partinin nasıl olması gerektiği üzerinde durmuş ve yeni kurulacak partinin “fikir ve dava partisi” olması gerektiğini belirtmiş ve yazısını “[b]u yapılmadıkça, ya yeniden *Hürriyet ve İtilaf [Fırkası] felaketine* veya *Serbest [Cumhuriyet] Fırka[sı] tecrübesine* uğramamız mümkündür” şeklinde bitirmiştir (*vurgular bana ait*) (Tan, 7 Haziran 1945'ten aktaran, Koçak, 2010: 310), Sertel gibi yeni kurulacak partiye sempati ile bakan birisinin bu hatırlatmaları yapması Türkiye siyasal hayatında daha önceki siyasal partilerin kapatılma süreçlerindeki güvenikleştirme söylemlerinin alımlayıcı kitlede bıraktığı etkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü bu partilerin kapanışları güvenikleştirme süreçleri sonucunda olmuştu ve yeni kurulacak partinin de aynı akıbete uğramasından endişe etmesi aslında toplumsal hafızanın/alımlayıcı kitlenin kurulacak siyasi partilere karşı *pisko-sosyolojik* durumunu (Stritzel, 2007; Balzacq; 2009; 2011) açığa çıkarması bakımından anlamlıdır. Ayrıca burada, özellikle Hürriyet ve İtilaf Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın zikredilmesi hem geçmişte yapılan güvenikleştirme için bir meşruiyet sağlarken (legitimating past acts) aynı zamanda yeni muhalefete karşı güvenikleştirmeyi yeniden üreterek (reproducing a security status) belirli bir algı oluşturmak ve mevcut durumun devamına yönelik bir algının oluşturulmasına da yardım etmek içindir (Vuori, 2008: 83-88).

¹ Bu üyeler, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Emin Sazak'tır.

Güvenikleştirme adımları bakımından diğer anlamlı bir gelişme, 2 ve 3 Haziran tarihlerinde yeni partinin kurulacağına yönelik haberlerin çıkmasının hemen ardından 4 Haziran'da TBMM tarafından 23 Haziran'da geçerli olmak üzere altı ay daha, 20 Ekim 1940 tarihinde ilan edilen *sıkıyönetimin*¹ uzatılması kararıdır. Koçak'a (2010: 311-312) göre, söz konusu tarihte sıkıyönetimin uzatılmasını gerektirecek herhangi bir gelişme yoktu. Bu anlamda, sıkıyönetimin uzatılması iktidarın “bu sırada canlanma eğilimi gösteren ve kendisini CHP’de, TBMM’de ve basında belli eden muhalefete karşı önemli bir kozu elinde tutmak istediğini göstermektedir.” Sıkıyönetim Kanunu muhalif basını susturmada ve cemiyetler kanununa göre, “cemiyet sayılan siyasi partilerin de sıkıyönetimce aranabilmesine ve gerektiğinde, herhangi bir yargı kararı olmaksızın faaliyetlerine son verilmesine imkân tanı[maktaydı]” (Koçak, 2010: 213). Güvenikleştirme kuramı açısından bir sorunun güvenlik alanına dahil olması, “sorunların acil ve istisnai/olağanüstü önlemler gerektiren olağan siyasi prosedürlerin sınırları dışındaki, filleri meşru kılan” (Buzan, Waeaver ve Wilde, 1998: 23-24; Weaver, 2003: 12) bir süreci gerektirir. Bu bağlamda, söz konusu dönemdeki güvenikleştirici aktörlerin zihninde daha kurulmayan ve programı, kurucuları, üyeleri belli olmayan, ancak sadece adı telaffuz edilen ve kurulabilme ihtimali düşünülen bir siyasi partiye karşı *olağanüstü süreçlerin* yedekte bekletilmesi, Cumhuriyet sonrası Türkiye siyasal hayatında, siyaset kurumuna karşı *güvenikleştirmenin* sürekliliğinin ve kurumsallaşmasının anlaşılması bakımından önemlidir. Çünkü siyaset kurumu ve siyasetçiler, bu tez çerçevesinde hep vurgulandığı üzere, devletçi aktörler tarafından sürekli güvensizlik duyulan, güvenilmeyen ve hep sınırları kontrol altında tutulması gereken, çoğu zaman “tehdit” olarak sunulan kurumlardır ve sonuçta da siyasal hayat çoğu zaman hep *olağanüstü* yöntemlerle siyasi partilerin kapatılmasıyla kesintiye uğramıştır.

Haziran ayı içinde yeni partinin kurulması tartışmalarının iyice belirginleşmesiyle *fonksiyonel aktörler* olan katı CHP yanlısı gazeteciler söylemlerinde güvenikleştirici aktörlerden daha sert bir tutum içine girmişlerdir. Örneğin *Vakit* gazetesi yazarlarından Asım Us, 25 Haziran'da “Milli Birlik Düşmanları”, başlıklı yazısında ikinci partinin

¹ Söz konusu tarihte ilan edilen sıkıyönetim, İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ Çanakkale ve Kocaeli illerini kapsamaktaydı.

kurulmasını savunanları “milli birlik düşmanı” ilan edecek ve özellikle Schmittyen anlamda (Williams, 2003, Schmitt, 2005) güvenlikleştirme siyasetini kullanacaktır:

“Etrafımızda... parti mücadelesinin faydasından, lüzumundan hatta zaruretinden bahseden insanlar türemiştir. Demokrasi adına... parti mücadelelerini tavsiye edenler... mutlaka *Türk milletinin birliğine düşman olanlar*, yahut bu *düşmanlara hizmet* edenlerdir. Zira *düşmanlar* hiç şüphesiz Türk milleti kuvvetini, birliğinde görüyor ve onu inhilal ettirmek için CHP'nin parçalanmasını istiyorlar. İyi niyetli vatandaşlar arasında yeni yeni partiler kurulmasını isteyenler bu *tehlikeye* dikkat etmelidirler” (*vurgular bana ait*)(Vakit 25 Haziran 1945'ten aktaran Gürkan, 1998: 160).

Asım Us muhalefete karşı, güvenlikleştirme söylemini bir gün sonra da devam ettirir ve 26 Haziran'da Vakit gazetesinde “Hürriyet ve Anarşi” başlıklı ikinci bir yazı yayınladı:

“Meşruiyet inkılâbını getiren vatanseverler o zaman *İttihat ve Terakki* kelimeleri etrafında toplanmışlardı. Bunlar memleketi yaşatmak ve ilerletmek için birlik istiyorlardı. Fakat buna mukabil *vatansever maskesi altında* toplanan bir takım *tahrikçiler Hürriyet ve İtilaf* kelimeleri icat etmişlerdi. Bu tahrikçiler memlekette *mili birliği parçalamak* için *hürriyeti* vasıta yapıyorlardı. Böylelikle memleketin birçok iyi niyetli halk tabakalarını *zehirleyebiliyorlardı*. Bir haldeki siyasi parti mücadeleleri arasında meşruiyet inkılâbının memlekete getirdiği hürriyet bir zaman sonra *anarşi* halini aldı. Ve bu *anarşiden* yararlanan *düşmanlar* Balkanları ateşe verdi... İşte son zamanlarda hürriyet, parti ve sınıf mücadelesi gibi kelimeler ve tabirleri zorlayan yaygaralara bakınca meşruiyet devrinde hürriyet perdesi altında memleketin *anarşiye* sürüklenmiş olduğunu ve bu anarşinin nasıl felaketler getirdiğini hatırlamamak mümkün olmuyor” (*vurgular bana ait*) (Vakit, 26 Haziran 1945; aktaran Koçak: 2010).

Asım Us ilk yazısında öncelikle CHP'nin birlik ve bütünlüğü ile Türk milletinin bekasını birlikte görmektedir. Bu bağlamda, CHP'yi siyasi bir parti olmaktan öte ülkenin bekçisi olarak düşünmektedir. Burada resmi bir otorite olmamasına rağmen güvenlik söz ediminde bulunan aktör yani güvenlikleştirici aktör (Salter, 2008); [Buzan ve diğ. (1998) göre fonksiyonel aktör] belirli bir amacı gerçekleştirmek için yeterli bir sosyal sermayenin (social capital) sağlanmasına yönelik (kamuoyunun oluşturulması için) güvenlikleştirme konuşma ediminde bulunduğu açıktır (bkz. Bourdieu, 1991). Çünkü bir sonraki, yazıda da açıkça görülebileceği gibi muhalefet olgusunun vatani parçalayacağını söyleyerek ve bu durumu CHP ve ülke bekası ile ilişkilendirerek muhalefetle birlikte hareket edebilecek CHP milletvekillerini bu düşüncesinden vazgeçirmeye çalışmaktadır. Bunun yanında “vatandaşlar arasında” yeni parti kurulmasını düşünenlerin bir an önce bu düşüncesinden vazgeçmeleri, değilse vatanın geleceğinin *tehlkede* olduğunu söyleyerek muhalefet kurumunu güvenlikleştirmektedir. Us'un ikinci yazısı ise tipik bir güvenlikleştirme söylemi

olarak, güvenlikleştirmenin bir çok unsurunu içinde barındırmaktadır. Daha önce de birkaç kez vurgulandığı gibi, bu söylemde de *İttihat ve Terakki* ve *Hürriyet ve İtilaf* gibi siyasi oluşumlara atıf yapılarak güvenlikleştirme adımı, geçmiş üzerinden kurulmaktadır. Geçmişe referans vermek, yeniden güvenlikleştirme üretmek için ve belirli bir algı oluşturarak mevcut durumun devam etmesinin sağlanması içindir. Bu tip bir güvenlikleştirmede *edimsel* amaç, geçmişten gerekçe devşirilerek, yeni gelişen muhalefetin meşruiyetinin sağlanmasına yönelik çabaları geçersiz kılarak gelişmelerin önüne set çekilmesinin sağlanmasıdır (Vuori, 2008, 2011) Ayrıca, muhalefetin *hürriyet* ve *demokrasi* söylemi ile halkın *zehirlendiği* belirtilerek, bu tip söylemlerin memlekette *anarşi* çıkarmadan başka bir işe yaramadığı belirtilmektedir.

Demokrat Parti kurulma tartışmaları yaşanırken Demokrat Parti'nin kuruluş sürecinde güvenlikleştirme söylemlerinin yoğunlaşmasını sağlayan en önemli *kolaylaştırıcı koşullardan (facilitation conditions)* biri 4 Aralık'ta *Tan* Matbaası'nın İstanbul Üniversitesi'nden öğrencilerin katıldığı kalabalık bir grup tarafından basılması olayıdır. Baskında, *Tan* gazetesi, *Görüşler* dergisi ile sosyalist eğilimli *La Turquie* ve *Yeni Dünya*'nın baskı makinelerine zarar verilmiş ve sol yayınlar satan *Berrak* ve *ABC* kitap evleri tahrip edilmiştir. 1945 yılının Mart ayından itibaren CHP içindeki oluşan muhalefet *Tan* ve *Vatan* gazeteleri tarafından desteklenmişti. Baskına uğrayan *Görüş* dergisinin ilk kapağında derginin yazı kadrosunda yeni kurulacak parti için adları geçen Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Tevfik Rüştü Aras'ında adı konulmuştu. Ayrıca matbaanın basılması 3 Aralık'ta Celal Bayar'ın CHP'den istifasının hemen ardından gerçekleşmiştir (Karpas, 1996: 134; Zürcher, 1992: 310; Yücel 2001: 50-51; Koçak, 2010: 772-816; Çavdar 2008:181-182). Bu gazete ve yayınların “[d]ış politikada savunduğu görüşler, nasıl tehlikeli ve tehdit edici ise iç politikaya ilişkin talepleri de, bu stratejinin bir alt basamağı olarak görülüyor ve aynı derecede tehlikeli bulunuyordu”. Muhalefet her ne kadar bu olayla ilgisiz olduğunu gösterse de iktidar yanlısı basında “mevcut tartışmaların ve serbestliğin bir sonucu olarak bu olayların geliştiğine yönelik tartışmalar yoğunlaşmıştır (Koçak, 2010: 772-816). Bu anlamda, yeni partinin kurulması da bu çerçevede tartışılmış ve partinin kurulmasına yönelik şüpheli değerlendirmeler yapılmış ve daha önceden muhalefete yönelik güvenlikleştirme söylemlerini *kolaylaştırıcı* bir etkiye sahip olmuştur. Bu

olayın yaşanmasının hemen ardından 7 Aralık tarihinde de *sıkıyönetim* bir kez daha uzatılmış, karar TBMM’de *görüşülmeden ve tartışılmadan* alınmıştır (Koçak, 2010: 855). Sıkıyönetimin herhangi bir tartışmaya uğramadan tüm aktörlerce kabul edilmesi güvenlikleştirme söylemlerinin etki ettiği süreç bağlamında anlamlıdır. Güvenlikleştirme adımlarında olağanüstü süreçlerin devreye girmesi çoğu zaman tartışma ve müzakerenin önünü tıkar ve kararlar güvenlik endişesiyle tartışılmadan güvenlikleştirici aktörlerin isteği merkezinde şekillenir (Waever, 1995, Buzan ve diğ 1998, Roe, 2004, Holm, 2004; Buzan ve Weaver 2009, Özcan, 2006, Kaliber, 2005)

Bu gelişmelerin ardından kurulacak olan Demokrat Parti’nin kurucularının şekillenmeye başlaması Cumhuriyet Halk Partisi milletvekillerinin bu partiye yönelik güvenlikleştirme ve ötekileştirme söylemlerinin keskinliğini de artırmıştır. 1945’in sonlarında 1946 bütçe görüşmelerinde tartışmalar yoğunlaşmıştır. Hikmet Bayur’un bütçe görüşmeleri sırasında Hükümetin politikalarını eleştirmesi (TBMM, 1945: 111-121) onun “bozgunculukla” ve “yıkıcı nitelikte” konuşmakla suçlanmasına sebep olmuştur. Aslında Hikmet Bayur CHP milletvekilidir ve partiden uzaklaştırılmamıştır. Ancak Bayur’a karşı dile getirilen söylemlerin tüm muhalefete yönelik olduğu açıktır. Recep Peker’in Meclis kürsüsünden verdiği cevaplar bunun en açık göstergesiydi:

“Devletin mesnedi, *otoritesine* çevrilmek istenen *zehirli havanın* tesirini inkas ettirmek, Büyük Meclisimizin itibarı ile oynamak, ne bir tenkittir ne de bir murakabadır. Bu büyük bir kusurdur. (...).

Geçmiş zamanlarda olduğu gibi, bugün de devleti *hırpalayacak* birinci kesin vasıta, onun mesnedi sayılan Büyük Meclisi ehliyetten sakıt bir halde gösterip *çokluğu buna inandırmak yolu* olarak kullanılıyor. *Bir devleti yıkmak için* sistemleşmiş usul, bugün budur ve usulün, geçirmekte olduğumuz *bühran devri* içinde, bizim memlekette tatbiki metodu budur” (*vurgular bana ait*) (TBMM, 1945: 142-146)

Peker’in konuşmasında, Bayur CHP içinde olmasına rağmen, onun söyledikleri üzerinden hem Bayur’un kimliği CHP’den ayrıştırılarak ideolojik duruşu yeniden tanımlanmakta hem de güvenlikleştirme söylemi çerçevesinde ötekileştirilerek *devlet düşmanı* olarak lanse edilmektedir. Peker’in söyleminde devlet “otoritesini” zayıflatan “zehirli hava”, “devleti yıkmak”, “bühran devri” gibi *güvenlik gramerleri* kimlik inşasına yönelik olarak kullanılırken, Peker kendisini ve kendisi gibi düşünen CHP milletvekillerini devletin koruyucusu konumunu bir kez daha pekiştirmeye yöneliktir. Muhalif unsurlar ise, devletin otoritesine zarar veren aktörler olarak ötekileştirilmiştir.

Buraya kadar Demokrat Parti'nin kuruluşuna giden süreçte CHP'nin içinden çıkan muhalefete karşı güvenlikleştirme söylemleri bağlamında ötekileştirilerek muhalefetin marjinalleştirilmesine dönük bir kimlik inşasının nasıl yapıldığı da gösterilmeye çalışılmıştır. Kuruluş sürecindeki güvenlikleştirme adımlarının güvenlikleştirme kuramı bağlamında başarısının test edilmesini iki olay üzerinden göstermek mümkündür. Bunlardan birisi Dörtlü Takrir'in reddedilmesi diğeri ise Demokrat Parti'nin resmi olarak kuruluş aşamasında yaşananlardır. Dörtlü Takrir 7 Haziran 1945 tarihinde eski Başbakan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından CHP Meclis grubu başkanlığına sundukları önerge'dir. Önergede milli hâkimiyetin tam sağlanması için Meclis'in özgürce çalışması ve denetimi, siyasi hak ve hürriyetlerin kullanılması gibi hususlar talep edilmekteydi. Önergenin içeriğine bakıldığında, önerge demokratikleşmenin önün açılmasına yönelik olduğu açıktır. Önerge ile rejime ya da devlete yönelik olumsuz olabilecek bir unsur normalde görünmemektedir. Ayrıca, demokrasiye yönelik gelişmeleri İnönü'nü ve CHP'nin yönetici kadrosunun da istediği varsayıldığında bu önergenin kolayca kabul edilebileceği düşünülür. Dörtlü Takrir 12 Haziran 1945 tarihinde CHP Genel İdare kurulunda görüşülmüş ve önerge imza sahiplerinin dışında *oybirliği* ile reddedilmiştir (Eroğul, 2003; 27-28; Timur, 2003 17-18; Yücel, 2001: 47-49; Koçak, 2010: 313- 329, 404-409; Akandere, 1998: 373: 380). Önergede demokratikleşme ile ilgili talepler bulunduğu dikkate alındığında güvenlikleştirici aktörler tarafından demokratikleşme sürecine ve CHP içindeki muhalefete yönelik güvenlikleştirme adımlarının başarılı olduğu açıktır. Çünkü güvenlikleştirici aktörler CHP'nin çekirdek kadrosu olduğu düşünüldüğünde alımlayıcı kitle CHP'nin diğer milletvekilleri ve aktörleridir. Bu aktörlerden hiçbiri bu önergeye olumlu oy vermediği dikkate alındığında güvenlikleştirme söylemi başarılı olmuştur. Yani güvenlikleştirmenin buradaki başarısı yeni bir partiyi kurmayı engellemekten daha çok sınırlı bir alanda muhalefet partisinin faaliyet göstermesinin amaçlanması ve kontrolün sağlanmasıdır. Bu analizi test edebileceğimiz önemli bir safha aslında güvenlikleştirme adımının başarısını test ettiğimiz ikinci faktörde kolayca görülebilir.

Güvenlikleştirme söylemlerinin sonuçları bakımından üzerinde durmamız gereken diğer husus, partinin kuruluş sürecindeki hem parti kurucularının hem de CHP'nin üst

yönetiminin sergiledikleri tutumdur. Burada altı çizilmesi gereken bir husus, güvenlikleştirme söylemlerinin dile getirilmesi, yeni partinin kurulmasının engellenmesinden daha çok, *kontrollü* bir siyasi muhalefetin oluşturulması içindir. Güvenlikleştirme söylemlerinin başarısının test edilmesi de bu bağlamda değerlendirilmelidir. Aslında bu tutumlara baktığımızda kuruluş süreci Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş sürecinde yaşananlara çok benzerdir. CHP açısından bakıldığında İsmet İnönü, Parti'nin kuruluşunda kendisinin güvendiği kişilerin olmasını önemsemekte ve İnönü özellikle Bayar'ın "rejimin temel ilkeleri özellikle de laiklik konusunda CHP çizgisinde" (Bora, 2001: 549; Zürcher; 1995: 307) olduğunu düşündüğü için partinin kurucusu olarak Bayar'ı teşvik etmiştir hatta Toker'in (1990: 40) iddiasına göre "teşvikten daha çok, ısrarla istemiştir"(ayrıca bkz. Demirel 2011: 50). Ayrıca kendisinin cumhurbaşkanı olma sürecinde Bayar'ın desteğini aldığı için kişisel olarak da Bayar'a güven duymaktadır (Toker: 1990: 46). Yine ayrıca muhalefetin oluşmasında devletçi aktörlerin yeşil ışık yakmasının önemli nedenlerinden bir diğeri, siyasal muhalefeti oluşturan aktörlerin "sistemin dışladığı kimseler tarafından değil de elitin çevrede kalan unsurları tarafından oluşturulmuş" olmasıdır (Demirel: 2011: 50, Kalaycıoğlu, 1998: 33-44) ayrıca bkz. Eroğul, 2006: 115). Dursun'un (2001: 15) ve Eroğlu'nun (2006: 115) tanımlamasıyla amaçlanan yeni siyasal parti "sadık muhalefet" olarak düşünülmüştü. Eroğlu'na (2006: 115) göre ise, "İnönü bu ısmarlama muhalefeti, tek Parti döneminin baskı yollarını kullanarak yaratmaya çalışmıştı". Bu hususun en açık göstergesi, Celal Bayar'ın 13 Mart 1945 tarihinde Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte görülmektedir. Bayar söz konusu demecinde, devlet bürokrasisinin politikaya karıştığını belirterek partisinin baskı ve tehditle karşılaştığını ve büyümesinin engellenmeye çalışıldığını iddia edecektir (Ahmad, 1994: 309).

Demokrat Partili aktörler tarafından bakıldığında kendilerine karşı güvenlikleştirme söylemleri başarılı olduğu açıktır. Güvenlikleştirme söylemlerinin başarısı aynı zamanda Cumhuriyet boyunca siyasete karşı oluşturulan güvenlikleştirme söylemlerinin sürekliliğinin görülmesi bakımından da önemlidir. Çünkü Demokrat Parti, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasındaki yaşanan süreçle büyük benzerlik gösterir. Örneğin yeni partinin adının

ne olacağı tartışılırken Terakkiperver ve Serbest Fırka'da olduğu gibi parti adında Cumhuriyet adının geçmesi gerektiği tartışılmış ve partinin adı Cumhuriyetçi Demokrat Partisi olarak düşünülmüştür (Başar, 2007: 96). Yine partinin programı hazırlanırken bilinçli şekilde kendilerinin Cumhuriyet'e tehdit olarak düşünülmemesi için altı okun parti programına alınması uygun görülmüş, Bayar bu anlamda Başgil'e "6 oku programa aldık yoksa partiyi kapatırlardı" demiştir (Demirel, 2011: 52, dipnot 102; Ahmad, 2011: 236). Bayar, parti programını İçişleri Bakanlığı'na bildirmeden önce Çankaya'ya çıkarak İnönü'nün parti programı ile ilgili onayını almıştır. İnönü burada Bayar'a Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılma gerekçesi olan partinin "itikad-ı diniyyeye hürmetkâr" olduğuna yönelik bir hususun parti programında bulunup bulunmadığını sorarak parti programına onay vermiştir¹ (Toker: 1990: 81; ayrıca bkz., Özbudun, 2011: 120). Ayrıca, Demokrat Parti'nin kurucuları rejim için tehdit söyleminden kurtulmanın yolunun öncelikle İnönü'nün güvenini kazanmanın gerekliliğine inandıkları için Atatürk'ün yakın çevresinde olmasına rağmen, İnönü'nün sevmediği kişileri (Tevfik Rüştü, Kılıç Ali, Recep Zühtü, Kazım Karabekir) kendisi bu kişilerle yakın olmasına rağmen parti içinde etkin görev almalarına izin vermemiştir (Demirel: 2011: 52). İkinci bölümde tartışıldığı üzere, benzer süreç Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşunda yaşanmıştı. Fethi Okyar kendi arkadaşları olmasına rağmen, bazı kişileri partiye almaktan çekinmişti. Görüldüğü üzere, Demokrat Parti'nin kurucularına yönelik güvenlikleştirme söylemleri başarılı olmuş ve Parti'nin kurulmasında kurucuların aşırı *kontrollü* olduğu açıktır. Ancak, Demokrat Partinin kurucuları *kontrollü* hareket etmenin yanında Kahraman'ın (2010: 254) tespitiyle, "dönemin koşullarını gözeterek zamanını uluslararası konjonktürün tayin ettiği bir reel muhalefet hareketi[ne]" de dönüşmüştür (ayrıca bkz. Dursun, 1998; Kürkçüoğlu, 1978)

Buraya kadar incelenen sürecin temel amaçlarından birisi de tüm bu gelişmelere rağmen nasıl olup da Demokrat Parti'nin bir güvenlik sorunu olarak görülüp güvenlikleştirme neticesinde bir askeri darbe sonucunda kapatıldığı sorusunun daha

¹ Toker'in belirttiğine göre İnönü ve Bayar arasında geçen konuşma şu şekildedir: "- Terakkiperverlerde olduğu gibi "itikad-ı diniyyeye riayet" diye bir madde var mı?. - Hayır Paşam laikliğin dinsizlik olmadığı var. - Ziyanı yok, Köy Enstitüleriyle, ilkokul seferberliğiyle uğraşacak mısınız? - Hayır. - Dış Politikada ayrık var mı? -Yok. - O halde tamam".

anlamli olduğunu ortaya koyabilmek içindir. Aslında önce ötekileştirerek, Cumhuriyet Halk Partisi kimliğinden uzaklaştırmak gerekmektedir. Bu anlamda kurulmadan önce zaten Demokrat Parti'nin kimliği ötekileştirilmiştir. Dolayısıyla artık güvenlikleştirme söyleminin alımlayıcı kitle için ifade edeceği anlamın erevesi çizilmiştir.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında Demokrat Parti'nin olağanüstü bir yöntemle askeri darbe süreci sonucu kapanması güvenlikleştirme teorisinin sağladığı araçsal çerçeveye uygun olarak sürdürülecektir. Yani Demokrat Parti'nin güvenlikleştirme adımları neticesinde olağanüstü bir yöntemle askeri darbe sonucunda kapatılmasını, analiz düzeyi bakımından amiller (agent), edimler (acts) ve bağlam (context) temelinde ele alınacaktır(Wevaer, 19995, Buzan ve dig. 1998; Williams 2003, 2011; Sritzel, 2007; Balzacq, 2005, 2009; 2011a; 2011b, Vuori, 2008, 2011; Salter, 2008,2011). Amiller (agents) düzeyinde ele alırken, analiz bileşenleri aktörler, yapı ve şartlar arasındaki ilişkiye odaklandığı için, güvenlik sorununun ortaya çıkması ya da dizayn edilmesinde ve söyleme dönüştürülmesinde etkili olan güvenlikleştirici aktör, fonksiyonel aktör ve alımlayıcı kitle olgusunu özellikle aktörlerin söylemlerinden örnekler vererek gösterilmeye çalışılacaktır. Bu aktörlerin iktidar konumlarını dikkate alarak alımlayıcı kitlede bırakabileceği etki temelinde söylem analiz edilmeye çalışılacağı için, aktörlerin kişisel ve toplumsal kimliklerini dikkate alarak örnekler seçilmeye çalışılacaktır. Yine bu amiller düzeyinde güvenlikleştirme siyaseti ele alınırken, referans objesinin- güvenliğine kastedilen objenin-(referent object) hangi bağlamalarda tehdit edildiği ve tehdit edenlerin hangi özneler olduğu (referent subject) hususuna da söylemler analiz edilirken zaman zaman değinilecektir.

Analizi edimler (acts) düzeyinde ele alırken, analiz bileşeni olarak söylemin dile getirilmesinde güvenlik gramerinin nasıl kullanıldığı ve bu bağlamda alımlayıcı kitlenin mobilizasyonu ve iknası için kolaylaştırıcı koşullar ve söylemlerin *genel* (universal pragmatics) yada *pragmatik*¹ anlamda kullanılması olgusu da dikkate

¹Pragmatik kavramının burada hangi anlamda kullanıldığını tekrar vurgulamak gerekmektedir. Bu anlamda, pragmatik, dilin bağlam (context) içerisindeki kullanımını açıklayan sistematik bir yöntem olarak söz edimi (speech acts) kuramında kullanılan bir yöntemdir. Yani bir anlamda dilin semantik anlamının ötesinde dilsel bağlam içerisinde inceler. Anlamın bağlam içerisinde incelenmesi bir anlamda niyetlenen edimsöz gücünü (intended illocutionary) anlamına ulaşmak içindir. Yani rtk (implicit) anlamların açığa çıkarılması ile ilgilidir.

alınacaktır. Bağlam (context) düzeyinde ise analiz bileşeni olarak söylemlerin tarihsel koşulları ve söylemin yakın ve uzak bağlamı göz önünde bulundurulacaktır.

3.3. Demokrat Partinin Güvenlikleştirilmesi: Süreçler, Güvenlikleştiren Aktörler ve Söylemleri

Bu tezin birçok yerinde birkaç kez tekrarlandığı üzere Türk siyasetini güvenleştirme bağlamında açıklamaya çalışmanın en önemli yanlarından biri, tüm Cumhuriyet tarihi boyunca güvenleştirme adımlarında aktörler (güvenleştirici ve fonksiyonel aktör) ve bu aktörlerin söylemleri, bu söylemler bağlamında sonuç alma yöntemleri (kolaylaştırıcı koşullar), aktör ve alımlayıcı kitle arasındaki ilişki (context), ve güvenleştirme süreçlerinin meşruluk gerekçelerini ortaya koyarken, aynı zamanda tarihsel süreç içinde tüm bu unsurlardaki değişim ve sürekliliğin de gösterilmeye çalışılmasıdır. Bu bağlamda, Demokrat Parti'nin güvenleştirme söylemleri neticesinde olağanüstü süreçlerle askeri darbe sonucu kapatılmasını ele alırken kronolojik bir sürece, ya da tek tek tüm güvenleştirme söylemlerine bakmaktan daha çok, güvenleştirme teorisinin sağladığı araçsal çerçeve izlenerek bu süreç analiz edilecektir. Tezin ikinci bölümünde, güvenleştirme adımlarını analiz ederken güvenleştirme teorisindeki güvenleştirici aktör, söylem, alımlayıcı kitle, fonksiyonel aktör, kolaylaştırıcı koşullar, alımlayıcı kitlenin iknası ve güvenleştirmenin meşruiyeti gibi konulara değinildiği için bundan sonraki kısımlarda tekrar bu analiz birimleri ve bileşenleri teorik düzeyde tekrar açıklanmadan direk örnekler üzerinden gidilecek, ancak çok gerektiği yerlerde kısaca atıflar yapılacaktır.

“Bürokratik merkeze karşı muhalefeti” oluşturan ve merkezin değer sistemine mesafeli duran Demokrat Parti'ye yönelik güvenleştirici aktörler başta “devletin partisi konumunu sürdüren” ve merkezle özdeşleşen (bkz. Kalaycıoğlu, 1998, Mardin, 1973 [2000], Frey 1975) CHP'nin genel başkanı olan İsmet İnönü ve CHP'nin katı Kemalist üst kadrosudur. Bu güvenleştirici aktörler bir anlamda erken Cumhuriyet dönemindeki güvenleştirici aktörlerle paralellik gösterir. Bu üst yönetimin alımlayıcı kitlesi, başta CHP içindeki ılımlı kanadı oluşturan milletvekilleri ve sonra da

(bkz. More, <http://www.universalteacher.org.uk/lang/pragmatics.pdf>)

“Tarihsel Blok”un parçası olan askeri ve sivil bürokratik elitler, üniversite öğretim üyeleri, üniversite öğrencileri, sonra da halk gelmektedir. Burada güvenlikleştirici aktör alımlayıcı kitle ilişkisinde, örneğin sivil ve askeri bürokratlar CHP’nin üst yönetimine göre alımlayıcı kitle olurken; güvenlikleştirme söylemlerinin belirli bir etki yaratmasının ardından bu gruplar aynı zamanda güvenlikleştirme söylemini kullanan güvenlikleştirici aktör konumuna yükselmektedir. Aslında bu analizin çerçevesi, Toker’in (1992:198-199) “[m]uhalefet önce İsmet Paşaydı. Sonra bütün CHP oldu. Arkadan ona, öteki partiler de katıldılar. Basın bunlara eklenmekte gecikmedi. Sonra üniversite geldi. Onu gençlik takip etti. Ordu mensupları, düşman cephenin son halkası oldular” saptamasında kolaylıkla görülebilir. Ayrıca yine İnönü’nün Tahkikat Komisyonu görüşmelerinde söylediği, “sizin elinizde ne ordu var, ne memur var, ne üniversite hatta ne de polis var” (TBMM, 1960: 298-301) sözü Demokrat Parti’ye karşı güvenlikleştirici aktörlerin bir anlamda listesini sunmaktadır.

Güvenlikleştirme söylemini üreten aktörlerin kimliğindeki değişim ve sürekliliğe baktığımızda CHP’nin siyasi elitinin dışındaki güvenlikleştirici aktörlerle ilgili iki hususun altının çizilmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, askerler yani ordunun konumudur. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın güvenlikleştirilerek kapatılması sürecine bakıldığında güvenlikleştirici aktör olarak askeri elitin doğrudan bu siyasal partilere karşı görünür bir güvenlikleştirici söylemi olmamasına rağmen, Demokrat Parti ile birlikte asker siyasal kurumlara karşı bir aktör olarak ortaya çıkması ve 27 Mayıs darbesinin ardından başat güvenlikleştirici aktör konumuna yerleştiği hususudur. Girişte tartışıldığı üzere, Demokrat Parti döneminde *siyasal partilere* karşı askerin aktör konumuna yükselmesi dönemin hem iç hem de dış gelişmelerinin de bir sonucudur. 1950’lerde Kore Savaşı’na katılma ve NATO üyeliği ordunun Türkiye’de siyasal alanda etkinliğini artmış 1950’lerde Amerikan yardımlarını alması da bu etkinliğin oluşmasında önemli bir unsur olmuştur (Bayramoğlu, 2009: 74; Akyaz, 2006: 43-56; Balcı 2011: 39). Özellikle ordunun içindeki bazı grupların Türkiye’nin ekonomik yönden gelişmesine rağmen, bu gelişmeden pay alamadığını düşünmesi ve askerlik mesleğinin saygınlığına yönelik olumsuz gelişmeler, Askerin Demokrat Parti’ye karşı güvensizliğini besleyen bir unsur olarak ortaya çıkmıştır (Hale, 1996: 94, Jacoby 2010). Bu güvensizlikle beraber

askerin özellikle “solcu avı” ve “komünizmle mücadele” gibi işlevlerle öne çıkması (Karpata 2007: 96; Karpata 1996: 287-288; Karpata, 2010) ve NATO’ya üyelikle birlikte Soğuk Savaş’ın getirdiği “ulusal güvenlik devleti konsepti”nin bir sonucu olarak (Altınay, 2004: 133; 2004a; 2009) daha görünür hale gelmesi, militarist söylemin hakim olmasına (Balcı, 2011: 41) ve ordunun siyaset kurumuna karşı güvenlikleştirici aktör olarak öne çıkması sürecini beraberinde getirmiştir. Ama ordunun tam bir güvenlikleştirici aktör olarak sahneye çıkması ve siyasal partilere karşı güvenlikleştirici söylemleri kullanması 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile mümkün olacaktır. Ancak 1950’lerde askerin güvenlikleştirici bir aktör olarak ortaya çıkmasını sağlayan unsur, Kemalist elitlerin güvenlikleştirici söylemleri ile askerin siyasal alana dahil olmasını mümkün kılmalarıdır. Yani güvenlikleştirme süreci açısından baktığımızda asker özellikle 27 Mayıs’a giden süreçte güvenlikleştirme söylemlerinin alımlayıcısı olarak aynı zamanda alımlayıcı kitle kategorisinde yer alır ve ileri ki sayfalarda söylemler ele alınırken gösterileceği gibi, CHP’li aktörlerin her söylemi anında askerin cuntacı kanadı tarafından kendi aralarında değerlendirilmektedir.

Bu dönemdeki, güvenlikleştirici aktörlerle ilgili altı çizilmesi gereken ikinci önemli husus askerin dışındaki bürokrasi ile ilgilidir. Askerin dışındaki bürokratik zümrenin güvenlikleştirici aktör görevi görmesini tetikleyen en önemli unsurlardan biri Demokrat Parti’nin bürokratik zümreye karşıtlığıdır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın güvenlikleştirilmesinde bürokratik zümre, daha çok bu partinin üyeleri hakkında hükümete bilgi toplama görevini gördüğünden güvenlikleştirmenin alımlayıcı kitleye dönük söylemlerin üretilmesinde bir anlamda fonksiyonel aktördür. Bu fonksiyonel aktörlük konumu da söylemin dile getirilmesi şeklinde olmadığı için doğrudan alımlayıcı kitle ile ilişkiselliğini sorunsallaştırmış, özellikle alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirme süreçlerinde *iknadan daha çok korku üzerine bina edilen sessiz bir kabullenişin* ortaya çıkmasında etkili olmuştur (bkz. 2. bölüm) Ancak Demokrat Parti dönemine gelindiğinde uzun yıllar parti görevliliği ile bürokratik görevini birleştiren ve bunu içselleştiren bürokratların Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle konumlarının zarar göreceği aşikârdı. Bu anlamda, Demokrat Parti’ye karşı güvenlikleştirici aktörlerin bürokrasiyi temsil eden bölümü daha mobilize olarak güvenlikleştirme söylemlerinin gündemde tutulmasını sağlamada işlev

görmüşlerdir. Demirel'in (2011:131-132) tanımlamasıyla “[d]evlet çıkarlarının ne olduğunu en iyi bilen ve bunların gerçek koruyucusu olduklarını iddia ederek güç ve ayrıcalıklarını muhafaza etme, kontrol ve denetim dışı kalma talebini dile getiren bürokrasi” bu ayrıcalıklarının seçilmiş hükümetler karşısında gideceğini bildikleri için Demokrat Parti'ye karşı kolaylıkla güvenikleştirme söylemlerini dile getirmişlerdir. Yani güvenikleştirme söylemleri bu anlamda devletin ve rejimin bekası bağlamında dile getirilse de aslında bürokrasinin kendi ayrıcalıklarının sona ereceği endişesiyle çıkarlarına hizmet etmiştir. Örneğin Demokrat Parti'nin 1954 yılında çıkarılan bir yasa ile memur güvencesinin ortadan kaldırılması ve bürokratların tasfiyesine yol açan süreç (Eroğul, 2003: 164-170), Demokrat Parti döneminde bürokrasinin Demokrat Parti'ye güvensizlik temelinde yaklaşımlarının en önemli nedenlerinden biridir.

Demokrat Parti döneminde, bu partiye karşı güvenikleştirici aktörlerin *tehdit üretiminde* kullandığı en önemli unsur, daha önceki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapatılma süreçlerinde olduğu gibi, *irtica* söylemi olmuştur. Güvenikleştirme söyleminin irtica bağlamında etkili olması kabaca üç düzlemde gerçekleşmiş ve bu düzlemlerde meydana gelen gelişmeler söylemin mümkün olması için *güvenikleştirmenin kolaylaştırıcı koşullarından (facilitation conditions)* olmuştur. Bunlardan ilki Demokrat Parti'nin dini alandaki düzenlemelerdir. Bunlar, Arapça ezan okunmasının önündeki engelin kaldırılarak ezanın tekrar aslına uygun olarak okunması, radyolarda kandil gecelerinde Mevlit ve Kuran-ı Kerim okunmasının serbest bırakılması, CHP iktidarında açılmaya başlanan İmam Hatip okullarının yaygınlık kazanması, yine CHP iktidarı döneminde ortaöğretimde isteğe bağlı olarak başlatılan din dersinin seçilmesi usulünün değiştirilerek kolaylaştırılmasıdır (bkz. Kaçmazoğlu, 1988: 69-142; Ulay, 1968: 32-36; Yavi, 2003: 27-31).

İkinci düzlem Demokrat Parti'nin iktidarı ile birlikte dini alanda ortaya çıkan bir takım uygulamalar ya da yaşananlardır. Örneğin camilerdeki bir takım konuşmalar gündeme getirilerek Demokrat Parti'nin “irticayı hortlattığı” belirtilmekteydi. Şevket Süreyya Aydemir'in bu tip konuşmalara verdiği örneklerden ikisi şu şekildedir: Bunlardan biri Ankara Tacettin Cami imamı Tefik Efendi'nin 30 Mayıs 1950'deki vazında söylediği iddia edilen şu cümleleridir: “Halk Partisi Hükümeti kanımızı emiyordu.

Milyonları çalıp dinsizliğı yaydılar. Allah bizi onlardan hep beraber, Allaha ve Demokrat Parti hükümetine dua edelim”. İkinci örnek ise, Ankara Hacıbayram Camiinde 4 Temmuz 1950’de vaaz veren vaizin sözlendir: “Cumhuriyet Halk Partililer, Fransa’dan bile daha fazla kâfirdirler. Çeyrek asırlık [C]umhuriyet ve inkılâp hareketi onların bu küfür yoluna sapmalarına vesile vermiştir” (Aydemir, 1993: 107, 1 ve 2. dipnot). Güvenlikleştirme söylemleri için gerekçe devşirilen bu tip konuşmalar güvenlikleştirme söyleminin *kolaylaştırıcı* yönünü oluşturmuştur. Bu sözlerin doğru ya da yanlış olması önemli değildir, önemli olan bunların kamuoyuna karşı güvenlikleştirici aktörler tarafından *tehdit üretiminde* nasıl kullanıldığıdır.

İkinci bir örnek İsmet İnönü’nün damadı olan Metin Toker’in anılarında aktardıklarından verilebilir:

“1958-1959 Ramazanı, Cumhuriyetten bu yana bir iktidarın dini nasıl istismar edilebileceğini gösteren en aşırı iki örnek oldu. Radyo bu istismarın başlıca aleti olarak kullanıldı. Otuz gün süreyle mikrofonda Kuranlı ezanlı ve neyli bir program tatbik edildi... Camilerden mevlitler nakledildi. Bunların bir kısmı *DP’nin şu veya bu ocağı tarafından tertiplenmiş* mevlitlerdi...Tabi, devletin kendisi bu yolu tutunca ve radyonun hoparlörü minare hoparlörü durumuna getirilince *ne kadar yobaz varsa, hepsi azdılar*. Yer yer lokantalar öğle vakti *zorla kapatıldı.*, sokakta bir şey çiğnemek veya *sigara içmek tehlike haline* geldi. Laikliğin, herkesin ibadette serbest olması gibi isteyenin ibadetin şu tarzını, isteyenin bu tarzını yapması, istemeyenin de hiç yapmaması manasına geldiği unutuldu. *Takkeli, kara çember sakallı, karanlık yüzlü bir takım adamlar mütecaviz tavırlar takınmak* cesaretini ilk defa bu 1958 Ramazanı’nda buldular...*İrtica, gericilik ve Nurculuk tabi bu müsait ortam içinde baş kaldırmakta gecikmedi....*1958 Ramazanı bir laik Türkiye ramazanı olmaktan çabuk çıktı ve *teokratik* bir ülkede geçirilen ramazan havasına büründü” (*vurgular bana ait*) (Toker, 1966: 55).

Toker’in söz konusu dönemi analiz ederken kullandığı bu cümleler, Cumhuriyet Dönemi irtica söylemleri için aslında kalıplaşmış şablon haline gelmiş olan söylemlerdir. Dönemin tasvirinde kullanılan bu tanımlama biçimi, aslında irtica temelindeki güvenlikleştirme söylemlerinin devamlılığının sağlanmasında fonksiyonel işlev gören metinler (textual) olması açısından da ayrıca önemlidir. Çünkü özellikle Demokrat Parti dönemini ele alan her çalışma Toker’in dönemi tasvir ettiği metinlere bakma gereği duymaktadır¹. Bu bağlamda, irtica söyleminin sürekliliğinin kurulmasında bu tip metinler kurucu bir işlev de görmektedir. Ayrıca, bir önceki bölümde Serbest Cumhuriyet Fırkası’na yönelik kullanılan söylemlerle de bu metinle

¹ Toker’in bu anlamdaki başlıca çalışmaları, Toker, 1965, Toker, 1966a, 1966b, Toker, 1990, Toker, 1998[1968]; Toker 1992; Toker, 1993; Toker, 1991[1966], Toker 1991, Toker, 1971

paralellik gösterir. Demokrat Parti'den sonra da Türkiye siyasal hayatında dini alanla ilgili Kemalist aktörler tarafından dile getirilecek olan bu tip söylemler güvenlikleştirme adımlarının *irtica söylemi* bağlamında *kolaylaştırıcı* yönünü oluşturmuştur.

Güvenlikleştirme söyleminin irtica bağlamında etkili olmasının ve güvenlikleştirme söyleminin kolaylaştırıcı faktörü olan üçüncü düzlemde ise Demokrat Partili siyasetçilerin dini muhafazakârlıkları bağlamındaki Cuma namazına gitmek gibi, Eyüp Sultan Camii'ni ziyaret gibi davranışları, dini konular üzerinde yapmış oldukları çeşitli konuşmalar ve dini cemaatlere karşı gösterdiği hoşgörü ile ilgili konulardır (Aydemir, 1993: 107-110; Zürcher, 1995: 338-341; Karpat, 1996: 224-238; Kahraman, 2010: 287:288). Ayrıca bu düzlem içinde değerlendirilebilecek bir husus da CHP'li siyasetçilerin ve CHP zihniyetinin dini alanla kurmuş olduğu sorunlu ilişkinin ve tek parti dönemindeki dini uygulamaların Demokrat Partili siyasetçiler tarafından çeşitli bağlamlarda gündeme getirilmesidir. Bu düzlemdeki irtica temelindeki güvenlikleştirme söyleminin ana çerçevesi “Demokrat Parti'nin dini siyasete alet ettiği” suçlamasıdır. Bu duruma CHP'nin aktörlerinin güvenlikleştirme söylemi bağlamındaki sözleri aktarılırken ileriki sayfalarda örneklendirilecektir.

3.4. Güvenlikleştirici Aktörlerin Güvenlikleştirme Söylemleri

3.4.1 İrtica ve Dinin Siyasete Alet Edilmesi Temelli Güvenlikleştirme Söylemleri

Tekrar Demokrat Parti'nin iktidarının ilk dönemine gidersek, Demokrat Parti'nin temkinli yaklaşımının bir sonucu olarak, daha önce seçime giderken “*devri sabık yaratmayacağız*” vadini tutmuş (Mardin 2005[1966]: 179) ve seçimden sonra Genel İdare Kurulu kararı ile bu süreç kesinleştirilmiştir. Bu uygulamanın altında yatan gaye aslında CHP'den kendilerine gelecek olan eleştirileri engelleme düşüncesindeydi. Demokrat Partililer de seçimin kazanılmasının hemen ardından CHP'nin tepkisini çekebilecek davranışlardan uzak durmuş ve iktidar değişimi sorunsuz yaşanmıştır (Ahmad, 2010: 125-127) Ancak, bu süreç uzun sürmemiş, Demokrat Parti'nin iktidarı teslim almasından hemen sonra Demokrat Parti'ye karşı güvenlikleştirme söylemleri başlamıştır. CHP'nin Demokrat Parti'ye karşı irtica söylemini hemen devreye sokması, özellikle erken Cumhuriyet döneminde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest

Cumhuriyet Fırkası'na yönelik irtica bağlamındaki güvenlikleştirme söylemlerinin ürettiği sonuçla yakından ilgilidir. Çünkü bugün için tüm Türkiye siyasal hayatında kullanılan irtica söylemlerini güvenlikleştirme bağlamında incelediğimizde bu husus daha iyi anlaşılacaktır. Güvenlikleştirme söylemlerinin aynı zamanda statükonun devamını sağlamak ve bir takım gelişmelerin önüne set çekmek için bilinçli olarak kullanıldığı hususu dikkate alındığında (Huysmans, 2000; Kaliber, 2005) özellikle ilk dönemde kullanılan irtica söyleminin, Demokrat Parti'nin yükselişini engellemeye dönük olduğu açıktır. Bu bağlamda Ahmad'ın (1992: 61) “CHP'nin dini irtica ve Atatürk reformları konusunda çıkardığı gürültü, değişimi yavaşlatmak ve *status quo*'yu olabildiğince uzun süre korumak için tasarlanmış gibi görünüyordu” tespiti anlamlıdır.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinin ardından Menderes hükümetine yönelik ilk “endişe” Menderes'in 29 Mayıs 1950'de okuduğu hükümet programı ile başlar. Hükümet programını okurken bir kez bile Atatürk'ün adını anmaması ve “[m]illile mal olmuş inkılapları mahfuz tutacağız” (TBBM, 1950: 24-32) söylemi, tartışmaları da beraberinde getirecektir. Aydemir'e (2000a: 180; ayrıca bkz. Aydemir, 2000b: 186-190) göre, Menderes'in nutkundan anlaşılan çok partili rejime geçiş şeklinde bir rejim değişikliğinin gözlemlenmediği ve “[s]anki geçmişin milli gururu besleyen hatıralarına karşı da bir kopuş[tur]. Bu durum Aydemir'e göre, Menderes'in “14 [M]ayıs inkılâbının, gelmiş, geçmiş bütün inkılâplarının en önemlisi olduğunu ilan ederek açığa” vurmasından anlaşılabilir. Menderes'in konuşması Kemalist çizgi tarafından “Demokrat Parti iktidarı[nın] daha ilk günden, geçmişin gerektiğinde milli ruhun dayanakları gibi sarsılabilecek olan değerlerine ve inkılâplarına karşı bir inkâr jesti ile işe başlamış” şeklinde lanse edilmiştir. Menderes'in hata olarak değerlendirilen bu tutumu “bilhassa ilerici ve kendilerini Atatürkçü olarak bilen aydınlardan”, (Aydemir'e 2000: 180) daha ilk gün şüphe ile karşılanmış ve kopuşlar başlamıştır.

Menderes'in söyledikleri çok geçmeden hemen karşılığını bulmuştur. Örneğin CHP Yozgat Milletvekili Avni Doğan; 31 Mayıs'ta Meclis kürsüsünde yaptığı konuşmada “çok gelişmiş bir seçim sistemiyle seçilen Meclis'in mazisinin inkâr edildiğini ve birinci Cumhurbaşkanı olarak Celal Bayar'ın adlandırıldığına” dikkat çekerek, Menderesi şu şekilde suçlamıştır: “Varlığımızın ve memleket kurtuluşunun hikmetinde en büyük amil olan, büyük Atatürk'ün inkâr edildiğini cami zaferle ancak bir *sermest*

[sarhoş] söyleyebilir” (*vurgular bana ait*) (TBMM, 1950: 89), İsmet İnönü ise, 3 Temmuz 1950’de CHP’nin VIII. Kongresinde, Demokrat Parti’nin rejimin geleceği ile oynadığını belirtecek ve Demokrat Parti’ye yönelik güvenikleştirici söylemlerini dile getirecektir: “İktidarla muhalefet arasındaki münasebet, şuursuz bir çekişme ve dalaşma halinde soysuzlaşır, demokratik bir *rejimin atisi yoktur.*” İnönü konuşmasında ayrıca Türkiye siyasal hayatında çok kullanılan tipik güvenikleştirme söylemi olan “birlik ve beraberliğe en çok muhtaç olunan zaman” metaforuna uygun olarak İkinci Dünya Savaşı’nın henüz bittiğinden bahsetmiş “memleketin fenalığını isteyen *yıkıcı* unsurların tecavüzlerinden kurtulmuş değiliz ve kurtulamayacağız” diyerek, sözlerini “ecnebi unsurların taarruzlarına maruz kalmakta devam edeceğiz” şeklinde devam ettirmiştir. İnönü güvenikleştirme söyleminin en önemli unsuru olan *alınlayıcı kitleye (audience)* dönük olarak da “toprak bütünlüğümüz, varlık ve bağımsızlık haklarımız vatandaşlarımızın hatırlarında tutmaları lazım gelen bir mevzu halindedir” söylemini dile getirmiştir. İnönü tüm bu güvenikleştirme söylemlerini “[b]iz böyle bir dünya ortasında ve onun hassas noktalarından biri olarak bulunuyoruz...[dolayısıyla] ..[b]u bir aylık hadisler iyiye işaretler değildir” uyarısıyla dikkatleri Demokrat Parti üzerine yönlendirmiştir (bkz. Aydemir, 1993: 40-41).

İnönü bu konuşmasında, daha iktidar partisinin üçüncü ayında rejimin geleceğinin tehlikede olduğunu söylemesi güvenikleştirme söylemi bakımından anlamlıdır. Çünkü Weaver’in (1995: 55) belirttiği gibi “güvenlik kendinden daha gerçek olan bir şeye ait bir gösterge (sign) değildir; telaffuz etmek eylemin kendisidir.” Yine Weaver’in (2002) güvenikleştirmeyi “spesifik modern bir konuşma edimi” olarak tanımlaması bağlamında güvenlik sorunlarının da “söylem” yoluyla, “normal siyasetin ötesinde” bir durumun inşa edilerek oluşturulduğunu belirtmesi altı çizilmesi gereken bir husustur. Yani İnönü’nün, daha Demokrat Parti iktidarının nasıl icraatlarda bulunacağını tam olarak görmeden Türkiye’nin “özel şartları”nı ileri sürerek geleceğin tehlikede olduğunu söylemesi aslında gerçek bir olay üzerinden güvenlik kaygısı inşa etmekten daha çok söylemin kendisinin realite üretmesi ile ilgilidir. Çünkü İnönü’nün pozisyonu bu güvenlik söylemi üzerinden bir güvenlik realitesi inşa etmesine uygundur. Mustafa Kemal’in silah arkadaşı, Kurtuluş Savaşı’nın ikinci önemli aktörü ve ardından da tek parti döneminin en önemli öznesi olarak başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı yapmış bir

aktördür. Dolayısıyla gerçek bir güvenlik realitesinden daha çok söylemin kendisi yeterlidir ve bu söylemin etkili olmasını sağlayan unsur onun aynı zamanda iktidar gücünden (power position) ve bunun ürettiği sosyal sermayeden (social capital) (Holm, 2004, ayrıca bkz. Wevaer, 19995, Buzan ve diğ. 1998; Sritzel, 2007; Balzacq, 2005, 2009, Vuori, 2008, 2011, Salter, 2008, 2011) kaynaklanmaktadır.

Güvenikleştirme adımı, “memleketin fenalığını isteyen yıkıcı unsurların tecavüzlerinden kurtulmuş değiliz ve kurtulamayacağız” şeklindeki *güvenlik grameri* ile *güvenlik konuşma ediminin başlangıç noktası* bir “iddia” üzerinden kurulmuştur. Ardından “ecnebi unsurların taarruzlarına maruz kalmakta devam edeceğiz” söylemi ile de *güvenlik konuşma ediminin “uyarı” yönünü* gerçekleştirmiş, *edimsel noktada* ise, alımlayıcı kitleye dönük “toprak bütünlüğümüz, varlık ve bağımsızlık haklarımız vatandaşlarımızın hatırlarında tutmaları lazım gelen bir mevzu halindedir” söylemi ile alımlayıcı kitleye yönelik olarak, *söylemin edimsel yönünü* bir “direktif-yönlendirme” üzerinden kurmuştur (Vuori, 2008, 2011) “Biz böyle bir dünya ortasında ve onun hassas noktalarından biri olarak bulunuyoruz...[dolayısıyla] ..[b]u bir aylık hadisler iyiye işaretler değildir” söylemi alımlayıcı kitlenin iknasına dönük bir söylem olarak, aynı zamanda Demokrat Parti’nin gelecek icraatları için bir *uyarı görevi* gördüğünden güvenikleştirme adımı geleceğe yönelik olarak kurulmuştur (Wever 1995, Buzan ve diğ. 1998)

Ayrıca, seçimin ardından Menderes’in “14 Mayıs seçimleri ile memlekette şimdiye kadar yapılanlarla ölçülemeyecek ehemmiyette büyük bir inkılâbın en büyük merhalesi aşılmıştır” sözü ve “millete mal olmuş inkılâplarımızı mahfuz tutacağız” sözü “tutan devrim” “tutmayan devrim” tartışmalarının yaşanmasına sebep olmuştur. Bu sürecin ürettiği psikolojik ortam (Sritzel, 2007; Balzacq, 2005 ve 2009) aynı zamanda bir “karşı devrim” (Akşin, 2007: 35; Yetkin; 2002) söyleminin de güvenikleştirme adımlarında kullanılan bir *güvenlik grameri* olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır. Çünkü bu psikolojik ortamın ürettiği güvenikleştirme adımlarının “karşı devrim” bağlamındaki *güvenlik gramerinin* oluşmasına yol açan en önemli etkenlerden birisi Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinin ardından dile getirilen “beyaz devrim/ihtial” söylemidir (Aydemir, 1993: 14-15; Ertunç, 2004: 459; Akgün, 2009; Karpat, 2010: 318; Ahmad, 1992: 57)

Demokrat Parti'nin ilk önemli icraatlarından birisinin Türkçe ezanın tekrar eski haline getirilmesi olduğu düşünüldüğünde CHP'nin bu gelişme üzerinden güvenlikleştirme söylemi üreteceği beklenebilir. Ancak, her ne kadar Demokrat Parti'nin kimliğine yönelik güvenlikleştirme söylemlerinde bir *kolaylaştırıcı koşul* olarak etkili olsa da bu süreçte CHP çoğu kez iddia edilenin aksine düzenlemeye muhalefet etmemiş, partinin lideri İnönü oylamaya katılmamıştır (Eroğul, 2003: 101; Yücel, 2001: 83-84). CHP Meclis Grubu'nun görüşünü CHP Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu açıklamıştır. Eyüboğlu; Milli Devlet ve milli bilinç politikasının Cumhuriyetle kurulduğunu, CHP'nin bu politikayı takip ettiğini ve bu politikanın bir gereği olarak ezan meselesini bir dil meselesi ve milli bilinç meselesi olarak gördüklerini belirtmiştir. Milli Devlet politikasının, mümkün olan her yerde Türkçe'nin kullanılmasını emrettiğini, Türk vatanında ibadete çağırmanın da öz dilimizde olmasını daima tercih ettiklerini ancak, Türkçe ya da Arapça ezan konusunda bir politik tartışma açmaya taraftar olmadıkları için ezan meselesinin ceza konusu olmaktan çıkarılmasına karşı olmayacaklarını açıklamıştır (TBMM, 1950: 183).

CHP'nin ezanın tekrar Arapça orijinaline dönüştürülmesine muhalefet etmemesi bir anlamda 1950 öncesi başlattığı din eğitimini serbest bırakan kanunu çıkararak İmam Hatip okullarının açılmasını başlatmasının bir devamı olarak da görülebilir (Kahraman, 2010: 278). Dolayısıyla, bu konuda CHP ve DP arasında bir laiklik tartışmasının yaşanmaması anlamlıdır. Belki bu süreçte etkili olan unsur, Demokrat Parti'nin kurulma sürecindeki güvenlikleştirme söylemlerinin ürettiği kontrollü muhalefetin bir yansıması olarak Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye laiklik ilkesinden ayrılmayacaklarına yönelik verdiği sözün de (Toker, 1990: 81; ayrıca bkz., Özbudun, 2011: 120) bir yansıması olabilir. Ancak CHP ile Demokrat Parti'nin bu konudaki uyumlu ilişkileri kısa süre içinde sona ermiş ve 1950-1960 arasında en önemli tartışma konusu laiklik ve bunun bir yansıması olarak da irtica söylemi olmuştur.

Demokrat Parti laiklik konusunda aynı zamanda kendisine gelebilecek eleştirileri ve irtica söylemlerini bertaraf etmek içinde çaba göstermiş, ancak yine de bu irtica söylemlerinden kurtulamamıştır. Örneğin laiklik konusunda, Malatya'da gazeteci Mehmet Emin Yalman'ın "dinci" birisi tarafından saldırıya uğramasına Menderes şiddetle tepki göstermiş, yine Samsun Milletvekili A.F. Ustaoglu Atatürk inkılâpları ile

ilgili yazdığı bir yazıdan dolayı partiden ihraç edilmiştir. 1953 yılında da “dinin dünya işlerine karıştırılmasını önleyici bir kanun gerekliliği”nin bir sonucu olarak, “Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun” çıkarılmıştır (Gözaydın, 2009: 36-37, Aydemir: 1993: 109). Özellikle Malatya Hadisesi (bkz. Üzmez, 1996) ile ilgili olarak Menderes 6 Aralık 1952 yılında “irtica” konusunda bir konuşma yapmıştır. Konuşmanın içeriğine bakıldığında aslında kullanılan söylemler, daha sonradan kendisine ve partisine yönelik olarak Cumhuriyet Halk Partisi tarafından dile getirilecek olan irtica söylemine çok benzemektedir:

“Malatya hadisesi, dini kendi maksatlarına alet etmek isteyenlerin, toplu halde çalışma kararında olduklarını göstermiştir. Din gibi mukaddes bir mefhumun, bir takım cemiyet çöküntülerinin ve siyaset bezirgânlarının aleti haline gelmesine, bu memleketin tahammülü yoktur. Layikliği din düşmanlığı şeklinde almak, bizim vicdan hürriyeti anlayışımıza asla uymaz” (aktaran Aydemir: 1993: 109).

CHP yönetici aktörlerinin ve özellikle de İsmet İnönü'nün, Demokrat Parti konusundaki düşüncesi genelde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimi üzerinden kurgulandığı için, Demokrat Parti'nin sürekli kontrol altında tutulması gerekmektedir. Bu bağlamda, Demokrat Partiye karşı dile getirilen ilk dönem güvenikleştirici söylemlerin bir bağlamı geçmişe referans verilerek çeşitli söylemlerin sürekli gündemde tutulmasını sağlayarak, hem tek parti dönemindeki *güvenikleştirme adımlarının meşruiyetinin sağlanması* hem de irtica söyleminde olduğu gibi *güvenlik statüsünün yeniden üretilmesine* yönelikti. İkinci önemli bir bağlam ise, kuruluş sürecinin bir devamı olarak güvenikleştirme söyleminin geleceğe yönelik kontrol için olmasıydı (Vuori 2008, 2011). Dolayısıyla, Koçak'ın (2010: 29) İnönü, DP'yi Müstakil Gruptan bir adım daha ileri kurgulamıştı. Ama SCF kadar ileri gitmemeliydi. Hele onun “yanlışlarını asla tekrar etmemeliydi” tespiti bu anlamda önemlidir. İsmet İnönü 26 Kasım 1951'de toplanan CHP'nin X. Büyük Kurultayı açış konuşmasında dile getirdiği hususlar bir anlamda bu düşüncenin test edilmesinde bir veri olarak kullanılabilir:

“İrtica heveslileri bazı iktidar ricalinin beyanlarından teşvik edildikleri zannına düşerek geniş çapta *irtica* yayınına giriştiler. 27 yıllık [C]umhuriyetin yadsınması ve kötülenmesi siyasetini geliştirerek az zamanda ve açıktan açığa Atatürk'ün adına, eserine ve heykeline saldırı derecesine vardırıdılar. Ulusumuzun sağduyusu karşı koydu. *Fikir adamları, hemen hemen tüm gazetelerimiz, özerk üniversitelerimiz ve bütün aydın gençlik, siyasal partiler, büyük halk kütelleri duyarlılık gösterdiler.* Geniş ölçüde uyandırılan iktidar önlemler aldı. Bu suretle önemli bir irtica dalgası şiddetli bir parlama devrinde ulusumuzun karşı koymasına karşısında kırılmıştır, denilebilir. Ancak bu sorun siyasal bünyemizde müzmin

bir olasılık olarak işleyeceğe benzer” (*vurgular bana ait*) (aktaran, Kalkanoğlu, 1991: 151).

İsmet İnönü’nün bu konuşmasını güvenlikleştirmenin özellikle söz edimi bağlamı çerçevesinde (Weaver, 1995, Buzan ve diğ. 1998, Balzacq, 2005; Vuori, 2008 ve 2011ve ayrıca söz edimi için Searle, 2000) incelediğimizde, güvenlikleştirmenin söz edimi bir iddia ve *beyan (declarative)* ile başlayarak, irtica hareketinin tekrar genişlediğini belirtmektedir. İrtica bağlamındaki güvenlikleştirme söylemlerinde güvenliğine kastedilen obje (referent object) Cumhuriyet rejimi ve bu bağlamda Atatürk ve Atatürk’ün mirasıdır. Güvenlik grameri olarak kullanılan irtica söylemi bağlamındaki güvenlikleştirme adımı alımlayıcı kitlenin iknası sonucu (*ulusumuzun sağduyusu*) başarılı olduğu belirtilerek, geçmişin meşruiyeti sağlanırken, aynı zamanda, “bu sorun [irtica] siyasal bünyemizde müzmin bir olasılık olarak işleyeceğe benzer” söylemi ile de geleceğe yönelik bir güvenlikleştirme adımı kurarak alımlayıcı kitleyi uyarmakta ve güvenlik sorununun tekrar gündeme gelmesini sağlamak suretiyle de güvenlikleştirmeyi yeniden inşa etmektedir. İnönü’nün “[f]ikir adamları, hemen hemen tüm gazetelerimiz, özerk üniversitelerimiz ve bütün aydın gençlik, siyasal partiler, büyük halk küteller” ifadesi alımlayıcı kitle konusunda zaten açık olarak bize yeterince ipucu vermektedir. Ancak özellikle güvenlikleştirmenin başarısını Weaveryan (2005) anlamda halkın iknası üzerinden kurduğumuzda bu analiz sorunlu olacaktır. Bu anlamda Weaveryan güvenlikleştirme kuramını genişleten ikinci kuşak güvenlikleştirme çalışanlarının alımlayıcı kitle konusundaki yaklaşımları (Sritzel, 2007; Balzacq, 2005, 2009; 2011a, , 2011b, Vuori, 2008, 2011; Salter, 2008, 2011) ve özellikle bu tez çerçevesinde dile getirilen güvenlikleştirme kuramındaki alımlayıcı kitle konusundaki eksikliklerin testi bu söylemde görüldüğu gibi kolayca açığa çıkmaktadır. Bu konuya alımlayıcı kitlenin iknası başlığında tekrar değinileceği için burada bu tartışma genişletilmeyecektir.

Cumhuriyet sonrası dönemde siyasal aktörlere karşı irtica temelinde güvenlikleştirme söylemlerine ek olarak ve irtica söylemini de bir anlamda desteklemek için oluşturulmuş diğer bir güvenlikleştirme söylemi “dinin siyasete karıştırılması”na yöneliktir. Bu anlamda dinin siyasete alet edilmesi bir siyasal olguyu tanımlamaktan çok oluşturulmaya çalışılan güvenlik alanına işaret etmektedir. Yani dinin siyasete alet edilmesi, olgusu Cumhuriyetçi elitlerin söyleminde geniş, “yobaz”, “gerici”, “şeriatçı”,

“dinci” halk kitlelerinin dini siyasete alet eden partiye oy vermeleri sonucunu üretecektir. Bu durumda “gericilerin iktidarı” ülkenin tekrar “karanlık günlere” dönmesini sağlayacak ve dinin kurulları laik devletin kurallarını aşındıracak ve “Cumhuriyetin kazanımlarını” yok edecektir. Dolayısıyla dinin siyasete alet edilmesi doğrudan “rejim tehlikesi”yle söylemsel olarak ilişkilendirilmekte ve bu durum da doğrudan bir *rejim güvenliği* meselesi haline dönüştürülmektedir. Demokrat Parti ile Türkiye siyasal hayatına gittikçe yerleşen bu söylem sonraki süreçler için sağ siyasetçilere karşı kullanılan en önemli güvenikleştirme söylemlerinden biri haline gelecektir. Bu söylemin güvenlik mantalitesini kuran unsur, dinin gittikçe siyasal hayatta belirleyici olması ve “şeriat devleti”ne gidişin hızlanması ve bu bağlamda devletin laik kimliğinin kaybolması söylemidir. Bu bağlamda Cumhuriyet Halk Partili aktörlerin Demokrat Partiye karşı en önemli güvenikleştirme söylemlerinden birini de *dinin siyasete alet edildiği* oluşturmaktadır. Bu söylemin Demokrat Parti’ye karşı üst düzeyde dile getirildiği konuşmalardan biri CHP’nin 26 Temmuz 1954 tarihindeki XI. Kurultay’ında İsmet İnönü’nün sözleridir:

“Seçim uygulamasında bizim yakındığımız esaslı bir nokta da, *dinin siyasete araç edilmesi* keyfiyetinin partimiz aleyhine faal bir surette kullanılabilmesidir. Eski ve yeni yasalar dini siyasete araç etmeyi yasaklamıştır. ...amma, hazin gerçek şudur ki, *bu seçim silahı* büyük çapta CHP aleyhine haksız ve insafsız olarak kullanılmış ve partimiz yasaca haklı olduğu korumayı görememiştir” (aktaran Kalkanoğlu, 1991: 159).

CHP’nin Demokrat Parti ile bu konudaki en önemli tartışmalarından biri, 7 Haziran 1957 tarihinde, Ankara Hacı Bayram Camii’nin eski imamı olan DP Milletvekilliğini sürdüren Ömer Bilen’in, 1954 seçimlerinde “dini siyasete alet ettiği” gerekçesiyle 10 ay hapse mahkum olan meslektaşısı Ödemiş Vaizi Fevzi Boyar’ın affına yönelik tasarımı Meclis kürsüsünde savunurken İsmet İnönü’yü işaret ederek “vaktiyle dindarlar aleyhinde yapılan mezalimi düşünmüş olsalardı adı geçen... af talebinin haklı olduğunu iddia ederek... bizlere... önderlik yaparlardı” (TBMM, 1957: 81) şeklindeki sözleri üzerine Meclis’te yaşanan tartışmalardır.

Bu sözlerin ardından İsmet İnönü söz almış ve ilk olarak, mevzuatta dini siyasete alet etmeyi men eden hükmün nereden ve niçin geldiğini anlatmıştır. İnönü konuşmasında “dinin siyasete alet edilmesinin menbainin” Milli Mücadeleye dayandığını belirterek güvenikleştirme söylemlerini geçmiş referansla kurmuştur:

“Milli Mücadelede galip devletler Türkiye devletinin *yeryüzünden kaldırılmasına* karar verdiler ve bunun için halifeyi, padişahı ve ulemasını vasıta ittihaz ettiler. Anadolu’da yalnız başına kalan Türk milleti eline ne geçtiyse – sopa, balta, yumruk, tırnak- bununla hayatını ve istiklalini kurtarmaya çalışıyordu. Buna halife en tesirli mukabele ve mani olarak şu tedbiri buldu: Ulema toplandı, Şeyhülislam bunların başına geçti: “Anadolu’da mücadele edenler kâfirdir” fetvasını verdi. Huzurunuzda konuşmak şerefine nail bulunan bu arkadaşınız onların içinden seçilen 5-6 *idam mahkûmundan* biridir. Halifenin şeyhülislam Durrizade efendinin fetvası ile. Anadolu büyük bir *harpten* çıkmış, yorgun vasıtasız, Türk milleti mücadelenin neticesinin ne olacağını zaten endişe ile düşündürken bütün gayretini vatanperverliğinde toplamış iken *Yunan tayyareleri her gün avuç avuç Şeyhülislam Durrizade Abdullah Efendinin fetvasını bizim saflarımıza atarlardı*. Ne derlerdi bunlar? ‘Anadolu’da memleketi kurtaracağız diye mücadele edenler münafaktır, bu adamlar kafirdirler’ derlerdi. *Tıpkı Fevzi Boyar’ın dediği gibi, tıpkı Fevzi Boyar’i müdafaa edenin dediği gibi, (sağdan “bravo” sesleri, alkışlar)*” (vurgular bana ait) (TBMM, 1957: 83)

İnönü, konuşmasının bundan sonrasını “[h]üküm giymiş olan şahıs, vatandaşları birbirine katlettirmek için dini vasıta ittihaz ettirmeye çalışan şerir ve deni mahlûk” olarak tanımladığı kişinin affını istemenin dini siyasete alet etmenin en önemli göstergesi olduğunu belirterek devam ettirmiştir. Ona göre Demokrat Partili Adalet Bakanı söz konusu kişinin infazını onaylamayarak seçmene mesaj vermektedir (TBMM, 1957: 83-84). Söz konusu tartışma Meclis’in sonraki oturumlarına da yansımış ve 10 Haziran’da İsmet İnönü tekrar söz alarak aynı konuya değinmiş ve bir kez daha Fevzi Boyar’ın affını isteyenleri şiddetle eleştirmiştir:

“Hüküm giydiği halde bir buçuk seneden beri infaz olunmuyor... seçim esnasında muhalefet partisi aleyhine “kafirdir” diye camiden fetva veren adam... vaktiyle *idamlarımıza fetva veren Dürri Efendi* ve onun emsalinden ne suretle hafif görürsünüz... size seçimde *dini siyasete alet etmenin tehlikeli bir silah olduğunu* söyli[e]yeceğim... *irtica[cılar] irtica[n]ın* müdafaasını yapıyorlar... hakim vicdanına tesir etmek isti[e]yen siyaset adamı irtica[n]ın mücessem timsalidir... Seçimde din propagandasını geniş miyasta kullanmak... *bunun akıbetinin memlekette çok zararlı olmasından endişe ederim*. Ve kendisine ihtar ederim ki, bu silahın cevabı... gayet gülünç bir halde iflas ettirilecektir. Bunu bilsin ve emsali bunu bilsinler” (vurgular bana ait) (TBMM, 1957: 106-111).

Aydemir (1993: 109) yaşanan bu durumu “sahne hakikaten hazindi” şeklinde yorumlayarak “son asırlardan beri tarihimiz boyunca ileri harekete köstek olan kara irtica[n]ın” Millet Meclisi kürsüsünden “Milli Kurtuluş Mücadelesinin İkinci Adamına karşı dile” getirilmesini düşündürücü bulacaktı. İnönü’nün bu iki konuşmasına bakıldığında öncelikle irtica üzerinden kurduğu kimlik inşasında Fevzi Boyer’i müdafaa edenleri Kurtuluş Savaşı’nda düşmanla işbirliği yapan kişilerle aynı yere koymaktadır. Dolayısıyla Demokrat Partilileri düşmanla işbirlikçilere benzeterek, iktidarın vatanın geleceğini tehlikeye soktuğunu ima etmektedir. Dürri Efendi’nin fetvasına muhatap olan bir kişi olarak kendi kimliğini de bu anlamda yeniden inşa

etmekte ve gerekirse tekrar mücadele edebileceğini söyleyerek hem kendi kimliği bağlamında bir güvenikleştirme adımını gerçekleştirmekte hem de iktidarın geleceğe yönelik dini anlamdaki söylemlerini güvenikleştirmektedir.

Burada güvenikleştirme bağlamında ve Schmittyen (2005) anlamda kurulan öteki kimliği önemlidir. Güvenikleştirme söylemleri aynı zamanda kimlik temelinde tehdidin siyasal bağlamda yeniden dizayn edilmesi ile “ben” ve “öteki” üretilmesi işlevini gördüğünden (Hansen 2011: 10; Hansen, 2006; Kardaş, 2012) hareketle bu söylemleri Schmittyen (2005) yaklaşımla temellendirmek mümkündür. Öncelikle, Meclis kürsüsünde affı istenen kişi bir din adamıdır ve bu kişiyi Meclis kürsüsünde savunan da yine eski bir imam yani din adamıdır. İnönü’nün Kurtuluş Savaşı’nda düşmanla ve özellikle Yunanla işbirliği yaptığını iddia ettiği kişi de bir din adamı olan Şeyhülislam Durrizade Efendi’dir, bu her üç din adamının özelliği İsmet İnönü’ye karşı benzer söylemi dile getirmeleridir. İnönü bu durumu “Yunan tayyareleri her gün avuç avuç Şeyhülislam Durrizade Abdullah Efendinin fetvasını bizim saflarımıza atarlardı. Ne derlerdi bunlar? ‘Anadolu’da memleketi kurtaracağız diye mücadele edenler münafıktır, bu adamlar kâfirdirler’ derlerdi. Tıpkı Fevzi Boyar’ın dediği gibi, tıpkı Fevzi Boyar’i müdafaa edenin dediği gibi” (TBMM, 1957: 83) cümleleriyle dile getirmektedir. Burada bu üç din adamı üzerinde kurulan kimlik, bir “öteki” olarak düşmanla işbirliği yapan taraf olarak sunulmakta ve tehdit *siyasal bağlamda yeniden üretilmektedir*. Dolayısı ile Demokrat Parti’nin dini siyasete alet ettiği suçlaması üzerinden gidildiğinde Demokrat Parti’nin kimliği de bu *düşmanlaştırma* üzerinden güvenikleştirilmektedir. İnönü, bu gibi “dinin siyasete alet edildiğine” yönelik söylemini sonraki süreçlerde de sürekli kullanacak ve güvenikleştirme söylemlerinin alımlayıcı kitlede yeterli etkiyi sağlayarak bu kitlenin mobilizasyonu için bu söylemler daha sonradan işlev görecektir.

Burada öteki kimliğini kuran söylemi dile getiren kişinin Kurtuluş Savaşı’nda ve Cumhuriyet tarihindeki konumu ve işlevi düşünüldüğünde, söylemin gücü alımlayıcı kitlede daha anlamlı olacaktır. Yine burada, dost ve düşman ayırt etmede güvenikleştirici aktörün Schmittyen anlamda gördüğü iş “halkı onun parçalı kimliğinde bulunabilen belli bir öğeyi belirleyici kılarak kimliklendirmesidir” (Schmitt, 2005; Direk, 2010: 233). O kimlik bir anlamda dini söylemi dile getiren

kimlik grupları yani dinle ilişkisi olan kimliklerin toptan rejim için bir tehdit olarak sunulmasıdır. Çünkü kurumsal (CHP Genel Başkanı) bir sesle, varoluşsal tehdit olarak bir kimliğin tekçi bir bakış açısıyla güvenlikleştirilmesi, söz konusu kimliğin “*baskı altına alınması*”, “*reddedilmesi*” ve o kimliğe karşı “*bir meydan okuma*” ile sonuçlanan bir süreç (Williams, 2003: 519-521) ortaya çıkmakta ve “siyasal bir dışlama ile” dost ve düşman üretilmekte ve sonuç buradan güvenlikleştirmeye gitmektedir.

1958 yılı Türkiye’de CHP ile DP arasındaki kesin bir savaşın başladığı yıldır. Aydemir (2000: 270) 1957 bu süreci, seçimlerinden sonrası ve 1958’in Temmuz-Ağustos aylarından itibaren “ihtilal siyasi hayatımızın bir üçüncü şahsı haline geldi” sözleriyle özetlemektedir. Toker’in aktardığına göre İsmet İnönü 1958’in son üç ayında yirmi bir il dolaşmış ve buralarda konuşma yapmış, CHP Kongrelerinde on altı mesaj göndermiş, on yedi basın toplantısı düzenlemiştir (Toker: 1992:198-199). İsmet Paşa için 1958’den 1960’a kadar geçen dönem kendi tabiri ile “ölüm kalım yılları”dır. CHP, DP’ye “karşı tam bir savaş başlatmıştır”. Toker’in anılarında aktardığına göre, İsmet İnönü Bayar ve Menderes’in “rejimi, sistemi değiştirmeye kesinlikle karar ver[diğine]” inanmaktaydı. Bu anlamda İnönü “iktidarı bu ekibin elinden almak ve tasarlananın uygulanmasına engel olma[yı]” hedeflemekteydi. Adnan Menderes’in irtica yüzünden “başının belaya gireceğini” belirtmekte kendisini ziyaret eden, Toker’e “Adnan çok tehlikeli bir silahla oynuyor... Gafil! sadece memleketin değil, kendisinin de başına saracağı belanın vahametini görmüyor” diyecekti (Toker, 1992: 200). Bu anlamda bu yıl içinde İsmet İnönü güvenlikleştirme söylemlerini dinin siyasete alet edilmesi ve Atatürk’ün mirası üzerine kuracaktır.

Bu dönemde şu iki konuşma döneminin güvenlikleştirme söyleminin çerçevesini çizmek açısından yeterince ipucu vermektedir. İsmet İnönü, 9 Kasım 1958’de Atatürk’ün 20. ölüm yıldönümü dolayısıyla basına verdiği demeçte Demokrat Parti’nin “Atatürk’ün devrimlerini hedef tuttukları[nı]” söyleyecek ve alımlayıcı kitleye, “[b]üyük devrimler, esas hatları ile yaşamakta ve bunları bekleyecek vatanseverler ve nüfusumuzun çoğunu oluşturan Atatürk gençliği, yetişmiş ve görevlerinde dikkatli ve duyarlı oldukları” sözleri ile bekçilik görevlerini hatırlatıyordu. “Atatürk devrimlerinin geleceği hakkında güven”li olmak için “Atatürk’ün emanetlerine karşı, vazifelerimizi gözden geçirmek

zamanıdır” sözleri ile bir anlamda alımlayıcı kitleyi mobilize etmekteydi. İnönü, Demokrat Parti’nin “27 senelik ve çeyrek asırlık maziyi kötüle[diğini]” belirterek, “Atatürk inkılâplarını hedef tuttukları tereddüt götürmez” sözü ile Demokrat Partilileri itham etmekteydi. İnönü konuşmasında “harf devriminin” tehlikede olduğunu çünkü harf devrimine karşı “resmi makamlara” kadar uzanan “tariz”lerden “endişe” duyduğunu “[t]örenlerde, yeşil ve tuğralı bayraklar açılabilmesi ve genç talebe muhitlerimize kadar, irtica cereyanlarının sokulabilmesi bizi uyandırması gereken şiddetli sarsıntılardır” sözleri ile dile getirmekteydi (İnönü, 1959: 295-296)

28 Kasım 1958 CHP Afyon il kongresindeki konuşması da irtica bağlamında Cumhuriyet dönemi güvenlikleştirme söylemini kuran birçok unsuru barındırmaktadır:

“31 Mart olayı dini kışkırtmalar üzerine, uyandırılmış kanlı bir irtica olayıdır. 31 Mart’tan evvel öyle bir hadise vuku bulmuş takriben 1809-1810 senelerinde Nizami Cedid aleyhinde yine tahrikat üzerine kanlı hadiseler çıktı. Bizim memlekette gerek 3 üncü Selim vakası ve gerek 31 Mart vakası ve gerek ondan sonraki vakalar *daima dini tahrikât yüzünden* çıkmıştır. Bunu işbaşında olan hükümet yapmıştır. Yerine göre iktidarda bulunan hükümet aleyhine yapmıştır... Ama kimin aleyhine, *dini tahrikât uyandırılmış ise, o taraf daima temiz taraf ve idealist taraf olmuştur*. Sıra ile sayalım. Üçüncü Selim zamanında, Üçüncü Selim yeni ordu taraftarıydı. Küfürle itham ettiler, isyan çıkardılar. 31 Mart’ta padişah yeni kurulan meşruiyeti istemiyordu. *Şeriat istiyoruz diye isyan çıkarttı. İhtilal oldu*. Milli Mücadelede halife, Durri Efendi fetvalarıyla bizi kafir olarak ilan etti. Ve elimizdeki tüm kuvvetleri bizimle uğraştırdı. Dikkat ediniz, siyasal mücadelede kafir olarak ilan edilenler hürriyet ve terakki için çalışan idealistler olmuştur... Şimdi Demokrat Parti Genel Başkanı bizi kâfir olarak, Ehlisalip olarak ilan ediyor. *Düpedüz kanlı bir irtica teşebbüsüdür*. Bunun neticelerinden ve akıbetinden kendisini sakınmaya davet ederim” (*vurgular bana ait*) (İnönü, 1959: 316)

Bu konuşmaya bakıldığında, geçmiş üzerinden bir güvenlikleştirme söyleminin kurulduğu açıktır. Geçmişteki olayların ortak özelliklerine vurgu yapılarak “ilerici”, “gerici” sınıflandırmasında kendi kimliğini ilericilik bağlamında yeniden kuran İnönü, ilerlemeyi istemeyenlerin bir anlamda vatanın gelişmesini istemeyen gruplar olarak hep var olduğunu dolayısıyla dikkatli olunması gerektiğini, değilse gelecek günlerin kötü olacağını belirtmektedir. Dolayısıyla güvenlikleştirme söyleminin geçmişteki bazı olayları hatırlatılarak dile getirilmesi, irtica bağlamında güvenlikleştirmenin yeniden üretilmesine yöneliktir (Vuori, 2008). İnönü, 1959 yılındaki irtica temelli söylemlerinin en üst seviyeden “İrtica başbakandan cesaret bulursa kim onun sokağa dökülmesini önleyebilir? İrticanın sokağa dökülmesi ise, memleketin *kana bulanmasıdır*” (*vurgu bana ait*) (Toker, 1992: 201) şeklinde ifade edecek ve irticanın doğrudan Menderes’ten kaynaklandığını söyleyecekti. İrtica ve sokağın kana

bulanması ise güvenlikleştirme grameri açısından doğrudan acil önemlerin alınması düşüncesinin yerleştirilmesine dönük olduğu aşikârdı. Sonuç olarak, bu başlık altındaki güvenlikleştirme söylemleri özellikle dönemin en önemli alımlayıcı kitlesi olan orduda etkili olmuştur. Bu dönemdeki söz konusu söylemlerin ordudaki etkisi, dönemin ordu mensuplarının daha sonradan kaleme aldıkları anılarında kolayca görülebilir. Örneğin, darbenin önemli aktörlerinden olan Korgeneral Sıtkı Ulay'ın anılarında bu anlamda aktardığı yeterince ipucu verir:

“[T]arihimizde ne zaman irtica ve din ele alınıp da politikada bunun kullanılması yarışına girilmiş ise, sonunda memleket zarar görmüş ve bu alandaki rekabetin haddi ve hududu bulunmamıştır. Gelgelelim [Atatürk]¹’ün ölümünden bu yana hele 1950’de Demokrat Parti iktidarı kazandıktan sonra bazı endişelerimiz bazı korkularımız hak kazanır gibi oldu... Atatürk’ün getirdiği devrimlere karşı evvela belirtiler halinde sonra git gide yüz buldukça azıtan bir direnme göze çarpıyordu... Ticanilik... Nurculuk... hepsi birden [Atatürk] ve inkılaplarına yöneliyor ve zehir kusuyorlar... müsamahadan cüret alarak yeşil bayraklarını da açıyorlar...politikacılar bir tepki ve ses yok en kolay yol iktidarın ve politikacının arkasına [sığınmak]..bir Kürt Saidi bulup peşine takılıyorlar...adam zaten Türk’ün bölünmesine taraftar...Atatürk, inkılapları derken laikliğe de tecavüze başlıyorlar....zavallı bir Başbakana da musallat oluyorlar....Tabii gayeleri onun eli ve onun sayesinde laikliği kaldırarak teokratik din esaslarına, şeriata bağlı bir devlet kurmak ve kurdurmaktır.”² (Ulay, 1968: 32-34.

3.4.2 Otoriterlik Bağlamındaki Güvenlikleştirme Söylemleri

İrtica dışında Demokrat Parti’nin ikinci dönem iktidarında güvenlikleştirme söylemleri, muhalif gruplara baskının artması, seçmenlere karşı baskılar, bürokrasiye ve üniversitelere yönelik kısıtlayıcı uygulamalar, basına yönelik baskılar üzerinden kurulmuştur. İrtica söylemleri de bu dönemde de devam etmiştir. Bu konulardaki güvenlikleştirme söyleminin temel çerçevesi “hükümetin demokratik rejimi benimseyemediği muhalefeti sindirme ve ortadan kaldırmaya yönelik eğilimler içinde

¹ Orijinal metinde Atatürk’ün tüm harfleri büyük yazılmıştır.

²Ulay, ayrıntılı olarak yurdun çeşitli yerlerindeki Kuran Kursları’nın faaliyetini, Arap ülkelerine ve Ezher Üniversitesi’ne giden öğrencileri, İmam Hatip okullarının faaliyetlerini, Saidi Nursi hareketinin geldiği boyutu, cami yaptırma faaliyetlerini, Arapça tedrisat yapan yerleri tek tek ele alıp irtica bağlamında değerlendirdikten sonra “ [r]ey için kah Sünniler kah Aleviler tutuluyor, bu yüzden mezhep kavgalarına yol açılmış oluyordu” ifadesini kullanmıştır. Bu söylemlerinin ardından, söyledikleri askerin güvenlikleştirici bir aktör olarak Türk siyasetindeki yerinin görülmesi bakımından önem arz etmektedir. “Bu konuda da her uyanık insanın bilip gördüklerini daha fazla incelemeğe deşmeğe lüzum yok. Çünkü bu gidişin ulaşması gerekli tabii sonucu artık Atatürkçülere emir ve ilhamlarını göndermiş; kararlarını verdirmiş bulunuyor. Dün de bugün de bizim bildiğimiz bizim anladığımız şey Atatürk [g]ençliği ile onun geleneksel Türk [o]rdusu mevcut oldukça, Cumhuriyet’in Atatürk [i]nkılaplarının korunma ve kollanmasında görevli ve sorumlu bulunan Türk evladını kimler ve neyi temsil ederse etsinler sapacakları her eğri yolda her zaman karşılarında bulacaklardır. Bunda kimsenin bir tereddüt ve şüphesi olmamalı ve doğru yollarda yürümenin zaruretine herkes iman etmiş olmalıdır (Ulay, 1968: 34-35)

bulunduğu” (Demirel, 2011: 182) şeklindedir. Burada, CHP'nin “demokratik rejimi yok etme” söylemi anlamlıdır. Aslında “demokratik rejim” söyleminin burada Cumhuriyet rejimi yerine geçecek şekilde kullanıldığını söylemek yanlış olmaz. Çünkü CHP'ye göre demokrasi, her ne kadar demokrasiden ne anlaşıldığı muğlâk olsa da, Cumhuriyet'in bir kazanımı olarak sunulmakta ve bu anlamda güvenlikleştirme bağlamında tehdit söylemi kolayca demokrasi üzerinden de kurulabilmektedir. Bu düşünme biçimi de CHP'ye yönelik her söylemin aynı zamanda rejime karşı bir tehdit söylemi üzerinden tedavüle sokulması sonucu doğurmuştur.¹

Demokrat Parti'ye karşı, otoriterlik anlamında güvenlikleştirme söylemleri özellikle 1954 seçimlerinden sonra giderek artmaya başlamıştır. Bu dönemde Demokrat Parti'ye karşı *otoriterlik* (Tunçay, 1997: 184-187, Zürcher, 2007: 334) ya da “diktatörlük” (Eroğul, 2006 [1970]: 127) bağlamındaki güvenlikleştirme adımlarını kolaylaştıran söylemleri mümkün kılan hususlar şunlardır: CHP'nin Haksız İktisapları'nın Hazine'ye Devri Hakkındaki Kanun'un çıkarılarak CHP'nin mallarına el konulması ve hazineye aktarılmasına yönelik düzenleme, Demokrat Parti'ye oy vermeyen Kırşehir'in ilçe yapılması, Etkili konuşmaları ile Demokrat Parti'yi eleştiren Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması ve hapse girmesinin önünün açılması ve Millet Partisi'nin kapatılması, özellikle yargıçlar üniversite profesörleri ve üst düzey memurların emekliye sevk edilmesi, siyasal partilerin açık hava toplantıları ile ilgili sınırlamalar, seçim kanununda değişiklik yapılarak muhalefetin kendi arasında işbirliği yapmasının önlenmesi, muhalefet partilerinin radyoda konuşmalarının zorlaştırılması, muhalefetin iktidarı denetleme imkânının Meclis içtüzüğünde yapılan bir değişiklikle sınırlandırılması, dokunulmazlıkların kaldırılmasının kolaylaştırılması, basın kanununda gazetecilerin cezalandırılmasına yönelik basın kanunundaki değişiklikler, iktisadi problemlerle birlikte ortaya çıkan süreçte Demokrat Parti'nin ekonomi uygulamalarındaki partizan tutumu, 6-7 Eylül olaylarının arkasından ortaya çıkan süreç ve CHP'nin yapacağı toplantıların çeşitli gerekçelerle engellenmesi. Tüm bu gelişmelerin ardından, 1950 sonrası muhalefette istediği performansı gösteremeyen CHP artık Şubat 1955 yılından

¹ İleriki sayfalarda bu husus ayrıntılandırılacaktır.

itibaren, Menderes'in hedef olduğu bir muhalefet süreci başlatmış ve 1960'a kadar tonu sürekli olarak artan bir seyir izlemiştir (Başgil, 1966: 26, 89-109; Ilıcak 1975a; Ilıcak 1975b; Birand ve diğ. 1993: 105-188; Demirer, 1995; Eroğul, 2006[1970]: 127; Lewis, 1998; Ahmad, 2010:131-138; Zürcher, 2007: 334-338, Çavdar, 1983: 2060-2075).

Güvenikleştirme için *kolaylaştırıcı bir koşul* görevi gören bu unsurlar 1957 seçimlerinde CHP tarafından kullanılmış ve CHP tutumunu giderek sertleştirmiştir. CHP Milletvekili Avni Doğan'ın güvenikleştirici söylemi ile bu süreç "1957'den sonra mukavemetimiz taarruzi ve fiili bir mahiyet aldı. Hükümetin meşruiyetini kaybettiğini ilan eyledik" (Doğan 1964: 321'den aktaran Demirel: 2011: 250) şeklinde güvenlik grameri ile "taarruz" olarak değerlendirilecektir. İsmet Bozdağ'a (Dursun, 2000: 32) göre CHP'nin başlattığı bu "şiddetli ve haksız" muhalefette kullandığı bu söylemler bilinçli ve basını harekete geçirmek içindi. "Trakya Çıkarması", "Ege taarruzu" gibi söylemler söz konusu geziler öncesinde gazetelere bildiriliyor ve gazeteler de bunu kullanıyordu.

Genelde Demokrat Parti aktörleri bu dönem CHP'nin politikalarını seçimi kazanmak için yapılan bir iftira kampanyası olarak görme eğilimindedir. Aslında CHP kendisine oy verilmediği durumda memleketin kötüye gideceğini söyleyerek korkutma siyasetini uygulamaktadır. Bu düşüncenin en iyi görülebileceği söylemlerden birisi Demokrat Parti milletvekili Münif İslamoğlu'nun sözleridir:

"Evvela hadiseler bir teşhis koymak lazımdır. Demokrat Parti'nin gerek iktisadi ve gerek siyasi sahadaki muvaffakiyetleri seçimle bir başka partinin iktidarı almasına imkan bırakmı[a]yacağı ve hele Halk Partisi bunu herkesten daha iyi anladığı için iktidara geçmenin tek yolu gayri meşru şartlarla iktidara geçmek yolu olduğunu bilerek harekete geçmiş bulunuyor. Bu hareketleri İsmet İnönü, bu şekilde beyanları hareketleriyle teşvik etmektedir. Yani İsmet Paşa memleketi felakete ihtilale götürmektedir" (*vurgular bana ait*) (Yüksek Adalet Divanı Kararları, 2007: 254).

CHP "Büyük Taarruzu" 29 Nisan 1959'da Uşak'tan başlatmış, ardından Manisa'ya geçmiştir. Celal Bayar, İsmet İnönü'nün bu "büyük taarruzu" Ege'den başlatmasını anlamlı bulacaktı. Ona göre, "[t]aarruz yalnız düşmana yapılan bir fiil olduğuna göre Ege'de 1946'dan bu yana seçimleri ezici bir çoğunlukla kazanan Demokrat Parti" bir düşman olarak görülmekteydi. Bu anlamda taarruzun ilk hedefinin Uşak seçilmesi de Bayar'a göre anlamlıydı. "Çünkü Kurtuluş Savaşı günlerinde, Yunan Cephesi

Başkomutanı Trikapis'in kılıcı Uşak'ta alınmıştı" (Bozdağ, 1991: 76-77, ayrıca bkz. Aydemir, 2000b: 265) Güvenlikleştirme edimlerinde, söylemin (speech act) yanında yapılan pratikler de söylemin alımlayıcı kitlede etkisini göstermesi açısından önemli işlev görür. Bu anlamda, hem "büyük taarruz" üzerinden kurulan güvenlik grameri, hem de Kurtuluş Savaşı'na gönderimde bulunan bir ilin seçilmesi güvenlikleştirme teorisinin özellikle ikinci kuşak tarafından geliştirilen sosyolojik görüş bağlamında *stratejik süreçlerle* (Balzacq, 2008, 2009, 2011) ilgisinin kurulması açısından önemlidir.

Bu iki ilde önce Demokrat Parti il binasının tahrip edilmesi, ardından Demokrat Partili bir grubun Uşak Tren istasyonunda CHP'lilere karşı tepkileri ve bu tepkiler sırasında İnönü'nün başına isabet eden bir taş, gerginliğin artmasına sebep olmuş ve İnönü bu durumu kendisine karşı bir "suikast girişimi" olarak değerlendirmiştir. İnönü Ege gezisinde İzmir'e uğramasının ardından İstanbul'a geldiği sırada Topkapı'da Demokrat Partili bir grubun İnönü'nün aracına saldırmaları ise, gerginliği daha da yükseltmiştir. Yaz döneminde nispeten sakin geçen iktidar muhalefet ilişkileri Eylül ayından itibaren tekrar gerginlik sürecine girmiş, Çanakkale Geyikli'de CHP milletvekillerinin Demokrat Partililerce protesto edilmesi ve ilçeye girememeleri kendilerine karşı yine "öldürme teşebbüsü" olarak değerlendirilmiştir (Aydemir, 1993, 372-376; Aydemir, 2000a: 281-286). Yaşanan bu olaylar güvenlikleştirme söylemlerinin alımlayıcı kitlede daha etkili olması için *kolaylaştırıcı* bir etken olmuş ve bu anlamda güvenlikleştirici aktörler tarafından bu olaylar kolaylıkla güvenlik merkezli değerlendirilebilmiştir.

İsmet İnönü'nün Ege gezisinde yaşanan hadiselerin ardından 11 Mayıs 1959 tarihinde CHP'nin Başbakan ve İçişleri Bakanı hakkında Meclis soruşturması istemesiyle verdiği önerge sırasında Meclis'te yaşananlar ileriki günlerin habercisi olmuştur. Meclis'te büyük kavgaların olduğu bu görüşmede Malatya Milletvekili Nüvit Yekin'in konuşması bu anlamda güvenlikleştirme söylemleri açısından önemlidir:

"Son haftalar içinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı arkadaşlarıyla beraber, Ege'de yapılan kongreler münasebetiyle... Ege'de yapılan kongrelere giden arkadaşlarımız kasıtlı tecavüzlere uğramışlardır. ...O memlekette vatandaşın mal ve can emniyeti olmaz, o memlekette sükûn ve huzur olmaz... *Arkadaşlarım, bu hesapların görüşülmesinden başka bu memlekette acil bir mesele yoktur.* Türkiye Büyük Millet Meclisinde vatandaşın can ve mal emniyetinin hesabı görülmelidir. ...*Aksi halde vatandaşın can ve mal emniyeti her an tehlikeye mâruz kalacaktır.* (Soldan, şiddetli gürültüler, kapak sesleri)... Muhterem arkadaşlar, T. B. M. Meclisi her şeyden evvel

vatandaşın can ve mal emniyetini sağlamaya ve ona tasaddi edenlerin hesabını görmeye mecburdur. Ve bunun en büyük mesulü Başvekil ve Dâhiliye Vekilidir.... Tahkikat talebimizin gündeme alınmasını istirham ediyoruz” (*vurgular bana ait*) (TBMM, 1959: 52-53).

Devlet seçkinlerinin bilinçli ve özel bir tercihi olan “güvenlikleştirme “bir karara, kuralların bertaraf edilmesine ve normal siyasetin askıya alınmasına işaret eder” (Williams 2003: 518). Normal siyasetin askıya alınması sorunların “kamusal tartışmaların dışına taşınması” anlamına gelmektedir (Williams 2003: 515). Roe, Williams’ın “normal siyaset” sözünün “konuşma, tartışma, müzakere (discussion, debate, deliberation)” süreçlerinin olduğu alan olarak ele alırken, bunun karşısına acil/panik siyasetini (emergency/panicpolitics) yerleştirir. Bu siyasetin çerçevesini de “susturma, gizlilik ve bastırma (silence, secrecy, suppression)” siyasetinin belirlediğine işaret eder (Roe, 2006: 426). Burada kararın alınması, kişilerin algılamasına bağlıdır. Örneğin bir sorunun diğerinden daha önemli olduğu iddia edilerek o soruna öncelik verilebilmesi kişinin algılamasına dönük kararın bir sonucudur. Kuralların dışına çıkılarak normal siyasetin askıya alınması ise, tehdit algılamasının bir sonucudur. Bir sorunun güvenlik tehdidi olarak sunulması için, bu “tehdit karşısında önlem almaya yetkili aktörler tarafından o sorunun herhangi bir öznenin varlığına yöneltilen ve bu nedenle de söz konusu aktörler tarafından rutin siyasi süreçlerin dışına taşınan acil ve meşruiyet kazanmış önlemler alınmasını öngören bir sorun olarak” tanımlanması gerekir (Buzan ve diğ., 1998: 24). Burada CHP milletvekilinin konuşmasına bakıldığında yaşanan olaylar karşısında acil önlemler alınmadığı takdirde “vatandaşın can ve mal emniyeti her an tehlikeye mâruz” kalacağını belirtmekte ve bu konuda bir an önce önlem alınması gereğini söylemektedir. Her ne kadar bu konuşma Meclis’e yönelik olsa da sonuçta, aynı zamanda alımlayıcı kitleye dönük bir mobilizasyon için de işlev görecektir.

1960 yılına gelindiğinde Toker’in (1992: 1999) ifadesi ile CHP Halk Partisi rejimin geleceği için bu dönemi “ölüm kalım yılları” olarak değerlendirmiştir: “Bayar-Menderes rejimi, sistemi değiştirmeye kesinlikle karar vermişti. İsmet Paşa’nın hedefi ise, iktidarı bu ekibin elinden almak ve tasarlananın uygulamasına engel olmaktı” (Toker: 1992: 1999). İsmet Paşa bu hedefini gerçekleştirmek için hem söyleminde hem de parti faaliyetlerinde güvenlikleştirme adımlarını günden güne yükseltecekti. Ocak 1960’ta İnönü’nün Bursa’da yaptığı konuşmada muhalefeti en ağır biçimde eleştirmesi

sürecini getirecek, İnönü burada yaptığı konuşmada “[d]ünyanın başlarına yıkılması için ben, bütün idealistlerle beraber, tasavvur ettikleri, tasavvur edebilecekleri derslerin en ağırını onlara öğretmesini bileceğim” derken, ardından geri dönüşün mümkün olmadığını, “[b]enim hayatıma kast etmek suretiyle dünyanın başlarına yıkılmasını önlemek mümkün olmayacak” (Toker, 1966: 207-208) sözleri ile güvenlikleştirmenin iç koşullarını oluşturan *güvenlik gramerini* alımlayıcı kitlenin daha kolay ikna edilmesi üzerine kurmuştur (Buzan ve diğ. 1998: 32).

Muhalefet ile iktidarın gerginliğini tırmandıran ve güvenlikleştirme adımlarında etkisi yadsınamayacak önemli bir olay 24 Mart 1960 tarihinde Kayseri’nin Yeşilhisar ilçesinde CHP’lilerle polis arasında yaşanan kavganın ardından İsmet İnönü’nün Kayseri’ye gitmesi sırasında yaşananlardır. İnönü’nün bu ilde katılacağı parti kongresini Kayseri Valisi, İçişleri Bakanı Namık Gedik’in talimatıyla İnönü’nün iptal etmesini istemiş ancak İnönü bunu dikkate almayarak Kayseri’ye gidişi sırasında treni durdurulmuştur. İnönü’nün ısrarlı tavırları neticesinde gidişine izin verilse de olayların yaşandığı Yeşilhisar ilçesine gitmesinin engellenmesi için yola askeri barikat kurdurulmuştur. İnönü’nün barikatı yürüyerek geçerken görevli binbaşya “ateş et emri verecek misin ?” sorusuna aldığı “ne münasebet paşam! Size ateş ettirmektense kendime ateş edip intiharı tercih ederim” cevabı (Toker, 1966a: 217-227) sonraki süreçlerde askerin muhalefet ve iktidar konusundaki tutumunu gösteren bir süreç olarak yorumlanmış¹ ve bu süreçten sonra güvenlikleştirme söylemlerinin tonu da artmıştır.

Bu gezide yaşananların ardından DP Meclis grubunda dile getirilen hususlar da DP aleyhine kullanılacaktır. Örneğin Zeki Erataman’ın “Yeşilhisar tam Halk Partisi’nin kısıkvrak yakalanacağı yerdir. Orada İdare-i Örfiye ilan edip birkaç kişi sallandıralım” (Yüksek Adalet Divanı Kararları: 2007: 295) sözü, yine Bahadır Dülger’in “İsmet Paşa ölür ama leşi kalır ortada” ” (Yüksek Adalet Divanı Kararları: 2007: 163) ve Muhlis Erdener’in “Takrir-i Sükûn Kanunu bir sene müddetle tekrar meriyete konulmalı ve CHP kanun dışı ilan edilmeli” ve Menderes’in “[a]hlaksızlar, namussuzlar, sizi

¹ Karpat (2011: 147) Kayseri’de yaşanan olayların ve bunun sonucunda askerin emre karşı gelmesini Demokrat Parti’nin otoritesi üzerinde yıkıcı bir etki oluşturduğunu belirtir.

kapatıyoruz diye Büyük Millet Meclisi'nin kararı ile kapatalım” (Yüksek Adalet Divanı Kararları: 2007: 119) sonradan Yassıada Mahkemeleri'nde de gündeme gelecek olan bu değerlendirmeler, aynı zamanda Demokrat Parti'nin diktatörlük kurmasına yönelik söylemler için de *kolaylaştırıcı* bir işlev görecektir. Demokrat Parti'nin, CHP'ye karşı bu sözler gibi birçok “karşı güvenikleştirme” söylemleri olsa da bu tezin çerçevesinin dışında olduğu için bu söylemler sadece CHP'nin güvenikleştirme söylemlerine hizmet eden kolaylaştırıcı şartlar bağlamında değerlendirilmiştir.

Bu olayların ardından yaşananlar ve İnönü'nün İstanbul'da on dört general ile görüşme yapması Demokrat Parti'yi panikletmiş ve İsmet İnönü'nün askerlerle işbirliği yaparak bir darbe hazırlığında olduğuna yönelik şüpheleri artırmış ve CHP'nin bu tür faaliyetlerini araştırmak üzere Tahkikat Komisyonu¹ kurulması için Demokrat Parti Meclise önerge vermiştir. Bu önergenin Meclis'te görüşülmesi sırasında 18 Nisan 1960 tarihinde İsmet İnönü'nün konuşması sonradan askeri darbe için önemli bir işaret olarak da yorumlanacaktır:²

“Ne istiyorlar... Meclis Tahkikat Encümeni namı altında bir baskı idaresi kurmak istiyorlar. Bu baskı idaresi Anayasaya, İnsan Haklarına karşı teşebbüs edilen gayrimeşru bir darbedir... Eğer bir idare insan haklarını tanımaz, baskı rejimi kurarsa o memlekette ayaklanma olur... *Eğer insan hakları yürütülmez vatandaş hakları zorlanırsa, baskı rejimi kurulursa ihtilal bemehal olur...* Böyle bir ihtilal dışımızda, bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır³... *Bu demokratik rejim istikametinden ayrılıp baskı rejimi haline götürmek tehlikeli bir şeydir. Bu yolda devam ederseniz sizi bende kurtaramam...* şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır... memleketi fevkalade bir idareye götürmek istenildiğinin arifesinde, eşliğindesiniz, hesaplı olarak düşünmenizi isterim” (*vurgular bana ait*) (TBMM, 1960: 194-196; 206-207)

Kopenhag Okulu, güvenliği “inşa edilmiş bir alan olarak” tanımladığı için, bazı güvenikleştirici aktörlerin diğerlerine göre güvenliği inşa etmede daha ayrıcalıklı olduğunun altını çizer. Bu anlamda, “güvenikleştirme çalışmak bir kavramın güç siyasetini çalışmak” olarak açıklarlar (Buzan ve diğ. 1998: 31-32). Ancak, buna ilaveten güvenliğin inşa edilmesinde bu aktörlerin her ne kadar konumları önemli olsa

¹ Tahkikat Komisyonu “CHP'nin yıkıcı, gayri meşru ve kanun dışı faaliyetlerini” araştırmak için kurulmuştur.

² İsmet İnönü'nün bu konuşması ordunun siyasi alan üzerindeki etkisini başlatan bir söylem olduğuna yönelik olarak literatürde geniş bir atıf bulunmaktadır. Bunlardan bazıları için bkz. Eroğul, 2006 [1970]155; Aydemir, 1993: 397-402; Özdağ , 2004: 150, Bila 1999:183; Mazıcı 2002: 569, 1989; Özbudun 2007:37-38; Hale 1996:101.

³ Adnan Menderes, 21 Mayıs 1955 tarihinde Meclis'te yaptığı konuşmasında, “İsmet paşa bir ihtilal öncülüğü yapıyor” diyecekti. Arcayürek'in ifadesiyle “ Türkiye'de ilk kez 'ihtilal' sözcüğü Menderes'in hem de beş yıl sonra bir ihtilalle gidecek olan Başbakanın ağzından kamuoyunun kafasına sokuluyordu.

da güvenliği inşa etmede kullandıkları güvenlikleştirme söylemlerinin başarıya ulaşabilmesi için güvenlik konuşma ediminin kolaylaştırıcı koşullara da sahip olması da alımlayıcı kitlenin iknası için gereklidir. Dolayısıyla kolaylaştırıcı koşullardan ilki güvenlik grameri olarak adlandırılan iç koşullardır. Burada “çıkış yolunun bulunmayışı veya muhtemel bir çıkışın olmayışı” gibi dramatik ifadelerin kullanılması gerekir (Buzan, ve diğ. 1998: 31-32). İnönü’nün bu konuşmasında güvenlikleştirme teorisi bağlamında ele alındığında bir defa, darbenin kaçınılmazlığına vurgu yapılmakta artık bu yoldan dönüşün mümkün olmadığını ima eden “sizi bende kurtaramam” söylemi kullanılmaktadır. Burada kullanılan güvenlikleştirme söyleminde konuşma ediminin başlangıç noktası bir *iddia* üzerine kurularak, *uyarı* ile devam etmektedir. Edimsel nokta ise (illocutionary point) alımlayıcı kitleye yönelik cesaretlendirici bir işlev görmeye yöneliktir (directives-yönlendirici), etkisel amaç (perlocutionary aim) ise gelecek edimlerin meşruiyetine yöneliktir (Vuori, 2008, 2011). Alımlayıcı kitleye cesaretlendirici bir işlev gördüğüne yönelik en iyi kanıt, askeri darbeye karar verilmesi sürecinde önemli aktörlerinden olan Orhan Erkanlı’nın anılarında söyledikleridir: “İsmet Paşa Meclis’te; “[ş]artlar tamam olursa ihtilal meşru olur” dediği günün gecesi, İstanbul’da bulunan arkadaşlarla toplanarak bu sözün manasını değerlendirdiğimizi hatırlarım.” Erkanlı, söz konusu konuşmanın ardından her toplantıda bu sözün anlamını tartıştıklarını aktarır ve Paşa’nın konuşmasından anlaşılanın “ihtilalin karşısında vaziyet almayacağı” hususu olduğunu belirtir: “Bu sonuç bize güç ve hız verdi” (Erkanlı, 1972: 310: 311). Açıkça görüldüğü üzere, *güvenlikleştirici bir aktör* olan İsmet İnönü’nün *güvenlikleştirme söylemleri* anında *alımlayıcı kitle* olan ordunun içinde yankı bulmakta ve değerlendirilmektedir.

1958 Temmuz-Ağustos ayından itibaren giderek yükselen kriz ve askeri darbe düşüncesi (Aydemir, 2000: 270), İnönü’nün burada aktarılan sözlerinde olduğu gibi, artık geri dönüşün mümkün olmayacağı bir sürece doğru ilerlemiştir. Aydemir’in (2000a: 276) “ihtilal fobisi” olarak adlandırdığı bu süreci kolaylaştıran ve iktidarın ve özellikle Adnan Menderes’in 1958 yılından itibaren bu ihtilal beklentisi yönündeki “korkusu”nun temelini oluşturan hususlardan birisi de 14 Temmuz 1958 yılında Irak’ta meydana gelen ihtilaldir. Irak’ta ihtilalde öldürülen Kral ailesi Menderes’in dostluk derecesinde görüştüğü insanlar olduğundan dolayı bu ihtilal Menderes’te bir korkunun

da oluşmasına sebep olmuştur¹ (Toker, 1966: 105). Bu süreç Menderes'e karşı basın ve muhalefet tarafından psikolojik olarak kullanılmış, güvenlikleştirici ve fonksiyonel aktörler söylemlerini otoriter rejimlerin sonunun bu olacağı yönünde kurmuşlardır. Toker'in (1966: 105) ifadeleri ile “[m]uhalefet bunu hissetmişti ve damarlarına basmaktan sadist bir zevk alıyordu”. Basında bu olayın Menderes'e karşı kullanılması sürecinde Menderes'in ruh halini en iyi özetleyen durum, onun 21 Eylül 1958 yılında Balıkesir konuşmasındaki şu cümleleridir: “Yine bunlar kalkıyor, Irak'ı misal göstererek ve mütemadiyen ve ısrarla gazetelerinde milleti tahrik ve teşvik ederek, adeta bunları da öldürecek bir sergede, bir serseri çıkmayacak mı demektedir” (Aydemir, 2000a: 277; Demirel, 2011: 294). Bu gelişmenin Demokrat Parti'ye karşı dile getirilen güvenlikleştirme bağlamında ele aldığımızda kolaylıkla bu sürecin güvenlikleştirme söyleminin ortaya çıkmasında ve etkisini artırmasında önemli bir unsur olarak etkili olduğu görülür. Balzacq'a (2008, 2011) göre güvenlikleştirme söyleminin etkili olabilmesi ve bir işlev görebilmesi için toplumsal ve tarihsel süreçleri kullanmak güvenlikleştirici aktörün bilinçli bir tercihidir. Yani söylemin bağlamsal olarak (context) kurulabilmesi ve söylemin bir sonuç üretebilmesi için yakın (distal) ve uzak (proximate) bağlamlar önemlidir. Bu bağlamda Irak'ta meydana gelen ihtilal Türkiye'de darbeye giden süreçte söylemin etkinliğinin artırılmasında bağlamsal olarak kullanılmıştır.

3.5. Alımlayıcı Kitlenin (Audience) Mobilizasyonu

Türkiye iç siyasetinde güvenlikleştirme söylemlerinin alımlayıcı kitlede belirli bir etki yaratmasının ardından, özellikle güvenlikleştirme söyleminin başarısı ve *olağanüstü yöntemlerin* devreye girebilmesi için tehdit söyleminin (discourse of danger) yanında alımlayıcı kitlenin mobilizasyonu da önemlidir. Çünkü güvenlikleştirme söylemi alımlayıcı kitlenin mobilizasyonu ile birlikte daha geniş kitlelere ulaşmakta ve aynı zamanda güvenlikleştirme söylemine ilgisiz olan kitlelerin de dikkatini çekebilmektedir. Bu durumda sorunun hala siyasal sınırlar içerisinde çözülebileceğini düşünen aktörlerin de güvenlikle ilgili kaygılarını artırarak, normal siyaset kuralları

¹ Toker (1966: 104-105), CHP'lilerin bu olayı nasıl Demokrat Parti'ye karşı kullandıklarını şu sözlerle aktarır: “Bununla, C.H. P. [T]ürk milletine diyormuş ki: Kalkın ey ehliwatan siz de [I]raklıların Faysal[a]Nuri Sait'e yaptığını bizimkilere yapın.”

içerisinde sorunun çözülmeyeceğine yönelik inancını pekiştirmekte ve siyasetin alanının daraltılmasında kolayca meşruiyet üretilebilmektedir (Kardaş ve Miş, 2011). Güvenikleştirici aktör ve alımlayıcı kitle arasındaki etkileşimin güvenikleştirme söyleminin başarısı ya da başarısızlığını etkilediğine dönük çalışmalar (Collins, 2005; Roe, 2004; Abrahamsen, 2005; Balzacq, 2005, 2008, 2011) alımlayıcı kitlenin mobilize olmasının tam çerçevesini çizmeseler de bu çalışmaların bu bağlamda ortaya çıkardığı sonuçlar güvenikleştirme teorisinde, güvenikleştirme adımlarının başarıya ulaşmasında alımlayıcı kitlenin mobilizasyonu olgusunun önemli bir unsur olduğu gerçeğinin dikkat alınmasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye’de özellikle askeri darbelerin güvenikleştirme adımları bağlamında başarısı alımlayıcı kitlenin mobilize olmasıyla da ilgilidir. Daha açık bir ifade ile, askeri darbe öncesinde sokaklarda ve üniversitelerde gösterilerin yapılp olayın bir şekilde güvenlik açığı şeklinde gösterilmesine meşruiyet sağlayacak ortama da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ortamın yaratılması çoğu zaman suni yöntemler yoluyla ve yine güvenikleştirici aktörlerin çabalarıyla mümkündür. Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinin ardından bu partiye yönelik güvenikleştirici aktörlerin güvenikleştirme söylemleri 1959 yılının ikinci yarısından itibaren alımlayıcı kitlenin mobilizasyonunu da üretmiş ve özellikle İnönü’nün yurtiçi gezilerinde meydana gelen küçük çaplı olaylar, Nisan 1959’dan itibaren İstanbul ve Ankara’da etkili eylemlere dönüşmüştür. Bunun bariz göstergesi Nisan ayının sonuna doğru üniversitelerde başlayan öğrenci olaylarıdır. Alımlayıcı kitlenin özellikle, sokaklara çıkması sonucunda yaşanan olaylar, bir anlamda güvenikleştirmenin başarısı için belli bir işleve sahiptir. Bu anlamda, Türkiye siyasi hayatında, askeri darbeler öncesinde yaşanan olaylar güvenikleştirme süreçlerinin *kolaylaştırıcı şartlarını* oluşturarak askerin siyasi alana müdahalesini gerektirmiştir. Kayalı’ya (2005: 63-64) göre 1960 askeri darbesine giden süreçte yaşanan “[ö]ğrenci olayları spontane olaylar olmayıp... CHP ile belli ölçüde ilgili olan olaylardır”. Yani mevcut iktidarın devrilmesi amacındaki ordunun, CHP ve öğrenci gençlikle öğretim kadrosunun birleşmesi söz konusudur. Gençliğin sokağa dökülmesinin işaretini en açık biçimi ile İsmet İnönü’nün Tahkikat Komisyonu’nun 27 Nisan 1960’da Meclis’te görüşülmesi sırasında söylediklerinde görmek mümkündür:

“Biz aldığımız tedbiri aldık yürüteceğiz diyorsunuz. Gayrimeşru baskı rejimine girmiş olan idarelerin hepsi böyle söylemişlerdi. Siz de öyle diyorsunuz fakat muvaffak olamayacaksınız. Kore Başkanı Syngman Rhee kurtuldu mu? Üstelik onun ordusu, polisi, memuru elinde idi. Halbuki sizin elinizde ne ordu var, ne memur ne üniversite hatta ne de polis var... olur mu böyle baskı rejimi muvaffak olur mu?... Baskı tertipçileri bilsinler ki, Türk milleti Kore milletinden daha az haysiyetli değildir” (TBMM, 1960: 298-301¹; Aydemir, 1993:405-406, Demirel, 2011: 329).

Bu konuşma üzerine Meclis’te büyük kavga yaşanmış ve İnönü oniki oturum Meclis’ten çıkarılmıştır. Özellikle İnönü’nün konuşmasında tepki çeken ve tartışmaların merkezini oluşturan unsur “memuru, emniyeti, zabıta’yı politikaya âlet eder mahiyetteki beyanları”dır (TBMM, 1960: 301).² Demirel’e (2011: 331) göre CHP’nin tutumu “muhalefetin diğer unsurlarını cesaretlendirmiş ve *yasallık ile yasadışı*lık arasında gidip gelen yer altı faaliyetleri [denebilecek] bir örgütlenme gündeme” getirmiştir. İnönü’nün Kore’ye vurgu yapması aynı zamanda güvenikleştirme söylemlerinin bağlamsal yönü açısından (Balzacq, 2008; 2009; 2011) önemlidir. Çünkü Kore Başkanı Rhee, öğrenci ayaklanması ve muhalefetin baskısı yüzünden iktidarı elinden gitmişti. Bu konuşmanın hemen arkasından da 28 Nisan’da İstanbul Üniversitesi öğrencileri hükümeti protesto etmiş, polisle çatışmıştır. Öğrencilerin bu gösterilerde kullandıkları sloganlar “kahrolsun Menderes”, “diktatör istifa”, “hürriyet” “Atatürk”, İsmet Paşa çok yaşa”, “ya ya şa şa ordu ordu çok yaşa”, “ordu gençlik elele” şeklinde ve birçoğu orduyu göreve çıkıran sloganlardır.³ Bu gösterilerin ardından, rektör Sıddık Sami Onar’ın başından yaralanması, Sulhi Dönmezer’in dövülmesi, seken kurşunla bir öğrencinin hayatını kaybetmesi güvenikleştirme söyleminin etkisini gösterdiğinin ve alımlayıcı kitlenin mobilize olduğunun bir işaretiydi. İstanbul’dan sonra olaylar Ankara’ya sıçramış, Ankara Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesi’ne sıçraması gerilimi gittikçe artırmıştır. Olayları önlemekle görevli olan ordu, olayları önlemenin ötesinde, çoğu zaman göstericilere yardım etmiş ve protestonun da bir parçası olmuştur. Olayların büyümesi üzerine İstanbul ve Ankara’da *sıkıyönetimin ilan* edilmesi ise güvenikleştirme söyleminin

¹ Meclis tutanaklarında bu konuşmanın özellikle polis memur, ordu ile ilgili kısmı çıkarılmıştır. Bu anlamda metinde Demirel (2011: 329) esas alınmıştır.

² Meclis tutanaklarında bu konuşmanın özellikle polis memur, ordu ile ilgili kısmı çıkarılmıştır. Bu anlamda metinde Demirel (2011: 329) esas alınmıştır.

³ Nisan ayının sonunda başlayan ve darbe dönemine kadar giden gösterilerde bir çok farklı marş ve slogan kullanılmakla birlikte teması kardeş kavgası olan “olur mu böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur mu, kahrolası diktatörler, bu dünya size kalır mı?” şeklinde türkü sürekli kullanılan bir sembol marşı (Çavdar, 2004:78)

hedefe bir adım daha yaklaştığının bir göstergesi olmuştur (Aydemir, 1993: 407-417; Başgil, 1966: 141-144; Eroğul, 2003: 245-246; Özdağ 2004: 153-161; Üskül, 1998: 85-113; Karpat 2001: 143-148) Buraya kadar birçok kez tekrar edildiği gibi, güvenikleştirme söylemlerinin en önemli unsurlarından biri, güvenliğin sağlanabilmesi için olağanüstü yöntemlerin devreye sokulmasıdır (Weaver, 1995, Buzan ve diğ. 1998). Demirel'e (2011: 337) göre de sıkıyönetim ilanını sivil siyasal güçlerin yetersiz kalmasının bir belirtisi olarak önemli ve "orduyu hükümet ile muhalefet arasında tercih yapmaya zorlaması" açısından anlamlıdır.

Söz konusu dönemde öğrenci olaylarının büyümesinin arkasında CHP'nin önemli bir aktör olarak bulunduğunu belirtmek gerekir (bkz, Dursun, 2000; 2001: 107) Özellikle, bu hususun vurgulanmasının nedeni, Türkiye siyasal hayatında, siyasetin sınırlarının güvenikleştirme söylemleri ile sadece siyaset dışı aktörlerin daraltılmasıyla değil, çoğu zaman siyasal kurumların içinden bu siyasi alanın sınırlandırılmasına yönelik çabaların yoğunlaşmasıyla da ilgili olduğunun altı çizilmesi içindir. Özellikle askeri darbe süreçleriyle "politik alanın militarizasyonu" çoğu zaman siyasal aktörlerin tutumlarıyla da ilgili olmuş (Balcı: 2011: 66-84), böylece asker siyasi alana müdahaleye yetkili olduğuna dair inancı kolayca oluşabilmiştir. Siyasi alanın güvenikleştirme neticesinde ürettiği sonuç ise, demokrasinin "konsolide" olamamasını (Özbudun, 2010; 2011; Özbudun ve Gençkaya 2010; Özbudun ve Yazıcı,1996; 2004,) ve "vesayet demokrasi"inin (Ahmad, 1996; Cizre, 2002; Yazıcı: 2009: 140) yerleşik hale gelmesini üretmiştir. Bu anlamda siyasi alanın sınırların daraltılması sadece askeri ve bürokratik elitin güvenikleştirme politikaları ile değil, aynı zamanda siyaset kurumunun aktörlerinin de siyasi alanın güvenikleştirilmesine yönelik çabaları ve askeri bu alana davet eden söylemlerinin bir neticesidir. Örneğin, 27 Mayıs 1960'a giden süreçte, CHP'nin bu anlamdaki faaliyetlerini Metin Toker doğrudan CHP üzerinden kurmaktadır. Ona göre, 27 Mayıs'a giden süreçte "CHP bir yer altı faaliyetinin bütün hazırlıklarını tamamlamaktaydı... Tıpkı, sanki bir yabancı mütevellî gelip yurda yerleşmiş gibi, bu idareyi [DP İktidarı] devirinceye kadar uğraşacaktı. Zaten 28 Nisan ile 27 Mayıs arasında CHP'nin bu şekilde çalışmış olduğu bir gerçektir" (Toker, 1966: 236). Yine Toker'in ifadesi ile "o günlerin bütün hadiselerinde birinci derece rol sahibi olan CHP'dir... CHP... [olayları] organize etmiş, kanalize etmiş beslemiş, sloganlarını

vermiş, her hareketin nüvesini teşkil etmiş, bir beyin rolü oynamıştır” (Toker, 1966: 236-237).

Mayıs 1959’a gelindiğinde, İstanbul ve Ankara’da sıkıyönetim ilan edilmesinin ardından sürecin siyasi alanın dışında (normal siyasetin ötesinde) bir çözüm bulunacağına yönelik beklenti giderek artmış, güvenlikle ilgili söylemler abartılarak hem güvenlikleştirici hem de fonksiyonel aktörler tarafından kullanılmıştır. Örneğin Süleyman Arif Emre’nin dönemi tasviri bu anlamda önemlidir: “O zaman biz de muhalif Parti CHP içindeydik, deniliyordu ki Adnan Menderes Hükümeti 112 solcu genci kıyma makinesinden geçirmiş, 1 Mayıs’a katılan gençleri hayvan yemi yaptırmış. Buna inanıyorduk. Gazeteler bangır bangır bağırıyordu” (aktarıldığı yer, Dursun, 2000: 42). Darbeyi gerçekleştirenlerden biri olan Orhan Erkanlı, “talebelerin öldürülerek Konya yolunda çukurlara gömüldüklerine dair” ve “talebelerinin cesetlerinin Et ve Balık Kurumu’ndaki kıyma makinelerinden geçirildiklerine ait” haberlere “normal zamanda” kimse inanmaması gerektiği halde, olağanüstü dönemde birçok insanın bunlara inandığını hatta ihtilalden sonra, orduda bir Korgeneralin Et Balık Kurumu’na giderek bu olayı araştırdığını dolayısıyla ordudan da birçok kişinin bu söylemlere inandığını belirtir (Erkanlı, 1972: 59-60) Erkanlı’nın aktardığı bu husus söylemin alımlayıcı kitle üzerindeki etkisini göstermesi bakımından güvenlikleştirme süreçlerinin anlaşılmasında önemlidir. Bu söylemlere ek olarak, Menderes’in “555 K”¹ olaylarında Ankara Kızılay’da tartaklanması, olayları bastırmak için görevlendirilen subayların, göstericileri desteklemesi, Harp Okulu öğrencilerinin Ankara Kızılay’da öğrenci olmayan birçok subayın katılımı ve diğer sivil öğrencilerin desteği ile yürümleri (Özdağ, 2004: 165, 166, Aydemir, 1993: 419-420) güvenlikleştirme söylemlerinin etkili olduğuna ve alımlayıcı kitlenin mobilize olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ülke, *olağanüstü bir süreçten* geçtiğine yönelik söylemler kolayca inşa edilebilecektir, sonuçta da *acil olarak önlem alınması* gerekmekte ve *siyasi alana son verilerek güvenlik alanı* devreye sokulmalıdır.

¹ Demokrat Parti’ye muhalif unsurların 5. ayın 5. günü saat öğleden sonra 5’te (5 Mayıs 1960) Kızılay’da toplanmasını ifade eden bir paroladır.

Burada bir hususun özellikle vurgulanması gerekmektedir. Güvenlikleştirmenin siyasal ve sosyal olarak inşası söz edimlerinin sonucunda olmakla birlikte, aslında bu söylemin alımlayıcı kitlede mobilizasyonu sağlayabilmesi için siyasal pratiklerin de bu söylemin etkisinin ortaya çıkmasında önemli olduğu açıkça görülmektedir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası güvenlikleştirme söylemlerinde güvenlikleştirmenin inşasının daha çok söylem yoluyla inşa edilmiş ve özellikle alımlayıcı kitlenin mobilizasyonuna yönelik siyasal pratikler gerekmemiştir. Ancak, askeri darbe süreçlerinde Türkiye siyasetinde güvenlikleştirme adımları aynı zamanda siyasal pratiklere de ihtiyaç duymuştur. Sonuçta Demokrat Parti'nin bir darbe sonucunda kapatılması güvenlikleştirme kuramı açısından bakıldığında, tek parti dönemindeki siyasal partilerin kapatılması sürecinde yaşananlarla paraleldir. Yani hala söz edimi ya da Deridacı temele dayanan Waeveryan güvenlikleştirme baskındır. Ancak tek parti döneminden farklı olarak da özellikle söylemin gücünün artırılmasında ve müdahalenin gerçekleştirilmesinde alımlayıcı kitlenin mobilizasyonu, söylemin yanında güvenlikleştirme patriklerinin (edimler) (Sritzel, 2007; Balzacq, 2005, 2008, 2009; 2011) kullanıldığının da göstergesidir. Aslında bu dönemde güvenlikleştirme söyleminin extra-lingustik bir yöne de ihtiyaç duyması özellikle 1950 sonrası Demokrat Parti politikaları ile birlikte, erken Cumhuriyet dönemine göre hem demokratik anlamda hem de sosyo-ekonomik anlamda yaşanan yapısal gelişmelerdir. Bu anlamda, geniş halk kitlelerinin sosyo-ekonomik yapısının da gelişmesinin neticesinde ve çevredeki unsurların merkeze yaklaşmasının verdiği güvenle (Karpat, 2011) güvenlikleştirici aktörler, güvenlikleştirmenin başarısı için söylemin ötesinde pragmatik ve siyasal edimlere ihtiyaç duymuşlardır.

3.6. Fonksiyonel Aktörler: Basının Güvenlikleştirme Adımlarındaki İşlevi

Güvenlikleştirmenin alımlayıcı kitleye dönük bir sürecin sonunda gerçekleştiği dikkate alındığında güvenlikleştirme söylemini başarılı bir şekilde hangi sorunlar bağlamında, hangi şartlar altında ve hangi etkileri doğuracak şekilde kimin konuştuğu önemlidir (Buzan ve diğ. 1998: 27). Bu bağlamda Kopenhag Okulu'nun yaklaşımında güvenlikleştirici aktörün kararlarına önemli derecede etki eden birimlerden birisi fonksiyonel aktörlerdir (Weaver 2003: 11-12; Buzan, ve diğ.,1998: 35- 36). Güvenlikleştirme adımlarında en önemli fonksiyonel aktörlerden birisi basın ve daha

genel anlamda medyadır. Medya hem güvenlikleştirci aktörün söylemlerine etki ederken aynı zamanda güvenlikleştirme adımının söz edimi olarak alımlayıcı kitleye ulaşması, genelde basın-medya üzerinden olduğu için, hem güvenlikleştirci aktörlerin güvenlik söylemlerinin medyada kullanılması, hem de fonksiyonel bir aktör olan gazeteciler ve köşe yazarlarının güvenlik söylemlerini nasıl kullandıkları alımlayıcı kitlenin iknası ve mobilizasyonunda önemli bir unsurdur (Vultee, 2010; 2011). Dolayısıyla medya tarafından dolaşıma sokulan her tekst/metin aktörün söylemini yaygınlaştırırken, aynı zamanda da bu teksin dolaşıma sokulma biçimi (bağlam-context) güvenlikleştirme söyleminin etkisini yeniden kurar (Vultee, 2011: 80). Yani güvenlikleştirme de bağlamsallaştırmanın (contextualization) hem sosyo-linguistik hem de sosyo-politik süreçlerin sonucunda ortaya çıktığı düşünüldüğünde (Balzacq 2011, Sritzel 2007) medyanın söylemi ele alma ya da söylemi üretme ve dizayn etme biçimi (media frame) güvenlikleştirme süreçleri için işlevseldir. Bu anlamda güvenlikleştirme adımlarında basın- medya çift yönlü bir işlev görür. Bu işlevin bir yönü olan, kamuoyunun düşüncelerini biçimlendirme ve şekillendirmede medyanın rolü güvenlikleştirmenin başarısı açısından hayatidir. Çünkü bu işlev doğrudan alımlayıcı kitle ile ilgilidir. Özellikle güvenlikleştirmenin, konuşma edimi bağlamında pragmatik edimler yönüne vurgu yapan Balzacq (2005, 2009), güvenlikleştirme söyleminin doğrudan “hedef alımlayıcı kitle”ye (target audience) yönelik olarak, onun bilmesini istediği ve istemediği durumlar çerçevesinde dile getirildiği üzerinde durmuştur. Güvenlikleştirme süreçlerinde, Balzacq’ın pragmatik edimler dediği unsurların kolayca kullanılabilmesi ve alımlayıcı kitleye ulaştırılması medya yoluyla olmakta, medya kendi ideolojik duruşu ya da çıkarına göre herhangi bir olay ya da olguyu, çarpıtarak, yapay söylemler kullanarak, abartarak veya olduğundan farklı göstererek olgu ya da gerçekliği yeniden dizayn edebilmektedir (Balzacq, 2005, 2009; Vultee 2011). Örneğin Irak’ta kitle imha silahları ile ilgili süreçlerin güvenlikleştirilmesinde medyanın işlevini öne çıkaran güvenlikleştirme çalışmaları, medya söyleminin alımlayıcı kitlenin iknasındaki rolünün çok önemli olduğu üzerinde dururlar (Roe, 2008; O’Reilly, 2008, Vultee, 2010).

Türkiye siyasal hayatında askeri darbelerin mümkünlik koşullarının oluşmasında ve aynı zamanda askeri darbelerin meşruiyetinin oluşarak süreklilik kazanmasında basın

daha sonradan da medya önemli bir işlev görür. Gazetecilerin çoğu kendisini “Cumhuriyet rejiminin basın dünyasındaki bekçileri”(Demirel, 2011: 200) olarak görürler. Devletin koruyucusu algılamasının neticesinde resmi söylemin taşıyıcısı olarak güvenikleştirici aktörlerin hem söylemini taşırlar, hem de söz konusu aktörlerin “tehdit üretiminde” kullanabileceği haberleri öne çıkarırlar. Güvenikleştirme süreçlerinde fonksiyonel aktörlerin gördüğü işlev Türkiye siyasal hayatında basın bağlamında daha çok anlam ifade etmektedir. Örneğin 27 Mayıs’ı gerçekleştiren askerlerden biri olan Erkanlı’nın 27 Mayıs sürecinde basının rolüyle ilgili söylediği “basın bizde birinci kuvvettir...bir kaç gazete birleştirdiği zaman Türkiye’de en güçlü hükümetleri yıkar” (Erkanlı, 1972: 55) ifadesi, Türkiye’de siyasetin güvenikleştirilmesinde basın-ordu ilişkilerinin anlaşılmasında önemli bir itiraftır. Bu kurucu söylemin sonradan nasıl bir algı ürettiğine ilişkin en önemli değerlendirmelerden biri döneminin en önemli gazete patronu olan Erol Simavi’nin sözleridir: “Basın için dünyada beş büyük kuvvetten biridir dördüncü kuvvettir derler. Bu söz Türkiye için geçerli değil. Hâkimiyet elbette kayıtsız şartsız milletindir. O başka. Ama birinci kuvvet, Türkiye’de ordumu hayır... basındır. İkincisi ordudur. *Çünkü orduyu ihtilallara basın hazırlar*” (vurgular bana ait) (Hürriyet 19 Mayıs 1988). Simavi’nin bu tespiti 27 Mayıs darbesini gerçekleştiren komutanlardan Orhan Erkanlı’nın “ihtilali Akis dergisi yaptırdı. Akis’i okuya okuya biz darbeyi yaptık” (Erkanlı, 1987: 61) itirafının doğruluğunu test etme açısından önemlidir. Bu silsilenin tamamlayıcısı olarak tam da güvenikleştirme söylemlerinde fonksiyonel aktörlerin işlevini en iyi ortaya koyan cümleler ise, Türkiye’de basın-ordu ve siyaset ilişkisini en iyi bilen ve askeri darbeler konusunda da uzman olan gazetecilerden biri olan M. Ali Birand’ın tarihi değerdeki sözleridir:

“Bizim kuşak için devlet daima öncelikli ve haklıydı. Devleti de asker temsil ederdi. *Politikacı, üçkâğıtçı-yalancı- vatanını pek düşünmeyen- cebini dolduran bir insandı. Asker ise, namuslu ve her şeyini vatana adanmış, özveri dolu bir kahramandı.* Üstelik Atamız bu ülkeyi ve laik-demokratik Cumhuriyeti koruyup kollama görevini ona bırakmıştı. *Askerin, politikacıyı denetlemeye hakkı vardı.* Politikacı işleri bozduğu zaman, Asker müdahale edebilirdi. Hatta tereddütlü bir davranışla karşılaştığımızda “*Komutan neredesiniz, devlet elden gidiyor...*” diyen yazılar yazdık. Bizim için, (yani, laik Merkez medya mensuplarının büyük bölümü için) öncelik demokrasi veya Parlamento değildi. Genelkurmay daha önemliydi. Bundan daha normal bir şey olmazdı ki... Bizler böyle yetiştirildik. Genlerimize, belki de farkına varmadan darbecilik işlendi. Komutanların üstünlüğünü sorgusuz kabul ederdik. *Üniformaların pırlıltısını yarı hayranlık, yarı korkuyla izlerdik. Bütün darbeleri anlayışla karşıladık. Yardımcı olduk*” (vurgular bana ait) (Birand, 2011)

Birand'ın bu sözleri aslında Cumhuriyet tarihinin güvenlikleştirme söyleminin bir özeti gibidir. Konuşmanın yapıldığı tarih, artık Türkiye'de güvenlikdışlaştırmanın (desecuritization) yaşandığı bir dönem olduğu için, geçmişe dönük bir itiraf kolayca yapılabilmektedir. Briand'ın sözleri, bu tez çerçevesinde yapılmaya çalışılan güvenlikleştirmenin birçok unsurunu içinde barındırmaktadır. Öncelikle siyasetin güvensizliğinin “*vatanını pek düşünmeyen*” bir söylemle dile getirilmesi ve onun karşısına “*her şeyini vatana adanmış*” askerin konumlandırılması Türkiye'de devletçi aktörlerin siyasetin güvenlikleştirilmesinde izlediği en önemli yöntemdir. Bu bağlamda asker, sürekli politikacıyı denetim altında tutmalıdır. Çünkü politikacılar kendi çıkarları için Cumhuriyet rejimini ve vatani her an *tehlikeye* düşürebilirler. Gazeteciler de bu süreçlerde dikkatli olması gerekmekte ve askerin siyasi alana müdahalesi için *davet* görevini her an yerine getirmelidir. Siyasetin sınırı ancak ordunun izin verdiği alanla sınırlıdır. Bu sınır her zaman güvenlikleştirme adımları ile siyasetçilerin hafızasına kazınır.

Demokrat Parti'nin güvenlikleştirilmesinde basın önemli bir işlev üstlenmiştir. Partinin iktidara gelmesiyle birlikte bu söylemler başlamış ve 1959 yılından itibaren giderek etkisini göstermiş; askerin müdahalesine yönelik güvenlikleştirme söylemlerinin etkisini artırmıştır. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinin ardından, güvenlikleştirici aktörler tarafından da dile getirilen söylemlere paralel olarak fonksiyonel aktörler de benzer söyleminin dile getirmişlerdi. İlk dönemin temel güvenlikleştirme söylemi irtica olgusu olduğu dikkate alındığında gazetelerde de aynı konu yer almıştır. Y. N. Nayr'ın “geriliğe karşı” başlıklı yazısı bunun en belirgin örneklerinden birdir:

“Birçok yerlerde devrimci gençlik komünist sayılmak tehlikesi yüzünden geri fikirlerle gerektiği gibi mücadele edemiyor. Komünizmin yurt için büyük bir tehlike olduğunu yadsımıyoruz. Yabancı ve bize düşman bir ülke tarafından desteklenmesi tehlikesini artırmaktadır. Ama henüz yurt içinde etkili bir eyleme girişecek kadar taraftarı yoktur. Komünizmin bu ülkeye yaptığı en büyük kötülük irtica[y]ı körüklemesi, irtica[n]ın elinde, bütün Batı taraftarı, Atatürkçü unsurları kötölemek için bir silah görevini görmesidir...[K]omünizm bizde irtica[n]ın en sadık müttefiki haline gelmektedir...[B]irbirinin can düşmanı oldukları halde demokrasiyi... devirmek için aynı devrim yöntemini ile çalışırlar... günün birinde İspanya'da olduğu gibi bir isyan patlak verir. Ulus ikiye ayrılarak boğazlaşır. Ne olursa yanıp yıkılan ülkeye olur. Sözleri propagandaları, yanlış hareketleriyle böyle bir olaya yol açanların sonradan akılları başlarına gelir ama iş işten geçmiş olur (Y. Nabi Nayr, “Geriliğe Karşı”, Varlık, 1.2.1951'den aktaran Kalkanoğlu, 1991: 148).

Nayr, güvenlikleştirme söylemini irtica üzerinden kurarken aynı zamanda komünizmin de tehlikeli olduğunu ancak, yurt içinde etkili taraftarı olmadığı için esas korkulması gerekenin irtica tehlikesi olduğunu belirtmektedir. Bu tehlikenin ülkeyi bölünerek yıkılma sürecine götüreceğini söylemesiyle ve irticayı Atatürkçü unsurlara karşı bir silah olarak tanımlamasıyla tehdit temsilleri üzerinden bir korku üretmektedir. Yine Ezan'ın Türkçe'den aslına çevrilmesi ile ilgili tartışmalarda CHP'nin yönetici kadrosu iktidara yönelik üst düzeyde bir irtica söylemi dile getirmezken, daha tasarının Meclis'te görüşülmesine başlanmadan *Vatan* Gazetesi'nin 5 Haziran 1950 tarihli manşetinin "Hükümet lâiklik esaslarında değişiklik yapıyor" (*Vatan*, 5 Haziran 1950) şeklinde olması güvenlikleştirme açısından anlamlıdır. Yine Atatürk'ün heykellerine yönelik saldırılardan Demokrat Parti iktidarı sorumlu tutulmuş ve bu olayın Atatürk inkılâplarına karşı bir kalkışma olarak değerlendirilmiştir. CHP'nin sözcüsü durumundaki *Ulus* gazetesinde yazan Hüseyin Cahit Yalçın, Atatürk'ün heykeline yapılan saldırıları "inkılâp düşmanlığında ileri doğru atılmış küstah bir adımdır" söylemi ile Demokrat Parti'nin bu olayların meydana gelmesine ortam hazırlayan iktidar olarak sorumlu olduğunu dile getirmiştir: "Atatürk düşmanlığını o kadar ileri götürdü ki 'yirmi beş sene'yi içeride yermekle kalmayarak radyodaki hitabıyla bütün Batı dünyasını da Atatürk inkılâbını ve idaresini bir şarlatanlıktan ve samimiyetsizlikten ibaret şeklinde gösterecek kadar ileri gitti" söyleminin ardından "kimin tahrik ettiğini anlamak için uzun düşünmeğe hacet yoktur" söylemi ile de doğrudan Demokrat Parti'yi işaret etmiştir (Hüseyin Cahit Yalçın, "İnkılâp düşmanlığı ilerliyor" (*Ulus*, 1 Mart 1951).

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Demokrat Parti'ye yönelik olarak dile getirdiği, irtica ve dinin siyasete alet edilmesi söylemi gazetelerde de geniş bir biçimde ele alınmıştır. Örneğin Başbakan Menderes'in irtica konusundaki birçok karşı açıklaması bilinmesine rağmen, dinle ilgili sıradan bir demeci kolayca laikliğe tehdit olduğu üzerinden bir güvenlikleştirme söylemine dönüştürülmüş böyle bir kişinin başbakanlıkta kalmasının sakıncalı olduğu kolayca dile getirilmiştir. Sonradan Türkiye siyasetinde etkili bir aktör olacak olan Bülent Ecevit 10 Ocak 1956 yılında *Ulus* gazetesindeki yazısında başbakanın birçok kez, sözleri ile dini siyasete alet ederek laikliği inkâr ettiğini belirtmiş ve ardından "Anayasa'yı ve kanunları ihlal eden Menderes hala Türkiye'nin

Başbakanı olarak mı kalacaktır?” sorusunu sormuştur (Bülent Ecevit, “Kimler Ne Yapacak?”, Ulus, 10 Ocak 1956).

Darbeye giden süreçte gazeteler, yayınladıkları haber ve manşetleriyle de üstü kapalı ya da açık olarak hükümetin sonunun geldiğini ima eden haber ve yorumlarla alımlayıcı kitlenin harekete geçmesine yönelik işlev görmüştür. Her ne kadar, Demokrat Parti'nin basına yönelik tutumu yüzünden iktidarın güçlü olduğu dönemde temkinli yazı ve yorumlar yazılsa da Demokrat Parti'nin sonuna doğru daha net güvenlikleştirici söylemler kullanmışlardır. Bu bağlamda, güvenlikleştirme adımlarının birçok yönünü içinde barındıran örneklerden birisi Güney Kore Diktatörü Shngman Rhee'nin iktidardan uzaklaştırılmasının basında ele alış biçimidir. 24 Nisan 1960'da *Milliyet*'in manşet haberi “Rhee Boyun Eğdi” şeklindedir. Haberde Kore'de yaptığı icraatlar anlatılmış ve haber metninde özellikle dile getirilen hususlar, Menderes hükümetine yönelik olarak dile getirilen eleştirilerle paralel olarak bilinçli bir haber dili kullanılmıştır (“Rhee boyun eğdi”, 24 Nisan 1960 *Milliyet*). Aynı gün manşetin hemen altında “durum” başlıklı başyazı köşesinin konusu da aynı konuya ayrılmıştır. “Müdahale hak olunca” başlıklı başyazıda da Kore'nin devlet başkanı üzerinden dile getirilen yorumun içeriği birebir Türkiye'deki Menderes hükümetine karşı dile getirilen güvenlikleştirme söylemlerinin benzeridir; aslında söylenmek istenen, Rhee müdahaleyi hak ettiğine göre benzer siyaseti izleyen Menderes'in de müdahaleyi hak ettiği:

“Syngman Rhee Kore'de kurduğu *otoriter rejimi* öteden beri tedbirler, yasaklar ve polis devleti ile yürütmekte idi. Gittikçe artan huzursuzluk seçimlerden sonra *büyük hadiselere* sebebiyet verince tedbir ve yasaklarını artırdı. Fakat her şiddet tedbiri gibi bu tedbirlerde fayda vermedi. Bilakis ters neticeler doğurmaya başladı. Yer yer *çarpışmalar* oldu. *Kan döküldü, insanlar öldü. Basına ve muhalefete karşı güttüğü politika ile demokratik prensipleri çoktan beri çiğnemekte*” (*vurgular bana ait*) (“Müdahale hak olunca”, 24 Nisan 1960 *Milliyet*).

25 Nisan'da yine *Milliyet*'in birinci sayfasında “Rhee dün parti hayatından çekildi” başlıklı haberde, söz konusu diktatörün nasıl görevden ayrılmak zorunda kaldığı haberleştirilmiştir (25 Nisan 1960, *Milliyet*). 27 Nisan'da ise *Milliyet*'in diğer birinci sayfa haberi “İnönü baskı idaresine girildiğini söyledi” şeklindedir. Aynı gün ayrıntıları önceki sayfalarda değinildiği üzere İsmet İnönü Meclis kürsüsünde Güney Kore liderini gündeme getirmiş ve Menderes'in de benzer akıbeti yaşayabileceğine yönelik sert bir konuşma yapmıştır. Aslında *Milliyet* gazetesinin ürettiği haber ile

İnönü'nün Demokrat Parti ve Menderes'e karşı güvenlikleştirme söylemi benzerliklerinin yanında birbirini güçlendiren söylemlerdir. İnönü'nün bu konuşmayı yaptığı gün başka bir gazete, *Dünya* gazetesi “yeter” başlıklı bir yazı yayınlamak hükümetin bir “atmaca” gibi ufku kapladığını ve “benden olmayana ölüm” düsturunu benimsediği belirtilmiş ve ardından yazı, “28 Milyon Türk'ün kendi ikballerinden başka bir endişe tanımayan bir avuç partizana yürekten: ‘Yeter’ diyeceği güne kadar bu, böylece sürüp gider” şeklinde devam etmiştir (Dünya, “Yeter”, 27 Nisan 1960). Bir gün sonra 28 Nisan'da ise aynı gazetede Bedii Faik “Kore destanı” başlıklı yazısında, Rhee'nin “nihayet baş eğdi”ğini belirtilmiş ve Rhee'nin iktidardan uzaklaştırılmasında “Yürekleri gerçekten yürek olan bir avuç üniversiteli ve kafalarının içindeki gerçekten beyin olan bir dizi profesör”ün etkili olduğu vurgulanmıştır (Bedii Faik, “Kore Destanı”Dünya, 28 Nisan 1960). Burada fonksiyonel aktörlerin gördüğü işlev açıkça görülmektedir. Menderes hükümetine yönelik, güvenlikleştirme söyleminde çift yönlü bir işlev görmüştür. Bir yandan basında dile getirilen söylemler, hemen etkisini gösterip Meclis kürsüsünden benzer bir söylemle dile getirilirken, aynı zamanda, İnönü'nün konuşması da basında geniş bir şekilde gündemde tutularak, alımlayıcı kitle bu söylemler üzerinden mobilize edilmektedir. *Dünya* gazetesinin haber dilinde Kore'de Rhee'nin iktidardan uzaklaştırılmasında üniversite öğrencilerinin ve profesörlerin gördüğü işlevin hatırlatılması Türkiye'de de benzer süreçlerin yaşandığı dikkate alındığında anlamlıdır. Söz konusu dönemdeki yazıların alımlayıcı kitle üzerindeki etkisini en iyi gösteren örneklerden birisi Bedii Faik'in dönemi değerlendiren bir röportajındaki aktardıklarıdır. Bedii Faik yukarıda değinilen yazısını yazdıktan sonra meydana gelen öğrenci olayları ile ilgili şu olayı aktarır: “O sırada 28 Nisan olayları oldu, polis bazı çocukları yakaladı. Üzerinde benim yazının kupürü de çıkmış. Haberim yok. Ben Tahkikat Komisyonu'na götürülünce bu soru soruldu bana” (aktarıldığı yer, Dursun, 2000: 48). Görüldüğü üzere, fonksiyonel aktörlerin söylemleri alımlayıcı kitle üzerinde hemen etkisini göstermekte ve mobilize olmasında işlev görmektedir.

Yine *Milliyet*'in önemli yazarlarından olan Çetin Altan'ın 7 Mayıs tarihli yazısı basının askere karşı tutumunu göstermesi açısından anlamlıdır. Çünkü söz konusu yazının ihtilal söylentilerinin revaçta olduğu bir dönem de yazıldığı düşünüldüğünde

darbeye davetiye olarak yorumlamak yanlış olmaz. Çetin Altan yazısında, İstanbul aristokrasisinin geçmişinin askeriyeğe dayandığını belirttiikten sonra “milli ananelerimiz asker sevgisi asker saygısı öyle kutsal bir seviyede” diye yazmıştır. “Bir bando sesinde bir alay sancağında bir subay elbisesinde atalarımızdan miras kalan derin bir heyecanı duyarız bu bizim kutsal heyecanımızdır, milli heyecanımızdır” sözleriyle orduyu yücelten Altan, Türk’ün “doğuştan askerliğe vurgun” olduğunu ve Türk milleti hariç başka hiçbir milletin bu kadar ordusuyla birbirine mezcedilmediğini söyler. Yazısını “öyle günler oluyor ki, sokakta bir asker gördüğüm zaman göğsüm iftiharla kabarıyor. ... Keşke bende asker olsaydım diyorum” sözleri ile bitirir (Çetin Altan, “Eski Hatıralar”, Milliyet 7 Mayıs 1960). Altan’ın bu yazısı bir anlamda muhtemel bir darbe halinde askerin alımlayıcı kitledeki algısının üretilmesinde işlev görmek için yazıldığı açıktır. Yazının tümü dikkate alındığında askerin yanlış yapmayacağı ve Türk milleti için en iyisini geçmişte yaptığı gibi gelecekte de yapacağını söylediği anlaşılabilir. Özellikle güvenlikleştirme sonucu meydana gelen askeri darbenin meşrulaştırılmasında kullanılan söylemlere ve basında çıkan yorumlara ve haberlere bakıldığında Altan’ın bu yazısının işlevi daha kolay anlaşılır. Özellikle askeri darbeden sonra basında çıkan haber ve yorumlarda çok daha açık güvenlikleştirme açısından işlevsel olan metinler bulunmakta ancak, bu metinlere güvenlikleştirmenin meşruiyetinin sağlanması başlığında değinileceğinden, bu başlık altında darbe sonrası basındaki söylemlere değinilmeyecektir.

3.6. Ordunun Güvenlikleştirme Sürecinde Aktör Olarak Ortaya Çıkışı

Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinin ardından günden güne ordunun DP’ye karşı muhalefeti artış göstermiştir (Demirel, 2011: 205). Türkiye’nin NATO’ya üyeliğinin ardından ve ABD ile ilişkilerinin gelişmesini müteakip ordunun bu yapılarla ilişki kuran ordu mensupları kendi konumlarının özellikle maddi anlamda çok geride olduklarını gördükleri için Demokrat Parti’den bu durumun düzeltilmesi beklentisi içine girmiş ve bu beklentilerin tam karşılanamamasının getirdiği huzursuzlukla Demokrat Parti’ye karşı muhalefetlerinin temel başlangıcı olmuştur. Ordu içindeki bazı gruplar kendilerine karşı Demokrat Parti’nin bilinçli bir yıpratma politikası uyguladığını düşünseler de Demokrat Parti’nin orduya karşı olumsuz bir politikası da yoktur. Ülkede güçlü bir ordunun özellikle komünizme “karşı hür dünyanın kalesi”

olarak güçlü olması gerekmektedir (Karpat, 2010: 318; Özdağ, 2004: 32, Hale: 1996: 90-99).

Türkiye’de rejimin bekçilik rolünü kendisinde hissedenden ordu, askeri müdahaleleri kendisinde hak olarak görse de darbeyi gerçekleştirebilmek için ve darbenin meşruiyetinin sağlanabilmesi için reel olarak bir takım güvenlik sorunlarının yaşanıp en azından müdahale için alımlayıcı kitlede bir beklentinin yaratılması gerekmektedir. Buna ilaveten sivil yönetimin ülke sorunlarını çözme konusunda başarısız olduğu ve ülkede yaşanan sorunların bu yüzden olduğuna dönük bir inancında oluşması gerekmektedir. Örneğin askeri darbenin hazırlık sürecinde, cuntanın radikal kanadını oluşturan, Alparslan Türkeş’in askeri darbe konusundaki düşüncesi, Türkiye’nin geri bir ülke olarak “Atatürk devriminin hala tamamlanmadığı ve ülkenin ekonomik ve toplumsal sorunlarının ancak muhafazakâr bir köylü seçmene hesap vermeyecek radikal bir rejimle çözülebileceği” (Hale: 1996: 99) şeklindedir. Yine daha liberal subayların hükümete yönelik eleştirileri Menderes’in “sivil bir diktatör olmaya çalışması” (Hale: 1996: 99) üzerine kurmalarının ortak yönü siyasete güvensizliğin bir göstergesidir. 27 Mayıs İhtilali’nin örgütlenmesinde önemli bir subay olan Dündar Seyhan’ın sözleri aslında askerler tarafından siyasetçilerin nasıl anlaşıldığının da açık göstergesidir: “İktidar ile muhalefet arasındaki çatışma; her iki taraf da Türkiye’nin menfaatlerini bertaraf ederek, her meselede sadece kendi partilerinin çıkarını ön plana almaları yüzünden, olgunluk ifade etmeyen, bayağı bir politika çerçevesi dışına çıkmıyordu” (Dündar, 1966: 39)

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kapatılması sürecinde ordunun doğrudan bir etkisi yoktur. Çünkü Cizre’nin de vurguladığı gibi, ordunun tek parti döneminde “rejimin bekçiliği” vurgusu çok önde değildir. Ancak 1946’dan sonraki çok partili siyasi sistemle birlikte “ordunun kendine biçtiği Cumhuriyet’in vasisi görevi çerçevesinde siyasi gündemin esaslarını denetleme kapasitesi” oluşmaya başlamış ve ordu giderek “kamu meselelerinde” ağırlık koymaya başlamıştır (Cizre, 2011: 315). Demokrat Parti iktidarı döneminde, ordunun siyasal bir aktör olarak ortaya çıkmasını kolaylaştıran temel unsurlar, CHP’li aktörlerin Demokrat Parti’nin faaliyetlerine yönelik güvenlikleştirme söylemleri neticesinde yaymış oldukları korku siyaseti ve bu korkunun neticesinde Demokrat Parti’nin konumunu

korumak için daha çok iktidara yapışması sürecinin ürettiği anti demokratik uygulamalardır.

1955 yılında “gizli ihtilal örgütü”ne katılan ve 1960 cuntasının önemli üyelerinden biri olan Orhan Erkanlı anılarında ordunun siyasi iktidara müdahalesini “Atatürk, İnönü ve Mareşal Çakmak’ın kuvvetli otoritesinin” sahnedeki çekilmesiyle başlatır. Bu “üç devlet kurucusu”na “derin sevgi ve saygı”nın bir sonucu olarak ordunun kışlada kaldığını, ancak, 1950’den itibaren DP’nin seçimi kazanmasıyla bir subay grubun İsmet Paşa’ya giderek “[p]aşam ordu emrinizdedir”, başka bir subaylar grubunun da Bayar ve Menderes’le görüşerek “[g]enç subaylar sizinle beraberdir biz sizi desteklemeye hazırız” sözleri ile “ordunun ilk defa başını kışladan” çıkardığını belirtir (Erkanlı, 1972: 5-6). 1954 yılından itibaren ise, ordu içindeki rahatsızlık muhalefet ve iktidar arasındaki gittikçe artan, Erkanlı’nın (1972: 10) tabiri ile “verimsiz kanunsuz ve tehlikeli mücadele”, ordunun zihnindeki “çok kötü gelenekler üzerine kurulmuş” çok partili hayat, düşüncesi (Akyüz 2002: 77) ile birleşince siyasete karşı güvensizlik orduda rahatsızlığın günden güne artması sürecini beraberinde getirmiştir.

Demokrat Parti döneminde Ordu’nun siyasete karşı güvensizliğini besleyen ve gittikçe siyaset kurumuna karşı mesafesini artırmasının sebeplerinden biri de bu dönemde ekonomideki gelişmelere rağmen ordunun ekonomik ve toplumsal pozisyon açısından gerilediğine olan inançtır. Örneğin, orduda subay olan Muzaffer Özdağ, Demokratların iktidara gelir gelmez orduyu “değersiz ve hakir” gördüğünü belirterek, “tarihimizin en asli mirası üniformayı bir utanç unsuruna dönüştürdüler” demektedir (Karpata, 2010: 320-322). Ayrıca, askerler, DP’nin hem önemini azaltarak hem de toplumsal saygınlığını yok ederek, ordunun toplum nezdindeki tarihsel imajına zarar verildiğini düşünmekteydiler. Örneğin dönemin generallerinden biri olan Sıtkı Ulay anılarında, “Demokrat Parti’nin ordu ve gençliğe karşı davranışının... İnkılapların yaratıcısı olan bu zümre ile elbirliği halinde çalışmış” olması gerektiği halde durumun böyle olmadığını belirterek, tek tek ordunun bu dönemdeki rahatsızlıklarını sayar. Mesela, Menderes’in kendisine selam veren Kara Kuvvetleri Komutanının selamını görmemesi, bir bakanın evrak çantasını üst rütbeli bir subaya taşıması için uzatması, yine Menderes’in askerler ile ilgili olarak “[b]en bunları bir şey sanıyordum. Bunlar en basit usulu müzakereyi dahi bilmiyorlar” sözünü askerlerin topluma karşı saygınlığının

azaltılması olarak görür (Ulay, 1968: 20-21). Tüm bu unsurların askeri müdahale için yetecek sebepler olduğu görüşündeydiler. Örneğin darbe döneminin Harp Okulu komutanı Avni Alevli, Demokrat Parti'nin bu anlamdaki "kötülüklerini" saydıktan sonra, "bir *düşman memleketin diğer bir memleketi içten yıkmak için*, milyonlar ve seneler sarf etmek suretiyle elde etmeğe çalıştığı hususlardı. Ne gariptir ki bunu memleketin evladı diye geçinen sabıklar bizzat memleket aleyhine yaptılar. Yalnız bu baktaki faaliyetlerden dolayı bunların *vatan haini* olarak damgalanması ve cezasının *ölüm cezası* ile tespiti lazım gelir" diyecekti (*vurgular bana ait*) (Alevli, 1960: 155)

Askeri darbeyi yapacak olan cuntanın ilk örgütlenmesi Kasım 1954 yılında oluşmuş ve 1957 yılında dokuz subayın hükümete karşı gizli bir tertip hazırlamasının anlaşılmasıyla tutuklanmış ancak sonradan serbest bırakılmışlardır. Ancak, bu olaydan sonra genç subaylar, mahkemenin salıvermeyle sonuçlanan kararının ardından kendilerine olan güvenleri artmış ve hükümetin bu olayla aczinin ortaya çıktığını düşünerek örgütlenmelerini hızlandırmışlardır. 27 Mayıs 1960'a gelindiğinde de askeri müdahale ordu hiyerarşik sisteminin dışında gerçekleşmiş ve otuzsekiz subaydan oluşan ve kendisine Milli Birlik Komitesi (MBK) adını veren bir grup subay yönetime el koymuştur. 1960 darbesinden sonra, Bu süreçten sonra ordu kendine biçtiği rolün gereği, siyasal kurumlarla bir iktidar mücadelesinin içine girme sürecine başlamış ve gittikçe siyasi rolünü pekiştirmiştir ve böylece "siyasal özerklik"e giden bir süreç yaşanmıştır (Cizre, 1997, 2004, 2008, 2010). Özellikle, 1960 darbesinin ortaya çıkardığı sonuç ve darbeye meşruiyet sağlamaya yönelik söylemler ve gerekçeler bu tarihten sonra askerin siyasete müdahalesinde sürekli kullanılan güvenikleştirme söylemlerinin de çerçevesini belirlemiştir. Güvenikleştirme sürecinde meydana gelen darbe aynı zamanda Türkiye siyasal hayatında birçok alanın militarizasyonuna (bkz, Balcı, 2011; İnsel, 1997; İba, 1998; Cizre, 1997; 2002; 2004; 2011) yol açmış, İnsel'in (1997) kavramsallaştırması ile sürekli "darbe rejimleri"nin başlamasına sebep olmuştur.

3.7. Güvenikleştirmenin Başarılı Olması ve Meşruluk Söylemlerinin İnşası

Kopenhag Okulu, güvenikleştirmenin başarılı olmasında güvenikleştirici aktörün tehdidi tanımlamasının yetmeyeceğini, buna ek olarak, alımlayıcı kitlenin de

güvenlikleştirici aktörün tehdit tanımlamasını kabul ederek acil ve olağanüstü önlemlerin alınması konusunda ikna olması gerektiğini belirtir (Buzan ve diğ.,1998: 26, 31) Okul'a göre alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirme söylemini benimsemesi normal süreçlerin sonucunda olmayabilir. Özgür bir tartışma ortamı sağlanmadan düzen, rıza ya da baskıya bağlı olarak gerçekleşebilir (Buzan ve diğ. 1998: 23; Williams, 2003: 523). Waever'e göre (2003) "ilke olarak alımlayıcı kitle halk ya da insanlar olmak zorunda değildir". Yine Hansen'e (2000: 289) göre, alımlayıcı kitle tüm nüfusu içine alan bir kavram olmak zorunda değildir. Örneğin, demokratik olmayan ülkelerde güç elitleri ile sınırlı olabilir. Gromes ve Bonocker'e (2007: 7) göre, demokratik sistemlerde olağanüstü önlemlerin alınmasına karar verecek olan alımlayıcı kitle, halk adına karar veren parlamentodur. Ancak otoriter sistemlerde ilgili alımlayıcı kitle cunta, kriz komitesi ve diktatör olabilir. Özellikle güvenlikleştirme teorisinin ikinci kuşak uygulayıcıları alımlayıcı kitlenin her spesifik olayı çin tanımlanabileceği üzerinde dururlar (Vuori, 2008, Salter 2008). Bu tez çerçevesinde de Türkiye siyasal hayatında siyaset kurumuna karşı dile getirilen güvenlikleştirme söylemlerinin alımlayıcı kitlesi, söylemin kullanıldığı zaman, olay ve bağlama göre değişmektedir.

Demokrat Parti'nin güvenlikleştirme söylemleri neticesinde askeri darbe sonucunda siyasi faaliyetine son verildiği göz önüne alındığında güvenlikleştirme adımları başarıya ulaşmıştır.¹ Bu dönemin başlıca güvenlikleştirici aktörü, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılma süreçlerinde olduğu gibi İsmet İnönü ve CHP'nin yönetici elitleridir. Daha net bir ifade ile güvenlikleştirme söyleminin başlatıcısı İsmet İnönü, ardından da önce CHP elitleri, sonra merkezi temsil eden bürokratik elitler, aydınlar ve gazetecilerdir. Daha öncede değinildiği üzere aktör-alımlayıcı kitle ilişkisinde Toker'in şu analizi bize yeterince ipucu vermektedir. "Muhalefet önce İsmet paşaydı. Sonra bütün CHP oldu. Arkadan ona, öteki partiler de katıldılar. Basın bunlara eklenmekte gecikmedi. Sonra üniversite geldi. Onu gençlik takip etti. Ordu mensupları, düşman cephenin son halkası oldular. 1960'a gelindiğinde, kendisini ulusal iradenin temsilcisi

¹ Demokrat Parti'nin resmi olarak kapatılması 29 Eylül 1960 günü "kongresini zamanında yapmadığı" gerekçesine dayanarak mahkeme tarafından kapatılmıştır. Ancak bu kapatma işleminin sadece bir prosedürden ibaret olduğu, bilinen bir gerçektir (Akyol, 2009: 64)

sayan Menderes, karşısında ülkenin bütün kuvvetlerini görüyor ve hamamda şarkı söyler gibi onların topuna meydan okuyordu” (Toker: 1992:198-199). Yani İsmet Paşa, güvenlikleştirme söyleminin başlatıcısı olarak önce kendi alımlayıcı kitlesini ikna etmiş ardından güvenlikleştirme söylemini yerine getiren aktörleri genişletmiştir. İsmet Paşa, güvenlikleştirmenin başlatıcısı olarak, alımlayıcı kitlesi Toker’in burada sıraladığı aktörlerdir. Bununla birlikte, örneğin İnönü’nün alımlayıcı kitlesi olan CHP elitleri, aynı zamanda güvenlikleştirme söylemlerinin yaygınlaştırılmasında ve yeniden üretilmesinde aktör görevi görmektedir. Bu söylemlerin ana alımlayıcı kitlesi öğrenciler, Demokrat Parti muhalifleri ve ordudur.

Ordu, güvenlikleştirme söylemlerinin diğer alımlayıcı kitle gruplarının mobilizasyonunun ardından askeri müdahalenin şartlarının oluştuğuna ikna olduğu zaman, müdahaleyi de gerçekleştireceği için aslında esas ikna olması gereken alımlayıcı kitle kümesidir ve bu küme ordunun cuntacı kısmıdır. Ordu 27 Mayıs darbesine kadar siyaset kurumuna karşı güvenlikleştirme söylemini en azından halka yönelik olarak dile getiren bir aktör değildir. Ancak bu askeri müdahaleden sonra Türkiye siyasi hayatında siyaset kurumuna karşı en önemli güvenlikleştirici aktörlerden birisi olacaktır. Tek parti dönemi siyasi parti kapatmalarında olduğu gibi, bu dönemde de halkın güvenlikleştirmenin başarısı için onayının olması şart değildir. Bu anlamda, Türkiye siyasal hayatında, güvenlikleştirme adımlarının başarısında toplumun rızasından daha çok *suskunluğu* ve yüksek düzeyde tepki verememesi önemlidir. Halkın bu süreçteki alımlayıcı kitle bağlamında konumu, Mehmet Barlas’ın şu cümlelerinde açıkça görülebilir: “Devlet katında, halk katında, her yerde, 27 Mayıs oldu. İki gün önce, İzmir’de Menderes’i kucaklayan yüz binler, hiç sokağa bile çıkmadı” (Dursun, 2000: 61). Yine güvenlikleştirmenin alımlayıcı kitlesinin geniş halk kitleleri bağlamındaki durumunu 27 Mayıs darbesinde 1. Ordu Karargâhı’nda Harekat Başkanlığı yapan Numan Esin’in anılarında aktardığı, askeri müdahalelere niçin halkın direnmediğine yönelik tespiti önemlidir. 1960-1980 arasındaki askeri darbelere halkın niçin tepki göstermediğini ve direnmediğini iki şekilde açıklanabileceğini belirten Esin, bunlardan ilkinin, “ordunun halk nezdindeki olağanüstü gücü” ve halkın “orduya karşı gelmez” düşüncesinin oluşturduğunu; ikincisini ise, “karşı gelme eğilimi olsa bile, Türkiye’de bunu gerçekleştirecek organizmalar[ın]” olmamasına bağlamaktadır

(Esin, 2005: 104-105). Bu anlamda güvenlikleştirmenin bu dönemde toplumsal katmandaki başarısında halkın rızası ön planda değildir, ancak aynı zamanda halkın suskunluğu güvenlikleştirici aktörlerin işini kolaylaştıran bir unsurdur. Bu suskunluğun rıza üzerine kurulmaktan daha çok korkunun neticesinde olduğu aşikârdır.¹ Ancak Vuori'nin (2008) tespitiyle yönetim otoriter bile olsa güvenlikleştirici aktörler, alımlayıcı kitleyi dikkate almak zorundadırlar. Çünkü gelecek güvenlikleştirme edimlerinin başarısı için bu gereklidir.

Güvenlikleştirme adımlarının başarıya ulaşmasının ardından, en önemli konulardan biri de güvenlikleştirme sonucunda uygulanan politikanın halk nezdinde meşruluğunun sağlanmasıdır (Weaver (1995: 55). Bu meşruiyet, daha önce dile getirilen söylemleri somutlaştırmaya yönelik olaylara gönderimde bulunarak sağlanır. Bu husus özellikle, iktidarın pozisyonunun yerleşmesinde ya da söz konusu iktidara karşı çıkılmasında anahtar bir role sahiptir. İster demokratik, ister otoriter olsun iktidarlar güvenlikleştirmenin meşruiyetinin sağlanması hususunu dikkate alırlar (Vuori, 2008: 68). Türkiye siyasi hayatında da güvenlikleştirici aktörlerin meşruiyetin sağlanması için çaba harcadığı aşikârdır. Örneğin siyasi parti kapatmalarında kullanılan güvenlikleştirme söylemleri çoğu zaman devletin Kemalist kimliği üzerinden modernleştirici bir paradigma temelinde rejim güvenliğine odaklandığı için, güvenlikleştirme söylemlerinin meşruiyetinin sağlanması, hem geçmişe yönelik hem de gelecekte güvenlikleştirme söylemlerinin etkili olabilmesi için önemlidir. Bu aynı zamanda toplumun belirli bir siyasi ideolojiye bağlanma kapasitesini de artırmak içindir (bkz. Huysmans, 2000). Özellikle olağanüstü yöntemlerle gerçekleştirilen askeri darbelerin ardından, Türk Silahlı kuvvetlerinin toplumsal meşruiyetinin zarar görmemesi ve güvenilirlik algısının devam etmesi için meşruiyet söylemlerinin iyi kurulması gerekmektedir (bkz. Demirel, 2002 ve 2009).

¹ Bu suskunluğu mümkün hale getiren, en iyi örneklerden birisi, “Anayasa nizamını, milli güvenlik ve huzuru bozan bazı filler hakkında” çıkarılan 38 sayılı Tedbirler Kanununun birinci ve beşinci maddelerinde yapılan düzenlemelerdir: “27 Mayıs Devrimini, söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair vasıta ve suretlerle, yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterenler veya üstü kapalı da olsa matufiyeti belli olacak şekilde böyle göstermeye çalışanlar...27 Mayıs 1960 Devrimini yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterecek surette, feshedilmiş Demokrat parti'nin iktidarını övenler veya müdafaa edenler....bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır...bu kanunda yazılı filler basın yoluyla işlendiği takdirde, suç konusunu ihtiva eden mevkuteler ve sair basılmış eserler, sulh hakimi kararıyla toplattırılabilir (Millet Meclisi, 1962: 9-10; Balcı, 2011: 68)

Kopenhag Okulu'nun, güvenlikleştirmenin meşruiyetine yaklaşımı genelde güvenlik temalı bir söylemle dile getirilmiş ve meşruiyetin hangi bağlamlarda ele alındığı yeterince tartışılmamıştır. Bu bağlamda Okul'un bu yaklaşımı Türkiye gibi ülkelerde iç tehdit temelli güvenlikleştirme adımlarının meşruiyetinin dile getirilmesinde yetersiz kaldığı açıktır. Örneğin siyasetin güvenlikleştirilmesi sonucu, askeri darbelerle siyasetin askıya alınmasının meşruluk söylemi, güvenliğe ek olarak, çoğu zaman, daha iyi bir yönetimin sağlanacağı vaadi üzerinden de kurulur. Hatta siyaseti ortadan kaldıran bir askeri darbenin demokrasiyi hakim kılma söylemi meşruiyetin sağlanmasına yönelik olarak kullanılmıştır. Örneğin, darbeden sonra MBK Başkanı Cemal Gürsel'in radyo konuşmasında “[b]ütün emelim süratle bu memlekette temiz ve dürüst bir demokratik nizamı kurmak ve devletin idaresini milletin idaresine terk etmektir” (Özdağ, 2004: 246) ifadesi bunun en bariz göstergesidir. .

Demokrat Parti'ye karşı güvenlikleştirme söylemleri neticesinde 27 Mayıs 1960 tarihinde askeri cuntanın iktidarı ele geçirmesinin meşruiyetinin nasıl kurulduğunu söylem bağlamında üç metinden örnekler vererek analiz edebiliriz. Bu metinlerde analiz yöntemi olarak dikkate alınması gereken husus, Demokrat Parti'ye karşı güvenlikleştirici aktörlerin söylemlerinin ne derece dikkate alınarak darbenin gerçekleştirildiğidir. Bunu anlamının en iyi yolu bu üç metinde, darbenin meşruiyetine yönelik kullanılan söylemlerle, daha önce aktörlerin kullandığı güvenlikleştirme söylemlerinin ne ölçüde birbiri ile örtüştüğünü tespit etmektir. Bu metinlerden ilki askeri cuntanın iktidarı ele geçirmesinin ardından radyoda yayınladığı bildiridir:

“Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve *kardeş kavgasına* meydan vermemek maksadı ile Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini ele almıştır.

Bu harekete silahlı kuvvetlerimiz, partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve *partiler üstü* tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun seçimi kazanana devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır” (Hale, 1994: 108-109; İba, 1998: 181-182; Özdağ, 2004: 201-202).

İkinci bir metin 28 Mayıs'ta İstanbul Hukuk Fakültesi profesörlerden oluşan Anayasa Komisyonu'nun darbenin “meşruluk fetvası” (Karpata, 2011: 150, ayrıca bkz. Karpata 1968: 307-309) olarak tanımlanan raporudur. Bu raporda Demokrat Parti'nin iktidarı boyunca bu partiye karşı dile getirilen hemen hemen tüm güvenlikleştirme

söylemlerinin izini bulmak mümkündür. Raporda öncelikle siyasi kudretin, ülkenin devlet, hukuk, adalet, ahlak, amme menfaati ve hizmeti gibi konularda kendi ihtirasına yenik düştüğünden devleti *yönetilemez hale getirdiği* belirtilmiş ve Demokrat Parti'nin kavgalı olduğu kesimler tek tek sayılmıştır. Demokrat Parti için “*Atatürk inkılaplarına karşı düşman durumuna düşmüştür*” denilerek, “devletin öz ve ana müesseselerini” yok ettiği belirtilmiştir. “Devlet idaresinin kabul etmeyeceği sahalarda silah kullanarak” birçok masum insanın ölümüne neden olduğu ve bunu siyasi nüfuzunu devam ettirmek için yaptığı iddia edilmiştir. İktidarın anayasa başta olmak üzere devletin tüm kural ve kurumlarını yok sayarak “bir anarşi amili” haline geldiğinden meşruiyetini kaybettiği vurgulanmıştır. Darbenin meşruiyeti ise şu cümlelerle vurgulanmıştır: “Milli Birlik Komitesi hareketini, yani devlet müessese ve kuvvetlerinin idareyi ele almasına bu mecburiyeti; devlet nizamını bozan, halkı bir birine düşürerek anarşiye yol açan, sosyal müesseseleri işleyemez bir hale koyan ve bu müesseselerin dayandığı ahlak temellerini yok etmeğe çalışan fiili bir durumu önleyerek meşru ve sosyal nizamı tekrar kurmak ihtiyacının bir neticesi sayıyoruz” (raporun tam metni için bkz. Özdağ, 2004: 247-251)¹

Üçüncü bir söylem ise, Cemal Gürsel'in anayasayı hazırlayacak komisyon üyelerinden hangi hususlara dikkat etmeleri gerektiği yönündeki isteğinde dile getirdiği konulardır: “Öyle bir Anayasa yapınız ki Türk Milleti bir daha hürriyet mücadelesi yapma gereği duymasın, iktidarlar dahil hiçbir güç *dini siyasete alet edemesin* ve bu memlekette *laikliğin kılına dokunulmasın*” (*vurgular bana ait*) (Özdağ, 2004: 237).

Bu üç metinde, öne çıkan hususlardan ilki siyasetin güvenlikleştirilmesidir. Bu metinlerin tamamına bakıldığında özellikle siyaset her türlü toplumsal bölünmeden, kardeş kavgasından, iktisadi çöküşten ve günlük şiddetin ortaya çıkmasından sorumludur. Siyasetçiler, kendi çıkarlarını düşündükleri ve ihtiraslarına yenik düştükleri için vatanın geleceğini kolayca tehlikeye atabilmektedirler. Askerler ise *siyaset üstünden* bakabildiklerinden dolayı ulusal menfaatin yegâne bekçisidir. İkinci bir husus ülkenin içinde bulunduğu kardeş kavgasının vurgulanması ve ülkenin anarşi ortamına sürüklendiğidir. Üçüncü öne çıkan husus ise, dinin siyasete alet edilmesi ve

¹ Ayrıca bu bildiri ile ilgili bakınız, Karpat, 2011, Karpat, 1968,

laiklik başta olmak üzere Atatürk inkılâplarına düşmanlıktır. Tüm burada dile getirilen söylemlerin temel çerçevesine bakıldığında Demokrat Parti'nin iktidarı sürecinde bu partiye yönelik güvenlikleştirici aktörlerce dile getirilen tüm güvenlikleştirme söylemlerinin bu metinlerde yer aldığı kolayca görülür. Dolayısıyla güvenliğin inşa edilmesinde söylemin ortaya çıkardığı *tehdit üretimi* darbenin yapılmasında ve normal siyasi sürecin askıya alınmasında temel meşruluk faktörüdür. Bu anlamda, Türkiye siyasetini açıklamada güvenlikleştirme kuramının anahtar bir işleve sahip olduğu bir kez daha açıkça görülebilir.

Güvenlikleştirmenin meşruiyeti ile ilgili dikkat çekilmesi gereken bir başka unsur, askeri darbe sonrası süreçte Demokrat Parti'ye karşı güvenlikleştirme söylemini dile getiren aktörlerin darbenin meşruluğunun kurulmasında oynadıkları roldür.¹ Bu

¹ Askeri darbeden sonra darbeyi gerçekleştirenler aynı yıl içinde (kitapta basım yılı 1960 yazılmış, ancak hangi ayda basıldığı belli değildir) Başbakanlık Devlet Basımevi tarafından "Ak Devrim" adıyla, bir kitap bastırmışlardır. Kitap tamamen darbenin meşruluğunun sağlanmasına yönelik olarak bastırılmıştır. Kitabın önsözüne 14 Mayıs 1950'den sonra her günün "karanlık bir uçurumun derinliklerine doğru gittikçe hızını artıran bir yuvarlanış olmaya başladı" şeklinde bir girişle başlamıştır. Ardından da Demokrat Parti adı zikredilmeden bu parti bütün kötülüklerin başı olarak gösterilmiş, bu kötülükleri yapanlar "[e]llette affolunması imkansız bir gaflet ve hıyanetti bu..." söylemi ile tanımlanmıştır. Askerin bu duruma sessiz kalamayacağı ise şu sözlerle ifade edilmiştir: Erinden Başkumandanına kadar memleket hizmet saflarında yer alırken "Türk Yurdunu, Türk Cumhuriyetini kollamak ve korumak" için and içmiş Türk [o]rdusunun bu tedbiri almak elbette vazifesiydi. Bu bakımdan 27 Mayıs gecesi harekati, verilmiş olan bir namus sözünün yerine getirilmesinden ibarettir." Önsözde ayrıca, darbenin mahiyeti ayrıntılandırılmış ve en son kitabın basılmasının amacı belirtilmiştir: bu kitap, bir tarih kitabı değil, daha ziyade bu tarihi yazacaklar için bir vesikalar koleksiyonudur". Kitap öncelikle, 27 Mayıs darbesi öncesinde hem iç basında hem de dış basında çıkan haber ve yorumları seçici bir şekilde aynen aktarmıştır. Aktarılan yazılar ve haberler Menderes hükümetinin ülkeyi yönetemediği tezini kuvvetlendirmek için seçilenlerdir. Yazılara ve haberlere bakıldığında, ortak nokta Demokrat Parti'ye karşı dile getirilen güvenlikleştirme söylemlerinin ifade edilen metinler olmasıdır. Daha sonra askeri darbeden sonra, gazete ve dergilerde yayınlanan ve darbeyi meşru gösteren ve askeri öven köşe yazılarına yer verilmiştir. Kitabın son iki bölümü fotoğraflara ayrılmıştır. Fotoğrafların ilk bölümü darbe öncesi asayiş olayları ile ilgilidir ve her fotoğrafın altına yorum yazılmıştır: "hak ve hürriyet istemekten başka günahları yoktu", "Olur mu olur mu böyle olur mu", "ölüm buldular", "saldırdıkları düşman değildi", "hep hürriyet için", "hak mı istedin yürü hapishaneye", "Kızılay meydanı hürriyetin çarpan kalbi olmuştu". Fotoğrafların ikinci bölümü darbeden sonra sokaklarda darbeyi destekleyenlerle ilgilidir. Fotoğrafların altına yazılan yazılar açıkça darbenin meşruiyetine yönelik olarak kurgulanmıştır: "Kızılay artık hürriyet meydanıdır", "İşte ordu ve gençlik", "sevinmek hak olunca", "elbette sevinecekler", "ağlatmaya kimsenin hakkı yoktu ne mutlu sevindirenlere", "ışık tutanlarla inkılabı yaratanlar kucak kucağa", "ordu gençlik.. işte birbirini tamamlayan iki kuvvet", "işte milletin bekasını sağlayan üç kuvvet: ordu, emniyet, gençlik". Kitabın son kısmı ise, "devrimi yaratanlar" başlığı ile darbeyi gerçekleştiren komutanların üniformalı fotoğraflarına ayrılmıştır (Ak Devrim, 1960). 27 Mayıs darbesi ile başlayan Darbenin meşruiyetine yönelik bu anlatım biçimi, diğer askeri müdahalelerden sonra da devam etmiştir. 12 Mart 1971 müdahalesinin ardından "12 Mart Sonrası Hükümet Faaliyetleri: 12 Mart 1971-12 Mart 1973" başlıklı kitap yine Başbakanlık tarafından müdahalenin meşruiyetine yönelik olarak hazırlanmıştır. 12 Eylül 1980 müdahalesinden sonra da "12 Eylül Öncesi ve Sonrası" başlıklı kitap Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği tarafından hazırlanmıştır.

aktörlerin darbe sonrası dile getirdikleri darbeyi onaylayıcı söylemler aynı zamanda Türkiye siyasi hayatında siyasal partilere karşı güvenlikleştirme söylemlerinin sürekliliğinin sağlanmasında da işlev görmüştür. Darbe sonrası meşruiyetin oluşturulmasına yönelik söylemler, siyasi partileri güvenlikleştirirken buna paralel olarak siyasetin karşısına yerleştirdiği askeri yapıyı da siyaset üstü bir konuma yerleştirerek, askerin siyasi işlevinin de giderek pekişmesini sağlamıştır. Yani bu süreç siyasi alanın daralmasını getirirken militarist alanın genişlemesini doğurmuş ve Cizre'nin (2008; 2011) ifadesiyle Türk ordusunun tarihsel rolü bu süreçlerle pekişmiş ve “siyaset karşıtı bir zihniyet” gittikçe güçlenmiştir (bkz. Bayramoğlu, 2004, İnel, 1997; Cizre, 1997; 2002; 2004; 2011; Akça, 2004; 2010).

Askerin siyasi alandaki rolünün pekişmesinde, son olarak güvenlikleştirmenin meşruiyet söylemi ile ilgili iki hususun altı çizilmesi gerekmektedir. Bunlardan biri, Demokrat Parti'nin siyasi hayattan çekilmesini gerektiren askeri darbe konusunda CHP'nin meşruiyet söylemi; diğeri ise, basın bu sürecin meşruiyetinin sağlanmasındaki rolüdür. Darbenin gerçekleştirilmesinin hemen ardından İnönü, Gürsel'e “[m]emleket ve millet için hayırlı bir iş yaptınız... Paşa hazretleri... Ne zaman bir arzunuz olursa emrinize amadeyim” (Özdağ, 2004: 252) diyerek darbeyi en üst düzeyde onaylamıştır. Darbeyi onaylamakla kalmayan İsmet İnönü aynı zamanda CHP teşkilatına bir genelge yollayarak, MBK'ya yardımcı olunmasını istemiştir. Genelge metninde kullandığı söylemler güvenlikleştirmenin meşruiyeti açısından anlamlıdır: “Şanlı Türk ordusu, ülkeyi maddi ve manevi çöküntüye götüren açıkça *anayasa dışı baskı idaresine* son vermiş[tir]...MBK'nin dürüst bir *demokratik nizamı* tesis etmek hususunda kesin karar sahibi olması *hal ve ati için...ülkede huzuru ve düzeni sağlayan büyük teminattır* (genelge metni için bkz. Özdağ, 2004: 252-253). İnönü'nün bu sözleri Türkiye siyasetinde devletçi aktörlerin hep bir “kurtarıcıya” gereksinim duyma sürecini de inşa eden bir söylemdir. Bu söylem aynı zamanda “kenar”a karşı “merkez”in iktidarının asker tarafından güvence altında olduğu düşüncesinin halka karşı kullanılacak olmasının da yolunu açan bir ifadedir.

Basının büyük çoğunluğu, manşetleri, haberleri ve köşe yazıları ile darbeyi öven haber ve yorumlara yer vermişler ve darbeyi “devrim” olarak değerlendirmişlerdir (bkz, Tek

2007; 27-32; Söğüt, 2010: 13-94; Varlık, 1960; Ak Devrim)¹ Bu anlamda darbeden sonra *Hürriyet*'te yayınlanan haberlerin bazıları “Türk ordusu vazife başında”, “Silahlı kuvvetler süratle demokrasiyi kurma yolunda”, “bütün yurttta hürriyet bayramı devam ediyor” başlıkları ile verilmiştir. Gazete'nin yazarlarından Tahsin Öztin², Atatürk'ün ölümünden sonra, siyasetçilerin “ülkeyi babalarının çiftliğine çevirdiklerini” söyler ve darbenin meşruiyetini tüm dünyanın darbeyi alkışladığı gerekçesi üzerinden kurar. Yine *Hürriyet*'te yazan Vasfi Raşid Seviğ³, darbeyi “baskıya karşı meşru müdafaa hakkı” olarak nitelendirir. *Cumhuriyet*'te ise, Nadi Nadi⁴, yazısına “dönüm noktası” başlığını koyar. Yazısında geçen bazı ifadeler, “kardeş kavgasını önlemek”, “olağanüstü sorumluluk yüklenen kahraman ordu”, “kan dökülmeksizin” başarılı hamle, “iyi yarınlar müjdeleyen... Kahraman ve şerefli Türk ordusu” şeklindedir. Yine *Cumhuriyet* gazetesinden Hamdi Varoğlu⁵, darbeyi, “Türkün vakarına yakışan bambaşka bir ihtilal” olarak değerlendirmiş, darbeyi yapanları “aydın kafalılar”, yapılış biçimini ordunun “kadife eldivenli demir eliyle indirdiği... yumruk” şeklinde tanımlar. Ayrıca, “Türk ordusunun kurtardığı milli gururumdan taşan gözyaşlarıyla nemli göğsüm kabarık” söylemi darbenin toplum nezdindeki meşruiyetini artırmak için kullandığı cümlelerdir. Aynı gazetede Haluk Y. Şahsuvaroğlu⁶, “Türk Ordusu memleketinin istiklalini daima ayakta tutmuş, ve buhranlara düştüğümüz günlerde de millete hürriyetini vermiştir” söylemi ile ihtilalin hürriyeti koruduğunu öne çıkartmıştır.

¹ Bu dört kaynaktan Tek (2007)'in çalışması askeri darbelerden sonra gazetelerde çıkan haber ve yorumların geniş ölçüde metinlerine de yer vererek incelemiştir. Söğüt'ün (2010) çalışması, darbelerden sonra gazetelerde darbelerle ilgili birçok köşe yazarının yazılarının tam metinlerinden oluşan bir derlemedir. Üçüncü kaynak, Varlık yayınları tarafından “Büyük Kurtuluş: 27 Mayıs Devriminin Açıklaması” başlığı ile yayınlanmış ve darbenin hemen ardından iki ay içinde gazetelerde ve dergilerde, darbeyi olumlayan yazıların tam metinlerine yer verilmiştir. “Ak Devrim” başlıklı kitap ise, darbenin aktörleri tarafından bastırılan ve yukarıda ayrıntılarına değinilen kitaptır. Burada, gazete haber ve yorumlara referanslarda bu dört kaynaktaki metinlerden yararlanıldığı gibi, bazı gazetelere direk ulaşılmıştır.

² Öztin Tahsin, “Yepyeni Çehre Taptaze Bir Ruh”, *Hürriyet*, 31 Mayıs 1960,

³ Seviğ, Raşit, “Baskıya Karşı Meşru Müdafaa Hakkı”, *Hürriyet*, 3 Haziran 1960

⁴ Nadi Nadi, “Dönüm Noktası”, *Cumhuriyet*, 28 Mayıs 1960

⁵ Varoğlu, Hamdi, “Hayır O değil Bu!...”, *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1960

⁶ Şahsuvaroğlu, Haluk Y., “Ordu ve Hürriyet”, *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1960

Ulus gazetesinde Bülent Ecevit¹, “günaydın” başlığını uygun bulduğu yazısında “[k]aranlık günler sona erdi! Günaydın Türk Milleti! Dün Türkiye’de bir büyük inkılap gerçekleşti, kökleşti, bu inkılap vatandaş şuurunda boy verdi, gençlik kanı ile sulandı, ordu eli ile pekişti... Sağ olasin Türk ordusu...” ifadelerini kullanmıştır. Aynı gazetenin yazarı Cihad Baban² ise, “Atatürk neslinin ordusunun, bir iç harbe meydan vermemek, ayrılan camiaları birleştirmek ve ihlal edilen anayasa nizamı ile hukuk devleti fikrini ayağa kaldırmak maksadıyla” darbenin yapıldığını belirtmiştir. Aynı gazetede Örsan Öymen’in yazı dizisinin başlığı ise, öğrenci hareketlerinde güvenlikleştirme söylemi olarak kullanılan marşın sözleridir: “Olur mu böyle olur mu/kardeş kardeşi vurur mu”. *Milliyet* gazetesinde Çetin Altan’ın³ yazısının başlığı “büyük gün”dür. Altan için 27 Mayıs, “Atatürk’ün inkılaplarına bağlı olarak demokratik bir memlekette Türklüğün şerefine yakışan bir nizamın temellerinin atılma[sıdır]. Aynı gazetede yazan Abdi İpekçi⁴ ise, yazısında darbe öncesi komutanlara hitaben yazdığı mektubun bazı satırlarını tekrar aktarmış, o mektupta geçen “daha anlatmak istediğimiz çok şey var. Onlardan da bahsedeceğimiz gün inşallah çok yakında gelecektir” ifadesinin hedefine ulaştığını ve o günün artık geldiğini belirtmiştir: “Ve nihayet bu bir ayın sona erdiği gecenin sabahı, beklediğimiz ve inandığımız rüya gibi güzel günün geldiğini gördük... Türk ordusunun en şanlı en büyük, en medeni, en cesur, en insani başarısını resmen duyacaktık”. Çetin Altan⁵ 31 Mayıs tarihli yazısında “[o]kuyucularımız hatırlarlar, gazetecilerin her fırsatta parçalanmış, leşi bacağından sürüklenmiş, kendi elleriyle beynine kurşun sıkılmış despotlardan bahsetmeleri boşuna değildi. Gazete sütunlarından uzanan parmaklar onlara: ‘Dikkat edin sonunuzu iyi görmüyoruz’ diyorlardı” şeklindeki ifadeleri güvenlikleştirme süreçlerinde gazetecilerin etkisini göstermesi bakımından anlamlıdır. Hem İpekçi’nin hem de Altan’ın yazdıkları güvenlikleştirme süreçlerinde fonksiyonel aktörlerin gördüğü işlevi ortaya çıkaran satırlar olması ve aynı zamanda darbenin meşruiyetinin alımlayıcı kitle bağlamında meşruluğunun sağlanması açısından örnek metinlerdir. Ordunun demokrasiyi koruduğu düşüncesini öne çıkaran ve sonraki

¹ Ecevit, Bülent, “Günaydın”, *Ulus*, 28 Mayıs, 1960

² Baban Cihad, “Atatürk’ün Ruhu” *Ulus*, 28 Mayıs 1960

³ Altan Çetin, Büyük Gün, *Milliyet*, 27 Mayıs 1960

⁴ İpekçi Abdi, *Milliyet’ten Mektup*, *Milliyet*, 30 Mayıs, 1960

⁵ Altan Çetin, İntihar, *Milliyet*, 31 Mayıs 1960

süreçlerde de sürekli dile getirilecek olan söylemlerden birisi Milliyet gazetesinden Refi Cevat Ulunay'ın yazısıdır: “Yaşadığımız asır hürriyet asırdır. Milletlerin hürriyetsiz yaşamlarına imkân olmadığını anlayan ordu, hürriyeti müdafaa etmek suretiyle, milletin istiklalini müdafaa etmiş oldu. Ordu bizi yalnız harici düşmanlara değil, kendi kendimize karşı da muhafaza ediyor” . Burada alıntılanan gazete ve gazetecilere ek olarak *Dünya*, *Vatan*, *Yeni Sabah*, *Yeni İstanbul* gibi gazeteler ve *Kim ve Akis* gibi dergilerde de darbeyi öven, meşrulaştıran ve askerinin konumunu pekiştiren haber ve yorumlara yer vermişlerdir.

Gazetelerde yayınlanan bu metinler, öncelikle darbe öncesi güvenikleştirici ve fonksiyonel aktörlerin söylemlerinin meşruluk yönünün sağlanmasında işlev görmüştür. Çünkü güvenikleştirme adımlarının başarıya ulaşması aynı zamanda alımlayıcı kitlede meşruluğunun sağlanmasıyla da doğrudan ilgilidir. Metinlerde kolayca görüleceği gibi, darbe öncesi güvenikleştirme söylemlerinde dile getirilen ifadelerin benzerleri darbenin meşruiyeti için yeniden dile getirilmiştir. Özellikle 27 Mayıs darbesi Türkiye siyasi hayatında askeri darbeleri başlatan bir süreç olduğu dikkate alındığında, bu darbenin meşruluk söylemleri, bu darbeden sonra yapılacak olan darbelerin de yolunu açacaktır. Özellikle bu meşruluk söylemlerinde askerinin konumunun övülmesi sonraki süreçlerde askerinin söylemlerinin alımlayıcı kitlede göstereceği etki bakımından işlev göreceği açıktır. Sonuç olarak, 27 Mayıs Demokrat Parti'nin iktidarı ile aşındığı varsayılan “Kemalizmin restorasyonu” ve “İttihatçı geleneğin Cumhuriyet dönemindeki yeni biçimlenmesi ve sağlamlaştırılması” (Mazıcı, 2002: 569) sürecinin başlangıcı olarak görüldüğünde, siyasal kurumların Kemalizm'e zarar verdiği düşüncesinin oluştuğu her yeni durumda sınırlandırma yöntemi olağanlaşacaktır.

BÖLÜM 4: SİYASİ ALANIN MİLİTARİZASYONU OLARAK GÜVENLİKLEŞTİRME

4.1. Siyasetin Güvenlikleştirilmesinde Kurumsallaşma: Olağanüstü Yönetimlerin Olağanlaşması ve Sürekliliği

“Türkiye zaman zaman restorasyon dönemlerine girer. O dönemlere girildi mi ordu müdahale eder, bir süre kalır ve ayrılır. Bir süre geçer ve biz politikacılar işleri yine bozarız, yine ordu müdahale eder. Bu böyle gidecektir ve bu onarım dönemleri gitgide sıklaşacaktır”, İsmet İnönü, 12 Mart 1970 (Birand, 1983: 13).

Her kötülüğün başı politikacılar. Bu politikacıların hiçbirinde memleket sevgisi diye bir şey yok. Hepsi hain. Zerre kadar memleketi düşünenine rastlamadım. Onların oluşturdukları Meclisten hayır yok. Bende biliyorum bugün karar versem yedi dakikada Meclis'in kapısına kilit asarım. Fazla değil yedi dakikada”, Memduh Tağmaç, Hava Kuvvetleri Komutanı (aktaran, Dursun, 2000: 123).

Türkiye’de olağanüstü süreçlerin oluşturulmasının meşruiyet sahası güvenlikleştirme adımları sonucunda oluşmuş, güvenlikleştirme söylemlerini mümkün kılan, kolaylaştıran ve kurumsallaştıran temel unsur da olağanüstü süreçlerin devamlılığı ile sağlanmıştır. Bu bağlamda Aradau’nun (2004: 391-392) güvenlikleştirmenin aynı zamanda istisnailiğin kurumsallaşması için önemli bir role sahip olduğu görüşü önemli olmakla birlikte, Türkiye siyasal hayatında siyaset kurumuna yönelik güvenlikleştirme süreçlerinin incelenmesinde olağanüstü hal/istisna durumuna bakıldığında ilave bir teorik tartışmanın yapılmasına ihtiyaç vardır. McDonald (2008) güvenlikleştirmenin kurulmasında üretilen tehditlerin, sadece kendi dönemini güvenlikleştirmedeğini, başarılı olan her güvenlikleştirmenin sonraki süreçler için yeni bir gerekçe üreterek devamlılığı sağladığı üzerinde durur. Türkiye siyasal hayatında siyasetin askıya alınması süreçlerinde güvenlikleştirme adımları ve olağanüstü süreçlerin devamlılığı ve kurumsallaşması arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Kopenhag Okulu’nun başarılı bir güvenlikleştirmeyi “olağanüstü önlemlerle normal siyaset kurallarının askıya alınması” (Buzan ve diğ. 1998: 24) şeklinde tanımlaması üzerinden gidildiğinde Türkiye’de askeri darbeler sonucunda normal siyaset kurallarının işlemez hale getirilmesi başarılı güvenlikleştirme adımları ile olağanüstü süreçlerin ortaya çıkmasını doğurmuştur. Ancak, burada vurgulanması gereken, bu oluşturulan olağanüstü süreçler aynı zamanda güvenlikleştirme söylemlerinin de mümkünlik koşullarını yeniden üretmiştir ve söylemlerin pekişmesine imkân vermiştir. Dolayısıyla, *istisna halinin*

olağan hale gelerek süreklilik kazanması durumunda güvenikleştirme pratiklerinin hem kuramsal hem de araçsal/metodolojik olarak nasıl gerçekleştiği ve işlev gördüğü sorusu anlamlı hale gelmektedir.

Güvenikleştirme kuramının sağladığı araçsal çerçeve üzerinden gittiğimizde, Türkiye’de olağanüstü dönemlerin sürekliliği bağlamında güvenikleştirme kuramın eksik bıraktığı önemli bir husus karşımıza çıkmaktadır. Güvenikleştirme kuramı mevcut durumda, başarılı bir güvenikleştirmeyi “kendine özgü bir siyaset biçimi” (special politics) (Weaver, 1995, 2000; Buzan ve diğ. 1998: 24) olarak ele almıştır. Söylem yoluyla inşa edilen “varoluşsal tehdidin” bertaraf edilmesi için “olağanüstü bir yöntemle” önlem alınmıştır. Bu anlamda Türkiye politik yaşamında siyaset kurumunun olağanüstü yöntemle askıya alınması askeri darbeler yoluyla siyaset kurumunu ve anayasal düzeni askıya alarak “istisna hali” yaratılmıştır. Bu bağlamda 27 Mayıs askeri darbesinin oluşma biçimini ele alırken kuramsal çerçevenin mevcut açıklama modelini kolaylıkla kullandığımız halde, özellikle sonraki askeri darbe süreçlerini açıklamada güvenikleştirmenin mevcut kuramsal varsayımlarının eksik bıraktığı ya da göremediği hususların da belirginleştirilmesi gerekmektedir. Çünkü olağanüstü dönemlerin süreklilik kazanması durumunda *normal ve özel siyasetin sınırları muğlaklaşmıştır*. Askeri aktörler siyasi alana müdahale etmek için bilinçli olarak bu sınırın muğlaklığının korunması için çaba harcar. Dolayısıyla güvenikleştirmenin bu muğlaklaşmış sistemde analizinin çerçevesini yeniden ele almak gerekmektedir.

27 Mayıs 1960 askeri darbesinin arkasından Türkiye siyasetinde İnsel’in (1997: 15-18) ifadesiyle “kesintisiz darbe rejimi” dönemleri başlamış, “kesintisiz darbe rejimi” dönemleri “MGK Hükümetleri” marifetiyle askerin siyasi ve toplumsal ağırlığını artırmış ve askerin “siyaset üstü” bir konuma yerleşmesini sağlamıştır (Cizre, 2001; 2009; 2006; 2011). Aynı zamanda da söz konusu darbenin ardından oluşturulan “darbe hukuku” , “Silahlı Kuvvetlere Kemalizm’in anayasal olmayan bekçisi statüsünü” kazandırmıştır (Jevakhoff, 2005: 83). Dolayısıyla *olağanüstü dönemler giderek olağanlaşmış ve süreklilik kazanmıştır*.¹ Özellikle 1970’lerden sonra giderek artan

¹ Cumhuriyet Döneminde 27 Mayıs 1960 öncesi dönemde de olağanüstü dönemler olarak adlandırabileceğimiz sıkıyönetim uygulamaları çoktur. Ancak 27 Mayıs sonrası olağanüstü dönemler daha çok askerin söz sahibi olduğu süreçler olması açısından ve askeri darbeler doğrudan Anayasa’yı

Sıkıyönetim ilanları Silahlı Kuvvetleri'nin kaçınılmaz olarak “siyasallaşması”nı ya da “siyasal mücadelenin askerileşmesi”ni getirmiş (Özbudun, 2007: 40) ve bu süreçler askeri müdahaleyi olağanlaştırmıştır. Bu durumda, sürekli olağanüstü dönemlerin yaşandığı süreçlerde güvenlikleştirme söylemlerinin üretilmesi ve bu bağlamda alımlayıcı kitlenin iknası olgusu sorunlu hale gelmektedir. Çünkü olağanüstü dönemler sürekli hale gelmesi, tehdit algılamasının sürekliliğinin bir sonucu olduğuna göre güvenlikleştirme söylemlerinin bu çerçevede nasıl ve hangi amaca yönelik olarak üretildiği hususu önem kazanmaktadır. Yani güvenlikleştirme pratiklerinin üretilmesi, olağanüstü dönemlerde meydana geldiği için hem tehdit söyleminin kurulması, hem de aktör ve alımlayıcı kitle arasındaki ilişki de farklılaşacaktır. Her durumda yeniden tehdidin tanımlanması, tehdidin tanımlanmasında yeni bir mantıksal çerçevesinin kurgulanması, güvenlik söyleminin etkili bir sonuç üretebilmesi için alımlayıcı kitlenin dikkatini çekecek önemli bir yapının oluşturulması gibi hususlara (Weaver 1995; 2000; Balzacq, 2011a, 2011b; 2009; 2005) yeniden ihtiyaç duyulmaz. Çünkü zaten yapı bu unsurları sürekli hale getirmiştir. Örneğin alımlayıcı kitle için askerin uzun sürede siyasi alanda etkin olması sıradanlaşmıştır ve askerin konumunu ve söylemini sorgulamaya ihtiyaç duymaz ya da yapı sorgulamaya dönük ortamı yok etmiştir. Burada sürekli olağanüstü bir yönetim anlayışında güvenlikleştirmenin kurumsallaşmasını sağlayan unsurlar, militarizm ve güvenlikleştirme arasındaki ilişkiye odaklanarak ele alınacak, 12 Mart 1971 askeri muhtırası ile bu süreç güvenlikleştirme açısından ön bir teste tabi tutulacak ardından da 12 Eylül 1980 askeri darbesi, toplumsal ve siyasal güvenlikleştirme bağlamında ele alınarak, siyasi alanın sınırlandırılması ve askıya alınması militarizasyonun-güvenlikleştirme ilişkisi temelinde analiz edilecektir.

Özellikle 27 Mayıs askeri darbesinden sonra, Anayasanın askıya alınmasıyla ortaya çıkan “istisnai durum” sonraki benzer süreçlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlarken, burada kullanılan yöntemler aynı zamanda güvenlikleştirme söylemlerinin yaygınlık

askıya aldığı göz önüne alındığında sıkıyönetim dönemlerinden farklılık gösterir. Olağanüstü dönemlerle ilgili en geniş araştırmayı yapan Üskül (1997: 23) hem normal dönemleri hem olağanüstü hal uygulamalarını hesaplar ve Cumhuriyet'in ilanından sonra 1987 tarihine kadar geçen süre içinde sıkıyönetim uygulamalarının toplam süresinin yaklaşık 26 yıl olduğunu belirtir. Bu dönem 2003 yılına kadar hesaplanırsa yaklaşık 42 yıl gibi bir sürede Türkiye’de sıkıyönetim uygulanmıştır.

kazanmasına imkân sağlayan siyasal ve toplumsal ortamın da oluşmasını mümkün kılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’de siyasal alanın güvenlikleştirilmesinin kurumsallaşmasında olağanüstü süreçlerin devamlılığının sağlanması önemli hale gelmektedir. Dolayısıyla güvenlikleştirme teorisinin Schmittyen temelleri bağlamındaki “istisna hali” de bu süreçte biraz daha belirginleşmektedir. İlk bölümde güvenlikleştirmenin Schmittyen temellerini kuramsal olarak ele alırken olağanüstü halin ilan edilmesi ayrıntılandırıldığından burada sadece birkaç hususun altını çizmek, Türkiye’de askeri darbeler sonucu ilan edilen olağanüstü hal ve güvenlikleştirme adımları arasındaki bağın belirginleştirilmesi için anlamlı olacaktır. Ayrıca güvenlikleştirme teorisinin siyasal köklerinin Schmittyen siyasal felsefe üzerine bina edildiğine yönelik teorik çalışmalar (bkz. Williams, 2003; Huysmans, 1998; Huysmans, 2006) bu ilişkiyi yeterince açığa çıkaran örnekler üzerinde durmadıkları göz önüne alındığında, bu dönemi güvenlikleştirme teorisi bağlamında incelerken, Schmittyen temeli vurgulamak ayrı bir öneme haizdir.

Schmitt’in (2002: 4) “egemen olağanüstü hale [istisnai duruma]¹ karar verendir” tanımlaması üzerinden gidildiğinde; egemen, herhangi bir kriz anında “kamusal çıkarı veya devletin çıkarını, kamu güvenliği ve düzenini, *le salutpublic*’i (kamsual selamet)² neyin oluşturduğuna kimin karar vereceği” (Schmitt, 2002: 14) hususuyla doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla burada Schmitt’in “istisna hali” dediği ve cari hukuk düzeninde tanımlanmayan durum devreye girmektedir. Rejimin güvenliğine “son derece tehlikeli, devletin varlığını son derece tehdit edecek bir durum” ortaya çıktığında egemen istisna haline uygun olarak mevcut durumu değerlendirecektir. Bu durumda egemenin durumu da netleşmekte, “O, hem son derece acil bir durumun söz konusu olup olmadığına, hem de bunu bertaraf etmek için ne yapılması gerektiğine karar verendir” (Schmitt, 2002: 15). Egemen bu normal durumda hukuk düzeninin dışında olmakla birlikte, aynı zamanda bu düzenin parçasıdır. Yani hukuken ve siyaseten egemenin durumu ortaya çıkmakta iktidarın kullanımı konusunda, milletin temsilcisi olan parlamentolar ve daha önceden oluşturulmuş olan Anayasal güvenceler kolaylıkla

¹Parantez içindeki Türkçeleştirmeyi, Sancar’ın (2000: 93) tanımlamasını esas alarak kullandım. Çünkü “olağanüstü hal” ve “istisna hali”, bu çalışmada birbirinin yerine kullanılmaktadır.

²*le salut public*’i, “kamsual selamet” olarak tanımlamayı Nur Vergin’in (2003: 96) tanımlamasından esas alarak kullandım.

askıya alınmaktadır (bkz. Vergin, 2003: 96-97). Bu durumda güvenlikleştirme açısından anlamlı olan husus, istisna halini ilan etmede doğrudan güvenlikleştirme araçlarıyla öznel değerlendirmeler sonucunda olduğudur.

Bu şekilde olağanüstü hale karar veren veya olağanüstü halde tehdidi bertaraf etmek için gerekli önlemleri alan “kimse veya makam, herhangi bir normdan türetilmeyecek ve başka bir organ tarafından normatif bir ölçüte göre denetlenemeyecek bir karar almış” olmaktadır (Sancar, 2000: 92). Bu kararlar birlikte olağanüstü durum da meydana getirilmiştir. Olağanüstü durumlar bir kez oluşturulduğunda, süreci oluşturan aktörler [egemen] istisna halini “olgusal bir gereklilik” olarak göreceklereinden çoğu zaman öznel değerlendirmeler neticesinde “ülkenin içinde ülkeyi bölmek için çalışan, isyan eden, ona karşı ayaklanan bir düşmanın varlığına” karar verecek ülkenin bir bölgesinde ve ya tamamında acil durum ilan edebilecektir (bkz. Direk, 2010: 237-238). Bu, bizatihi Williams’ın (2003) güvenlikleştirme teorisinin Schmittyen temellerini ortaya koyarken vurguladığı iki önemli husus (varoluşsan tehdidin tanımlanması-egemenin tehdidin bertaraf edilmesinde verdiği karar) bağlamında Weaveryan güvenlikleştirme süreçlerinin de ortaya çıktığı durumdur. Dolayısıyla bu tip değerlendirmeler sonucu oluşan olağanüstü ya da istisnai durum Agamben’in ifadesiyle kalıcı olarak “kurumsallaşır”, böylece “demokrasiler de dahil olmak üzere çağdaş devletlerin en önemli önlemlerinden biri” olağanüstü süreçlerle sağlanır. Agamben, olağanüstü halin çağdaş siyasetlerin de “gittikçe artan bir hükümet paradigması” haline geldiğinden bahseder: “olağanüstü hal bir kez kural haline geldiğinde, bu geçici ve istisnai önlemin *bir hükümet etme tekniğine dönüşmesi*” kaçınılmazdır (Agamben, 2010: 167).

Türkiye siyasal hayatında askeri darbeler sonucu oluşan siyasal yapının süreklilik arz etmesi istisna halinin de devamlılığıdır ve bir çeşit “hükümet etme tekniği”dir (Kardaş, 2006). Bu yönetme biçiminin meşruiyet sahasını da çoğu kez güvenlikleştirme söylemleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bu tez çerçevesinde güvenlikleştirme teorisinin köklerinin dayandığı, Schmittyen siyasal anlayışa özel bir önem atfedilmesinin de anlamı ortaya çıkmaktadır. Çünkü 27 Mayıs askeri darbesi sonrası oluşan ve her askeri darbe sonrasında daha da derinleşen ve süreklilik kazanan olağanüstü dönemlerde [istisnai haller] güvenlikleştirme söylemlerinin inşa edilme

süreci, söz konusu bu siyasal ortamla doğrudan ilgilidir. 27 Mayıs sonrası siyasal yapının parçalı hale gelerek sürekli siyasi kırılmalıklarla [logic of the threats and vulnerabilities, (Buzan ve diğ.1998: 150)] Agamben'in "siyasi belirsizlik" olarak nitelendirdiği "kriz durumu" siyasete karşı güvenlikleştirme söyleminin kolayca inşa edilmesini ve askerin gözetiminde bir siyasal alanın sürüp gitmesini getirmiştir. Bunun sonucunda da askeri bürokrasi, siyasal ve toplumsal alanı güvenlik siyaseti temelinde dizayn etmekte ve ortaya çıkan gelişmelerin ne zaman neden ve nasıl güvenlik sorunu olduğunu belirleme yetkisini başka aktörlerle paylaşmadan (bkz. Weaver 1995: 57-58) kendi tekelinde görmektedir. Böylece, askeri bürokrasinin uyguladığı güvenlikleştirme siyaseti tartışma alanının dışına itilerek eleştirilmesi engellenmekte, alımlayıcı kitle konumuna yerleşen siyasi aktörler başta olmak üzere diğer siyasi ve toplumsal aktörler dile getirilen bu söylemleri rızaya/zora dayalı, pragmatik nedenler ya da suskunlukla karşılayarak kabul etmektedir (bkz. Altınay, 2009; 2004, Cizre, 1997, 2008; Balcı, 2011). Böylece askeri bürokrasi, siyaseti güvenlikleştirme yoluyla kendi iktidarını en üste konumlandırmakta ve ayrıcalıklı konumunu devam ettirmek için çoğu kez güvenlik söylemini *bir araç olarak* kullanmaktadır.

Türkiye'de askeri darbe sonrası oluşan "ara rejimler" Schmitt'in çerçevesini çizdiği ve Agamben tarafından biraz daha açık hale getirilen (bkz. Huysmans, 2006; 2008) "istisna hali"ne uygundur. Schmitt'in (2002) "istikrarı sağlayacak, toplumun kültürel değerlerini koruyacak ve anayasal düzeni yeniden tesis edecek bir heyetin, bir komisyonun iş başına geçmesini ve bu amaçlara ulaşınca geri çekilmesi" önermesini göz önünde bulundurduğumuzda Türkiye'de ordunun "anayasayı çiğnemek" "anarşiyi önlemek" "kardeş kavgasına son vermek" gibi güvenlikleştirme söylemlerini kullanarak Anayasal hükümetlerin faaliyetine son vererek siyasi alanı ve anayasal düzeni birçok kez askıya alması bu bağlamda değerlendirilebilir. Yani "anayasayı çiğnemek" suçlaması ile sivil hükümeti deviren askeri cunta yönetimlerinin, anayasayı tam askıya alması olgusu aslında güvenlikleştirme söyleminin olağanüstü dönemlerde nasıl üretildiğine yeterince iyi bir örnek teşkil eder. Güvenlikleştirme ediminde istisna halinin önemi egemenin söyleminin [karar] yasa karşısında üstün konumda değerlendirilmesidir.

Tekrar Schmitt'in (2002: 4) "egemen olağanüstü hale [istisnai duruma] karar verendir" tanımlaması üzerinden gittiğimizde 27 Mayıs sonrası Türkiye siyasal hayatında "egemen" olan kimdir sorusu önemlidir. Türkiye siyasal hayatını asker-siyaset ilişkileri üzerinden analiz eden yetkin literatür (Cizre, 2002, 2004, 2008, 2011, Cizre-Sakallıoğlu, 1997, Bayramoğlu, 2004, İnsel, 2004, Altınay 2004a, 2004b, 2009; Altınay ve Bora, 2003, Dursun, 2005; Vaner, 2009; Demirel, 2009; Parla, 2004; 2002, Üskül, 1997; Özdemir, 1994; Hale, 1996; Ünsaldı, 2008; Akyaz, 2006; Akça 2004; 2010; Karatepe, 1999; Kayalı, 2005; Demirel, 2002; Şen, 2010; Balcı, 2011, Yeşiltaş, 2012) 27 Mayıs'ın ardından ordunun diğer tüm kurumlara karşı özerk bir konuma yerleştiğini ve bu özerkliğini korumak için gerekli mekanizmaları oluşturduğu üzerine odaklanır. Sadece mekanizmalar değil aynı zamanda ordu içerisine hem düşünme biçimi hem de izlediği politika olarak her an siyasi alana müdahale etme felsefesi de yerleşmiştir. Orduyu siyasi alan karşısında özerkleştiren mekanizmalar 1961 Anayasasının ortaya çıkardığı hukuk ve yine bu Anayasası'nın bir sonucu olan Milli Güvenlik Kurulu'nun oluşturulmasıdır (Özbudun, 2003). Siyasal felsefe ise, "militarist söylemin" tüm diğer konuşma biçimlerine hakim olmasıdır (bkz. İnsel, 2009; Balcı, 2011). Dolayısıyla 27 Mayıs sonrası dönemde siyaset üstü konuma yerleşen ve tüm siyasal ve toplumsal alanı sınırlayan ordu, "egemen" olarak olağanüstü dönemleri sürekli hale getiren aktördür. Bu bağlamda, tüm güvenlikleştirici aktörlerin de en üst konumuna yerleşmiştir. Dolayısıyla askerin bir egemen olarak siyasal alana yönelik güvenlikleştirme söylemleri askeri darbeleri mümkün kılarak, tüm siyasi partileri kapatarak, siyasi aktörleri siyasetten men ederek ve sonuçta siyasi kurumları işlevsiz hale getirerek Türkiye'de demokratik süreçlerin yerleşmesini ve olgunlaşmasını engellemiştir (bkz. Özbudun, 2010; 2011; Özbudun ve Gençkaya 2010; Özbudun ve Yazıcı, 1996; 2004). Daha net bir ifade ile söylemek gerekirse, güvenlikleştirme sonucunda siyaseti askıya alan 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından devam eden güvenlikleştirme siyaseti, siyasi alanın militarize olmasını getirirken, militarist alanın gittikçe genişlemesi ise Türkiye politik yaşamının güvenlik politikaları ve söylemleri neticesinde *güvenlikleştirme siyasetinin bir araç olarak kullanılmasını* sürekli kılmıştır. Bu güvenlikleştirme siyasetinin en önemli sonucu ise, siyasi partilerin belirli sınırlar içinde siyaset yapmasının zorunlu hale getirilmesi ve söz konusu sınırları ihlal eden partilerin ise kapatılmasıdır. Siyasal aktörlerin her zaman ordunun gözetimi

altında olması ve kararların yalnızca orduya “danışarak” değil aynı zamanda ordu ile “uzlaşarak” alınması zorunluluğu (Heper, 2010: 219) demokrasinin gelişmesini engelleyecektir. Sonuç olarak, 27 Mayıs süreci ile askeri bürokrasi tüm alanların militarizasyonu için etkin bir konuma yerleşecek, rejimi sivil siyasete kısıtlayacak, hakim ideolojiyi yeniden tanımlayacak ve tüm bu politikanın oluşmasında güvenlikleştirme siyasetini bir araç olarak kullanacaktır. Dolayısıyla güvenlikleştirme siyaseti militarizasyon süreçlerini üretirken, militarizasyon da güvenlikleştirmenin üretildiği siyasal ve toplumsal yapıyı şekillendirecektir.

4.2. Ordunun Egemen Özne Olarak Siyasalın Sınırlarını Belirlemesi

Ordunun sivil/siyasi alana müdahalesinde güvenlikleştirme söylemlerini dile getirmesinde en üst aktör olarak konumlanması 27 Mayıs 1960 darbesi ile başlamıştır. Askerin *güvenlikleştirme söylemini kurumsallaştıran* unsurlara bakıldığında genel olarak, birbiriyle bağlantılı ve birbirini destekleyen farklı unsurlar karşımıza çıkmaktadır. Bu hususlar aynı zamanda güvenlikleştirmenin *olağanüstü dönemlerde ve askerin etkin olduğu bir siyasal sistemde* bütünlüklü analizine imkân veren unsurlardır. Türkiye’de militarizmin ve güvenlikleştirme siyasetinin “iç ve dış düşman korkusu” üzerinden beslendiği (Laçiner, 2009: 25; İnsel, 2009: 43) olgusunu merkeze aldığımızda militarizm ve güvenlikleştirme arasındaki ilişkinin gösterilmesi de bu unsurlarla doğrudan ilgilidir. Bunlardan ilki, olağanüstü dönemlerin olağanlaşması ve askerin bu süreçlerdeki faaliyetlerinin sorgulanmasının önüne geçen yasal güvencelerdir. İkincisi, yapılan yasal düzenlemelerle askerin alanını sürekli genişleten kurumsal mekanizmaların oluşturulması ve siyasi alanın gittikçe daraltılmasıdır. Üçüncü olarak, bu iki unsurun bir neticesi olarak, siyasal aktörlerin, yapısal, konjonktürel ve pragmatik nedenlerle militarist söylem ve uygulamaları kolaylaştıran ve bu söylem ve uygulamalara hizmet eden politikaları ve söylemleridir. Dördüncüsü ise, bu ilk üç unsura bağlı olarak, siyasi ve toplumsal kırılmalıkların sürekli hale gelmesinin neticesinde üretilen güvenlikleştirme söylemlerini güvenlik dışına çıkaracak (desecuritization) yapı, siyaset ve eleştirel söylemlerin mümkün olamayışı ve böylece başarılı güvenlikleştirme adımlarının meşruluk gerekçelerini üreten söylemlerin sürekliliğinin sağlanmasıdır. Beşincisi ise, hem söz konusu tarihe kadar siyasi alanın güvenlikleştirilmesinin neticesi olarak oluşturulan *sınırlı ve kırılmalı*

siyaset pratikleri ve mantalitesi, hem de bu süreçten sonra başta askeri ve bürokratik elit olmak üzere güvenlikleştirici aktörler ile basın ve aydın kesimi gibi fonksiyonel aktörlerin siyasal aktörlere yönelik dile getirdiği güvensizlik söyleminin sürekli kılınmasıdır. En sonuncusu da, 27 Mayıs askeri darbesinin meşruiyet gerekçesinin “demokrasiyi korumak” üzerine inşa edilmesiyle ortaya çıkan askerin demokrasiyi koruduğu ve geliştirdiği *yanılsamasıdır*.

1960 darbesinin özgürlükleri ve demokrasiyi koruyan bir “ihtilal” olarak sunulması ve daha sonradan bu söylemin sürekli tedavülde tutulması, söz konusu askeri darbenin, Türkiye demokrasi hareketinde kesinti yaratan, demokratik sistemin kurumsallaşmasını önleyen ve geciktiren yanının tartışılmasını engellemiştir. Daha önceki sayfalarda değinildiği üzere “demokrasiyi korumak” ve “rejimi korumak” söyleminin bir birini ikame edecek şekilde kullanılması uzun süre demokrasi dendiğinde direk olarak “Kemalist rejimi” refere eden bir düşünce sistematiği ortaya çıkarmış ve demokrasi söylemi bir *yanılsamadan* ibaret kalmıştır.¹ Sonuçta da *demokrasi yanılsaması* ve söylemi tüm güvenlikleştirme söylemlerinin üzerini örten bir işlev görmüş ve güvenlikleştirme söylemlerinin sorgulanıp eleştirilerek güvenlik dışına çıkarılmasını (desecuritization) engellemiştir. Tüm bu sıralanan unsurları merkeze alarak, genel bir yargıya varmak gerekirse ilk belirtilmesi gereken husus, Türkiye politik yaşamında güvenlikleştirme siyasetinin amacı ordu ve yargının demokrasi üzerindeki vesayetinin sürekliliğinin sağlanmasıdır. Burada güvenlikleştirmenin kurumsallaşmasını sağlayan birbiri içerisine geçmiş bu düzlemlere kısaca örnekler üzerinde değinmek, olağanüstü dönemde/“sürekli darbe rejimi”nde güvenlikleştirme pratiklerinin çerçeve ve yapısının nasıl oluştuğunun ve işlediğinin daha iyi anlaşılması için önemlidir.

Olağanüstü dönemlerin olağanlaşması ve askerin bu süreçlerdeki faaliyetlerinin sorgulanmasının önüne geçen yasal güvencelere baktığımızda, daha önceden var olan

¹ Demokrasi dendiğinde direk Cumhuriyet üzerinden rejimin anlaşılması olgusu Bahri Savcı'nın “Atatürkçü Demokrasi” olarak teorileştirdiği düşünce sistematiği ile doğrudan ilgilidir. Yani siyasal alanda Atatürkçü düşüncenin yansması “Atatürkçü demokrasi” olarak adlandırılır: “Atatürkçü düşüncesinin laik-pozitif özü, siyasal alana yansıtılınca, ancak böyle laik-sınırlı-denetim altına giren sorumlu tutulabilen bir siyasal erk ve onun uygulanması yöntemi meydana gelebilir. Bu ise demokrasiden başkası değildir” (Savcı, 1972: 460)

1935 tarihli 2771 sayılı “Ordu Dâhili Hizmet Kanunu”¹ olarak bilinen düzenlemeye ek olarak 1960 darbesi sonrası yeni yasal ve kurumsal düzenlemeler (örneğin Milli Güvenlik Kurulu, Milli Birlik Komitesi ve Cumhuriyet Senatosu’nun üyelerinin emekli askerlerden seçilmesi ve daimi üye statüsünün verilmesi) ordunun bu rolünün pekişmesinde başat faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani oluşan bu yeni Anayasal düzende, “ordunun sivil yönetime hesap vermediği ancak siyasetçilerin generallere karşı sorumlu olduğu” (Jung ve Piccoli’nin, 2004: 108) bir yapı ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlilerinden biri, 1961 Anayasasının 111. maddesinde tanımlanan “milli güvenlikle ilgili kararların” alınmasında ordunun edindiği yeni özerk konumdur² (bkz. Kardaş, 2004; 2009; Yazıcı, 1997; Bayramoğlu, 2009). Oluşturulan bu düzenleme ile “ulusal güvenlik” kavramının sihrinden yaralanan güvenlik elitleri, her alanda siyasi aktörlerin alanına giren işlere müdahale etme yetkisini kendilerinde görmüşlerdir. Burada örneğin Milli Güvenlik Kurulu’nun kanun tasarısının Meclis’te görüşülmesi sırasında yaşanan tartışmalarda Edirne Milletvekili Talat Asal’ın düzenlemenin muğlak olduğunu ve çok geniş alanları kapsadığına yönelik eleştirisine (M.M., 1962: 190) Başbakan Yardımcısı Turan Feyzioğlu’nun verdiği cevaplar yeterince açıklayıcıdır. “Bugün milli güvenlik politikası dendiği zaman yalnız bizde değil tüm dünyada askeri politikadan, dış politikadan ibaret meseleler gelmeyecek, sağlık, ticaret politikası, ile ilgili meseleler sanayi, ziraat, ulaştırma, bayındırlık

¹ 27 Mayıs askeri darbesinin meşruluk zemini olarak dile getirilen ve daha sonradan tüm askeri müdahalelerin de yasal dayanaklarından biri olan bu düzenleme aslında ordunun iç disiplini sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir kanundur. Söz konusu madde şu şekildedir: “Ordunun vazifesi, Türk yurdunu ve teşkilatı esasiye kanunu ile tayin edilmiş olan Türk Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır. Ordu, askerlik sanatını öğrenmek ve öğretmek ile vazifelidir. Bu vazifinin ifası için lazım gelen tesisler ve teşkiller kurulur ve tedbir alınır”. 1961’de çıkarılan 211 sayılı yasa ile ordunun bekçilik görevi ayrı bir maddede düzenlenmiştir. Madde numarası 35 olan yeni düzenleme ise: “Silahlı Kuvvetlerin vazifesi, Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır” 1982 Anayasası döneminde de süreklilik yine sağlanmış ve Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliği’nin 85. Maddesinde aynı husus “...vazifesi, Türk Yurdu ve Cumhuriyetini içe ve dışa karşı lüzumunda silahla korumak olan, Silahlı Kuvvetler...” şeklinde düzenlenmiştir.

85. Maddesinde aynı husus “Vazifesi, Türk Yurdu ve Cumhuriyetini içe ve dışa karşı lüzumunda silahla korumak olan, Silahlı Kuvvetler...” şeklinde düzenlenmiştir.

²Bu durumu, 27 Mayıs’ı gerçekleştiren ve Milli Birlik Komitesi üyesi ve tabii Senatör Haydar Tunçkanat’ın şu sözleri yeterince açık etmektedir: “Komite, oy çoğunluğu ile iktidara gelecek olan siyasi partilerin yeni anayasamızda kurulacak ikinci Cumhuriyeti de dejenere edip yeni bir ihtilale sebep olmalarını önlemek için yeni Anayasa ile Milli Güvenlik Kurulu’nu bir tedbir olarak getirmiş ve vazifelerini de açık seçik belirterek Cumhurbaşkanı ve Kurulun asker üyelerini de milli güvenliğimizi ilgilendiren her türlü problemde temel görüşlerini bu kurula bildirmekle hem görevli hem sorumlu kılmıştır” (Akşam Gazetesi 22 Eylül 1966’dan aktaran Bayramoğlu, 2009: 78)

politikası ile ilgili meseleler bu kurulda görüşülecektir” (M.M., 1962: 190-191). Siyasal bir aktörün bu düşünme biçimi aynı zamanda ordunun hemen hemen her alanda güvenlik söyleminde bulunmasını kolaylaştıran unsurlardan biridir. Dolayısıyla ordunun normatif değerlerinin benimsenmesine ve orduya ayrıcalıklı bir yer veren siyasal bir sistemin oluşturulmasına (Vaner, 2009: 159) zemin hazırlayan süreçler de bu şekilde oluşturulmuştur.

Yine 1960 sonrası güvenlikleştirme siyasetinin en önemli araçlarından biri 3 Mart 1962 yılında Meclis’te kabul edilen “Anayasa nizamını, milli güvenlik ve huzuru bozan bazı filler hakkında çıkarılan kanun”dur. Bu kanun burada sıralanan ve güvenlikleştirmenin kurumsallaşmasında etkili olan birçok faktörle doğrudan ilgilidir.¹ Bu bağlamda, Holm’ün (2004: 220) otoriter sistemlerde güvenlikleştirmenin anlaşılmasında yasal düzenlemelerin önemli olduğu tespiti anlamlıdır. Vuori ise (2008: 71) Holm’in tespitlerini biraz daha belirginleştirir ve özellikle güvenlikleştirmenin meşruiyetinin sağlanmasında kullanılan argümanların siyasi alanın ve kurumsal yapıların doğasını belirlemesinden dolayı, söylemi dile getiren aktörlerin niyetlerinin daha kolay anlaşılabilceğini vurgular. Dolayısıyla, hem kanunun getirmiş olduğu düzenlemelere hem de kanunun Meclis’te görüşülmesi sırasında dile getirilen söylemelere baktığımızda 1960 askeri darbesi sonrası güvenlikleştirme süreçlerinin nasıl üretildiğine, güvenlikleştirici aktörlerin konumlarına, alımlayıcı kitlenin pozisyonuna ve güvenlikleştirmenin meşruluk gerekçelerinin nasıl olağanlaştığına yeterince örnek bulunmaktadır. Mecliste bulunan dört parti lideri ve Başbakanın onayı ile gündeme alınan Kanunun siyasal ve toplumsal alanın güvenlikleştirilmesi açısından önem arz eden bazı düzenlemeleri şu şekildedir:

“27 Mayıs 1960 Devrimini söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair vasıta ve suretlerle, yersiz haksız veya gayri meşru gösterenler veya üstü kapalı da olsa matufiyeti belli olacak şekilde böyle göstermeye çalışanlar... 27 Mayıs 1960 devrimini zedeleyebilecek mahiyette veya uydurma beyanatı basıma verenler veya basın yoluyla yayanlar veya alenen nakledenler...27 Mayıs 1960 Devrimini yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterecek surette feshedilmiş Demokrat Parti’nin iktidarını övenler veya müdafaa edenler;... Mensup oldukları partinin feshedilmiş Demokrat Parti’nin devamı olduğunu ileri sürenler veya herhangi bir parti lehine bu tarzda faaliyet gösteren veya propaganda yapanlar bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır... Bu kanunda

¹ Ordunun siyasal alanda gittikçe artan rolünün, 1961 anayasası ile yapılan düzenlemelerin yanında 1971 ve 1973 Anayasa değişiklikleri ile askeri yargının özerkleşmesi, Devlet güvenlik Mahkemeleri’nde askeri hakimlerin yer alması gibi düzenlemelerde etkili olmuştur (bkz. Bayramoğlu, 2009)

yazılı filler basın yoluyla işlendiği takdirde suç konusu ihtiva eden mevkuteler ve sair basılmış eserler sulh hakimi kararıyla toplattırılabilirler” (M.M. [Ek], 1962a: 9-10).

“Sistemi koruyanların korunması” (Belge, 2004: 99) amacıyla da hazırlanan Kanun tasarısı daha Meclis’te görüşülmeden gazetelerde güvenlikleştirici fonksiyonel aktörler düzenleme ile ilgili “memleketi kurtaran” kanun (M.M., 1962a: 20) söylemini dolaşıma sokmuşlardır. Düzenlemenin esas gayesi “1960 inkılabını ve bu inkılaplarla gerçekleştirilmiş olan siyasi nizamı korumak” olarak açıklanmıştır (M.M., 1962a: 23). Kanunun güvenlikleştirme bağlamındaki en önemli sonucu, güvenlikleştirme söylemlerini eleştirebilecek alternatif söylemlerin yasaklanarak güvenlikleştirilmiş alanların güvenlik dışına çıkarılarak tekrar siyasi alana dahil edilmesinin yasal güvencelerle engellenmesidir. Güvenlikleştirme açısından bu düzenlemenin diğer önemli bir sonucu ise, bu tezde Kopenhag Okulu’nun alımlayıcı kitlenin iknası ile ilgili teorik çerçevenin sorunsallaştırılarak özellikle demokrasinin konsolide olamadığı toplumlarda alımlayıcı kitlenin iknasının, zora ve korkuya dayalı bir kabullenişle ya da *bilinçli bir suskunlukla* sağlandığı¹ [active silencing, (Vuori, 2008: 2011)] iddiasının en kolay görüldüğü düzenlemelerden biri olmasıdır.

Düzenlemenin Meclis’in gündemine alınması ve Meclis’te görüşülmesi “aciliyyet” kaydıyla aynı gün olmuştur. Düzenlemeye niçin ihtiyaç duyulduğuna yönelik Adana Milletvekili Kasım Gülek’in sözleri güvenlikleştirmenin meşruiyetinin nasıl sürdürüldüğüne yönelik tipik bir örnektir. Çünkü söyleme bakıldığında birebir darbeyi gerçekleştiren askeri cuntanın yayınladığı bildirimlerin bir tekrarıdır: “Ama bu o dereceye vardı ki, bir gün memleketin ve Meclis’in *istikbâli tehlikeye düştü, demokrasi tehlikeye düştü*. Biz müsamaha gösterdik ve bu müsamahanın neticesi bu oldu. Demek ki, kabahat başta biz olmak üzere, bu işe sebebiyet verenlerdedir, arkadaşlar”(M.M., 1962a: 20). Askeri cuntanın demokrasiyi koruduğuna ve demokrasinin altını oyan edimlerin siyasetçilerden kaynaklandığına yönelik bu düşünme biçiminin bir siyasal aktör tarafından Meclis kürsüsünde dile getirilmesi önemli ve ayrıca bu söylemlerin sonraki süreçlerde olağanlaşacak olması da güvenlikleştirmenin üretilmesinde aktörler

¹Örneğin, 12 Mart Muhtırası’ndan 15 yıl sonra 12 Mart 1986 günü Süleyman Demirel Yavuz Donat’a şunları söyleyecekti: “12 Mart 1971’de ‘muhtıra işi doğru değil’ diyen, bir elin parmakları kadar azdı... ‘Doğru’ diyen daha çoktu...Fakat ‘Susan...Neme lazım diyen’ daha çoktu...Sorun Şurada...neden tepki yok?” (Donat, 2005: 86).

arasındaki konular açısından anlamlıdır. Bu tip *memleketin ve demokrasinin geleceğinin tehlikeye düşmesi* şeklindeki güvenlik söylemi ve gramerinin beraberce kullanılması askerin demokrasiyi koruduğu *yanılsamasını* doğurmuş, siyasal bir aktörün memleketin geleceğinin tehlikeye düşmesinin yegâne sorumlusu olarak siyasetçileri [“kabahat başta biz olmak üzere”] göstermesi, hem askerin siyasete karşı güvensizlik söylemini ve hem de diğer söylem ve metinleri meşrulaştıran ve pekiştiren bir işlev görmüştür.

İstanbul Milletvekili Raşit Ülker ise Gülek’in geçmiş güvenlikleştirmeleri meşrulaştırmak ve sorunu gündeme getirmek için kurduğu güvenlikleştirme söylemini yeniden üreterek güvenlikleştirme adımını gelecek için kurmuştur: “Anayasadaki bu maddelerin ötesinde şu hakikat de vardır. Hiçbir *inkılâp ve ihtilâl kendisini yok edecek kadar hürriyetperver olamaz...* Bu kanun yalnız millî tarihimizin bir devri üzerinde millî menfaatler mülâhazası ile, *Türkiye’nin bekası* mülâhazası ile *konuşmayı yasak eden* bir kanundur, yalnız bu konuda *propaganda yapmayı yasak eden* bir kanundur” (M.M., 1962a: 21) Raşit Ülker konuşmasını “bu kanun aynı zamanda komünistliğe ve sağcılığa mâni olucu hükümleri de getirmektedir. Böylece *bu memleketin yıkılmasına sebep olacak cereyanları* bir ölçü içerisinde *önlemeyi* de derpiş etmiş bulunmaktadır... huzurunuzda getirilmiş olan bu millî vasıflı kanunu *Türkiye’nin bekası için bir zaruret olarak* kabul etmenizi diler[im]” (M.M., 1962a: 22) (vurgular bana ait) şeklinde sonlandırmıştır. Konuşma içerisinde “memleketin yıkılmasına sebep olacak cereyanlar” olarak *komünizm ve sağcılığın* zikredilmesi ise, Türkiye siyasal hayatında güvenlikleştirme söylemlerinde bu iki unsurun da artık iç tehdit üretiminde kullanılan referans konumuna yükseldiğinin bir kanıtıdır. Devletin bekasına zarar veren unsur olarak komünizm ve sağcılığın eşitlenmesi ise, aslında devletçi bakış açısının tipik devleti koruma refleksidir ve siyasal unsurları görme biçiminin bir tezahürüdür. Aslında oluşan bu görme biçiminin her türlü ideolojik ve siyasal unsuru tehdit olarak algılaması askeri bir görme biçimi ve tüm siyasal alanın güvenlikleştirilmesine yöneliktir. Alt siyasal yapılara inildiğinde aslında sağ siyasetçi aktörler komünizmi devletin bekasına bir tehdit olarak kendi kimliği temelinde güvenlikleştirme söyleminde bulunurken, sosyalist ya da sol açıdan bakan başka bir aktör de aynı görme biçimi ile sağ siyaseti devletin bekasına tehdit olarak sunacaktır.

Dolayısıyla, ileriki sayfalarda ayrıntılandırılacağı gibi, toplumsal ve siyasal güvenlikleştirme birbirini destekleyen bir yapıyla siyasetin altını oyacaktır. Zaten darbe sonrası süreç, Karpat'ın (2011: 158) nitelendirmesiyle “ideolojik akım üretimini daha da hızlandır[mış]”, oluşan bu ortamda toplumsal güvenlikleştirme üzerinden yürüyen bir söylem günden güne siyasal alanı kaplamıştır. Ankara Milletvekili Rüştü Aksal'da, Ülker'in söylemini pekiştirmekte, tehlikenin sürdüğünü vurgulamakta, Anayasayı ihlal eden ve demokrasinin en önemli kurumu olan siyasi kurumları yok eden askeri darbeyi Meclis'in koruyucusu olarak sunmaktadır: “Bugün siyasal hayatımız, *rejimin kaderi tehlikede olduğu* içindir ki, ...birbirimizi ikna ederek bunu korumaya çalışıyoruz...27 Mayıs İhtilâline karşı cephe almak, 27 Mayıs İhtilâlini tahrip etmek, zedelemek, hakikatte bu Meclise hüviyet veren, bu Meclisi meydana getiren Anayasa nizamını, *demokratik nizamı yıkmak demektir*” (M.M., 1962: 29).

Söz konusu düzenleme Meclis'te görüşülürken gündeme getirilen en önemli konulardan biri de Tahriri Sükûn Kanunu¹ ve İnkılâp Mahkemeleri hakkında çıkarılan 62 sayılı² düzenlemedir. Tartışma ise, söz konusu bu düzenlemenin daha önce çıkarılan bu kanunlarla paralel olduğu ve tekrar İstiklal Mahkemeleri gibi uygulamalara yol açacağı endişesi üzerine odaklanmıştır. Bu, Niğde Milletvekili Asım Eren'in Tahriri Sükûn Kanunu ile mevcut düzenlemeyi karşılaştırırken “[o] zaman da Devlet idaresi buhranlı bir devir yaşıyordu, şimdi de devlet idaresi bir iç buhran geçirmektedir” (M.M., 1962a: 33) şeklindeki söyleminden anlaşılmaktadır. Endişenin kaynağında aslında geçmiş güvenlikleştirmeler neticesinde gerçekleşen uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalara tekrar referans verilmesi güvenlikleştirme politikaları neticesinde uygulanan siyasaların çoğu zaman alımlayıcı kitle konumunda bulunan siyasal aktörlerin *pisko-sosyolojik* (Balzacq 2005, 2007) durumunu göstermesi açısından önemlidir. Bu anlamda, McDonald'ın (2008) güvenlikleştirmenin kurulmasında üretilen tehditlerin, sadece kendi dönemini güvenlikleştirmedeğini

¹ Tahriri Sükûn Kanunu'nun ilgili maddesi şu şekildedir: İrtica ve isyana ve memleketin nizamı içtimaisini ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlâl eba bilumum teşkilât ve tahrikât ve teşvikat ve teşebbüsât ve neşriyatı Hükümet, Reiscumhurun tasdiki ile resen ve idareten men'e mezundur. İşbu ef'al erbabının Hükümet İstiklâl Mahkemesine tevdi edebilir (TBMM, 1341: 131)

² Söz konusu düzenleme “her ne suretle olursa olsun, millî inkılâp aleyhinde söz, yazı ve saire gibi neşriyat yapan, söz söyleyen, ef'alde bulunanları 5 seneden aşağı olmamak üzere cezaya muhatap tutmuş, çok vahim hallerde de idam cezası verilebileceğini ifade etmiştir” (M.M., 1962: 21).

başarılı olan her güvenlikleştirmenin sonraki süreçler için devamlılığı sağladığı saptaması önemlidir. Dolayısıyla bu söylemler, güvenlikleştirme siyasetinin alımlayıcı kitle üzerindeki etkisinin tarihsel süreklilik olarak da devam ettiğinin de göstermektedir.

27 Mayıs sonrası süreçte güvenlikleştirme siyaseti açısından üzerinde durulması gereken diğer bir unsur siyasal aktörlerin askerin konumunu siyasetin üzerine çıkaran söylemleridir:

“27 Mayısın meşruluğu neye dayanıyor... zinde kuvvetler de kendi içlerinde bulunan kahraman, fedakâr, namuslu Türk Silahlı Kuvvetlerine dayanıyor... Türk Silahlı Kuvvetleri, bir gerçektir ki; *demokratik rejimin* üstüne titriyor...27 Mayıs Türk Silahlı Kuvvetlerinin, bu memlekete tarihin öveceği, tebci edeceği, taziz edeceği büyük hediyesidir... Bizim memleketimizde *demokrasiyle*... *Türk Ordusunun iltisakları ve irtibatları*... açıkça mevcuttur...27 Mayısın meşruluğunu en alttan çektiniz mi, bütün ehram yıkılır! Rejim yıkılır, Anayasa yıkılır!¹ (M.M., 1962a: 27-29). Ortada hiçbir şey yok. Osman Bölükbaşı ihtilâlin, zaruri ve meşru bir hareket olduğuna dün inanıyordu, bugün de inanıyor, yarın da inanmaya devam edecektir² (M.M., 1962a: 44). 27 Mayıs vâki olmuştur. Bu Türk milletinin ve onun mukaddes birliklerinin, onun özü olan ordusunun eseridir. Bu eserin üzerinde artık şu veya bu istikamette kimse ve bir Türk, söz söyleme imkânına sahip değildir. Bu Anayasa ile her Türk'ün kalbiyle kuvvetlenmiş ve yüksek yerini almış vaziyettedir³ (M.M., 1962a: 51). [H]içbir kimse 27 Mayısı, 27 Mayısı yapanları, 27 Mayısın istinatgâhı olan bu Türk milletinin istiklâlinin, istikbalinin, namusunun teminatı olan Türk Ordusunu hiçbir şekilde değil zedelemek, onu okşamı[a]yan, takdir etmi[e]yen, bağrına basmı[a]yan hiçbir hareketi, düşüncüyü taşıyamaz, taşımış olursa millî varlığına kendisi ihanet etmiş olur”⁴ (M.M. 1962a: 58),

Burada zikredilen düzenleme ve düzenlemenin Mecliste görüşülmesi sırasında dile getirilen söylemler sivil asker-ilişkilerini darbeden sonra kuran söylemler olması açısından önemlidir. Çünkü siyasetin her kesiminden aktörler, sonraki dönemde sivil-asker ilişkilerinin gündeme geldiği konularda yada askeri alanla ilgili düzenlemelerde askerin pozisyonunu güçlendiren ve sivil alanı kontrol etmesinin yolunu açan söylemleri bonkörce kullanmışlardır. Cizre (1993 [2002]) AP-Ordu ilişkilerini analiz ettiği çalışmasında bu örnekleri yeterince gösterir⁵ ve AP'nin,“27 Mayısçı ordu

¹ Ordu Milletvekili Ferda Güley

² Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı

³ Adalet Partisi Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala

⁴ Urfa Milletvekili Kadri Erdoğan

⁵ Bu örneklerden bazıları şunlardır. AP Başkanı Ragıp Gümüşpala, “Ben silahlı Kuvvetler'in bu milletin bekçisi değil, sahibi olduğuna ve milletin ordu arasında bir mesafe yaratılmasının mümkün olmadığına yürekten inanmış AP'liler adına, ömrünün 46 yılını orduya vermiş eski bir asker olarak...” (Cizre: 2002: 58) MGK ile ilgili olarak Süleyman Demirel: “Kurulumuz çok önemli bir görev yapmaktadır. İster 'istişari' olsun, ister olmasın, seçkin heyetiniz sorunlara doğru 'teşhis' koyup önlemlerde anlaşılamaz ise, dışarda sonuç almamız olanaksızdır” (2002: 81) Demirel: “Siyasal hakları geri vermek görevimizde

çizgisinin politize olmuş atak yönüne ilişkin ılımlı; sivil iktidarın üstünlüğünü tartışmasız bir biçimde yerleştirme amacından taviz veren; Başta Milli Güvenlik Kurulu olmak üzere sivil iktidar üzerinde yasalarla siperlenmiş etkilere sahip askeri kurumlara ağırlık tanıyan bir ‘tarafsızlaştırarak yakınlaşma’ yaklaşımını benimsediği[ni]” belirtir (Cizre 2002: 28; ayrıca bkz. Balcı, 2011: 66-98; Zürcher, 2002: 365; Demirel, 2002, Demirel 2004: 45-47). Cizre(1993[2002]) ayrıca, AP’nin orduyu kendisine karşı “tarafsızlaştırarak yakınlaştırma” politikasının, ordunun özerklik konumunu pekiştirdiğini, siyasal denetimden gittikçe uzaklaşarak hareket serbestisi kazandırdığını ve bu durumun da 27 Mayıs sonrası askeri darbeleri kolaylaştırdığının altını çizer. Dolayısıyla, ister 27 Mayıs’ın ortaya çıkardığı toplumsal ve siyasal sistemin getirdiği krizlerin sonucu olarak, ister pragmatik nedenlerle olsun siyasetçilerin buna benzer söylemleri devletçi aktörlerin siyasal kurumların sorunu çözmesini istemek yerine, sorunları güvenlikleştirerek, askeri siyasi alana davet eden söylemlerinin yaygınlaşmasını doğurmuştur. Barlas’ın söz konusu dönemi gözlemleri ile: “bir kesim basın askeri müdahaleden yana tavır aldı. Asker niye müdahale etmiyor, paşalar niye sessiz duruyor? Her generalin konuşmasını bir politikacı konuşması gibi gazeteler vermek adetini edindiler (aktaran Dursun, 2001: 99). Karpat’ın (2011: 162) analiziyle özellikle sağ siyasetin ve Demirel’in orduya karşı bu tutumu, ordunun ve aydınların AP’nin aldığı “kararların altında gerici ve intikamcı amaçlar” yattığına dönük söylemlerini bertaraf etmek için onları “tavizlerle yatıştırma” ve ordu nezdinde kendi konumunu meşrulaştırma düşüncesinin bir sonucuydu. Dolayısıyla askerin gittikçe siyasal alanda etkili olmasının getirdiği sonuçla, siyasal aktörler siyasaların belirlenmesinde “asker ne der” sorusunu sürekli zihinlerinin arka planında tutmuşlar ve bu korku sonraki politik hayat için de belirleyici olmuştur (bkz. Berkan, 2011).

Askerin siyasi alana hakim olmasını kolaylaştıran sağ siyasal aktörlerin söylemlerinin yanında radikal sol siyasi grupların, 1960’ların sonlarıyla birlikte iktidarı seçimle ele geçirmenin mümkün olamayacağına yönelik inancı, onları kendilerine sempati duyan subaylar aracılığı ile iktidarı demokrasi dışı yöntemlerle ele geçirmenin yollarını

orduyu rencide etmemek görevimiz değil midir?” (2002: 86) 12 Mart’ın hesabını kimse kimseden sormaz. 12 Mart ne ihtilaldir, ne de darbedir. Kendisine özgü bir harekettir... biz 12 Mart’ın içindeyiz (2002: 108)

aramalarını doğurmuş, bu gelişmeler de siyasi alanın askerin denetimine geçmesi sürecini kolaylaştırmıştır. Örneğin *Devrim* dergisinin başyazısında Doğan Avcıoğlu “27 Mayıs günlerinden beri ‘zinde güçler’ denen aydın çevrelerde rejime bağlanan ümitlerin azaldığından” bahsedecek ve parlamentoculuğun dışında yeni yolların aranması gerektiğini belirtecektir (aktaran Dursun 2001: 111).

Siyasal aktörlerin askeri bu şekilde görme biçiminin tam aksine, askeri aktörler ve onun sivil uzantıları siyasetçilere karşı aşırı bir güvensizlik duymaktadırlar (bkz. Birand, 1989: 123-132). Bu aynı zamanda, bu çalışmada tarihsel sürekliliği de gösterilmeye çalışıldığı gibi, erken Cumhuriyet döneminde genelde muhalefet üzerinden kurulan ancak, 1950 sonrası Demokrat Parti iktidarı ve daha genel olarak da 1960 darbesi sonrası hemen hemen siyasi yelpazenin her kesimini kapsayan siyasi aktörlere karşı oluşturulan güvenlikleştirme söylem ve pratikleri ile de doğrudan ilgilidir. Askerin özel de siyasi alanı, genelde tüm sivil alanı güvenilmez, “sorumsuz ve yozlaşmış” (Vaner, 2009:158; Jacoby: 2010: 224) görmesinin ve kendilerini üstün konuma yerleştirmelerinin altında yatan psikolojik unsur, basitleştirilmiş olarak, bir askerin görme biçimi ile “...onlar [subaylar, astsubaylar] [bu ülkeye] hizmet vermekte ve bunu yaparken canlarını tehlikeye atmaktadır, oysa sivillerin tek derdi sadece kendi özel ve bencilce erekleridir”(aktarıldığı yer, Ünsaldı, 2008: 167) düşüncesi temelinde ve Cizre’nin (2011 ve 2006; 1995) “siyaset karşıtı zihniyet” olarak tanımladığı ve tarihsel rol üzerinden açıkladığı durumla doğrudan ilgilidir. Bu “siyaset karşıtı zihniyet”bir taraftan siyasetçilerin “düzen ve ilerleme”nin karşısında tüm “geri kalmışlığın, yolsuzluğun ve şerrin” kaynağı olarak algılanmasına dayanırken (Cizre, 2011: 319; ayrıca bkz. Laçiner, 2009: 16, 26) diğer taraftan “toplumun uzun vadeli menfaatlerine kayıtsız” (Heper; 1992: 106) kalan ve politik kararların alınmasında “çok fazla siyaset yapan” (Cizre, 2011: 346) bir düşünce sistematigi üzerine inşa edilmiştir. Sonuç olarak ve en genel şekliyle de askerin siyaseti görme biçimi siyasetin ya da siyaset kurumunun kendisinin devlete yönelik olarak bir güvenlik tehdidi olduğudur. Ordunun “siyaset karşıtı zihniyeti”nin tipik bir örneği 1960 yılında Hava Kuvvetleri Komutanı olan Memduh Tağmaç’ın siyasetçilere karşı sözlerinde görülebilir:

“Her kötülüğün başı politikacılar. Bu politikacıların hiçbirinde memleket sevgisi diye bir şey yok. Hepsi hain. Zerre kadar memleketi düşünene rastlamadım. Onların oluşturdukları Meclisten hayır yok. Bende biliyorum bugün karar versem yedi dakikada Meclis’in kapısına kilit asarım. Fazla değil yedi dakikada...” (aktarıldığı yer, Dursun, 2000: 123).

27 Mayıs sonrası dönemde askerin güvenlikleştirme süreçlerinde etkisinin analizinde üzerinde durulması gereken diğer bir unsur önceki sayfalarda çerçevesi kısaca çizilen ve 27 Mayıs askeri darbesinin güvenlikleştirme söylemi meşruiyet gerekçesinin “demokrasiyi korumak” üzerine inşa edilmesiyle ortaya çıkan askerin demokrasiyi koruduğu ve geliştirdiği *yanılsamasıdır*. “Demokrasiyi korumak” ve “rejimi korumak” söyleminin bir birini ikame edecek şekilde kullanılması askerin *rejimin bekçisi* olarak görülme biçimi ile desteklenince askerin siyasi alanı daraltan güvenlikleştirme söylemleri uzun bir süre etkili bir şekilde sorgulanmamış ve militarist söylem tüm toplumsal alanlara hakim olmuştur. Bu süreç, İnsel’in (2009: 43) “konuşan ordu, dilsiz toplum” olarak ifade ettiği yapıyı da ortaya çıkarmış ve bu “bilinçli sessizlik” [active silencing (Vuori, 2008; 2011)] güvenlikleştirme pratiklerinin yerleşmesini kolaylaştırmıştır. Sorgulamaya yönelik teşebbüsler ise doğrudan yeni bir güvenlikleştirme söylemi ile tehdit olarak değerlendirilmiş, özellikle bu alanı sorgulayabilecek akademik metinlerin çeşitli kaygılarla üretilememesi (bkz. Belge, 2008: 7-11; Kayalı, 2005: 9-11; Altınay, 2009: 1254-1255) askerin güvenlikleştirme söyleminde ki birincil konumunu sorunsallaştıramamıştır. Ayrıca, askerin güvenlikleştirmenin meşruiyeti için kullandığı demokrasiyi koruma söyleminin hem siyasal ve toplumsal aktörler tarafından tedavülde tutulması, hem de akademik metinlere dahi hakim olması, askerin siyasi alandaki konumunu pekiştirici bir işlev görmüştür. Hem Batı literatüründe hem de Türkiye’de, Türkiye politik hayatını analiz eden araştırmacıların ilk atıfta bulunduğu Karpas ve Heper’in çalışmalarından iki örnek bu durumu yeterince açıklar:

“Ordu, 1980’lere kadar...’rasyonel demokrasi’nin yerleşmesini istedi... bunun yanı sıra asker, politikacıların siyasi sadakate değil liyakate değer vermeleri gerektiği konusunda da ısrarlı olmaya devam etti. Politikacılar bu düzeyi tutturamadıkları zaman ordu rahatsız oldu ve siyasete müdahale etti... Bir kere, Türkiye’de ordu müdahalede bulunduğu zaman, yönetimi uzun süre elinde tutmak istemedi; ‘demokrasiyi kendinden [demokrasiden] korumayı’ ve yeniden ‘daha akılcı bir demokrasi’ yerleştirmek istedi” (Heper, 2002[2011: 112-113], ayrıca bkz. Heper, 1992). “Türkiye’de çelişkili bir durum söz konusudur: Sivil Hükümetlerin (kapsamı ve anlamı ne olursa olsun) siyasal demokrasiyi uygulama veya koruma konusunda sürekli başarısız olması karşısında, asker, siyasal demokrasinin koruyucusu olarak ortaya çıkmıştır... Demokrasi Türkiye’de yaklaşık otuz beş yıl evvel ilk defa kurulduğu günden beri üç ağır kriz geçirdi. Bu

krizlerin üçü de tek bir nedenle, sivillerin iktidarda veya muhalefette uzlaşmayı ve bir arada var olmayı başaramamalarından kaynaklanıyordu. Ordu, demokrasiyi kurtarmak adına üç defa müdahale de bulunmak zorunda kaldı” (Karpaz, 2011: 220).

Heper ve Karpaz’ın analizine bakıldığı zaman politikacıların demokrasiyi koruma konusunda başarısız oldukları vurgusu hakimdir. Bunun sonucunda da ordu istemeyerek de olsa siyasi alana müdahale etmekte ve siyasi alana müdahale etmesinin ana gerekçesi de siyasilerin koruyamadığı demokrasiyi korumak ve tekrar istikralı hale getirilmesini sağlamaktır. Ancak Heper ve Karpaz’ın bu okuma biçimini asker-siyaset ilişkisini analiz eden ve özellikle 1990 sonrası gittikçe artan eleştirel metinlerle (Cizre, 2002, 2004, 2008, 1993, 1997; Akça, 2004; Üskül; 1989[1997]; Altınay, 2004, 2004a, 2009; Laçiner, 2009; Mahçupyan 2009; Bayramoğlu, 2009; İnsel, 2009, Ünsaldı, 2008; Kayalı, 2005; Dursun; 2005; Kardaş, 2006; 2009; Balcı, 2011; Demirel, 2002)test ettiğimizde tam da bu okuma biçiminin tersi bir sonuç ortaya çıkmaktadır¹. Cizre’nin (2011: 316) de tespit ettiği gibi “[o]rdunun iç güvenlik konusundaki daimi teyakkuz halinin demokrasiyi istikrarsız, koşullu ve buhrana açık bir hale getirdiği de giderek artan bir mutabakat konusu olmuştur.” Çünkü askeri alan siyaset aleyhine ne kadar çok genişlerse, askeri aktörler genişleyen bu alanı korumak için daha çok siyasi alana müdahale etmelerini gerektirecek ve bu döngünün sağlanması da güvenikleştirme pratiklerinin yapılandırılması ile mümkün olacak ve demokrasinin varlığı bu alanda söylemden ileri gidemeyecektir. Dolayısıyla askeri darbelerin demokrasiyi korumak amacıyla oluşturulduğuna yönelik söylem askerin siyaset kurumuna karşı güvenikleştirme pratiklerinin meşruiyetinin sağlanmasına yönelik *pragmatik ve stratejik bir edim* olduğu kolaylıkla anlaşılır ve sivil ve siyasal aktörler de çoğu zaman bu söylemi sorgulamadan ve bir eleştiriye tabi tutmadan yaygınlaştırmışlardır. Aslında, çok basit olarak, siyasetin taşıyıcısı olan siyaset kurumuna ve siyasal aktörlere karşı güvenikleştirme siyasetinin uygulanarak, siyasal alanın daraltıldığı ve çoğu zaman askıya alındığı bir siyasal düzende demokrasinin nasıl geliştirileceğinin sorulması, en baştan *askerin demokrasiyi koruduğu* söylemini çürütür. 27 Mayıs 1960 askeri darbesi

¹Ayrıca asker siyaset ilişkisini eleştirel bir okumaya tabi tutan metinlerin yanında, özellikle askeri darbe dönemlerini, dönemin tanıklıklarına başvurarak analiz eden, ya da dönemlerle ilgili hatırat türünde ortaya çıkan çalışmalar da askeri darbelerin demokrasiyi korumak için yapıldığı söylemini boşa çıkarmaktadır (Bkz. Dursun, 2001, 2003, 2005; Belge, 2002), Çünkü bu tür metinlerin ortaya çıkması yeni okuma biçimlerini de ortaya çıkarmakta yeni eleştirel metinlere veri sağlamaktadır.

sonrası oluşan yapıda, buraya kadar çerçevesi çizilen güvenlikleştirmenin oluştuğu ortamı *aktör, söylem ve bağlam* temelinde 12 Mart Muhtırası ile bir ön teste tabi tutulabilir.

12 Mart askeri muhtırasına giden süreçte, siyasal partilerin parçalanması ve istikrasız hükümetler, seçimde etkili olabilecek Milli Nizam Partisi'nin kurulması ve dini söylemleri, Türkiye İşçi Partisi'nin söylemleri, üniversitelerde aşırı sol ve aşırı sağ örgütlenmelerin getirdiği anarşik ortam, sendikal hareketlerin yapmış olduğu eylemler ve ekonomi alanındaki olumsuz tablonun çıkardığı hoşnutsuzluklar, kimlik grupları arasındaki ideolojik gerilimler askerin güvenlikleştirme söylemini kolaylaştırmıştır (Hale, 1996: 133- 165; Dursun, 2000: 97-162; Dursun, 2003; Jacoby, 2010:224-234; Karpat, 2011: 132-173; 2010: 249-255; 2010: 287-296; Birand ve diğ. 1993).Hale (1996: 161) 12 Mart muhtırası için üç ögenin öne çıktığını belirtir. Bunlar, Demirel hükümetinin “bozulan kamu düzeninin ve siyasi terörizmdeki artışın üstesinden gelemeyeceğine” yönelik ordu içindeki inanç. “[T]oplumsal huzursuzluğun ve büyüyen devrimci Marksist hareketlerin salt zorla sona erdirilemeyeceği inancı”. Sonuncusu da “liberal demokratik bir sistem içinde gerçek hiçbir ilerlemenin sağlanamayacağına” yönelik ordu içindeki oluşan gruplaşmalar. Sonuçta da 12 Mart 1971’de ordu komutanları hükümetin istifasına ve partiler üstü bir hükümetin kurulmasına yönelik bir muhtıra yayınladılar:

“Parlamento ve hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk’ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve Anayasa’nın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, *Türkiye Cumhuriyeti’nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür*. Türk Milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri’nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin *partiler üstü* bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilerek *mevcut anarşik durumu* giderecek ve Anayasa’nın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin *demokratik kurallar* içinde zaruri görülmektedir. Bu husus süratle tahakkuk ettirilemediği takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu *Türkiye Cumhuriyeti’ni korumak ve kollamak görevini* yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine almağa kararlıdır. Bilgilerinize...” (bkz. Hale, 1996: 160; Dursun; 2001: 128-129; İba, 1998: 212).

Siyasetin güvenlikleştirilmesi bağlamında muhtıra metnini ele aldığımızda ilk üzerinde durulması gereken unsur önceki sayfalarda çerçevesi çizilen militarist güvenlikleştirme siyasetinin devamlılığının sağlandığı hususudur. Muhtıra ile doğrudan siyaset kurumuna karşı bir güvenlikleştirme söyleminin dile getirildiği açıktır.

Güvenlikleştirme 27 Mayıs darbesini gerçekleştiren askeri cuntanın yayınladığı bildiri ile bu bildiri arasında güvenlikleştirme söylemleri hemen hemen aynıdır. Güvenlik grameri olarak değerlendirebileceğimiz, “anarşi”, “kardeş kavgası”, “ekonomik huzursuzluklar” gibi ifadeler artık güvenlikleştirme söyleminin merkezine yerleşen ifadelerdir. Güvenlikleştirmenin referans nesnesi Türkiye Cumhuriyeti ve Kemalist rejim üzerine kurulmuş, güvenlik grameri olarak dile getirilen her bir söylem farklı siyasal ideolojilere yönelik olarak kurgulanmış, “çağdaş ve Atatürkçü” ifadelerinin söylemde kullanılması ise üstü örtük olarak (intended illocutionary force) daha önceki güvenlikleştirme söylemlerinde kullanılan “irtica tehdidine” karşılık gelecek şekilde dizayn edilmiştir. Güvenlikleştirme söylemi bir *iddia* üzerinden başlamış ve *uyarı* ile sürdürülmüştür. Edimsel noktada (illocutionary point) ise söylemi dile getiren aktör, söylemi ile bir gerçeklik yaratarak (directives) sözün bir sonuç üretmesini amaçlamıştır. Etkisel amaç ise (perlocutionary aim) alımlayıcı kitleye meşruluğun oluşturulmasına yönelik gerekçelerle desteklenmiş ve güvenlikleştirme söylemi gelecek edimleri (siyasi alanın sınırlandırması) meşrulaştırmaya dönük kurgulanmıştır (Vuori, 2008, 2011). Bir güvenlikleştirme adımı olan muhtıranın güvenlikleştirme söylemi (speech act) bağlamında sonuç doğurması öznelarası (inter-subjective process) bir süreçten daha çok kendi kendine gönderimde bulunan (self-referential practice)(Buzan ve diğ. 1998: 24) bir süreçtir. Yani söz konusu güvenlikleştirme edimini gerçekleştiren aktöre karşı bir eleştiri ya da karşı çıkma durumu söz konusu olmamıştır, sonuç doğurması için söylem ve metin yeterlidir. Güvenlikleştirmenin meşruiyetine yönelik olarak ise, yine 27 Mayıs darbesinde olduğu gibi demokrasiyi koruma” söylemi metinde yer almıştır.

Muhtıra, hükümete verilmiş olsa da aslında parlamentoda okunduğu dikkate alındığında tüm siyasal partilerin hedef alındığı açıktır. Zaten söylemde “partiler üstü” ifadesi bu durumu yeterince açık etmektedir. Her ne kadar 12 Mart Muhtırası ile siyasal partiler doğrudan kapatılmasa¹ da güvenlikleştirme ile hedeflenen amaç

¹12 Mart Muhtırası ile doğrudan partiler kapatılmasa da bu iklim içinde özellikle iki partinin kapatılması önemlidir. Bu partiler her ne kadar Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılsa da kapatılış gerekçelerine bakıldığında dönemin güvenlikleştirme söylemlerinin kapatma gerekçesinde ifade edildiği açıkça görülür. Bu partilerden ilki 26 Ocak 1970’de kurulan Milli Nizam Partisi’dir. 5 Mart 1971’de “laik devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunmasına ilişkin” mevzuat hükümlerine aykırı düştüğü

gerçekleşmiş ve hükümet istifa etmiş ardından “partiler üstü” olarak lanse edilen teknokratlar hükümeti kurulmuştur. Yani normal siyasetin kuralları bir kez daha askıya alınmıştır. Bu muhtıra ile önceki satırlarda çerçevesi çizilen siyasi alanın güvenleştirilmesine yönelik unsurlar pekişmiş ve asker gözetimde bir siyasi alan devam etmiştir. Asker hem hükümetin politikalarına ve oluşma biçiminde müdahil olmuş, hem cumhurbaşkanlığı seçimi ile ilgili süreçleri etkilemeye çalışmıştır. Ancak, bu muhtıra ile askerin amaçladığı güvenli bir yapının oluşturulmasına yönelik amaçlar gerçekleşmemiş, siyasal alanın sürekli sınırlandırılması ise siyasal partilerin parçalanmasına ve güçsüzleşmesine yol açmış ve siyasal ve toplumsal alanda gittikçe artan bir çöküş yaşanmıştır. Sonuçta da belirsiz ve kırılmalı bir siyasal ortamda güvenleştirme söylemleri siyasal güvenleştirmenin yanında toplumsal güvenleştirme üzerinde de devam etmiştir. Yani çok genel bir tespitle, askerin güvenlik üzerinden gerçekleştirdiği her askeri darbe Türkiye’de siyasi yapı başta olmak üzere tüm kurumsal ve toplumsal yapıyı kırılmalı hale getirmiştir, dolayısıyla da güvenlikten daha çok güvensizliğin hakim olduğu bir süreç ortaya çıkmıştır. Bu ortamda da askerin siyasi alanı güvenleştirmesinin hem ortamı, hem de meşruiyet sahası kolayca oluşmuştur. Daha net bir ifade ile geçmiş her güvenleştirme, gelecekte siyasi alanı kırılmalı hale getirirken, aynı zamanda da bu kırılmalı yeni güvenleştirme siyaseti için ortam oluşturmuştur.

4.3. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi: Toplumsal ve Siyasal Güvenleştirme

Türkiye siyasal hayatında siyasetin güvenleştirilmesi olgusunun tarihsel süreklilik içerisinde ele alınmasında en önemli duraklardan birisi 12 Eylül 1980 askeri darbesidir. Çünkü bu dönem, tüm Cumhuriyet dönemi siyasal alandaki

gereğesiyle kapatılması için dava açılmış ve Anayasa Mahkemesi tarafından 20 Mayıs 1971’de kapatılmıştır. Kapatılma gerekçesi ise, partinin “laik devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması prensiplerine aykırı olduğu” şeklindedir. Yani “Kemalist ideolojinin ilkelerinin sınırlarını çizdiği siyasal sistem içinde” ve “bürokrasinin yönetime ağırlığını yeniden koyma”ya çalıştığı bir dönemde MNP’nin sistemde yerinin olmadığına karar verilmiştir (Sarıbay, 2004; 576-579; Akyol, 2009: 72) 13 Şubat 1961 yılında kurulan ve 12 Mart Muhtırası’nın verildiği gün Cumhuriyet savcısı tarafından kapatılması istemiyle dava açılan Türkiye İşçi Partisi ise 20 Temmuz 1971 tarihinde kapatılmıştır. Kapatılma gerekçesi ise, Anayasanın 57. Maddesinde ifadesini bulan “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği” ve Siyasi Partiler Kanunu’nun 81. Maddesindeki “azınlık bulunduğunu ileri süremezler, azınlık yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler” kuralının ihlal edildiği hususudur (Akyol, 2009: 72; bkz. Teziç, 1976: 320-329; Aybar, 1988).

güvenlikleştirmelerin de bir sonucudur. Bir taraftan Cumhuriyet dönemi siyasal kurumların güvenleştirlmesinin sonucu olarak kırılğan ve bölünmüş bir siyasal alanın ortaya çıkması ve dolayısıyla güçsüz siyasal kurumların sorunlara çözüm üretmemesi, diğer taraftan tüm güvenleştirci politikalar neticesinde, konumu daha da güçlenen güvenleştirci aktörlerin/güvenlik elitlerinin güvenleştirme siyasetini bir yönetim mantalitesi ve aracı olarak kullanması (bkz. Kardaş, 2006) ve çözümü bu yöntemde araması olgusu (bkz. Dursun, 2005) söz konusu dönemde tüm *aktör, söylem* ve *siyasette* kendini göstermiştir. Askeri darbenin sonucunda da tüm siyasal partiler kapatılmış¹, birçok siyasal aktörün siyaset yapması yasaklanmış ve siyasi alan toptan askıya alınmıştır. Siyasal ve toplumsal alanın tümünden askerin kontrolüne geçtiği bu dönem, 27 Mayıs sonrası oluşan olağanüstü rejimin tamamen kurumsallaşmasını getirmiştir. Bu olağanüstü rejim, siyaset ve toplum arasındaki bağı koparmış, güvenleştirci aktörlerin öznel tehdit algılamaları ve rejim anlayışlarının hakim olduğu, hukuksal ve yasal düzenlemelerin bu öznel anlayışa göre dizayn edildiği yeni bir iktidar biçimi ortaya çıkmıştır.

Bu dönemi siyasetin güvenleştirlmesi çerçevesinde ele alırken, siyasal güvenleştirmenin toplumsal güvenlik/güvenleştirme üzerine inşa edildiği iddiası merkeze yerleştirecek ve güvenleştirme kuramının araçsal analiz düzeyi ve bileşeni bu iddianın çerçevesinde kurgulanacaktır. Bundan önceki bölümlerde siyasetin güvenleştirlmesinde analiz düzeyi ve bileşeni açısından ayrıntılı olarak izlenen yöntem bu dönemin incelenmesinde kısa tutulacaktır. Çünkü Türkiye siyasal hayatında güvenleştirme politikaları, kuramın araçsal çerçevesi bağlamında ayrıntılı olarak nasıl işlediği, buraya kadar yeterince açıklığa kavuşturulmuştur. Dolayısıyla bu dönemi, analiz düzeyi ve bileşeni açısından *aktör, söylem, bağlam, alımlayıcı kitle* ve uygulanan *siyaset* açısından incelerken seçilen örnekler ve söylemler mümkün olduğunca, siyasetin güvenleştirlmesindeki süreklilikleri ve farklılıkları göstermeye yönelik olacaktır. Çünkü bu dönemdeki siyasal kurumların askıya alınması da askeri

¹12 Eylül Askeri darbesinin sonucunda askeri cuntanın 7 no'lu bildirisini ile üç dernek dışındaki (Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay) tüm dernek ve siyasi partilerin faaliyetleri durdurulmuş ve yöneticileri göz altına alınmış ve 16 Ekim 1981 yılında çıkarılan 2533 sayılı yasa ile de söz konusu dönemde faaliyet gösteren 18 siyasal parti feshedilmiştir (Yüzbaşıoğlu, 1999: 98-99; Akyol 2009: 325-326).

darbe sürecinde olduğu göz önüne alındığında askerin siyaseti güvenlikleştirme biçimi ve felsefesi buraya kadar yeterince tartışılmıştır. Bu kısmı incelerken siyasal güvenlikleştirmenin toplumsal güvenlikleştirme üzerine inşa edildiği hususunu merkeze yerleştirdiğimizde, burada *toplumsal güvenlikleştirme* (societal securitization) (Buzan 1991; Buzan, 1993; BuzanWeaver, 1997; Weaver ve diğ. 1993; Buzan ve diğ, 1998; Weaver 2008) ve bunun yansıması olarak ortaya çıkan *toplumsal güvenlik ikilemi* (societal security dilemma) (Roe, 2005; Roe, 2004a, Roe, 2002; Roe, 1999) ile ilgili bir takım kuramsal hususların altının çizilmesi gerekmektedir.

4.4. Toplumsal Güvenlikleştirme ve Toplumsal Güvenlik İkilemi

Kopenhag Okulu, farklı güvenlik sektörlerinin¹ birbiriyle etkileşiminin bir sonucu olarak bir sektördeki güvensizlik halinin diğerini de etkileyebileceği üzerinde durur ve güvenlik sektörlerini bir arada çalışmanın önemine değinir (Weaver, 2008: 581). Bu bağlamda özellikle 12 Eylül askeri darbesine giden süreçteki güvenlikleştirme söylemlerinin, kim tarafından, hangi koşullarda, nasıl ve hangi sonuçları doğuracak şekilde üretildiğinin analiz edilmesi için özellikle güvenlik sektöründeki toplumsal ve siyasal güvenlikleştirmenin birlikte ele alınması gerekmektedir. Ayrıca, 12 Eylül öncesi ideolojik ve toplumsal bölünmenin üretmiş olduğu ortamda her kimlik grubunun diğerini tehdit olarak algılaması ve bunun sonucunda da karşılıklı güvensizliklerin oluşturduğu *toplumsal güvenlik ikilemi* de siyasetin güvenlikleştirilmesinin dinamiğini etkileyen ve dikkate alınması gereken diğer önemli bir unsurdur. Dolayısıyla burada 12 Eylül'e giden süreçte siyasetin güvenlikleştirilmesi olgusunu toplumsal güvenlikleştirme üzerine inşa edilen siyasal güvenlikleştirme ve bu güvenlikleştirme süreçlerinin dinamiğini etkileyen toplumsal güvenlik ikilemi temelinde ele almak söz konusu dönemdeki askerin siyasi alanı güvenlikleştirme siyaseti temelinde ve askeri darbe sonucunda siyasal ve toplumsal alanın sınırlarını belirlemesi olgusu daha net ortaya konabilir.

Toplumsal güvenlik siyasal güvenlikle doğrudan ilişkili olmakla birlikte aralarında farklar da bulunmaktadır. Siyasi güvenlikten bahsedildiği zaman, devletin örgütsel

¹Teorik kısımda tartışıldığı üzere Kopenhag Okulu güvenlik sektörlerini, ekonomik, askeri, siyasi, çevre ve toplumsal güvenlik olarak ele alır.

istikrarı, yönetim sistemi ve söz konusu sisteme meşruiyet kazandıran ideolojiler öne çıkmakta ve en genel anlamıyla da *egemenlikle* ilgilidir. Toplumsal güvenlik¹ ise daha çok *kimlikle* ilgili bir unsur olarak, söz konusu kimliğe karşı algılanan bir tehdidin bertaraf edilmesi ile ilgilidir (Weaver, 1993: 24-25; Weaver, 2008: 581). Daha açık hale getirmek gerekirse, toplumsal sorun ağırlıklı olarak devlet güvenliği temelinde siyaseti sıfırlayan bir yaklaşımla ele alındığında ve bu yolla toplumda bir güvenlik kaygısı üretildiğinde toplumsal güvenlikleştirmeden bahsedilir. Bunun ortaya çıkma biçimi güvensizlik duygusunun süreklileştirilmesi ve güvenlik temelli bir bakış açısı ile öteki kimliğinin *belirginleştirilmesiyle* olmaktadır.

Toplumsal güvenlikle ilgili kimliğin tehdit altında görülmesine yol açan kaygılar genellikle dil, eğitim ve kültürel unsurlarla doğrudan ilgili olmakla birlikte kimliğin dinamiğini etkileyen din olgusu² ve yine toplumsal dinamiklere etki eden ekonomik faktörler de dolaylı olarak toplumsal güvenliği etkiler (Weaver, 1993: 23; Buzan, 1991: 122-123). Ayrıca, toplumsal güvenliğin ortaya çıktığı kültürel ortam ise, tarihsel algılar, ülkenin siyasal sistemi, ortak değerleri, toplumsal yapısı gibi unsurlarla da doğrudan ilgilidir (Roe, 1999, 2002, 2004a, 2004b, 2005). Toplumsal güvenlikleştirme sürecinde, toplumsal gruplar toplumsal ve siyasal kültürün yeniden üretildiği alanı kontrol etmeye çalışırlar. Bu anlamda da devletin imkanlarını kullanarak bu alanı kontrol eden ve ayrıcalığının devamı için mücadele eden hakim grup (çoğunluk) ile kendi kimliğini devam ettirmek için var olan mevcut alanın da tehdit altında olduğunu düşünen azınlıkların direnci arasında bir mücadele oluşur (Buzan ve diğ. 1998: 122).

¹ Toplumsal güvenlik kavramı ilk Buzan (1991) tarafından çerçevesi çizilmiş, daha sonradan Kopenhag okulunun hem Kollektif çalışmalarında (Buzan ve Waever, 1997; Buzan ve diğ. 1998) hem de bireysel çalışmalarda (Weaver, 1993, Buzan 1993; Weaver, 2008) geliştirilmiştir. Kopenhag Okulu'nun yaklaşımı çeşitli yönleri ile eleştiriye tabi tutularak genişletilmiş (Williams, 1998a; McSweeny, 1996; Huysmans 1998) farklı sorun alanlarına da uygulanmıştır (Roe, 1999, 2002, 2005).

²Weaver din, toplumsal cinsiyet ve *fonksiyonel güvenlik* (fonctional security) konularının farklı bir güvenlik sektöründe ele almaya aday olduğunu belirtse de,(Weaver, 2008: 587) özellikle dinin kamu alanından çıkartılarak, insanların öznel tercihlerine bırakıldığı ve bireysel bir inanç meselesi olarak değerlendirildiği ortamlarda, devletin egemenlik iddiası bağlamında ve laik rasyonellik ve öznellik (secular rationality and subjectivity) çerçevesinde bir politikayı sürdürdüğü toplumlarda sosyal ve siyasi olaylarla iç içe geçtiğini belirtir (Weaver, 587, dipnot no, 5) Bu çerçeveden bakıldığında din ayrı bir sektör çerçevesinde değil, doğrudan toplumsal ve siyasal güvenlikleştirmenin dinamiklerini etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplum, bir kimlik etrafında tanımlandığı için toplulukların kendilerini nasıl tanımladıkları her bir bireyin kendilerini söz konusu topluluğun mensupları olarak tanımlamaları ile doğrudan ilgilidir. Bu kimlikler hükümetlerin kurumsal yapılarından farklı olsa da çoğu zaman siyasal yapıya etki eden bir bağlantısı da mevcuttur (Weaver, 1993: 24; Weaver, 2008: 582). Bir topluluğun muhtemel bir gelişmeyi ve potansiyel bir durumu kendi varlığına/kimliğine yönelik bir tehdit olarak tanımladığında *toplumsal güvensizlik* ortaya çıkar. *Kimlik güvenliği* olarak da kavramsallaştırılan toplumsal güvenlik, grup kimlikleri bağlamında “biz kimlik”lerinin korunmasına yönelik alınan önlemlerle doğrudan ilgilidir (Weaver, 1993: 15; Buzan ve diğ. 1998: 120). Bireyler çoklu kimliklere sahip olsalar da güvenlikleştirme politikaları söz konusu bireyin kimliğini bir çerçeve içinde şekillendirir. Güvenlik siyasetinde ulusal kimlik, diğer kimliklerden daha *belirleyici* bir vafa sahiptir, çünkü siyasi üst yapı söz konusu kimlik üzerine inşa edilir. Yani diğer kimliklerin aksine sadece içerik değil diğer alt kimliklerin anlamlandırıldığı bir *bağlam*dır. Dolayısıyla söz konusu kimlik diğer kimliklerin üzerinde konumlandırıldığı bir çatışma durumunda diğer kimlikleri kolaylıkla içine alabilmekte ve bu bağlamda güvenlikleştirilmesi de daha kolay olmaktadır (Weaver, 2008: 583).

Diğer kimliklerin ulusal kimlik üzerine inşa edileceği göz önüne alındığında Türkiye’deki devletçi aktörler siyasal güvenlikleştirmeyi bu minval üzerine kurgulamışlardır. Bu anlamda güvenlik elitleri kendi güvenlikleştirme söylemlerine dayanak olarak toplumsal kimlik gruplarından, konjonktüre uygun olarak, birini diğerine karşı öne çıkarmışlardır. Örneğin komünizm tehlikesine karşı milliyetçi ve İslamcı kimlik gruplarını desteklemek gibi. Ulusal güvenlik bağlamında ulusal kimliğin güvenlikleştirilmesi daha kolay olmaktadır. Bireysel güvensizliğin, sosyal yer değiştirmelerin ve statü değişikliklerinin çok olduğu durumlarda kimlikler siyasileşir ve aşırı siyasallaşan kimlikleri de güvenlikleştirmek daha kolay olur. Bu bağlamda, Weaver, ne tür kimlik politikasının kimin adına ve hangi yönde ele alındığını (sağ radikalleşme, sol radikalleşme dini, milliyetçi, ayrılıkçı vb.) açıklamak için birbiriyle bağlantılı ortak kimlik gruplarının temel özelliklerini göz önünde bulundurarak bir analiz düzeyi belirlenebileceğini belirtir (Weaver, 2008: 584). Yani daha açık bir ifade ile bireylerin tek tek davranışlarından daha çok siyasal hareketlenmeler içinde bireyin

var olduğu ortak kimlik gruplarının değerlerine/söylemlerine odaklanılmalıdır. Çünkü bireyin güvenliği için sığındığı toplumsal gruplar tehdidi devletin gündemine getirerek konuyu siyasi sektöre taşımaya çalışırlar (Weaver, 2008: 586; Buzan ve diğ. 1998: 122).

12 Eylül döneminde toplumsal gruplar kendi kimliklerine yönelik olarak tehdit algılamalarını devlet üzerinden kurmuşlar ve söz konusu tehdidi devletin gündemine taşımak için çaba harcamışlardır. Bunun sonucunda da *devleti ele geçirme söylemi* her kimlik grubunun diğerini tehdit olarak sunmasında belirleyici söylem olmuştur. Örneğin 16 Şubat 1980’de MHP Grubu adına konuşan Gaziantep Milletvekili Cengiz Gökçek’in Meclis kürsüsünden dile getirdiğı söylemler bunun tipik örneğidir: “Anarşi süratle ve maksatlı olarak tırmandırılıyor. Devlet daireleri komünist militanların, direniş komitesi adıyla anılan ihanet çetelerinin işgali altındadır. İşgal altındaki bu resmi kurumlarda fiili silahlı çatışmalar çıkarılmakta, saldırılar düzenlenmektedir.” (M.M, 1980: 51). Bu görme biçiminin tam tersi, karşıt kimlik grubunda tezahür etmekte ve karşılıklı oluşan bu şüphe güvenlik alanına havale edilmekte ve söylem devlet alanının bu tehditlerden korunması üzerine inşa edilmektedir. Sağ siyasetin bir aktörü olan Gökçek’in “komünist militanlar” temelinde kurduğı *devleti ele geçirme* söylemi, karşılığını yine *devleti ele geçirme* söylemi etrafında sol bir siyasi aktör tarafından alacaktır. CHP grubu adına Meclis’te görüşlerini dile getiren Eskişehir Senatörü Hikmet Savaş’ın, iktidarda bulunan AP’ye karşı söylemler, sağ siyasetin devleti ele geçirdiğine yönelik güvenlikleştirme söylemidir: “Türk Milleti, Adalet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi tarafından etnik ayrımcılık kışkırtmalarıyla bölünmek istenmektedir. Adalet Partisi, şeriatçısından faşistine kadar sağdaki bütün aşırı uçları himaye etmekte, kendinde toplamaya çalışmaktadır. TARİŞ’i sağcı militanlara terk etmek, TARİŞ’in ekonomik gücünü çıkar çevrelerine teslim etmektir (TBMM, 1980: 111). Görüldüğü üzere, toplumsal kimlikler üzerinden kurulan güvensizlik durumu *devleti ele geçirme* söylemi temelinde siyasi alana, oradan da güvenlik alanına taşınmakta ve söz konusu kimlikler devlet için tehdit olarak sunulmaktadır. Kimlik gruplarının devleti ele geçirme üzerine kurduğı söylem aynı zamanda bir rekabet alanı oluşturduğı için mücadele kimlik gruplarını kendi ideolojileri temelinde mobilize edecek ve çoğu zaman şiddete giden bir süreç ortaya

çıkacaktır. Bu şiddet sarmalının giderek büyümesini gerektiren unsur da çoğu zaman ötekini tehdit olarak kuran söylemlerin neticesinde şekillenen *toplumsal güvenlik ikilemidir*.

Toplumsal güvenlik ikilemi [(inter)-societal security dilemma], toplumun içerisinde var olan kimlik gruplarının kendi toplumsal/kimlik güvenliklerinin güçlendirilmesine yönelik her bir edimi diğer toplum/kimlik gruplarının reaksiyonu ile karşılık bulmasının sonucunda ortaya çıkar. Yani bir kimliğin güçlendirilmesine yönelik ve güvenlik kaygısı ile yapılan her bir edim, bir anlamda diğerinin güvensizliğini doğuran bir ortam ve süreç oluşturmaktadır. Devletlerarasındaki her bir aktörün diğerine şüphe ile yaklaşmasının sonucu olan *güvenlik ikilemi* toplumsal katmana ve bir devlet içindeki kimlik gruplarına indirildiğinde ve her bir kimlik grubunun söylem ve faaliyeti diğeri tarafından yanlış bir algı (misperceive) ile karşılandığında ve buna yönelik bir edim gerçekleştiğinde toplumsal güvenlik ikilemi ortaya çıkmaktadır. Toplumsal güvenlik ikilemi özellikle belirsizliklerin ve güçsüz iktidar yapılarının söz konusu olduğu durumlarda daha çok etkilidir. Çünkü her bir kimlik grubu, söz konusu *belirsizlik* durumunda, belirsizlikten doğan tehdit algılamasının sonucunda güvenliği ön plana çıkaracaktır (Buzan ve diğ. 1998:120; Roe, 1999; Roe, 2002; Roe, 2005: 56-74). Güvenikleştirme söylemi neticesinde toplumsal dinamiklerin mobilizasyonu, aynı zamanda toplumsal güvenlik endişelerinin somutlaşmasına ve bunun sonucunda da güvensizliklerin artmasına neden olmaktadır (Weaver, 2008: 590). Güvenlik ikilemi en genel anlamıyla karşılıklı korkuların sürekliliğidir.

12 Eylül dönemine giden süreçte, siyasal kırılma ve belirsizliğin hakim olduğu siyasal yapıda her bir kimlik grubu (sağ, sol, sağ radikal, sol radikal, İslamcı, milliyetçi, Alevi, Sünni, laik, Türk, Kürt vb.) birbirine şüphe ile bakmasının ve her birinin ötekini tehdit tanımlaması neticesinde güvensizlik sarmalı gittikçe büyümüştür. Özellikle bu dönemde sosyal ve ekonomik düzenin bozulması “toplumsal yabancılaşma”yı da beraberinde getirmiş ve buna bağlı olarak “kültürel yabancılaşma” ile gittikçe ayrışan kimlik gruplarının “güvensizlik duyguları” yoğunlaşmıştır. Bu güvensizliğin ürettiği ortamda kimlik grupları “dinsel ve ulusal kimliği” yeniden vurgulama ihtiyacını hissetmişlerdir (Karpat, 2011: 235). Örneğin 1980 yılında CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in sözleri bu durumu yeterince açıklar: “son yıllarda yarı

resmi koruma altında bulunan aşırı sağcı militanların yetiştirilmesi, aşırı sol terörizmi tahrik etti. Şu anki hükümet bu gruplar arasında taraf tutmaktadır” (Tercüman, 20 Nisan 1980). “Demirel’in uyguladığı plan sonucu en az 200 bin kişi eylem için silahlandı” (Hürriyet, 4 Temmuz, 1980). “Türkiye bir iç savaş tehlikesiyle karşı karşıya hatta iç içedir... olayları sağcı militanlar başlattığı bilindiği halde iktidar bunu saklayıp bir komünist tehlike varmış görüntüsünü vermeye çalışmaktadır... Hükümet’in Çorum’daki olaylarda da taraf olduğu taraflardan biriyle birlik olduğu ve onların suçlarını örtbas etmeye çalıştığı ortadadır” (MGK Genel Sekreterliği, 1981: 169). Bu söylemler karşıt siyasal aktörler tarafından sol siyasete karşı kullanılacaktır. MHP Genel Başkanı Türkeş’in 27 Mayıs 1980 tarihinde MHP Genel Başkan yardımcısı Gün Sazak’ın öldürülmesinin ardından söyledikleri buna örnektir: “Ana muhalefet Partisi [CHP] ve onun lideri [Ecevit], öldürülen bütün partimiz üyelerinin manevi katilidir... Komünist, bölücü cinayet çetelerinin çektiği her tetiğin ardında mutlaka onun manevi mesuliyeti vardır ve anarşinin baş sorumlusudur” (MGK Genel Sekreterliği, 1981: 162). Ecevit ve Türkeş’in söylemleri, söz konusu dönemde toplumsal katmanlarda da benzer şekilde bir algılama biçiminin olduğuna işaretir.

Güvenlik ikilemelerinin oluşturduğu ortamda bireyler kendisini yakın hissettikleri bir gruba dahil olmuş ve toplumsal gruplar da giderek büyüyerek bir ayrışma yaşamış ve bunun sonucunda da her bir gurubun diğerine karşı geliştirdiği güvenlikleştirme söylemi hakim olmuştur. Bunun getirdiği süreçle birlikte özellikle 1978 yılından itibaren ülkede iç çatışmalar artmış sağ ve sol örgütler “askeri mücadele” içinde sürdürdükleri eylemlerde birçok insanın hayatını kaybetmesine yol açmışlardır. Ayrıca artan kargaşa ile birlikte dini ve mezhep temelli ve etnik gerilimler sağ ve sol gruplar arasındaki mücadeleleri artırmış, toplumsal gruplarda kendi arasında gittikçe ayrışarak Aleviler kendilerini solcu örgütlere yaklaştırarak güvenlik arayışı içine girerken; sağ kanat ise Sünni halktan destek alma yönüne gitmiştir. Başta küçük gruplar arasında devam eden ve yerel özellik gösteren çatışmalar, *toplumsal güvenlik ikileminin* oluşturduğu toplumsal ve siyasal ortamda giderek kontrolden çıkmış “dini ve mezhep çatışmalarına” dönüşerek birçok ilde (Malatya, Sivas, Bingöl, Kahramanmaraş) katliam boyutunda olaylara sebebiyet vermiştir. Şiddet ve terörün gittikçe artması ilede ülkenin birçok yerinde “kurtarılmış bölgeler” oluşturulmuştur. Sonuçta, toplumsal

güvenlikleştirmenin oluşturduğu güvenlik ikileminde siyasal güvenlikleştirme ile beslenen bir söylem neticesinde tüm bu çatışma ve krizlerin sorumlusu olarak siyaset kurumu gösterilmiş ve 12 Eylül askeri darbesinin mümkünlük koşulları toplumsal güvenlikleştirme temelinde yürüyen tartışmaların üzerine inşa edilen siyasal güvenlikleştirme ile oluşturulmuştur.

4.5. Güvenlikleştirici Aktörler, Söylemler ve Süreçler

27 Mayıs askeri darbesi sonrası Türkiye siyasal hayatında başat güvenlikleştirici aktör olarak asker en üste yerleşmiş ve bu konumu önceki sayfalarda değinildiği gibi sorgulanamaz bir hal almıştır. 12 Eylül darbesine giden süreçte, askeri aktörlerin yanında, diğer güvenlikleştirici aktörler daha geniş bir yelpazeyi içine almış ve söz konusu aktörlerin söylemleri bir anlamda askeri güvenlik elitlerinin söylemini kolaylaştıran bir işlev görmüştür. Bu bağlamda, dönemin güvenlikleştirici aktörleri ile ilgili ilk üzerinde durulması gereken unsur, her bir siyasi partinin aktörlerinin özellikle sağ ve sol siyaset temelinde *kendi ötekisine* karşı güvenlikleştirme söylemini inşa etmesidir. Erken Cumhuriyet döneminde siyasetin güvenlikleştirilmesinde tüm muhalif unsurlar güvenlikleştirilmiş, (bkz 2. böl.) Demokrat Parti döneminde ise söz konusu parti iktidarda olmasına rağmen, temsil ettiği kitle çevreye yakın olduğu için merkezi temsil eden muhalefet dahil, devletçi aktörler kendi konumlarının tehlikeye düştüğü endişesiyle bu partiye karşı güvenlikleştirme söylemini inşa etmişlerdir (bkz. 3. böl). 12 Eylül'e giden süreçte ise siyasal partilerin güçsüz olması ve hükümetlerin koalisyonlardan ya da azınlık hükümetlerinden oluşmasının neticesinde iktidar sürelerinin çok kısa olmasının getirdiği kırılmalı siyasal yapıda (Bozarslan, 2009: 235; Vaner, 2009a: 159; Ahmad, 2010:162-182) her siyasal parti diğerine karşı güvenlikleştirme söylemini dile getirmiştir. Bu anlamda, aslında bu dönemin önemli bir özelliği Cumhuriyet sonrası, devletin sahipliğini kendi uhdesinde gören Cumhuriyet Halk Partisi'nin bile diğer partilerle bu anlamda eşitlenmesidir. Bu husus aslında 12 Mart sonrası "Kemalist kadroların devletten tasfiyesinin hızlandığı ve ideolojik tortularının resmi ideolojiden ayıklanmaya" (Taşkın, 2009: 571) başlamasının ve ayrıca Bülent Ecevit'in görüşleri yüzünden ordu ile CHP'nin Kemalizm konusunda gittikçe ayrılan görüş farklılığının bir sonucudur (Karpat; 1988 [2010: 297]). Yani tarihsel olarak inşa edilen CHP'nin Cumhuriyetin bekçiliği görevi

bu dönemde ön plana çıkmamış bu görev ordunun uhdesinde görülmüştür. Dolayısıyla bu partiye karşı da kolaylıkla *etkili* güvenlikleştirici söylemler dile getirilmiştir. Burada altı çizilmesi gereken husus, söz konusu partiye karşı daha önceki dönemlerde de güvenlikleştirici söylemler dile getirilmiş olsa bile, alımlayıcı kitlede bu söylemlerin etkili olması için *siyasal yapı ve ortam* müsait değildir.

Dönemin güvenlikleştirici aktörleri bağlamında üzerinde durulması gereken ikinci unsur, muhalefet ya da iktidar olmasına bakılmadan tüm siyasi aktörlere karşı, diğer güvenlikleştirici aktör ya da fonksiyonel aktörlerin üst seviyede dile getirdikleri güvenlikleştirme söylemleridir. Daha önceki dönemlerden belirgin olarak farklılaşan yön, güvenlikleştirici aktörlerin/fonksiyonel aktörlerin çok daha geniş bir yelpazeyi içine almasıdır. Bu bağlamda hem sendikal örgütler hem güçlü ekonomi örgütü olan TÜSİAD gibi kuruluşlar, yine ideolojik bölünmeler temelinde ayrışan polis ya da öğretmen gibi memur kesimini temsil eden farklı örgütler, üniversite öğretim üyeleri ve bürokrasiyi temsil eden aktörler, siyasi parti ve aktörlere karşı güvenlikleştirme söylemini kullanmışlardır. Bu dönemde basını temsil eden fonksiyonel aktörler, tüm Cumhuriyet döneminde olduğu gibi, sorunun siyasal sınırlar içinde çözümünden yana olmaktan daha çok, askerinin müdahale etmesine yönelik söylemleri etkili bir şekilde gündemde tutmuşlar ve güvenlikleştirici aktörlerin söylemlerini yeniden üreterek dolaşıma sokmuşlardır. Altı çizilmesi gereken husus bu dönemde neredeyse tüm basın özellikle askeri güvenlikleştirici aktörlerin tamamen kontrolü altına girdiğinden güvenlikleştirici söylemlerin dolaşıma sokulması ya da üretilmesi de bu minvalde olmuştur. Bu anlamda, daha önceki bölümde tartışıldığı üzere, basın daha genel anlamda medya “ siyasal kararların ve gündemin örgütlü siyasal güçlerin katılımı olmaksızın tekno bürokrasi, ordu ve başbakanı yakın özel çıkar gruplarınca belirlenmiş biçimini gizleme işlevini” gördüğünden (Cizre, 1995: 75) siyasal alanın daraltılmasında önemli bir fonksiyonel aktördür. Dolayısıyla Cizre'nin (1995: 72) “medya, düşünce düzeyinde siyasetten ve siyasilerden nefret eden, ancak siyasetin pratik sonuçlarını kullanmaya hevesli, fırsattı/çıkarıcı bir kültürü yeniden üret[tiği]” tespiti, tamda basınının güvenlikleştirme süreçlerinde ki işlevini ortaya koymaktadır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli unsur, diğer tüm güvenlikleştirici aktörlerin üstünde bir konuma yerleşen ordunun bu dönemde, daha önceki dönemlere

nazaran, söylemi kamuoyunun dikkatine getirecek şekilde daha çok *konusmuş* olmasıdır. Özellikle bu dönemde büyük şiddet olaylarının hemen akabinde ve milli bayram ya da özel günler gibi tarihlerde, sıklıkla, basın bildirimleri ve kamusal duyurular vasıtası ile yayınlamış olduğu mesajların temel vurgusu siyaset kurumuna karşı güvenlikleştirme söylemleri üzerine kurgulanmıştır. Ordunun bu dönemde yoğunlaşan bu açıklama biçimi özellikle 12 Eylül askeri darbesinden sonra daha da artacak, demokratik rejimlerde “ordunun siyasal ve toplumsal olarak dilsiz” (İnsel, 199: 44) olması gerektiği hususu Türkiye siyasal hayatında işlemeyecek ve ordunun her alandaki söylemi, 1990’lı yıllarda siyasi tartışmaların merkezine yerleşecek ve 2000’li yıllarda da bu konumu devam edecektir.

Askerin siyaseten belirleyiciliğini sağlayan hususun “toplumsal çelişkiler arenasındaki stratejik konumu” (Cizre, 2009:175) olduğunu dikkate aldığımızda, 12 Eylül darbesine giden süreçte askerin güvenlikleştirici aktör olarak belirleyiciliğini artıran husus, toplumsal çelişkiler üzerine siyasal aktörlerin inşa ettiği güvenlikleştirme söylemidir. Bu anlamda askerin yaptığı çoğu kez, söz konusu siyasal aktörlerin söylemini iç düşman ve anarşi temelinde tekrar edip devletin bekası vurgusuyla yeniden dolaşıma sokmak olmuştur. Dolayısıyla, sorulması gereken soru, askerin “bir güvenlik üreticisi” olarak toplumsal çatışmaları önleyecek yerde niçin ve hangi amaca yönelik olarak ve ne tür güvenlikleştirme söylemini yaygınlaştırdığı hususudur. Çünkü askeri bir aktörün görevi güvenliği kamusal alanda tartışmaktan daha çok, ortaya çıkan güvenlik problemlerini gidermeye yönelik olmalıdır. Bu soruların cevabı bir anlamda söz konusu dönemin güvenlikleştirme söylemlerinin analizi ve güvenlikleştirmenin nasıl işlediğinin ortaya konulmasıyla da anlaşılabilir.

Ancak söylemi ele almadan önce söz konusu dönemde *güvenlikleştirme adımlarının* (securitization move) gerçekleştiği ortamla ilgili güvenlikleştirme süreçlerinin başarılı olmasını mümkün kılan *kolaylaştırıcı koşullara* (facilitiation conditions) ve alımlayıcı kitle olgusuna kısaca değinmek gerekmektedir. Özellikle bu dönemin güvenlikleştirme siyasetinin incelenmesinde söylemin yanında (internal-linguistic, gramatical) söylemin gerçekleştiği bağlam (external-contextual, social) alımlayıcı kitle açısından gittikçe daha çok önem taşımaktadır. Çünkü alımlayıcı kitle olgusu bu dönemde önceki güvenlikleştirme süreçlerine göre farklılık göstermekte ve özellikle kimlik grupları

temelinde alımlayıcı kitle parçalı bir yapı oluşturmaktadır. Güvenlikleştirmeyi önce toplumsal bağlamında ele aldığımızda her bir kimlik grubunun alımlayıcı kitlesi farklı olacaktır. Örneğin sağ siyasal aktörlerin “komünizm tehlikesi” ya da “sol anarşist” temelli güvenlikleştirme gramerini içeren söylemlerinin alımlayıcı kitlesi, sağ, milliyetçi, muhafazakâr ve İslamcı kimlikler vb. toplumsal kesimlerdir. Sol siyasal aktörlerin “İslamcı”, “şeriatçı”, “faşist” “sağ militanlar” gibi güvenlikleştirme gramerini içeren söylemlerinin alımlayıcı kitlesi yine sol eğilimli kimlik gruplarıdır. Toplumsal kimlikleri “aşırı sol”, “aşırı sağ”, “radikal, İslamcı”, “Alevi”, “Sünni”, “Türk”, “Kürt”, “Kemalist”, “gerici”, “ilerici”, gibi daha da alt katmanlara ayırdığımızda alımlayıcı kitle kümeleri kendi arasında farklılaşabilecektir. Bu dönemdeki, özellikle siyasal partilerin kendi ideolojik alanında üretmiş olduğu güvenlikleştirme söylemlerinin alımlayıcı kitlesinin iknası kolaylıkla sağlanmaktadır. Dolayısıyla siyasal partilerin söylemleri alımlayıcı kitle gruplarının mobilizasyonu için kolaylıkla işlev görmektedir. Ancak siyasal kimlik gruplarının her türlü güvenlikleştirme söyleminin üst bağlamda etki ettiği alımlayıcı kitle askeri bürokrasidir. Askeri bürokrasi bu söylemler temelinde bir taraftan alımlayıcı kitle olarak söylemi değerlendirici konumda ve müdahalenin *uygunluk koşullarının* oluşmasını beklerken, diğer taraftan kendisi de güvenlikleştirici aktör olarak güvenlikleştirme söylemleri ile söz konusu tehditleri yeniden üretmektedir. Bu bağlamda da askerin alımlayıcı kitlesi de bir taraftan siyasal aktörler olurken diğer taraftan geniş halk kitleleridir.

Toplumsal güvenlik temelinde kurulan güvenlikleştirme söylemleri, hem kimlik gruplarının daha çok birbirine yakınlaşmasını sağlarken, hem aynı zamanda *ötekine* karşı mobilize olarak siyasal alandaki rekabetten üstün çıkmaya ve söz konusu siyasal alanı kontrolü altına almaya çalışmaktadırlar. Bu anlamda alımlayıcı kitlelerin mobilizasyonu için, güvenlik grameri olarak kullanılan söylemler ve söylemin etki ettiği alımlayıcı kitle kümelerinin *psiko-kültürel* durumu, söylemin gerçekleştiği dış bağlam ve söylemi gerçekleştirenin iktidar gücü (power position) daha önemli hale gelmektedir. Ancak tüm bu unsurların yanında özellikle askeri elitler açısından darbe sonrası güvenlikleştirmenin başarısının testi Weaveryan anlamda bir ikna üzerinden kurulamaz. Yani, ordunun başat güvenlikleştirici aktör olarak siyasi alanı

şekillendirmesi alımlayıcı kitlenin suskunluğu ya da *zora dayalı rızaya* dayanmaktadır. Daha önceki güvenlikleştirme analizlerinde tartışıldığı üzere bu dönemde yeterli bir alımlayıcı kitle kümesi mobilize halinde ve sürekli bir güvensizlik hali ile güvenlik ikileminin ortaya çıkmasına hizmet etmektedir. Dolayısıyla askerin müdahalesi için alımlayıcı kitlenin mobilizasyonu da mevcuttur. Bu anlamda güvenlikleştirme söylemlerinin dile getirilme biçimi daha çok meşruiyete yöneliktir. Çünkü yönetimler ister otoriter veya askeri ya da ister demokratik olsun güvenlikleştirmenin meşruiyetine yönelik az ya da çok bir çaba içerisinde bulunmaları kendi güvenilirliklerini incelemeleri açısından ve gelecekte benzer güvenlikleştirme söylemlerinin etkisi için gereklidir (Holm, 2004; Vuori, 2008; 2011).

Dönemin güvenlikleştirici söylemleri genel olarak, kimlik grupları arasında yaşanan “toplumsal huzursuzluklar”, “iç gerginlikler”, “sağ-sol çatışması”, “irticai faaliyetlerin artışı”, “sapık ideolojiler” , “anarşinin sokağa hakim olması”, mezhep temelli olarak görülen/gösterilen toplumsal çatışma ve bunun üzerine kurulan “Alevi-Sünni çatışması” ve “ilerici-gerici” gibi güvenlik gramerleri üzerine inşa edilmiştir. Ayrıca, bu söylemler, “siyasal şiddet ve terör” merkezli olarak daha kapsayıcı üst söylemlerle desteklenmiş, İran’daki İslami devrim kolaylıkla Türkiye’deki “irticai uyanış” temelinde tehdit üretiminde kullanılmış ve bu dönemde ayrıca, etnik temelli (Türk-Kürt) güvenlikleştirici söylemler de dolaşıma sokulmuştur (Kazancıgil, 2009:140). İrtica tehdidi merkezli güvenlik grameri ve söylemi bu dönemde yine kullanılmaya devam etmesine rağmen özellikle erken Cumhuriyet dönemi ve Demokrat Parti döneminde olduğu gibi etkili bir şekilde dolaşıma sokulmamıştır. İrtica ile ilgili çoğu söylem daha çok Milli Selamet Partisi’nin faaliyetleri çerçevesinde dile getirilmiş, ancak daha önceki dönemlerde olduğu gibi irtica tehdidi söylemi siyasal alanın güvenlikleştirilmesinin merkezine yerleştirilmemiştir.¹ Bunun nedeni özellikle “sapık ideolojiler” çerçevesinde dile getirilen “komünist tehdidi” söyleminin daha öne çıkmasıdır. Bu bir anlamda güvenlikleştirici aktörlerin bilinçli tercihinin sonucu olarak da yorumlanabilir (bkz. Dursun, 2005 163-261; 2000; Ünsaldı, 2008;Subaşı,

¹Örneğin Milli Selamet Partisi ile koalisyon hükümeti kuran Ecevit’in şu sözleri MSP’ye yönelik etkili güvenlikleştirici bir söylemdir: “MSP’nin dindar olmaktan öte dini siyasete çok sakıncalı biçimde laikliği tahrip edecek biçimde alet edici bir parti olduğunu, ta ki yakın çalışmaya başlayınca gördüm (Birand ve diğ. 1999: 34).

2005;Karpata, 2010[1988]: 281-309; Karpata 2011;Birand 1986; Arcayürek, 1990, 1988, Evren, 1997; 1994)

12 Eylül askeri darbesine giden süreçte toplumsal ve siyasal güvenlikleştirmeyi mümkün kılan ve kolaylaştıran olaylara baktığımızda toplumun her kimlik grubunun bir şekilde etkilendiği ve sürekli çatışmaların yaşandığı ve insanların hayatını kaybettiği olaylar yoğun bir biçimde devam etmiştir. Çoğu zaman, bir şiddet olayının sonucu bir sonrakinin sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Güvenikleştirme pratiklerinin yapılandırıldığı alana baktığımız zaman 1978 yılından itibaren gittikçe şiddetin arttığı ölümlerin giderek yükseldiği bir döneme girilmiştir (bkz. Arcayürek, 1985a; 1985b 1986; 1990; Birand, 1986; Karpata, 2010; 2011; Ahmad, 2002). 12 Eylül dönemine giden süreçte farklı kimlik grupları arasında yaşanan birçok insanın ölümüyle sonuçlanan büyük olaylar olmuş, bunlardan en sembolik olanlarından biri Alevi-Sünni çatışmasının sonucu olan Kahramanmaraş katliamı ve yine Çorum'da birçok kişinin ölümüyle sonuçlanan olaylardır. Bu dönemdeki tüm olayları ele almak yerine bu iki gelişmeyi *toplumsal güvenlik ve ikilemi* ve siyasal güvenlikleştirme bağlamında ele almak burada çerçevesi çizilmeye çalışılan hususları yeterince açıklar. Bu iki olayın seçilme nedeni ise, ilkinde sol bir ideolojiye sahip olan CHP iktidardadır, ikincisinde ise sağ ideolojiye sahip AP iktidardadır. Dolayısıyla iki olay sırasında farklı ideolojik kimlik grubuna sahip partinin iktidarda olması, toplumsal ve siyasal güvenlikleştirmenin işleyişini göstermek bakımından da önem arz eden iki önemli örnektir. Aynı zamanda iktidar dinamiklerinin farklı olmasına rağmen güvenlikleştirme süreçlerinin benzerliğinin ortaya konulması ayrıca önemlidir. Bu dönemde benzer olaylar ve yaşananlar üzerine siyasal ve toplumsal ortamda dile getirilen söylemler *toplumsal güvenlik ikileminin* de bir sonucudur.

19-26 Aralık 1978 yılında Kahramanmaraş'ta Alevi-Sünni inanç gruplaşmaları merkezli yaşanan çatışmalarda toplam 108 kişi hayatını kaybetmesi güvenlik sarmalının gittikçe büyüyeceğinin de işaretlerini vermiştir. Bu sürecin ardından Ecevit Hükümeti 13 ilde sıkıyönetim ilan etmek zorunda kalmış, ancak sıkıyönetim de çatışmaların durması için yeterli olmamıştır (Zürcher, 2007: 383-384; Ahmad, 2010: 177-178). Kahramanmaraş olaylarının çıkmasına sebep olan unsurlar dönemin jandarma raporlarında Milliyetçi Hareket Partisi ve bu partinin yan kuruluşları olan ve

devlet içerisinde etkili olan eğitim ve polis teşkilatındaki ayrışma ve bunun karşısında da devlet içindeki yine eğitim ve polis teşkilatındaki sol örgütlenmenin mücadelesinin tetiklediği bir olay olarak görülmüştür (Evren, 1994: 39-43). Jandarma raporunu bölgedeki toplumsal kesimlerle konuşarak hazırladığı dikkate alındığında raporda dile getirilen şu hususlar *toplumsal güvenlik ikileminin* bu olaylarda ki etkisini açıkça gösterir:

“Resmi Devlet Kuruluşlarının, parti merkezleri haline gelmesine, hizmet yerine politika imal edilmesine seyirci kalınmıştır. Böylece aktif politikanın içine itilen bir kısım memur (bilhassa yerli) politik arenadaki çatışmanın uçlardaki uzantısı haline sokulmuştur. Memur yanındaki arkadaşına kızgındır. Güven duygusundan yoksun bırakılmıştır. Bu tür uygulamalarla oluşan *sosyal kutuplaşma mezhep ayrılığını da istismar eden maksatlı tahrikçilerin de etkisi ile evvela gruplar arasındaki münaferete, bilahare düşmanlığa dönüşmüş ve sonunda patlama noktasına gelmiştir*” (aktarıldığı yer, Evren, 1994: 43; Evren 1990: 234) (vurgular bana ait).

Söz konusu rapordan da anlaşılacağı gibi toplumun kimlik grupları temelinde ayrışması ve mezhep temelli söylemlerin dolaşıma sokulması ise gruplar arasındaki nefreti artırmış ve bu nefret söylemi düşmanlığa dönüşerek çatışmaların meydana gelmesine yol açmıştır. Burada “maksatlı tahrikçiler” olarak ifade edilen aktörlerin nefret söylemini dolaşıma sokması insanların birbirine karşı gittikçe düşmanca duygular beslemesine neden olmakta ve bu karşılıklı güvensizlik üzerine kurulan algılama biçimi de güvenlik ikilemini oluşturarak çatışmaları doğurmaktadır. Bu anlamda, aslında, güvenlik pratiklerinin yapılandırıldığı alanda (structuredfield of practicies) çatışmayı doğuran çoğu zaman söylemin kendisidir (Weaver, 1995).

Maraş olaylarından önce Malatya, Sivas, Elazığ gibi illerde ve Türkiye'nin başka birçok yerinde ölümle sonuçlanan kimlik söylemi üzerinden meydana gelen olaylar neticesinde toplumsal hafıza kimlikler üzerinden bir tehdit algılamasını üretmiştir. Bu tehdit algılamasının üretmiş olduğu ortamda Maraş'ta Alevi-Sünni kimlik gruplarının yaşadığı iki yakın mahalle arasında yaşanan ve “sol fraksiyonların” sloganları ve ardından Sünni kimlik gruplarının bunlara tepkilerinin tetiklediği süreçte gittikçe olaylar büyümüştür. Olayın yaşanmasının ardından ilgili bölgede sıkıyönetim ilan edilmesine yönelik Meclis tutanaklarında geçen ifadeler toplumsal tehdit algılamasının boyutları hakkında yeterince ipucu verir. Örneğin İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın olayın hemen ardından bölgede ziyaretlerle ilgili olayın kurgusunu aktarırken ifade ettiği hususlar toplumsal güvenlik ikileminin çatışmaya nasıl dönüştüğüne ve ikilemin

bir süreç olarak nasıl işlediğine ve her bir adımın bir sonrakini nasıl tetiklediğine örnektir:

“Kahramanmaraş gibi *hassas olan* illerimizde toplumsal olayların oluşturulmasına, silahlı eylem içinde bulunanlar büyük çaba göstermektedirler...19 Aralık 1978 günü bir sinemaya tahrip gücü az ve fakat panik yaratacak bir patlayıcı madde atılıyor...22 Aralık 1978 günü Endüstri Meslek Lisesi öğretmenlerinden 2 öğretmen evlerine giderken vurularak öldürülüyor...22 Aralık Cuma günü, cenaze merasimi için aşırı sol fraksiyonların tahriki ile topluluk Devlet Hastanesinde toplanıyor ve camiye doğru yürüyüşe geçiriliyor... aşırı sol fraksiyonların sloganları atılıyor. Camiye yaklaşıldığında Sünni vatandaşlar camide namaz kılınmasını, cenazenin camiye sokulmasını önlemek üzere büyük bir topluluk oluşturuyor... cami önünde oluşan topluluk şehir merkezine doğru yürüyerek, Alevi yurttaşların işyerlerinin camlarını ve işyerlerinin eşyalarını dışarıya çıkararak tahrip ediyorlar...günün gecesinde... 3 Sünni vatandaşımız vurularak öldürülüyor... Yörükselim Mahallesi tümüyle Alevi... Mağaralı Mahallesi ise tamamen Sünni vatandaşlarımızın yaşadığı bir bölge. Âdeta birbirleriyle kırgın ve kızgın bir durumdadırlar. ...Yurttaşlar... toplu halde bulunurken ufak bir tahrikle galeyana haline geliyorlar... Yörükselim Mahallesine doğru harekete geçmek üzere iken, karşı taraftan maalesef ateş ediliyor. Orada bir kaç kişi öldükten sonra olaylar daha büyüyor... Bu üzücü olayların sonunda... aldığım rapora göre, ölü sayısı 97'ye çıkıyor” (TBMM, 1978; 41-42).

Toplumsal hafızanın kimlik temelinde ötekini nasıl tehdit algıladığına en iyi örnek İçişleri Bakanı'nın bölgedeki gezisi sırasında bir subayın karşılaştığı durumu aktarmasıdır: “Albayımız orayı gezerken 9 ila 10 yaşındaki bir çocuk şu ifadeyi kullanıyor; diyor ki : ‘Subay amca, şurada iki gâvur var, onu öldürdük; ama bir tanesi kaçtı, onu vuramadık!’” (TBMM, 1978: 42). Bu söyleme toplumsal güvenlikleştirme açısından iki şekilde bakılabilir. Bir taraftan, eğer söz konusu aktarılan olay doğru ise, kimlik gruplarının ötekini tehdit olarak algılamasının boyutunu göstermesi açısından önemlidir. Çünkü daha önceki söylem ve edimler böyle bir algılamayı üretmiştir. İkinci husus ise, söz konusu olay doğru olmasa bile Meclis kürsüsünden bu söylemin dolaşıma sokulması, kimlik grupları arasındaki yeniden güvenlikleştirmeler için işlev görecektir. Aynı zamanda olayın aktarılmasında, kullanılan, “hamile kadınların öldürülmesi”, “bebek yaştaki çocukların öldürülmesi”, “içi insan dolu evlerin yakılması”, “karşı gruptan olan itfaiye erlerinin yangını söndürmeye gitmemesi” (TBMM, 1978: 41-47) gibi söylemler de kimlik grupları arasındaki ötekileştirme ve düşmanlaştırma algısını mevcut yaşanan dönemde yeniden üretirken, söz konusu olayın tarihsel süreklilik içinde söylem ve metin (text) yoluyla dolaşımda tutulması toplumsal hafızanın sürekli olarak kimlik grupları arasındaki nefretini ve düşman algısını canlı tutacak bu durum da toplumsal güvenlik ikileminin sürüp gitmesini getirecektir.

Bu anlamda CHP Milletvekili Hüseyin Doğan'ın Maraş olaylarını görme biçimi güvenlikleştirme süreçlerinde kimlik üzerinden kurgulanan tehdit algılamasının geçmiş üzerinden ve geleceğe yönelik olarak nasıl üretildiğini göstermesi açısından anlamlıdır: “27 yıllık iktidar alışkanlığına sahip olanlar şimdi muhalefeti hazmedemiyorlar. CHP iktidarını içlerine sindiremiyorlar. İrtica üç asırdır devam ediyor. Son örneği Kahraman Maraş'tır. İrtica muhalefetten destek görmüştür. Alevilerin gözleri oyulmuştur. Eski Roma'da bile bu vahşet yoktur” (aktaran, Donat, 1987: 297-299). Sol bir kimlik aidiyetine mensup olan Doğan'ın söz konusu olayı aktarma biçimine karşılık sağ siyasetin bir aktörü olan Demirel'in söylemleri, aslında kimlik grupları arasındaki güvenlik ikileminin nasıl ortaya çıktığını da açık etmektedir: “devletin çeşitli dairelerine mezhep farkı güdülerken birtakım adamlar getirilmiştir. Kahraman Maraş gibi fevkalade hassas bir yerde mezhepçilik bizatihi hükümet tarafından yapılmıştır” (aktaran Donat, 1987: 279)

Burada Maraş olayları üzerinden gösterilen toplumsal güvenlikleştirme ve bunun siyasal alana yansımaları siyasal partilerin birbirlerine karşı dile getirdiği güvenlikleştirme söylemi ile pekişmektedir. Daha Maraş'ta olaylar meydana gelmeden Ümraniye'de yaşanan ölümlerle ilgili Meclis'te CHP'li İçişleri Bakanı hakkında verilen gen soru üzerine görüşlerini dile getiren AP'li Milletvekilinin sözleri toplumsal ve siyasal alandaki güvenlikleştirmenin uç örneklerinden biri ve aslında Maraş ve Çorum olayları gibi şiddet durumunun da ortaya çıkacağına işaretlerini barındırmaktadır:

“[Ü]lkede, vatandaş, artık birbirinden, komşusundan korkar hale gelmiştir. Kimin kim tarafından nerede ve ne zaman soyulacağı ve öldürüleceği belli değildir... Bunun korkusu, tüm vatandaşların içine düşmüştür. Korkusuz yaşamak, ülkemizde, vatandaş için artık bir lütuf ve nimet sayılır hale gelmiştir. Kan, kan, her gün kan lekesi büyümektedir... Anarşinin tohumunu eken bu hükümettir...[Ş]iddet eylemlerinin başında ve her safhasında... Cumhuriyet Halk Partisi hami olarak görülmektedir” (M.M., 1978: 106).

4 Temmuz 1980'de tarihinde Çorum'da da meydana gelen ve birçok kişinin ölümü ile neticelenen şiddet olaylarına bakıldığında Maraş olaylarının kurgusu, söylemleri ve kimlik grupları arasındaki tehdit algılamaları benzerdir. Her iki olayın meydana geliş şeklinde Cami merkeze yerleştirilmekte ve bunun karşısına da farklı inanç/mezhep grupları konumlanmaktadır. Söz konusu dönemdeki olayın kurgusunun aktarılmasında “Cuma namazı kılan kalabalık” vardır ve cami çıkışında bir camiye bomba atıldığı ve

kurşunlandığı haberi yayılır. Söylem “komünistler camileri yakıp yıkıyor” şeklinde yaygınlaştırılır (M.M., 1978: 103 ve devamı). Burada olayın gerçekliğinden daha çok aslında toplumsal kimlik grupları bağlamında söz konusu dönemde hangi söylem temelinde algılandığı ve sonraki süreçte nasıl aktarıldığı önemlidir. Bu anlamda toplumsal güvenlik ikileminde kimlik gruplarının aşırı hassas olduğu konularda gerçekleşen her edim ve söylem güvenlik ikileminin derinleşmesine yol açar. Bu bağlamda her iki olayda da “Cami” unsurunun kullanılması iki kimlik grubu arasındaki bir *kimlik işaretleyicisi* (identity marker) (bkz. Roe, 2005) olarak işlev görmektedir. Örneğin dönemin İçişleri Bakanı’nın olayların arkasından Çorum Valiliğinde düzenlediği basın toplantısında olayı aktarma biçimi şu şekildedir:

“Olay, bir *caminin bombalandığı* ve kurşunlandığı söylentileri üzerine halkın *tahrik edilmesiyle* başlamıştır. Bu olay, zaten şehirde gergin havayı birden artırmış bazı evlerde yangınlar çıkarılmıştır. Olaylar kısa sürede şehrin çeşitli yerlerine sirayet etmiştir” (MGK Genel Sekreterliği, 1981: 168).

Olayın arkasından dile getirilen toplumsal ve siyasal güvenikleştirme söylemleri güvenlik ikilemini de açık etmektedir. Başbakan’ın (AP-sağ siyasal kimlik), “vatandaşları birbirine düşüren tahrikler kinler, husumetler var... bir takım mihraklar vardır” söylemine karşılık Ana Muhalefet Partisi Başkanı (CHP- sol siyasal kimlik) ise, “Türkiye bir iç savaş tehlikesiyle karşı karşıya, hatta iç içedir” diyerek, daha önce partisi iktidarda iken kendisine yönelik sağ siyasetçiler tarafından dile getirilen söylemin benzerini iktidardaki partiye karşı kullanmıştır:

“Türkiye *hızla bölünmeye* gitmektedir... Olayları *sağcı militanların* başlattığı bilindiği halde iktidar bunu saklayıp bir *komünist tehlike* varmış görüntüsünü vermeye çalışmaktadır. Başbakanın bazı sözleri de kışkırtıcı niteliktedir... Hükümetin Çorum’daki olaylarda da taraf olduğu, taraflardan biriyle birlik olduğu ve onların suçlarını örtbas etmeye çalıştığı ortadadır” (MGK Genel Sekreterliği, 1981: 169).

Dönemin siyasal aktörleri hem somut olaylar çerçevesinde dile getirdikleri söylemlerde, karşıtlarına yönelik güvenikleştirme söylemini dile getirmenin yanında özellikle seçim meydanlarında da benzer söylemleri dile getirmişlerdir. Bu anlamda 1979 yılı genel seçimleri için yaptıkları konuşmalarda, şiddet sarmalının sürekli büyümesinin de bir sonucu olarak, siyasal aktörlerin her biri diğerine karşı güvenikleştirme odaklı söylemlerini seçim meydanlarında giderek yükseltmiştir. Bu dönemde siyasal aktörlerin birbirine karşı kullandığı bazı güvenikleştirme söylemleri şu şekildedir:

“Çöküş yakındır bunları hiç bir şey kurtaramayacaktır... Türkiye’de kan gövdeyi götürüyor”¹(MGK Genel Sekreterliği, 1981: 74). “Türkiye’de akan her kanın, saldırıya uğrayan her yerin manevi faili Başbakandır... İktidar kanlı ve şaibeli saltanatını devam ettirmek için komünist ve vatan bölücülerinin muhalefeti sindirmesine sığınmış durumdadır”² (s. 86). “Milletvekillerinin bile can ve mal güvenliğinin kalmadığı bir ülkede demokrasi yaşayamaz...bu tehlikeli gidişin faili olan adam MHP’yi demokrasi düşmanlığı ile suçluyor...konuşmaları ve şiirleri ile bölücülük yapan Başbakan Ecevit...”³ (s. 96). “Kanlı elleri ve faşist militanları ile bu hükümeti yıkmaya çalışıyorlar... MSP Cumhuriyetten öncelere, ortaçağlara doğru geri gidilerek Türkiye’nin huzura kavuşturulabileceğini hayal etmektedir. Demokratik ve laik gelişme düzeyinde çok gerilerde kalmış toplumların bile kabul edemedikleri bir teokratik rejim özlemi içindedir”⁴ (96). Ankara’nın ortasında kızıl enternasyonal haykıranlara ses çıkarmayan bunlardır. TÖB-DER’li öğretmen POL-DER’li polis⁵ve DİSK’li işçinin Türkiye birliği üzerinde işlediği melaneti sinsice teşvik eden, halk mahkemeleri ve kurtarılmış bölgeler safsataları karşısında istifini bozmayan, Devlet düşmanlarını devlete besleten ölen anarşistler için saygı duruşunda bulunan bunlardır”⁶ (s. 97). “Hükümet düşecektir....Önemli olan devletin ve rejimin ayakta durmasıdır. Bugünkü gidiş, rejimi de, ülke bütünlüğünü de tehdit ediyor”⁷ (s. 97)

Siyasal aktörler, bu söylemlerde kolayca görülebileceği gibi, ötekini tanımlarken bir rakip olarak siyasi alanın içinde tanımlamaktan daha çok, düşmanlaştırıcı ve tehdit merkezli ifadelerle güvenlik alanında bir söylem inşa etmektedir. Farklılığın tehdit merkezli tanımlanması da aslında kimlik gruplarını ve siyasi aktörleri birbirine karşı düşmanlaştırmakta ve bu süreç, siyasi güvenlikleştirme üzerinden devletin ve rejimin bekasına tehdit olarak sunulmayla sonuçlanmaktadır (bkz. Weaver 1996, 115; Buzan ve Weaver 1997: 243; Williams, 2003). Bu söylemsel pratikler, askerin güvenlikleştirme söylemini kolaylaştırdığı ve mümkün kıldığı için aslında siyasi alanın altını oymaktadır.

Siyasal partilerin birbirlerine karşı özellikle toplumsal güvenlikleştirme üzerinden kurdukları bu siyasi ve toplumsal güvenlikleştirmelerin yanında diğer güvenlikleştirici aktörler de siyaset kurumuna karşı etkili güvenlikleştirme söylemlerinde bulunmuşlardır. Örneğin Üniversite öğretim üyeleri, işadamları derneği, sendikalar bu güvenlikleştirici aktörlerin başında gelmektedir. Hükümeti düşüren ilanlar olarak da Türkiye politik hayatında yerini almış olan TÜSİAD’ın 1979

¹ Ana Muhalefet Partisi Lideri Süleyman Demirel

² Ana Muhalefet Partisi Lideri Süleyman Demirel

³ 10 Eylül 1979, MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş

⁴ 16 Eylül 1979, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit

⁵ 12 Eylül öncesi toplumsal bölünmelerde sağ görüşlü polisler POL-BİR, sol görüşlü polisler POL-DER adı altında, sağcı öğretmenler ÜLKÜ-BİR, solcu öğretmenler TÖB-DER çatısı altında örgütlenmiştir.

⁶ 16 Eylül 1979, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel

⁷ 17 Eylül 1979, CGP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu

yılındaki Ecevit hükümetine yönelik gazetelere verdiği ilanlarda dile getirdiği hususlar *ekonomik güvenlikleştirme* (bkz. Buzan ve diğ. 1998: 95-109) çerçevesinde toplumsal ve siyasal güvenlikleştirmeye hizmet etmiştir. İlan metnlerinin askeri aktörlerle de istişare edilerek hazırlandığı dikkate alındığında metnin siyasal alanın güvenlikleştirilmesinde gördüğü işlev daha kolay ortaya çıkmaktadır¹. İlan metnlerinde Türkiye'nin ekonomik yönden çökmekte olduğu “döviz kıtlığı”, “enerji yetersizliği”, “işsizlik sorunu”, “ekonomik bunalım” gibi güvenlikleştirmenin ekonomik sektöründe kullanılan güvenlik gramerleri ile dile getirilmiş ve bu sürecin sorumlusu olarak siyasal iktidar gösterilmiştir (Gerçekçi Çıkış Yolu, Milliyet, 15 Mayıs 1979, s. 3). Zaten ilan metnlerinin yayınlanmasını Ecevit, “büyük sermaye çevrelerinin paralı, tehditli ve uyarılı *muhtırası*” olarak değerlendirmiş, Ana muhalefet lideri Demirel ise söz konusu ilanları “hükümetin cenaze ilanı” olarak görme yolunu tercih etmiştir (MGK Genel Sekreterliği, 1981: 85). İlan metnlerinin askeriye ile istişare edilerek hazırlanması anlamlıdır. Ordu aynı zamanda OYAK üzerinden TÜSİAD'a bağlı birçok holdingle ortak girişimi bulunduğu dikkate alındığında ve devlet elitiyle bu örgütün kurumsal bir uzlaşma içinde olduğu (Parla, 1988: 34-41; Akça, 2010) göz önünde bulundurulduğunda TÜSİAD'ın siyasal alanın istikrarsızlaştırmaya dönük güvenlikleştirme söylemi, ordunun 12 Eylül'e gidişteki konumunu daha anlaşılır kılmaktadır. Dolayısıyla ordunun bu dönemdeki güvenlik olaylarının ortaya çıkmasını siyasal istikrarsızlık üzerinden okuması ve darbe gerekçelerinin merkezine bu unsuru yerleştirmesi sorunludur. Çünkü hem bu olayda görüldüğü gibi hükümeti düşüren bir bildirin yayınlanmasına destek vererek, hem de diğer söylem ve edimleri ile siyasal istikrarsızlığa hizmet etmektedir.

Bu dönemde diğer önemli bir güvenlikleştirici aktör sendikalarlardır. Sendikalar siyasal alana yönelik birçok güvenlikleştirici bildiri yayınlamış, kendi alanına girmeyen konular da bile konuşarak, bildiri yayınlayarak ve süreçlere dahil olarak güvenlikleştirme söylem ve edimlerine hizmet etmiştir. Örneğin dönemin en büyük işçi kuruluşu olan TÜRK-İŞ, ODTÜ'nün açılışı sırasında İstiklal Marşı okunurken

¹İlki 13 Mayıs 1979'da yayımlanan ve yedi farklı şekilde hazırlanan ilan metnlerinden sadece dördü yayımlanmıştır. Yayımlanan dört ilanın başlıkları, “Gerçekçi çıkış yolu”, “Ulus bekliyor”, “Yokluğu paylaşmak mı, bolluğu sağlamak mı?”, “Refahın ve hürriyetin düşmanı: Enflasyon” şeklindedir (İlan metinleri ve ayrıntılar için bkz. Berker, 2009).

ayağa kalkmayan birkaç öğrencinin bu hareketi ile ilgili bile olağanüstü toplanarak bildiri yayınlamış, “Atatürk’ün inanç ve ideallerine yürekten bağlı topluluğumuz bu gibi davranışlar karşısında kayıtsız kalamaz” diyerek “devleti temelinden dinamitlemek isteyen kişi ve kuruluşların oyunu” olarak değerlendirdiği olayla ilgili hükümeti suçlamış ve uyarmıştır (MGK Genel Sekreterliği 1981: 92). Yine Türkiye siyasal hayatında güvenlikleştirme süreçlerinde önemli bir güvenlikleştirici aktör olan üniversite rektörlerinin siyasal alana yönelik söylemleri 12 Eylül dönemine giden süreçte öne çıkmış ve özellikle 1990’larda da bu aktörler siyasal alana dönük en önemli güvenlikleştirici aktörlerden biri konumuna yükselmişlerdir. Örneğin Kasım 1979 yılında öldürülme olaylarının yoğunlaştığı dönemde İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi dekanın öldürülmesi üzerine açıklama yapan rektör, “Türkiye işgal ediliyor. Vatan sadece toprak üzerinden işgal edilmez. Türkiye yer altından işgal edilmiştir. İşgalciler fırsat ve zaman bulduklarında yer üstünden de işgal edeceklerdir” (MGK Genel Sekreterliği, 1981: 122-125) söylemini dile getirdikten sonra, sorumluların, yani siyasetçilerin, bu hususları bildiğini ima edecektir. Rektörün bu açıklaması hem Cumhurbaşkanınca hem Başbakan tarafından eleştiriye tabi tutulacak ve söz konusu rektör bildiklerini anlatmak için başbakanlığa çağrılacaktır. Ana Muhalefet Partisi ise rektörün söylemini destekleyecektir (MGK Genel Sekreterliği, 1981: 122-125). Dolayısıyla bu dönemde her bir güvenlikleştirici aktörün söylemi siyasal alana ve siyasal aktörlere karşı oluşturulmuş ve bu söylemler askeri güvenlikleştirici aktörlerin söylem ve edimini kolaylaştırmıştır.

4.6. Toplumsal Güvenlikleştirmenin Siyasal Sektöre Taşınması

Siyasal güvenlikleştirici aktörlerin toplumsal kimlik üzerinden dile getirdikleri *ideolojik tehdit* temelli güvenlikleştirme söylemleri söz konusu dönemde askeri güvenlik bürokrasisinin güvenlikleştirme söylemlerini inşa etmesine hizmet etmiştir. Ancak bu tespit, literatürde yaygın olarak dile getirilen, siyasilerin söz, edim ve politikaları ile askeri darbeye zemin hazırladığı görüşünü destekler nitelikte anlaşılması gerekir. Çünkü demokratik bir yönetimde askerin görevi siyasal bir parti gibi siyasal alanda faaliyet göstermek değil, bir “güvenlik üreticisi” olarak meydana gelen şiddet olaylarını, siyasal ve hukuki alanın sınırları içerisinde kalarak önlemektir. Bu bağlamda, bu tez çerçevesinde yapıldığı şekliyle, Türkiye siyasal

hayatındaki siyasetin güvenlikleştirilmesi olgusunu tarihsel sürekliliği içerisinde ele aldığımızda, 12 Eylül üzerine literatürde uzun dönem öne çıkan “askerin darbe yapmaktan başka çaresi yoktu, halkın beklentisi de bu yöndeydi” (bkz. Karpat, 1988 [2010: 296-305]) görüşünün sorunlu olduğu daha kolay anlaşılır. Dolayısıyla, genelde tüm Cumhuriyet dönemine siyasetin güvenlikleştirilmesi, özelde de 27 Mayıs sonrası askerin siyasi alanı güvenlikleştirilmesi zaviyesinden bakıldığında, 12 Eylül askeri darbesinin tartışmalı yönü olan askerin gerçekten darbeye zemin hazırlamak için şartların olgunlaşmasını beklediği ve bu anlamda çoğu kez sıkıyönetim ilanı ile desteklenen çatışma ve şiddeti önleme görevini yerine getirmediği hususu (Cizre, 2011: 323) daha anlaşılır hale gelmektedir. Örneğin Demirel, söz konusu dönemde ve sonradan, askerin yetkilerinin sıkıyönetim ilan edilerek artırılmasına rağmen anarşiyi önlemekten “kasten kaçındığını” ileri sürmüş ve bu anlama gelebilecek çeşitli beyanlarda bulunmuştur¹ (Cizre, 2002: 198; Cizre 2011: 323). Ayrıca, asker 1979 tarihinin ortasından itibaren darbe yapmaya karar verdiği, Aralık 1979’dan itibaren hazırlıklara başladığı (Birand, 1985: 118) halde sonradan Evren’in kendi anılarında da dile getirdiği gibi, “zamanın olgunlaşmadığına” inanarak darbeyi erteleyecektir² (Evren, 1990: 272-296, Evren, 1994: 76; Hale, 1996: 202). Dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı daha Eylül 1979’da çoktan siyasilerin darbeyi hak ettiğine inanmakta ve iki parti (AP-CHP) bir araya gelmemesi durumunda müdahaleden başka çarenin kalmadığını beyan etmiştir: “Memleket elden gidiyor hatta gitti, eğer bunlar el ele vermez ise biz müdahale ederiz” (Arcayürek, 1985: 270).

¹Demirel, ordunun kendi partisine karşı husumet beslediğini ve aslında darbenin AP’ye karşı planlandığını düşünmekte ve darbenin kaçınılmazlığına inanmaktadır: “1978 senesinin Eylül’ünden, 1979 senesinin Eylül’üne aşağı yukarı bir sene geçmiştir. Ve bu bir sene içerisinde de 2500 vatandaş ölmüştür. Maden eksik yetersizlikte de acaba o zaman niye hiçbir talep vaki olmamıştır” (aktaran Cizre, 2002: 198). Demirel 1985 Haziran’ın da Kemal Karpat ile buluşmasında Karpat’a ordunun söz konusu dönemde sıkıyönetim yetkisini yeterince kullanmadığını belirtecektir: “Ordu, ona göre 1980 öncesinde sivil yönetimi gözden düşürmek için bilinçli olarak duruma yeterince müdahale etmemiş, ülkeyi istikrara kavuşturacak ölçüde gücünü kullanmamış, böylece halkı öyle bir ümitsizliğe düşürmüş ki müdahaleyi memnuniyetle karşılayıp askeri rejimin emirlerine sorgusuz sualsiz boyun eğecek noktaya getirmişti” (Karpat; 1988 [2010: 298]).

² Evren Eylül 1979 tarihinde Genel Kurmay İkinci Başkanı olan Haydar Saltık Başkanlığında bir grup kurarak darbe ortamının oluşup oluşmadığı görevini verir: “esas görevleri, bir müdahale zamanı gelmiş midir, müdahale mi daha iyi netice verir yoksa ilgilileri ikaz mı daha münasiptir. Bunları etüt etsinler ve zaman zaman bana rapor versinler. Rapor daktilo ile değil, el yazısı ile olmalı ki gizlilik ihlal edilmemeli (Evren, 1990: 283-284).

12 Eylül dönemine giden süreçte askerin güvenlikleştirme adımlarını analiz ederken öncelikle değinilmesi gereken husus, mevcut durumda şiddet olayları yaşanmakta ve gerçekten bir güvenlik açığının var olduğudur. Ancak, burada altı çizilmesi gereken güvenlik açığının ya da sorununun olduğu bir yerde bunun söyleme yansıması kaçınılmaz olacaktır şeklindeki bir düşünme biçiminin sorunlu olduğu hususudur. Çünkü burada esas sorunsallaştırılması gereken unsur, askerin güvenlik üreticisi olarak siyasal ve yasal sınırlar içinde niçin bu güvenlik sorununa çare bulmadığı ve özellikle askeri darbe yöntemiyle tüm siyasal alanı askıya aldığıdır. Ayrıca 12 Eylül sonrası askerin uygulamaları ve ortaya çıkan düzen değerlendirildiğinde ve darbenin ardından tüm şiddet olaylarının hemen sona erdiği göz önüne alındığında askerin 12 Eylül öncesi istikrasızlıktan beslendiği görüşünün göz ardı edilmemesi gerekir.

12 Eylül 1980 askeri darbesine giden siyasal ve toplumsal aktörlerin güvenlikleştirme söylemlerinin aynı zamanda alımlayıcısı olan ordu, bu söylemlerde dile getirilen ve çoğu toplumsal güvenlik merkezli olarak inşa edilen güvenlikleştirme söylemini devletin bekası ve ulusal güvenlik çerçevesinde yeniden tehdit üretiminde kullanmıştır. Özellikle bu dönemde askeri aktörler, kamuoyuna yönelik olarak yayınladıkları mesajları özel bir dil ve kurgu ile dizayn etmişler ve bu dönemde kamuoyuna yönelik olarak yaygınlaşan bu konuşma biçimi, askerin 1980 sonrası toplumu ve siyasal alanı dizayn etmede, psikolojik harekâtın da bir unsuru olarak, sıkça kullanılan bir yöntem olacaktır. Bu anlamda askerin söz konusu konuşma metinlerinde dile getirdiği hususları özel bir dil ile kurgulaması konuşma ediminin (speech act) pragmatik yönü ile de doğrudan ilgilidir (Balzacq, 2005, 2009, 2011a). Ordunun bir siyasi parti gibi sürekli kamuoyuna yönelik olarak *konuşması*, ordunun siyasi bir role bürünmesini getirmiş, böylece bu konuşma edimi siyasi alanı yozlaştırıcı bir işlev görmüş, siyasi aktörlerin karar verme gücünü etkilemiş ve çoğu zaman siyasiler kendi görev alanlarına giren konularda bile siyaset üretmekten kaçınmışlardır. Dolayısıyla ordunun siyasi alanı tehdit üzerinden tanımlaması, siyasal aktörlerin iktidar alanını daraltıp yok ederken, ordunun bu söylemleri bir iktidar alanı ve kaynağı oluşturmuştur. Ordunun bilinçli politikasının bir sonucu olan bu süreçler aynı zamanda ordunun kamu kaynakların kullanımı ve dağıtımını için yeni bir blok oluşturmasını da sağlamış (bkz, Jung ve Piccoli, 2004; Akça, 2004; 2010; Küçük 2007) ve bu anlamda ordunun

güvenlikleştirme adımlarının sürekliliğinin devam etmesi onun çıkar alanlarını korumak istemesinin de bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır.

12 Eylül askeri darbesine giden süreçte Genel Kurmay Başkanı olan Kenan Evren bu görevi devralmasının hemen ardından 1978 yılı 30 Ağustos Zafer Bayramı için bir dergiye verdiği mülakatta ülkedeki mevcut istikrasızlık ve “tedhiş olayları” ile ilgili olarak sorulan bir soruya verdiği cevap aslında yeni bu göreve atanan Genel Kurmay Başkanı’nın müdahaleye baştan hazırlıklı olduğunu gösterir. Evren silahlı kuvvetlerin “ülkede cereyan eden anarşiyi tedhiş olaylarını ve bölücülük akımlarını” yakından takip ettiklerini ve emniyet kuvvetlerine yardımcı olduklarını belirtmesinin ardından söyledikleri, olayları önlemekten daha çok müdahale fikri ile meşgul olduğunu açık etmektedir: “..tedhiş olayları...önlenemeyecek boyutlara ulaşırsa, o zaman, vatanın bütünlüğü ve rejimi kurtarmak için Silahlı Kuvvetler, elbette kendisine verilecek görevleri yerine getirecektir” (Evren, 1990: 217).

Evren 29 Ekim 1978 yılında Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla yayınladığı mesajda da kullandığı söylemlerin tamamına yakını güvenlikleştirici bir dil ile kaleme alınmıştır. Evren, söz konusu mesajı, Ecevit ve Demirel’in bir araya gelerek bir koalisyon hükümeti kurması kaygısı ile ele aldığını belirtir (Evren 1990: 226). Dolayısıyla asker siyasi alanı zaten müdahale etmeden söylem ve edimleri ile dizayn etmeye çalışmaktadır. Bu anlamda 27 Mayıs sonrası askerin sosyo-politik ve ekonomik alandaki belirleyiciliği sadece darbe yaparak değil, özellikle güvenlikleştirme siyasetini bir araç olarak kullanarak her alandaki belirleyiciliğini sürdürmesiyle de sağlanmıştır. Yayımlanan mesajdaki güvenlik gramerinin izi sürüldüğünde özellikle sağ ve sol uçlardaki siyasal partilerin güvenlikleştirildiği açıktır. Örneğin Milli Selamet Partisi’nin *üstü örtük olarak* diğer partilere karşı ötekileştirildiği ve güvenlik adımı ile *niyetlenen amacın* söz konusu partinin koalisyon alternatifleri içerisinde bulunmamasını sağlamaya yönelik olduğu kolayca anlaşılmaktadır.¹

¹Daha sonradan 27 Aralık 1979’da siyasal partilere dönük olarak Evren ve dört kuvvet komutanının kaleme aldığı ve 12 Eylül’ün ön muhtırası olan Mektubu, Cumhurbaşkanına verdikten sonra Evren, Korutürk’e yeni kurulacak koalisyonun şeklini belirtirken “Erbakan’a hiçbir zaman güvenilmeyeceğini” söylemesi ve dolayısıyla koalisyon alternatifleri arasında görülmemesi gerektiğini belirtmesi bunun en açık işaretidir (Evren, 1994: 108; 1990: 133)

“...son on sene içerisinde... bir taraftan yurdumuzu bölmeye, diğer taraftan *dikta ve şeriat* düzenleriyle ulusumuzu felakete sürüklemeye çalışanların çıkabilmiş olması ve sayılarının her geçen biraz daha artması... genç dimağlarına yerleştirilmek istenen *sapık ideolojilerin* kirliliği iç yüzü... Türk Silahlı Kuvvetleri... hürriyetimizin tek güvencesi *cumhuriyetimizin yozlaştırılmasına* hiçbir zaman müsaade ve müsamaha etmeyecektir” (Evren, 1994: 37; Evren, 1990: 227).

Evren 26 Ağustos 1979 Silahlı Kuvvetler günü dolayısıyla yayınlanan mesajda da siyasal alana yönelik güvenikleştirme söylemini yoğunlaştırır:

“[İ]ç güvenliğimizi tehdit etmeye başlayan anarşik olayların kışkırtıcısı bazı çıkar çevrelerinin yurdumuzda ortaya koymak istedikleri senaryolar... Kendi çıkarlarını ülke bütünlüğünün üstünde görenler, geleceğimizin teminatı olan gençlerimizi sapık ideolojilerinin vaatleriyle aldatarak, onları Türk istiklalinin sembolü İstiklal Marşımıza dahi saygısızlıkta bulunabilecek kadar Türklüğünden uzaklaştırabilmektedirler... kendini ve milletini idrakten aciz vatan hainleri her zaman olduğu gibi karşılarında yine bizleri Türk Silahlı Kuvvetlerini bulacaklar ve bunların hesabını millet önünde vereceklerdir” (Evren, 1990: 282; Evren, 1994: 75).

Evren, bu söylemin merkezine aşırı uçtaki sol ve komünist grupları yerleştirmiştir. Özellikle güvenikleştirme söyleminde İstiklal Marşı'nın bir *belirleyici* olarak kullanılması, ODTÜ'de sol grupların İstiklal Marşı söylenirken ayağa kalmayarak ardından Komünist Enternasyonal Marşını söylemelerinin bir sonucudur. Bir önceki, mesajda *şeriat* vurgusu üzerinden “İslamcı” kimlik grupları daha baskın şekilde güvenikleştirilirken, bu mesajda ise sol ve komünist kimlik gruplarına karşı daha baskın bir güvenikleştirme söylemi kullanılmaktadır. Daha önceden siyasal ve toplumsal aktörlerin bu olaylara karşı benzer söylemleri dile getirdikleri dikkate alındığında asker söz konusu aktörlerin bir alımlayıcısı olarak söylemleri değerlendirici durumunda iken aynı zamanda da bir güvenikleştiren aktör olarak, söylemi yeniden gündeme getirerek dolaşıma sokmakta ve böylece müdahale için uygun ortamın oluşmasını sağlamaktadır. Söylemde bu unsurların sorumlusu olarak suçlanan kesim ise, “kendi çıkarlarını ülke bütünlüğünün üstünde gören” siyasal partilerdir. Bu tip güvenikleştirme söylemlerinde özel bir dilin kullanılarak siyasal partilerin güvenikleştirildiği açıktır. Zaten Evren anılarında bu mesajla ilgili olarak, “[b]ilmem bundan daha açık olarak bir Genel Kurmay Başkanı beyanda bulunabilir mi?” sorusunu sorduktan sonra bu mesajı yazmasının gerekçesini “[b]u mesajımla ben eğer böyle devam ederse bir zaman gelecek Silahlı Kuvvetler hepinizin hakkından gelecektir” şeklinde açıklayacaktır. “Mevcut yönetim de bundan hissesini alması gerekirdi” (Evren, 1990: 283; Evren, 1990: 76) söylemi ise net bir şekilde bu

mesajların siyaset kurumuna karşı bilinçli ve bir amaca yönelik olarak dile getirildiğinin açık göstergesidir

Evren'in 29 Ekim 1979 Cumhuriyet Bayramı mesajında ise üzerinde durulması gereken husus askerin demokrasiyi koruduğu söyleminin mesajın merkezine yerleşmesidir. Daha önceki sayfalarda tartışıldığı üzere "rejimin güvenliği" söyleminde demokrasi ve cumhuriyetin korunması birbirinin içerisine yerleştirilmiştir: "Türk Silahlı Kuvvetleri, Ata'sının 'demokrasi prensibinin en asri ve mantıki tatbikini temin eden hükümet şekli Cumhuriyettir' diye buyurduğu ve ondan Türk Ulusuna en yakışır bir idare şekli olarak teslim aldığı Cumhuriyeti ve demokrasiyi her geçen yıl artan bir inançla koruyacak ve kollayacak" (MGK Genel Sekreterliği, 1981: 106-107)¹. Mesajın devamında "iç ve dış düşmanların", "kanla sulanmış" bu vatani bölmeye ve parçalamaya çalıştıkları dile getirilmiş, içinde bulunulan ekonomik ve siyasi durumun bu sürece hizmet ettiği belirtilmiştir (MGK Genel Sekreterliği, 1981: 106-107; Evren, 1990: 298). Dolayısıyla dile getirilen söylemlerde bir taraftan askerin demokrasiyi koruduğu söylemi yaygınlaştırılırken diğer taraftan, ülkenin içinde bulunduğu durumun sorumlusu olarak siyaset kurumu gösterilmiştir.

Genelkurmay Başkanı ve dört kuvvet komutanı tarafından 27 Aralık 1979 tarihli Cumhurbaşkanına gönderilen mektup 12 Eylül askeri darbesinin bir ön muhtırasıdır. Aslında sorulması gereken soru, askerin haftalık olarak Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında ve sıkıyönetimin uygulanmasına dönük toplantılarda zaten siyasal aktörlere karşı görüşlerini doğrudan iletmediği halde, niçin kamuoyunun dikkatine gelecek şekilde ve muhtıra niteliğinde bir mektubu yazmış olduğu hususudur. Sorunun cevabı aslında güvenikleştirme siyasetinin hizmet ettiği amaçla doğrudan ilgilidir. Demirel hükümeti yeni güvenoyu almış ve göreve henüz başlamıştır. Genel Kurmay Başkanı, 21 Aralık 1979'da İstanbul'da uzun bir toplantı yaparak askeri müdahalenin gerekli olup olmadığını ve ne zaman müdahale edileceğini tartışmıştır. Ancak müdahaleden önce son bir kez siyasal aktörlerin uyarılması kararlaştırılmış ve mektup 27 Aralık'ta Cumhurbaşkanına sunulmuştur (metin için bkz. Evren, 1994: 105-107; Evren 1990,

¹Kenan Evren, daha sonradan anılarında yayınladığı bu mesajın çoğuna yer verdiği halde demokrasi ile ilgili kısmını kitaba koymamıştır (bkz. Evren 1990: 298)

332-333). Muhtıra “([ü]lkemizin içinde bulunduğu son derece önemli, siyasi, ekonomik ve sosyal ortamda her geçen gün hızını biraz daha artıran anarşi terör ve bölücülüğe karşı milli birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi” mecburiyetinin bir sonucu olarak verildiği belirtilmiştir. Metinde söz konusu döneme kadar daha önceden meydana gelmiş Maraş olayları ve İstiklal Marşına yönelik tutumlara değinilerek söylemin gücü artırılmıştır. Söylemde “komünist enternasyonalî söyleyenlere, şeriat düzeni davetçilerine, demokratik rejim yerine her türlü faşizmi getirmek isteyenlere, anarşiye, yıkıcılığa ve bölücülüğe milletimizin tahammülü kalmamıştır” denilerek, her bir siyasi partiye yönelik tehdit inşası, söz konusu partilere yönelik daha önceden dile getirilen güvenleştirme söylemlerini tekrar ederek gerçekleştirilmiştir. Burada her siyasal partinin zikredilmesi askerî alımlayıcı kitlede tarafsız olduğu hissini uyandırmak ve söz konusu kitleleri daha kolay etkilemek için olduğu açıktır. Çünkü daha önceden de değinildiği üzere, bu dönemde özellikle kimlik grupları açısından bakıldığında alımlayıcı kitle parçalı bir yapı oluşturmaktadır. Aslında açıklamaların tümü birlikte değerlendirildiğinde ordunun tüm siyasi partilere paralel bir siyasi parti gibi çalıştığı gözlemlenir. Yani siyasi partiler güvenleştirme söylemlerini kendi alımlayıcı kitlesine yönelik dile getirirken askerî bürokrasisi de söylemi kurarken tüm siyasi partilerden seçmen devşirme gibi bir hareketin içindedir ve ordu aslında siyasileşerek bir parti gibi hareket etmektedir (bkz. Vaner, 2006; Vaner, 2009: 157-158). Muhtıra mektubunda geçen şu ifadeler önceki sayfalarda çerçevesi çizilen toplumsal güvenleştirme üzerinden siyasal güvenleştirmenin söyleme nasıl dönüştüğünün de iyi bir göstergesidir:

“İktidar olan siyasi partilerin bütün devlet kademelerini kendi siyasi görüşleri doğrultusunda hareket edecek kişilerle doldurması, kamu görevlilerinin ve vatandaşların bölünmesini zorunlu hale getirmektedir. Siyasi partilerce yaratılan bu bölünme giderek anarşi ve bölücülüğü destekleyen iç kaynakların şekillenmesine, himayesine, polis öğretmen ve diğer birçok kuruluşun birbirine düşman kamplara ayrılmasına neden olmaktadır.”

Asker, “anarşi ve bölücülüğün ülke bütünlüğünü tehdit eden boyutlara varmasında” “kısırlı siyasi çekişmeler nedeni ile uzlaşmaz tutumunu sürdüren siyasi partiler[i]” sorumlu görmektedir. “Varoluşsal tehdit” tanımlarken “içte anarşist ve bölücüler[e]” ek olarak Ortadoğu’da her an sıcak bir çatışmaya dönüşebilecek” dış bağlam da tehdit üretiminde kullanılmış ve söylem güçlendirilmiştir. Metinde ayrıca “acil önlemlerin” alınması istenmekte, eğer “bir an evvel” önlemler alınmaz ise ülkenin içinde

bulunduğu durumun daha da kötüleşeceği vurgulanmaktadır. Ayrıca, TSK iç hizmet yasası hatırlatılarak görev ve sorumluluğunun bilincinde olduğu vurgulanmakta ve her an müdahaleye hazır olduğu mesajı verilmektedir. Evren’le birlikte dört kuvvet komutanının da mektupta imzasının olması, güvenlikleştirici aktörlerin konuları bağlamında söylemin gücünü artırmaya dönük bir işlev gördüğü açıktır.

Söz konusu mektupla ilgili olarak Cumhurbaşkanı Korutürk, 1 Ocak 1980 tarihinde Evren ve beraberindeki kuvvet komutanlarını Çankaya’ya çağırarak, ordunun askeri müdahale konusundaki görüşünü almıştır. Evren’in Cumhurbaşkanı’na “politikacıların önerileri dikkate almamaları halinde” “müdahale edip Meclisi kapatmaya hazır olduklarını” söylemesi, askerin aslında çözüm olarak hep darbeyi incelemesinin bir göstergesidir (Hale, 1996: 205). Ancak, Demirel’in hükümeti yeni kurması, Cumhurbaşkanının müdahale hemen yapılmasına yönelik olumsuz tutumu gibi unsurlar daha şartların olgunlaşmadığı düşüncesini askerlerde oluşturacak ve darbe bir süre daha ertelenecekti. Çünkü Heper’in (2010: 222) de çeşitli çalışmalara atıfla belirttiği üzere “ordu ancak sivil yönetimlerin önemli siyasal problemler ile başa çıkamadıklarına dair yaygın bir kamuoyu oluştuğu zaman müdahale edebilir ya da edecektir”. Ancak Heper’in ifadesinde açık olmayan husus, askerin müdahale için kamuoyunun oluşması için özel bir çaba gösterdiğinin göz ardı edilmesidir.

4.7. Fonksiyonel Aktör Olarak Basının İşlevi

Güvenlikleştirme sürecinin dinamiği etkileyen ve özellikle Türkiye politik yaşamında askerin siyasi alana müdahalesinde çok önemli bir fonksiyonel aktör olan basının 12 Eylül askeri darbesine giden süreçteki tutumuna, Türkiye politik hayatındaki güvenlikleştirici aktörlerin sürekliliğinin gösterilmesi bakımından, kısaca değinmek gerekmektedir. Bundan önceki güvenlikleştirme analizlerinde basının güvenlikleştirici bir fonksiyonel aktör olarak nasıl işlev gördüğü ayrıntılandırıldığından, burada ayrıntıya girmeden sadece birkaç örneğe kısaca değinilecektir. 12 Eylül’e giden süreçte, basında orduyu darbeye davet eden yazı, yorum ve manşetler özellikle Evren ve dört komutanın ön muhtırasından sonra artacak ve yazılarda ve yorumlarda ordunun güvenlikleştirme söylemleri yeniden dolaşıma sokulacaktır. 2 Ocak 1980 tarihinde söz konusu mektup kamuoyuna açıklanmasının ardından 3 Ocak tarihinde, *Hürriyet*

gazetesi “birliğe çağrı”¹ ve “görünen köy kılavuz istemez”² başlıklı yazılarda partilerin inatlaşması yüzünden Türkiye’de can güvenliğinin kalmadığı savunulmakta ve ülke bütünlüğünün tehlikede olduğu belirtilmektedir. *Günaydın* gazetesinde ise “en büyük tehlike”³ başlıklı yazıda komutanların kaleme aldığı mektubun içinden cümleler aktarılmakta ve “Türk halkına karşı sorumlu” olanların kötü gidiş dur diyecekleri belirtilmekteydi. Can Pulak “Perşembenin gelişi”⁴ başlıklı yazısında “politikacıların sorumsuz davranışlarla demokrasiye sahip çıkmamaları, ülkenin bütünlüğüne yönelik tehlikelerle kardeş kavgasındaki tırmanışa seyirci” kaldıklarını ileri sürecek ve “Cumhuriyeti koruma ve kollama’ ödevini yüklenen komutanların nihayet harekete” geçtiğini belirtmekteydi. Ahmet Kabaklı ise, “vazifeye davet”⁵ başlıklı yazısında, önce başka ülkelerdeki iç karışıklıkları sıralayıp, ardından Türk ordusunun önemine değindikten sonra, “partizanlık ve sol macera sevdasıyla, milletimize yirmi ay kan kusturduğu yetmiyormuş gibi şimdi de hepimizin teker teker öldürülmesini bekleyen kimselere ‘muhtıra’ azdır” demekteydi. Çetin Emeç ise “Postacı kapıyı iki defa çalar”⁶ başlıklı yazısında önce komutanların ne istediği sıralanmış, ülkede çıkan güvenlik sorunlarının sebebi olarak politikacılar gösterilmiştir. Nazlı Ilıcak “muhtıra üzerine”⁷ başlıklı yazısında önce 1960 muhtirasını hatırlatmış ardından “[m]uhtıra anti demokratik bir olaydır, fakat muhtevası itibariyle pek çok kişinin özlemini dile getirmiştir” şeklinde yazmıştır. Oktay Ekşi “adını koyun artık”⁸ başlıklı yazısında, yaşanan “terör”, “anarşi” temelli “felaket” durumundan başta politikacılar olmak üzere herkesin sorumlu olduğunu dile getirmiş “ilgililerin harekete geçmesini bekliyoruz” söylemi ile orduya üstü kapalı davet göndermiştir. Burada alıntılananlara benzer birçok yazı 12 Eylül askeri muhtirasına kadar gazeteler ve köşe yazılarında yoğunlaşacaktır. Bu anlamda 12 Eylül sonrası, darbenin meşruiyetini gösteren özellikle asker tarafından ve Kenan Evren’in kendisi tarafından yayınlanan kitaplarda bu yazılardan bolca örnek sunulması askerin daha önceki darbeler de olduğu gibi basını güvenlikleştirme ve

¹ “Birliğe Çağrı”, *Hürriyet*, 3 Ocak 1980

² “Görünen Köy Kılavuz İstemez”, *Hürriyet*, 3 Ocak 1980

³ “En Büyük Tehlike”, *Tercüman*, 3 Ocak 1980

⁴ Can Pulak, “Perşembenin Gelişi”, *Günaydın*, 3 Ocak 1980

⁵ Ahmet Kabaklı, “Vazifeye Davet”, *Tercüman*, 4 Ocak 1980

⁶ Çetin Emeç, “Postacı Kapıyı İki Defa Çalar”, *Hürriyet*, Ocak 1980

⁷ Nazlı Ilıcak “Muhtıra Üzerine”, *Tercüman*, 4 Şubat 1980

⁸ Oktay Ekşi, “Adını Koyun Artık”, *Hürriyet*, 13 Şubat 1980

darbenin meşruiyeti için hem etkilediği hem de çıkan yorumlar üzerinden kararını şekillendirdiği aşikârdır.¹ Bu anlamda, “demokratik süreç ve kurumlara karşı genel bir güvensizlik” (Jung ve Piccoli, 2004: 121) duyan basın darbenin doğrudan gerçekleşmesinin temel belirleyicisi olmasa bile darbenin oluşmasında güvenikleştirme söylemlerini gündemde tutarak ve askeri siyasi alana davet ederek etkili olmuştur (bkz. Dursun, 2000).

4.8. Toplumsal ve Siyasal Güvenikleştirme Siyasetinin Başarılı Olması

Şiddet sarmalının gittikçe büyümesi günde 20 kişiden fazla insanın hayatını kaybetmesi, uzun bir müddet Cumhurbaşkanı seçilememesi krizi, Fatsa örneğinde olduğu gibi, “kurtarılmış bölgeler”in oluşturulması, özellikle Maraş ve Çorum olaylarında olduğu gibi kimlik gruplaşmaları merkezli şiddet olayları, ünlü gazetecilerin, eski başbakan dahil bir çok devlet adamının ve sendikacıların öldürülmesi gibi yaşanan olayların (Karpaz, 2011: 209-278; Karpaz, 1988 [2010: 281-309; Ahmad, 2010: 170-182; 2006: 94-213) neticesinde askerin müdahalesi için “şartlar olgunlaşmış” ve 6 Eylül’de Konya’da düzenlenen “Kudüs’ü Kurtarma” mitinginde yaşananları da “bardağı taşıran” son damla olarak ordunun kamuoyunun oluştuğuna yönelik düşüncesini de pekiştirmiştir. Milli Selamet Partisi’nin organize ettiği mitingde yaşananlar bir gün sonra gazetelerde etkili bir şekilde “laik cumhuriyete bir başkaldırı olarak sunulmuş”tur (Arcayürek, 1990: 360-361) Asker tarafından da “irticanın kuvvet gösterisi” olarak algılanan miting (MGK Genel Sekreterliği, 1981: 187) Türkiye’de devletçi güvenikleştirici aktörlerin geleneksel refleksini de ortaya çıkaracak ve “rejimin güvenliği” söylemi tüm alanları kapsayacaktır. Dolayısıyla asker bir kez daha “rejimin bekası” söylemi ile egemen özne olarak “istisna hali”ne karar verecek Anayasa ve siyasi alanı askıya alarak, 12 Eylül 1980 tarihinde askeri darbe yapacak ve Milli Güvenlik Konseyi yönetime el koyacaktır. Konsey’in ilk bildirisine bakıldığında daha önceki darbelerde kullanılan gerekçeler ve meşruiyet hemen hemen aynıdır (Evren, 1994: 220-222; Evren, 1990: 546-547):

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti, son yıllarda izlediğimiz gibi *dış ve iç düşmanların* tahriki ile varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikri ve fiziki haince saldırılar içindedir. Devlet başlıca organları ile işleme duruma getirilmiş...*yıkıcı ve bölücü mihraklar*

¹ Bu kitaplara örnek, MGK Genel Sekreterliği, 1981; Evren, 1997.

faaliyetlerini alabildiğine artırmışlar ve vatandaşların mal ve can güvenliği *tehlikeye* düşmüştür. Atatürkçülük yerine *irtica ve diğer sapık ideolojik* fikirler üretilerek, sistemli bir şekilde ve haince, ilkokullardan üniversitelere kadar eğitim kuruluşları, idare sistemi, yargı organları, iç güvenlik teşkilatı, işçi kuruluşları, siyasi partiler ve nihayet yurdumuzun en masum köşelerindeki yurttaşlarımız dahi saldırı ve baskı altında tutularak, bölünme ve iç harbin eşiğine getirilmiştir. Kısaca devlet güçsüz bırakılmış ve acze düşürülmüştür”.

Darbenin gerekçelerine bakıldığında daha önce askerin yayınlamış olduğu mesajlardaki güvenikleştirme söylemlerinin bir tekrarıdır. Bölünme ve iç harbin nedeni “irtica ve sapık ideolojiler”dir. Siyasi partilerin “kısır çekişmeleri ve uzlaşmaz tutumlar”ı ülkeyi iç harbin kıyısına kadar getirmiştir. Darbenin amacı “ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak” olarak açıklanmıştır. Burada da daha önceki darbe bildirimlerinde olduğu gibi “demokrasiyi koruma” söylemi tekrar edilmiş ve meşruiyet demokrasi üzerinden de sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca darbe bildirisine bakıldığında daha önceden dile getirilen toplumsal güvenikleştirme söylemlerinin de bildiride yer aldığı kolaylıkla görülür.

12 Eylül darbesi ile birlikte egemen bir kez daha istisna halini belirlemiş ve anayasa askıya alınmıştır. Anayasanın askıya alınması ile birlikte toplumsal ve siyasal yaşam daha önceki darbelerle karşılaştırılamayacak derecede askerin denetimine geçmiştir. Askeri Cunta yayınladığı 7 numaralı bildiri ile “siyasi parti faaliyetleri yasaklanmış”, 16 Ekim 1981 tarihinde çıkarılan “Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun” ile de tüm siyasi partiler kapatılmış, mallarına el konulmuştur (Akyol, 2009: 325-326). Ayrıca askeri yönetim, 2 Haziran 1981’de çıkardığı kararname ile eski siyasal aktörlerin “Türkiye’nin geçmiş veya gelecek siyasi veya hukuki yapısıyla ilgili olarak kendi anlayışları doğrultusunda sözlü veya yazılı beyanda bulunmaları veya makale yazmaları ve bu amaçlarla toplantı yapmaları”nı da yasaklamıştır (Bila, 1999:355). 1982 Anayasasına eklenen geçici 4. Madde ile de eski siyasal aktörlerin 10 yıl süre ile siyasi parti kurmaları, siyasi faaliyette bulunmaları yasaklı hale getirilerek (Yüzbaşıoğlu: 1999: 98-99), siyasal alanın daraltılması aynı zaman da Anayasal güvenceye kavuşturulacaktır.

Ordunun fiili olarak 3 yıl iktidarda kalması tüm siyasal, hukuki, toplumsal ve kültürel alanı militaristleştirmiş (Balcı, 2011: 108) ve aynı zamanda “toplum otoriter rejim

altında örgütlenmiş” (Dursun, 2005: 95), sonuçta da sivil alan tamamen ordunun denetimine geçmiştir. “Güvenlikçi Anayasa” olarak nitelendirilen (Marcou, 2009: 107) yeni siyasal düzlemde MGK’ya “sistemin garantörlüğü” verilmiş (Marcou, 2009: 108, Özcan, 2006) ve MGK, 24 Nisan 1983 tarihinde yürürlüğe giren Siyasi Partiler Kanununun geçici 4. Maddesi ile siyasi partiler üzerinde incelemede bulunma gücünü elde etmiş ve sakıncalı gördüklerini veto etme yetkisini kazanmıştır (Yüzbaşıoğlu: 1999: 347-348). Sadece siyasi partileri değil, “ideolojik ya da sosyal uyumsuzlukların siyasete yansımaları anlamına” gelebilecek, sendika dernek gibi bütün siyasal organları kapatmıştır. Siyasal parti ve aktörler yasaklanmasının yanında, askeri cunta kensisi dışında “ülkenin tüm sektörlerini ve kurumlarını suçlu ilan” etmiş, güvenlik devleti mantalitesiyle suçlu/güvensiz olarak gördüğü tüm bu sektör ve kurumları askerin kontrolüne almıştır. 12 Eylül’ün ardından konumu güçlenen MGK, askeri güvenlik bürokrasisinin çoğu zaman parlamentonun üstünde bir konuma yerleşmesi algısını üretecek, sonuçta da çoğu zaman geleneksel darbe ve muhtıra yöntemine başvurmadan siyasetçilere istediği değişiklikleri yaptırabilecek ve ayrıca her ne zaman seçilmişler atanmışlara karşısı kendi alanını genişletme çabasına girse, kolaylıkla MGK oluşturduğu yapı ile buna engel olunabilecektir (bkz. İnel, 2001; Taşkın, 2001; Sevinç, 2000, İba, 1998). Ayrıca, “olağanüstü dönemde” yasama yürütme ve yargı erklerini elinde bulunduran askeri cuntanın oluşturmuş olduğu ve kamusal hayatı siyasetten tümüyle bağını koparan birçok yasal düzenleme uzun süre Türkiye politik hayatının çerçevesini belirlemeye devam edecektir (Groc, 2009: 196-197; Kazancıgil, 2009: 141-146; Bozarslan, 2009: 228-229; Parla, 1995: 111-119). Bu düzenlemelerin temel mantığı “siyasal partilerin asli işlevinin yasaklanması”(Parla, 1995: 112) ve bu alanların askeri ve bürokratik kurumlarca doldurulması şeklindedir. Sonuçta da ordunun 1960 darbesi ile başlayan siyasal sistemdeki ayrıcalıklı konumu 12 Eylül darbesi ile iyice pekişmiştir.

1982 Anayasasının “güvenlikçi” yapısıyla oluşturulan siyasal ve yasal sistem, siyasetin kurumsallaşmasını sağlamak bir yana siyasetin sürekli gözetim altında tutulması ile siyasal aktörlerin askerle iyi geçinme zorunluluğunu ortaya çıkaracaktır. Özellikle MGK’nun siyasal alanın sınırlarını belirlemesi ve çoğu zaman bu yolla askerin kendi tehdit tanımlamasını siyasal aktörlere dayatması, siyasal sınıfın siyaset yaptığı alanın

sürekli “güvenlik paranoyası”yla şekillenmesine yol açmış, bunun sonucunda ortaya çıkan 1990’lı yıllardaki siyasal istikrasızlık, askerın vesayetçi yapısının mümkünlik koşullarını devam ettirmesini sağlamıştır. Dolayısıyla güvenlikleştirme siyasetinin, Türk politik yaşamındaki gördüğü işlev 1990’lı yıllarda daha da gün yüzüne çıkacak, askeri güvenlikleştirici aktörler, 1982 Anayasası ile yargının üzerinde kurduğı vesayetçi yapının da sonucu olarak, siyasal alanın sınırlarını ortaklaşa belirleyeceklerdir. Bu anlamda Anayasa Mahkemesi bu dönemde birçok siyasal partinin faaliyetine son verecek ve kapatma gerekçelerinde çoğu zaman, güvenlikleştirici aktörlerin söylemlerini tekrar edecektir. Özellikle 28 Şubat 1997 “post-modern darbenin” şekillendirdiğı bir siyasal düzende, asker yargı ile işbirliğinin sonucunda, dönemin iktidar partisi olan Refah Partisi önce iktidardan düşürülecek ardından da kapatılacaktır. Bu anlamda, 1990’ların güvenlikleştirme siyasetinin Refah Partisi’nin kapatılması üzerinden analiz edilmesi, bir taraftan Türkiye politik hayatındaki güvenlikleştirme siyasetinin devamlılığının görülmesi açısından önemli, aynı zamanda da güvenlikleştirme siyasetinin bu dönemde nasıl bir “yönetim mantalitesi” olarak kullanıldığının açığa çıkarılması bakımından anlamlıdır.

BÖLÜM 5: BÜROKRATİKLEŞME OLARAK GÜVENLİKLEŞTİRME: REFAH PARTİSİ'NİN KAPATILMASI

“Asker yeni Yargıtay başsavcısı ile [Vural Savaş], Refah'ı kapatılmak niyetinde” DSP Milletvekili Uluç Güven Gürkan (Cemal, 2010: 236).

“Kim dini sermaye yapıp istismar eder, rejimin karakterini değiştirmeye kalkarsa karşısında cumhuriyet savcısı çıkar... Türkiye'nin savcısına hakimine önemli görevler düşüyor, bu görevlerini yapmaktadırlar ve yapacaklardır. Varlığını Cumhuriyete Borçlu olan her kuruma sesleniyorum, cumhuriyete, demokratik laik rejime sahip çıkın, varlığını cumhuriyete borçlu olan hür medyaya, hür yargıya, siyasetçiye sesleniyorum... gelin Türkiye Cumhuriyetine... sahip çıkın” Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel. (Demirel: bu halk cumhuriyeti yıktırılmaz, Milliyet 24 Şubat 1997).

Türkiye, bugün, çok ciddi bir rejim sorunuyla karşı karşıyadır.... Hükümetin Refah Partisi kanadı... kendi özel polisini devlet polisiyle çatıştırıyor... Refah Partililerce düzenlenen toplantılarda, kadınları kara çarşaf giyinip, ellerine kalaşnikoflar alıp, devlete karşı cihada çağırın çağrılar ve şarkılar okunuyor...Refah Partisi, hemen her gün kendi yandaşlarını devlete ve orduya karşı tahrik ederken, silahlı eyleme kışkırtırken...bütün dünyanın bildiği bir gerçek şu ki: Türkiye, tarihinin en ağır rejim bunalımlarından birinden geçiyor...hiçbir devletin ordusu da, kendine ve devlete karşı silahlı ayaklanma kışkırtıcılığı karşısında, sessiz, kayıtsız, tepkisiz kalmaz. Refah Partisi, içeride ve dışarıda ateşle oynuyor; ateşle oynarken, kendini de, demokrasiyi de, devleti de yıkabilir” DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, 23 Nisan 1997 (TBMM, 1997: 261-266).

5.1. Giriş: Siyasetin Güvenlikleştirilmesinde Sürekliliğin Sağlanması

Erken Cumhuriyet döneminde iç düşman söylemi bağlamında irtica temelli güvenlikleştirme siyaseti ve tehdit üretimi, çerçevesini dar bir kadronun belirlediği Cumhuriyetçi bir yapının oluşturulabilmesi için yeni bir kimlik inşasına yönelikti. Yani irtica ile ilişkilendirilen kimlikler ötekileştirilip düşmanlaştırılarak çevreye hapsedilmekte, merkezde ise güvenli kimlikler ve “makul vatandaş”lar üzerinden yeni bir ulus inşa etmek amaçlanmıştı (bkz. 2. bölüm). Yani güvenlikleştirme siyasetinin bir anlamda işlevi, heterojenleştirici bir bakış açısıyla ayrıştırmak ve irtica söylemini kimlikler bağlamında bir *işaretleyici ve belirleyici* olarak kullanmaktı. Bu anlamda ulusların ortak değerlerinin tehdit edildiği üzerine kurulan dış düşman algısında güvenlikleştirme siyaseti daha çok toplumu homojenleştirici bir amaç için kullanılırken (bkz. Katzenstein, 1996; Weldes ve diğ.,1999), özellikle Türkiye politik yaşamındaki iç düşman üretiminde kullanılan irtica tehdidi söylemi toplumu heterojenleştirici bir işlev görmüş ve bu durum iç düşmanın sürekliliğinin sağlanmasında pragmatik ve ideolojik bir edim olarak kurgulanmıştır. Özellikle siyasetin güvenlikleştirilmesinde iç düşmanın ya da “kamusal düşman”ın varlığına duyulan ihtiyaç, tehdit üretiminin çeşitli mekanizmalar yoluyla üretilmesini

gerektirmiştir. Dolayısıyla yeni rejimin kurulması “yeni insan” tipinin de üstten bir dizaynla oluşturulmasını gerektirdiği için, bu dönemde güvenlikleştirme siyaseti heterojenleştirici bir yapıda kimliklerin belirginleştirilip ayrıştırılması işlevini de görmüştür. Yani bu dönem “çok daha dar ve dışlayıcı bir ideolojinin içselleştirilmesi bağlamında gerçekleştiril[diğinden]” (bkz. Hanioglu, 2011) güvenlikleştirme süreci, ötekinin kimliği üzerinde bir hiyerarşi kurarak, Kemalizm’in yerleşmesinin bir aracı olarak kullanılmıştır (bkz. Hanioglu, 2006). Bu süreç güvenlikleştirme siyaseti çerçevesinde tüm cumhuriyet döneminde çeşitli araçlarla sürdürülmüştür. Erken Cumhuriyet döneminin bu politikası 1990'lara gelindiğinde Cizre'nin (2009:149) tespitiyle şu şekilde devam edecektir: “[k]urucu ideoloji, mevcut konjonktürde [28 Şubat] bir ‘öteki’nin, yani RP’nin varlığının itmesiyle cumhuriyetçi bir refleksle ‘irtica’yı temel iç güvenlik tehdidi konumuna yükseltti. Sivil kesimin ‘aydınlar’, ‘bölücüler’ ve ‘irticacılar’ sıfatıyla olumsuzlanması... kimlik politikalarının ve kurucu ideolojinin bütün eleştirel tüketicilerinin yani alternatif ideolojilerin yollarının kesilmesini amaçlıyordu”.

Erken Cumhuriyet döneminde bilinçli bir tercihin sonucunda muhalif unsurlar üzerinden inşa edilen *siyasetin güvensizliği* (insecurity of politics), tehdit algılamaları ve söylemleri sonucunda siyasal alanı güvenlikleştirerek daha önemli bir siyasi faaliyeti bile görülmeyen ve kurulmasının ardından fazla bir süre geçmeyen partilerin kapatılması sürecini doğurmuştur. Yine bu dönemdeki, üretilen siyasetin doğrudan güvenlikleştirilmesi, 27 Mayıs sonrası askeri darbelerin ortaya çıkardığı “sürekli olağanüstü rejim”de militarizasyon (militarisation of politics) süreçlerini desteklemiş ve güçlendirmiştir. Dolayısıyla 27 Mayıs sonrası dönemde güvenlikleştirme süreçleri siyasal alanın militarizasyonu ile doğrudan ilişkili olmuştur. 1990'lara gelindiğinde ise, siyasal alanın sınırları, daha önceki güvenlikleştirme pratiklerinin yanında ve bunlara ek olarak ve yine bu güvenlikleştirme pratikleri üzerine inşa edilen *siyasetin yargısallaşmasının* (judicialisation of politics) (Hodder-Williams, 1996) neticesinde Anayasa Mahkemesinin birçok siyasal partiyi kapatması ile şekillenmiştir. Siyasi partilerin kapatılmasının temel gerekçesini, üretilen *tehdit söylemi* neticesinde siyasal aktör ve partilerin güvenlikleştirilmesi oluşturmuştur. Bu bağlamda, siyasal alanın sınırlandırılmasında, askeri ve sivil güvenlik bürokrasisinin üretmiş olduğu tehdit

söylemi, yargı bürokrasisinde önce Cumhuriyet Başsavcısının parti kapatma iddianamesinin çerçevesini belirlemiş, ardından da Anayasa Mahkemesi'nin kapatma gerekçesini oluşturmuştur. Örneğin 10 Haziran 1997 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı yargı mensuplarına irtica konusunda brifing vermiş, 11 Haziran günü de akredite gazetecileri toplayarak Refah Partisi ve irtica hakkında bir gün önce yargı mensuplarına verdiği bilgileri tekrar etmiştir (Bkz. Cemal: 2010: 261-263; 28 Şubat Belgeler, 2000: 157-175). İleriki sayfalarda ayrıntılandırılacak olan söz konusu brifingde ortaya konan hususların izi sürüldüğünde Refah Partisi'nin kapatma iddianamesi ve kapatma gerekçelerin çerçevesinin bu brifingde sunulanlarla paralel olduğu kolaylıkla tespit edilebilir. Dolayısıyla güvenlik ve yargı bürokrasisinin işbirliğine dayanan bu dönemdeki siyasal alanın güvenlikleştirme süreçleri *bürokratikleşme* pratikleri ile doğrudan ilgilidir. Örneğin, 24 Şubat 1997'de gazeteci Hasan Cemal'e dönemin etkili DSP Milletvekili Uluç Güven Gürkan'ın söyledikleri bu durumu yeterince açıklayan bir örnektir: "Asker yeni Yargıtay başsavcısı ile [Vural Savaş], Refah'ı kapattırmak niyetinde" (Cemal, 2010: 236).

Bu bölümde, öncelikle 1990'lardaki güvenlikleştirme siyasetinin sınırlarını belirleyen temel unsurların çerçevesi çizilecek ve güvenlikleştirme adımları sonucunda Refah Partisi'nin kapatılması, güvenlikleştirme teorisinin sunduğu araçsal ve kavramsal çerçeveye uygun olarak ele alınacaktır. Genelde 1990'larda özelde Refah Partisi'nin kapatılmasında güvenlikleştirme adımlarının özünü güvenlik ve yargı bürokrasinin ideolojik örtüşmeleri sonucunda oluşturulan bürokratik siyasetin belirlediği dikkate alındığında öncelikle bu yapıyı mümkün kılan, *yasal, kurumsal ve ideolojik yapı* ve en genel anlamda da *bağlamın (context)* çerçevesinin çizilmesi ve daha genel bir ifade ile güvenlikleştirme siyasetini mümkün kılan hususların belirginleştirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda, bu bölümde özellikle 1990'ların güvenlikleştirme siyasetinin çerçevesini belirleyen unsurlar üzerinde daha fazla yoğunlaşılacak, RP'nin kapatılmasına giden süreçteki olaylar ve söylemler sadece bu çerçeveyi örneklendirecek şekilde çok kısa olarak ele alınacaktır.

Özellikle, bu tez çerçevesinde Türkiye siyasi hayatındaki güvenlikleştirme siyasetinin, tarihsel süreç içerisinde üretilmesinde devamlılığın sağlandığı iddiası göz önüne alındığında, 1990'larda siyasetin güvenlikleştirilmesinin sadece kendi döneminin özel

şartlarının bir sonucu değildir. Aynı zamanda, tüm Cumhuriyet dönemi güvenlikleştirme politikalarının bir devamı ancak, dönemin kendine has bir takım özelliklerinin de sonucudur. Bu dönemde birçok siyasi partinin ve siyasal aktörün “bölücülük” ya da “irtica” tehdidi merkezli gerekçelerle Anayasa Mahkemesi tarafından siyasi alandan yasaklandığı göz önünde bulundurulduğunda, dönemin güvenlikleştirme siyasetinin merkezine siyasetin yargısallaşması (judicialisation of politics) (Hodder-Williams, 1996) olgusunu koymak gerekmektedir. Bunun çerçevesini de, güvenlik bürokrasisi merkezli üretilen güvenlikleştirme siyasetinin, ideolojik örtüşme çerçevesinde yargı bürokrasisi tarafından önce iddianame sonra mahkeme gerekçesi olarak kullanıldığı bürokratik süreçler belirlemektedir.

Refah Partisi'nin güvenlikleştirme siyaseti sonucunda kapatılması olgusu ele alınırken dönemin olaylarını tek tek ele almaktan ya da Refah Partisi'nin tüm siyasi hayatını incelemekten daha çok iddianame ve kapatma gerekçesi göz önünde bulundurularak, bu iddianamenin alt yapısını oluşturan güvenlikleştirme söylemlerinden örnekler seçilecektir. İddianame ve mahkemenin gerekçesi üzerinden bakılarak, geriye dönük olarak, dönemin güvenlikleştirici ve fonksiyonel aktörleri, güvenlikleştirme siyasetini kolaylaştıran unsurlar ve alımlayıcı kitle olgusu belirginleştirilmeye çalışılacaktır. Dolayısıyla da dönemin güvenlikleştirme siyasetinin bu çerçevede ele alınması, söz konusu dönemde bu siyasetin amacının daha açık bir şekilde belirginleştirilmesi için bir alan sağlayacaktır.

5.2. Bürokratikleşme Olarak Güvenlikleştirme

Güvenlikleştirmenin “önemli ve yeterli derecede siyasi etkiye sahip varoluşsal tehdidin özneler arası üretilmesi yoluyla oluşturulduğu” (Buzan ve diğ., 1998:249) hususu dikkate alındığında, Türkiye gibi “belirli bir siyasal düzenin topluma dayatılarak” benimsetildiği yönetimlerde *güvenlikleştirme ve bürokratikleşme* arasında işlevsel bir yön bulunmaktadır. Güvenlik siyaseti ait olduğu özel politikanın bir çıktısı olarak (Huysmans, 2000: 757) anlaşıldığında tehdit söylemi ve güvenlik pratikleri, aktörler tarafından toplumsal mobilizasyonu sağlamak ve bunun sonucunda da insanların belirli bir siyasal zeminde hareket etmelerini yönlendirmek ve böylece siyaset zeminini yeniden dizayn etmek için kullanılır (Weaver 1995; Huysmans, 1998). Bu çerçeveden

bakıldığında Türkiye siyasal yaşamında 1990'larda kullanılan güvenlikleştirme pratikleriyle, askeri ve sivil bürokrasinin gözetiminde bir yönetim yapısı oluşturularak, siyasetin güçsüz hale getirilmesi ve işlevinin daraltılması amaçlanmıştır. Bu amaç için güvenlikleştirmenin bir yönetim tekniği olarak kullanılması, *kurumlar arasında kurulan özel ağlar, üretilen özel bilgiler, pratikler ve araçların* tehdit söylemi etrafında dolaşıma sokulması süreçleriyle oluşturulmuştur. Bürokratik süreçlerde üretilen bu tehdit söyleminin, tüm toplumsal ve siyasal katmanlarda gündemin ön sırasına yerleştirilmesi, toplumsal mühendislik ve psikolojik harp yöntemlerinin de kullanılarak, medya ve devletçi sivil toplum gruplarının yani fonksiyonel aktörlerin harekete geçirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Sonuçta da güvenlikleştirmenin bu şekilde kurgulanması ve araçsallaştırılması siyasi iktidarlar üzerinde bir baskı oluşturarak, iktidarların bu sürece daha fazla kayıtsız kalamamasını getirmiştir. Aynı zamanda, kendi tehdit tanımlamalarını siyasal iktidarlara dayatan bürokratik mekanizmalar, çıkış ve çözüm yolunun da belirlenmesini kendi tekellerinde gördüklerinden, siyasal aktörlerin siyasi konular üzerinde gittikçe denetimlerini kaybetmesi sonucunu doğurmaktadır (bkz. Bigo, 2000, Bigo, 2002; Salter, 2008; Huysmans, 2000).

Bu minvalde, Türkiye'de bürokratik mekanizmaların güvenlikleştirmeyi siyasal sonuçlar doğuracak şekilde araçsallaştırması ve dolayısıyla sonuç alabilmesi daha kolay olabilmektedir. Çünkü siyasal rejimin devlet-toplum ilişkilerini, tarihsel olarak bürokratik yöntemlerle otoriter olarak sürdürmesi sonucunda alımlayıcı kitlenin korku, sinme, bilinçli sessizlik ve pragmatik nedenler üzerine şekillenmesini beraberinde getirdiğinden çoğu zaman bürokratik süreçlerle üretilen güvenlikleştirme pratikleri sonucunda Anayasa Mahkemesi tarafından partilerin kapatılmasındaki gerekçeleri, söz konusu kitle yüksek sesle sorgulamayacaktır. Buradaki alımlayıcı kitle sadece geniş halk tabakaları değil, aynı zamanda bu yaptırımlara maruz kalan siyasal aktörler de bu kitlenin içerisine dahil edilmesi gerekir.

Güvenikleştirme ve bürokratikleşmenin "ulusal savunma ve güvenlik, ulusal birlik ve bütünlük, jeostratejik önem ve yaşamsal tehdit gibi" söylemlerin üretilmesinde bir birini güçlendirici bir etkiye sahip olduğu özellikle 1990'lardaki Anayasa Mahkemesinin birçok siyasal parti ve aktörü siyasal alandan dışlamasında kullandığı gerekçelerde kolaylıkla görülebilir. Kaliber, (2005:34) Türkiye gibi ülkelerde "siyasal

alanın meşruiyet sınırlarının belirlenmesinde ve güçlü bürokratik kurulu düzen karşısında hükümetlerin siyaset üretme yeteneklerinin budanmasında” bürokratikleşme ve güvenikleştirmenin son derece işlevsel olduğunu belirtir. Bürokratikleşmenin mantığı, siyasal meselelerin “ancak bürokratik uzmanlık ve yetkinlikle çözümlenebilecekleri yargısıyla hareket” edilmesi düşüncesine dayanır. Dolayısıyla önceki bölümde tartışıldığı üzere, *militaristleşme ve güvenikleştirme* arasındaki ilişkiye benzer bir süreç *bürokratikleşme ve güvenikleştirme* arasında da ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda Kaliber’in (2005: 34) “özünde siyasal meselelerin bürokratikleştirilmesi... hem devletin güvenikleştirme pratiklerinin sorgulanmasını güçleştirmekte ve hem de alternatif söylemlerin marjinalleştirilmesine hizmet etmektedir. Bu nedenle bürokratikleştirme ve güvenikleştirme, eş anlamlı olarak birbirlerini tetikleyen ve son kertede demokratik siyasetin önünü tıkayan süreçler olarak düşünülebilir” görüşü bu tespiti destekler niteliktedir. Ancak, Kaliber güvenikleştirme ve bürokratikleştirme arasındaki bu ilişkiye yalnızca dış politika bağlamında ve sadece burada alıntılandığı şekilde değinir ve geçer. Bu ilişkinin nasıl ortaya çıktığı, işlediği ve Türkiye iç siyasetinde nasıl bir düzlemde işlev gördüğüne yönelik herhangi bir saptamada bulunmaz.

Türkiye siyasal hayatında kodları çok erken döneme dayanan bürokratik siyaset biçiminin mantalitesi, “devlet çıkarı” temelinde çoğu zaman “denetim dışı”, “rutin dışı” ve sorgulanamayan bir yapı üzerinden devam etmiştir. Bu siyaseti sürdüren bürokratların “devlet adamı” olarak nitelendirilmesi, siyasetçilerin ise daha çok güvenilmez ve kendi çıkarını öne alan aktörler olarak kodlanması, bürokratların uyguladığı siyasaların da sorgulanmasını engellemiştir (bkz. Hanioglu 2011). Özellikle 1960 askeri darbesi sonrası bürokrasi içinde askeri kanadın daha öne çıkması bürokrasi ve siyaset arasındaki gerginliğin daha da derinleşmesini beraberinde getirmiş ve demokratik siyasetin alanı sürekli güvenikleştirme siyasetleri ile daraltılmıştır. 1990'lara gelindiğinde ise hem güvenlik hem sivil bürokrasi (özellikle yargı bürokrasisi) arasındaki ideolojik örtüşme üzerinden yürüyen koalisyon topyekûn olarak siyasetin karşısında hizalanmıştır. Bunun sonucunda da siyasal partiler ve aktörler iç tehdit üretimi üzerinden ve olağanüstü yöntemlerle ve “devletin ali menfaatleri” gerekçesiyle siyasal alandan dışlanmışlardır. Bürokratik güvenikleştirme

üzerinden siyasal alandan dışlanan partilerin en önemlilerinden biri de Refah Partisi'dir.

Refah Parti'sinin iktidara gelmesi Türkiye siyasal hayatında Demokrat Parti iktidarında olduğu gibi köklü bir siyasal değişimi ifade etmekteydi ve bu durum aslında Cumhuriyetçi koalisyonun devlet hegemonyası üzerindeki denetiminin kaybolması anlamına gelmekteydi (bkz, Çakır, 2004) Bu bağlamda daha önceden işlevsel olarak devletçi aktörlerin kullandığı irtica söylemi temelindeki tehdit üretiminin tekrar iç düşman bağlamında ve Schmittçi anlamda ötekinin devreye sokulması ve dost-düşman bağlamından mülhem siyasal değişimin engellenmesi ve devlet yapısının ve iktidarının yeniden güçlendirilmesi gerekmektedir. Sivil ve siyasal aktörlerin değişim yönündeki taleplerinin bir "yönetim teknolojisi" yoluyla ve "devlet bekası" söylemiyle (Kardaş; 2009; Keyman, 2001) engellenmesi toplumsal ve siyasal muhalefetin sınırlarını çizerken aynı zamanda muhalefetin hangi aktörler tarafından yapılabileceğini belirlemekte, dolayısıyla siyasal aktörlerin faaliyetlerinin çerçevesini dizayn etmektedir.

5.3. 1990'larda Siyasetin Güvenlikleştirilmesinin Çerçevesini Belirleyen Unsurlar

5.3.1. Siyasetin Miltarisasyonunun Yeniden Dizaynı ve Güvenlikleştirme Siyaseti

Siyasal rejimin işleyiş biçimini ve sınırlarını sürekli yeniden ihdas eden 1990'lardaki askeri bürokrasinin öncülüğünde ve siyasal aktörleri sadece bir onay mekanizması olarak kullanan düzenlemeler, iç düşman merkezli tehdit tanımlamasının bir neticesinde siyaseti güvenlikleştirmesi belirli bir yapının da ürünüdür. 1990'larda bürokratikleşme güvenlikleştirme arasındaki işlevsel yönün çerçevesini belirleyen birbiri içerisine geçmiş birçok unsur bulunmakta ve bu unsurlar bürokrasinin güvenlikleştirme söylemini mümkün kılarak, güvenlik politikasının çerçevesini istediği gibi belirlemesi sürecini doğurmaktadır.

Bu anlamda, bu dönemin bürokratikleştirme güvenlikleştirme bağlamında güvenlik bürokrasisi ile ilgili söylenmesi gereken ilk unsur, askerin siyasi alanı militarizasyonu ile ilgili olarak eskiden inşa ettiği sürecin üzerine yeni bir siyaset-asker konumlanmasını oluşturmaya yönelmesidir (bkz. Parker, 2010; Özcan, 1998, Tank, 2005, Demirel, 2003). Bu anlamda özellikle Refah Partisi'nin, iktidarın bir alternatif

olarak güçlenmesinin getirdiği siyasal dinamikte ve konjonktürün ürettiği yapıda asker sivil ilişkilerinin yeni bir biçimi ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla askerın politika araçları, siyasal alana ve siyasal aktörlere müdahalenin ötesinde askerın *bizzat siyaset yaptığı ve ürettiği* yeni bir süreç oluşturulmuştur. Bayramoğlu'na (1996) göre asker-sivil ilişkilerinin ortaya çıkmaya başlayan bu yeni dinamiği tüm sistemin dengelerini etkilemektedir. Dolayısıyla da bu yeni durum ve dinamikler askerın güvenlikleştirme adımları sonucunda meydana gelirken, aynı zamanda da asker güvenlikleştirmeyi bir “yönetim tekniği” olarak kullanarak bu dinamikleri pekiştirmekte ve sonuçta da siyasal alan gittikçe siyasetçilerin denetiminden uzaklaşmaktadır. 28 Şubat'a giden süreçte Bayramoğlu'na (2009: 98) göre “askerın merkezileşme ve özerkleşme süreçlerini derine götüren yeni eylem tarzı” üç unsur üzerine bina edilmiştir. Bayramoğlu 28 Şubat sürecine hızla gidilirken bu durumun göstergeleri şu şekilde sıralayacaktır (Bayramoğlu, 1996):

“MGK yanında Genel Kurmay Başkanlığı'nın da ilk kez siyaset üretimi ve kaynak yönlendirmesi açısından... açık ve kesin bir şekilde devreye girmesi. Genel Kurmay'ın anlaşma imzalamak, silahlanma ve savunma konusunda kaynakları mobilize etmek gibi yetkilerini kullanarak karar mekanizmalarında, siyasal otoriteyi tamamen devre dışı bırakan, temel tercihleri belirleyen doğrudan bir etkinliğe yönelmesi. İstenmeyen aktörlerle doğrudan çatışma içine girmesi; başka bir deyişle ya yasal olanaklara ya da iletişim, istihbarat, yayın, basın gibi mekanizmalar üzerinde yönlendirici denetim kurarak bu aktörlere müdahalelerde bulunması. Kürt meselesinde olduğu gibi, bazı hayati sorunlara ilişkin reform önerileri konusunda tanımlayıcı ön adımlar atması.”

Ordunun, bu yeni “eylem biçimi”, sonradan “post modern darbe” (Çandar, 1997) olarak adlandırılacak olan *yeni müdahalecilik* anlayışının da çerçevesini oluşturacaktır. Özellikle burada güvenlik ve yargı bürokrasisi üzerine kurulan bürokratikleşme olarak güvenlikleştirme mantalitesinde, TSK siyasal, toplumsal, idari ve ekonomik alanlarda yeni bir yapılanmaya giderek bu yapılanmanın yasal çerçevesinin ve meşruluk sahasının oluşturulabilmesi için (Bayramoğlu, 2009) güvenlikleştirme siyasetini bir araç olarak kullanacaktır. Güvenlikleştirici (askeri ve idari bürokrasi ve siyasal partiler) ve fonksiyonel (TÜSİAD, sendikalar, dernekler, medya, aydınlar, vb.) aktörlerin işbirliği çerçevesinde psikolojik harekât ve toplumsal mühendislikler devreye sokularak, siyasal alan önce daraltılacak ardından da yargı eliyle siyasal partiler ve aktörler tamamen siyasal alanın dışına itilecektir.

İkinci unsur ise, burada birinci unsuru mümkün kılan ve aynı zamanda da dönemin güvenikleştirilmesinde karşımıza çıkan, 1982 Anayasasının getirmiş olduğu, askeri güvenlik bürokrasisinin devletin tüm kurumsal yapısında temsil edilmesidir. Bu anlamda 1982 Anayasası ile bir taraftan askeri yargı güçlendirilirken diğer taraftan diğer üst yargı organlarına askeri üye atanması ve aynı zamanda da devletin diğer üst kurullarına askeri üye bulundurulması, idari ve bürokratik yapı üzerinde askerin vesayetini artırmıştır. Genelkurmay ve MGK tarafından RTÜK, YÖK gibi üst kurullarda askeri temsilci atanarak bu temsilciler vasıtası ile bu dairelerdeki her türlü gelişmenin kontrol edilerek rapor edilmesi süreçleri, bürokratik güvenlik mantalitesine örneklerden birisidir. Bu anlamda, siyasal alandan önce, idari alanları askeri bürokrasi denetlemektedir. Güvenlik soruşturması adı altında ya da başka gerekçelerle, öznel değerlendirmelere bağlı olarak “sakıncalı” ve “tehlikeli” olduğuna karar verilen kişilerin işte yükseltilmesi ve işe alınması engellenmekte ya da işten çıkarılması gibi uygulamalara gidilmektedir. Bu süreçler yargıya taşındığı zaman da yargı çoğu zaman güvenlik bürokrasisinin raporuna paralel kararlar verecektir.

Buradaki “tehlikeli bireyler” olgusunun güvenlik bürokrasisinin subjektif değerlendirmeleri sonucunda güvenikleştirilmesi hususu önemlidir. Çünkü güvenlik bürokrasisi, eşi başı örtülü olan, namaz kılan, içki içmeyen, belirli bir şekil etrafında bıyık bırakan ya da dini inançlarına biraz bağlı olan, ya da *belirli* bir siyasi görüşe yakın kişileri rejimin güvenliğine tehdit olarak sunabilmektedir. Ayrıca devlette göreve atanacak bir memur adayının geçmişte kaldığı yurtlar, gittiği eğitim kurumları, ailesinin çalıştığı kurumlar gibi unsurlar da onun tehdit olarak sunulup sunulmamasında belirleyici bir etken olarak kullanılmaktadır. Bu tip güvenlik bürokrasisi merkezli, kişilerin görünüşleri ve kimlikleri üzerinden, bir *yönetim teknolojisi* (Kardaş, 2006) ile kurumlar arasında kurulan özel ağlar, üretilen özel bilgiler, pratikler ve araçların tehdit söylemi etrafında dolaşıma sokulması güvenikleştirmenin bürokratikleşme yönüne vurgu yapmaktadır. Bürokratik süreçlerde üretilen tehdit söyleminin, güvenikleştirmeye dönüşmesi için tüm toplumsal ve siyasal katmanlarda, toplumsal mühendislik ve psikolojik harp yöntemlerinin de kullanılarak, medya ve devletçi sivil toplum gruplarının yani fonksiyonel aktörlerin harekete geçirilmesiyle belirli bir dizayn etrafında sunulması gerekmektedir. Bunun yanında,

güvenlikleştirme adımlarının başarılı olması söz konusu görünüş (semboller) ve kimlik üzerinden, özel bir okuma ile güçlendirilen ve desteklenen bir söylemin üretilmesi kapasitesine bağlı olduğu kadar, aynı zamanda aktörün konumu ve sahip olduğu sembolik değer ile de doğrudan ilgilidir. Örneğin, bu tip bir güvenlikleştirmede kişiler için oluşturulan siciller ya da kurumların oluşturduğu raporlar hayati önemdedir (Bigo, 2002; Bigo, 2000, Salter, 2008; Huysmans, 2000).

Bu tip bir güvenlikleştirme anlayışı özellikle 28 Şubat sürecinin ortaya koyduğu güvenlik yapısı ve mantalitesinde etkin bir şekilde kullanılmıştır. 28 Şubat sürecinde etkin olarak faaliyet gösteren ve Silahlı Kuvvetler'in hemen hemen tüm kademelerinde örgütlenmesi bulunan Batı Çalışma Gurubu'nun yaptığı faaliyetler bürokratik güvenlikleştirmenin araçlarından biridir. Dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya'nın BÇG'nin birimlerine gönderdiği bir talimattaki ifadeler burada çerçevesi çizilen unsurları destekleyebilecek önemli bir göstergedir¹:

“İl ve ilçelerdeki tüm dernekler, vakıflar, meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları, yükseköğrenim kurumları, öğrenci yurtları, vali, kaymakam, belediye başkanları ve diğer mülki makamlarda bulunan görevlilere ait biyografiler ve anılan şahısların siyasi görüşlerinin tespit edilmesi, il genel meclis ve belediye meclisi üyeleri, siyasi parti il ve ilçe teşkilatları yönetim kurulları, yerel TV, radyo, gazete, dergi basın yayın kuruluşlarına ilişkin temin edilen tüm bilgilerin, yazılı ve anketlere kayıtlı olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda toplanacaktır” (aktaran Bayramoğlu, 2009: 102).²

Erkaya'nın bu direktifi hemen karşılığını bulacak ve uygulamaya konulacaktır. Örneğin, 13 Temmuz 1997 tarihli *Akşam* gazetesinde Güneydeniz Saha Komutanlığı'nın irticai kuruluşlar belgesi yayınlanır. Listeye bakıldığında, listede büyük holdinglerin yanı sıra kebab salonları, hazır giyim firmaları, özel bankalar, kitapevleri, gıda ürünleri, özel hastaneler tek tek sayılmış ve askeri

¹Batı Çalışma Grubu'nun çalışma düzeni çok geniş tutulmuş özellikle “tehdit” oluşturduğu düşünülen tüm toplumsal kesimlerin de “fişleme” olarak literatüre giren faaliyetler aracılığıyla güvenleştirildiği de bu dönemin öne çıkan güvenlik mantalitesinden biridir. 8. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı'nın, 2. Kolordu'dan gelen İKK.KB (63) sayılı bir emri dağıtımına soktuğu, Kurmay Başkanı K. Albay Mahmut Sancar imzalı, 19 Şubat 1997 tarihli yazısı bu durumu örneklendirmektedir: “Türkiye Cumhuriyetini ve Silahlı Kuvvetleri iç ve dış tehditlere karşı koruma ve kollama, her Türk vatandaşının olduğu kadar T.S.K. personeli ve onların eş ve çocuklarının en büyük milli görevidir. Bu bakımdan Kara Kuvvetleri'nin tüm personeli ve onların eş ve çocuklarının en büyük milli görevidir. Bu bakımdan Kara Kuvvetleri'nin tüm personeli ve aileleri birer haber toplama vasıtasıdır. Tüm Kara Kuvvetleri personeli ve ailelerinin elde edeceği her türlü belge, bilgi ve haberi bu konunun üst komutanlık tarafından bilinip bilinmediği yorumunu yapmadan silsileler yoluyla üst komutanlığa ulaştırması ve personelin bu hususta bilgilendirilmesi ilgi ile emredilmiştir” (Bayramoğlu, 2009: 102)

² Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 5 Mayıs 1997 tarihli ve İsth.3429-3,97/İKK.Ş. numaralı yazısı.

personelin “laiklik karşıtı” ticari kuruluşlara gitmemeleri emredilmiş, bu kuruluşlardan alışveriş yapmaları yasaklanmış ve söz konusu kuruluşların mallarının boykot edilmesi istenmiştir (13.7.1997, Akşam).

Üçüncüsü, 1982 Anayasası ile gittikçe siyasete karşı alanını genişleten Milli Güvenlik Kurulu’nun yürütme erkini daha etkin bir şekilde kullanmasıdır. Buna yardımcı olan husus ise, askeri güvenlik bürokrasisi ile ilgili düzenlemelerin mümkün olduğunca geniş ve muğlak olarak düzenlenmesidir. MGK’nın sivil alanla kurduğu ilişkinin mantalitesi “toplumun huzur ve güvenliğinin sivil demokratik sistemin asli organlarınca sağlanamayacağı varsayımına” dayanmaktadır. Özellikle bu kurumun görevlerini belirleyen, düzenlemelerin MGK’ya “Anayasa üstü ideolojik bir yetki yüklemesi” (Kardaş, 2008/9: 181) yapması söz konusu kurumun yürütme içerisinde ağırlığını merkeze koymakta ve üretmiş olduğu politika ve kararlar siyasi sonuca yol açarak sivil siyasal alanı daraltmaktadır. Bu Kurul’un sivil siyasal aktörlerin ve demokratik parlamenter sistemin dışında ürettiği siyasaların, yürütme erki vasıtasıyla uygulamaya konması, askeri gücün etki alanını genişleterek, siyasal alanı daraltmakta, toplumun sivil alanda özgürce siyasaları tartışmasını önlemektedir. Ayrıca, anayasal ve yasal düzenlemelerin keyfiyete dayanan yorumlanmaları özgürlük alanındaki tartışmaları güvenlileştirerek, bu alanı çoğu zaman MGK vasıtasıyla güvenlik bürokrasisinin denetimine tabi tutmakta ve siyaset konulara çözüm üretme yerinden daha çok, bürokrasinin işlerini kolaylaştıran bir mekanizma olarak işlev görmektedir (bkz. Kardaş, 2008/9)

1990’ların güvenlileştirme mantalitesinin çerçevesini belirleyen dördüncü bir unsur, Soğuk Savaş’ın ardından yeni güvenlik anlayışının küresel ölçekte yeniden tanımlanma çalışmalarına paralel olarak Türkiye’de de güvenlik bürokrasisi, Soğuk Savaş dönemi güvenlik mantalitesinin değiştirilmesine yönelik bir çaba içine girmiştir. (bkz. Heper ve Güney 2000, Güney, 2002). Ancak Türkiye’de yeni güvenlik tanımlamaları uluslararası yeni güvenlik anlayışının ötesinde bir bakış açısıyla daha çok iç tehdit üzerine odaklanmıştır. Bu iç tehdit üzerine odaklanmasının felsefesi, 1982 Anayasasının oluşturduğu yasal ve kurumsal yapıda oluşmuştur. 1982 Anayasası Türkiye’de ulusal güvenlik sisteminin merkezine, Milli Güvenlik Kurulu yerleştirmesine rağmen, bu kurulda daha çok MGK Genel Sekreterliği’nin çerçeve ve

sınırlarını belirlediği güvenlik anlayışı hakim olmuştur. Yani MGK Genel Sekreterliği tarafından çerçevesi çizilen güvenlik politikası, siyasal aktörleri, sadece önüne getirilen düzenlemeleri onaylayıcı konumuna yerleştirmiştir. Siyasal aktörlerin konumunu pasifleştiren ve güvenlik bürokrasisine üstünlüğü tanıyan bu anlayışın çerçevesi, MGK Genel Sekreterliği Kanunu ile belirlenmiştir. Söz konusu kanunun gerekçesinde belirtilen hususların izi sürüldüğünde burada çerçevesi çizilen ve bürokratikleşme merkezli güvenlikleştirme olarak adlandırılan 1990'ların güvenlikleştirme siyaseti daha kolay anlaşılır. Yasanın gerekçesinde, “12 Eylül öncesi devlete müteveccih iç tehditlerin ulaştığı boyutlar karşısında Milli Güvenlik Kurulu'nun tetkik, araştırma ve incelemeleri sonucu tespit ettiği” hususların “yürütme, yasama ve yargı organlarına yerine getirilme[diği] veya istenen şekil ve düzeyde uygulamaya konma[dığı]” öncelikle belirtilmiştir. Ardından da tekrar 12 Eylül sonrası aynı durumlarla karşılaşmamak için böyle bir düzenlemeye gidildiği dile getirilmiştir (DM, 1983: S.Sayı, 587, s. 1). Burada dikkati çeken husus, Milli Güvenlik Kurulu'nun ya da daha açık bir ifade ile askerın 12 Eylül öncesi kendi üzerine düşeni yapmasına rağmen yürütme, yasama ve yargının üzerinde düşen yükümlülüğü yerine getirmediği hususudur. Buradan anlaşıldığı şekliyle de asker diğer kurumların da işlevini yerine getirip getirmediğini denetleme yetkisini kendi uhdesinde görmekte ve düzenlemeyi de bu anlayışla oluşturmaktadır. Dolayısıyla yeni düzenleme ile Milli Güvenlik Sekreterliği'nin konumunu bu kurumlara karşı daha üst konuma yerleştirmektedir. Örneğin MGK'nın tespitine rağmen yargı üzerine düşeni yapmadığı ve bu nedenle bu düzenlemenin hazırlandığını söylemek, yargıya tercih hakkı bırakmamak ve yargının görev alanına müdahale demektir. Bu anlamda, 1990'larda güvenlik bürokrasisinin belirlediği güvenlikleştirme süreçleri sonucunda, yargı bürokrasisinin siyasal partileri kapatmasının izleri kolaylıkla bu gerekçede görülebilir.

Söz konusu yasada Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ne, özellikle siyasi alanın yetkisine girmesi gereken konuların devredilmesi de 1990'lardaki yeni güvenlik anlayışının oluşturulmasında en önemli faktörlerden biridir. Çünkü düzenleme siyasal aktörlere bu konuda oldukça kısıtlı bir alan bırakmış, söz konusu bu alan da “milli güvenlik rejiminin kurumsallaşması”nın sonucunda gittikçe işlevsiz hale gelmiştir. Milli Güvenlik Kurulu'nun gündeminin belirlenmesinde Genel Sekreterliğe ayrıcalıklı

bir konum verilmiş ve “gerekli her türlü çalışma, araştırma, inceleme ve değerlendirmeleri yapmak, bunların sonuçlarını teklifleri ile birlikte” MGK’ya sunmak Sekreterliğin görevleri arasında sayılmıştır. Ayrıca Sekreterliğe Kurul kararlarının uygulanmasında “uygulamaları takip ve kontrol” etmek ve “düzenleyici, yönlendirici ve koordine edici” görevler verilmiştir. Bununla da kalınmamış, MGK’nın belirlediği siyasaların “yerine getirilmesinde takip ve kontrol edilmesinde ve denetlenmesinde verilen direktifler çerçevesinde Cumhurbaşkanı, Başbakan ve MGK adına” yetkilendirilmiştir (DM, 1983: S.Sayısı, 587; ayrıca bkz, Özcan, 1998; Bayramoğlu, 2009; Kardeş, 2008/2009; Dursun ve Yurttaş, 2006)

1990’larda güvenlikleştirme siyasetinin mantalitesinin ve yeni güvenlik anlayışının ilk izlerini, MGK Genel Sekreterliği tarafından çok geniş kapsamlı olarak, 1990’da 1. nolu yayın olarak hazırlanan *Devlet’in Kavram ve Kapsamı* başlıklı kitapta bulmak mümkündür. İnsel ve Kıvanç’ın (2008: 17; ayrıca İnsel, 1997: 28) tanımlamasıyla bu kitap “Cumhuriyet tarihi boyunca ülkemizdeki devlet yapısına ruh ve şekil veren anlayışın sadece devletin topluma karşı önceliği esasına değil, toplumu devlete ‘ait’ saymaya dayandığına ilişkin özgün bir kanıt[tır]”. Onlara göre bu kitap aynı zamanda, Türkiye siyasal hayatında “seçimle gelen hükümetlerin niçin hiçbir zaman iktidar olamadıklarının ve bu zihniyet ve devlet yapısına hakim olduğu sürece niçin olamayacaklarının... teorize edil[miş]” en açık ve en kapsamlı halidir. Çok geniş konuları içeren hacimli bir çalışma olan bu kitapta 1990’larda oluşturulacak güvenlik anlayışının nasıl olması gerektiğinin izleri şu satırlarda kolaylıkla görülebilir:

“Hemen hemen ülkelerin tümünde özel olarak oluşturulmuş kuruluşlarca, Milli güvenlik konuları (politikası ve stratejisi dahil) ele alınmakta, ülkenin çıkarlarına göre kararlaştırılmakta ve uygulanmaktadır. Bu sistem içerisinde; ülkenin Milli Güvenlik politikasının belirlenmesi, uygulanması ile ilgili kararların alınması, Milli Güvenlik Politikası’nı ve stratejisini etkileyecek Milli Güç Unsurlarını ve ülkenin siyasi, sosyal, iktisadi, kültürel ve teknolojik gelişmelerin takibi ve değerlendirilmesi sürekli olarak yapılır. Milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması için hareket tarzlarına ait esasların tespiti, yani milli güvenlik politikasının belirlenmesi; çok büyük araştırma değerlendirme isteyen *idari sistem* içinde işbirliği ve koordinasyonu ve *mutlaka çok özel ihtisas* birikimi gerektiren *gizliliği ve ivediliği* olan; çeşitli baskı gruplarının etkisine maruz kalmaması gereken konular olduğu için, hazırlık ve takip bakımından özel bir sisteme bağlanmış bulunmaktadır.... Milli Güvenliğin (devletin hayati öneme haiz değerlerinin) korunması ve kollanması maksadıyla, araştırma inceleme, değerlendirme, karar alma, uygulama vb. işlemlerinin demokratik düzen içinde ve fakat daha kısa yoldan, gizliliğine helal gelmeyecek tarzda ve özelliği dolayısıyla *ihstias kuralına* daha fazla uymayı sağlayan bir sistemle oluşturulması gerekmektedir. Bu sistem milli güvenlik sistemi olmaktadır” (MGK, 1990: 43-44) (*anlatım bozukluğu ve cümle düşüklüğü metnin aslındandır*).

1990’larda oluşturulan güvenlikleştirme siyasetin uygulanmasında bu metnin özelliklerinin görüldüğü aşikârdır (Şarлак, 2009: 288) ve hatta iki binli yıllardaki siyasete karşı geliştirilen direncin mantalitesinin de burada çerçevesi çizilen hususlarla (İnsel ve Kıvanç, 2008, İnsel 1997) doğrudan ilgili olduğu açıktır. Milli güvenlik politikası için gizlilik, ivedilik ve özel idari oluşumların tüm yansımaları 1990’larda görülecektir. Yine burada ifadesini bulan “çeşitli baskı gruplarının etkisine maruz kalmaması” söylemi, tam tersi yönde bir sonuç üretmiş, bizzat bu grupların etki etmesinden daha çok, bu grupların kendileri “milli güvenliğe tehdit olarak” algılanmış, demokratik talepleri bile “bölücülük”, şeriatçılık” “hainlik” gibi güvenlik gramerleri etrafında düşmanlaştırılmış ve güvenlikleştirilmiştir. Ayrıca “özel olarak oluşturulmuş kuruluşlar” ifadesinden de siyaset kurumunun ve seçilmişlerin dahil olamayacağı çeşitli mekanizmaların kurulacağı açıktır (bkz. İnsel ve Kıvanç, 2008: 44-45; Şarлак, 2009: 288-299). Bu özel kuruluşlar siyasetin konusuna giren, siyasi, sosyal, kültürel, teknolojik her türlü konu ile ilgilenecek ve bu konuları çoğu zaman siyasi alanın dışına iterek güvenlik alanına dahil edeceklerdir. Böylece, siyasi alan gittikçe daralacak ve siyasetin boşluğunu güvenlik ve yargı bürokrasisi dolduracaktır. Özellikle 28 Şubat döneminde oluşturulan Batı Çalışma Grubu, Jitem ya da YÖK bünyesinde kurulan “Toplumsal Faaliyet Birimi” gibi yapılanmalar, “özel olarak oluşturulmuş kuruluşlar”a örnektir.

Diğer önemli bir unsur, tüm buraya kadar çerçevesi çizilen unsurların da bir sonucu olarak ve ayrıca “Devlet’in Kavram ve Kapsamı”nda tanımlanan anlayış çerçevesinde 1990’larda ortaya konan düzenlemelerle oluşturulan güvenlikleştirme siyasetidir. 1990 sonrası güvenlik tanımlama ve anlayışının ilk ortaya çıktığı gelişmeler 1991 Körfez Savaşı’nın da bir sonucu olarak Kürt sorunundaki yaşanan gelişmelere bağlı olarak “bölücülük” ün ilk defa birinci öncelikli tehdit olarak tanımlanması ile başlar. Örneğin 1992 yılında basında da tartışılan Stratejik İç Tehdit Raporu’nda TSK İç Hizmet kanunu hatırlatılarak TSK’nın “ülkeye yönelik dış tehdit unsurları ile birlikte iç tehdit unsurlarını da belirleme yetkisine sahip olduğu” ifade edilmiştir. Aynı yılın Temmuz ayında MGK toplantısının ardından Türk Milli Siyaset Belgesi’nin onaylanmak üzere iktidara sunulduğu kamuoyuna yansımıştır. Söz konusu dönemde belgeden hükümet üyeleri dahil, pek çok milletvekilinin belgenin içeriği bir yana varlığından bile

haberdar olmadıkları ortaya çıkmıştır (Ülman, 1998). Bu belgenin içeriği daha çok 28 Şubat döneminde “askeri otoritenin yaptığı çıkışlarda referans olarak kamuoyuna” yansısıyla ortaya çıkmış ve “devletin gizli anayasası” olarak tanımlanmıştır (Bayramoğlu, 2009: 89). Söz konusu belgenin düzenlediği hususlara bakıldığında siyasi aktörlerin ve siyaset kurumunun işlevlerini budadığı ve demokratik bir sistemle bağdaşmayan bir durum ortaya çıkardığı açıktır. Dolayısıyla da söz konusu belge “devletin siyaset üzerinde tam bir egemenliğini” sağlayarak, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin, TBMM’nin iradesine doğrudan ve sistematik ve yasal bir müdahalesine” zemin hazırlamakta (Bayramoğlu, 2009: 90), sonuçta da bu müdahale için siyasal olan konuları güvenlikleştirme siyaseti sonucunda güvenlik alanına dahil etmektedir.

Söz konusu belgenin siyasi alanın daraltılmasında 28 Şubat döneminde nasıl işlev gördüğüne en iyi örnek, 1990-1994 yılları arasında Genel Kurmay Başkanlığı yapan Orgeneral Doğan Güreş’in sözleridir. 28 Şubat 1997 MGK kararlarının açıklanmasının hemen ardından, söz konusu kararların siyasal iktidar tarafından uygulanıp uygulanmayacağı gündemin ilk sırasına yerleşmiştir ve Erbakan’a dönük bir baskı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu dönemde koalisyon hükümetinin diğer kanadını oluşturan partinin (DYP) Milletvekili olan eski Genel Kurmay Başkanı Doğan Güreş, MGK toplantısının hemen ardından Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller’le görüşmüştür. Ardından da 4 Mart’ta Milliyet gazetesinde, Fikret Bila’ya verdiği 28 Şubat süreci açısından tarihi önemi olan bir demeci yayınlanmıştır. Doğan Güreş’in, konumu dikkate alındığında, söyledikleri söz konusu dönemde siyasetin nasıl dizayn edildiğini yeterince açıklayıcı bir örnektir ve söyleminin merkezine Milli Güvenlik Siyaset Belgesi’ni koymuştur. Doğan Güreş, öncelikle MGK kararlarının RP-DYP protokolünde de vurgulandığını belirttikten sonra, “MGK bildirisine aykırı davranış koalisyon protokolüne de aykırı davranış anlamına gelir ki o zaman, DYP Başkanlık Divanı ve Genel İdare Kurulu’nun hemen toplanıp durumu değerlendirmesi gerekir”, söylemini kullanarak, Erbakan üzerinde bir baskının oluşmasının yolunu açar. Ardından da, protokole aykırı davranmanın koalisyonu bozacağını da belirterek Tansu Çiller’le konuştuğunu ve onun da aynı fikirde olduğunu da beyan ederek, Başbakan Necmettin Erbakan’a şu mesajı verir:

“Anayasamızda tanımlandığı gibi MGK, *Milli Güvenlik Siyaseti*’ni tayin eder ki bu bütün politikaların tanrısıdır, anayasasıdır. Buna aykırı davranılması düşünülemez. Bu nedenle 1982 Anayasası, ‘MGK hükümete tavsiye eder’ ifadesi yerine ‘bildirir’ ifadesini kullanmıştır. Anayasal durum bu olduğuna göre MGK kararlarının tavsiye mahiyetinde değerlendirilmesi yanlıştır. Sayın Başbakan’ın Anayasa’da yazdığı gibi MGK kararlarını hükümete bildirim olarak değerlendirmesi ve öncelikle dikkate alması gereklidir... *Ülkenin yüksek menfaatleri için...* MGK bildirisinin uygulanması bir anayasal zorunluluktur... Aksine hareket eden Anayasa’yı ihlal etmiş olur” (Güreş: Uymazlarsa Bozular, Milliyet, 4 Mart 1997).

Diğer önemli bir düzenleme 30 Eylül 1996 yılında kararlaştırılan ve 9 Ocak 1997 tarihinde yürürlüğe giren Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi (BKYM) Yönetmeliği’nin yürürlüğe konmasıdır. Bu yönetmelikle birlikte “milli menfaatler doğrultusunda” kriz yaratan olayın önlenmesi ya da ortadan kaldırılması ile ilgili hazırlık ve faaliyetlerin yürütülmesinde Genel Kurmay Başkanlığı’nı öne çıkarmıştır. Bunun bir yansıması olarak MGK Genel Sekreteri’ne Başbakanlık ve bakanlıklar başta olmak üzere kurumlar arasında kriz yönetimi ile ilgili eşgüdüm görevi verilmiştir. Ayrıca MGK Genel Sekreterliği bünyesinde, Bilgi Toplama, Araştırma ve Değerlendirme Başkanlığı oluşturulmuş ve bu birim sadece kriz durumlarında değil, olağan zamanlarda da ilgili durumları izlemek, rapor hazırlamak bilgi toplamak gibi faaliyetlerde bulundurulması kararlaştırılmıştır. Kurul hazırlanan bilgi ve raporlar neticesinde değerlendirmeleri yaparak, siyasal direktiflerin esaslarını belirlemesi ve bu değerlendirme sonucunda *milli güvenlik siyaset belgelerinde* gereksinim duyulan değişikliklerin neler olduğuna ilişkin kararlar alınmasını, alınan kararların uygulanması ve takibini sağlamakla görevlendirilmiştir. Söz konusu yönetmelikte krizin çok geniş ve muğlak olarak tanımlanması ise ilgili kurulun görev alanlarını istediği gibi belirleme sürecini doğuracaktır (tam metin için bkz. 28 Şubat Belgeler, 2000:117-131).

Krizin tanımında “devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü milli hedef ve menfaatlerine yönelik hasmane tutum ve davranışların, Anayasa ile kurulan hür demokrasi veya halk ve hürriyetlerini ortadan kaldırmaya yönelik” olarak birçok unsur sayılmıştır. İnel (1997: 16-17) “anayasa gücündeki yönetmelik” olarak tanımladığı bu düzenleme ile “askeri müdahalelerin hükümet içi müdahaleler ile” ortaya çıkacağını tespit etmiş ve bu düzenleme ile yeni bir hukuk sisteminin yerleştiğini belirtmiştir. Bayramoğlu’nun (2009: 103) tespiti ile yönetmelikle “TBMM’den geçmeyecek yeni ve yaygın bir olağan üstü hal uygulaması” hedeflenmiştir. Söz konusu bu yönetmelik “BKYM’yi Meclis’in sorumluluk alanı dışında bırakan, fiilen Başbakanı BKMY’ye ve

askeri hiyerarşi içinde Genel Kurmay Başkanı'na karşı sorumlu kılan" bir düzenlemedir. Ayrıca, Meclis'i dışarıda bırakan, "Türkiye'de 12 Eylül benzeri bir askeri darbeye başvurmadan, ordunun gerekli gördüğünde duruma el koymasının 'yasal' kılıfını" oluşturan bu düzenleme, "tüm devlet teşkilatı içinde yönetime sessizce ve yasal bir biçimde el konulmasına uygun zemin" de hazırlamaktadır. "Milli menfaatleri" tanımlama tekeli elinde bulunduran "iç devlet hükümeti" önerilerini Mecliste ve Bakanlar Kurulu'nda görüşülmesini sağlayacak ve aynı zamanda, söz konusu önerilerin uygulanmasını da kendisi takip edecektir. Bu haliyle de daha önceki askeri darbeler gibi "açık bir müdahaleye ihtiyacı" kaldıracaktır. Sonuçta da bu düzenleme ile siyasal rejimin güvenlikleştirilmesinde askeri bürokrasinin gücü daha da artırılmış ve "MGK Genel Sekreteri'nin ikinci Başbakan olarak faaliyet" gösterdiği yapı sağlamlaşmıştır (İnsel 1997: 15-18; Bayramoğlu, 2009, ayrıca bkz. Sevinç, 2000: 60-64; Özcan, 1998: 73-74; İba, 1998: 208-209).

Başbakanlık Kriz Yönetim Kurulu'nun bu idari ve yasal yapılanmasının sonuçları 28 Şubat'ta alınan MGK kararlarının hazırlanması, kararların yürürlüğe konması ve uygulanmasının takibi süreçlerinde açıkça görülmüştür. İnsel'in (1997) "MGK hükümetleri" olarak adlandırdığı yapıda bürokrasi siyasal alanı tam denetimine almıştır. 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK toplantısında alınan kararlara bakıldığında, söz konusu tarihe kadar yasal çerçevesi oluşturulan ve askerin her alandaki denetimini kurumsallaştıran MGK bildirisi ile kamuoyuna duyurulmuştur. Söz konusu toplantıdan önce kamuoyu toplantının tarihi önemde olduğuna hazırlanmıştır. Kamuoyunun hazırlanması ise Türkiye siyasal hayatında güvenlik grameri olarak zihinlere kazınmış "rejim tehlikede" söylemi etrafında gerçekleştirilmiştir. Çandar toplantıdan bir gün önce "rejim' tehlikede mi?" başlıklı yazısında "yoksa rejim tehlikeye girer, şeriat gelir, şeriat gelmesin diye askeri darbe yapılır... rejimi korumak için yapılacak darbeyi de anlayışla karşılamak zorundayız" düşüncesi etrafında askeri darbeye teşvik eden söylemlerin yoğunluğuna dikkat çeker ve hükümete "aba altından sopa" gösterildiğini belirtir (Çandar, 27 Şubat 1997, Sabah).

28 Şubat kararlarının içeriğine bakıldığında artık siyasal rejimin tamamen güvenlikleştirildiği açıkça görülür. Siyasetin alanına giren her şey "tehdit"

çerçevelemesinin içerisinde. “Postmodern darbe” (Çandar, 1997) olarak tarihe geçecek söz konusu toplantıda “irtica”nın merkeze alındığı bildiri yayınlanmıştır. Bildiride “çağdışı bir kisve zemin oluşturmaya yönelik rejim aleyhtarı faaliyetlerin gözden geçirildiği” belirtilerek “Cumhuriyet ve rejim aleyhtarı yıkıcı ve bölücü grupların, laik ve anti laik ayrımı ile demokratik ve sosyal hukuk devletini güçsüzleştirmeye yeltendikleri” vurgulanmıştır. Ayrıca laikliğin sadece rejimin teminatı olmadığı aynı zamanda “bir yaşam tarzı” da olduğu bildiri metninde yer almıştır. Bildiride yer alan “hususların aksine davranışların, toplumun huzur ve güvenini bozduğu ve yeni gerginliklere ve yaptırımlara neden olacağı” söylemi ile güvenlikleştirme aynı zamanda gelecek için kurgulanmıştır. Bu konularda alınacak ve alınması gereken tedbirlerin Bakanlar Kurulu’na bildirilmesine karar verilmiştir (bkz. 28 Şubat Belgeler, 2000; 163 Geri Geliyor, Milliyet 1 Mart 1997; Birand ve Yıldız, 2012: 207-221)

Bu toplantının güvenlikleştirme açısından ve Refah Partisi’nin siyasal alandan yasaklı hale gelmesini mümkün kılan esas unsurlar, söz konusu partiye karşı 18 maddelik bir yapılacaklar listesinin dayatılmasıdır. 18 maddenin içeriğine bakıldığında irtica ve laik temelli güvenlikleştirme siyasetinin Refah Partisi üzerinden bir güvenlik paranoyası temelinde ele alındığı görülür. Yine maddelerin içeriğine bakıldığında çoğu madde Refah Partisi’ne karşı söz konusu güne kadar medyada tartışılan icraatlarına yönelik olduğu açıktır. Düzenlemenin içeriğinde ilk üzerinde durulan “laiklik ilkesinin büyük bir titizlik ve hassasiyetle” korunması gerektiği mevcut yasaların yetersiz olması halinde yeni düzenlemelerin yapılması gerektiğidir (md. 1). Maddelerde “Tevhid-i Tedrisat Kanunu’na özel bir vurgu yapılmış, tarikatlara bağlı özel yurt vakıf ve okullar”ın Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanması, 8 yıllık eğitimin uygulamaya konulması, Kur’an Kurslarına gidecek çocukların belli bir yaşa gelmesi, İmam Hatip okullarına giden öğrenci sayısının azaltılması istenmiştir. Bu konu ile ilgili maddelerin düzenleniş biçimi tamamen bir rejim güvenliği mantalitesi üzerine kurgulanmış ve bu hususların yapılmaması durumunda rejimin geleceğinin tehlikede olduğu vurgusu hep öne çıkarılmıştır. Örneğin “genç nesillerin körpe dimağların öncelikle Cumhuriyet ve Atatürk” sevgisi ile bilinçlendirilmediği ve “çeşitli mihrakların etkisinden korunmadığı” durumda, belli bir yaşın altındaki çocukların Kuran Kursuna

gönderilmesi halinde Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılaplarına sadık insanların yetişmeyeceği varsayılarak bir güvenlikleştirme dizaynı kurgulanmıştır (md.2,3,4).

TSK'dan irtica nedeni ile uzaklaştırılan personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında işe alınmasının önlenmesi, silah ruhsatlarının yeniden düzenlenmesi, Anayasa mahkemesinin “türban kararlarının” titizlikle uygulanması, kurban derilerinin “rejim aleyhtarı örgüt ve kuruluşlara” verilmesinin önlenmesi, özel üniforma giymiş korumalar ve buna neden olan sorumluların cezalandırılması gibi hususlar doğrudan Refah Partisi üzerinden daha önceden kamuoyunda yapılmış tartışmaların güvenlikleştirme çerçevesine alınması ile ilgilidir.

Yine, Türkiye’de İslamcı siyaset dendiğinde hemen İran’ın rejim ihracı üzerinden yapılan güvenlikleştirme siyaseti bu bildiriye de kendine yer bulmuştur: “Ülkemizi çağdışı bir rejimden ve din istismarının sebep olabileceği muhtemel çatışmadan rejim aleyhtarı tutum ve davranışlara mani olunmalı, bu maksatla İran’[nın] yıkıcı ve zararlı faaliyetlerini önleyecek bir tedbirler paketi hazırlanmalı ve yürürlüğe konmalıdır” (md. 10). Bildirinin 9. maddesinde ifade edilen “TSK’ya aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için... alınan tedbirler; diğer kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite ve diğer eğitim kurumları ile bürokrasinin her kademesinde ve yargı kuruluşlarında uygulanmalıdır” hususu önceki satırlarda çerçevesi çizilen *bürokratik güvenlikleştirmenin* nasıl ortaya çıkacağına tipik örneğidir (md. 9). 12. Maddede ifade edilen “TC Anayasası, Siyasi Partiler Yasası, Türk Ceza Yasası ve Bilhassa Belediyeler Yasasına aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa zamanda sonuçlandırılmalı” ifadesi (md. 12) ise doğrudan Refah Partisi’nin üyelerinin davranışlarına yönelik ve kapatmaya kadar gidecek sürecinde ipuçlarını barındırmaktaydı. (bkz, İmza Gerginliği, Milliyet 3 Mart 1997; 28 Şubat Belgeler, 2000; Birand ve Yıldız, 2012: 207-221). Bu anlamda bu bildiriye sonra yargı üyelerinin Genel Kurmay tarafından birife edilmesiyle de bu süreç güvenlik ve yargı bürokrasisinin işbirliği ile partinin kapatılması sonucunu üretecektir. Yani MGK nezdinde ve askeri kanadın denetiminde bürokratik çerçevede hazırlanan söz konusu düzenlemeler yargı mekanizmasını harekete geçirerek ve onları bu konuda

etkileyerek bir siyasaya dönüştürülmüş ve bu siyasanın sonucu da iktidar partisinin önce iktidardan uzaklaştırılması ardından da siyasi alandan dışlanması getirmiştir.

5.3.2. Siyasetin Yargısallaşması (Judicialisation of Politics) ve Güvenlikleştirme Siyaseti

Siyasetin yargısallaşması “siyasal iktidarın alması gereken kararların gitgide yargıçlar tarafından alınması” olgusuna gönderimde bulunmaktadır (Hodder-Williams, 1996). Demokratik rejimlerde yargının siyasal alanın işlevine dahil olan konulara müdahil olması jüristokrasi kavramı ile ifade edilmekte ve bunun özellikle “ideolojik devlet kimliği” öne çıkan rejimlerde daha çok etkili olduğu üzerinde durulmaktadır (Arslan, 2005). Dolayısıyla Türkiye gibi ideolojik devlet kimliği öne çıkan ülkelerde rejimin güvenliği, güvenlik bürokrasisinin müdahalelerinin yanında yargı bürokrasisi tarafından da korunmaktadır. Bu anlamda Arslan (2005: 46-47) Türkiye’de, rejimin güvenliğini sağlama bağlamında “siyasetin yargısallaşması”nı besleyen en önemli unsurun devletin Fransız tipi “militan” laiklik anlayışını benimsemesi olduğu üzerinde durur. Bu anlamda Anayasa mahkemesi, hem laiklikle ilgisi olduğu düşünülen konularda (örneğin başörtüsü) ya da siyasi partilerin eylemlerinde laikliğe aykırı olarak gördüğü hususlarla ilgili doğrudan siyasi alanı sınırlandıran kararlar alabilmektedir. Yüksek yargı organları sadece kararları ile değil, aynı zamanda siyasetin kendi alanını genişletmeye dönük çabalarını da güvenlikleştirme söylemleri ile engellemeye çalışmakta ve özellikle “Cumhuriyetçi ittifak” (Belge, 2006) olarak nitelendirilen grupları harekete geçirmeye çalışmaktadır. Özellikle 1990’larda Anayasa Mahkemesi’nin birçok siyasal partiyi kapatmasının neticesinde, kapatma kararlarının hem ülke içi aktörler hem de Avrupa Birliği aktörleri tarafından eleştirilmesinin sonucunda siyasi partilerin kapatılmasını güçleştiren düzenlemelerin yapılması gündeme alınmak zorunda kalmıştır. Bu zorunluluğun bir sonucu olarak, 22 Ocak 2001 tarihinde, Parlamentoda siyasi partilerin kapatılmasını güçleştiren düzenlemenin görüşülmesi sırasında, Anayasa Mahkemesi’nin “basın duyurusu” şeklinde kamuoyuna açıkladığı görüşler yargının güvenlikleştirme söylemi ile siyasal gelişmeleri nasıl engellediğine tipik bir örnektir. 2001 yılındaki bu örneğin seçilmesi, 1990’larda Anayasa Mahkemesi’nin parti kapatma siyasetinin hangi düşünme biçimi üzerine kurulduğuna daha iyi açıklamak içindir. Çünkü 1990’lardaki güvenlikleştirme

mantalitesi, 2000'lere gelindiğinde Mahkemenin kararlarının ötesinde söylemleri ile de siyasi alanı dizayn etme yetkisini kendisinde görmesi sonucunu üretmiştir. Anayasa Mahkemesi tarihinde bir ilk olan bu açıklamanın güvenikleştirme siyasetini ilgilendiren kısmı şu şekildedir:

“Mahkememize Anayasa ve Kuruluş Yasası ile verilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nı koruma görevi, Anayasa'nın siyasi partilerle ilgili 69. Maddesinde yapılması öngörülen değişikliğin... anayasal sistemimiz ve Türk demokrasisinin bugünü ve geleceği yönünden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır....siyasi partilere *devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne* ve demokratik temel düzeninin ortadan kaldırılmasına veya önemli ölçüde *tehlikeye* düşürülmesine yönelik faaliyetlerde bulunma özgürlüğü vermez...Anayasamızda bir yaptırım olarak düzenlenen parti kapatılmasının olanaksız hale getirilmesinin demokratik cumhuriyeti *korumasız bırakacağı* tartışmasıdır.... Bu nedenle, siyasi parti kapatma davalarında, Anayasa Mahkemesi'ne Anayasa ile verilen demokratik temel düzeni koruma görevi engellenerek yetkilerinin sınırlandırılmasına yol açacak olan söz konusu değişikliğin yaratacağı *tehlikenin* kamuoyunun dikkatine sunulmasında yarar görülmüştür” (Postmodern Muhtıra, Milliyet, 23, 01.2001).

Anayasa Mahkemesi'nin kamuoyuna duyurduğu bu metne bakıldığında, bu çalışmanın özellikle siyasi alanın militarizasyonu olarak güvenikleştirme kısmında ele alındığı gibi, güvenlik bürokrasisinin söylemlerine paralel bir dilin yargı bürokrasisinde de kullandığı açıkça görülür. Öncelikle, Anayasa Mahkemesi kendisini rejimin bekçisi olarak konumlandırmakta ve bu yetkiyi anayasadan aldığını belirtmektedir. Söylemde kullanılan güvenlik gramerinden anlaşılan, yapılacak olan düzenlemenin Meclis'ten geçmesi halinde, rejimin geleceğinin tehlikeye düşeceğidir. Dolayısıyla güvenikleştirici bir aktör konumuna yerleşen Mahkemenin, siyasi partilerin faaliyetleri konusundaki siyasi alanı ilgilendiren bir sorunu varoluşsal bir tehdit temelinde rejimin bekası sorununun merkezine yerleştirmesi, söz konusu alandaki tartışmaları sonlandırarak yapılacak düzenlemeyi engellemeye yöneliktir (Weaver 1995; Buzan ve diğ. 1998). Özellikle duyurunun “kamuoyunun dikkatine sunulması”, bir taraftan alımlayıcı kitlenin söz konusu düzenlemeye tepkisini dile getirmesine yönelik olarak kurgulanırken, diğer taraftan, düzenlemeyi yapacak olan parlamentonun uyarılmasına yöneliktir. Bu anlamda parlamento “hedef alımlayıcı kitle” [target audience, (Balzacq, 2005, 2009)] olarak seçilmiştir. Duyuruda dile getirilen *demokrasinin korunması* söylemi, daha önceki bölümde tartışıldığı üzere, demokrasiden daha çok “rejim” anlamında kullanılmış ve güvenikleştirme söyleminin etkisi (“Türk demokrasisinin bugünü ve geleceği”) Waveryan güvenikleştirme bağlamında gelecek edimler (Buzan ve diğ, 1998) için kurgulanmıştır. Ancak,

Mahkemenin parti kapatmanın zorlaştırılmasına yönelik düzenlemeye karşı, güvenlikleştirme söylemini dile getirdiği bağlam dikkate alındığında, Refah Partisi'nin bir devamı olarak görülen Fazilet Partisi'nin kapatma davası söz konusu mahkemede görülmeye devam etmektedir. Dolayısıyla, buradaki güvenlikleştirme söylemi, üstü örtük şekilde geçmişteki partilerin kapatılmasının da meşruiyetinin sorgulanmasını önlemeye dönük olarak (Vuori, 2008) geçmişteki güvenlikleştirme siyasetinin meşruiyetini de sağlamaktadır.

Söz konusu uyarının yayınlanmasından sonra, özellikle fonksiyonel aktörlerin güvenlikleştirme söylemini yeniden üretirken kullandıkları ifadeler siyasal alanın güvenlikleştirilmesindeki devamlılığın nasıl sağlandığına yönelik ipuçlarını da barındırmaktadır. Bu bağlamda, *Milliyet* gazetesi söz konusu duyuruyu “post-modern muhtıra” olarak manşetine taşımış, “yüce mahkemenin tarihinde ilk kez” basın açıklaması yaparak, “parti kapatmanın zorlaşması halinde demokratik cumhuriyetin korumasız duruma düşeceğini... ve değişiklik girişiminin çok tehlikeli olduğunu” açıkladığını öne çıkarmıştır (Post-modern Muhtıra, *Milliyet*, 23.01. 2001). *Sabah* gazetesi ise, “yargıdan muhtıra” manşeti ile çıkmış ve haberi yorumlarken “özgürlüğün sınırı”, “rejim tehlikede” gibi söylemleri öne çıkaran ara başlıklar kullanmıştır (Yargıdan muhtıra, *Sabah*, 23.01.2003). *Hürriyet* (23.01.2001) gazetesi ise, “ültime” manşeti ile konuyu ele almış ve duyuruyu “Yetkimi sınırlama. Parti kapatma zorlaşırsa rejim gider” yorumunu merkeze alarak söz konusu konuyu okuyucularına duyurmuştur. *Cumhuriyet* (23.01.200) gazetesi ise, “yargıdan sert uyarı” manşeti ile okuyucularının karşısına çıkmıştır. Gazetelerin kullandıkları söylemlere bakıldığında öne çıkan husus, özellikle Türkiye siyasal hayatında askerin siyasal alanı askıya almasını hatırlatan “muhtıra” kelimesinin bilinçli bir şekilde tercih edildiği aşikardır. Yine “post-modern muhtıra” söyleminin seçilmesi de 28 Şubat askeri muhtirasının alımlayıcı kitleye hatırlatmaya dönük olarak kurgulandığı açıktır. Çünkü söz konusu müdahale Türkiye siyasal hayatında “post-modern darbe” (Çandar, 1997) olarak adlandırılmıştır. Bu anlamda fonksiyonel aktörlerin gördüğü işlev, bir taraftan geleceğe yönelik olarak güvenlikleştirici aktörlerin söylemini yeniden üretirken, söz konusu “basın duyurusu”nu “muhtıra” kavramı ile alımlayıcı kitleye aktarmaları ise geçmiş güvenlikleştirmeler üzerinden, tehdidi yeniden üretmek (Vuori, 2008) için

olduğu açıktır. Mahkemenin açıklamasının ve fonksiyonel aktörlerin en üst düzeyden söylemi dolaşıma sokmalarının ardından, siyasi partilerle ilgili söz konusu düzenleme askıya alınmış, sonradan ilgili yasa teklifi değişikliğe uğrayarak Mahkemenin istediği şekilde düzenlenmiştir. Dolayısıyla güvenikleştirme adımı alımlayıcı kitlede etkisini göstermiş ve güvenikleştirme süreci başarıya ulaşmıştır. Sadece Anayasa Mahkemesinin bu şekildeki açıklaması değil, Cumhuriyet Başsavcılığı, Yargıtay, Danıştay özellikle önemli günlerdeki konuşmaları ile siyasal alanın güvenikleştirilmesine yönelik söylemlerde bulunmuşlardır.

Anayasa Mahkemesinin, siyasi alanı daraltmasında dolayısıyla siyasetin yargısallaşmasında “ideoloji eksenli” olarak verdiği kararlar merkezi bir konumdadır (Arslan, 2001; ayrıca bkz. Çaha, 2000-2001, Sunay 2001). İdeoloji eksenli ve güvenikleştirme mantalitesi üzerinden kapatılan her siyasal partinin gerekçeli kararı, sonraki partilerin de siyaset yapacağı alanı belirtmekte ve yeni güvenikleştirmeler için bir çerçeve sunmaktadır. Bu “ideoloji eksenli” verilen kararların çerçevesi birçok unsurun bir araya gelmesinin bir sonucu olsa da özellikle Türkiye siyasi hayatında etkili olan ve kısaca “hikmet-i hükümet” (raison d’etat) (Erdoğan, 2000-2001, Hanioglu, 2011) ya da “devlet aklı” (Sancar, 2000) olarak kavramsallaştırılan ve devletçi siyaset ve hukuk anlayışının da bir sonucudur. Bu anlayış, “hükümet etmenin bir ‘sırrı’ olduğu”na ve “onun çoğulcu yollarla üretiminin, her gelişmeyi toplumla paylaşarak onayını almanın mümkün olmadığı”na dayanmaktadır. Ayrıca, “gerektiğinde onun istemlerine karşı ve mevcut kurallara aykırı, ‘rutin dışı’ siyasaların ‘devletin âlî menfaatleri’ni temin amacıyla uygulanabileceği”ne gönderimde bulunmaktadır (bkz. Hanioglu, 2011). Daha somut bir ifade ile, devletçi hukuk anlayışı, evrensel hukuk kurallarının ötesinde, devleti çoğu zaman korumanın yolunun hukuk kurallarını zamana ve duruma göre ve belirli bir “ideoloji ekseninde” yorumlayarak uygulamaya dayanmaktadır (Erdoğan, 2000/2001; Çaha, 2000/2001; Sancar 2000; İnel 2000/2001) Anayasa Mahkemesinin parti kapatma kararlarının odağını oluşturan “devletin bölünmez bütünlüğü”nün ve “laiklik ilkesi”nin korunması hususunda verdiği kararların çerçevesini, bu “ideoloji eksenli” hukuk paradigması oluşturmaktadır. Bu hukuk paradigması da 1982 Anayasasının “güvenlikçi” yapısında

ve hukukun ideolojisini, rejimin güvenliği söylemi ile çok soyut ve muğlak olarak kurmasının üzerine inşa edilmektedir.

Yargının özellikle siyasal alanı kolayca daraltmasının en önemli nedenlerinden biri, Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu'nda düzenlenen "bölünmez bütünlük" ve "laiklik ilkesi"nin hem muğlak bir şekilde düzenlenmesi hem de özellikle Siyasal Partiler Kanunu'nda çok geniş konuları içerecek şekilde geniş tutulmasıdır. Dolayısıyla Mahkeme "devletin yapısı ve bazı toplumsal sorunlarla ilgili" farklı görüş, öneri ve istekleri "hassas" (Arslan 2001: 8) ya da "katı" (Özbudun, 2008: 16) bir bakış açısıyla yorumlayarak "devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü" çerçevesinde bir güvenlik sorunu olarak değerlendirmekte ve siyasal kurum ve aktörleri bu söylemlerinden dolayı siyasi alandan men etmektedir. Örneğin Anayasa Mahkemesi "bölünmez bütünlük" ilkesine istinaden kapattığı siyasal partilerin kapatma gerekçesinde çoğu zaman *muğlak* ve aslında tamamen *söz* (speech act) üzerinden kurulan, içerisinde *tehdit algılamasının* ağır bastığı şu ifadeyi kullanmıştır: "Kimi siyasal nedenlerle dış etkenlerden kaynaklanan, kimi varsayım, yorum ve bahanelere dayanan, insan hakları ve özgürlük savlarıyla yoğunlaştırılan sakıncalı amaçlara geçerlilik tanınmaz. Devlet 'TEK'tir, ülke 'TÜM'dür, ulus 'BİR'dir" (bkz. Arslan, 2001: 8-9; Yazıcı, 2009: 48; Özbudun, 2008: 16). Mahkemenin bu ifadesine bakıldığında, özellikle askeri metin, söylem ya da brifinglerde üretilen bakış açısıyla birebir benzerlik gösterir ve hatta aynı ifadelerin kullanıldığı kolaylıkla tespit edilebilir (bkz. 28 Şubat Belgeler, 2000:175).

Anayasa Mahkemesi "laiklik" ilkesi çerçevesinde devletin laik kimliğine tehdit oluşturduğu gerekçesiyle verdiği kararlarda da oldukça hukukun ötesinde *öznel tehdit değerlendirmelerinin* neticesinde kararlar vermiştir. Laiklik ilkesini "ideoloji eksenli" yorumlayarak, örneğin "laiklik Türkiye'nin yaşam felsefesidir" gibi gerekçelerle bu yaşam biçimine tehdit olarak düşündüğü siyasal unsurları kolaylıkla yasaklayabilmiştir. Dolayısıyla laiklik üzerinden ideoloji eksenli parti kapatma süreçleri, güvenikleştirme siyasetinden mülhem, devletin ve rejimin bekası üzerinden *kurgusal bir söylemle* inşa edilen, iddia ve gerekçelerle oluşturulmaktadır. Bu bağlamda, özellikle 1990'larda laiklik üzerinden kapatılan Refah Partisi ve Fazilet Partisi'nin "laiklik karşıtı olarak" kapatma iddia ve gerekçelerini oluşturan

argümanlara bakıldığında hukukçuların birçoğu bunların sadece “sözlerin ve ifadelerin” öznel bir şekilde ve özel bir alanda yorumlandığına dikkati çekmektedirler (bkz. Erdoğan, 2001a; 2001b; 2000/2001; Yayla, 2001a; 2001b; Arslan, 2001; Turhan, 2001)

Bürokratik süreçlerde üretilen güvenlikleştirme pratikleri sonucu yargının siyasal alanı şekillendirmesinin kolaylaştırıcı yönü 12 Eylül askeri darbesi sonrası siyasal partilerle ilgili düzenlemelerle doğrudan ilgilidir. 1982 darbe anayasasının getirmiş olduğu siyasal düzende siyasal partileri “demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları” olarak tanımlasa da, siyasal partilerin alanını oldukça kısıtlı bir şekilde tanımlamıştır. Bu tanımlama aynı zamanda tüm askeri darbe mantığında siyasal partileri ülkenin bölünmesine ve parçalanmasına hizmet eden kurumlar olarak görme eğiliminin bir sonucudur. Aslında darbe sonrası siyasal partilerle ilgili düzenlemeler incelendiğinde, oluşturulan düzenlemelerin mantalitesinin siyasal partilerin rejim için bir “yük” olduğu sonucu kolaylıkla görülebilir. 1982 Anayasasının “güvenlikçi” mantalitesi, siyasi partilerin faaliyetlerini mümkün olduğunca kısıtlamış ve siyasal partilerin alanı çok dar bir çerçevede tanımlanarak bu çerçevenin dışına çıkanlar kolaylıkla kapatılabilmektedir.

Özellikle 1990’larda yoğunlaşan parti kapatmaların gerekçesi iki odakta toplanmıştır. Bunlardan birincisi “bölücülük”¹ diğeri ise “laiklik”tir². 1982 Anayasası’nda, sonradan bir çok değişikliğe uğrasa da, “siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne...laik cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz...” şeklindeki 68. maddesi bir çok siyasi parti kapatmanın gerekçesini oluşturmuştur. Anayasa’da ifadesini bulan “devletin milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesi” siyasi partiler kanununda ayrıntılı olarak karşılığını bulmuş, hatta

¹Anayasa Mahkemesi kuruluşundan itibaren 12 siyasal partiyi “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü” ihlalden yani “bölücülük”ten kapatmıştır (bkz. Bozdağ, 2004): Türkiye İşçi Partisi (AMKD, 1971: 3-71), Türkiye Emekçi Partisi (AMKD, 1980: 3-45), Türkiye Birleşik Komünist Partisi (AMKD, 1991: 885-969), Sosyalist Parti (AMKD, 1992), Halkın Emek Partisi (AMKD, 1993:924-1200), Özgürlük ve Demokrasi Partisi, (AMKD, 1993: 841-935), Sosyalist Türkiye Partisi (AMKD, 1993: 936-1038), Demokrasi Partisi (AMKD, 1994: 1061-1229), Sosyalist Birlik Partisi, (AMKD, 1995: 548-637), Demokrasi ve Değişim Partisi (AMKD, 1996: 638-726), Emek Partisi (AMKD, 1997: 678-761), Demokratik Kitle Partisi (AMKD, 1999: 719-921), Halkın Demokrasi Partisi (AMKD, 2003).

²Anayasa Mahkemesi Kuruluşundan İtibaren laiklik ilkesine aykırılıktan kapattığı partiler şunlardır: Milli Nizam Partisi(AMKD,1971: 3-71), Türkiye Huzur Partisi (AMKD,1983:345-374), Özgürlük ve Demokrasi Partisi (AMKD, 1993: 841-935),Refah Partisi (AMKD, 1998: 762-1145), Fazilet Partisi (AMKD, 2001: 922-1552).

Anayasa'daki "sınırlandırmayı aşan bir yasak" oluşturmuştur (Özbudun, 1995: 23; Özbudun, 2008: 16; Erdem, 2004: 255-258; Tanör, 1997: 44-45). Bu bağlamda Siyasal Partiler Kanunu'nda siyasi partilerin; "Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri sürmesi", Türk dilinden veya Türk kültüründen başka dil ve kültürleri koruma ve geliştirmeye yönelik bir faaliyette bulunması yine faaliyetlerinde Türkçeden başka bir dil kullanması ve bu faaliyetin başkası tarafından bile yerine getirilmesine kayıtsız kalması gibi hususlar siyasi partilerin kapatılması için yeterli gerekçe olmuştur (SPY Md. 81, 82 ve 83).

Yine Anayasa'nın 68. Maddesinde yasaklama sebepleri arasında açıkça zikredilen "laiklik" ilkesine aykırı hareket yasağı siyasi partiler kanununda uzantıları çok ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu hükümler, siyasi partiler, eğitim, şapka, tekke ve zaviyelerin kapatılması, resmi nikâh, Türk harfleri, lakap ve unvanların kaldırılması, bazı kisvelerin giyilemeyeceği gibi konulardaki yasaların hükümlerine aykırı faaliyetlerde bulunamazlar. Dini ve dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemezler. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yerinin korunmasını sorgulayacak ifade ve faaliyette bulunamazlar. Dini gösteri ile ilgili yasakları ihlal edemezler. Atatürk'ün şahsiyet, faaliyet veya hatırasını kötüleme ve küçük düşürme amacı güdemezler, laikliğin kaldırılmasını, hilafetin getirilmesini amaç edinemezler (SPY, Md. 84, 85, 86, 87, 88 ve 89).

Özbudun'a göre (2008: 22) "Anayasa Mahkemesi, Siyasal Partiler Kanununun zaten Anayasadaki parti yasaklarını aşan hükümlerini aşırı bir katılıkla yorumlayarak, siyasi parti hürriyetini bir demokratik toplumda zorunlu görülebilecek ölçünün ötesinde sınırlandırmıştır. Anayasa Mahkemesi, siyasi parti yasaklarını, mevcut anayasal düzenin korunması saikiyle özdeşleştirerek yorumlamıştır". Gözler'e göre (2008: 30-31) Türkiye'de siyasi partilerin kapatılması anayasa ya da yasalardan değil bizzat Anayasa Mahkemesi'nin kendinden kaynaklanmaktadır. Çünkü anayasa Mahkemesi Türkiye'de hangi değişiklik yapılırsa yapılsın" bir partiyi istediği zaman istediği kolaylıkla kapatabilir"mektedir: "Türkiye'de parti kapatma kriterleri konusunda Anayasa koyucu ne derse desin, hakikat şu ki bu kriterlerin gerçekte ne olduğunu sadece ve sadece Anayasa Mahkemesinin çoğunluk üyeleri bilmektedir. Hatta gerçek

kriterin, Anayasa değil, Anayasa Mahkemesinin çoğunluk üyelerinin beyinde yazılı olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır” (Gözler, 2008: 30-31).

Türkiye’de Anayasa Mahkemesi, diğer gelişmiş ülke anayasaları ile karşılaştırıldığında, sivil hakların korunması ve özgürlüklerin genişletilmesi yönünden özellikle farklılık göstermektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki Anayasa Mahkemeleri kadar güçlü olmasına rağmen gücünü *seçici bir anlayış* çerçevesinde kullanmakta ve bazı *siyasal gruplar ve onların değerlerin korunmasını* incelemekte ve karşıt siyasi grup ve kimliklerin bastırılması için hukuku da zorlayarak kararlar oluşturmaktadır. Özellikle 1990’larda Kürt kimliğine yönelik hakları savunan ya da İslami kimlik gruplarının oluşturduğu siyasi partilere yönelik siyasi faaliyetlerin yasaklanması asker ve sivil bürokrasi, Cumhuriyet Halk Partisi, basın, üniversite ve bir takım aydın grupları ve üniversite öğrencilerinden meydana gelen Belge’nin “cumhuriyetçi ittifak” olarak tanımladığı grupların oluşturduğu bir siyasal atmosferde Anayasa Mahkemesini kullanarak muhalif siyasal kimlik ve aktörlere siyasal alan kapatılmıştır (Belge: 2006).

5.4. Refah Partisi’nin Kapatılması: Süreçler, Aktörler, Söylemler

5.4.1. Güvenikleştirme Adımlarını Mümkün Kılan Bağlam ve Kolaylaştırıcı Koşullar

Güvenikleştirme kuramı üzerine yapılan alan çalışmalarında üzerinde durulan en önemli unsurlardan biri, Okul’un kolaylaştırıcı koşullar içerisinde ele aldığı ancak ikinci kuşak güvenikleştirme çalışanları tarafından bağlam (context) temelinde genişletilen hususlardır. Bu kolaylaştırıcı koşullar, bir taraftan aktörün dile getirdiği söylemin güvenlik grameri bağlamında dizayn edilişi ve aktörün konumu (power position) ile ilgili iken diğer taraftan da güvenikleştirme söyleminin üzerine bina edildiği tarihsel koşullar (uzak bağlam) ve aynı zamanda da söylemin inşa edildiği dönemin (yakın bağlam) genel özellikleri ile de ilgilidir (Balzacq, 2008, 2008, Stritzel 2008, Buzan ve diğ. 1998) Bu anlamda Refah Partisi’nin güvenikleştirme siyaseti sonucunda kapanması “tarihsel blok” (Kahraman, 2010) ya da “cumhuriyetçi ittifak”ın (Belge, 2006) tarihsel olarak laiklik-irtica bağlamındaki refleksleri ve algıları ile ilgiliyken, aynı zamanda da dönemin kendine has özelliklerinin de sonucudur. Bu iki

unsur Cumhuriyet dönemi özellikle laiklik üzerinden siyasetin güvenlikleştirme pratiklerinin gördüğü işlev üzerinden dönemin güvenlikleştirici ve fonksiyonel aktörleri tarafından *bilinçli bir siyaset dizaynı* ile birleştirilmiştir. Bu anlamda Refah Partisi bağlamında siyasetin güvenlikleştirilmesinde en başta gelen kolaylaştırıcı unsur siyasetin kırılabilirliği ve güçsüzlüğüdür. Özellikle militarist dönemdeki güvenlikleştirmeleri ele alırken üzerinde durulduğu gibi Refah Partisi'nin güvenlikleştirilerek siyasi alandan dışlanmasına yol açan etkenlerin başında da siyasetin kırılabilir hale getirilmesi önemli bir işlev görmüştür. Bu kırılabilir siyasal yapıda güvenlik bürokrasisi Özal dönemi politikaları ile aşınan siyasi nüfuzunu (Heper 1994, Heper, 2011: 216-230) ve vesayet sistemini devam ettirmek için ulusal güvenlik kaygısını gündemde tutarak, yeni tehditler icat etmenin şartlarını elde etmiş ve güvenlikleştirme siyasetini kolayca inşa etmiştir.

Siyaseti kırılabilir ve bunun sonucunda da özellikle bürokrasinin etkisine açık hale gelmesini sağlayan ilk unsur, 12 Eylül askeri darbesinin ortaya çıkardığı siyasal yapılanmada özellikle 1990'larla birlikte bölünmüş siyasal yapılar yüzünden iktidarların koalisyon hükümetlerinden oluşmasıdır. Özellikle Turgut Özal'ın ölümünün ardından yaşanan yeni iktidar mücadelesi, siyasal aktörler arasındaki ayrışmayı artırmış ve siyasal iktidarların zayıflığından yararlanan bürokrasinin siyasi alanı denetimine geçirmesini kolaylaştırmıştır (bkz. Ataman, 2000; Aral, 2003). Özellikle Kürt sorununun da yaşanan tırmanış ve gittikçe artan askeri kayıplar sonucunda siyasal hükümetler ipleri güvenlik bürokrasisinin inisiyatifine bırakmıştır. Kürt sorununda, yaşanan şiddet sarmalı siyasal ve toplumsal alanın gittikçe güvenlikleştirilmesi sürecini doğurmuş, bunun sonucunda söz konusu sorun üzerinde tartışmalar yasaklanmış, aykırı sesler Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanmıştır. 14 Mayıs 1993'te Bingöl'de, tezkeresini alıp evlerine dönerken PKK tarafından kurşuna dizilen 33 erin şehit edilmesi ise bardağı taşırmış, artık Türkiye'de "topyekûn savaş" dönemine geçilmiş ve askeri güvenlik bürokrasisi yani Genel Kurmay, inisiyatifi tamamen eline almıştır. 2 Mart 1994 tarihinde, 1991 seçimlerinde SHP ile ittifak yaparak Meclis'e giren Halkın Emek Partisi (HEP) milletvekillerinin Meclis'ten çıkarılarak tutuklanması sürecinin ardından yaşanan gelişmelerde gerginliği tırmandırmıştır (bkz. Öke, 2004: 61-82; Bozarslan, 1996, Alınak, 1996)

2 Temmuz 1993 tarihinde, Sivas'ta Pir Sultan Kültür Derneği tarafından organize edilen ve Pir Sultan Abdal Şenlikleri kapsamında düzenlenen etkinlik kapsamında meydana gelen olaylarda Alevi kökenli 35 aydın ve sanatçının yakılarak öldürülmesi, kimlik grupları arasındaki nefret ve düşmanlığı artırmıştır (Kramer, 2001: 96-97) Bu olayın merkezine Alevi-Sünni kimlik grupları karşıtlığı üzerinden inşa edilen ve özellikle “radikal İslam” söylemi ile genelleştirilen açıklamaların yerleştirilmesi sonraki dönemde “İslamcı” kökten gelen bir patinin güvenleştirilmesi için kolaylaştırıcı etkenlerden biri olacaktır. Ayrıca, Kürt işadamlarına yapılan suikastlar ve faili meçhul cinayetlerin ardından oluşan, Cumartesi Anneleri örneğinde olduğu gibi, toplumsal gruplaşmalar ile Şehit Anneleri üzerinden süren Kürt-Türk kimlik grupları merkezli ve Kürt ayrılıkçılığı üzerinden üretilen iç tehdit merkezli toplumsal güvenleştirmeler (bkz. Kaliber ve Tocci 2010) siyasal alanın gittikçe daralmasını getirmiştir. Ayrıca 1995 yılında terörün gittikçe tırmandığı bir dönemde, Gazi Mahallesi'nde Alevi kimlik grubuna ait vatandaşların yaşadığı semtteki 3 kahvehanenin taranması sonrası gittikçe büyüyen toplumsal gerginlik hem dini temelde Alevi-Sünni, hem de etnik temelde Türk-Kürt ayrışmasını da beslemiştir (bkz. Cemal, 2010: 157-184, Birand ve Yıldız, 2012: 67-84).

Yine özellikle 1990'da yoğunlaşan ve önce Atatürkçü Düşünce Derneği'nin kurucusu Prof. Dr. Muammer Aksoy, yine aynı yıl içinde Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Çetin Emeç, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Bahriye Üçok, dinle ilgili alanlarda araştırmacı Turan Dursun'un suikastlar sonucu öldürülmeleri, Gazeteci Uğur Mumcu'nun 1993 yılında öldürülmesi, Sabancı ailesinden Özdemir Sabancı'nın öldürülmesi gibi olaylar 1990'ların ilk yarısını siyasal ve toplumsal anlamda kırılğan hale getirmiştir (bkz. Birand ve Yıldız, 2012: 15-17) Bu suikastların özellikle “irtica” söylemi üzerinden toplumsal bir güvenleştirme adımı ile alımlayıcı kitlelerin mobilizasyonu için kullanılması, “irtica tehdidi”nin hep gündemde kalmasını sağlamıştır. Yine özellikle siyasal iktidarların zayıf olmasından dolayı, Türkiye'de yolsuzluk ve rüşvet çarkının giderek büyümesi ve ardından da tarihte 5 Nisan (1993) kararları olarak geçen ve faizleri anormal derecede artıran ve cari açığı gittikçe büyüten ekonomik kriz de istikrarsızlığı artıran unsurlardan biridir (bkz. Öniş, 1997)

İşte bu istikrarsız siyasal ve toplumsal yapıda 25 Aralık 1995 tarihinde yapılan genel seçimlerin ardından Refah Partisi'nin birinci olarak çıkması ve 28 Haziran 1996 tarihinde Refah Partisi lideri Erbakan'ın Başbakan olması Türkiye siyasal yaşamı açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir. Çünkü Türkiye'de egemen devlet kesimleri ya da seküler blok açısından Türkiye ilk kez referansı İslam'a dayanan bir siyasal liderin Başbakanlığı ile karşılaşmıştır (bkz. Duran, 1998; Gulap 1997; Göle, 2002; Duran ve Çınar, 2008). Yavuz'a (2008: 326, 1997) göre, “[e]konomik kaynakları kontrol eden Kemalist blok için.... Cumhuriyet projesi için en karanlık andı”. Dolayısıyla Kemalist blok RP'nin iktidara gelmesini bir tehdit söylemi etrafında güvenlikleştirme siyasetinin merkezine oturtacak ve laik kesimleri bu partiye karşı seferber etmenin yollarını arayacak ve laik-anti laik çatışmasını körükleyecektir. Aynı zamanda yine Yavuz'un (2008: 326, 1997) tanımlaması ile “Türkiye'yi kimin yöneteceğine” karar veren ve siyasetin sınırlarını çizen ordu[nun]” RP'nin seçim zaferini Kemalist Cumhuriyet ideolojisi için tehdit temelinde değerlendirmesi kaçınılmazdı.

RP'nin iktidara gelmeden büyükşehirlerde kazandığı Belediye başkanlıkları üzerinden partinin kimliğine yönelik güvenlikleştirme söylemi, partinin iktidar ortağı ve liderinin Başbakan olması ile birlikte hızlanarak yoğunlaşacaktır. Bu anlamda Refah Partisi'nin her icraatı rejimin güvenliği bağlamında bir tehdit söylemi ile çerçevelenecek ve parti gündenden güne güvenlikleştirme siyaseti sonucunda siyasi alanın dışına itilecek, sonuçta parti kapanacak ve partinin önemli aktörleri siyasetten men edilecektir. Refah Partisi'ne karşı güvenlikleştirme söylemini mümkün kılan gelişmelere bakıldığında geniş bir tartışma alanını kapsayan konular bu çerçevenin içindedir. Refah Partisi'nin eylemleri üzerinden güvenlikleştirme siyasetini kolaylaştıran unsurlardan biri, Partinin iktidara gelmesinin ardından ve ilk icraatlarından da olan İran'ında içinde bulunduğu İslam ülkelerini kapsayan dış politika gezisidir. Gezinin temeli Refah Partisi'nin D-8 olarak formüle ettiği ve Müslüman ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasi işbirliğine yönelik olarak uygulamaya koymaya çalıştığı projeye dayanmaktadır. Yine 28 Şubat'a giden süreçte Türkiye'deki laikçi çevrelerin topyekûn ayağa kalkmasını ve partinin tartışmaların merkezine yerleşmesini yoğunlaştıran en önemli gelişmelerden biri,

Erbakan'ın 4-6 Ekim 1996 tarihinde Libya'ya gerçekleştirdiği gezidir (bkz. Dağı, 1998: 114-123; Laçiner, 1996).

Diğer önemli bir gelişme, 3 Kasım 1996 tarihinde Balıkesir'in Susurluk mevkiinde meydana gelen kazada “derin devlet” ilişkilerinin açığa çıkmasıyla yaşanan süreçtir. Susurluk kazasında ortaya çıkan durumun, bir tarafında hükümetin diğer kanadını temsil eden DYP milletvekillinin olması, Erbakan'ın söz konusu gelişmeyi önemsememesini ve “fasa fiso” olarak değerlendirmesini gerektirmiştir. Aynı zamanda da Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın olayı nitelendirirken “mum söndü oynuyorlar” söylemini kullanması, söz konusu olaya karşı mobilize olan ve “sürekli aydınlık için bir dakika karanlık” sloganı ile eylem yapan grupların yönünü RP'ye çevirmeleri sonucunu üretmiştir. Sonuçta da eylem bir anda amacından saparak Refah partisine yönelik bir kamuoyu oluşturma aracına dönüştürülmüştür (bkz. Akel 1999, Laçiner, 1996, Sancar, 1998).

Yine 28 Şubat sürecinin simgesi haline gelmiş olan diğer bir konu Erbakan'ın Başbakanlık Konutu'nda dini cemaatlerin liderlerine iftar yemeği vermesidir. Yine Erbakan'ın başörtüsü ile ilgili “rektörler türbana selam duracak”, “imam hatipler bizim arka bahçemizdir” şeklindeki söylemleri, türban sorununu ve İmam Hatip okullarını gündemin ön sıralarına yerleştirmiştir. Sakal ve türbanın devlet dairelerinde serbest olacağına ve türban yasağının üniversitelerde kalkacağına yönelik tartışmalar, Haccın karayolu ile gerçekleşeceğine dönük ifadeler de Kemalist blok tarafından sürekli irtica ve şeriat söylemleri etrafında korku politikalarının oluşturulmasına zemin hazırlayacaktır. Bu korku politikaları medyadaki görsel güvenlikleştirme imajları ile desteklenecek ve özellikle sonradan manipülasyon için oluşturulduğu ortaya çıkan Fadime Şahin olayı gibi kurmacalar toplumun şekillendirilmesi için kullanılacaktır (Briand ve Yıldız, 2012: 67-205; Cemal, 2011; Erdoğan, 2007: 17-28).

Refah Partisi'nin her attığı adımı izleyen ordu, bu gelişmeler üzerine 17 Ocak 1997 tarihinde Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i Genelkurmay Karargahı'na davet edecek ve Demirel'e irticai faaliyetlerle ilgili brifing verilecektir. Demirel 16 Şubat'ta askerinin de telkini ile Erbakan'a bir mektup gönderecek ve mektupta “köktenci dini oluşumların” devlete sızmasının engellenmesi ve irtica konusunda hassas olunmasını

isteyecektir. 27 Ocak günü ise, Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, Kayseri’de bazı RP’lilerin tek tip kıyafet giymesini Siyasal Partiler Kanunu’na aykırı bulacak ve söz konusu kişilerin görevden alınmasını talep edecektir. Bu talebin ardından da bu kişiler görevden alınacaktır (Özel Korumalar için RP’ye uyarı, Hürriyet, 1 Şubat 1997) Örneğin Demirel’in Genelkurmay Başkanlığı’na çağrılması ve bunun ardından da Erbakan’a ve Çillere birer mektup yazması gibi olaylar alımlayıcı kitlenin oluşturulmasına yönelik güvenlikleştirici aktörlerin hamleleridir. Çünkü bunların kamuoyunun gözünün önünde cereyan etmesi irtica tehdidi ve darbe söylemlerini de hızlandırmaktadır. Heper (2011: 290; Heper ve Güney, 2000) söz konusu mektubun hem orduyu hem siyasal iktidarı gerginlik konusunda uyarmak için yazıldığını söylese de, mektubun sadece siyasal iktidara yazıldığı dikkate alındığında, mektup normalleşmeden daha çok siyasal kırılganlığı artırıcı bir işlev görmüştür. Çünkü bu yöntem, 12 Eylül’e giderken Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren’in üst düzey komutanlarla birlikte Cumhurbaşkanı üzerinden siyasal parti liderlerine gönderdiği mektupla aynıdır. (bkz. 4. bölüm). Demirel, Erbakan’la ve askerle haftalık olağan görüşme ya da diğer toplantılarda bir araya geldiği düşünüldüğünde söyleyeceklerini bu mecralarda kolaylıkla muhataplarına aktarabilecektir. Dolayısıyla Heper’in çıkardığı sonuç gibi bir okumanın yapılabilmesi bu anlamda sorunludur. Zaten Demirel’in asker tarafından birife edilmesi ile başlayan süreç, daha sonradan, söz konusu dönemin önemli askeri aktörlerinden olan Oramiral Salim Dervişoğlu tarafından “28 Şubat’ın başlangıcı” olarak nitelendirilecektir (bkz. Cevizoğlu, 2001: 62).

28 Şubat’a giden süreçte RP’nin güvenlikleştirilmesinde en önemli duraklardan birisi, Ankara Sincan’da 31 Ocak 1997 tarihinde Refah Partili Belediye Başkanı Bekir Yıldız’ın düzenlediği Kudüs’ü anma gecesidir. Geceye İran büyükelçisinin katılarak bir konuşma yapması ve aynı zamanda geceye Filistinli gruplardan Hamas ve Hizbullah’ın da destek verdiğinin dile getirilmesi bir anda bu etkinliği “şeriat devleti” söylemi etrafından rejim için bir tehdit söyleminin merkezine oturtmuştur. Özellikle İran büyükelçisinin konuşmasının “şeriat çağrısı yaptı” manşetleri ile verilmesi Türkiye’de İran üzerinden oluşturulan “rejim ihracı” algısıyla bütünleştirmeye yönelik etkili bir güvenlikleştirme söylemidir (Bu ne rezalet, Sabah, 2 Şubat 1997, Tehlikeli

Gidiş Milliyet, 4 Şubat 1997). Söz konusu tehdit söylemlerinin özellikle basın ve yayın yoluyla gündemi tamamen kaplaması askeri aktörlere bir fırsat vermiş ve 4 Şubat 1997 günü Ankara'nın Sincan semtinde tanklar caddeden yürütülmüş ve iktidara gözdağı verilmiştir. Daha sonradan dönemin Genel Kurmay ikinci başkanı tarafından "Demokrasiye Balans ayarı" olarak (Demokrasiye Balans Ayarı Yaptık, Milliyet, 21 Şubat 1997) değerlendirilecek olan olay, özellikle medyanın önceden haberdar edilmesiyle, krizin tırmandırılmasına yönelik olarak tehdit algısının yerleşmesi için kullanılmıştır. Zaten bu sürecin ardından, laikçi gruplar sokağa çıkmaya başlayacaktır. Örneğin, 6 Şubat'ta İstanbul Üniversitesi'nden akademisyenler irticanın okullardan uzaklaştırılması ve okullara sızmasını protesto eden bir gösteri düzenlemişler ve "yaşasın laik Türkiye Cumhuriyeti, yaşasın özerk üniversite" sloganları atmışlardır (Üniversiteler Ayakta, Milliyet, 7 Şubat 1997). Bu gösterinin ardından Türk Anneler Derneği öncülüğünde kadın örgütleri Ankara'da toplanmışlar ve 15 Şubat'ta Anıtkabir'i ziyaret etmişlerdir, Deniz Baykal ve CHP milletvekillerinin de katılımı ile "şeriata karşı kadın mitingi"nde "kara çarşafa hayır" , "şeriata hayır" sloganları atılmıştır (Çağdaş Kadının Şeriata İsyanı, Milliyet, 16 Şubat, 1997). Yine özellikle 28 Şubat sürecine giden dönemde Atatürkçü Düşünce Derneği ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği öncülüğünde birçok "şeriata ve irticaya hayır" mitingleri düzenlenmiştir. Bu anlamda bu çalışmanın üçüncü bölümünde tartışıldığı üzere, Türkiye siyasal yaşamında güvenlikleştirme adımları sadece söylem üzerinden değil aynı zamanda söylemin alımlayıcı kitle de etkisinin artırılması ve acil önlemlerin devreye sokulması için toplumsal grupların mobilizasyonuna da ihtiyaç duyulmuştur (bkz. 3. bölüm).

Bunların yanında RP'nin güvenlikleştirilmesinde kullanılan diğer söylem, icraatlar, tartışmalar ve partiye yönelik iddialardan bazıları şunlardır: Kayseri Belediye Başkanı Şükrü Karatepe'nin 10 Kasım 1996 törenlerine yönelik olarak tepki çeken sözleri. Ramazan ayında mesai saatlerinin yeniden düzenlenmesi ile ilgili tartışmalar, RP'nin devlet dairelerinde özellikle kendi belediyelerinde kadrolaştığına yönelik iddialar, Yüksek Askeri Şura kararlarının yargı denetimine açılması tartışmaları, Taksime cami projesi, Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ı

cezaevinde ziyaret etmesi (bkz. Jenkis, 2008:160-167; bkz. Donat, 1999; Birand ve Yıldız, 2012; Bayramoğlu 2007; andar, 2001).

5.4.2. Gvenikleştirci ve Fonksiyonel Aktörler ve Söylemler

Türkiye siyasal hayatında tarihsel olarak siyasetin gvenikleştirilmesini incelerken aynı zamanda, gvenikleştirci ve fonksiyonel aktrlerdeki değişim ve süreklilik de gösterilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda 1990’lardaki gvenikleştirci ve fonksiyonel aktörlerin belirginleştirilmesinde söylenmesi gereken ilk unsur, Tüm Cumhuriyet dönemi güvenikleştirme siyasetinin hem aktör hem de söylem düzeyinde tüm özellikleri bu dönemde birleşmiştir. Örneğin Erken Cumhuriyet döneminde gvenikleştirci aktör olan Mustafa Kemal ya da İsmet İnon’nn tarihsel kişilikleri belirleyici olmuştur. Bu iki önemli tarihsel aktörün söylemleri ve bakış açıları diğer aktörlerin söylemlerinin çerçevesini belirlemiştir (bkz. 2. bölüm). Demokrat Parti’nin iktidarı ile birlikte erken Cumhuriyet döneminin ürettiği ve merkezde konumlanan “tarihsel blok”, muhalefete karşı ortak hareket etmiş ve Demokrat Parti’ye karşı güvenikleştirme söylemini üretmiştir. İsmet İnon’nn tarihsel kişiliği bu dönemde de etkili olsa da gvenikleştirci aktörler genişlemiştir. Bu ilk iki dönemde basın ve gazetecilerin dışında söyleme doğrudan etki eden diğer fonksiyonel aktörler zayıftır (bkz. 3. bölüm). 27 Mayıs askeri darbesinin ardından artık askeri bürokrasi başat gvenikleştirci aktör konumuna yerleşmiş ve diğer gvenikleştirci aktörler askerin söylemine göre hizalanmıştır. Aynı zamanda muhalefet bloğunun genişlemesiyle birlikte özellikle her ne kadar devletçi aktörlere göre hala çevrede olsa da sağ siyasal aktörler de özellikle Türkiye İşçi Partisi gibi partilere karşı güvenikleştirme söylemini inşa etmişlerdir. Dolayısıyla bu dönemde siyasal yapılar arasındaki ideolojik farklılık kendi aralarında birbirlerine karşı tehdit söylemini dile getirirken aynı zamanda bu siyasal kimlikler gvenikleştirci aktörler tarafından tehdit sarmalının içine de yerleştirilebilmişlerdir. Bu dönemde özellikle sendikal hareketler başta olmak üzere basının dışındaki fonksiyonel aktörler de güçlenmiştir (bkz. 4 bölüm). 1980 ihtilaline giden dönemde artık tüm siyasi partiler diğerine karşı toplumsal güvenlik üzerinden tehdit söylemini dile getirmişlerdir. Askeri güvenlik bürokrasisi de çoğu zaman tüm siyasal partilerin birbirine yönelik tehdit söylemlerini devletin ve rejimin güvenliği bağlamında tekrar eden üst bir siyasal güvenikleştirme söylemi inşa etmiştir.

Refah Partisi'nin iktidarı ile birlikte tüm cumhuriyet dönemindeki güvenlikleştirici ve fonksiyonel aktörler (“cumhuriyetçi ittifak”) Refah Partisi'ne karşı bir blok oluşturmuşlardır. Bu bloğun içerisinde askeri güvenlik elitleri başta olmak üzere aynı zamanda, Cumhurbaşkanı, siyasal partilerin çoğu, DSP, CHP, sağ siyasetin en önemli partisi ANAP, hatta iktidarın otadığı DYP bu grubun içindedir. Aynı zamanda güvenlik bürokrasisine ek olarak yargı başta olmak üzere diğer devlet bürokrasisi de Refah Partisi'nin karşısında konumlanmıştır. Örneğin bu dönemin en önemli özelliklerinden biri yargı bürokrasisi sadece kararları ile değil, aynı zamanda kamuoyuna yönelik açıklamaları ile önemli bir güvenlikleştirici aktör görevini görmüştür. Bunun yanında YÖK, üniversiteler, rektörler ve akademisyenler kamuoyuna yönelik söylem ve eylemleri ile RP'ye karşı görev icra etmişlerdir. Yine yarı özerk kuruluşlar olan Barolar başta olmak üzere meslek örgütleri de Refah partisine karşı konumlanmışlardır. Bunun yanında TÜSİAD, TOBB, Türk-İş, TİSK, DİSK ve TESK gibi işçi ve işveren örgütleri de toplumun RP'ye karşı mobilizasyonunda, tehdit söyleminin kurulmasında ve bürokrasi ile kurdukları yakın ilişkilerde dönemin güvenlikleştirme siyasetinde önemli bir fonksiyonel aktör işlevi görmüşlerdir. İslami yayın yapan az sayıda medyanın dışında tüm yazılı ve görsel basın RP'ye karşı bir blok olarak “topyekûn” savaş ilan etmişler ve medya özellikle psikolojik harekâtın bir aracı kılınarak alımlayıcı kitlenin manipülasyonu için kullanılan önemli diğer bir fonksiyonel aktördür.

Aslında tüm bu güvenlikleştirici aktörlerin güvenlikleştirme söylemlerinin izini 28 Şubat öncesi bir haftalık süre içinde yaşananların içinde bulmak mümkündür. RP'nin iktidar olmasının ardından günden güne yükselen kriz ve rejimin bekasının gittikçe kötüye gittiğine yönelik söylem, 28 Şubat MGK toplantısının hemen öncesinde bilinçli olarak yükseltilmiştir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 24 Şubat günü dönemin güçlü, Kemalist, devletçi ve özellikle bürokratik kesimin dikkatle takip ettiği *Milliyet* gazetesinin önemli yazarlarını Çankaya Köşkü'nde kabul ederek bir röportaj vermiştir. Demirel'in röportajı “Demirel: bu halk Cumhuriyeti yıktırmaz” şeklinde gazetenin manşetine çekilir. Röportajı aslında RP'ye karşı, rejimin geleceği için tüm laik bloğu harekete geçmeye çağıran bilinçli bir söylemdir:

“Kim dini sermaye yapıp istismar eder, rejimin karakterini değiştirmeye kalkarsa karşısında cumhuriyet savcısı çıkar. Çıkamıyorsa devlet işlemiyor demektir. Türkiye'nin savcısına hakimine önemli görevler düşüyor, bu görevlerini yapmaktadırlar ve yapacaklardır. Varlığını Cumhuriyete Borçlu olan her kuruma sesleniyorum, cumhuriyete, demokratik laik rejime sahip çıkın, varlığını cumhuriyete borçlu olan hür medyaya, hür yargıya, siyasetçiye sesleniyorum... gelin Türkiye Cumhuriyetine... sahip çıkın” (Demirel: bu halk cumhuriyeti yıktırılmaz, Milliyet 24 Şubat).

Demirel'in alımlayıcı kitleye dönük bu güvenlikleştirme söylemi anında karşılık bulur. Tüm gazeteler ve köşe yazarları bu röportajı RP'ye bir uyarı olarak geniş bir şekilde gündemde tutarlar. Röportajın yayınlanmasından bir gün sonra, 25 Nisan'da Ankara'da yine Demirel'in röportaj vererek çağrışı yaptıği *Milliyet* gazetesinin ofisinde Türk-İş Başkanı Bayram Meral, DİSK Genel Başkanı Rıdvan Budak ve TESK Başkanı Derviş Günday bir araya gelmişlerdir. Bir araya gelmelerinin nedeni Demirel'in çağrışıdır. Sendika liderleri “Demirel'in mesajının önemli olduğunu” belirtecekler bu anlamda üzerlerine düşen görev ne ise ortaklaşa bir eylem planı hazırlayarak görevi yerine getireceklerdir. Bu toplantıda sendika liderleri bir gün sonra Çankaya'da Demirel ile buluşacaklarından dolayı, yapacakları görüşmenin ayrıntılarını belirlemişlerdir. Sendika liderlerinin amacı “RP'siz hükümet”tir. Onlara göre RP'ye müdahale edilmezse, RP daha çok büyüyerek gelecektir. RP hükümette kaldığı sürece “rejim büyük tehlike” altındadır. “Devletin tüm kurumlarında bir tahribat” yaşanmaktadır. Ülke felakete sürüklenmektedir. Sendika liderleri bu görüşmede, RP'nin iktidardan uzaklaştırılması için Türkiye'nin her ilinden Ankara'ya yürüyüş başlatma ve ayrıca ortak fikirlerini içeren bildirimler yayınlama kararı alırlar. Örneğin Günday “rejim için her şeyi göze aldıklarını” belirtir: “Daha dün Atatürk'ün *Erzurum Kongresini* yaptıği yerin yanında *Humeyni'nin posterleri* asıldı. Bunlara göz yuma yuma bu hale getirildi. RP artık fanatik tabanını dizginleyemiyor. İşler zıvanadan çıkmak üzere” (Demokrasi için tarihi dayanışma, Milliyet, 26 Şubat 1997). Günday Kurtuluş Savaş'ına atıf yaparak güvenlikleştirmeyi geçmiş üzerinden kurgularken tehdit üretimini ise “İran” üzerinden kurmuştur. Burada etkisel amaç (perlocutionary aim) alımlayıcı kitleyi iki unsuru birleştirerek harekete geçirmek iken, üstü örtük olarak dile getirilmek istenen (intended illocutionary force) ise İran ve RP arasında daha önceden alımlayıcı kitleye dönük olarak irtica üzerinden dile getirilen hususların artık ortaya çıktığını belirtmek içindir. “İşler zıvanadan çıkmak üzere” üzere söylemi, bir an önce önlemlerin alınmasını zihinlere yerleştirmek içindir. Dolayısıyla güvenlikleştirme adımı gelecek

için kurgulanmıştır (Vuori, 2008, Buzan ve diğ., 1998). Söz konusu sendika liderleri, 28 Şubat'tan bir gün önce Çankaya köşküne çıkacaklar ve Demirel ile görüşeceklerdir. Görüşmenin zamanlaması dikkate alındığında RP üzerinde baskının artırılmasına yönelik bilinçli bir tercih olduğu açıktır. Bu sendikalar, 28 Şubat sonrası da burada dile getirilen yol haritasına uygun bir şekilde eylem planlarını gerçekleştirmişler ve RP'ye karşı toplumsal mobilizasyonun sağlanması için, yürüyüş, konser gibi etkinlikler düzenlemişlerdir.

Aynı gün Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya'nın *Milliyet* gazetesinin önemli yazarlarından Yavuz Donat'a söyledikleri "İrtica PKK'dan tehlikeli" şeklinde gazetenin manşetine çekilir. Güven Erkaya'nın söylemleri hem 28 Şubat süreci açısından hem de Türkiye'de iç güvenlik anlayışı bakımından yeni bir dönemin başlangıcı olması sebebiyle tarihi önemdedir. Artık Türkiye'nin güvenliği için "irtica birinci tehdit"tir:

"Yıllardır devletin geleceği için birinci tehdit PKK terörü idi....Ancak güvenlik güçleri görevini yapmış ve PKK olayı kontrol altına alınmıştır. Aşırı dinci akımlar ise bugün PKK tehdidinden daha büyük bir tehlike haline gelmiştir. PKK tehdidi ikinci plana düşmüştür. Tehlike üç boyutludur. 1. Laik Cumhuriyete yönelik tehlike 2. Çoğulcu demokrasiye yönelik tehlike 3. Sosyal hukuk düzenine yönelik tehlike. Bu konunun MGK gündemine alınması talebimi tekrarlıyorum... gerekiyorsa aşırı dinci akımların devletin geleceğini tehlikeye düşürmemesi için hükümete tavsiye kararı almalıdır" (İrtica PKK'dan tehlikeli, *Milliyet*, 25 Şubat 1997).

Yine aynı gün ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ın verdiği demeç gazetelerin ilk sayfalarında yayınlanır. Yılmaz'ın gazetelere yansıyan demeci, Demirel'in dile getirdiği söylemleri yeniden ele alan ve aslında krizi tırmandıran bir içeriktedir: "Hükümet Cumhurbaşkanının çarşaf çarşaf yayınlanan uyarılarını anlamayacak kadar gaflet içinde. Koskoca tankları görmeyecek kadar kör. TSK Sincan benzeri bir uyarıyı 28 Şubat'taki MGK'da yapacak" (Koca tankları görmüyorlar, *Milliyet* 25 Şubat, 1997). Aslında tüm bu uyarılar, siyaset kurumuna karşı askerini güçlendiren hususlardı. Aktörlerin bu açıklamalarına ek olarak gazeteler de attığı manşetler ve haber veriş biçimleri ile gerginliği tırmandırırken, aynı günlerde önceki satırlarda değinildiği üzere, üniversiteler, sendikalar, devletçi sivil toplum kuruluşları Ankara ve İstanbul başta olmak üzere birçok ilde "laiklik elden gidiyor" temalı gösteri düzenlemişlerdir (Çiçek Eylemi, *Milliyet* 26 Şubat, 1997).

Güvenikleştirici Aktörler, 28 Şubat 1997 MGK kararlarının ardından da Erbakan'ın iktidardan uzaklaşması için baskıyı daha da artırmışlar ve güvenikleştirme söylemlerini daha da yükseltmişlerdir. Bunların en sembolik olanlarından birisi 23 Nisan 1997 tarihinde Meclis'in 23 Nisan özel oturumunda DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in konuşmasıdır. Konuşmanın 23 Nisan'da yapılması özellikle alımlayıcı kitlenin psiko-sosyal durumu (Balzacq, 2008, Stritzel 2007) da dikkate alındığında güvenikleştirme siyaseti açısından ayrıca önemlidir. Çünkü toplumsal duyarlılık tüm basın yayın organları vasıtasıyla artırılmıştır. Konuşmanın içeriğine bakıldığında aslında tüm 28 Şubat süresince güvenikleştirici aktörlerin söylemlerinin izini bu konuşmanın içerisinde bulmak mümkündür:

“[L]aik demokratik cumhuriyete yönelen tehlikeler yalnızca eğitimdeki yanlışlık ve çarpıklıklardan kaynaklanmıyor; başta Refah Partisi olmak üzere, kimi çevreler, laik demokratik cumhuriyete tahammülsüzlüklerinin hemen her gün yeni örneklerini sergiliyorlar...Türkiye, bugün, çok ciddi bir rejim sorunuyla karşı karşıyadır.... Hükümetin Refah Partisi kanadı... kendi özel polisini devlet polisiyle çatıştırıyor... Çanakkale Zaferinin yıldönümü vesilesiyle bazı Refah Partililerce düzenlenen toplantılarda, kadınları kara çarşaf giyiniş, ellerine kalaşnikoflar alıp, devlete karşı cihada çağırın çağrılar ve şarkılar okunuyor...Refah Partisi, hemen her gün kendi yandaşlarını devlete ve orduya karşı tahrik ederken, silahlı eyleme kışkırtırken...bütün dünyanın bildiği bir gerçek şu ki: Türkiye, tarihinin en ağır rejim bunalımlarından birinden geçiyor...hiçbir devletin ordusu da, kendine ve devlete karşı silahlanma, silahlı ayaklanma kışkırtıcılığı karşısında, sessiz, kayıtsız, tepkisiz kalamaz. Refah Partisi, içeride ve dışarıda ateşle oynuyor; ateşle oynarken, kendini de, demokrasiyi de, devleti de yıkabilir... Refah Partisi, devletimizin temel nitelikleriyle uyum sağlayamayacak durumda olduğunu göstermiştir. Türkiye'yi bu rejim bunalımından kurtarabilmenin başta gelen koşulu, bu Hükümetten kurtulmaktır” (TBMM: 1997: 261-266).

Ecevit'in konuşması Cumhuriyet dönemi irtica üzerinden güvenikleştirici aktörlerin dile getirdiği söylemlerin bir özeti gibidir. Konuşmanın içerisinde güvenlik grameri olarak kullanılan söylemler hem tehdit temsilleri üzerinden (kara çarşaf) hem de “cihat”, “kalaşnikof” gibi direk güvenlik referanslı kelimelerle ifade edilmiştir. Güvenikleştirme söylemi, bir *iddia* üzerinden başlatılmış ve alımlayıcı kitlenin daha kolay iknası için söylemde somut olarak askeri ve savaş terimleri kullanılmıştır.

5.4.3. Alımlayıcı Kitle'nin İknası: İrtica Brifingleri

28 Şubat kararlarının ardından Refah Partisi üzerine yoğunlaşan “irtica” ve “Rejimin geleceğinin tehdit” altında olduğu yönündeki beka söylemleri tüm toplumsal ve siyasal alanın tartışmasını kriz üzerine yoğunlaştırmıştır. TSK kurumsal olarak sürekli kamuoyuna yönelik açıklamalarla alımlayıcı kitleyi şekillendirirken, aynı zamanda

TSK'nın üst düzey komutanları da medyaya sürekli demeçler vererek krizi yoğunlaştırmışlardır. Yani klasik darbelerin ötesinde, kitle iletişim araçları kullanılarak brifingler, konferanslar, periyodik kamuoyu duyuruları yöntemi ile gazeteciler ve hakimlerin yardımı ile gerçekleştirilen “post-modern darbe”, Refah Partisi'nin kapatılması ile sonuçlanmıştır. Örneğin 18 Nisan 1997'de Erzurum Bölge komutanı Tuğ. General Osman Özbek, RP'ye yönelik olarak, “Cezayir'deki gibi kelle keserek iktidar olmaya çalışıyorlar. PKK gibi bunlarla da savaşıcağım” söylemini dile getirirken, konuşmasında partinin başkanı ve Başbakan olan Erbakan'a yönelik olarak “en ağır”¹ hakareti içeren kelimeler kullanmıştır (Ordu- Refah Gerilimi, Milliyet, 19 Nisan 1997).

28 Şubat döneminin güvenlikleştirme siyasetinde alımlayıcı kitle olgusunu ele alırken, bu bölümün başında tartışılan güvenlikleştirmenin bürokratikleşme yönü önem arz etmektedir. Bu dönemin güvenlikleştirici aktörü olarak orduyu en üst konuma yerleştirdiğimiz zaman söylemin etki ettiği alımlayıcı kitle grupları hiyerarşik bir yapı oluşturmaktadır. “İrtica” tehdidi söylemi güvenlikleştirme siyaseti ile zaten tarihsel olarak inşa edilmiştir. Bunun Refah Partisi'nin kapatılmasına yönelik stratejik ve pragmatik bir edim üzerinden (Balzacq, 2005, 2009) tekrar hedef alımlayıcı kitle (target audience) için yeniden dizayn edilmesi gerekmektedir. Bu anlamda RP'nin kapatılması sürecinde alımlayıcı kitlenin iknasına yönelik en önemli unsur “irtica brifingleri”dir. Bu anlamda, ordu önce Cumhurbaşkanı ardından yargı mensupları ardından gazetecileri RP'nin tehdit olduğuna yönelik olarak brifingler üzerinden ikna etmenin ya da harekete geçirmenin yollarını aramışlardır. Cumhurbaşkanı Demirel'in kendisine verilen brifingin ardından kamuoyuna yönelik yaptığı açıklamalar onun ikna olduğunu göstermektedir. Cumhurbaşkanı'nın konumu (power position) dikkate alındığında, onun her söyleminin özellikle siyasal ve bürokratik katmanlarda ve diğer toplumsal örgütler ve cumhuriyetçi elitler nezdinde göstereceği etki önemlidir. Siyasal aktörler, toplumsal fonksiyonel aktörlerin birçoğu bu anlamda Demirel'in brifingden

¹Milliyet'in Manşetten “Ordu-Refah Gerilimi”, iç sayfalarda ise “General'den Sert Çıkış” başlığı ile duyurduğu haberde Tuğ. General Osman Özbek'in konuşmasında hakaret içeren bölüm şu şekildedir: “...Bir ülkede şeriat yasaları dışında başka bir kanun varsa dinden çıkmış olursun...Vay vay... kim sana bunları söylüyor? Arap gibi olacaksın. Arabistan gibi olacaksın. Ulan p..... dinde krallık var mı? Bana bir söyleyin...”(Ordu- Refah Gerilimi, Milliyet, 19 Nisan 1997).

sonra dile getirdiği söylemlerine atıf yaparak bir taraftan kendilerinin ikna olduğunu açığa çıkarırken aynı zamanda da söylemi yeniden dolaşıma sokarak güvenlikleştirme adımının (securitization move) etkisini artırmaya çalışmışlardır.

Ancak, RP partisinin kapatılmasında en önemeli alımlayıcı kitle yargı mensuplarıdır. Çünkü onların ikna olması doğrudan RP'nin kapatılması ile sonuçlanacaktır. Bu anlamda yargıya yönelik Genel Kurmay'da, Adalet Bakanı'nın itirazına rağmen, yargı mensuplarının katıldığı brifing önemlidir. 21 Mayıs'ta Refah Partisi'ne karşı Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş'ın Anayasa Mahkemesi'ne açtığı kapatma davasının ardından 10 Haziran'da Anayasa Mahkemesi, Danıştay Yargıtay başta olmak üzere üst düzey yargı mensuplarına Genel Kurmay Başkanlığında “irtica” brifingi verilmiştir. Bu brifingi bürokratik güvenlikleştirme açısından önemlidir. Brifingi veren güvenlik bürokrasisi aynı zamanda söz konusu parti ile ilgili tehdit tanımlamasını yapan güvenlikleştirici aktördür. RP'ye davayı açan Cumhuriyet Başsavcısı ve kapatmaya karar verecek olan Anayasa mahkemesi üyeleri de bu brifinge katılarak bir anlamda alımlayıcı kitle konumundadır. Dolayısıyla da aslında tehdidin tanımlanması ve tehdit sonucunda alınacak olağanüstü önlemlere de güvenlik ve yargı bürokrasisinin “ideolojik örtüşmeleri” sonucunda olacaktır.

Brifingde üzerinde durulan konulara bakıldığında aslında Cumhuriyet Savcısı'nın iddianamesi ile örtüşmektedir. Yani daha önce ortaya konan güvenlikleştirme söylemleri üzerinden hazırlanan iddianamedeki hususlar bir kez de yargı bürokrasisi tarafından yüksek mahkemenin üyeleri başta olmak üzere diğer yargı mensuplarına da sunulmaktadır. Yargı mensuplarına verilen brifingin ardından gazetecilere de aynı içeriğin brifing yoluyla iletilmesi kamuoyunu da Refah Partisi'nin rejime tehdit olduğu gerekçesiyle kapatılmasına geniş alımlayıcı kitle kümesini hazırlamak içindir. Bu anlamda da aktör alımlayıcı kitle arasındaki ikna ilişkisi silsile halinde kurulmaktadır (bkz. Bigo, 2000, 2002, Salter, 2008, Salte, 2011).

Brifingin içeriğine bakıldığında önceki sayfalarda değinilen Refah Partisi'nin güvenlikleştirilmesine yol açan tüm olay ve söylemlerin tek tek ele alındığı ve bu olay ve söylemlerinin nasıl Cumhuriyet'e tehdit oluşturduğu uzun uzun açıklanmıştır. Örneğin sunumunun başında “Ulu önder Atatürk'ün ortaya koyduğu çağdaş ve laik

Cumhuriyet, *tehdit altına girme* temayülü göstermiş, T.C'nin temel nitelikleri yıpratılarak, irticai hareketler, maksatlı bir şekilde desteklenmek suretiyle ülke ve millet, *sonu olmayan bir karanlığın* içine çekilmeye çalışılmıştır” tespiti yapılmıştır. Ardından da türban, eğitim, milli görüş, Kuran kursları, faaliyette bulunan irticai kuruluşlar, “devlet yapısını yıkma tehlikesi” ile karşı karşıya olan unsurlar olarak ayrıntılandırılmıştır. Tüm bunlarla mücadele için TSK İç Hizmet Kanunu ve diğer yasaların TSK'yı görevli kıldığı belirtilmiştir. TSK'nın “irticai faaliyetleri iç tehditte bölücü terör ile aynı seviyeye, birinci önceliğe yükselttiği” de ifade edilmiş ve “irticai kesimin halihazır faaliyetleri itibariyle.... T.C devletini yıkmayı amaçladığı... ve irticai tehdidin *çok ciddi* boyutlara ulaştığı”nın da üzerinde durulmuştur (tam metin için bkz. 28 Şubat Belgeler, 2000:157-175, Radikal 12 Haziran 1997). Bu alıntılardan da görüldüğü üzere güvenikleştirme siyasetinin tüm unsurları sunumda bulunmakta, askere göre RP Cumhuriyet için varoluşsal bir tehdit konumuna yükselmiştir. Acil önlemler alınmadığı durumda rejim bekası tehlikededir (Weaver, 1995, Buzan ve diğ. 1998, Williams, 2003).

5.4.4. Güvenikleştirmenin Başarılı Olması: RP'nin Kapatılması

28 Şubat sürecinin güvenikleştirme siyaseti, sadece RP'nin hükümetten uzaklaştırılması ile kalmamış aynı zamanda partinin kapatılması sonucunu da üretmiştir. 21 Mayıs 1997 tarihinde Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş'ın kapatma istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne açtığı dava 16 Ocak 1998'de Refah Partisi'nin kapatılması ile sonuçlanmıştır. Bu anlamda RP üzerinden yürüyen güvenikleştirme siyaseti, hem partinin iktidardan uzaklaşması hem de kapatılmasıyla sonuçlandığı için başarılı olmuştur. Cumhuriyet Başsavcısı'nın davaya dayanak yaptığı deliller, daha önce kamuoyunda özellikle medyada tartışılan konulardır. Yükseköğretimdeki başörtüsü sorunu, Refaha Partisi Genel Başkanı Erbakan'ın sözleri, partinin milletvekillerinin ve üyelerinin çeşitli dönemlerde yaptığı konuşmalar davanın özünü oluşturmaktadır. Bu sözlerin çoğu gazetelerden ve görsel medyadan seçilmiştir. Yine iddianame de dile getirilen hususların çoğu daha önceden askerinin irticai brifinglerinde dile getirdiği hususlardır. Bu anlamda iddianamede geçen “Refah Partisi üyesi olup, lâiklik ilkesine aykırı söz ve eylemleri tespit edilen pek çok kişi var. Bunlardan önemli görevler yüklenmiş olan ve konuşmaları video, kaset ve doğruluğundan kuşku

duyulamayacak tutanaklarla tespit edilen kişilerin konuşmalarından bazı bölümleri değerlendirmenize sunuyoruz” (AMK, Esas 1997/1, Karar 1998/1, Ayrıca bkz. RP Kapatma Davası: 1998) ifadesi önemlidir. Yani laikliğe ve rejime tehdit gerekçesi genelde söylemler üzerinden kurulmuştur. Bu anlamda Refah Partisi'nin bir güvenlik tehdidi olarak sunulması da gerçek güvenlik tehditleri üzerinden değil, genelde parti üyelerinin söylemlerinin devlet yetkilisi tarafından tehdit çerçevelenmesinin içerisine söylem yoluyla dahil edilmesiyle gerçekleşmiştir (Weaver,1995:55). Anayasa Mahkemesi de gerekçeli kararında Partinin “Lâik Cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri nedeniyle Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili düzenlemeleri çerçevesinde partiyi kapatmış ve Genel Başkan başta olmak üzere bazı üyelerinin siyaset yapmasını engellemiştir (AMK, Esas 1997/1, Karar 1998/1, Ayrıca bkz. RP Kapatma Davası: 1998).

Sonuç olarak, RP'nin ardından kurulan Fazilet Partisi'nin de aynı akıbeti yaşaması ve benzer gerekçeler üzerinden kapatılması ve bu süreçte özellikle yargının siyasi alana hem kararları hem de söylemleri ile müdahalesi göz önüne alındığında,1990'larda siyasetin güvenlikleştirilmesi, önceki güvenlikleştirme siyasetlerinden farklılık gösterir. Ancak ordunun güvenlikleştirme siyaseti bağlamında konumu dikkate alındığında bu dönemin güvenlikleştirme siyaseti aynı zamanda 1960 sonrası güvenlikleştirme siyasetinin de üzerine kurulmuştur. İrtica söyleminin tehdit üretiminde gördüğü işlev ve güvenlikleştirilen kimlikler dikkate alındığında ise dönemin güvenlikleştirme siyaseti tüm Cumhuriyet tarihinin izlerini taşımaktadır. Güvenlikleştirmenin başarısı, özellikle bürokratik aktörler arasındaki ideolojik örtüşme temelinde kendi aralarında kurdukları özel ağların üzerinden okunduğunda, bu dönemin güvenlikleştirmesinin çerçevesini belirleyen en önemli unsur bürokratikleştirme pratiklerinin öne çıkmasıdır.

1990'larda güvenlikleştirme siyaseti, siyasi alanı daraltmakla kalmamış, aynı zamanda hukuk sisteminin de siyasileşmesi sürecini doğurmuş (Yavuz 2008), Özal dönemi politikaları ile aşınmaya başlayan askeri otoritenin siyaset üzerindeki etkisi tekrar sağlanmış ve siyasi alan *yeni müdahalecilik* yöntemi ile daraltılmıştır. Bu yeni müdahale yönteminde toplumsal mühendislik ve psikolojik harekâtla desteklen korku

politikaları üretilmesinde “medyanın bir silah” olarak gördüğü işlev (Bayramoğlu, 2007: 97) 2000’li yıllarda da siyasetin dizayn edilmesinde kullanılmaya çalışılacaktır.

28 Şubat sürecinde güvenlikleştirici aktörlerin tüm toplumsal, siyasal yapıları güvenlik merkezli dizayn etmesi, uzun dönem sürdürülemez bir sonucu da üretmiştir. Özellikle, AB ile uyum sürecinin gerektirdiği konjonktürel ortamın da yardımı ile 11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi’nin ardından siyasal rejimin güvenlikdışı çıkarılmasına (desecuritization) yönelik söylemler başlamıştır (bkz. Özcan, 2006; Cizre, 2011; Cizre ve Çınar 2003, Kardeş, 2006). Bu tartışmaların sonucunda, artık Türkiye’nin ulusal güvenlik anlayışı sorgulanmaya başlamıştır. Örneğin Ağustos 2001 yılında iktidar ortağı partinin (ANAP) Genel Başkanı Mesut Yılmaz’ın ulusal güvenlik konusundaki değerlendirmeleri, bu kavramın tüm kamuoyunda o güne kadar olmadığı şekliyle, tartışılmasını sağlamıştır:

“Avrupa Birliği uyum çalışmalarındaki engelleyici rolü konusunda herkesin az çok bilgi sahibi olduğu, ancak üç maymunları oynadığı bir tabu var. ulusal Güvenlik gerekleri... ya da daha doğru bir isimlendirmeye ulusal güvenlik sendromu. Bugün bu tabunun üstündeki perdeyi çekip almanın zamanı gelmiştir. Ulusal güvenlik... Devletimizin geleceğini sağlamlaştırıcı her adımın engelleyicisi konumuna getirilmiştir. Devletin bekasını sağlayacak bir kavramı, devletin can damarlarını keser hale getirmeyi dünya üzerinde yalnız Türkiye becerebilirdi. Türkiye ileri gitmek istiyorsa bu sendromdan kurtulmalıdır. Bu kavramın muhtevası ve gerekleri tartışılmaya açılmalıdır” (Tabuları Yıkarak, Milliyet, 5 Ağustos 2001; Muhtıra gibi, Hürriyet, 8 Ağustos 2001).

28 Şubat sürecinin güvenlikleştirme siyasetinin özellikle İslamcı siyaset üzerinde de doğrudan ya da dolaylı olarak sonuçlar üretmiştir. Bu anlamda Duran’ın (2010: 335) “[p]olitikacıların, entelektüellerin ve işadamlarının da dahil olduğu İslamcı çevrenin büyük bölümü, İslamcı siyasetin artık mümkün olmadığı ve daha da önemlisi böylesi politikaların Kemalist seküler yapının otoriter tarzını kışkırttığı sonucuna vardı” çıkarımı önemlidir. Bu çıkarıma göre İslamcı aktörler söz konusu siyaset yapma tarzının “siyasi alanı daralttığına” farkına varmışlardır. Ancak, bu tip bir sonucun ortaya çıkmasını güvenlikleştirme siyasetinin yegâne başarısı üzerinden meşrulaştırmamak gerekir. Sonuçta hem AB ile ilişkilerin getirdiği konjonktürel durum hem de AK Parti’nin Kasım 2002’de kazandığı seçim zaferi, her ne kadar AK Parti döneminde de iç tehdit algılaması devam etse de, güvenlikleştirme söylemine paralel olarak güvenlikdışılaştırma söylemlerinin de yoğunluk kazanması Türkiye siyasal hayatında yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

SONUÇ: GENEL DEĞERLENDİRME

Bu tez, girişte de belirtildiği gibi, Türkiye Cumhuriyet tarihinde “rejimin güvenliği” üzerinden üretilen *tehdit* söyleminin gerçek bir tehditten daha çok söylem yoluyla siyasal işlevler için “yönetim tekniği” olarak nasıl kullanıldığını tarihsel süreklilik içinde ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu anlamda bunu ortaya çıkarabilmek için öncelikle bu tez, Cumhuriyet dönemi, siyasal kriz dönemlerinde devlet tarafından kullanılan devlet güvenliğiyle ilgili söylemlerin kendi içindeki tutarlılığı ve devamlılığının gösterilmesine odaklanmıştır. Ardından da “devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü”, “Cumhuriyet rejiminin korunması” ve “dış düşman- iç düşman” çerçevesindeki söylemlerin normal siyasi süreçleri kısıtlama-askıya alma işlevini ve ayrıca sosyo-politik muhalefetin üzerinde de baskı unsuruna dönüşebilen söylemsel mekanizmaların izini sürmüştür. Ayrıca, bu söylemsel müdahaleler yoluyla siyasetin odağına “devlet ve rejim güvenliği sorunu”nu yerleştirerek, hem söz konusu sorunu çözüm tartışmasından soyutlanmasını hem de diğer önemli ekonomik, siyasal ve kültürel sorunların siyasal alanda geri plana itilerek güvenlik alanına nasıl dahil edildiğini tarihsel sürekliliği içerisinde ortaya çıkarma üzerine yoğunlaşmıştır.

Bu tez ayrıca, son dönemlerdeki disiplinler arası etkileşimin bir sonucu olan ve siyaset felsefesi ve söz edimleri kuramından yararlanan ve özellikle uluslararası ilişkiler disiplinindeki son dönem kuramsal açıklamaların sonucu ortaya çıkan, ancak sonradan sosyal bilimlerde birçok olgunun açıklanmasında kullanılan, *güvenlikleştirme kuramının* Türkiye Cumhuriyeti kriz söylemini açıklayabilecek araçları ortaya çıkardığını iddia ederek, teorik çerçeveyi bu kuram üzerine oturtmuştur. Ayrıca, kuramın köklerinin dayandığı Carl Schmitt’in “Siyasal Kavram’ında çerçevesini çizdiği hususların Türkiye’de siyasetin güvenlikleştirilmesinin açıklanmasında önemli olduğu iddia edilerek Schmittyen okuma biçimi de öne çıkarılmıştır.

Bu tezin Cumhuriyet dönemi güvenlikleştirme siyaseti bağlamında ortaya çıkardığı en genel sonuç tehdit söyleminin tüm Cumhuriyet dönemi boyunca bir yönetim mantalitesi olarak kullanıldığıdır. Güvenlik ve güvensizlik politikaları temelinde düşmanlık söylemi etrafında aktörlerin çerçevesini çizdiği siyaset, devletçi otoritenin korunması ve yeniden üretiminde kullanılması bağlamında ulusal kimlik inşasının bir

çıktısıdır. Bu çerçevede, Türk siyasal hayatında, oluşmuş, oluşturulmuş güvenlik kültürü, uzun dönemde kendi güvensizliğini, korkularını ve tehditlerini üretmiş, ortaya çıkan bu güvensizlik unsurları da bireyler nezdinde, gerçeklikten daha çok söylemler yoluyla oluşturulmuş bir algılamının tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. Yani tehditler toplumsal ve siyasal süreçlerle kurgulanmış ve öznel değerlendirmeler sonucunda oluşmuş bir inşa sürecinin çıktısıdır. Kişiler tehditleri tanımladığı/algıladığı şekliyle kendi kimliğini de yaratmıştır. Meydana çıkan bu kimlikler kendi karşıtlarını, “öteki”sini, düşmanlık siyasetinin oluşmasını da meydana getirmiştir.

Her dönemde güvenikleştirme siyasetinin kendi dönemine özgü siyasal amacı ve bu amacın sonucunda bir siyasal çıktısı olsa da, tüm Cumhuriyet dönemi için genelleştirilebilecek sonuçları bulunmaktadır. Cumhuriyetin kurulmasının hemen ardından korku ve güvensizlik üretimi, sonraki süreçler için Türk siyasetini temelden etkilemiş ve şekillendirmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde tehdit üretimi yoluyla inşa edilen güvensizlik siyaseti sonucunda kapatılan siyasal partilere ve aktörlere yönelik güvenikleştirme söylemi, tüm Cumhuriyet dönemi boyunca siyasal aktörler ve siyasal partilerin işlevlerinin askıya alınmasında kullanılan ideolojik çerçeveyi belirlemiştir. Örneğin irtica tehdidi, hemen hemen tüm sağ siyasal kurum ve aktörlere karşı bilinçli bir şekilde ve işlevsel olarak kullanılabilen bir güvenikleştirme söylemi olmuştur.

Güvenikleştirici aktörler, rejimin güvenliği ve rejimi koruma söylemi çerçevesinde bir yandan siyasi ideolojiyi yeniden üretirken, siyasi ideolojinin taşıyıcısı olarak kendilerini gördükleri için güvenikleştirme söylemlerini kendi iktidarlarını ve pozisyonlarını sağlamlaştırmak için kullanmışlardır. Bunun sonucunda da siyasal aktörler, sivil ve askeri güvenikleştirici elitlerin sınırını ve çerçevesini belirlediği alanda ve edilgen bir konumda siyaset yapmak zorunda kalmışlardır. Bu anlamda siyasal alanın genişlemesine yönelik her açılımın sonucunda güvenikleştirme siyaseti ve söylemi bilinçli bir şekilde yoğunlaştırılmıştır. Toplumsal düzlemde ise, güvenikleştirme siyasetinin ürettiği korku siyaseti ve mantalitesi ve bu korku siyasetinin sonuçları toplumun sindirilmesi, muhalif unsurların bastırılması için işlev görmüştür. Bu anlamda da toplumsal sivil ve siyasal aktörler güvenikleştirme siyasetini eleştirme, karşı çıkma ve en genel anlamda sorunsallaştıracak mekanizmaları

üretmemiş, korku ya da bilinçli bir suskunlukla güvenlikleştirici aktörlerin siyasalarına “rıza” göstermişlerdir. Bu tip siyasal yapıda çerçevesini çok dar bir kadronun belirlediği güvenlikleştirme siyaseti sürekli yeniden üretilerek, güvenlikdışılaştırmaya dönük çabalar en başından engellenmiştir.

Güvenlikleştirme siyasetinin devamlılığının sağlanarak, siyasal kurum ve aktörlerin güvensizlik çerçevesine hapsedilmesi ve bunun karşısına güvenlik elitlerinin yerleştirilmesi, normal siyasal sorunların güvenlik sorunu olarak ele alınmasını doğurmuştur. Dolayısıyla öznel değerlendirmelerin sonucunda devletin ve rejimin güvenliğine aykırı olduğu varsayılan her türlü siyasal hak ve özgürlüğün kısmen ya da tümüyle ortadan kaldırılabildiği ve her türlü siyasal ve toplumsal gelişmenin tehdit olarak damgalandığı bir yapıda siyasal alan sürekli daraltıldığı için Türkiye’de demokratik siyaset gelişmemiş ve vesayetçi bir yapı oluşmuştur. Bu anlamda Türkiye’de demokratik siyasetin gelişmemesinin nedenini açıklayabilecek yaklaşım Cumhuriyet dönemindeki siyasetin güvenlikleştirme çerçevesinin ortaya çıkarılmasıdır. Dolayısıyla, bu tezin diğer Cumhuriyet dönemi siyasal alana yönelik çalışmalardan farkı da burada ortaya çıkmaktadır.

Bu tezin diğer bir farklı yanı Cumhuriyet döneminin güvenlikleştirme siyasetini “üç siyaset tarzı” üzerinden açıklamaya çalışmasıdır. Türkiye siyasal hayatında tehdit üretiminin aktör, söylem, edim ve bağlam yönü ile doğrudan ilgili olan bu unsurlar, güvenlikleştirme siyasetinin üzerine inşa edildiği siyaset tarzlarıdır. Bunlardan ilki, erken Cumhuriyet döneminde bilinçli bir tercihin sonucunda muhalif unsurlar üzerinden inşa edilen *siyasetin güvensizliğidir* (insecurity of politics). İkincisi ise siyasetin güvensizliği üzerinden desteklenen, 27 Mayıs sonrası askeri darbelerin ortaya çıkardığı “sürekli olağanüstü rejim”de *siyasetin militarizasyonudur* (militarisation of politics). Üçüncüsü ise, 1990’lara ortaya çıkan ve daha önceki güvenlikleştirme pratiklerinin yanında ve bunlara ek olarak ve yine bu güvenlikleştirme pratikleri üzerine inşa edilen *siyasetin yargısallaşmasıdır* (judicialisation of politics).

Erken Cumhuriyet döneminde iç düşman söylemi bağlamında irtica temelli güvenlikleştirme siyaseti ve tehdit üretimi, çerçevesini dar bir kadronun belirlediği Cumhuriyetçi bir yapının oluşturulabilmesi için yeni bir kimlik inşasına yönelik olarak

kurgulanmıştır. Yani irtica ile ilişkilendirilen kimlikler ötekileştirilip düşmanlaştırılarak çevreye hapsedilmiş, merkezde ise güvenli kimlikler ve “makul vatandaş”lar üzerinden yeni bir ulus inşa etmek amaçlanmıştır. Dolayısıyla, güvenikleştirme siyasetinin işlevi, heterojenleştirici bir bakış açısıyla ayrıştırmak ve irtica söylemini kimlikler bağlamında bir *işaretleyici ve belirleyici* olarak kullanmaktır. Bu anlamda ulusların ortak değerlerinin tehdit edildiği üzerine kurulan dış düşman algısında güvenikleştirme siyaseti daha çok toplumu homojenleştirici bir amaç için kullanılırken özellikle Türkiye politik yaşamındaki iç düşman üretiminde kullanılan irtica tehdidi söylemi toplumu heterojenleştirici bir işlev görmüş ve bu durum iç düşmanın sürekliliğinin sağlanmasında pragmatik ve ideolojik bir edim olarak kurgulanmıştır. Özellikle siyasetin güvenikleştirilmesinde iç düşmanın ya da “kamusal düşman”ın varlığına duyulan ihtiyaç, tehdit üretiminin çeşitli mekanizmalar yoluyla üretilmesini gerektirmiştir. Sonuçta da yeni rejimin kurulması “yeni insan” tipinin de üstten bir dizaynla oluşturulmasını gerektirdiği için, bu dönemde güvenikleştirme siyaseti heterojenleştirici bir yapıda kimliklerin belirginleştirilip ayrıştırılması işlevini de görmüştür. Ayrıca güvenikleştirme siyaseti ötekinin kimliği üzerinde bir hiyerarşi kurarak, yeni ideolojinin yerleşmesinin bir aracı olarak kullanılmıştır. Bu dönemde siyasi alanın güvenikleştirilmesine yönelik pratikler Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası üzerinden inşa edilmiş ve bu iki siyasi partinin siyasi alandan dışlanmasındaki politikalar tüm Cumhuriyet dönemi için kullanılabilir bir çerçeve sunmuştur.

Türkiye siyasi hayatında muhalefet çoğu zaman “biz ve onlar ayrımı” sonucunda meydana gelen süreçlerin ötesine geçerek güvenlik alanına intikal ettirilmiş ve bu süreçler, genelde devletçi aktörlerin rejim tartışmalarına odaklanması sonucunda meydana gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında, tez çerçevesinde, güvenikleştirmenin “biz ve onlar” ayrımı temelindeki ötekileştirme süreci Schimittyen siyaset üzerinden ele alınmıştır. Hem erken Cumhuriyet döneminde hem de çok partili siyasi hayata geçildikten sonra Türkiye’deki devletçi aktörler/partiler, diğer partilerle müzakerelerini siyasi alanın dışına taşıyarak bir müzakere alanından daha çok güvenlik alanına hapsetmiş ve özellikle çevreyi temsil eden partilerin faaliyetlerini güvenikleştirme söylemi çerçevesinde rejim ve beka sorunu içerisine yerleştirmiş ve müzakere alanını

daraltmıştır. Yani siyasal partiler birbirlerini rakipten ziyade, düşman olarak görmüştür. Bu durumun sonucunda da güvenlikleştirme sonucunda rejimin bekası için tehdit olarak görülen siyasal partiler de kapanmak zorunda kalmış ya da kapatılmıştır. Çok partili hayata geçilmesinin ardından da Demokrat Parti'nin siyasal yaşamına bakıldığında ötekileştirilerek güvenlikleştirilen kimlik grubu olduğu ve bu sürecin devam ettiği kolaylıkla söylenebilir. Demokrat Parti'den sonra da siyasal partilere karşı güvenlikleştirme söylemleri olağan hale gelmiştir. Partinin kuruluş sürecinde, kurucuları olacak olan aktörler Cumhuriyet Halk Partisi'nde siyaset yaptıkları için önce bunların kimliğine yönelik güvenlikleştirici söylemler dile getirilerek bu aktörlerin kimliği, CHP kimliğinin, ötesine yerleştirilerek ayrıştırılmış ve ötekileştirilmiştir. Ötekileştirilen Demokrat Parti kimliği, iktidara gelmesinin ardından günden güne güvenlikleştirme söylemleri neticesinde bir askeri darbenin sonucunda olağanüstü yöntemlere başvurularak kapatılmıştır. Yani daha açıklayıcı bir ifade ile biz ve öteki temelinde kurulan siyaset bir tartışma alanı yaratarak demokrasinin gelişmesinin önünü açacağı yerde, biz ve öteki ayrımı siyasalın sınırlarından çıkarak rejim sorunu temelinde güvenlik alanları inşa etmiştir. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi Türkiye'de demokratikleşme sürecini başlatırken, güvenlikleştirme sonucunda kapatılması ise Türkiye siyasal hayatında siyasalın sınırlarının daralması sonucunu getirmiş ve bunun sonucunda da demokrasinin tam olarak yerleşmesini engellemiştir. Demokrat Parti'nin kapatılması aynı zaman askeri darbe sonucunda olmasından dolayı, siyasal partilerin güvenlikleştirilmesi erken Cumhuriyet döneminde kapatılan siyasal partilerin durumundan da farklılaşmış ve bu sürecin ardından siyasal alanın sınırını belirlemede ve siyasal partileri güvenlikleştirmede asker güvenlikleştirici aktör olarak en tepeye yerleşmiştir.

Türkiye'de olağanüstü süreçlerin oluşturulmasının meşruiyet sahası güvenlikleştirme adımları sonucunda oluşmuş, güvenlikleştirme söylemlerini mümkün kılan, kolaylaştıran ve kurumsallaştıran temel unsur da olağanüstü süreçlerin devamlılığı ile sağlanmıştır. Bu bağlamda güvenlikleştirmenin kurulmasında üretilen tehditler, sadece kendi dönemini güvenlikleştirmemiş başarılı olan her güvenlikleştirme sonraki süreçler için yeni bir gerekçe üreterek devamlılığı sağlamıştır. Dolayısıyla Türkiye siyasal hayatında siyasetin askıya alınması süreçlerinde güvenlikleştirme adımları ve

olağanüstü süreçlerin devamlılığı ve kurumsallaşması arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Türkiye’de askeri darbeler sonucunda normal siyaset kurallarının işlemez hale getirilmesi başarılı güvenlikleştirme adımları ile olağanüstü süreçlerin ortaya çıkmasını doğurmuştur. Bu oluşturulan olağanüstü süreçler aynı zamanda güvenlikleştirme söylemlerinin de mümkünlik koşullarını yeniden üretmiş ve söylemlerin pekişmesine imkân vermiştir. Bu bağlamda 27 Mayıs askeri darbesinden sonraki askeri darbe süreçlerinin güvenlikleştirme siyaseti olağanüstü rejimin devamlılığı içerisinde üretildiği için güvenlikleştirme teorisi açısından da yeni bir açıklama modelinin getirilmesini zorunlu kılmıştır. Çünkü olağanüstü dönemlerin süreklilik kazanması durumunda *normal ve özel siyasetin* sınırları muğlaklaşmıştır. Askeri aktörler siyasi alana müdahale etmek için bilinçli olarak bu sınıırın muğlaklığının korunması için çaba harcamışlardır. Dolayısıyla olağanüstü dönemler giderek olağanlaştığı ve süreklilik kazandığı için sürekli olağanüstü dönemlerin yaşandığı süreçlerde güvenlikleştirme söylemlerinin üretilmesi ve bu bağlamda alımlayıcı kitlenin iknası olgusu sorunlu hale gelmektedir. Çünkü güvenlikleştirme pratiklerinin üretilmesi, olağanüstü dönemlerde meydana geldiği için hem tehdit söyleminin kurulması, hem de aktör ve alımlayıcı kitle arasındaki ilişki de farklılaşacaktır. Her durumda yeniden tehdidin tanımlanması, tehdidin tanımlanmasında yeni bir mantıksal çerçevesinin kurgulanması, güvenlik söyleminin etkili bir sonuç üretebilmesi için alımlayıcı kitlenin dikkatini çekecek önemli bir yapının oluşturulması gibi hususlara yeniden ihtiyaç duyulmaz. Çünkü zaten yapı bu unsurları sürekli hale getirmiştir.

Özellikle 27 Mayıs askeri darbesinden sonra, anayasanın askıya alınmasıyla ortaya çıkan “istisnai durum” sonraki benzer süreçlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlarken, burada kullanılan yöntemler aynı zamanda güvenlikleştirme söylemlerinin yaygınlık kazanmasına imkân sağlayan siyasal ve toplumsal ortamın da oluşmasını mümkün kılmıştır. Türkiye siyasal hayatında askeri darbeler sonucu oluşan siyasal yapının süreklilik arz etmesi istisna halinin de devamlılığıdır ve bir çeşit “hükümet etme tekniği”dir. Türkiye’de askeri darbe sonrası oluşan “ara rejimler” Schmitt’in çerçevesini çizdiği ve Agamben tarafından biraz daha açık hale getirilen “istisna hali”ne uygundur. 27 Mayıs sonrası ordu diğer tüm kurumlara karşı özerk bir konuma

yerleşmiş ve bu özerkliğini korumak için gerekli mekanizmaları oluşturmuştur. Dolayısıyla “egemen kendi öznel değerlendirmeleri sonucunda olağanüstü hale [istisnai durum]” kolaylıkla karar vermiştir.

27 Mayıs 1960 darbesinin ardından devam eden güvenlikleştirme siyaseti, siyasi alanın militarize olmasını getirirken, militarist alanın gittikçe genişlemesi ise Türkiye politik yaşamının güvenlik politikaları ve söylemleri neticesinde güvenlikleştirme siyasetinin bir araç olarak kullanılmasını sürekli kılmıştır. Bu bağlamda 27 Mayıs sonrası güvenlikleştirme siyaseti militaristleşme ile doğrudan ilgilidir. Aynı zamanda bu dönem güvenlikleştirme siyasetinin de gittikçe kurumsallaşmasını getirmiştir. Güvenlikleştirmenin kurumsallaşmasını sağlayan unsurlar ise, olağanüstü dönemlerin olağanlaşması ve askerinin bu süreçlerdeki faaliyetlerinin sorgulanmasının önüne geçen yasal güvenceler ve kurumsal mekanizmalar; siyasal aktörlerin, yapısal, konjonktürel ve pragmatik nedenlerle militarist söylem ve uygulamaları kolaylaştıran ve bu söylem ve uygulamalara hizmet eden politikaları ve söylemleri; siyasi ve toplumsal kırılganlıkların sürekli hale gelmesinin neticesinde üretilen güvenlikleştirme söylemlerini güvenlik dışına çıkaracak yapı, siyaset ve eleştirel söylemlerin mümkün olamayışı ve böylece başarılı güvenlikleştirme adımlarının meşruluk gerekçelerini üreten söylemlerin sürekliliğinin sağlanması ve güvensizlik söyleminin tüm toplumsal ve siyasal alanı kaplaması; en nihayetinde de 27 Mayıs askeri darbesinin meşruiyet gerekçesinin “demokrasiyi korumak” üzerine inşa edilmesiyle ortaya çıkan askerinin demokrasiyi koruduğu ve geliştirdiği *yanılsamasıdır*.

12 Eylül dönemine giden süreçte güvenlikleştirme sürecinin dinamiğini belirleyen unsur, toplumsal güvenlikleştirme üzerine siyasal güvenlikleştirmenin inşa edilmesidir. Ayrıca, 12 Eylül öncesi ideolojik ve toplumsal bölünmenin üretmiş olduğu ortamda her kimlik grubunun diğerini tehdit olarak algılaması ve bunun sonucunda da karşılıklı güvensizliklerin oluşturduğu *toplumsal güvenlik ikilemi* de siyasetin güvenlikleştirilmesinin dinamiğini etkileyen diğer önemli bir unsurdur. Bu dönemde toplumsal gruplar kendi kimliklerine yönelik olarak tehdit algılamalarını devlet üzerinden kurmuşlar ve söz konusu tehdidi devletin gündemine taşımak için çaba harcamışlardır. Bunun sonucunda da *devleti ele geçirme* söylemi her kimlik grubunun diğerini tehdit olarak sunmasında belirleyici söylem olmuştur. Kimlik grupları arasında

toplumsal güvenlik ikileminin oluşturduğu güvenlik sarmalında ideolojik tehdit temelli güvenlikleştirme söylemleri söz konusu dönemde askeri güvenlik bürokrasisinin siyasal güvenlikleştirme söylemlerini inşa etmesine hizmet etmiştir. Dolayısıyla 12 Eylül askeri cuntasının darbe gerekçesi toplumsal güvenlik ikilemi üzerinden üretilmiş ve darbenin meşruiyeti bu söylem üzerine yoğunlaştırılmıştır.

1990'larda, siyasi alanın sınırları, daha önceki güvenlikleştirme pratiklerinin yanında ve bunlara ek olarak ve yine bu güvenlikleştirme pratikleri üzerine inşa edilen *siyasetin yargısallaşması*nın (judicialisation of politics) neticesinde Anayasa Mahkemesinin birçok siyasal partiyi kapatması ile şekillenmiştir. Siyasi partilerin kapatılmasının temel gerekçesini, üretilen *tehdit söylemi* neticesinde siyasal aktör ve partilerin güvenlikleştirilmesi oluşturmuştur. Bu bağlamda, siyasi alanın sınırlandırılmasında, askeri ve sivil güvenlik bürokrasisinin üretmiş olduğu tehdit söylemi, yargı bürokrasisinde önce Cumhuriyet Başsavcısının parti kapatma iddianamesinin çerçevesini belirlemiş, ardından da Anayasa Mahkemesi'nin kapatma gerekçesini oluşturmuştur. Dolayısıyla güvenlik ve yargı bürokrasisinin işbirliğine dayanan bu dönemdeki siyasal alanın güvenlikleştirme süreçleri *bürokratikleşme* pratikleri ile doğrudan ilgilidir.

Türkiye siyasal yaşamında 1990'larda kullanılan güvenlikleştirme pratikleriyle, askeri ve sivil bürokrasinin gözetiminde bir yönetim yapısı oluşturularak, siyasetin güçsüz hale getirilmesi ve işlevinin daraltılması amaçlanmıştır. Bu amaç için güvenlikleştirmenin bir yönetim tekniği olarak kullanılması, *kurumlar arasında kurulan özel ağlar, üretilen özel bilgiler, pratikler ve araçların* tehdit söylemi etrafında dolaşıma sokulması süreçleriyle oluşturulmuştur. Bürokratik süreçlerde üretilen bu tehdit söyleminin, tüm toplumsal ve siyasal katmanlarda gündemin ön sırasına yerleştirilmesi, toplumsal mühendislik ve psikolojik harp yöntemlerinin de kullanılarak, medya ve devletçi sivil toplum gruplarının yani fonksiyonel aktörlerin harekete geçirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Sonuçta da güvenlikleştirmenin bu şekilde kurgulanması ve araçsallaştırılması siyasal iktidarlar üzerinde bir baskı oluşturarak, iktidarların bu sürece daha fazla kayıtsız kalamamasını getirmiştir. Aynı zamanda, kendi tehdit tanımlamalarını siyasal iktidarlara dayatan bürokratik mekanizmalar, çıkış ve çözüm yolunun da belirlenmesini kendi tekellerinde gördüklerinden, siyasal

aktörlerin siyasi konular üzerinde gittikçe denetimlerini kaybetmesi sonucunu doğurmuştur. Refah Partisi'nin güvenlikleştirme siyaseti sonucunda önce iktidardan düşürülmesi arkasından da kapatılması bu çerçeveyi açıklayan bir örnektir.

Cumhuriyet dönemi siyasi alanın çerçevesinin belirlenmesi olgusunu güvenlikleştirme kuramı temelinde ele almanın ortaya çıkardığı pratik sonuç, bir “yönetim tekniği” olarak güvenlikleştirme siyasetinin aktörlerini, söylem biçimlerini, sonuç alma yöntemlerini, meşruiyet gerekçelerini ve siyasi çıktılarını her dönem için ayrıntıları ile ortaya konulmasıdır. Bu güne kadar birçok çalışmada siyasi alanın sınırlandırılmasına dönük irtica söylemi gibi bir takım siyasaların Türkiye siyasi hayatında hep kullanıldığı dile getirilmesine rağmen bu tehdit söylemlerini kuramsal bir çerçevede ve genelleştirilebilecek bir yapıda ortaya koyan çalışma yoktur. Dolayısıyla bu çalışma bu eksikliği gidermeye yönelik bir çabanın ürünüdür. Ayrıca bu çalışma Cumhuriyet döneminde iç tehdit bağlamındaki irtica gibi söylemlerin gerçeklikten daha çok söylem yoluyla üretilen bir güvenlik çerçevelemesi olduğunu tarihsel sürekliliği içerisinde örnekleri ile ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, örneğin, askeri darbelerin temel gerekçesinden biri olan “demokrasiyi koruma” söyleminin gerçeklikten daha çok bir boş gösteren olduğu bu çerçeveden bakıldığında kolaylıkla anlaşılır. Çünkü her askeri darbe, siyasi istikrarsızlığı gerekçe göstererek siyasi alana müdahale etmesine rağmen, ortaya çıkan durum amaçladığının tam tersi, siyasi istikrarsızlık ve kırılganlığın daha da derinleşmesi sürecini getirmiştir. Sonuçta da ortaya çıkan bu durum yeni güvenlikleştirme siyaseti için elverişli ortamı oluşturmuştur.

Bu çalışmanın diğer bir sonucu, güvenlikleştirme kuramının varsayımlarını test edilmesine imkân tanınmasıdır. Dolayısıyla iç siyasi çelişkiler ve krizler üzerinden üretilen siyasaların güvenlikleştirme teorisi bağlamında ele alınması teorinin yeterince tartışmadığı ya da göz ardı ettiği hususları da ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda bu çalışma güvenlikleştirme kuramının bazı varsayımlarına da katkı sağladığı iddiasındadır. Bu katkılardan en önemlisi, alımlayıcı kitlenin iknası ile ilgilidir. Kopenhag Okulu'nun başarılı bir güvenlikleştirmeyi geniş halk kitlelerinin iknası üzerinden kurduğu dikkate alındığında Türkiye'de güvenlikleştirme siyasetinin başarısı özellikle geniş halk kitlelerinin iknası üzerinden kurulamaz. Bu anlamda

alımlayıcı kitle çoğu zaman parti elitleri, bürokratik zümre ya da Anayasa Mahkemesi gibi kurumlardır. Dolayısıyla güvenlikleştirme siyasetinin halk nezdindeki ikna bağlamındaki karşılığı, zora dayalı rıza ya da bilinçli sessizliktir. Örneğin erken Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal'in herhangi bir gelişmeyi tehdit olarak söylem yoluyla inşa etmesi yeterlidir. Başka bir mekanizmaya ihtiyaç yoktur.

İkinci önemli bir unsur, alımlayıcı kitlenin mobilizasyonu ile ilgilidir. Türkiye iç siyasetinde güvenlikleştirme söylemlerinin alımlayıcı kitlede belirli bir etki yaratmasının ardından, özellikle güvenlikleştirme söyleminin başarısı ve *olağanüstü yöntemlerin* devreye girebilmesi için tehdit söyleminin yanında alımlayıcı kitlenin mobilizasyonu da önemlidir. Çünkü güvenlikleştirme söylemi alımlayıcı kitlenin mobilizasyonu ile birlikte daha geniş kitlelere ulaşmakta ve aynı zamanda güvenlikleştirme söylemine ilgisiz olan kitlelerin de dikkatini çekebilmektedir. Bu durumda sorunun hala siyasal sınırlar içerisinde çözülebileceğini düşünen aktörlerin de güvenlikle ilgili kaygılarını artırarak, normal siyaset kuralları içerisinde sorunun çözülmeyeceğine yönelik inancını pekiştirmekte ve siyasetin alanının daraltılmasında kolayca meşruiyet üretilebilmektedir. Güvenlikleştirici aktör ve alımlayıcı kitle arasındaki etkileşimin güvenlikleştirme söyleminin başarısı ya da başarısızlığını etkilediğine dönük çalışmalar alımlayıcı kitlenin mobilize olmasının tam çerçevesini çizmeseler de özellikle Türkiye'de askeri darbelerin yapılmasında belirli bir alımlayıcı kitle kümesinin mobilizasyonu olgusu önemli bir unsurdur. Çünkü güvenlikleştirici aktörler her ne kadar halkın tamamının iknasını dikkate almasalar da güvenlikleştirmenin meşruiyetinin sağlanmasına yönelik "ortamın müsait hale gelmesini" öncelmişlerdir.

Üçüncü önemli bir unsur ise, yukarıda değinilen olağanüstü dönemlerin sürekliliği durumunda güvenlikleştirme siyasetinin nasıl işlev gördüğü ile ilgilidir. Bu anlamda bilinçli olarak siyasal alanın muğlaklaştırıldığı ve kırılğan hale getirildiği dönemde güvenlikleştirme teorisinin varsayımları yeniden gözden geçirilmiştir. Ayrıca kuramsal anlamda bu tez güvenlikleştirme siyasetinin ortaya çıkmasında militesitleşme ve bürokratikleşme arasındaki paralel ilişkinin de çerçevesini ayrıntılı olarak ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Son olarak, gvenlikleŖtirme siyaseti demokratik geliŖmelerin önünü tkayan, siyasal alanı daraltan, güvenlik bürokrasisini ayrıcalıklı kılan ve en nihayetinde de toplumsal muhalefeti sindiren bir sonuç ortaya çıkardığı için, çözüm siyasal sorunların güvenlik alanına dahil edilmeden normal siyaset kuralları içinde kalarak ele alınmasıdır. Ayrıca güvenlik söylemini sadece güvenlik elitlerinin hegemonyasına bırakmadan toplumun tüm kesimlerince tartŖilmasının sağlanması gerekmektedir. Yani daha net bir ifade ile sorunları gvenlikleŖtirmekten daha çok gvenlikdŖılaŖtırmak siyasal ve toplumsal aktörler için temel amaç olmalıdır.

KAYNAKÇA

- ABRAHAMSEN, Rita (2005), “Blair’s Africa: The Politics of Securitization and Fear”, **Alternatives**, Cilt: 30, Sayı:1, ss. 55–80.
- AÇIKMEŞE, Sinem Akgül (2008), “Kopenhag Okulu Realist Güvenlik Çalışmalarında Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine Bir Değerlendirme”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilimdalı, Ankara.
- AGAMBEN, Giorgio (2008), **Olaganüstü Hal**, Çev. Kemal Atakay, Varlık Yayınları, İstanbul.
- AGAMBEN, Giorgio (2010), “Olaganüstü Hal”, (Çev. Ferit Burak Aydar) , Aykut Çelebi (Hazırlayan ve Sunan), **Şiddetin Eleştirisi Üzerine**, Metis Yayınları, İstanbul, ss. 165-174.
- AĞAOĞLU, Ahmet (1930), “İkinci Fırka’ya lüzum var mıdır?,” Ahmet Ağaoğlu, **Serbest Fırka Hatıraları**, (içinde) , İletişim Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 1994.
- AĞAOĞLU, Ahmet (1994), **Serbest Fırka Hatıraları**, İletişim Yayınları, İstanbul, 3. Baskı.
- AHMAD, Feroz (1992), **Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1945-1980**, Hil Yayınları, İstanbul.
- AHMAD, Feroz (1996), **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, 2. Baskı, Çeviren: Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul.
- AHMAD, Feroz (2002), **Modern Türkiye’nin Oluşumu**, Çeviren: Yavuz Alagon, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- AHMAD, Feroz (2010), **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 4.Baskı, İstanbul.

- AHMAD, Feroz (2011), “Cumhuriyet Türkiye’inde Siyaset ve Siyasal Partiler”, Editör, Reşat Kasaba, **Türkiye Tarihi 1839-2010**, (Çeviren, Zuhal Bilgin), Kitap Yayınevi, İstanbul.
- AHMAD, Feroz (1994), **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1946-1980**, (Çev. Ahmet Fethi), 2. Baskı, Hil Yayınları, İstanbul.
- Ak Devrim, (1960), **Ak Devrim**, Başbakanlık Devlet Basımevi, Ankara
- AKANDERE, Osman (1998), **Milli Şef Dönemi: Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler 1938-1945**, İz Yayıncılık, İstanbul.
- AKÇA, İsmet (2004), “Kolektif Bir Sermayedar Olarak Türk Silahlı Kuvvetleri”, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Derleyenler: Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu, 2. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss. 225–269.
- AKÇA, İsmet (2009), “Kollektif Bir Sermayedar Olarak Türk Silahlı Kuvvetleri”, Derleyenler: Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, 4. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss. 225-270.
- AKÇA, İsmet (2010), “Ordu Devlet ve Sınıflar: 27 Mayıs 1960 Darbesi Örneği Üzerinden Alternatif Bir Okuma Denemesi”, Derleyenler: Evren Balta ve İsmet Akça, **Türkiye’de Ordu Devlet ve Güvenlik Siyaseti**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss. 351-406.
- AKEL, Ali (1999), **Erbakan ve Generaller**, Şura Yayınları, İstanbul.
- AKGÜN, Seçil Karal (2009), **27 Mayıs, Bir ihtilal, Bir Devrim, Bir Anayasa**, Odtü Yayıncılık, Ankara.
- AKŞİN, Sina (2007), **Kısa Türkiye Tarihi**, İş bankası, İstanbul, 2007
- AKYAZ, Doğan (2006), **Askeri Müdahalelerin Orduya Etkisi: Hiyerarşi Dışı Örgütlenmeden Emir Komuta Zincirine**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- AKYOL, Hüseyin (2009), **Türkiye’de Siyasi Parti Kapatma Tarihi**, İmge Yayınları, Ankara.

- ALBAYRAK, Sadık (1990), **Devrimler ve Gerici Tepkiler: İrtica'm Tarihçesi/4**, Araştırma Yayınları, İstanbul.
- ALEVLİ, Avni (1960), **Hürriyet İçin 27 Mayıs 1960 Devrimi**, İstanbul.
- ALINAK, Mahmut (1996), **HEP, DEP ve Devlet: Parlamento'dan 9. Koğuşa-2**, Kayak Yayınları, İstanbul.
- ALKAN, Ahmet Turan (1999), "76 yıldır bileğini bükemediğimiz düşman: İrtica" Zaman, 6 Kasım.**
- ALTAN, Çetin (1960), "Eski Hatıralar", **Milliyet** 7 Mayıs.
- ALTAN, Çetin (1960), İntihar, **Milliyet**, 31 Mayıs 1960.
- ALTAN, Çetin (1960), "Büyük Gün", **Milliyet**, 27 Mayıs 1960.
- ALTINAY, Ayşegül (2004), **The Myth of Military-Nation, Militarism, Gender, and Education in Turkey**, Palgareve Macmillan, New York.
- ALTINAY, Ayşegül (2004a), "Eğitimin Militarizasyonu: Zorunlu Milli Güvenlik Dersi", Derleyenler: Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu, **Bir Zümre Bir Parti Türkiye'de Ordu**, Birikim Yayınları, İstanbul, ss.179-200.
- ALTINAY, Ayşegül (2009), "Tabulaşan Ordu Yok Sayılan Militarizm Türkiye'de Metodolojik Militarizm Üzerine Notlar", Derleyen: Ömer Laçiner, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler**, Cilt 9, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 1245-1257.
- ALTINAY, Ayşegül ve BORA, Tanıl (2003), "Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik", Editörler: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, Cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 140-154.
- AMKD (1971), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (İşçi Partisi - Milli Nizam Partisi), AYM Esas Sayısı, 1997/1; Karar Sayısı: 1998/2; Cilt:9, K.T. 20.7.1971,ss. 3-71
- AMKD (1971), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Milli Nizam Partisi), AYM Esas Sayısı,1971/1; Karar Sayısı.1971/3; Cilt.3, K.T. 20,05. 1971. ss. 3-71.

- AMKD (1980), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Türkiye Emekçi Partisi),
AYM Esas Sayısı, 1979/1; Karar Sayısı: 1980/1; Cilt:18, K.T. 08.5.1980, ss. 3-
45
- AMKD (1983), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Türkiye Huzur Partisi),
AYM Esas Sayısı,1983/2; Karar Sayısı: 1983/2; Cilt.20, K.T. 25.10.1983,ss.
345-374.
- AMKD (1991), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Türkiye Birleşik Komünist
Partisi), AYM Esas Sayısı, 1990/1; Karar Sayısı: 1991/1; Cilt: 27(2), K.T.
16.7.1991, ss. 885-969
- AMKD (1992), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Sosyalist Parti), AYM Esas
Sayısı, 1991/2; Karar Sayısı: 1992/1,K.T. 10.10.1992.
- AMKD (1993), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Halkın Emek Partisi),
AYM Esas Sayısı, 1992/1; Karar Sayısı: 1993/1; Cilt: 29(2), K.T. 14.7.1993,
ss. 924-1200.
- AMKD (1993), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Özgürlük ve Demokrasi
Partisi), AYM Esas Sayısı, 1993/1; Karar Sayısı: 1993/2; Cilt: 30(2), K.T.
23.11.1993,ss. 841-935.
- AMKD (1993), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Özgürlük ve Demokrasi
Partisi), AYM Esas Sayısı, 1993/1; Karar Sayısı: 1993/2; Cilt: 30 (2), K.T
23.11.1993, ss. 841-935.
- AMKD (1993), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Sosyalist Türkiye Partisi),
AYM Esas Sayısı, 1993/2; Karar Sayısı: 1993/3; Cilt: 30(2), K.T. 30.11.1993,
ss.936-1038.
- AMKD (1994), **Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, (Demokrasi Partisi), AYM
Esas Sayısı, 1993/2; Karar Sayısı: 1994/2; Cilt: 30(2),K.T. 16.6.1994, ss.
1061-1229.

- AMKD (1995), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Sosyalist Birlik Partisi), AYM Esas Sayısı, 1993/4; Karar Sayısı: 1995/1; Cilt: 33(2), K.T. 19.7.1995, ss. 548-637.
- AMKD (1996), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Demokrasi ve Değişim Partisi), AYM Esas Sayısı, 1995/1; Karar Sayısı: 1996/1; Cilt: 33(2), KT. 19.3.1996, ss. 668-726
- AMKD (1996), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Emek Partisi), AYM Esas Sayısı, 1996/1; Karar Sayısı: 1997/1; Cilt: 34(2), KT.19.3.1996, ss. 678-761.
- AMKD (1998), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Refah Partisi), AYM Esas Sayısı, 1997/1; Karar Sayısı: 1998/2; Cilt: 34 (2), K.T. 16.01.1998, ss. 762-1145.
- AMKD (1999), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Demokratik Kitle Partisi), AYM Esas Sayısı, 1997/2; Karar Sayısı: 1999/1; Cilt: 37(2), KT. 26.2.1999, ss. 719-921.
- AMKD (2001), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Türkiye İşçi Partisi), AYM Esas Sayısı, 1971/3; Karar Sayısı: 1971/3; Cilt: 37 (2), K.T. 22.06.2001, ss. 922-1552).
- AMKD (2003), **Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi**, (Halkın Demokrasi Partisi), AYM Esas Sayısı, 1999/2; Karar Sayısı: 2003/1, KT.13.3.2003.
- ARADAU, Claudia (2004). "Security and the Democratic Scene: Desecuritization and Emancipation", **Journal of International Relations and Development**, Vol: 7, No:4, ss. 388–413.
- ARADAU, Claudia (2006) 'Limits of Security, Limits of Politics? A Response', **Journal of International Relations and Development**, Yıl: 9, No: 1, ss. 81–89.
- ARAL, Berdal (2003), "Özal Döneminde İç ve Dış Siyaset: Süreklilik Ya da Kopuş, Hazırlayan: İhsan Dağı, İhsan Sezel, **Kim Bu Özal, Siyaset, İktisat Zihniyet**, Boyut Kitapları, İstanbul, ss: 200-231.

- ARAS, Bülent ve Rabia Polat Karakaya, (2008), “From Conflict to Cooperation: Desecuritization of Turkey’s Relations with Syria and Iran”, **Security Dialogue**, Cilt: 39, Sayı: 5, ss. 475-495.
- ARCAYÜREK, Cüneyt (1985), **Bir İktidar Bir İhtilal, 1955-1960**, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, Ankara.
- ARCAYÜREK, Cüneyt (1985a), **Müdahalenin Ayak Sesleri, 1978-1979**, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, Ankara.
- ARCAYÜREK, Cüneyt (1985b), **Demokrasinin Sonbaharı, 1977-1978**, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, Ankara.
- ARCAYÜREK, Cüneyt (1988), **12 Eylül’e Doğru Koşar Adım, Kasım 1979, Nisan 1980**, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, Ankara.
- ARCAYÜREK, Cüneyt (1990), **Demokrasi Dur, Nisan 1980- Eylül 1980**, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, Ankara.
- ARCHER, Toby (2009), “Welcome to the *Umma*: The British State and its Muslim Citizens Since 9/11”, **Cooperation and Conflict**, Cilt: 44, Sayı: 3: ss. 329-347.
- ARSLAN, Zühtü (2001), “Anayasa Mahkemesi’nin Siyasal Partiler Politikası: ‘Ve Çağı’nda ‘Ya-ya da’cı Yaklaşımın Anakronizmi Üzerine”, **Liberal Düşünce**, Sayı: 22, Yıl: 6, Bahar, ss. 5-14.
- ARSLAN, Zühtü (2005), Juristokratik Demokrasi ve Laiklik: Türk Laikliğinin Siyasal İşlevi Üzerine”, **Liberal Düşünce**, Cilt: 10, Sayı: 38-39, Bahar- Yaz, ss. 45-54.
- ARSLAN, Zühtü (2006), “Hükümet”, Editör: Ümit Cizre, **Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim, Almanak Türkiye 2005**, DCAF - TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi, TESEV Yayını, İstanbul, ss. 22-31.
- ATAMAN Muhittin, (2000), “Özalizm: Türkiye’de Yeniden Yapılanma Teşebbüsü”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı: 19, ss. 53-63.
- ATAY, Falih Rıfıkı (1998), **Çankaya**, Bateş Atatürk Dizisi, İstanbul.

- ATEŞ, Nevin Yurdasever (1998), **Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**, Der Yayınları, İstanbul.
- ATLAND, Kristian ve Kristin Ven Brussgaard, (2009), "When Security Speech Acts Misfire: Russia and the Elektron Incident", **Security Dialogue**, Cilt: 40, Sayı: 3, ss. 333-353.
- AVŞAR, Abdülhamit (1998), **Bir Partinin Kapanmasında Basının Rolü, Serbest Cumhuriyet Fırkası**, Kitapevi, İstanbul.
- AYBAR, Mehmet Ali (1988), **TİP (Türkiye İşçi Partisi) Tarihi**, BDS, Özal Matbaası, İstanbul.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1993), **İkinci Adam İsmet İnönü**, 1 Cilt. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1993), **İkinci Adam İsmet İnönü**, 2 Cilt. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (2000a), **İhtilal'in Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**, Remzi Kitapevi, 7. Baskı, İstanbul.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1995), **Tek Adam: Mustafa Kemal (1922–1938)**, 3. Cilt. Remzi Kitapevi, İstanbul, 12. Baskı.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (2000b), **Menderes'in Dramı?**, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- AYDIN, Mehmet S. (1998), "İrtica"ya İlişkin Bazı Düşünceler", **Doğu Batı Dergisi**, Sayı: 3, ss. 51-58.
- AYDIN, Mustafa (2003), "Securitization of History and Geography; Understanding of Security in Turkey", **Journal of Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt: 3, Sayı: 2, ss. 163–184.
- AYOOB, Mohammed (1995), **The Third World Security Predicament: State Making, Regional Conflict and the International System**, Boulder: Lynne Rienner.

- AYSEVER, R. Levent (2006), “Derrida ve Söz Edimleri Kuramı”, **Cogito**, No: 47-48, Yaz-Güz, ss. 287-333.
- AZMİ, Nihat Erman (1971), (derleyen ve yazar), **İzmir Suikastı ve İstiklal Mahkemeleri**, Temel Yayınları, İstanbul.
- BABAN, Cihad (1960), “Atatürk’ün Ruhu”,**Ulus**, 28 Mayıs 1960.
- BALCI, Ali (2011), **Türkiye’de Militarist Devlet Söylemi**, Kadim Yayınları, Ankara.
- BALCI, Ali (2009), **Cumhuriyet Türkiye’sinde Devlet Söylemine İlişkin Bir Dönemleştirme: Foucault’cu Bir Yaklaşım**, Sakarya Üniversitesi, SBE, Sakarya.
- BALDWIN, David (1995), “Security Studies and the End of the Cold War”, **World Politics**, Cilt: 48, No: 1, Ekim, ss. 117-141.
- BALDWIN, David (1997), “The Concept of Security”, **Review of International Studies**, Cilt: 23, No: 1, ss. 5-26.
- BALZACQ, Therry (2009),“Constructivism and Securitization” Editör: Myriam Dunn et Victor Mauer, **Handbook of Security Studies**, Routledge,London, ss.
- BALZACQ, Therry (2011a), “A Theory of Securitization: Origins, Core Assumption, and Variants”, Edit. Therry Balzacq, **Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve**, Rotledge, London ve New York, ss. 1-30.
- BALZACQ, Therry (2011b), “Enquires Into Methots: A New Framework for Securitization Analysis”, Edit. Therry Balzacq, **Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve**, Rotledge, London ve New York, ss. 31-54.
- BALZACQ, Thierry (2005), “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, **European Journal of International Relations**, Cilt: 11, Sayı: 2, ss. 171-201.

- BALZACQ, Thierry (2008), “The Policy Tools of Securitization: Information Exchange, EU Foreign and Interior Policies”, **Journal of Common Market Studies**, Cilt: 46, Sayı: 1, ss. 75-100.
- BAŞAR, Ahmet Hamdi (2007), **Yine Hayal Aleminde Uçuyorum,- Ahmet Hamdi Başar’ın Hatıraları, Demokrasiye Geçiş, DP İktidarı ve 27 Mayıs**, Hazırlayan: Murat Koraltürk, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- BAŞGİL, Ali Fuad (1998), Din ve Laiklik, Yağmur Yayınları, İstanbul.**
- BAŞGİL, Ali Fuat (1966), **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri**, Çevirenler: M. Ali Sebük, İ. Hakkı Akın, ÇeltütMatbacılık, İstanbul.
- BAYLIS, John (2008), “The Concept of Security in International Relations”, Hans Günter Brauch vd. (der.), **Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century**, Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, ss. 495- 502.
- BAYRAKTAR, Mehmet (1998), “Gericilik İçi Boş Bir Sözcük”, **Doğu Batı Dergisi**, Sayı: 3, ss. 65-68.
- BAYRAMOĞLU, Ali (1996), “Siyasetin Askerileştirilmesi”, (Ali Bayramoğlu), **28 Şubat Bir Müdahalenin Güncesi** (içinde), İletişim, İstanbul, 2007, ss. 59-61.
- BAYRAMOĞLU, Ali (2004), “Asker ve Siyaset”, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Derleyenler: Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu, 2. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss. 59–118.
- BAYRAMOĞLU, Ali (2009), “Asker ve Siyaset”, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Derleyenler: Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu, 2. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss. 59–118.
- BELGE, Ceren (2006), “Friends of the Court: The Republican Alliance and Selective Activism of the Constitutional Court”, **Law & Society Review**, Cilt: 40, Sayı: 3, ss: 653-692.
- BELGE, Murat (2004), **Türkiye’nin Halleri**, Liberte Yayınları, Ankara.

- BELGE, Murat (2008), “Önsöz”, Levent Ünsaldı: **Türkiye’de Asker ve Siyaset**, , Çeviren: Orçun Türkay, Kitap Yayınevi, İstanbul, ss: 7-11.
- BELGE, Murat (2009), “Türkiye’de Siyasi Düşüncenin Ana Çizgileri”, Editör: Ömer Laçiner, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler**, Cilt: 9 İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 39–62.
- BELGE, Murat, **12 Yıl Sonra 12 Eylül**, Birikim Yayınları, İstanbul
- BENJAMIN, Walter (2010), “Şiddetin Eleştirisi Üzerine, (Çev., Ece Göztepe), Aykut Çelebi (Hazırlayan ve Sunan) **Şiddetin Eleştirisi Üzerine**, Metis Yayınları, İstanbul, ss. 19-42.
- BERKAN, İsmet (2010), “İç düşman’ı Olan Ülkenin İşleri”, **Radikal**, 22 Ocak.
- BERKAN, İsmet (2011), **Asker Bize İktidarı Verir mi?**, Everest Yayınları, İstanbul.
- BERKER, Feyyaz (2009), **Fikir Üreten Fabrika: Tüsiad’ın İlk On Yılı 1970-1980**, Doğan Kitap, İstanbul.
- BETTS, Richard (1997), “Should Strategic Studies Survive”, **World Politics**, Cilt: 50, No: 1, ss. 7-33.
- BEZCİ, Bünyamin (2004), “Carl Schmitt’in Politik Felsefesi Açısından Modern Türkiye’de Güçlü Devlet Kavramı”, **Kısmi Yayınlanmış Doktora Tezi**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilimdalı, Bursa.
- BEZCİ, Bünyamin (2007), “Modern Türkiye’de Meşruiyetin Politik İçeriği: Schmittyen Bir Değerlendirme”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, Cilt: 44, Sayı: 508, ss. 5-13.
- BEZCİ, Bünyamin (2006), **Carl Schmitt’in Politik Felsefesi: Modern Devletin Müdafası**, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- BIGO, Didier (2002), “Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease” **Alternatives**, Cilt: 27, ss. 63-92.

- BIGO, Didier. (2000) ‘When Two Become One: Internal and External Securitisations in Europe’, Editörler: M. Kelstrup and M. Williams, **International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security and Community**, Routledge, London, ss. 171–204.
- BIGO, D. (2000), “When Two Become One: Internal and External Securitisations in Europe”, Kelstrup, M. & Williams, M. C. (Edit) **International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security, and Community**, London; New York, Routledge, ss. 171-204.
- BIGO, D. (2002), “Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease”, **Alternatives**, Vol: 27, ss. 63-92.
- BİLA, Hikmet (1999), **CHP, 1919-1999**, Doğan Kitap, İstanbul.
- BİLGİN, Mehmet Fevzi (2004-2005), “Siyasal Teoloji: Carl Schmitt ve Siyasal Kavram Analizi”, **Doğu Batı**, Yıl: 8, Sayı: 30, Kasım, Aralık, Ocak, ss.161-171.
- BİLGİN, Pınar (2003), “Individual and Societal Dimensions of Security”, *International Studies Review*, Cilt: 5, Sayı: 2, ss. 203-222.
- BİLGİN, Pınar (2007), “Making Turkey’s Transformation Possible: Claiming ‘Security-Speak’ not Desecuritization!”, **South East European and Black Sea Studies**, Cilt: 7, Sayı: 4, ss. 555-571.
- BİLGİN, Pınar (2008), “The Politics of Security and Secularism in Turkey: From the Early Republican Era to EU Accession Negotiations”, Dietrich Jung and Catharina Raudvere, (edit.), **Religion, Politics and Turkey’s EU Accession**, ss. 139-156, London: Palgrave.
- BİLGİN, Pınar (2008), “The Securityness of Secularism? The Case of Turkey” **Security Dialogue**, Cilt: 39, Sayı: 6, ss. 593-614.
- BİLGİN, Pınar (2010), “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları” **Stratejik Araştırmalar**, Cilt: 8, Sayı: 14, ss. 30-53.

- BİLGİN, Pınar, BOOTH, Ken and JONES, Richard Wyn (1998), “Security Studies: The Next Stage?”, **Nação e Defesa**, Sayı: 84, ss. 131-157.
- BİLİCİ, Mücahit (2010), “Islam, Migration and Integration: The Age of Securitization”, **Contemporary Sociology: A Journal of Reviews**, Cilt: 39, Sayı: 3, ss. 314-315.
- BİRAND Mehmet Ali (2011), “...Evet gençlerimizde darbecilik vardı”, **Posta**, 19 Mayıs 2011
- BİRAND, Mehmet Ali (1984), **12 Eylül, Saat: 04:00**, Karacan Yayınları, İstanbul.
- BİRAND, Mehmet Ali (1989), **Emret Komutanım**, Milliyet Yayınları, Onbirinci Baskı, İstanbul.
- BİRAND, Mehmet Ali ve diğ. (1993), **Demir Kırat, Bir Demokrasinin Doğuşu**, Milliyet Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.
- BİRAND, Mehmet Ali ve diğ. (1999), **12 Eylül Türkiye'nin Miladı**, Doğan Kitapçılık, İstanbul.
- BİRAND, Mehmet Ali ve YILDIZ, Reyhan (2012), **Son Darbe 28 Şubat**, Doğan Kitap, İstanbul.
- BİRAND, Mehmet Ali, Can Dündar Bülent Çaplı, (1994), **12 Mart: İhtilal'in Peңesinde Demokrasi**, İmge Yayınları, İstanbul.
- BONACKER, Thorsten, Christian, Braun ve Jana Groth, (2009), “The Impact of Civil Society's Human Rights Articulations on Securitization in Ethno-Political Conflicts. A Qualitative Comparative Analysis”, **SHUR Working Paper Series**, Sayı: 200, <http://shur.luiss.it/files/2009/10/shurwp02-09.pdf>
- BOOTH, Ken (1991), “Security and Emancipation”, **Review of International Studies**, Cilt: 17, Sayı: 4, ss. 313-326.
- BOOTH, Ken (1997), “Security and Self: Reflections of a Fallen Realist”, Keith Krause ve Michael C. Williams (der.), **Critical Security Studies: Concepts and Cases**, Minneapolis: University of Minnesota Press, ss. 83-120.

- BOOTH, Ken (2005), "Critical Explorations", Ken Booth (der.), **Critical Security Studies and World Politics**, Londra: Boulder, ss. 1-18.
- BOOTH, Ken (2005), "Beyond Critical Security Studies", Ken Booth (der.), **Critical Security Studies and World Politics**, Boulder, Colo. Lynne Rienner Publishers, ss. 259-278.
- BOOTH, K. ve P. Vale (1995), Security in Southern Africa: After Apartheid, Beyond Realism, **International Affairs**, Vol: 71, No: 2, ss. 285-304
- BOOTH, Ken (2008), **Theory of World Security**, Cambridge: Cambridge University Press.
- BOOTH, Ken. (2005) **Critical Security Studies and World Politics**. London: Lynne Reinner.
- BORA, Bora (2001), "Celal Bayar", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce – Kemalizm**, Derleyen: Ahmet İnel, İletişim, İstanbul, ss. 546-554.
- BOSWELL, Christina (2007), "Migration Control in Europe after 9/11: Explaining the Absence of Securitization", **Journal of Common Market Studies**, Cilt: 45, Sayı: 3, ss. 589-610.
- BOURDIEU, Pierre (1991), **Language and Symbolic Power**, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- BOZARSLAN, Hamit (1996), "Political Crisis and the Kurdish Issue in Turkey", Editör: Robert Olson, **The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s**, Kentucky: University Press of Kentucky.
- BOZARSLAN, Hamit (2009), "İktidar Yapıları, Zor ve Şiddet", Çev: Semih Gürbüz, **21. Yüzyıla Girerken Türkiye**, Semih Vaner (edit.), İstanbul: Kitap Yayınevi, ss. 222-245.
- BOZDAĞ, İsmet (1991), **Bir Darbenin Anatomisi-27 Mayıs İhtilali**, Emre Yayınları, İstanbul.

- BOZDAĞ, Muhammed (2004), **Türkiye’de Siyasi Parti Kapatma: Laiklik, Bölücülük Sorunu**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- BRAKAVI, T. ve M. Laffey (2006), “The Postcolonial Moment in Security Studies”, **Review of International Studies**, Vol: 32, ss. 329-352.
- BRAUCH, Hans Günter (2008), “Introduction: Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century”, Hans Günter Brauch, Úrsula Oswald Spring vd. (Eds.): **Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21 st Century**, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, vol. 3 Berlin – Heidelberg – New York: Springer-Verlag, ss. 27-44.
- BUZAN, Barry (1983), **People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations**, Brighton: Harvester Wheatsheaf.
- BUZAN, Barry (1991), **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, Harlow, Londra: Pearson Longman.
- BUZAN, Barry (2008), “The Changing Agenda of Military Security”, Hans Günter Brauch vd. (der.), **Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century**, Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, ss.553-560.
- BUZAN, Barry vd. (1990), **The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era**, Londra, New York: Pinter Publishers.
- BUZAN, Barry ve Ole Waever, (2003), **Regions and Powers: The Structure of International Security**, Cambridge: Cambridge University Press.
- BUZAN, Barry ve Ole Waever (2009), “Macrosecuritization and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitization Theory”, **Review of International Studies**, Cilt: 35, Sayı: 2, ss. 253-276.
- BUZAN, Barry, Ole Waever ve, Jaap de Wilde (1998), **Security: A New Framework for Analysis**, Boulder, Londra: Lynne Rienner Publishers.

BUZAN, Barry (1993), “Societal Security, State Security and Internationalization”,
Derleyenler: Ole Weaver Ole, Buzan Berry, M. Kelstrup ve P. Lemaitre, **The
Concept, Identity, Migration and The New Security Agenda in Europe**,
Pinter, London, ss. 41-58.

C.H.F. Program (1931), C.H.F. Program, TBMM Matbaası, Ankara

CAMPBELL, David (1992), **Writing Security: United States Foreign Policy and
the Politics of Identity**, Manchester, UK: Manchester University Press.

CEBESOY, Ali Fuat (1960), **Siyasi Hatıralar: II Kısım**, Doğan Kardeş Yayınları A.
Ş. Basımevi, İstanbul.

ÇELEBİ, Aykut (2010), “Şiddete Karşı Siyaset Hakkı”, Aykut Çelebi (Hazırlayan)
Şiddetin Eleştirisi Üzerine, Metis, İstanbul, ss. 255-312.

CEMAL, Hasan (2011), **Türkiye’nin Asker Sorunu: Ey Asker Siyasete Karışma**,
Doğan Kitap, İstanbul.

CESARI, Jocelyne (2009), “The Securitisation of Islam in Europe”, Challenge: Liberty
& Security, Research Paper No: 15, <http://aei.pitt.edu/10763/1/1826.pdf>

CEVİZOĞLU, Hulki (2001), **Generalinden 28 Şubat İtirafı: Post-Modern Darbe**,
Cevizkabuğu Yayınları, İstanbul.

CEYHAN, Ayşe ve Anastassia Thoukala, (2002), “The Securitisation of Migration in
Western Societies” , **Alternatives**, Cilt: 27, ss. 21-39.

CİZRE SAKALLIOĞLU, Ümit (1996b), “Liberalism, Democracy and the Turkish
Center-Right: The Identity Crisis of the True Path Party”, **Middle Eastern
Studies**, Cilt: 32, Sayı: 2, ss. 142–161.

CİZRE, Ümit (2002b), “Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri: Kavramsal ve
İlişkisel Bir Analiz”, Editörler: Tanıl Bora ve Murat Gültekingil, **Modern
Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 156–
179.

- CİZRE, Ümit (2002c), “From Ruler to Pariah: The Life and Times of the True Path Party”, **Turkish Studies**, Volume: 3, Number: 1, 2002, ss. 82–101
- CİZRE, Ümit (2005), **Muktedirlerin Siyaseti: Merkez Sağ-Ordu-İslamcılık**, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul
- CİZRE, Ümit (2006), “Giriş ya da ‘İtaat’ Kültürü Yerine Bilimsel ‘İtiraf’ ve ‘İtiraz’”, Editör: Ümit Cizre, **Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim, Almanak Türkiye 2005**, DCAF - TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi, TESEV Yayını, İstanbul, ss, 8- 11.
- CİZRE, Ümit (2008), “Ideology, Context, and Interest: The Turkish Military”, **The Cambridge History of Turkey: Turkey in the Modern World**, Cilt: 4, Editör: Reşat Kasaba, Cambridge University Press, Cambridge, ss. 301–332.
- CİZRE, Ümit (2009), “Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri Kavramsal ve İlişkisel Bir Analiz”, Derleyenler: Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, 4. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss. 135–161.
- CİZRE, Ümit (2011), “İdeoloji, Menfaat, Bağlam: Türk Ordusu”, Editör: Reşat Kasaba, **Türkiye Tarihi 1839-2010** (Çeviren: Zuhâl Bilgin), Kitap Yayınevi, İstanbul.
- CİZRE-SAKALLIOĞLU Ümit (2002a), **AP-Ordu İlişkileri: Bir İkilemin Anatomisi**, İkinci Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- CİZRE-SAKALLIOĞLU, Ümit (1995), “Türkiye’de Yeni Sağ, Siyasallaşma, Meşruiyet ve Sivil Toplum İlişkisi: Hayaller ve Gerçekler”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 68, ss: 66-85.
- CİZRE-SAKALLIOĞLU, Ümit (1996a), “Parameters and Strategies of Islam–State Interaction in Republican Turkey”, **International Journal of Middle East Studies**, Cilt: 28, Sayı: 2, ss. 231–251.
- CİZRE SAKALLIOĞLU, Ümit (1997), “The Anatomy of the Turkish Military’s Political Autonomy”, **Comparative Politics**, Cilt: 29, Sayı: 2, ss. 151–166.

- CİZRE SAKALLIOĞLU, Ümit (1995), Türkiye’de Yeni Sağ, Siyasallaşma, Meşruiyet ve Sivil Toplum İlişkisi: Hayaller ve Gerçekler, **Toplum Bilim**, No: 68, ss. 66-86
- CİZRE, Ümit Cizre ve Menderes Çınar (2003), “Turkey 2002: Kemalism, Islamism, and Politics in the Light of the February 28 Process”, **South Atlantic Quarterly**, Spring/Summer, 102(2-3), ss. 309-332
- COLLINS, Alan (2005), “Securitization, Frankenstein’s Monster and Malaysian Education,” **The Pacific Review**, Cilt: 18, Sayı: 4, ss.565–586.
- ÇAHA, Ömer (1998), “İdeolojik Kamusalın Sivil Kamusala Dönüşümü”, **Doğu Batı**, Yıl: 2, Sayı: 5, ss. 81-104.
- ÇAHA, Ömer (2001), “İdeoloji ile Hukuk Arasında Devlet”, **Doğu Batı**, Yıl: 4, Sayı 13, ss. 87-113.
- ÇAKIR Ruşen, “Milli Görüş Harketi”, Editör: Yasin Aktay,**Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, Sayı Editörü, , Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.544-575.
- ÇANDAR, Cengiz (1997), “Rejim Tehlikede mi?”, **Sabah**, 27 Şubat.
- ÇANDAR, Cengiz (1997), Post-modern Darbe”, Cengiz Çandar, **Çıktık Açık Alınla**, içinde, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2001, ss.118-119.
- ÇAVDAR, Tefik (1983), Serbest Fırka **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 8, Genel Yönetmen: Murat Belge, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 2052-2059.
- ÇAVDAR, Tefik (2008), **Bir İnkılâbın Günbatımı: 1908**, İmge Kitapevi, Ankara
- ÇAVDAR, Tefik, (1983), “Demokrat Parti”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 8. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÇETİN, Emeç, “Postacı Kapıyı İki Defa Çalar”, **Hürriyet**, Ocak 1980
- DAĞI, İhsan (1998), **Kimlik, Söylem ve Siyaset: Doğu-Batı Ayrımında Refah Partisi Geleneği**, İmge Kitapevi, İstanbul.

- DAVIES, Sara E. (2008), "Securitizing Infectious Diseases", **International Affairs**, Cilt: 84, Sayı: 2, ss. 295-313.
- DEMİREL Tanel (2002), "Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Toplumsal Meşruiyeti Üzerine", **Bir Zümre Bir Parti: Türkiye'de Ordu**, Derleyenler: Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu, 2. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss. 345-381.
- DEMİREL Tanel, (2011), **Türkiye'nin Uzun On Yılı, Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- DEMİREL, Tanel (2002), "Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Toplumsal Meşruiyeti Üzerine", **Toplum Bilim**, Sayı: 93, ss. 29-54.
- DEMİREL, Tanel (2003), Civil Military Relations in Turkey: Two Partterns of Civilian Behaviour Towards, **Turkish Studies**, Cilt: 4, Sayı: 3, Güz.
- DEMİREL, Tanel (2004), **Adalet Partisi: İdeoloji ve Politika**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- DEMİRER, Mehmet Arif, (1995), **6 Eylül 1955, Yassı Ada 6/7 Eylül Davası**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- DERRIDA, Jacques (2010), "Yasanın Gücü: Otoritenin Mistik Temeli" (Çev., Zeynep Direk), Aykut Çelebi (Hazırlayan ve Sunan), **Şiddetin Eleştirisi Üzerine**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 43-133.
- DEUDNEY, Daniel (1990), "The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security", **Millennium – Journal of International Studies**, Cilt: 19, Sayı: 3, ss. 461-476.
- DİREK, Zeynep (2010), "Yasa Adalet ve Siyaset", Aykut Çelebi (Hazırlayan ve Sunan) **Şiddetin Eleştirisi Üzerine**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 214-254.
- DILLON, M. (1995), Sovereignty and Governmentality: From the Problematics of the 'New World Order' to the Ethical Problematic of the World Order, **Alternatives-Social Transformation and Humane Governance**, Vol: 20, ss. 323-368.

- DM, (1983), “Millî Güvenlik Kurulu ve Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu Tasarısı ve Anayasa; Bütçe-Plan; Millî Savunma, İçişleri ve Dışişleri Komisyonları Raporları, (1/747)”, **Danışma Meclisi Tutanak Dergisi**, Cilt: 22, Yasama Yılı: 2, Birleşim: 170, Ekli, S, Sayısı, 587, 5 Ekim Çarşamba
- DOĞAN, Avni (1964), **Kurtuluş ve Sonrası**, Dünya, İstanbul.
- DONAT, Yavuz (1999), **Öncesi ve Sonrası ile 28 Şubat**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- DONAT, Yavuz (2005), **Cumhuriyet’in Kara Kutusu Süleyman Demirel Anlatıyor**, Merkez Kitaplar, 2. Baskı, İstanbul
- DONAT, Yavuz, (1987), **Yavuz Donat’ın Vitrininden 1: Sandıktan ihtilale 1977-1980**, 2 Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- DURAN, Burhanettin (1998), “Approaching the Kurdish Question via Adil Düzen: An Islamist Formula of the Welfare Party for Ethnic Coexistence”, **Journal of Muslim Minority Affairs**, Cilt: 18, Sayı: 1, ss. 111-128.
- DURAN, Burhanettin (2010a), “The Experience of Turkish Islamism: Between Transformation and Empowerishment”, **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, Cilt: 12, Sayı: 1.
- DURAN, Burhanettin (2010b) “AKP ve Dönüşümün Aracı olarak Politika”, Editör: Hakan Yavuz, **AK Parti, Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri**, Kitapyayınevi, İstanbul, ss. 333-358.
- DURAN, Burhanettin ve Menderes Çınar (2008), “The ‘Specific’ Evolution of Contemporary Political Islam in Turkey and Its ‘Difference’”, Editör: Umit Cizre, **Secular and Islamic Politics in Turkey: The Making of The Justice and Development Party**, Routledge, 2008.
- DURUN Davut ve Fatma Yurttaş, (2006), “Türkiye’de Demokrasiye Geçişlerde Askerin Elde Ettiği Çıkış Garantisi olarak Milli Güvenlik Kurulu”, **Muhafazakâr Düşünce**, Yıl: 2, Sayı: 9-10, ss. 222-246.

- DURSUN, Davut (1992), **Siyasi-İdari Sistemle İlişkiler Açısından Din Bürokrasisi: Yapısı Konumu, Gelişimi**, İşaret Yayınları, İstanbul.
- DURSUN, Davut (1995), **Laiklik, Siyaset ve Değişim**, İnsan Yayınları, İstanbul.
- DURSUN, Davut (1998), “Türkiye’de Tek Partili Rejimden Çok Partili Düzene Geçişin İç ve Dış Gelişmeler Açısından Değerlendirilmesi”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı: 23-24, ss. 323-334.
- DURSUN, Davut (2001), **Ertesi Gün (Belgesel), Demokrasi Krizlerinde Basın ve Aydınlar, 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül**, Şehir Yayınları, İstanbul
- DURSUN, Davut (2003), **12 Mart Darbesi: Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler**, Şehir Yayınları, İstanbul.
- DURSUN, Davut (2005), **12 Eylül Darbesi: Hatıralar, Gözlemler, Düşünceler**, Şehir Yayınları, İstanbul.
- DURSUN, Davut (2005), “Türk Demokrasisinde Kurumsallaşma Sorunu ve Krizleri Çözme Yöntemi Olarak Askeri Darbeler”, **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 3, ss. 176-196
- DURSUN, Davut (2008), 12 Mart Siyaset ve Güven Sorunu, **Yeni şafak**, 13 Mart.
- DÜNDAR, Seyhan (1966), **Gölgedeki Adam**, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul
- ECEVİT, Bülent (1956), “Kimler Ne Yapacak?”, **Ulus**, 10 Ocak.
- ECEVİT, Bülent (1960), “Günaydın”, **Ulus**, 28 Mayıs, 1960.
- EGBERT, Jahn, LEMAITRE, Pierre ve WAEVER, Ole (1988), “Conflict Analysis and Conflict Continuation: Understanding the European Security Configuration through Concepts of Security”, Chadwick Alger ve Michael Stohl (der.), **A Just Peace through Transformation: Proceedings of the XIth General Conference of IPRA**, Boulder: Westview Press, ss. 573-591.
- EKİNCİ, Necdet (2002), “Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçiş Sürecinde İkinci Durak: Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı ve Dönem Basını”, **Türkler: Cumhuriyet**, Cilt: 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss.562-568.

- ELBE, Stephen (2006), "Should HIV/AIDS be Securitized? The Ethical Dilemmas of Linking HIV/AIDS and Security", **International Studies Quarterly**, Cilt: 50, Sayı: 1, ss. 119-144.
- ELEVLİ, Avni, (1960), **Hürriyet İçin -27 Mayıs Devrimi**, Yeni Desen, Ankara
- EMMERS, Ralf (2003), "ASEAN and Securitization of Transnational Crime in Southeast Asia", **The Pacific Review**, Cilt: 16, Sayı: 3, ss. 419-438.
- EMRENCE, Cem (2005), "Dünya Krizi ve Türkiye'de Toplumsal Muhalefet Serbest Cumhuriyet Fırkası (1930)", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Liberalizm**, Editör: Murat Yılmaz, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 213-216.
- EMRENCE, Cem (2006), **99 Günlük Muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ENLOE, Cynthia (1990), **Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics**, Berkeley, CA: University of California Press.
- ERDEM, Fazıl Hüsnü (2004), "Türk Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Siyasal Partilerin Kapatılması: Karşılaştırmalı Bir Analiz", **Hukuk ve Adalet**, Yıl: 1, Sayı: 4, ss: 252-301.
- ERDOĞAN, Mustafa (2000/2001) "Hikmet-i Hükümet'ten Hukuk Devletine Yol Var mı?", **Doğu Batı**, Sayı: 13, Yıl: 4, ss. 45-56.
- ERDOĞAN, Mustafa (2007), Din Devleti Özlemi ve Laik Tanklar", **28 Şubat Postmodern Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi**, Birey Yayınları, İstanbul.
- ERDOĞAN, Mustafa, (2001a), "Siyasi Partiler, Devlet ve Demokrasi", **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 22, ss: 59-66.
- ERDOĞAN, Mustafa, (2001b), "Fazilet Partisi'ni Kapatma Kararı Işığında Türkiye'nin Anayasa Mahkemesi Sorunu", **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 23, ss: 36-40.

- ERIKSSON, Johan (2000), "Machiavelli and Critical Security Studies?," **Cooperation and Conflict**, Cilt: 35, Sayı: 1, ss.107-108.
- ERIKSSON, Johan ve Noren Erik (2002), **Setting the Agenda of Threats: An Explanatory Mode**, Uppsala: Uppsala Peace Research Papers.
- ERIKSSON Johan ve Noren Erik (2002), "Setting the Agenda of Threats: An Explanatory Model", Uppsala Research Papers, Uppsala University, Institution for Peace and Conflict Research.
- ERKANLI, Orhan (1972), **Anılar, Sorunlar, Sorumlular...**, Baha Matbaası, 2. Baskı, İstanbul.
- ERKANLI, Orhan (1987), **Askeri Demokrasi (1960–1980)**, Güneş Yayınları, İstanbul.
- ERMAN, Azmi Nihat, (1971), **İzmir Suikastı ve İstiklal Mahkemeleri**, Temel Yayınları, İstanbul
- EROĞUL, Cem (1970), **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- EROĞUL, Cem (2006), **Çok Partili Düzenin Kuruluşu, 1945-71, Geçiş Sürecinde Türkiye**, Editör: İrvin C. Schick ve E. Ahmet Tonak, Belge Yayınları, 5. Baskı, İstanbul ss: 112-158.
- EROĞUL, Cem (2003), **Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi**, İmge, Ankara.
- ERTUNÇ, Ahmet Cemil (2004), **Cumhuriyetin Tarihi**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.
- ESİN, Numan (2005), **Devrim ve Demokrasi: Bir 27 Mayısçının Anıları**, Doğan Kitap, İstanbul.
- EVREN, Kenan (1990), **Kenan Evrenin Anıları**, Milliyet Yayınları, 1.Cilt, İstanbul.
- EVREN, Kenan (1994), **Zorlu Yıllarım**, Cilt 1, Milliyet Yayınları, İstanbul.

- EVREN, Kenan (1997), **12 Eylül'den Önce ve Sonra, Ne Demişlerdi? Ne Dediler? Ne Diyorlar?**, Milliyet Kitapları, 1997, İstanbul.
- FAİK, Bedii (1960, "Kore Destanı", **Dünya**, 28 Nisan.
- FLOYD, Rita (2007), "Human Security and the Copenhagen School's Securitization Approach: Conceptualizing Human Security as a Securitizing Move", **Human Security Journal**, Sayı: 5, Kıs, ss. 38-49.
- FREY, Frederick W. (1975), "Patterns of Elite Politics in Turkey", Derleyen: George Lenczowski, **Political Elite in the Middle East**, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington.
- GEMALMAZ, Semih M. (1996), "12 Eylül Rejimi", Genel Yönetmen: Murat Belge, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 14, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 974–998.
- GİRİTLİ, İsmet (1986), **Atatürk İdeolojisi ve Karşıt Görüşler**, Filiz Kitapevi, İstanbul.
- GOLOĞLU, Mahmut (2006), **Devrimler ve Tepkileri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, 1924-1930**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- GÖLE, Nilüfer (2002), "Secularism and Islamism in Turkey," **New Perspectives Quarterly**, Cilt:19, No.1, Kış. ss.
- GÖZLER, Kemal (2008), "Parti Kapatmanın Kriteri Ne? Parti Kapatmaya Karşı Anayasa Değişikliği Çözüm mü?", **Türkiye Günlüğü**, Sayı: 93, Bahar, ss. 24-31.
- GÖZÜAYDIN, İştahar (2009), **Diyanet: Türkiye Cumhuriyetinde Dinin Tanzimi**, İletişim, İstanbul.
- GROC, Gerard (2009), "Demokrasi ve Sivil Toplum", (Çev. Ayda Arel), Hazırlayan: Semih Vaner, **21. Yüzyıla Girerken Türkiye**, Kitap Yayınevi, İstanbul, ss: 193-221.

- Gromes, Thorsten ve Bonacker, (2007), The Concept of Securitisation as a Tool for Analysing the Role of Human-Rights-Related Civil Society in Ethno-Political Conflicts, **SHUR Working Paper Serie**, , <http://shur.luiss.it/files/2008/10/shurwp05-07.pdf>
- GUZZINI, Stefano and Anna Leander (2006), (edit), **Constructivism and International Relations: Wendt and his critics**, London and New York: Routledge.
- GÜLALP, Haldun (1997), Political İslam in Turkey: The Rise and Fall of the Refah Party, **The Muslim World**, Cilt: LXXXIX, Sayı: 1, ss. 22-41.
- GÜLER, İlhami, (1998), Gericiliğin Gerçek ve Enstrümental Tabiatı Üzerine”, **Doğu Batı Dergisi**, Sayı: 3, ss. 59-64.
- GÜLER, İlhami, (2007) “Cumhuriyetçi Kemalistlerin ‘gölge’si olarak irtica” Radikal, 21 Ekim.**
- GÜNEY, Aylin (2002), “The Military, Politics and Post-Cold War Dilemmas in Turkey”, Editörler: Kees Koonings ve Dirk Kruijt, **Political Armies: The Military and Nation Building in the Age of Democracy**, New York: ZedBooks, London.
- GÜRAN, Kurtuluş, (Yayına Hazırlayan), (1931 [2001: 199-200]), **Tarih IV: Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri (1931-1941)**, Kaynak Yayınları, İstanbul
- GÜRKAN, Celil (1986), **12 Mart’a Beş Kala**, Tekin Yayınları İstanbul, 2 Baskı.
- GÜRKAN, Nilgün (1998), **Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın 1945–1950**, İletişim, Yayınları, İstanbul.
- HAFTENDORN, Helga (1991), “The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security”, **International Studies Quarterly**, Cilt:35, Sayı: 1, ss. 3-17.
- HALE, William (1996), **Türkiye’de Ordu ve Siyaset, 1789’dan Günümüze**, Çeviren Ahmet Fethi, Hil Yayınları, İstanbul.

- HANİOĞLU, Şükrü (1989), **Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük**, İletişim Yayınları, 2. Baskı İstanbul.
- HANİOĞLU, Şükrü (2001), “Hikmet-i Hükûmetçi Bürokrasi ve Demokratik siyaset”, **Sabah**, 7 Ağustos.
- HANİOĞLU, Şükrü (2005), “Baskııcı İktidar-Komplocu Muhalefet’, Sarmalı ve Türk Toplumunu”, **Zaman**, 29 Aralık.
- HANİOĞLU, Şükrü (2006), **Osmanlı’dan Cumhuriyet'e Zihniyet Siyaset ve Tarih**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- HANİOĞLU, Şükrü (2011), “Ötekinin ötekisi olmazsa öteki de olmaz”, **Sabah**, 24 Nisan.
- HANSEN, Lene (2000), “The Little Mermaid’s Silent Security Dilemma and the Absence of Gender in the Copenhagen School”, **Millennium: Journal of International Studies**, Cilt: 29, Sayı: 2, ss. 285-306.
- HANSEN, Lene (2011), “Theorizing the image for Security Studies: Visual securitization and the Muhammad Cartoon Crisis”, **European Journal of International Relations**, XX(X) 1–24
- HEPER, Metin (1992), “Consolidating Turkish Democracy”, **Journal of Democracy**, Cilt: 3, Sayı: 3, ss:105-117.
- HEPER, Metin (1992), “The ‘Strong State’ and Democracy, The Turkish Case in Comparative and Historical Perspective”, **Democracy and Modernity**, Der. S.N. Eisenstadt, Leiden, Newyork, Köln: E.J. Brill.
- HEPER, Metin (1994), “TrialsandTribulations of Democracy in theTirdTurkishRepublic”, Editörler: Metin Heper ve Ahmet Evin, **Politics in the Third TurkishRepublic**, WestwievPress, Boulder-San Francisco, Oxford.
- HEPER, Metin (2002) “The Consolidation of Democracy versus Democratization in Turkeyi” Political Parties in Turkey, Edit. Metin Heper, Barry Rubin, Frank Cass, Londra-Portland, ABD.

- HEPER, Metin (2002), “Demokrasimizin Sorunları”, **Doğu Batı Dergisi**, Sayı: 21, ss.159-168.
- HEPER, Metin (2010), “Güçlü Devlet’ ve Demokrasi”, **Türkiye’nin Siyasal Hayatı: Tarihsel, Kuramsal ve Karşılaştırmalı Açından...** İçinde, Çev. Kadriye Göksel, İstanbul: Doğan Kitap, ss. 121-147.
- HEPER, Metin (2011a), “Siyasal Partiler ve Demokrasi”, Metin Heper, **Türkiye’nin Siyasal Hayatı, Tarihsel, Kuramsal ve Karşılaştırmalı Açından...**, Doğan Kitap, İstanbul, ss. 216-230.
- HEPER, Metin (2011b), “Ordu ve Demokrasi”, Metin Heper, **Türkiye’nin Siyasal Hayatı, Tarihsel, Kuramsal ve Karşılaştırmalı Açından...**, Doğan Kitap, İstanbul, ss.279-303.
- HEPER, Metin (2011c) “Demokrasimizin Sorunları”, **Türkiyenin Siyasal Hayatı: Tarihsel, Kuramsal ve Karşılaştırmalı açından...** İçinde, Çev. Kadriye Göksel, Doğan Kitap, İstanbul, ss. 111-120.
- HEPER, Metin (2011d), **Türkiye’nin Siyasal Hayatı Tarihsel, Kuramsal ve Karşılaştırmalı Açından**, Çeviren: Kadriye Göksel, Doğan Kitap, İstanbul.
- HEPER, Metin ve GÜNEY, Aylın (2000),“The Military and the Consolidation of Democracy: The Recent Turkish Experience”, **Armed Forces and Society**, Cilt: 26, No.4, ss.635–5.
- HODDER-WILLIAMS, Richard (1996), **JudgesandPolitics in theContemporary Age**, BowerdanLondon.
- HOLM, Ulla (2004), “Algeria: Securitisation of State/Regime, Nation and Islam”, Stefan Guzzini and Dietrich Jung (der.), **Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research**, Londra: Routledge, ss. 217–228.
- HUGHES, Bryn (2007), “Securitizing Iraq: The Bush Administration’s Social Construction of Security”, **Global Change: Peace and Security**, Cilt: 19, Sayı: 2, ss. 83-102.

- HUYSMANS, Jef (1995), “Migrants as a Security Problem: Dangers of Securitizing Societal Issues”, Robert Miles ve Dietrich Thranhardt (der.), **Migration and European Integration: The Dynamics of Inclusion and Exclusion**, Londra: Pinter, ss. 53- 72.
- HUYSMANS, Jef (1998a), “Security! What Do You Mean?: From Concept to Thick Signifier”, **European Journal of International Relations**, Cilt: 4, Sayı:2, ss. 226–255.
- HUYSMANS, Jef (1998b), “The Question of the Limit: Desecuritization and the Aesthetics of Horror in Political Realism”, **Millenium - Journal of International Studies**, Cilt: 27, Sayı: 3, ss. 569-589.
- HUYSMANS, Jef (1998c), “Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe”, **European Journal of International Relations**, Cilt: 4, Sayı: 4, ss. 479-505.
- HUYSMANS, Jef (2000), “The European Union and the Securitization of Migration”, **Journal of Common Market Studies**, Cilt: 38, Sayı: 5, ss.751-777.
- HUYSMANS, Jef (2006), **The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU**, Londra: Routledge.
- HUYSMANS, Jef (2008), The Jargon of Exception—On Schmitt, Agamben and the Absence of Political Society, **International Political Sociology**, Cilt: 2, Sayı:2, ss: 165–183.
- HUYSMANS, J. (2000) “The European Union and the Securitization of Migration”, **Journal of Common Market Studies**, Vol. 38, ss. 751-777
- ILICAK, Nazlı (1975b) **15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılamıyor**, Kervan Yayınları, Cilt 2, İstanbul.
- ILICAK, Nazlı (1975a), **15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor**, Kervan Yayınları, Cilt 1, İstanbul.

- İLİCAK, Nazlı (1999), **28 Şubat Sürecinde Din Siyaset ve Laiklik**, Birey Yayınları, İstanbul.
- İLİCAK, Nazlı, “Muhtıra Üzerine”, **Tercüman**, 4 Şubat 1980
- İBA, Şaban (1998a), **Ordu ve Siyaset**, Çivi Yazıları, İstanbul.
- İBA, Şaban (1998b), **Milli Güvenlik Devleti: Dünyada ve Türkiye’de Belgeleriyle Milli Güvenlik İdeolojisi ve Kurumlaşma**, Çivi Yazıları, İstanbul.
- İBRAHİN, Maggie (2005), “The Securitization of Migration: A Racial Discourse”, **International Migration**, Cilt: 43, Sayı: 5, ss. 163-187.
- İNAM, Ahmet (1998), “Yobaz Yaratan Dünyayı Anlamaya Doğru...”, **Doğu Batı Dergisi**, Sayı:3, ss. 33-41.
- İNÖNÜ, İsmet (1959), **Muhalefette İsmet İnönü, 1956-1959, Konuşmaları, Demeçleri, Mesajları, Sohbetleri ve Yazılarıyla**, Derleyen: Sabahat Erdemir, Ekicigil Matbası, İstanbul.
- İNÖNÜ, İsmet (1992), **İsmet İnönü’nün TBMM’deki Konuşmaları (1920–1973)**, Birinci Cilt (1920–1938), Derleyen: Ali Rıza Cihan, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara.
- İNSEL Ahmet (2009), “Bir Toplumsal Sınıf Olarak Türk Silahlı Kuvvetleri”, Derleyenler: Ahmet İnsel ve Ali Bayramoğlu, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, 4. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss: 41-58.
- İNSEL, Ahmet (2001), **Türkiye Toplumunun Bunalımı**, Birikim Yayınları, İstanbul, 3. Baskı.
- İNSEL, Ahmet (2003), “The AKP and Normalizing Democracy in Turkey”, **The South Atlantic Quarterly** Cilt: 102, Sayı: 2/3.
- İNSEL, Ahmet (2003), **Türkiye Toplumunun Bunalımı**, Birikim Yayınları, İstanbul
- İNSEL, Ahmet (1997), MGK Hükümetleri ve Kesintisiz Darbe Rejimi, **Birikim**, Sayı: 96, ss.15-18

- İNSEL, Ahmet ve Ümit Kıvanç (2008), **Ergenekon'a Gelmeden**, Birikim Yayınları, İstanbul.
- İPEKÇİ, Abdi (2004), **İnönü Atatürk'ü Anlatıyor**, Dünya Aktüel, İstanbul
- İPEKÇİ, Abdi (1960), "Milliyet'ten Mektup", **Milliyet**, 30 Mayıs, 1960.
- JACOBY, Tim (2010), **Sosyal İktidar ve Türk Devleti**, Birleşik Dağıtım Kitapevi, Ankara.
- JENKISH, Gareth (2008), **Political Islam in Turkey: Running West, Heading East?**, Palgrave, Macmillan.
- JEVAKHOFF, Alexandre (2005), "Mustafa Kemal ve Kemalizm", Hazırlayan: Semih Vaner, **21. Yüzyıla Girenken Türkiye**, (Çev. Ayda Areli), Kitap Yayınevi, İstanbul, ss: 65-85.
- JUNG, Dietrich ve Wolfango Piccoli (2004), "Yol Ayrımındaki Türkiye", Çeviri: Berna Kurt, Hazırlayan: Semih Vaner, **21. Yüzyıla Girenken Türkiye**, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- JUTILA, Matti (2006), "Desecuritizing Minority Rights: Against Determinism", **Security Dialogue**, Cilt: 37, Sayı: 2, ss. 167-186.
- KABAKLI Ahmet, "Vazifeye Davet", **Tercüman**, 4 Ocak 1980
- KAÇMAZOĞLU, H. Bayram (1988), **Demokrat Parti Toplumsal Tartışmaları**, Birey Yayınları, İstanbul.
- KAHRAMAN, Hasan Bülent (2008), **Türk Siyasetinin Yapısal Analizi I, Kavramlar, Kuramlar, Kurumlar**, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- KAHRAMAN, Hasan Bülent (2010), **Türk Siyasetinin Yapısal Analizi II, 1920-1960**, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- KALAYACIOĞLU, Ersin (1998), 27 Mayıs 1960 İhtilaline Giden Yol, Nedenler ve Açıklamalar, Editör: Suna Kili, **27 Mayıs 1960 Devrimi, Kurucu Meclis ve 1961 Anayasası**, Boyut Kitapları, İstanbul, ss.

- KALİBER, Alper (2003b), “Toplum da artık bir ‘aktör’”, **Radikal**, 6 Mart.
- KALİBER, Alper (2003a) “Bir yönetim projesi olarak güvenlikleştirme ve dış politika” **Açık Radyo**, 3 Eylül, http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=5202
- KALİBER, Alper (2005a), “Securing the Ground Through Securitized Foreign Policy: The Cyprus Case”, **Security Dialogue**, Cilt: 36, No: 3, ss. 319-337.
- KALİBER, Alper (2005b), “Türkiye’de Güvenleştirilmiş Bir Alan Olarak Dış Politikayı Yeniden Düşünmek: Kıbrıs Örneği”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt: 2, Sayı: 7
- KALİBER, Alper ve Nathalie Tocci, (2010), “Civil Society And the Transformation of Turkey’s Kurdish Question”, **Security Dialogue**, Cilt: 41, Sayı: 2, ss. 191-215.
- KALKANOĞLU, Semih (1991), **İsmet İnönü: Din ve Laiklik**, Tekin Yayınevi, İstanbul
- KARAKAYA POLAT, Rabia (2008), “The Kurdish Issue: Can the AK Party Escape Securitization”, **Insight Turkey**, Cilt: 10, Sayı: 3, ss. 75-86.
- KARAKAYA POLAT, Rabia (2009), “The 2007 Parliamentary Elections in Turkey: Between Securitization and Desecuritization”, **Parliamentary Affairs**, Cilt: 62, Sayı: 1, ss. 129-148.
- KARAÖMERLİOĞLU, Asım (2006) “Türkiye’de Çok Partili Demokrasiye Dönüşün Toplumsal Dinamikleri”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 106, ss.174-191.
- KARATEPE, Şükrü, (1999), **Darbeler Anayasalar ve Modernleşme**, İz Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.
- KARDAŞ, Tuncay (2006a) “New Perspectives in Security Studies”, **Bilgi**, Sayı, 13, No:2.
- KARDAŞ, Tuncay (2006b), “Security Governmentality in Turkey”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, University of Wales, Aberystwyth, Galler, Birleşik Krallık.

- KARDAŞ, Tuncay (2007), “Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?”, **Uluslararası Politikayı Anlamak: Ulus-Devletten Küreselleşmeye**, ed. Zeynep Dağı, İstanbul: Alfa.
- KARDAŞ, Tuncay (2009), “Turkey: Secularism, Islam and EU”, in, **The Borders of Islam: Exploring Samuel Huntington's Faultlines, from Al-Andalus to Virtual Ummah**, Tuncay Kardas, Stig Jarle Hansen and Atle Mesoy (eds.), London: Hurst& New York: Columbia University Press.
- KARDAŞ, Tuncay (2012), “Visual Ergenekon and its Vicissitudes”, **Middle East Critique**, Cilt: 21, Sayı: 1.
- KARDAŞ, Tuncay ve Nebi MİŞ (2011), “EU Membership process as State Insecurity: The Case of Turkey”, **Third Global International Studies Conference, The World in Crisis: Revolution or Evolution, in the International Community**, World International StudiesCommitte (WISC), 17-20 August 2011 University of Porto, Portugal.
- KARDAŞ, Ümit (2008/9), “Ordu-Siyaset-Yargı İlişkisi”, **Doğu Batı**, Yıl: 11, Sayı: 47, ss: 173-187.
- KARDAŞ, Ümit (2009), “Askeri Gücün Anayasal Bir Yargı Alanı Yaratması ve Yürütme Erkini Bir Şekilde Kullanması”, Derleyenler: Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, 4. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss: 295-310.
- KARPAT, Kemal (1968), *Political and social thought in the contemporary Middle East*, London: Pall Mall.
- KARPAT, Kemal (1970), “Modern Turkey”, Derleyenler: P.M. Holt, Ann K.S. Lambton ve Bernard Lewis, **The Cambridge History of Islam**, Vol, 2B, Cambridge UniversityPress, ss. 527-65.
- KARPAT, Kemal (1982), **Political and Social Thought in the Contemporary Middle East**, New York.

- KARPAT, Kemal (1988), "Military Interventions: Army Civilian Relations in Turkey Before and After 1980", Derleyenler: M. Heper ve A. Evin, **State, Democracy and Military: Turkey in the 1980s**, Walter de Gruyter, Berlin, Newyork.
- KARPAT, Kemal (1996), **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, Afa Yayınları, İstanbul
- KARPAT, Kemal (2007), **Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi: 1876-1980**, Çeviren Esin Soğancılar, İmge Yayınları, Ankara.
- KARPAT, Kemal (2009), **Osmanlı'dan Günümüze Elitler ve Din**, Çeviren: Güneş Ayas, Timaş Yayınları, 3. Baskı İstanbul.
- KARPAT, Kemal (2010), **Osmanlıdan Günümüze Asker ve Siyaset**, Çev. Güneş Ayas, Timaş, İstanbul.
- KARPAT, Kemal (2011), **Türk Siyasi Tarihi: Siyasi Sistemin Evrimi**, Çev. Ceren Elitez, Timaş Yayınları, İstanbul.
- KARYOTIS, Georgios (2004), "Securitization of Greek Terrorism and Arrest of the Revolutionary Organization November 17", **Cooperation and Conflict**, Cilt: 42, No Sayı: 3, ss. 271-293.
- KATZENSTEIN, Peter (1996), "Preface", Derleyen, Peter Katzenstein, **The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics**, New York, Colombia.
- KAYA, Ayhan (2010), Individualization and Institutionalization of Islam in Europe in the Age of Securitization, **Insight Turkey**, Cilt: 12, Sayı: 1, ss. 47-63.
- KAYA, Funda Günsoy (2010), **Schmitt ve Strauss'ta "Politik Olan"**, Paradigma Yayıncılık, İstanbul.
- KAYALI, Kurtuluş (2005), **Ordu ve Siyaset- 27 Mayıs- 12 Mart**, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

- KAZANCIGİL, Ali (2009), “Devlet: Türk Modernliğinin Merkezi Aktörü”, (Çev. Ali Kazancıgil), Hazırlayan: Semih Vaner, **21. Yüzyıla Girerken Türkiye**, Kitap Yayınevi, İstanbul, ss: 119-152.
- KELLE, Alexander, (2007), “Securitization of International Public Health: Implications for Global Health Governance and the Biological Weapons Prohibition Regime”, **Global Governance**, Cilt: 13, Sayı: 2, ss. 217-235.
- KELSTRUP, Morten (2004), “Globalisation and Societal Insecurity: the Securitization of Terrorism and Competing Strategies for Global Governance”, Stefano Guzzini and Dietrich Jung (der.), **Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research**, Londra: Routledge, ss. 106-116.
- KEYMAN Fuat (2007), “Türkiye’de demokrasi tehlikede”, **Radikal**, 16 Aralık.
- KEYMAN, Fuat (1998), “Kamusal Alan ve ‘Cumhuriyetçi Liberalizm’: Türkiye’de Demokrasi Sorunu”, **Doğu Batı**, Yıl: 2, Sayı: 5, ss. 63-80.
- KEYMAN, Fuat E. (2001), “Devlet Bekası- Hukukun Üstünlüğü Karşılığı: Türkiye’de Devlet Sorunu ve Demokratikleşme Olasılığı”, **Doğu Batı**, Sayı: 13, ss: 137-149.
- KEYMAN, Fuat (2000), **Küreselleşme, Devlet, Kimlik,Farklılık: Uluslar arası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- KILIÇBAY, Mehmet Ali (1994), “Laiklik ya da Bu Dünyayı Yasayabilmek”, **Cogito**, Sayı: 1.
- KILIÇBAY, Mehmet Ali, (1998), Bir ‘Tarih Okuma Tarzı’ Olarak Gericilik, **Doğu Batı Dergisi**, Sayı: 3, ss. 21-25.
- KIVANÇ, Ümit (1997), “Sahibinden ‘Devlet’in Kapsamı”, **Birikim**, Ocak-Şubat, ss: 27-45.
- KNUDSEN, Olav F. (2001), “Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization”, **Security Dialogue**, Cilt: 32, Sayı: 3, ss. 355-368.

- KOÇAK, Cemil (1997), “Siyasi Tarih (1923–1950)”, **Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye 1908–1980**, Cilt 4, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, ss: 83–173.
- KOÇAK, Cemil (2006), **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KOÇAK, Cemil (2010), **İkinci Parti: Türkiye’de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)**, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KOLODZIEJ, Edward A. (2005), **Security and International Relations**, Cambridge: Cambridge University Press.
- KONGAR, Emre (1994: 157), **İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, Cilt 1-2**, Büyük Fikir Kitaplar, İstanbul.
- KÖKER, Levent (2008), **Demokrasi Eleştiri ve Türkiye**, Dipnot Yayınları, Ankara.
- KRAMER, Heinz (2001), **Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye**, Timaş, 2. Baskı, İstanbul.
- KRAUSE, Keith (1998), “Critical Theory and Security Studies: The Research Programme of Critical Security Studies”, **Cooperation and Conflict**, Cilt: 33, Sayı: 3, ss. 298-333.
- KRAUSE, Keith ve M. C. Williams (1996), “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, **Mershon International Studies Review**, Cilt: 40, Sayı: 2, ss. 229-254.
- KRAUSE, Keith ve M. C. Williams (1997), From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies”, Keith Krause ve Michael C. Williams (der.), **Critical Security Studies: Concepts and Cases**, Minneapolis: University of Minnesota Press, ss. 33-59.
- KRAUSE, K. ve M. C. Williams (1996), Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods, **International Studies Quarterly**, Vol: 40, ss. 229-254.

- KRAUSE, K. ve M. C. Williams (Edit.) (1997), **Critical Security Studies: Concepts and Cases**, Minneapolis, MN, University of Minnesota Press.
- KUTAY, Cemal (2004), **Mustafa Kemal'in önlenecek Demokrasi Girişimi, Serbest Cumhuriyet Fırkası, (Laik Liberal Rejim) Bugünkü Duruma Nasıl Sürüklendi**, İklim Yayıncılık, İstanbul.
- KURU, Ahmet (2011), **Pasif ve Dışlayıcı Laiklik ABD, Fransa ve Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KÜÇÜK, Mustafa (2007), "Understanding Institutional Change in Contemporary Turkey and Israel: Class, State and Hegemony", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Aberystwyth Üniversitesi, İngiltere.
- KÜRKÇÜOĞLU, Ömer (1978), "Türk Demokrasininin Kuruluş ve İşleyişinde Dış Etkenler (1946'dan bu yana)", **A.Ü. SBFĐ**, Cilt: XXXIII, No: 1-2, Mart-Haziran, ss: 213-248.
- LAÇİNER, Ömer (1996), "Erbakan'ın Afrika Seferi ve Türkiye'nin İtibarı", **Birikim**, Sayı: 90 Ekim, ss: 3-7.
- LAÇİNER, Ömer (1996), "Susurluk Olayı", **Birikim**, Sayı: 91, ss: 3-7.
- LAÇİNER, Ömer (1998), "Gerçersizleşen ama Yenilenemsi Gereken Bir Koordinat", **Doğu Batı Dergisi**, Sayı: 3, ss. 27-31.
- LAÇİNER, Ömer (2000), "28 Şubat Süreci' Vesilesiyle Tarih ve Toplumumuza Dair Notlar", **Birikim Dergisi**, Sayı: 131, Mart, ss: 15-21.
- LAÇİNER, Ömer (2009a), "Türk Militarizmi I", Derleyenler: Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye'de Ordu**, 4. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss: 13-28.
- LAÇİNER, Ömer (2009b), "Türk Militarizmi II: "Ordular İlk Hedefiniz Piyasa' mı Oluyor?" , Derleyenler: Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye'de Ordu**, , 4. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss: 29-40.

- LEWIS, Bernard (2000), **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çeviren: Metin Kıratlı, 8. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- LEWIS, Bernard (2007), **Demokrasi'nin Türkiye Serüveni**, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- LEWIS Bernard., (1998), **Modern Türkiye'nin Doğuşu** (çev: Metin Kıratlı), Ankara.
- MAHÇUPYAN, Etyen (1998), "Osmanlı'dan Günümüze Parçalı Kamusal Alan ve Siyaset", **Doğu Batı**, Yıl: 2, Sayı: 5, ss. 137-145.
- MAHÇUPYAN, Etyen (2009), "Bir Mikro İdeoloji olarak Militarizm: Zihniyet, Özne ve Etik Meseleleri Üzerine Bir Not", **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye'de Ordu**, Derleyenler: Ahmet İnsel ve Ali Bayramoğlu, 2. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss.119-134.
- MANGO, Andrew (2004), **Atatürk, Modern Türkiye'nin Kurucusu**, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- MARCOU, Jean (2009), "Anayasal Hareket", (Çev. Oya Boyar), Hazırlayan: Semih Vaner, **21. Yüzyıla Girerken Türkiye**, Kitap Yayınevi, İstanbul, ss: 86- 122.
- MARDİN, Şerif (2000), "Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri", **Türkiye'de Toplum ve Siyaset Makaleler I**, İletişim Yay., İstanbul 2000, s.34-76.
- MARDİN, Şerif (1966) [2005:179-180]), **Türk Modernleşmesi: Makaleler 4**, İletişim, İstanbul, 15. Baskı
- MARDİN, Şerif (1966), "Opposition and Control in Turkey", **Government and Opposition**, Cilt: 1, Sayı: 3, ss. 375-387.
- MARDİN, Şerif (1973), "Center-Periphery Relations: A Key to Turkish Politics", **Daedalus**, ss. 169-190.
- MARDİN, Şerif (1973[2004]), **Türkiye'de Toplum ve Siyaset: Makaleler 1**, İletişim, İstanbul, 12. Baskı

- MATHEWS, Jessica Tuchman (1989), "Redefining Security", **Foreign Affairs**, Cilt: 68, Sayı: 2, ss. 162-177.
- MATTI, Jutilla, (2006), "Desecuritizing Minority Rights: Against Determinism", **Security Dialogue**, Cilt: 37, Sayı: 2, ss. 167-185.
- MAZICI, Nurşen (2002), "27 Mayıs Kemalizmin Restorasyonu mu?", Derleyenler: Tanıl Bora, Murat Güntekingil, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, İletişim Yayınları, İstanbul, ss: 555-569.
- MAZICI, Nurşen (1989), **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Svil Rejime Etkileri**, Gür Yayınları, İstanbul.
- McDONALD, Matt (2008), "Securitization and the Construction of Security", **European Journal of International Relations**, Cilt: 14, Sayı: 4, ss. 563-587.
- McSWEENEY, Bill (1996), "Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School", **Review of International Studies**, Cilt: 22, Sayı: 1, ss. 81-93.
- McSWEENEY, Bill (1998), **Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations**, Cambridge: Cambridge University Press.
- McSWEENEY, Bill (1999), **Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations**, Cambridge: Cambridge University Press.
- MEARSHEIMER, John (1990), Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War, **International Security**, Cilt: 15, Sayı: 1, ss: 15-56.
- MERT, Nuray (1994), **Laiklik Tartışmasına Kavramsal Bir Bakış Cumhuriyet Kurulurken Laik Düşünce**, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- MERT, Nuray (1998), "Gericilik", **Doğu Batı Dergisi**, Sayı: 3, ss. 9-19.
- MGK (1990), **Devletin Kavram ve Kapsamı**, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara.
- MGK Genel Sekreterliği, (1981), "12 Eylül Öncesi ve Sonrası", **Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara

- MOLLER, Frank (2007), “Photographic Interventions in Post-9/11 Security Policy”, **Security Dialogue** June, vol. 38, no. 2, pp. 179-196
- MOORE, Andrew “What is the Pragmatics”, <http://www.universalteacher.org.uk/lang/pragmatics.pdf>
- MOUFFE, Chantal (2010), **Siyasal Üzerine**, Çev. Mehtap Ratip, İstanbul: İletişim Yayınları.
- MURPHY, Christopher (2007), “Securitizing Canadian Policing: A New Policing Paradigm For the Post 9/11 Security State?”, **Canadian Journal of Sociology**, Cilt: 32, Sayı: 4, ss. 449-475.
- MYERS, Norman (1989), “Environment and Security”, **Foreign Policy**, Sayı: 74, ss. 23-41.
- NADİ, Nadir, (1960), “Dönüm Noktası”, **Cumhuriyet**, 28 Mayıs 1960.
- NAYR, Y. Nabi (1951), “Geriliğe Karşı”, **Varlık**, 1.2.1951.
- NUTUK (1997), (Mustafa Kemal), **Nutuk 1919-1927**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara,
- O'REILLY, Ciaran (2008), “Primetime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq”, **Journal of Politics and Law**, Cilt: 1, Sayı: 3.
- Oktay Ekşi, “Adını Koyun Artık”, **Hürriyet**, 13 Şubat 1980
- OKYAR, Ali Fethi (1987), **Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu Nasıl Feshedildi**, (yayın evi yok) İstanbul.
- OKYAR, Fethi (1980), **Üç Devirde Bir Adam**, Yayına Hazırlayan: Cemil Koçak, Tercüman Yayınları, İstanbul.
- ORBAY, Rauf (1993), **Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım 2**, Emre Yayınları, İstanbul.
- ÖKE, Mim Kemal (2004), **Derviş ve Komutan: Özgürlük-Güvenlik Sarkacındaki Türkiye'nin Kimlik Sorunsalı**, Alfa, İstanbul.

- ÖNİŞ, Ziya (1997), “The Political Economy of Islamic Resurgence in Turkey: the Rise of the Welfare Party in Perspective”, **Third World Quarterly**, Cilt: 18, No: 4, ss: 743-766.
- ÖNGİDER, Seyfi (2009), **Kemalist Rejimin İnşası: Tahrir-i Sukun Kanunu**”, Derleyen: Ömer Laçiner, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler**, Cilt 9, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 312-318
- ÖZBUDUN, Ergun ve Ömer Faruk Gençkaya, (2010), **Türkiye’de Demokratikleşme ve Anayasa Yapımı Politikası**, Doğan Kitap, İstanbul.
- ÖZBUDUN, Ergun (1995), “Siyasal Partiler ve Demokrasi”, **Siyasi Partiler ve Demokrasi Sempozyumu**, TESAV Yayını.
- ÖZBUDUN, Ergun (2003), **Çağdaş Türk Politikası: Demokratik Pekişmenin Önündeki Engeller**, Çev. Ali Resul Usul, Doğan Kitap, İstanbul.
- ÖZBUDUN, Ergun (2007), **Çağdaş Türk Politikası: Demokratik Pekişmenin Önündeki Engeller**, 2. Baskı, Çev: Ali Resul Usul, Doğan Kitap, İstanbul.
- ÖZBUDUN, Ergun (2008), “Siyasi Parti Kapatma Davalarında Türk Anayasa Mahkemesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Arasındaki Yaklaşım Farkı”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı: 93, Bahar, ss. 12-23.
- ÖZBUDUN, Ergun (2010), “Türkiye’nin Demokratikleşmesinin Önündeki Engeller”, **Stratejik Boyut**, Yıl: 2, Sayı, Mayıs, Haziran Temmuz, ss.13-17.
- ÖZBUDUN, Ergun (2011), **Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ÖZBUDUN, Ergun ve Serap Yazıcı, (1996), “Military Regimes, Extrication from Politics: Exit Guaranties”, Derleyen: Alexandra Jasinka-Kania ve Jacek Raciborski, **Nation Power, Society**, Warszawa Scholar, ss. 325-340.
- ÖZBUDUN, Ergun ve Serap Yazıcı (2004), **Democratization Reforms in Turkey (1993-2004)**, TESEV, İstanbul.

- ÖZCAN, Gencer (1998), “Türkiye’de Ulusal Güvenlik ve Dış Politikasında Askeri Yapının Artan Etkisi,” Derleyenler: Gencer Özcan ve Şule Kut, **En Uzun On yıl, Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar**, İstanbul: Boyut, ss: 65-98
- ÖZCAN, Gencer (2006a), **Türkiye’de Siyasal Rejim ve Güvenlikleştirme Sorunları**,” **İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar**, İstanbul, Bağlam, ss. 251-282.
- ÖZCAN, Gencer (2006b), “Milli Güvenlik Kurulu”,Editör: Ümit Cizre, **Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim, Almanak Türkiye 2005**, DCAF - TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi, TESEV Yayını, İstanbul, ss: 32-45.
- ÖZDAĞ, Ümit (2004) **Menderes Döneminde Ordu Siyaset ilişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, 2. Baskı, Boyut Yayınları, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Hikmet (1993), **Rejim ve Asker**, İz Yayıncılık, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Hikmet (1995), **Türkiye Cumhuriyeti**, İz Yayıncılık, İstanbul.
- ÖZİPEK, Berat Bekir (2004a), “İrtica Nedir?”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık**, Cilt: VI, İletişim Yayınları, İstanbul, ss: 236-244.
- ÖZİPEK, Berat Bekir (2004b), “Serbest Fırka’nın Mürtecileri”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık**, Cilt: VI, İletişim Yayınları, İstanbul, ss: 245-259.
- ÖZTİN, Tahsin (1960), “Yepyeni Çehre Taptaze Bir Ruh”, **Hürriyet**, 31 Mayıs 1960.
- PARLA, Taha (1991), **Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları - Cilt 1: Atatürk’ün Nutuk’u**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- PARLA, Taha (1995), **Türkiye’nin Siyasal Rejimi 1980-1989**, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- PARLA, Taha (2009), “Türkiye’de Merkantilist Militarizm 1960-1998”, Derleyenler: Ahmet İnsel ve Ali Bayramoğlu, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, 4. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss: 201-204.

- PASHA, Mustapha Kamal (1996), "Security as Hegemony", **Alternatives**, Cilt: 21, Sayı: 3, ss.283-302.
- PULAK, Can, "Perşembenin Gelişİ", **Günaydın**, 3 Ocak 1980
- RICOEUR, Paul (2000), **Söz Edimleri Kuramı ve Etik**, çev. Atakan Altınörs, Asa Kitabevi, Bursa.
- ROE, Paul (2000), "Former Yugoslavia: The Security Dilemma That Never Was?", **European Journal of International Relations**, Cilt: 6, Sayı: 3, ss. 373-
- ROE, Paul (2002), "Misperception and Ethnic Conflict: Transylvania's Societal Security Dilemma", **Review of International Studies**, Cilt: 28, Sayı: 1, ss. 57-74.
- ROE, Paul (2004), "Securitization and Minority Rights: Conditions of Desecuritization", **Security Dialogue**, Cilt: 35, Sayı: 3, ss. 279-294.
- ROE, Paul (2004), "Which Security Dilemma? Mitigation Ethnic Conflict: The Case of Croatia", **Security Studies**, Cilt: 13, Sayı: 4, ss: 280-313.
- ROE, Paul (2005), **Ethnic Violence and the Societal Security Dilemma**, New York: Routledge.
- ROE, Paul (2006), "Reconstructing Identities or Managing Minorities? Desecuritizing Minority Rights: A Response to Jutila", **Security Dialogue**, Cilt: 37, No: 3 ss. 425-438.
- ROE, Paul (1999), "The Intrastate Security Dilemma: Ethnic Conflict as a 'Tragedy'?", **Journal of Peace Research**, Cilt: 36, Sayı: 2, ss. 183-202.
- ROSS, Leslie I. ve Noralou P. Ross (1971), **Manhagers of Modernization: Organizations and Elites in Turkey (1950-1969)**, Cambridge, Harvard University Press.
- RP Kapatma Davası (1998), **Refah Partisi Kapatma Davası: İddianame Esas Hakkında Görüş, Savunma, Gerekçeli Karar**, Kaynak Yayınları, İstanbul.

- SALTER, Mark B. (2008), "Securitization and Desecuritization: A Dramaturgical Analysis of Canadian Air Transport Security Authority", **Journal of International Relations and Development**, Cilt: 11, Sayı: 4, ss: 321-349.
- SALTER, Mark B. (2011), "When Securitization Fails: The Hard Case of Counter-Terrorism Programs", Edit. Thierry Balzacq, **Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve**, Routledge, London ve New York, ss: 116-132.
- SANCAR, Mithat (1997), "Devlet Akli", Hukuk Devleti ve 'Devlet Çetesi, **Birikim**, Sayı: 155, ss.40-47.
- SANCAR, Mithat (1998), "Yasallık Meşruluk Geriliminde Hukuk Devleti", **Birikim**, Sayı: 166, ss. 36-44.
- SANCAR, Mithat (2000), (92-97) Geçmişin Hesabı, Geleceğin İnşası, **Birikim Dergisi**, Sayı, 134-135, ss. 90-97
- SARIBAY, Ali Yaşar (2004), Milli Nizam Partisi'nin Kuruluşu ve Programının İçeriği", Editör: Yasin Aktay, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık**, Sayı Editörü, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul, ss: 576-590.
- SASSE, Gwendolyn (2005), "Securitization or Securing Rights? Exploring the Conceptual Foundations of Policies towards Minorities and Migrants in Europe", **Journal of Common Market Studies**, Cilt: 43, Sayı: 4, ss. 673-693.
- SAVCI, Bahri (1971), "Cumhuriyeti Korumak", **ASBF Dergisi**, Cilt: XXVI, No: 1, ss: 329-333.
- SAVCI, Bahri (1972), "Atatürkçü Demokrasi- Bilim Politikası", **AÜSBF Dergisi**, Cilt: 27, Sayı: 3, ss: 457-464.
- SAVVIDES, Philippos K. (2000), "Legitimation Crisis and Securitization in Modern Turkey", **Middle East Critique**, Cilt: 9, Sayı: 16, ss: 55-73.
- SCHMITT, Carl (2002), **Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm**, Çev., A. Emre Zeybekoğlu, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

- SCHMITT, Carl (2005), **Siyasal Kavramı**, Çev., Ece Göztepe, İstanbul: Metis Yayınları.
- SEARLE, John R. (2000). **Söz Edimleri: Bir Dil Felsefesi Denemesi**, çev. Levent Aysever, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- SEVİĞ, Raşit, (1960), “Baskıya Karşı Meşru Müdafaa Hakkı”, **Hürriyet**, 3 Haziran 1960.
- SEVİNÇ, Murat (2000), “Milli Güvenlik Kurulu ve 1997 Süreci”, **Birikim Dergisi**, Sayı: 131, ss: 60-71.
- SEZGİN, Ömür ve Gencay Şaylan, (1983), Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 8, Genel Yönetmen: Murat Belge, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 2043- 2051.
- SHAW, Satndford J. ve Ezel Kural Shaw, (1983), **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, Çeviren: Mehmet Harmancı, e Yayınları, İkinci Cilt, İstanbul.
- SJÖSTEDT, Roxanna (2008), “Exploring the Construction of Threats: The Securitization of HIV/AIDS in Russia”, **Security Dialogue**, Cilt: 39, Sayı: 1, ss. 7-29.
- SMITH, Steve (1999), “The Increasing Insecurity of Security Studies: Conceptualizing Security in the Last Twenty Years”, **Contemporary Security Policy**, Cilt: 20, Sayı: 3, ss. 72-101.
- SMITH, Steve (2005), “The Contested Concept of Security”, Ken Booth (der.), **Critical Security Studies and World Politics**, Londra: Boulder, ss. 27-62.
- SOMEL, Selçuk Akşin (1998) “Gericilik’ ve ‘İlercilik’ ve Aydınlar”, **Doğu Batı Dergisi**, Sayı: 3, ss. 43-50.
- SORGUN, Taylan (2004), **İmparatorluktan Cumhuriyete: İmparatorluk, İttihat Terakki, Cumhuriyet 1902-1938 Üç Devrin Galerisi**, Kumsaati Yayınları, İstanbul.

- STRITZEL, Holger (2007), “Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond”, **European Journal of International Relations**, Cilt: 13, Sayı: 3, ss. 357-383.
- SUBAŞI, Necdet (2005), **Ara Dönem Din Politikaları**, Küre Yayınları, İstanbul.
- SUNAY, Reyhan (2001), “Siyaset-İdeoloji-Yargı Ekseninde’ Türkiye’de Parti Özgürlüğü ve Avrupa Sözleşmesi Uygulaması, **Liberal Düşünce**, Sayı: 22, Yıl: 6, Bahar, ss. 32-45.
- ŞAHSUVAROĞLU, Haluk Y. (1960), “Ordu ve Hürriyet”, **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1960.
- ŞARLAK, Zeynep (2009), Atatürkçülük’ten Millî Güvenlik Rejimine: 1990’lar Türkiye’sine Bir Bakış” , **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Derleyenler: Ahmet İnel ve Ali Bayramoğlu, 2. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss. 225–269.
- ŞEN, Serdar (2010), **Cumhuriyet Kültürünün Oluşum Sürecinde Bir İdeolojik Aygıt Olarak Silahlı Kuvvetler: Silahlı Kuvvetler ve Modernizm**, Su Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- T.B.M.M. (1950), **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Cilt: 1, Birleşim: 4, 31.05.1950
- T.B.M.M. (1950), **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem IX, Cilt:1, Birleşim: 9, 19.06.1950’ e Bağlı 3 Sıra Sayılı Basmayazı, s. 183
- T.B.M.M. (1959), **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: XI, Cilt: 9, İçtima: 2, Altmışaltıncı. İnikat, Pazartesi.
- T.B.M.M. (1960), **TBMM Tutanak Dergisi**, Devre: XI, Cilt: 18, İçtima: 3, Elli Sekizinci İnikat, 18 Nisan Pazartesi.
- T.B.M.M. (1962), **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 1, Cilt: 4, Toplantı 1, 62. Birleşim, 3 Mart Cumartesi.

- T.B.M.M. (1339), **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: II, Cilt: 4, İçtima Senesi: 1, Altmışyedinci İçtima, 13 Kânunuevvel 1339 Perşembe
- T.B.M.M. (1340a), **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: II, Cilt:7 , İçtima Senesi: 2, Birinci İçtima, 1.3.1340 Cumartesi
- T.B.M.M. (1340b), **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: II, İçtima Senesi: II, Cilt: 7, (1.3.1340 tarihli birinci içtimadan 20. 3. 1340 tarihli yirminci içtimaa kadar)
- T.B.M.M. (1341a), **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: II, Cilt:14, İçtima Senesi: 2, Altmış dördüncü İçtima, 25. 2. 1341 Çarşamba
- T.B.M.M. (1341b), **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: II, Cilt:15, İçtima Senesi: 2, Altmışdokuzuncu İçtima, 4.3 .1341 Çarşamba
- T.B.M.M. (1930a), **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: 3,İçtima: 3, Seksen İkinci İnhitat, Cilt: 21, 25-XI- 1930 Perşembe
- T.B.M.M. (1930b), **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: 3, İçtima: 3, Seksen Dördüncü İnkitat, Cilt: 21, 2- X-1930, Perşembe
- T.B.M.M. (1930c), **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: 3, İçtima: 4, Beşinci İnkitat, Cilt: 22, 15-XI- 1930, Perşembe
- T.B.M.M. (1931), **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: 3, İçtima: 4, On Yedinci İnkitat, Cilt: 24, I-I- 1931, Perşembe
- T.B.M.M. (1945), **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 7, Toplantı 3, Cilt 20, 12. Birleşim, 17. 12. 1945
- T.B.M.M. (1945), **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 7, Toplantı 3, Cilt 20, 13. Birleşim, 18. 12. 1945
- T.B.M.M. (1957), **TBMM Tutanak Dergisi** 10. Dönem, Cilt: 20, İçtima: 78, 7.6.1957
- T.B.M.M. (1957), **TBMM Tutanak Dergisi**, 10. Dönem, Cilt: 20, İçtima 79, 10.6.1957,

- T.B.M.M. (1960), **TBMM Tutanak Dergisi**, Devre: 11, İçtima: 3, 61. İnkıtat, 27 Nisan.
- T.B.M.M. (1960), **TBMM Tutanak Dergisi**, Devre: 11, İçtima: 3, 61. İnkıtat, 27 Nisan.
- T.B.M.M. (1978), **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 5, Cilt 5, Toplantı 1, 124. Birleşim, 28 Mart.
- T.B.M.M. (1978), **TBMM Tutanak Dergisi**, Cilt 1, Toplantı 18, 4. Birleşim, 26 Aralık Salı.
- T.B.M.M. (1980), **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 5, Toplantı 3, Kırkdördüncü Birleşim, 16 Şubat Cumartesi.
- T.B.M.M. (1980), **TBMM Tutanak Dergisi**, Cilt 1, Toplantı 19, Üçüncü Oturum, 20 Şubat Çarşamba.
- T.B.M.M. (1997), **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 20, Cilt: 25, Yasama Yılı: 2, 84. Birleşim, 23 Nisan Çarşamba.
- T.B.M.M. [EK] (1962a), “..Anayasa nizamını, Milli Güvenlik ve Huzuru bozan bazı filler hakkında kanun teklifi...”, Sıra Sayısı 51, **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem: 1, Cilt 4, Toplantı 1, Altmışikinci Birleşim, 3.3.1962, Cumartesi.
- TABAK, Serap (2002), “Serbest Cumhuriyet Fırkası”, **Türkler: Cumhuriyet**, Cilt: 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 552-561.
- TANK, Pınar (2005), “Political Islam in Turkey: A State of Controlled Secularity”, **Turkish Studies**, Cilt: 6, No: 1, ss: 3-19.
- TANK, Pınar (2005), “Political Islam in Turkey: A State of Controlled Secularity”, **Turkish Studies**, Cilt: 6, Sayı: 1, ss. 3-19.
- TANK, Pınar (2009), “Turkey’s Military Elite at a Crossroad: Paths to Desecuritisation?” **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Oslo Üniversitesi, Oslo.

- TANÖR, Bülent (1997), **Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri**, TÜSİAD, İstanbul.
- TANRISEVER, Oktay F. (2005), “Güvenlik”, Atila Eralp (der.), **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 107-123.
- TAŞKIN, Yüksel (2001), “12 Eylül Atatürkçülüğü ya da Bir Kemalist Restorasyon Teşebbüsü Olarak 12 Eylül”, Derleyen: Ahmet İnel, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, İletişim Yayınları, İstanbul, ss: 570-583.
- TAŞKIN, Yüksel (2009), “12 Eylül Atatürkçülüğü ya da Bir Kemalist Restorasyon Teşebbüsü Olarak 12 Eylül”, Derleyenler: Tanıl Bora, Murat Güntekingil, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, ss: 570-583.
- TBMM (1950), **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 9, Birleşim: 3, Oturum. 1. Cilt. 1 5.29. 1950.
- TEK, Hayati (2007), **Darbeler ve Türk Basımı**, Elips, Yayınları, Ankara.
- TERRIFF, Terry vd. (1999), **Security Studies Today**, Cambridge: Polity Press.
- TEZİÇ, Erdoğan (1976), **100 Soruda Siyasi Partiler: Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Siyasi Partiler**, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- TİMUR, Taner (1997), **Türk Devrimi ve Sonrası**, İmge Kitapevi, Ankara, 4. Baskı
- TİMUR, Taner (2003), **Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş**, İmge Kitapevi, 3. Baskı, Ankara.
- TICKNER, J. A. (1992), **Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security**, New York, Columbia University Press.
- TICKNER, J. A. (1995), “Re-Visioning Security”, Booth, K. & Smith, S. (Edit.) **International Relations Theory Today**, Cambridge, Polity Press.

- TOK, Gül Ceylan (2009), “The Securitization of the Headscarf Issue in Turkey: ‘the Good and Bad Daughters’ of the Republic”, **Annual Review of International Studies**, Cilt: 8, ss. 113-137
- TOKER, Metin (1966a), **İsmet Paşayla 10 Yıl: 1957-1960**, 2. Cilt, Akis Yayınları, Ankara.
- TOKER, Metin (1965), **İsmet Paşayla 10 Yıl: 1954-1957**, 1. Cilt, Akis Yayınları, Ankara.
- TOKER, Metin (1966), **İsmet Paşayla 10 Yıl, 1957-1960**, Akis Yayınları, Ankara.
- TOKER, Metin (1966), **İsmet Paşayla 10 Yıl: 1957-1960**, 2. Cilt, Akis Yayınları, Ankara
- TOKER, Metin (1966b), **İsmet Paşayla 10 Yıl: 1960-1961**, 3. Cilt, Akis Yayınları, Ankara.
- TOKER, Metin (1971), **Sağda ve Solda Vuruşanlar: Türkiye’de İki Yönlü İhtilal Ortamının Anatomisi**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- TOKER, Metin (1990), **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, Tek Partiden Çok Partiye, 1944–1950**, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- TOKER, Metin (1990a), **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları -Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950**, Bilgi Yayınevi, 3. Baskı, Ankara.
- TOKER, Metin (1990b), **Tek Partiden Çok Parti’ye 1944-1950**, Bilgi, Ankara.
- TOKER, Metin (1991 [1966]), **Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları 1944–1973: DP Yokuş Aşağı 1954-1957**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- TOKER, Metin (1992), **Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları 1944–1973: Demokrasiden Darbeye 1957-1960**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- TOKER, Metin (1993), **Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları 1944–1973: İsmet Paşa’nın Son Yılları 1965–1973**, Bilgi Yayınevi, Ankara.

- TOKER, Metin (1998 [1967]), **Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları 1944–1973: Yarı Silahlı yarı K lahlı Bir Ara Rejim 1960-1961**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- TOPRAK, Binnaz (2006), “Dinci Sağ”, Editörler: İrvin C. Schick ve E. Ahmet Tonak, **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Belge Yayınları, 5. Baskı, İstanbul ss: 237-254.
- TUNAYA, Tarık Zafer (1952[1995]), **Türkiye’de Siyasi Partiler, 1859-1952**, Arba Yayınları, İstanbul, Tıpkı Basım.
- TUNÇAY, Mete (2005), **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetimi’nin Kurulması**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 4. Baskı.
- TURAM, Berna (2011), **Türkiye’de İslam ve Devlet, Demokrasi Etkileşim ve Dönüşüm**, eviren: Pelin Tünaydın, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- TURAN, şerafettin (1995), **Türk Devrim Tarihi, Yeni Türkiye’nin Oluşumu (1923-1938)**, 3. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara
- TURHAN, Mehmet (2001), “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Siyasi Parti Kapatma Davaları” **Liberal Düşünce**, Sayı: 22, Yıl: 6, ss: 15-31.
- ULAY, Sıtkı (1968),**Harbiye Silah Başına: 27 Mayıs 1960**, H sn  Tabiat Maatbası, İstanbul.
- ULLMAN, Richard H. (1983), “Redefining Security”, **International Security**, Cilt: 8, Sayı: 1, ss: 129-153.
- URAN, Hilmi (2007), **Meşruiyet Tek Parti, ok Parti Hatıralarım (1908-1950)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- UZUN, Turgay (2002), Atatürk Dönemi Muhalefet Hareketleri, Türkler: **Cumhuriyet**, Cilt: 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss: 569-578.
- ÜLMAN, Burak (1998), “Türkiye’nin Yeni Güvenlik Algılamaları ve Bölücülük” Derleyenler: Gencer  zcan ve şule Kut, **En Uzun Onyıl, Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar**, İstanbul: Boyut, ss: 99-130.

- ÜNSALDI, Levent (2008), **Türkiye’de Asker ve Siyaset**, , Çeviren: Orçun Türkay, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- ÜSKÜL, Zafer (1989), Türkiye’de Sıkıyönetim Uygulamaları üzerine Notlar”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 42, Yaz, ss. 84-104.
- ÜSKÜL, Zafer (1997), “Siyaset ve Asker **Cumhuriyet Döneminde Sıkıyönetim Uygulamaları**”, İmge Yayınevi, İstanbul.
- ÜSKÜL, Zafer (1998), “**Asker ve Siyaset Cumhuriyet Döneminde Sıkıyönetim Uygulamaları**”, Afa Yayınları, İstanbul.
- ÜSTEL, Füsun (2005), “**Makbul Vatandaş**”ın Peşinde: **II. Meşrutiyet’ten Bugüne Türkiye’de Vatandaş Eğitimi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.
- ÜSTÜN, Kemal, (1990), **Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay**, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- ÜZMEZ, Hüseyin (1996), **Malatya Suikastı**, Timaş Yayınları, İstanbul.
- VANER, Semih (2009b), “Laiklik ve Laikçilik: Çoğulcu Bağlamda Siyasi İslam Üzerine Birkaç Düşünce”, (Çev. Şirin Tekeli), Hazırlayan: Semih Vaner, **21. Yüzyıla Girerken Türkiye**, Kitap Yayınevi, İstanbul, ss: 305-322.
- VANER, Semih (2006), “Ordu”, Editörler: İrvin C. Schick ve E. Ahmet Tonak, **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Belge Yayınları, 5. Baskı, İstanbul ss: 255-284.
- VANER, Semih (2009a), “Demokrasi ile Otoriterizmin Birlikteliği (Çev. Şirin Tekeli), Hazırlayan: Semih Vaner, **21. Yüzyıla Girerken Türkiye**, Kitap Yayınevi, İstanbul, ss: 153-192.
- VARLIK, (1960), **Büyük Kurtuluş: 27 Mayıs Devriminin Açıklaması**”, Varlık Yayınevi, İstanbul.
- VAUGHN, Jocelyn (2009), “The Unlikely Securitizer: Humanitarian Organizations and the Securitization of Indistinctiveness”, **Security Dialogue**, Cilt: 40, Sayı: 3, ss. 263–285.

- VAVROĞLU, Hamdi (1960), “Hayır O değil Bu!...”, **Cumhuriyet**, 30 Mayıs 1960.
- VERGİN, Nur (2000), **Din, Toplum ve Siyasal Sistem**, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- VERGİN, Nur (2003), **Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar**, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- VULTEE, Fred (2010), “Securitization: A New Approach to Framing and Media Portrayals of ‘War on Terror’”, **Jurnalism Practice**; Sayı. 4, No.1.
- VULTEE, F. (2011) Securitization as a media frame, Edit. Thierry Balzacq, **Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve**, Routledge, London ve New York.
- VUORI, Juha A. (2008), “Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders”, **European Journal of International Relations**, Cilt: 14, Sayı: 1, ss. 65-99.
- VUORI, Juha A. (2011), “Religion Bites Falungong, Securitization/Desecuritization in the People’s Republic of China”, Edit. Thierry Balzacq, **Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve**, Routledge, London ve New York, ss: 186-211.
- WALTZ, Kenneth N. (1979), **Theory of International Politics**, New York: Random House.
- WALT, Stephen M. (1991), “The Renaissance of Security Studies”, **International Studies Quarterly**, Yıl: 35, No: 2. Haziran, ss. 211-239.
- WALKER, R.B.J.(1990): “Security, Sovereignty and the Challenge of World Politics”, **Alternatives**, Vol: XV, No.1, Kış.
- WAEVER, Ole (2003) “Securitisation: Taking Stock of a Research Programme in Security Studies”, Unpublished Draft, <http://www.docstoc.com/docs/906178/securitization-diagram>
- WEAVER, Ole (2008), “The Changing Agenda of Societal Security”, Hans Günter Brauch vd. (der.), **Globalization and Environmental Challenges:**

Reconceptualizing Security in the 21st Century, Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, ss. 581-593.

WEAVER, Ole (1993b), "Societal Security", Derleyenler: Ole Weaver, Buzan Berry, M. Kelstrup ve P. Lemaitre, **The Concept, Identity, Migration and The New Security Agenda in Europe**, Pinter, London, ss: 17-40.

WEAVER, Ole (1995), "Securitisation and Desecuritisation", Ronnie D. Lipschutz (der.), **On Security**, New York: Columbia University Press, ss. 46-86.

WEAVER, Ole (2002), "The EU as a Security Actor: Reflection from a Pessimistic Constructivist on Post Sovereign Security Orders, Derleyenler: M. Kelstrup ve M.C. Williams, **International Relations Theory and the Politics of European Integration: Security and Community**, London: Routledge.

WEAVER, Ole (2004) "Aberystwyth, Paris, Copenhagen: New Schools in Security Theory and Their Origins between Core and Periphery", <http://www.scribd.com/doc/40010349/Ole-Waever-Aberystwyth-Paris-en-New-Schools-in-Security-Theory-and-Their-Origins-Between-Core-and-Periphery>

WEAVER, Ole vd. (1993a), **Identity, Migration, and the New Security Agenda in Europe**, Londra: Pinter.

WEAVER, Ole ve BUZAN, Barry (1991), "The Renaissance of Security Studies", **International Studies Quarterly**, Cilt: 35, Sayı: 2, ss. 211-239.

WEAVER, Ole, , Pierre Lemaitre ve, Tromer Elzbieta (der.) (1989), **European Polyphony: Perspectives Beyond East-West Confrontation**, New York: St. Martin's Press.

WELDES, Jutta, LAFFEY, Mark ve diğ. (1999), **Cultures of Insecurity: States, Communities and the Production of Danger**, University of Minnesota, Minneapolis.

- WELDES, J. ve D. Saco (1996), "Making State Action Possible: The United States and the Discursive Construction of 'the Cuban Problem', 1960-1994", **Millennium- Journal of International Studies**, Yıl: 25, ss.361-395.
- WELDES, Jutta (1999), **Constructing National Interests: The US and the Cuban Missile Crisis**, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- WENDT, Alexander (1992), "Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics", **International Organization**, Cilt: 46, Sayı: 2, ss. 391-425.
- WILKINSON, Claire (2007), "The Copenhagen School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securitization Theory Useable Outside Europe?" **Security Dialogue**, Cilt: 38, Sayı: 1, ss.5-25.
- WILLIAMS, Kieran (2003), "Lustration as the Securitization of Democracy in Czechoslovakia and Czech Republic", **Journal of Communist Studies and Transition Politics**, Cilt: 19, Sayı: 4, ss. 1-24.
- WILLIAMS, Michael (2011), "The Continuing Evolution of Securitization Theory", Edit. Thierry Balzacq, **Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve**, Routledge, London ve New York, ss: 212-222.
- WILLIAMS, Michael C. (1998a), "Security and the Politics of Identity", **European Journal of International Relations**, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 204-225.
- WILLIAMS, Michael C. (1998b), "Modernity Identity, and Security: A Comment on the Copenhagen Controversy", **Review of International Studies**, Cilt: 24, Sayı: 3, ss. 435-441.
- WILLIAMS, Michael C. (2003), "Words, Images, Enemies: Securitisation and International Politics", **International Studies Quarterly**, Cilt: 47, Sayı: 4, ss. 511-531.
- WIBERG, Matti (1988) "Between Apathy and Revolution — Explications of the Conditions for Political Legitimacy", PhD Dissertation. Turku: University of Turku.

- WOLFERS, Arnold (1952), “National Security as an Ambiguous Symbol”, **Political Science Quarterly**, Cilt: 67, Sayı: 4, ss. 481-502.
- WYN JONES, Richard (1999), **Security, Strategy, and Critical Theory**, Boulder, CO: Lynne Rienner.
- YALÇIN, Hüseyin Cahit, (1951),“İnkılâp düşmanlığı ilerliyor”, **Ulus**, 1 Mart.
- YALMAN, Ahmed Emin (1997), **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim**, Pera Yayıncılık, İstanbul.
- YASHIN, Yael Navaro (2002), **Faces of the State: Secularism and Public Life in Turkey**, Princeton University Press, USA.
- YAVI, Ersal (2003), **İhtilalci Subaylar, Türk Ordusunun İçindeki Gizli İhtilal Örgütleri, Fotoğraflar, Belgeler, Tanıklar: Anılarla 1905-1962 Dönemi I. Kitap**, Yazıcı Yayınevi, 2. Baskı, İzmir.
- YAVUZ, Hakan (1997), “Political Islam and the Welfare (Refah) Party in Turkey”, **Comparative Politics**, Cilt: 30, Sayı: 1, ss: 63-82.
- YAVUZ, Hakan (2005), **Modernleşen Müslümanlar, Nurcular, Nakşîler, Milli Görüş ve Ak Parti**, Kitap Yayınevi, İstanbul. 2 Baskı.
- YAYLA, Atilla (2001) Demokrasiyi Koruma Klavuzu”, **Liberal Düşünce**, Sayı: 22, Yıl: 6, Bahar, ss. 67-73
- YAYLA, Atilla (2001a), “FP’nin Kapatılması ve Türkiye’nin Cari Sisteminin Çıkmazları”, **Liberal Düşünce**, Yıl: 6, Sayı: 23, Yaz, ss. 61-75
- YAYLA, Atilla (2001b), “AİHM’nin RP Kararı Üzerine”, **Liberal Düşünce**, Yıl:6, Sayı: 23, Yaz, ss. 76-80
- YAZICI, Serap (1997), **Türkiye’de Askeri Müdahalelerin Anayasal Etkileri**, Yetkin Yayınları, Ankara.
- YAZICI, Serap (2009), **Demokratikleşme Sürecinde Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- YEŞİL, Ahmet (2002),”Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın Siyasi Kimliği”,
Türkler: Cumhuriyet, Cilt: 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 546-551.
- YEŞİLTAŞ, Murat (2012), **Türkiye’yi Konumlandırmak: Jeopolitik Zihniyet ve Türkiye’de Ordu**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- YETKİN, Çetin (1997), Serbest Cumhuriyet Fırkası, **Toplumsal Dönüşüm Yayınları**, İstanbul, 2. Baskı.
- YETKİN, Çetin (2002), **Karşı Devrim, 1945-1950**, Otopsi Yayınları, İstanbul.
- YÜCEER, Saime (2002), “Cumhuriyet Dönemi Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde İlk Girişim: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası”, **Türkler, Cumhuriyet**, Cilt: 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss.534-545.
- YÜKSEK ADALET DİVANI KARARLARI (2007), **Yüksek Adalet Divanı Kararları, İstanbul Yassıada -14 Ekim 1960-15 Ekim 1961**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- YÜKSELİMAN, Nihan (2002), **Türk Basımında Parti Devlet Bütünleşmesi**, Gelenek Yayınları, İstanbul.
- YÜZBAŞIOĞLU, Necmi (1999), **Anayasa, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları**, Beta, İstanbul.
- YÜCEL, M. Serhan. (2001), **Demokrat Parti**, Ülke Kitapları, İstanbul.
- ZÜRCHER, E. J. (2003). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Siyasal Muhafazakarlık, A.Çiğdem (Ed.), **Modern Türkiye’de siyasi düşünce: Muhafazakârlık** ,Cilt 5, İstanbul: İletişimYayınları, ss. 40-53
- ZÜRCHER, Eric Jan (2007), **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, Çeviren: Yasemin Saner Gönen, İletişim, İstanbul.
- ZÜRCHER, Eric Jan (2002), **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, Çeviren: Yasemin Saner Gönen, İletişim, İstanbul.
- ZÜRCHER, Erik Jan (1992), **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**, Çeviren: Gül Çağalı Güven, Bağlam Yayınları, İstanbul.

“163 Geri Geliyor”, **Milliyet** 1 Mart 1997;

“Birliğe Çağrı”, **Hürriyet**, 3 Ocak 1980

“Bu ne rezalet”, **Sabah**, 2 Şubat 1997,

“Çağdaş Kadının Şeriata İsyanı”, **Milliyet**, 16 Şubat, 1997.

“Demokrasiye Balans Ayarı Yaptık”, **Milliyet**, 21 Şubat 1997.

“En Büyük Tehlike”, **Tercüman**, 3 Ocak 1980

“Gerçekçi Çıkış Yolu”, **Milliyet**, 15 Mayıs 1979

“Görünen Köy Kılavuz İstemez”, **Hürriyet**, 3 Ocak 1980

“Güreş: Uymazlarsa Bozular”, **Milliyet**, 4 Mart 1997

“İmza Gerginliği”, **Milliyet** 3 Mart 1997

“Muhtıra gibi”, **Hürriyet**, 8 Ağustos 2001.

“Ordu- Refah Gerilimi”, **Milliyet**, 19 Nisan 1997.

“Postmodern Muhtıra”, **Milliyet**, 23.01. 2001

“Tabuları Yıkarcız”, **Milliyet**, 5 Ağustos 2001

“Tehlikeli Gidiş”, **Milliyet**, 4 Şubat 1997.

“Ültimeatom”, **Hürriyet**, 23.01.2001.

“Üniversiteler Ayakta”, **Milliyet**, 7 Şubat 1997.

“Yargıdan Muhtıra”, **Sabah**,23.01. 2001

“Yargıdan sert uyarı”, **Cumhuriyet**, 23.01.2001

“AKP’ye bir ‘irtica’ uyarısı da Sezer’den”, **Radikal**, 2 Ekim 2000

“12 Mart Sonrası Hükümet Faaliyetleri: 12 Mart 1971-12 Mart 1973”, Başbakanlık Bürosu Yayını, Ankara 1973

“Rhee boyun eğdi”, **Milliyet**, 24 Nisan 1960.

“Müdahale hak olunca”, **Milliyet**, 24 Nisan 1960.

“Rhee dün parti hayatından çekildi”, **Milliyet**, 25 Nisan 1960.

“Yeter”, **Dünya**, 27 Nisan 1960.

28 Şubat Belgeler (2000), **28 Şubat Belgeler**, Hazırlayan: Abdullah Yıldız, Pınar Yayınları, İstanbul.

“Özel Korumalar için RP’ye uyarı”, **Hürriyet**, 1 Şubat 1997.

“Demokrasi için tarihi dayanışma”, **Milliyet**, 26 Şubat 1997.

“İrtica PKK’dan tehlikeli”, **Milliyet**, 25 Şubat 1997.

“Koca tankları görmüyorlar”, **Milliyet** 25 Şubat, 1997.

“Çiçek Eylemi”, **Milliyet**, 26 Şubat, 1997.

“Demirel: bu halk cumhuriyeti yıktırmaz”, **Milliyet** 24 Şubat 1997.

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Antalya'nın Manavgat ilçesinde doğdu. İlkokulu doğduğu köyünde ortaokul ve liseyi Konya'da tamamladı. 1998 yılında Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne kaydoldu. Bir yıl İngilizce hazırlık programı ile birlikte 2003 yılında bu bölümden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans'a Başladı. 2005 yılında "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Rusya Federasyonu ile İlişkileri" başlıklı yüksek lisans tezini tamamladı ve mezun oldu. Aynı yıl İstanbul'da bir kamu kuruluşunda Avrupa Birliği uzmanı olarak çalışmaya başladı. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Doktora başlamasının ardından 2006 yılında bu bölümde Araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı.

Doktorası süresinde 2008-2009 eğitim döneminde Belçika Katholieke Universiteit Leuven Üniversitesi'nde bulundu. Burada doktora tezinin teorik çerçevesi ile ilgili derslere devam etti. Doktora süresi boyunca Turkish Studies, Bilgi Dergisi, Akademik İncelemeler Dergisi, Ortadoğu Yıllığı, Dünya Çatışma Bölgeleri gibi süreli ve süresiz yayınlarda makaleleri yayınlandı.